

MARX
ENGELS
OPERE

8

KARL MARX   FRIEDRICH ENGELS

OPERE, VOLUMUL 8

Proletari din toate țările, uniți-vă!

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

OPERE

**EDITURA POLITICĂ
1960**

**KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS**

VOLUMUL 8

**EDITURA POLITICĂ
București — 1960**

Prezenta traducere a fost întocmită în colectivul de redacție al Editurii politice după fotocopiile textelor originale, completate cu unele note din ediția rusă apărută în Editura de stat pentru literatură politică, Moscova, 1957

Prefață

Volumul al 8-lea al Operelor lui K. Marx și F. Engels cuprinde lucrările scrise de ei din august 1851 pînă în martie 1853.

În condițiile unei înverșunate reacțiuni în Europa, Marx și Engels au socotit că sarcina lor de căpetenie constă în sintetizarea teoretică continuă a experienței luptelor revoluționare din 1848—1849, menținerea și acumularea de forțe ale proletariatului revoluționar, pregătirea teoretică a cadrelor pentru partidul proletar. Marx și Engels își orientau în acest timp tovarășii de luptă spre munca minuțioasă și perseverentă de însușire a cunoștințelor, pregătindu-i astfel să întîmpine bine înarmați noul avînt al mișcărilor revoluționare democratice și proletare.

Marx și Engels acordau o mare importanță dezvoltării continue a teoriei lor revoluționare. Obiectul principal al cercetărilor științifice ale lui Marx devine acum economia politică. Dacă pînă în 1848 în centrul atenției lui Marx fusese fundamentarea filozofică a comunismului științific, iar în 1848—1849 elaborarea ideilor politice, în perioada 1850—1870 pe primul plan s-a impus studiul economiei. Reluîndu-și, la sfîrșitul anului 1850, cercetările, începute încă în deceniul al 5-lea și consacrate criticii economiei politice burgheze, Marx nădăjduia să sfîrșească curînd această lucrare, dar atunci nu a reușit să-și înfăptuiască planul. Cauza consta nu numai în condițiile grele ale vieții de emigrant a lui Marx, nu numai în căutarea fără succes a unui editor, ci și în marea scrupulozitate științifică a lui Marx, scrupulozitate care l-a determinat să cerceteze în mod critic mereu alte izvoare și

altă literatură, să prelucreze mereu alte și alte fapte și materiale oferite de viață. Caietele pregătitoare ale lui Marx dovedesc că, alături de științele economice propriu-zise, el studia și un vast material bibliografic cu privire la istoria tehnicii, la istoria culturii, la matematică, la agronomie și la alte științe care-l interesau în legătură cu studiile de economie politică. Marx urmărea pas cu pas progresul făcut în orice domeniu al științei și-și însușea în mod critic toate cercerile noi ale gândirii omenești.

În această perioadă, obiectul principal al cercetărilor teoretice ale lui Engels l-au constituit științele militare, istoria artei militare. Înseși necesitățile luptei revoluționare din 1848—1849 îl siliseră pe Engels să se ocupe cu studiul problemelor militare, în primul rând studiul problemelor insurecției armate. După mutarea sa la Manchester în noiembrie 1850, Engels a început să studieze sistematic și temeinic arta militară. Rezultatul imediat a fost manuscrisul „Posibilitățile și perspectivele unui război al Sfintei Alianțe împotriva Franței în 1852” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 509—540), precum și articolul „Anglia”, publicat în volumul de față. După aceasta Engels a intenționat să scrie o lucrare despre războaiele din 1848—1849, în special despre războiul revoluționar din Ungaria. Ceea ce l-a determinat în special pe Engels să studieze arta militară a fost înțelegerea profundă a uriașului rol pe care problemele luptei armate urmau să-l joace în viitoarele evenimente revoluționare.

Pe lângă munca depusă în domeniul științelor militare, Engels s-a ocupat la Manchester și cu studiul limbilor, cu probleme de lingvistică. Stăpînind la perfecție mai multe limbi europene, Engels a început să studieze în decembrie 1850 limba rusă și alte limbi slave. El lega studiul unei limbi de studiul istoriei poporului respectiv, de cultura și de literatura acestuia. Engels pornea la studiul unei limbi nu numai din interes științific, ci ținînd seama și de necesitățile activității revoluționare internaționale practice pe care o desfășura împreună cu Marx și a celei pe care trebuiau s-o desfășoare pe viitor.

Marx și Engels își îmbinau studiile lor teoretice cu activitatea politică de partid îndreptată spre organizarea unui partid proletar, spre educarea cadrelor acestuia în spiritul comunismului științific. În această perioadă a devenit foarte

ascuțită lupta dusă de Marx, Engels și adepții lor împotriva fracțiunii sectare Willich-Schapper, care a dus, încă în septembrie 1850, la o sciziune în cadrul Ligii comuniștilor. Dînd o ripostă elementelor sectare din mișcarea muncitorească și democratică, demascînd intrigile diferitelor grupări de emigranți și planurile lor aventuriste de organizare de comploturi și insurecții, Marx și Engels au apărut cu hotărîre principiile ideologice ale partidului proletar, fundamentînd tactica lui în condițiile reacțiunii care începuse.

Cu toate greutățile ivite în acest timp în calea apărării prin presă a concepțiilor lor, Marx și Engels nu și-au întrerupt activitatea lor publicistică. Ani de-a rîndul, în paginile organelor cartiste „Notes to the People” și „People’s Paper”, ei au apărut punctul de vedere proletar în problemele politice cele mai importante și au luat atitudine față de evenimentele contemporane cele mai de seamă. Din toamna anului 1851 a început colaborarea regulată a lui Marx la ziarul american, progresist pe vremea aceea, „New York Daily Tribune”, colaborare care a durat mai bine de 10 ani. Colaborarea la acest ziar i-a dat lui Marx posibilitatea ca, într-o vreme cînd lipsea aproape cu desăvîrșire o presă muncitorească, să-și continue activitatea sa publicistică combativă și să influențeze, fie și indirect, opinia publică în folosul partidului proletar. Întrucît însă munca la „New York Daily Tribune” amenința să absoarbă tot timpul lui Marx și astfel să-l sustragă de la cercetările sale în domeniul economiei politice, cărora Marx și Engels le atribuiau o importanță primordială. la rugămintea lui Marx un mare număr de articole și corespondențe au fost scrise de Engels. Dintre acestea face parte și seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, cu care începe volumul de față.

În lucrarea „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, Engels a dezvăluit de pe pozițiile materialismului istoric premisele, caracterul și forțele motrice ale revoluției germane din 1848—1849. Articolele lui Engels au făcut bilanțul expunerilor întemeietorilor marxismului chiar în anii revoluției, făcute de la tribuna „Noii gazete renane”. Pe baza analizei învățămintelor revoluției, Engels a arătat justețea platformei politice a partidului proletar, prin care se urmărea unirea Germaniei pe cale revoluționară și transformarea consecvent democratică a orînduirii ei sociale și politice. În articolele

sale, Engels ne-a dat un tablou expresiv al situației interne și internaționale în care s-a desfășurat revoluția germană. El a analizat condițiile social-economice ale Germaniei din vremea aceea și a arătat felul cum au influențat mersul mișcării, a caracterizat cele mai importante etape ale revoluției și rolul pe care l-au jucat în cadrul ei diferitele clase, a dezvăluit cauzele înfringerii revoluției. Lucrarea lui Engels este un model strălucit de analiză marxistă a unui complex de evenimente istorice.

În această lucrare au fost dezvoltate și concretizate principalele teze ale materialismului istoric. Luînd drept pildă Germania din 1848—1849, Engels a arătat importanța hotărîtoare pe care o are în istorie baza economică a societății, necesitatea analizării acesteia pentru înțelegerea istoriei politice și a ideilor sociale, rolul luptei de clasă în dezvoltarea societății antagoniste, legitatea revoluțiilor ca expresie a nevoilor vitale și a trebuințelor popoarelor, a căror satisfacere este împiedicată de orînduirea socială și politică perimată. Reluînd ideea profundă a lui Marx că revoluțiile sînt „locomotivele istoriei“, Engels caracterizează revoluția ca „motor puternic al progresului social și politic“ care silește națiunea „să parcurgă în cinci ani un drum pe care, în împrejurări obișnuite, nu l-ar parcurge într-un secol“ (vezi volumul de față, pag. 38).

Analizînd forțele motrice ale revoluției germane pe baza unui bogat material factic, Engels dezvoltă ideea, care trece ca un fir roșu prin articolele sale și ale lui Marx din „Noua gazetă renană“, că burghezia liberală germană este incapabilă să aibă un rol conducător în revoluția germană, că ea alunecă pe poziții contrarevoluționare, că trădează interesele aliatului ei necesar în lupta împotriva feudalismului, țărăniimea. Această concluzie a fost foarte importantă nu numai pentru istoria ulterioară a Germaniei, ci și a unui șir de alte țări. Astfel, nu o dată a amintit V. I. Lenin această concluzie a lui Marx și Engels, cînd, analizînd caracterul și forțele motrice ale revoluției din 1905—1907 din Rusia, a apărut ideea elaborată de el a hegemoniei proletariatului în revoluția burghezo-democratică.

În lucrarea lui Engels, un loc de seamă este acordat caracterizării rolului conducătorilor democrației mic-burgheze, care au dat dovadă de miopie politică, de lașitate și de ne-

hotărîre în toate etapele critice ale revoluției, contribuind astfel la înfrîngerea ei. Engels biciuiește „cretinismul parlamentar” al liderilor mic-burghezi, credința lor în atdtputernicia instituțiilor parlamentare, teama lor de a depăși cadrul constituțional și de a apela la popor, la sprijinul maselor înarmate. Engels arată că cea mai consecventă și adevărata forță de luptă a revoluției este clasa muncitoare, care „reprezenta interesele reale și just înțelese ale națiunii în întregul ei...” (vezi volumul de față, pag. 103).

O însemnătate excepțională o au sintetizările făcute de Engels în lucrarea sa și care se referă la tactica luptei revoluționare. Engels cerea de la clasa revoluționară și de la partidul ei hotărîre, curaj, abnegație, pricepere în acțiuni energice și ofensive. El scria că „în revoluție, ca și în război, trebuie întotdeauna să înfrunți dușmanul și cel care atacă este într-o situație avantajoasă” (vezi volumul de față, pag. 80). V. I. Lenin a apreciat în mod deosebit ideea, exprimată în această lucrare, că „în timpul revoluției există momente cînd a ceda fără luptă dușmanului o poziție demoralizează masele mai mult decît înfrîngerea în luptă” (V. I. Lenin. Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 381).

În lucrarea „Revoluție și contrarevoluție în Germania” sînt puse bazele învățaturii marxiste despre insurecția armată. În ea a fost formulată pentru prima oară teza că „insurecția este o artă, ca și războiul sau ca oricare altă artă” (vezi volumul de față, pag. 99), au fost stabilite principalele reguli după care trebuie să se conducă în insurecție partidul revoluționar. Dezvoltînd învățătura marxistă despre insurecție, V. I. Lenin a arătat că în aceste reguli sînt sintetizate învățămintele cu privire la insurecția armată ale tuturor revoluțiilor precedente.

În lucrarea sa, Engels a acordat o atenție deosebită problemei naționale în revoluția germană. Apărînd principiile internaționalismului proletar, el a înfierat politica de asuprise națională și de asmuțire a unor popoare împotriva celorlalte, politică dusă de clasele stăpînitbare din Austria și din Prusia. Engels a condamnat cu hotărîre poziția trădătoare a burgheziei germane față de mișcarea de eliberare națională a polonezilor, ungarilor, italienilor și a fundamentat poziția consecvent internaționalistă a aripii proletare a democrației germane, care sprijinea revendicarea de a se acorda acestor popoare independența.

În lucrarea sa, Engels atinge și problema referitoare la mișcarea națională a popoarelor slave, care făceau parte pe atunci din Imperiul austriac (cehii, slovaci, croații etc.). Se știe că în prima etapă a revoluției din 1848—1849, când în mișcarea națională a cehilor și a celorlalte popoare slave din Austria s-au manifestat puternice tendințe revoluționar-democratice (insurecția de la Praga din iunie 1848, acțiunile antifeudale agrare de masă), Marx și Engels nutreau o simpatie fierbinte pentru lupta acestor popoare. Când însă, după înfrângerea forțelor democratice din mișcarea cehă și din celelalte mișcări slave din Austria, au început să precumpănească elementele de dreapta burghezo-moșierești, monarhia habsburgică și țarismul rus au reușit să se folosească de mișcarea națională a acestor popoare în lupta lor împotriva revoluției germane și ungare. În legătură cu aceasta, Marx și Engels, care au privit întotdeauna problema națională din punctul de vedere al intereselor revoluției, și-au schimbat atitudinea față de mișcarea națională a acestor popoare. Marx și Engels puneau mai presus de orice interesele revoluției, interesele luptei împotriva dușmanilor ei, în primul rând împotriva țarismului, care reprezenta în vremea aceea principalul bastion al reacțiunii din Europa. „Din acest motiv, și numai din acest motiv, au fost Marx și Engels împotriva mișcării naționale a cehilor și slavilor de sud” (V. I. Lenin. Opere, vol. 22, Editura P.M.R., 1952, pag. 335).

Lucrarea „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, precum și unele articole scrise anterior de Engels, ca „Lupta din Ungaria” și „Panslavismul democrat” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 6, Editura politică, 1959, pag. 181—193 și 301—319), cuprind, alături de aprecierea justă a rolului obiectiv al mișcărilor naționale ale popoarelor slave din Austria în condițiile concrete din 1848—1849, și unele afirmații greșite privitoare la destinele istorice ale acestor popoare. Engels dezvoltă ideea că aceste popoare nu mai sînt capabile de o existență națională independentă și că soarta lor inevitabilă este să fie înghițite de un vecin mai puternic. Această concluzie a lui Engels se explică în special prin ideea generală pe care și-o formase în perioada aceea în legătură cu destinele istorice ale popoarelor mici. Engels socotea că mersul dezvoltării istorice, a cărei tendință fundamentală în capitalism este centralizarea, crearea de state mari, duce la înghițirea popoarelor mici de către națiunile mai mari, cum a

fost cazul cu valonii în Anglia, cu bascii în Spania, cu bretonii de sud în Franța, cu creolii spanioli și francezi, al căror teritoriu a fost cotopt de Statele Unite ale Americii. Remarcînd în mod just tendința, proprie capitalismului, spre centralizare, spre crearea de state mari, Engels nu a ținut seama de cealaltă tendință, de lupta dusă de popoarele mici împotriva asupririi naționale și pentru independența lor, de tendința lor de a-și făuri state proprii. Pe măsură ce mase largi populare erau atrase în lupta de eliberare națională, pe măsură ce creștea conștiința și organizarea lor, mișcarea de eliberare națională a popoarelor mici, inclusiv a popoarelor slave din Austria, căpăta un caracter tot mai democratic, mai progresist și ducea la lărgirea frontului luptei revoluționare. După cum a arătat istoria, micile popoare slave care înainte făcuseră parte din Imperiul austriac nu numai că au dovedit că sînt capabile de o dezvoltare națională de sine stătătoare, de formarea unui stat propriu, dar au trecut și în rîndurile făuritorilor celei mai înaintate orînduiri sociale.

Lucrearea lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, publicată în volumul de față, se numără printre operele cele mai de seamă ale comunismului științific. Această operă, genială prin felul cum analizează evenimentele istorice și prin generalizarea teoretică pe care o face, este în același timp și o adevărată capodoperă a publicisticii revoluționare. După cum spune W. Liebknecht, în această lucrare a lui Marx „seriozitatea plină de revoltă a lui Tacit se îmbină cu ironia ucigătoare a lui Juvenal și cu mînia sfîntă a lui Dante” („Amintiri despre Karl Marx”, E.S.P.L.P. 1956, pag. 142).

„Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” a apărut ca o continuare a lucrării lui Marx „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”. Ca și în prima lucrare, drept cheie pentru explicarea istoriei Franței în perioada revoluției i-au servit lui Marx legile dezvoltării sociale descoperite de el, concepția materialistă despre istorie, teoria luptei de clasă.

Aplicarea dialecticii materialiste i-a permis lui Marx să facă în această lucrare, scrisă imediat după evenimentele respective, o analiză clasică a principalelor etape ale revoluției franceze din 1848, să urmărească repartizarea forțelor de clasă în perioada celei de-a doua Republici și să explice în mod profund științific adevăratele cauze ale loviturii de stat contrarevoluționare din decembrie 1851 a lui Ludovic

Bonaparte. „Această strălucită înțelegere a istoriei vii de zi cu zi — scria Engels —, această pătrundere clară a evenimentelor chiar în clipa în care se petrec, este cu adevărat fără pereche” (K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. I, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 241).

Prin exemplul concret al Franței, Marx a arătat rolul luptei de clasă ca forță motrice a istoriei. Urmărind toate schimbările esențiale de poziție ale anumitor partide politice în diferitele etape ale revoluției, Marx a dezvăluit caracterul de clasă al acestor partide și resorturile ascunse ale activității lor. Un interes deosebit prezintă ideile profunde ale lui Marx cu privire la rolul partidelor politice în viața socială, la atitudinea reprezentanților politici și literari ai unei clase sau alteia față de masa clasei respective. Prin exemplul activității partidelor burgheze și mic-burgheze care au acționat pe arena politică a Franței în anii celei de-a doua Republici, Marx a arătat că trebuie să se facă o mare deosebire între frazele și iluziile diferitelor partide politice și adevărata lor natură. Totodată Marx prevenea împotriva ideii vulgare că ideologul unei clase sau alteia trebuie să ducă el însuși în practică felul de viață propriu clasei respective. Astfel, ideologii micii burghezii nu trebuie să fie neapărat negustori. Orizontul lor teoretic, care corespunde cadrului îngust al vieții micii burghezii, îi face să fie reprezentanții acestei clase și de aceea ei ajung din punct de vedere teoretic la aceleași probleme și soluții la care este minată în mod practic mica burghezie de interesele ei materiale. „Acesta este, în genere, raportul dintre *reprezentanții politici și literari* ai unei clase și clasa pe care o reprezintă” (vezi volumul de față, pag. 148).

În opoziție cu interpretarea idealistă a cauzelor loviturii de stat de la 2 decembrie 1851, care reducea totul la uneltirile uzurpatorului Ludovic Bonaparte și ale clicii lui, glorificând astfel conștient sau inconștient personalitatea uzurpatorului, Marx socotea lovitura de stat bonapartistă drept rezultat inevitabil al desfășurării anterioare a evenimentelor. El vedea în această lovitură de stat desăvârșirea logică a unei serii întregi de acte contrarevoluționare ale burgheziei dominante în anii republicii, a ofensivei ei permanente împotriva drepturilor democratice ale poporului, a atentatelor continue împotriva cuceririlor revoluționare. Lovitura de stat a fost rezultatul logic al creșterii caracterului contrarevoluționar al

burgheziei, al falimentului politicii lașe și șovăielnice a partidelor burgheze, care de frica „fantomei roșii” a cedat o poziție după alta complotiștilor bonapartiști. Revoluția burgheză franceză de la mijlocul secolului al XIX-lea s-a dezvoltat, spre deosebire de revoluția de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, „pe o linie descendentă”, a arătat Marx; rolul conducător în această revoluție trecea, la fiecare cotitură, în mâinile partidelor din ce în ce mai de dreapta. „Ea este angajată în această mișcare regresivă încă înainte ca ultima baricadă din februarie să fi fost înlăturată și înainte ca prima putere revoluționară să fi fost constituită” (vezi volumul de față, pag. 141—142). În această idee a lui Marx este exprimată particularitatea revoluției burgheze, care constă în aceea că burghezia acționează deja ca o forță antipopulară, contrarevoluționară, iar proletariatul este încă prea slab pentru a împiedica ofensiva contrarevoluției. Într-o astfel de împrejurare iese în special la iveală caracterul șubred al rînduiriilor burghezo-democratice și se creează condiții pentru tot felul de încercări de restaurare.

Marx a arătat cu o deosebită vigoare caracterul mărginit și contradictoriu, formal și aparent al democrației burgheze. Un exemplu grăitor în acest sens a fost constituția celei de-a doua Republici, în care fiecare paragraf, după cum foarte nimerit precizează Marx, conținea „propria sa antiteză, propriul său senat și propria sa cameră, și anume în formulările generale libertatea, iar în precizări suprimarea libertății” (vezi volumul de față, pag. 132).

Lămurind adevăratele cauze ale instaurării regimului bonapartist contrarevoluționar în Franța, Marx a făcut o caracterizare profundă a esenței bonapartismului. Trăsăturile distinctive ale acestuia constau în politica de manevrare a claselor, în independența aparentă a puterii de stat, în apelul demagogic lansat către toate păturile sociale, apel care camuflează apărarea intereselor vîrfurilor exploatoare. Demascînd metodele nerușinate de dominație a elementelor celor mai contrarevoluționare ale burgheziei sub forma dictaturii bonapartiste, Marx arată că, de dragul menținerii orînduirii exploatoare, burghezia predă puterea în mâinile celor mai deșănțați aventurieri și îngăduie excesele cele mai sîngeroase ale militarismului, folosirea elementelor criminale, șantajul, corupția, demagogia grosolană și alte mijloace murdare. Dezvăluind aceste trăsături respingătoare ale regimului

bonapartist, Marx a prezis în mod profetic inevitabilitatea falimentului monarhiei bonapartiste restaurate, măcinată de profunde contradicții interne.

În lucrarea sa, Marx a acordat multă atenție țărănimii franceze și atitudinii ei față de lovitura de stat bonapartistă. Menționînd că agitația bonapartistă s-a bucurat de succes în rîndurile țăranilor, Marx subliniază totodată că nu țărăimea revoluționară a constituit sprijinul lui Ludovic Bonaparte, ci cea conservatoare. Această țărănime l-a votat din cauza înapoierii ei politice și a oprîmării ei, din cauza izolării ei de viața civilizată a orașelor, a orizontului ei îngust, generat de înseși condițiile de existență ale gospodăriilor țărănești, parcelate și izolate una de cealaltă. Politica Adunării constituante și a Adunării legislative, ambele burgheze, care îi considerau pe țărani doar ca pe un obiect de estorcare de impozite, îndepărta țărănimea de revoluție și o făcea să-l sprijine pe Ludovic Bonaparte. La aceasta a contribuit și dragostea ce o aveau pentru parcela lor țărani proprietari, care vedeau în dinastia napoleoniană pe ocrotitorul lor tradițional. „Dinastia Bonaparte — scria Marx subliniind caracterul dublu al naturii țărănimii — nu reprezintă țărănimea luminată, ci superstiția țăranului; nu judecata, ci prejudecata lui; nu viitorul, ci trecutul lui...” (vezi volumul de față, pag. 209). Analizînd dezvoltarea economică a proprietății parcelare, Marx a ajuns la concluzia că, pe măsura ruînării gospodăriei parcelare țărănești, a înrobirii ei de cămătării capitaliști, o masă tot mai mare de țărani se va elibera de influența nefastă a „ideilor napoleoniene”. Judecata țăranilor, interesele lor bine înțelese, creșterea contradicțiilor dintre ei și burghezie, toate acestea trebuie să ducă în mod inevitabil pe țărani la stabilirea unei unități de acțiune cu clasa muncitoare. Țăranii, scria Marx, „își găsesc... aliatul și conducătorul firesc în *proletariatul de la orașe*, a cărui misiune e răsturnarea ordinii burgheze” (vezi volumul de față, pag. 212).

Această concluzie a lui Marx reprezintă dezvoltarea ideii alianței dintre clasa muncitoare și țărănime, în care clasa muncitoare are rolul conducător, ideea formulată de el încă în „Luptele de clasă în Franța”. În lucrarea „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, Marx dă o fundamentare și mai completă a acestei teze de o importanță capitală a marxismului, teză care decurge din întreaga experiență a luptelor revoluționare din 1848—1849.

Printre alte sintetizări teoretice importante făcute în lucrarea sa, Marx formulează și ideea genială că revoluțiile burgheze se deosebesc radical de revoluțiile proletare. Revoluțiile proletare diferă de cele burgheze prin caracterul grandios al sarcinilor lor; ele presupun o sfărîmare din temelii a orînduirii existente, o transformare radicală a acesteia. Revoluțiile burgheze sînt efemere, ele își ating repede apogeul. Revoluțiile proletare însă se caracterizează prin temeinicia lor, ele se critică în permanență singure, nu se mulțumesc niciodată cu ceea ce au realizat, caută fără teamă să-și cunoască și să-și îndrepte greșelile, tind să meargă nestăvilit înainte.

Deosebit de mare este însemnătatea teoretică și politică a tezelor expuse de Marx în „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” cu privire la atitudinea revoluției proletare față de statul burghez. Aici Marx și-a îmbogățit teoria lui despre stat, despre dictatura proletariatului cu o concluzie de o importanță covârșitoare, trasă pe baza experienței și a învățămintelor revoluției. Servindu-se de exemplul istoriei Franței, Marx dezvăluie esența statului burghez, trăsăturile lui caracteristice și formele lui diferite și ajunge la concluzia că toate revoluțiile burgheze nu au sfărîmat mașina de stat militară-birocrațică centralizată, care s-a format încă în timpul monarhiei absolute, ci au folosit-o tot mai mult la înăbușirea claselor exploatate. „Toate revoluțiile au perfecționat această mașină în loc s-o sfărîme” (vezi volumul de față, pag. 207). Revoluția proletară, care are nevoie de o formă a puterii și a centralizării de stat cu totul nouă, nu poate lăsa neatins acest instrument de oprimare a maselor, parazitator și exploatator prin însăși natura lui. În ceea ce privește vechea mașină de stat, Marx vede sarcina revoluției proletare în „concentrarea împotriva ei a tuturor forțelor sale distructive” și în sfărîmarea ei. „Față de «Manifestul comunist» — scria V. I. Lenin —, marxismul a făcut cu acest minunat raționament un pas uriaș înainte. În «Manifestul comunist» problema statului este pusă în mod încă foarte abstract, fiind formulată în noțiuni și expresii dintre cele mai generale. În pasajul de mai sus problema este pusă concret, iar concluzia trasă este extraordinar de precisă, de categorică, de concretă: toate revoluțiile de pînă acum au perfecționat mașina de stat, ea trebuie însă zdrobită, sfărîmată.

Această concluzie este lucrul principal, fundamental în învățătura marxistă despre stat" (V. I. Lenin. Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 402—403).

V. I. Lenin a subliniat că la baza acestei concluzii extrem de importante a lui Marx a stat experiența istorică a revoluției din 1848—1851. „Învățătura lui Marx constituie și în acest caz, ca și întotdeauna, *un bilanț al experienței*, luminat de o concepție despre lume profund filozofică și de o bogată cunoaștere a istoriei" (V. I. Lenin. Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 403).

De lucrarea lui Marx „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte" se leagă, prin conținutul lui, și articolul lui Engels „Adevăratele cauze pentru care proletarii francezi au rămas oarecum pasivi în decembrie anul trecut". Și în acest articol sînt dezvăluite cauzele instaurării regimului bonapartist în Franța, esența și contradicțiile proprii lui. Engels dă o ripostă încercărilor publiciștilor și ziaristilor burghezi de a face proletariatul francez răspunzător de lovitura de stat. Arătînd că, datorită caracterului contrarevoluționar al burgheziei, clasa muncitoare, învinsă în iunie 1848, a fost dezarmată și de aceea lipsită de posibilitatea reală de a preîntîmpina instaurarea dictaturii bonapartiste, Engels subliniază totodată și atitudinea ostilă a proletariatului față de această dictatură, interesul lui pentru restabilirea cît mai grabnică a libertăților democratice.

Lucrarea comună a lui Marx și Engels „Marii bărbați ai emigrației", publicată în acest volum și care nu a văzut lumina tiparului în timpul vieții autorilor, reprezintă un pamflet la adresa liderilor democrației mic-burgheze, în primul rînd a reprezentanților ei germani — Kinkel, Ruge, Heinzen, Struve și alții. În acest pamflet Marx și Engels au demascat în continuare ideologia și tactica diferitelor curente mic-burgheze, demascare începută încă înainte de revoluția din 1848. Principalul scop pe care l-au urmărit în acest pamflet consta în apărarea independenței pozițiilor ideologice și tactice ale proletariatului, împotriva influenței dăunătoare a iluziilor mic-burgheze și a întregii ideologii mic-burgheze. Totodată, pamfletul lui Marx și Engels trebuia să fie un răspuns direct la numeroasele atacuri calomnioase ale liderilor mic-burghezi împotriva revoluționarilor proletari.

Pamfletul „Marii bărbați ai emigrației", în care se face o strălucită aplicare a tuturor mijloacelor literare oferite de

satira politică — ridiculizarea fără cruțare a adversarului și sublinierea părților respingătoare ale fenomenului criticat —, demască cu severitate adevăratele vicii ale burtă-verzimii germane și ale reprezentanților ei politici și literari. Marx și Engels au schițat cu o plasticitate cu adevărat artistică o galerie de portrete ale „marilor bărbați” din rîndurile emigranților mic-burghezi germani. Ei au arătat în mod sugestiv mediocritatea lumii lor spirituale filistine, banalitatea și caracterul mărginit al concepțiilor lor filozofice și politice, extrema lor inconsecvență în politică, trecerile, caracteristice micului-burghez, de la o extremă la alta, de la servilism și conformism pînă la pseudorevoluționarismul anarhic și gălăgios. Ridicînd vâlul de pe cotidianul vieții de emigrație a liderilor mic-burghezi germani, Marx și Engels au zugrăvit în pamfletul lor tabloul hidos al ciorovăielilor și birfelilor, care se ascundeau îndărătul unor dispute principiale; ei au înfierat fără cruțare frazeologia și palavrageala de tot soiul, vorbăria demagogică despre revoluție, transformarea activității politice într-un teren prielnic carierismului, zizaniilor și intrigilor. Zarva făcută de emigranți oferea guvernelor cel mai bun pretext pentru a se deda la arestări și prigoniri în Germania. Liderii mic-burghezi desconsiderau și vulgarizau marea cauză a revoluției, ceea ce convenea forțelor contra-revoluționare — iată principala concluzie pe care o sugerează pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”.

În legătură cu arestarea a numeroși militanți ai mișcării muncitorești din Germania și cu înscenarea de către guvernul prusian a procesului de la Colonia intentat comuniștilor, eforturile lui Marx, Engels și ale adeptilor lor au fost îndreptate în anii 1851—1852 luni de-a rîndul spre ajutorarea incapacităților și demascarea procedeelelor necinstite pe care guvernul prusian și poliția prusiană le-au folosit împotriva comuniștilor. În volumul de față sînt publicate o serie de declarații pe care Marx și Engels le-au făcut în presă în legătură cu procesul de la Colonia. Atît în aceste declarații cît și în articolul lui Engels „Recentul proces de la Colonia” și mai ales în lucrarea lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia” este demascată pe de-a-ntregul josnicul sistem de provocări polițienești, de spionări, mărturii mincinoase și falsuri cu ajutorul cărora a fost înscenat procesul. Această lucrare rămîne pînă în ziua de azi un document de o uriașă forță demascatoare, îndreptat împotriva prigonirii

polițienești și judicare a reprezentanților clasei revoluționare, împotriva organizatorilor reprimării mîrșave a militanților progresiști. În fața întregii lumi, Marx s-a ridicat nu numai ca apărător al acuzațiilor de la Colonia, ci și ca un acuzator. El nu numai că a dat în vileag acțiunile criminale ale organizatorilor direcți ai procesului, ci a și țintuit la stîlpul infamiei întreaga orînduire de stat polițienească și birocratică, întregul sistem putred al statului prusian.

Marx demască fără cruțare caracterul tendențios și partinitor al justiției prusiene, caracterul de clasă al „justiției” burgheze. În persoana inculpaților, în fața tribunalului burghez se afla proletariatul revoluționar neînarmat, de aceea acuzații erau dinainte condamnați. Procesul de la Colonia, ca și celelalte procese, a arătat în mod concret că „curtea cu juri este un tribunal de castă al claselor privilegiate, orînduit în așa fel încît să astupe lacunele legii prin amploarea conștiinței burgheze” (vezi volumul de față, pag. 501).

În lucrarea sa, Marx a respins acuzațiile mincinoase de intenții complotiste lansate împotriva membrilor Ligii comuniștilor. El a arătat că tactica aventuristă și complotistă este incompatibilă cu adevăratele sarcini ale organizației partidului-proletar și cu formarea conștiinței de clasă a proletariatului. Servindu-se pentru exemplificare de activitatea scizionistă și dezagregantă a fracțiunii Willich-Schapper, Marx a arătat că o asemenea tactică duce la ruperea de mase, dăunează mișcării muncitorești și creează un teren favorabil acțiunilor provocatoare ale poliției. Aventura și sectarismul în politică, arăta Marx, corespunde înlocuirii concepției materialiste despre lume cu voluntarismul și cu idealismul subiectiv, înseamnă să iei condițiile dorite și închipuite drept condiții reale ale luptei revoluționare. În cadrul ședinței Organului Central al Ligii comuniștilor din 15 septembrie 1850, luînd cuvîntul împotriva poziției aventuriste a fracțiunii Willich-Schapper, care chema la o insurecție armată imediată în scopul cuceririi puterii de către proletariat, Marx a dezvoltat ideea că pregătirea în vederea revoluției socialiste și însăși revoluția reprezintă un proces îndelungat în decursul căruia clasa muncitoare trebuie să se reeduce ea însăși. „...Noi spunem muncitorilor : vă va fi dat, poate, să treceți încă prin 15, 20, 50 de ani de războaie civile și de ciocniri internaționale nu numai pentru a schimba condițiile existente, dar și pentru a vă schimba pe voi înșivă și a deveni astfel capabili de dominație politică...” (vezi volumul de față, pag. 437).

După procesul de la Colonia și după zdrobirea organizațiilor proletare provocată de el, existența mai departe a Ligii comuniștilor devenise de fapt imposibilă. La propunerea lui Marx, în noiembrie 1852 Liga s-a declarat dizolvată. Liga comuniștilor, creată de Marx și Engels, a intrat în istorie ca germele partidului proletar, ca prima organizație a revoluționarilor proletari, al cărei document-program a fost nenumitorul „Manifest al Partidului Comunist”. După dizolvarea Ligii, Marx și Engels și adepții lor și-au continuat sub alte forme activitatea lor de partid pentru închegarea rîndurilor proletariatului și pentru răspîndirea ideilor comunismului științific.

Un loc important îl ocupă în volum articolele scrise de Marx pentru „New York Daily Tribune”. Tema principală a acestor articole a constituit-o situația economică și politică a Angliei. Economia Angliei i-a oferit lui Marx un material bogat pentru cercetarea modului de producție capitalist. Încă în primele sale articole scrise pentru „New York Daily Tribune”, Marx arată, servindu-se de exemplul Angliei, acțiunea unei serii de legi economice ale capitalismului și dezvăluie contradicțiile care-i sînt proprii. Marx menționează caracterul ciclic al dezvoltării producției capitaliste și demonstrează inevitabilitatea crizelor economice. Demascînd optimismul nejustificat al economiștilor burghezi vulgari, el subliniază că învierea care se făcea atunci simțită în industrie și comerț are un caracter vremelnic, ea nefiind în stare să oprească pauperizarea absolută și relativă a maselor muncitoare, creșterea șomajului și a mizeriei. În articolul „Emigrația forțată. — Kossuth și Mazzini. — Problema emigranților. — Corupția electorală din Anglia. — D-l Cobden”, Marx se oprește asupra problemei suprapopulației. Dacă în antichitate, arată Marx, aceasta a fost provocată de dezvoltarea insuficientă a forțelor de producție, în capitalism „tocmai creșterea forțelor de producție impune o scădere a populației și înlătură partea ei excedentară, prin înfometare sau emigrație” (vezi volumul de față, pag. 582). Istoria creării și dezvoltării forțelor de producție în capitalism, demonstrează Marx, a fost pînă acum istoria martirajului oamenilor muncii ; pentru a pune capăt acestui lucru, cei ce muncesc trebuie să ia în stăpînire aceste forțe sub puterea cărora s-au aflat pînă acum.

Un interes deosebit prezintă articolul „Alegerile. — Complicații financiare. — Ducesa de Sutherland și sclavia”, în

care Marx arăta una dintre particularitățile fundamentale ale procesului acumulării primitive capitaliste în Anglia, și anume exproprierea fără cruțare a populației țărănești și alungarea ei de pe pământurile de baștină de către magnații funciari. „Dacă despre proprietate, în general, ar fi mai drept să se spună că este un *furt*, despre proprietatea aristocrației engleze se poate spune că este un furt în sensul literal al acestui cuvânt. Jefuirea averilor bisericești și a pământurilor obștilor, transformarea frauduloasă — însoțită de exterminare — a proprietății feudale și patriarhale în proprietate privată — iată titlurile de proprietate ale aristocrației britanice asupra posesiunilor ei” (vezi volumul de față, pag. 538). Materialele cu privire la istoria îmbogățirii familiei Sutherland adunate în acest articol, precum și materialele dintr-o serie de alte articole publicate de Marx în „Tribune”, au fost folosite de el mai târziu în „Capitalul”.

Marx dă în vileag viciile orînduirii capitaliste și în articolul „Pedepsa cu moartea. — Pamfletul d-lui Cobden. — Măsurile luate de Banca Angliei”. În acest articol, Marx arată cauzele sociale care au dus la fenomenul creșterii criminalității. El demască caracterul barbar al sistemului burghez de a aplica pedepse și critică teoriile filozofice și juridice burgheze care justifică acest sistem. Referindu-se la teoria pedepselor, lansată de Kant și Hegel, Marx remarcă particularitatea caracteristică a filozofiei idealiste: „...Aici, ca și în numeroase alte cazuri, idealismul german nu face altceva decît să dea o sancționare mistică legilor societății existente” (vezi volumul de față, pag. 542). Marx demonstrează în articolul său că mijlocul radical de luptă împotriva criminalității este lichidarea societății burgheze însăși, ea fiind aceea care generează în mod inevitabil crimele.

Într-o serie de articole — „Corupția în alegeri”, „Rezultatele alegerilor” și altele — Marx face o caracterizare multi-laterală a orînduirii politice a Angliei și dezvăluie esența antipopulară a regimului oligarhiei burghezo-aristocratice. El arată caracterul antidemocratic al parlamentului englez și al sistemului electoral, care lipsește majoritatea poporului de dreptul de vot, și ne dă un tablou elocvent al mituirilor și intimidărilor la care se recurgea în alegeri. În articolele „Consecințele politice ale prosperității comerciale”, „Infrîngerea guvernului”, „Un guvern care și-a trăit traiul. — Perspectivele guvernului de coaliție etc.”, Marx critică cu

asprime politica reacționară a cabinetului tory Derby-Disraeli și a guvernului de coaliție al lui Aberdeen, care i-a luat locul la sfârșitul anului 1852. Această politică reflecta tendința oligarhiei funciare aristocratice și a virfurilor burgheziei de a păstra în mâinile lor monopolul puterii de stat, de a împiedica orice prefaceri progresiste în orînduirea de stat, cu excepția concesiilor inevitabile care trebuiau făcute burgheziei industriale. Într-o serie de corespondențe, Marx arată și rolul reacționar al bisericii anglicane.

În grupul de articole „Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii”, „Partidele și perspectivele politice” și altele, Marx ne dă o imagine vie a tradiționalului sistem bipartid din Anglia, care constă în trecerea alternativă a puterii cînd în mâinile conservatorilor, toryi, cînd în mâinile liberalilor, whigii. Marx îi caracterizează pe tory ca fiind exponenții intereselor proprietarilor funciari, iar pe whigi ca fiind reprezentanții aristocrați ai burgheziei. Arătînd că vechile partide ale oligarhiei burghezo-aristocratice începuseră să se descompună, Marx relevă totodată caracterul moderat și inconsecvent al manifestărilor opoziționiste ale reprezentanților burgheziei industriale — liber-schimbîștii — împotriva oligarhiei. Marx dezvăluie esența politicii liber-schimbîștilor, și anume „tendința de a exclude poporul din reprezentanța națională și de a-și apăra cu înverșunare interesele ei speciale de clasă” (vezi volumul de față, pag. 553). Subliniind faptul că burghezii liber-schimbîști se temeau de clasa muncitoare și că erau gata să încheie un compromis cu aristocrația, Marx a scris că ei „preferă să facă un compromis cu adversarul muribund decît să întărească prin concesiile reale, iar nu aparente, pe dușmanul în ascensiune căruia îi aparține viitorul” (vezi volumul de față, pag. 367).

Diferitelor fracțiuni ale claselor dominante din Anglia li se opunea, după cum arată Marx, masa principală a poporului: proletariatul și celelalte pături muncitoare. În articolele sale, Marx a analizat cu minuțiozitate acțiunile cît de cît însemnate ale muncitorilor englezi în vederea apărării intereselor lor economice și a urmărit cu o atenție deosebită orice manifestare a caracterului politic activ al proletariatului englez. El a sprijinit în fel și chip încercările celor mai buni reprezentanți ai acestuia, conduși de Ernst Jones, de a reinvia agitația cartistă pe o bază nouă, socialistă. În articolul „Cartiștii”, Marx

arată însemnătatea programului de democratizare a rîndu-ielilor politice din Anglia, propus de cartiști, care avea ca punct central revendicarea votului universal. Acest articol dovedește că Marx și Engels, care socoteau că revoluția violentă este singurul mijloc posibil pentru instaurarea dictaturii proletariatului în țările de pe continent, făceau o excepție cu Anglia, date fiind condițiile existente pe atunci. Ținînd seama de particularitățile Angliei — absența pe vremea aceea în această țară a unui aparat militar-birocrat dezvoltat și faptul că Anglia era unica țară din Europa în care majoritatea populației o constituia proletariatul —, Marx și Engels admiteau ca posibilă cucerirea puterii pe cale pașnică, parlamentară de către clasa muncitoare engleză. Ei considerau că principala condiție pentru înlăptuirea acestei posibilități era creșterea conștiinței politice și a combativității proletariatului englez, introducerea votului universal și transformarea radicală a sistemului parlamentar.

În articolele sale din „Tribune”, Marx lămurește și o serie de evenimente de pe continent. Merită atenție felul cum a apreciat el insurecția de la Milano din februarie 1853 împotriva dominației austriece. Văzînd în această insurecție simptomul unei noi crize revoluționare care se cocea și aducînd elogiile cuvenite eroismului proletariatului care a participat la ea, Marx a condamnat în același timp tactica complotistă a inspiratorilor acestei „revoluții improvizate” — Mazzini și adepții lui. „Revoluțiile nu se fac niciodată la comandă”, a subliniat Marx (vezi volumul de față, pag. 563). El i-a prevenit pe conducătorii emigranților revoluționari italieni și unguri că există primejdia ca mișcarea națională să fie folosită de cercurile contrarevoluționare bonapartiste. Arătînd caracterul cu totul efemer al speranțelor pe care națiunile subjugate și le puneau în ajutorul lui Ludovic Bonaparte, Marx îi sfătuia pe patrioții-revoluționari italieni să se lege mai strîns de popor, și în primul rînd de proletariat și țărănime, deoarece „chiar în cazul unei insurecții naționale împotriva despotismului străin, există elemente, cum ar fi deosebirile de clasă, și nu ne putem aștepta ca, în vremurile noastre, de la clasele de sus să pornească o mișcare revoluționară” (vezi volumul de față, pag. 587).

În anexele la acest volum se publică procesul-verbal al sedinței din 15 septembrie 1850 a Ligii comuniștilor, din care Marx citează un extras în lucrarea sa „Dezvăluiri asupra pro-

cesului comuniștilor de la Colonia" (vezi volumul de față, pag. 437). Acest proces-verbal reflectă lupta lui Marx, Engels și a adepților lor împotriva elementelor aventuriste, sectare din cadrul Ligii comuniștilor. După cum se vede din acest document, Marx a depus toate eforturile pentru a păstra unitatea Ligii, vina pentru sciziunea produsă purtînd-o fracțiunea Willich-Schapper. În anexe se publică și două apeluri de ajutorare a membrilor Ligii comuniștilor condamnați la Colonia. Aceste apeluri, care cuprind textul unei scurte chemări adresate muncitorilor germani din America întocmite de Marx în numele comitetului de organizare a ajutorării condamnaților în procesul de la Colonia, au fost publicate din inițiativa lui Marx în presa democratică americană.

. . . . .
*Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.*

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS

August 1851 — martie 1853

FRIEDRICH ENGELS
Revoluție și contrarevoluție
în Germania¹

Scris de F. Engels în august 1851
— septembrie 1852

Publicat în ziarul „New York Daily
Tribune“ din 25 și 28 octombrie,
6, 7, 12 și 28 noiembrie 1851 ; 27 fe-
bruarie, 5, 15, 18 și 19 martie, 9, 17
și 24 aprilie, 27 iulie, 19 august, 18
septembrie, 2 și 23 octombrie 1852

Semnat : *K a r l M a r x*

Se tipărește după textul
ziarului

I

Germania în ajunul revoluției

Primul act al dramei revoluționare de pe continentul european s-a încheiat. „Autoritățile de ieri” care ființau înainte de furtuna din 1848 au devenit din nou „autoritățile de astăzi”, iar stăpînii de o zi, mai mult sau mai puțin populari, cîrmuitorii provizorii, triumvirii, dictatorii, cu escorta lor de deputați, comisari civili, comisari militari, prefecți, judecători, generali, ofițeri și soldați, au fost azvîrliți pe țărături străine și „alungați peste mare”, în Anglia sau în America, unde au înființat noi guverne, „in partibus infidelium” *, comitete europene, comitete centrale, comitete naționale și și-au anunțat sosirea prin proclamații care nu sînt mai prejos, în ceea ce privește caracterul lor solemn, de proclamațiile unor potenți mai puțin iluzorii.

Nu se poate imagina înfrîngere mai categorică decît înfrîngerea suferită de partidul revoluționar — sau, mai bine zis, de partidele revoluționare — de pe continent în toate punctele liniei de luptă. Dar ce importanță are aceasta? N-a necesitat oare lupta burgheziei britanice pentru dominația ei socială și politică 48 de ani, iar cea a burgheziei franceze 40 de ani de bătălii fără precedent? Și nu s-a apropiat oare burghezia cel mai mult de triumf tocmai în momentul în care monarhia restaurată își credea pozițiile mai consolidate decît oricînd? A trecut de mult timpul cînd domina credința superstițioasă că revoluțiile sînt provocate de reaua intenție a unui număr restrîns de agitatori. În prezent oricine știe că, oriunde se produce o zguduire revoluționară, ea ascunde întotdeauna o necesitate socială, a cărei satisfacere este împiedicată de instituții învechite. Se poate ca această necesi-

* — care nu există în realitate (textual: „în țara necredincioșilor”, adaus la titlul episcopilor catolici numiți în funcții pur nominale de episcopi în țările necreștine). — *Nota red.*

tate să nu fie atât de stringentă, atât de general resimțită, încât să asigure un succes nemijlocit, dar orice încercare de a o înăbuși cu forța nu va face decât ca ea să se manifeste din nou cu o putere crescândă, pînă cînd, în cele din urmă, va sfărîma cătușele. Deci, dacă am fost bătuți, nu ne rămîne altceva de făcut decât s-o începem de la început. Iar răgazul, probabil foarte scurt, care ne este acordat între sfîrșitul primului act și începutul celui de-al doilea act al mișcării, ne lasă, din fericire, suficient timp pentru a face un lucru extrem de necesar: să studiem cauzele care au făcut ca recenta explozie revoluționară și înfrîngerea ei să fie inevitabile, cauze care nu trebuie căutate în întîmplătoarele eforturi, merite, lipsuri, greșeli sau acțiuni trădătoare ale cîtorva conducători, ci în situația socială generală și în condițiile de existență ale fiecărei națiuni care a trecut printr-o astfel de zguduire. Este un fapt unanim recunoscut că mișcările izbucnite pe neașteptate în februarie și martie 1848 nu au fost opera unor indivizi izolați, ci expresia spontană, irezistibilă a cerințelor și necesităților popoarelor, necesități de care oamenii erau mai mult sau mai puțin conștienți, dar pe care le simțeau foarte limpede diferite clase din fiecare țară. Dar, atunci cînd vrei să elucidezi cauzele succesului contra-revoluției, ți se dă din toate părțile răspunsul prompt că totul se explică prin aceea că domnul X sau cetățeanul Y „a trădat” poporul. Acest răspuns poate fi de la caz la caz sau nu, dar în nici un caz el nu explică nimic și nici măcar nu arată cum s-a putut întîmpla ca „poporul” să se lase trădat. Și triste perspective de viitor are un partid politic al cărui întreg capital politic se reduce la cunoașterea unicului fapt că cetățeanul cutare sau cutare nu merită încredere.

Dar și din punct de vedere istoric cercetarea și expunerea cauzelor zguduirii revoluționare și ale înăbușirii revoluției sînt extrem de importante. Toate aceste mărunte certuri personale și învinuiri reciproce, toate aceste afirmații contradictorii — că Marrast, sau Ledru-Rollin, sau Louis Blanc, sau vreun alt membru al guvernului provizoriu, sau toți laolaltă, ar fi fost cîrmaciul revoluției ce ar fi condus-o printre stînci, de care ciocnindu-se, a eșuat — ce interes ar putea prezenta și în ce măsură ar putea ele lămuri pe americanul sau englezul care a urmărit toate aceste mișcări diferite de la o depărtare mult prea mare pentru a putea distinge toate amănuntele evenimentelor? Nici un om cu judecată nu va

crede vreodată că 11 oameni *, care în majoritatea lor erau prea mediocri pentru a excela în bine sau în rău, ar fi putut să ducă la pieire în decurs de 3 luni o națiune de 36.000.000 dacă aceste 36.000.000 n-ar fi fost tot atât de dezorientate ca și cei 11. Dar tocmai aceasta este întrebarea : cum s-a putut întâmpla ca aceste 36.000.000, care, în parte, mai bijbiau în întuneric, să fie chemate deodată să-și hotărască singure drumul ; cum s-a putut ca ele să rătăcească cu totul drumul și cum s-a permis vechilor lor conducători să-și reia pentru câțiva timp posturile lor de conducere ?

Așadar, atunci când încercăm să explicăm cititorilor lui „Tribune”² cauzele care nu numai că au făcut necesară revoluția germană din 1848, dar au și dus în mod tot atât de inevitabil la înăbușirea ei vremelnică în anii 1849 și 1850, nu trebuie să vă așteptați la o expunere istorică completă a evenimentelor petrecute în Germania. Evenimentele care vor urma și judecata generațiilor viitoare vor decide care fapte din această masă haotică de fapte aparent întâmplătoare, fără legătură între ele și contradictorii vor intra în istoria universală. Încă n-a sosit momentul pentru rezolvarea acestei probleme ; noi trebuie să ne menținem în limitele posibilului și ne vom declara satisfăcuți dacă vom reuși să descoperim cauzele raționale rezultate din fapte incontestabile, care explică cele mai importante evenimente, principalele momente de cotitură ale acestei mișcări și care ne dau cheia pentru a înțelege direcția pe care viitoarea și, poate, nu prea îndepărtata explozie o va indica poporului german.

În primul rînd, care era situația din Germania în momentul exploziei revoluționare ?

Compoziția diferitelor clase ale poporului care formează baza oricărei organizări politice era mai complicată în Germania decît în oricare altă țară. În timp ce în Anglia și în Franța o burghezie puternică și bogată, concentrată în orașele mari și îndeosebi în capitală, distrusese complet feudalismul sau, cel puțin, așa cum s-a întîmplat în Anglia, îl redusese la cîteva rămășițe neînsemnate, în Germania nobilimea feudală deținea încă o mare parte din vechile ei privilegii. Sistemul proprietății funciare feudale era aproape pretutindeni preponderent. Proprietarii funciari își păstrau chiar și dreptul de jurisdicție asupra țăranilor dependenți de pe moșiile lor. Privati de privilegiile lor politice, adică de dreptul

* — membrii guvernului revoluționar. — *Nota red.*

de a controla pe suverani, ei și-au păstrat aproape neatinsă puterea lor medievală asupra țărânimii de pe domeniile lor și privilegiul de a nu plăti impozite. În unele regiuni feudalismul era mai puternic decât în altele, dar nicăieri, cu excepția malului stîng al Rinului, nu era complet lichidat. Această nobilime feudală, foarte numeroasă pe atunci și în parte foarte bogată, era considerată oficial ca fiind prima „stare” din țară. Din rîndurile ei se recrutau înalții funcționari guvernamentali și tot din rîndurile ei se recrutau, aproape în exclusivitate, ofițerii din armată.

Burghezia din Germania nu era nici pe departe atît de bogată și de concentrată ca cea din Franța sau din Anglia. Vechile ramuri ale industriei din Germania fuseseră ruinate de introducerea forței aburului și de supremația crescîndă a industriei engleze. Ramurile industriale mai moderne, create în timpul sistemului continental al lui Napoleon³ în alte regiuni ale țării, nu puteau compensa pierderea ramurilor vechi și nici nu puteau trezi un interes atît de mare pentru industrie, încît guvernele să fie silite a ține seama de necesitățile ei, cu atît mai mult cu cît guvernele nu priveau cu ochi buni creșterea bogăției și a puterii nenobililor. În timp ce Franța și-a condus cu succes industria mătăsii prin încercările celor 50 de ani de revoluții și războaie, în aceeași perioadă Germania și-a pierdut aproape complet vechea ei industrie de pînzeturi. În afară de aceasta, regiunile industriale erau puține la număr și se aflau la mare distanță unele de altele. Fiind situate în interiorul țării, în majoritatea cazurilor ele foloseau pentru export și import porturile străine — olandeze sau belgiene —, așa că ele aveau puține sau nu aveau de loc interese comune cu marile porturi de la Marea Nordului și Marea Baltică și, mai cu seamă, nu erau capabile să creeze mari centre industriale și comerciale, ca Paris și Lyon, Londra și Manchester. Cauzele acestei rămîneri în urmă a industriei germane erau multiple, dar e destul să arătăm două dintre ele pentru a o explica: situația geografică nefavorabilă a țării, depărtarea la care se afla de Oceanul Atlantic, devenit marea cale a comerțului internațional, și nesfîrșitele războaie în care era antrenată Germania și care, începînd din secolul al XVI-lea și pînă în zilele noastre, s-au dus pe teritoriul ei. Faptul că era slabă numericeste și mai ales că nu constituia o masă compactă a împiedicat burghezia germană să ajungă la acea dominație politică de care burghezia engleză se bucură încă din 1688 și pe care burghezia franceză și-a cu-

cerit-o în 1789. Totuși, începînd din 1815, bogăția și, o dată cu bogăția, greutatea politică a burgheziei din Germania erau în permanentă creștere. Guvernele erau nevoite să țină seama, deși împotriva voinței lor, cel puțin de interesele ei materiale cele mai imediate. Se poate chiar spune, pe bună dreptate, că pentru fiecare fărîmă de influență politică acordată burgheziei prin constituțiile statelor mici și care le-a fost apoi din nou răpită în timpul celor două perioade de reacțiune politică din 1815—1830 și 1832—1840, că pentru fiecare fărîmă de influență politică pierdută burghezia a fost despăgubită, acordîndu-i-se un avantaj mai concret. Fiecare înfrîngere politică a burgheziei atrăgea după sine o victorie în domeniul legislației comerciale. Și, desigur, tariful vamal protecționist al Prusiei din 1818 și crearea Uniunii vamale⁴ prezentau pentru negustorii și industriașii din Germania mult mai multă importanță decît dreptul îndoielnic de a-și exprima, în camera vreunui ducat minuscul, neîncrederea în niște miniștri care își băteau joc de voturile lor. Așadar, o dată cu creșterea bogăției ei și cu extinderea comerțului, burghezia a ajuns curînd la un nivel de la care își dădea seama că satisfacerea celor mai vitale interese ale ei este stingherită de organizația politică a țării, de fărîmițarea ei stupidă între 36 de principii cu capricii și năzuințe contradictorii; de lanțurile feudale care încătușau agricultura și comerțul legat de ea; de controlul sîciitor la care birocrăția, ignorantă și arogantă, supunea toate tranzacțiile burgheziei. Totodată, extinderea și întărirea Uniunii vamale, introducerea generală a transportului cu aburi și concurența crescîndă pe piața internă au dus la o apropiere între clasele comerciale și industriale din diferitele state și provincii, la o omogenitate a intereselor și la o centralizare a puterii lor. Urmarea firească a acestui fapt a fost trecerea lor în masă în tabăra opoziției liberale și cîștigarea primei bătălii serioase a burgheziei germane pentru puterea politică. Începutul acestei schimbări datează din 1840, cînd burghezia prusiană a trecut în fruntea mișcării burgheziei germane. Vom reveni mai tîrziu asupra acestei mișcări opoziționiste liberale din anii 1840—1847.

Marea masă a națiunii, care nu făcea parte nici din nobilime, nici din burghezie, era formată la orașe din clasa micilor meseriași și a micilor negustori, precum și din muncitori, iar la sate din țărani.

Clasa micilor meseriași și a micilor negustori este extrem de numeroasă în Germania, din pricina slabei dezvoltări a

clasei marilor capitaliști și industriași din această țară. În orașele mai mari ea formează aproape majoritatea populației, iar în cele mai mici ea predomină cu desăvârșire, avînd în vedere că lipsesc concurenți mai bogați care să le dispute influența. Această clasă, care are un rol foarte important în toate statele moderne și în toate revoluțiile moderne, este deosebit de importantă în Germania, unde în luptele care au avut loc de curînd a jucat în general rolul hotărîtor. Caracterul ei este determinat de poziția ei intermediară între clasa marilor capitaliști — negustori și industriași, burghezia propriu-zisă — și clasa proletariatului, sau a muncitorilor industriali. Ea aspiră la poziția celei dintii, dar, la cea mai mică cotitură a soartei, reprezentanții acestei clase sînt aruncați în rîndurile celei din urmă. În țările monarhice și feudale, clasa micilor meseriași și a micilor negustori are nevoie pentru a exista de clientela din rîndurile celor de la curte și ale aristocrației; pierderea acestei clientele o poate în mare parte ruina. În orașele mai mici, baza prosperității ei o formează foarte adesea o garnizoană militară, o administrație locală, un tribunal cu anexele sale; dacă ar fi lipsiți de aceste instituții, micii dughengii, croitorii, cizmarii, tîmplarii ar fi ruinați. Așadar, membrii acestei clase oscilează într-una între speranța de a intra în rîndurile clasei mai avute și groaza de a nu fi reduși la situația de proletari sau chiar de pauperi, între speranța de a-și promova interesele, prin cucerirea unui loc în conducerea treburilor publice, și teama de a nu trezi, printr-o opoziție deplasată, mînia unui guvern de care depinde însăși existența lor, întrucît acesta are puterea să le ia cei mai buni clienți. Ei dispun de mijloace cu totul neînsemnate, iar nesiguranța proprietății lor este invers proporțională cu mărimea ei; de aceea această clasă este extrem de oscilantă în concepțiile ei. Umilă și slugarnic supusă în fața unui guvern feudal sau monarhic puternic, ea trece de partea liberalismului atunci cînd burghezia este în ascensiune; are accese violente de democratism de îndată ce burghezia și-a asigurat supremația, dar este cuprinsă de o teamă lamentabilă cînd clasa care se află sub ea, proletariatul, încearcă să pornească o mișcare independentă. În cursul expunerii noastre vom vedea că în Germania această clasă trece pe rînd de la una dintre aceste stări la cealaltă.

Clasa muncitoare din Germania a rămas, în ceea ce privește dezvoltarea sa socială și politică, în aceeași măsură în urma clasei muncitoare din Anglia și din Franța în care burghezia germană a rămas în urma burgheziei din aceste țări. Cum e stăpînul, așa e și sluga. Dezvoltarea condițiilor necesare pentru existența unui proletariat numeros, puternic, concentrat și conștient merge mină în mină cu dezvoltarea condițiilor necesare pentru existența unei burghezii numeroase, bogate, concentrate și puternice. Mișcarea clasei muncitoare nu este niciodată de sine stătătoare și nu capătă niciodată un caracter exclusiv proletar, atîta timp cît toate fracțiunile burgheziei, și în special partea ei cea mai înaintată — marii industriași —, nu cuceresc puterea politică și nu transformă statul după necesitățile lor. Abia atunci conflictul inevitabil dintre patroni și muncitori devine iminent și nu mai poate fi amînat ; abia atunci nu mai poate continua amăgirea muncitorilor cu speranțe și promisiuni înșelătoare care nu sînt niciodată îndeplinite ; abia atunci, în sfîrșit, se pune în toată amploarea și cu toată claritatea marea problemă a secolului al XIX-lea : desființarea proletariatului. În Germania, majoritatea muncitorilor muncea nu pentru magnații moderni ai industriei, ca în Marea Britanie, care ne-a dat exemplare strălucite de acest fel, ci pentru micii meseriași, al căror întreg sistem de producție era o rămășiță a evului mediu. Și tot așa cum există o deosebire uriașă între marele fabricant textilist și micul patron al unui atelier de cizmărie sau de croitorie, tot așa și muncitorul de fabrică inteligent din Babilonurile industriale moderne se deosebește radical de docila calfă de croitor sau de tîmplar dintr-un mic orășel de provincie, în care condițiile de viață și caracterul muncii sînt numai puțin schimbate față de cele care au existat în urmă cu 500 de ani pentru oamenii din aceeași categorie. Această lipsă generală a unor condiții de viață moderne, a unor forme de producție industrială modernă era însoțită, firește, și de o lipsă aproape tot atît de generală a unor idei moderne ; de aceea nu este de loc de mirare dacă la izbucnirea revoluției o mare parte dintre muncitori a cerut reintroducerea imediată a breslelor și a corporațiilor meșteșugărești privilegiate din evul mediu. Și totuși, datorită influenței districtelor industriale, în care predomina sistemul de producție modern, și ușurinței de a stabili legături reciproce, precum și datorită dezvoltării intelectuale la care contribuia

viața de pribegie a unui număr mare de muncitori, în rîndurile lor s-a format un puternic nucleu de elemente ale căror idei cu privire la eliberarea clasei lor erau incomparabil mai clare și concordau în mai mare măsură cu faptele existente și cu necesitățile istorice. Dar acești muncitori nu erau decît o minoritate. Dacă se poate considera că mișcarea activă a burgheziei datează din 1840, mișcarea clasei muncitoare începe cu răscoalele din 1844⁵ ale muncitorilor din Silezia și din Boemia *. În curînd vom avea prilejul să trecem în revistă diferitele stadii prin care a trecut această mișcare.

În sfîrșit, era marea clasă a micilor proprietari de pămînt, țărani, care împreună cu anexa ei — muncitorii agricoli — forma marea majoritate a întregii națiuni. Dar și această clasă se împărțea, la rîndul ei, în diferite grupuri. În primul rînd, țărani mai înstăriți, Gross- und Mittelbauern **, cum li se spune în Germania, care stăpîneau fiecare bucăți de pămînt mai mult sau mai puțin întinse și foloseau munca mai multor muncitori agricoli. Din motive lesne de înțeles, pentru această clasă care se afla între marii proprietari funciari feudali, scutiți de impozite, de o parte, și mica țărănime și muncitorii agricoli, de cealaltă parte, politica cea mai firească era alianța cu burghezia antifeudală de la orașe. În al doilea rînd, erau micii țărani liberi, care predominau în Provincia renană, unde feudalismul se prăbușise sub loviturile puternice ale marii revoluții franceze. Asemenea mici țărani independenți găseai pe alocuri și în alte provincii, acolo unde reușiseră să-și răscumpere servituțile feudale la care erau supuse înainte loturile lor de pămînt. Dar această clasă era o clasă de proprietari liberi numai cu numele, proprietățile lor fiind, de regulă, ipotecate în așa măsură și în condiții atît de oneroase, încît adevăratul proprietar al pămîntului nu era țăranul, ci cămătarul care îi împrumutase banii. În al treilea rînd, erau țărani dependenți de proprietarii feudali, care nu puteau fi izgoniți cu ușurință de pe bucata lor de pămînt, dar care trebuiau să plătească moșierului o rentă permanentă sau să presteze în mod permanent o anumită muncă pentru acesta. În sfîrșit, existau muncitorii agricoli, a căror situație era pe multe proprietăți mari absolut aceeași ca și situația aceleiași clase în Anglia și care întotdeauna trăiau și mureau în sără-

* — Cehia. — *Nota red.*

** — chiaburi și țărani mijlocași. — *Nota trad.*

cie, subalimentați și sclavi ai stăpînilor lor. Dacă pînă la revoluție aceste ultime trei clase ale populației rurale — micii țărani liberi, țărani dependenți de proprietarii feudali și muncitorii agricoli — nu și-au bătut niciodată prea mult capul cu politica, este absolut evident că revoluția le-a deschis un drum nou, plin de cele mai strălucite perspective. Fiecăreia dintre ele revoluția îi promitea avantaje, de aceea era de așteptat că de îndată ce mișcarea se va afla în plină desfășurare toate cele trei clase i se vor alătura una după alta. Totodată însă, este la fel de evident și în egală măsură confirmat de istoria tuturor țărilor moderne că populația rurală nu poate porni niciodată o mișcare independentă încununată cu succes, din cauză că este împrăștiată pe o mare întindere și pentru că este greu ca o parte cît de cît însemnată a ei să ajungă la o înțelegere. Țărănimea are nevoie de impulsul populației de la orașe, care este mai concentrată, mai luminată și mai mobilă

Scurta caracterizare de mai sus a principalelor clase care, la izbucnirea recentelor mișcări, formau toate laolaltă națiunea germană este suficientă pentru a explica în mare parte toate inconsecvențele, lipsa de unitate și contradicțiile evidente care s-au manifestat în aceste mișcări. Dacă interese atît de diferite, atît de contradictorii și care se încrucișează în mod atît de ciudat ajung să se ciocnească cu atîta violență, dacă în fiecare district și în fiecare provincie aceste interese care se luptă între ele sînt combinate în diferite proporții și dacă, mai ales, în țară nu există un centru mare, dacă nu există nici Londra, nici Parisul, care prin prestigiul hotărîrilor lor să scutească poporul de necesitatea de a duce lupta mereu de la capăt în fiecare localitate în parte pentru rezolvarea aceleiași chestiuni litigioase, ce altceva se putea aștepta decît fărîmițarea luptei într-o sumedenie de ciocniri fără legătură între ele, în care se varsă mult sînge, se irosesc forțe și capital și care, totuși, nu duc la nici un rezultat hotărîtor ?

Dezmembrarea politică a Germaniei în trei duzini de state mai mult sau mai puțin importante se explică și ea tot prin această multitudine de elemente haotice care alcătuiesc națiunea germană și care, în plus, diferă în fiecare parte a țării. Acolo unde nu există o comunitate de interese, nu poate exista o unitate de scopuri, ca să nu mai vorbim de o unitate de acțiune. E drept, Confederația germană a fost declarată pe

veci indestructibilă, dar, cu toate acestea, Confederația și organul ei, Bundestagul, n-au fost niciodată reprezentanții unității Germaniei ⁶. Cel mai înalt grad la care a ajuns vreodată centralizarea în Germania a fost atins prin înființarea Uniunii vamale. Aceasta a determinat și statele de la Marea Nordului să se unească într-o uniune vamală ⁷ proprie, în timp ce Austria a continuat să se izoleze prin tariful ei vamal prohibitiv separat. Așadar, pentru rezolvarea tuturor problemelor ei practice, Germania a avut acum satisfacția să se vadă împărțită numai în 3 puteri independente în loc de 36. Supremația țarului rus, stabilită în 1814, nu a suferit, bineînțeles, nici o schimbare din această cauză.

După ce, pe baza premiselor noastre, am tras aceste concluzii preliminare, vom analiza în articolul următor felul în care diferitele clase ale poporului german despre care s-a vorbit mai sus au fost antrenate în mișcare una după alta și ce caracter a îmbrăcat această mișcare după izbucnirea revoluției franceze din 1848.

Londra, septembrie 1851

II

Statul prusian

Se poate considera că începutul mișcării politice a clasei de mijloc din Germania, adică a burgheziei, datează din anul 1840. Ea a fost precedată de simptome care dovedeau că în această țară clasa posesorilor de capital și a industriașilor a ajuns la acel grad de maturitate care nu-i mai permitea să rămână apatică și pasivă sub jugul unui regim monarhic semi-feudal, semibirocratic. Principii germani mai mărunți acordau unii după alții supușilor lor constituții cu caracter mai mult sau mai puțin liberal, în parte pentru a-și asigura o mai mare independență față de hegemonia Austriei și a Prusiei sau pentru a contracara influența nobilimii din propriile lor state, în parte cu scopul de a uni într-un tot întreg provinciile dispartate pe care Congresul de la Viena⁸ le-a unit sub sceptrul lor. Ei puteau face aceasta fără a se expune nici celui mai mic risc : dacă Bundestagul, această marionetă ale cărei sfori erau trase de Austria și de Prusia, ar fi încercat să atenteze la independența lor de suverani, ei știau că opinia publică și Camerele i-ar fi sprijinit să se împotrivescă ordinelor Bundestagului, iar dacă, dimpotrivă, Camerele s-ar fi dovedit a fi prea puternice, le-ar fi fost ușor să uzeze de autoritatea Bundestagului pentru a zdrobi orice opoziție. În aceste împrejurări, instituțiile constituționale din Bavaria, Württemberg, Baden sau Hanovra nu puteau fi un imbold la o luptă serioasă pentru puterea politică. De aceea marea masă a burgheziei germane se ținea în general departe de certurile mărunte care aveau loc în adunările legislative ale micilor state, știind prea bine că, fără o schimbare radicală în politica și orînduirea de stat a celor două mari puteri din Germania, toate eforturile și victoriile secundare nu vor avea nici un rezultat. Totodată însă, în aceste mici adunări au apărut un soi de avocați liberali, opoziționiști de profesie — toți acești

Rotteck, Welcker, R mer, Jordan, St ve, Eisenmann —, mari „tribuni ai poporului” (Volksm nner), care după 20 de ani de opoziție mai mult sau mai puţin zgomotoasă, dar întotdeauna sterilă, au fost ridicaţi de valul revoluționar din 1848 pe culmile puterii, pentru ca, după ce şi-au dat în vileag totala lor incapacitate şi nulitate, să fie, cât ai clipi din ochi, din nou r sturnaţi. Aceştia au fost primele exemplare de politicieni şi opoziţionişti de profesie din Germania ; prin discursurile şi scrierile lor, ei au deprins urechile germanilor cu limbajul constituţionalismului şi prin însăşi existenţa lor au vestit apropierea unei epoci în care burghezia va adopta şi va da adevărata lor semnificație frazelor politice pe care aceşti avocaţi şi profesori flecari obişnuiau să le folosească fără să  nţeleg  nici ei prea bine sensul lor real.

Literatura germană a suferit şi ea influenţa fr m nt rilor politice de care fusese cuprinsă întreaga Europă în urma evenimentelor din 1830 ⁹. Aproape toţi scriitorii din vremea aceea propovăduiau un constituţionalism pueril sau un republicanism şi mai pueril. Printre literaţi, mai ales printre cei de m na a doua, se r sp ndea tot mai mult obiceiul de a compensa în lucrările lor lipsa de talent prin aluzii politice, de care erau siguri că vor atrage atenţia publicului. Poeziile, romanele, recenziile, dramele, într-un cuv nt întreaga crea ie literară, erau îmbibate de ceea ce se numea „tendin ”, adică de expresii mai mult sau mai puţin timide ale spiritului anti-guvernamental. Şi, pentru ca confuzia ideologică din Germania de după 1830 să fie completă, aceste elemente de opoziție politică erau amestecate cu reminiscenţe din universitate, prost asimilate, despre filozofia germană şi cu fr nturi, prost înţelese, de socialism francez, îndeosebi de saint-simonism. Clica scriitorilor care propaga acest amalgam de idei eterogene îşi zicea în mod preten ios „Tinăra Germanie” sau „Şcoala modernă” ¹⁰. De atunci ei s-au c it de păcatele din tinereţe, dar stilul literar nu şi l-au  mbun t it.

 n sf rşit, şi filozofia germană, cel mai complicat, dar şi cel mai sigur termometru al dezvoltării g ndirii germane, s-a situat de partea burgheziei atunci c nd, în lucrarea sa „Filozofia dreptului” ¹¹, Hegel a declarat monarhia constituţională cea mai înaltă şi mai des v rşit  formă de guvernămint. Cu alte cuvinte, el anunţa că în curînd burghezia germană va veni la putere. După moartea lui Hegel, şcoala lui nu s-a oprit aici. Aripa mai radicală a discipolilor săi, pe de o parte, a trecut toate credin ele religioase prin proba focului, supu-

nîndu-le unor critici severe care au zdruncinat din temelii vechiul edificiu al creștinismului, și, pe de altă parte, a lansat principii politice mai îndrăznețe decît cele pe care erau obișnuite să le audă pînă atunci urechile germanilor și a căutat să pună din nou la loc de cinste amintirea glorioasă a eroilor primei revoluții franceze. Și dacă încilcitul limbaj filozofic în care erau îmbrăcate aceste idei încețoșă atît mintea scriitorului cît și a cititorului, el îl împiedica însă totodată și pe cenzor să vadă limpede, și de aceea „tinerii hegelieni“ se bucurau de o libertate a presei pe care nu o cunoștea nici o altă ramură a literaturii.

Așadar, era evident că în opinia publică din Germania intervenise o mare schimbare. Marea majoritate a claselor cărora cultura sau poziția lor socială le-a dat posibilitatea să cunoască chiar și sub regimul unei monarhii absolute situația politică și să-și formeze convingeri politice cît de cît independente s-au unit încetul cu încetul într-o singură falangă puternică de opoziție împotriva regimului existent. Atunci cînd se face o apreciere în privința ritmului lent al dezvoltării politice în Germania, nu trebuie să se piardă din vedere cu cîtă greutate îți puteai forma o idee justă despre vreo problemă într-o țară în care toate sursele de informație se aflau sub controlul guvernului, în care în nici o sferă, începînd cu școlile duminicale și cele pentru săraci și mergînd pînă la presă și universitate, nimic nu se putea spune, preda, tipări sau publica fără a se fi obținut în prealabil aprobarea guvernului. Să luăm, de exemplu, Viena. Locuitorii Vienei, pe care, în ceea ce privește capacitatea de muncă și de producție industrială, nu-i întrece, poate, nimeni în Germania și al căror spirit, curaj și energie revoluționară s-au arătat a fi cu mult mai presus decît ale tuturor celorlalți, erau cu mult mai ignorați în ceea ce privește interesele lor reale și, în timpul revoluției, au făcut mai multe greșeli decît cei de prin alte părți. Aceasta se datora în foarte mare măsură ignoranței aproape totale în ceea ce privește problemele politice cele mai curente, ignoranță în care guvernul Metternich a reușit să țină populația.

Nu mai este nevoie de alte explicații pentru a înțelege de ce într-un asemenea sistem informațiile politice constituiau monopolul aproape exclusiv al acelor clase ale societății care aveau posibilitatea să plătească pentru introducerea lor în țară prin contrabandă, îndeosebi al claselor ale căror interese fuseseră cel mai greu lezate de actuala stare de lucruri,

și anume clasele industriale și comerciale. De aceea ele au fost primele care s-au ridicat, cu forțe unite, împotriva menținerii unui absolutism mai mult sau mai puțin camuflat, și începutul adevăratei mișcări revoluționare în Germania datează din momentul în care ele au intrat în rîndurile opoziției.

Se poate considera că atitudinea opoziționistă a burgheziei germane datează din 1840, anul morții fostului rege al Prusiei *, ultimul monarh rămas în viață dintre fondatorii Sfintei alianțe din 1815. Despre noul rege se știa că nu este un partizan al monarhiei eminentemente birocratică și militaristă a tatălui său. Ceea ce burghezia franceză aștepta să obțină în urma urcării pe tron a lui Ludovic al XVI-lea, burghezia germană spera să obțină într-o oarecare măsură din mîinile lui Frederic Wilhelm al IV-lea al Prusiei. Toată lumea era de acord că vechiul sistem era depășit și falimentar și că trebuia să i se pună capăt, și ceea ce sub vechiul rege fusese suportat în tăcere era proclamat acum cu glas tare ca intolerabil.

Dar dacă Ludovic al XVI-lea, „Ludovic cel dorit”, era un simplu nerod fără pretenții, conștient în parte de propria sa nimicnicie, fără nici un fel de idei precise și care se conducea mai ales după deprinderile dobîndite prin educație, „Frederic Wilhelm cel dorit” era un om de cu totul altă factură. În ceea ce privește slăbiciunea de caracter, el își întrecea, fără îndoială, originalul francez, dar nu era lipsit nici de pretenții, nici de idei. El cunoștea en amateur ** noțiunile elementare ale celor mai multe științe și de aceea își închipuia că este suficient de instruit pentru a emite sentințe definitive în orice problemă. Era convins că este un orator de mîna întii și, fără îndoială, că nici un voiajor comercial din Berlin nu-l putea întrece în ceea ce privește numărul de spirite proaste debitate sau șuvoiul nesecat al elocvenței sale. Dar, lucrul cel mai important, el avea idei proprii. El detesta și disprețuia elementul birocratic al monarhiei prusiene, dar numai pentru că toate simpatiile sale se îndreptau spre elementul feudal. Fiind unul dintre fondatorii și principalii colaboratori ai ziarului „Berliner Politisches Wochenblatt”, al așa-zisei școli istorice (școală care se hrănea cu ideile lui Bonald, ale lui de Maistre și ale altor scriitori din prima generație de legitimiști francezi)¹², el tindea la o restaurare cît mai completă a poziției dominante a nobilimii în societate. Re-

* — Frederic Wilhelm al III-lea — *Nota red.*

** — ca amator, ca diletant. — *Nota trad.*

gele, primul nobil al regatului său, trebuia să fie înconjurat în primul rînd de o curte strălucitoare de vasali puternici — prinți, duci și conți — și apoi de o numeroasă și bogată nobilime de rang inferior; el trebuia să domnească după bunul său plac asupra credincioșilor săi țirgoveți și țărani, în calitate de cap al unei întregi ierarhii de ranguri și caste sociale, fiecare dintre ele bucurîndu-se de privilegii speciale și despărțite unele de altele prin bariera aproape de netrecut a originii sau a unei anumite poziții sociale bine stabilite și trainice; puterea și influența tuturor acestor caste sau stări ale regatului trebuiau totodată să se echilibreze reciproc în așa măsură, încît regele să-și poată păstra deplina libertate de acțiune. Acesta era le beau ideal * pe care Frederic Wilhelm al IV-lea pornise să-l realizeze și pe care acum încearcă din nou să-l realizeze.

A fost nevoie de timp pentru ca burghezia prusiană, nu prea versată în probleme teoretice, să descopere adevăratul caracter al intențiilor regelui. Dar foarte repede a observat că el are preferințe pentru lucruri diametral opuse celor ce dorea ea. De îndată ce, prin moartea tatălui său, noului rege i s-a „dezlegat limba”, el a început să-și anunțe intențiile prin nenumărate cuvîntări. Și prin fiecare cuvîntare, prin fiecare act al său pierdea tot mai mult simpatiile burgheziei. Aceasta nu l-ar fi deranjat prea mult dacă unele fapte implacabile și îngrijorătoare n-ar fi venit să-i tulbure visele sale poetice. Romantismul este, vai, destul de slab la aritmetică și, de la Don Quijote încoace, feudalismul și-a greșit întotdeauna socotelile! Frederic Wilhelm al IV-lea împărțase în prea mare măsură acel dispreț pentru banii sunători care întotdeauna a fost cel mai nobil apanaj al urmașilor cruciaților. La urcarea sa pe tron, el a găsit un sistem de guvernămînt costisitor, deși rînduit cu zgîrcenie, și o vistierie nu prea plină. După doi ani orice excedent dispăruse fără urmă, fiind cheltuit pentru serbările de la curte, călătorii regale, donații, subvenții acordate nobililor flămînzi, jerpeliți și lacomi etc. Impozitele obișnuite nu mai ajungeau nici pentru cerințele curții, nici pentru cerințele guvernului și foarte curînd maiestatea sa s-a văzut strînsă ca într-un clește între deficitul evident, pe de o parte, și legea din 1820, pe de altă parte, care declara ca nelegală lansarea oricărui nou împrumut și orice sporire a impozitelor existente la acea dată fără aprobarea „viitoareii reprezentanțe a poporului”. Această repre-

* — prea frumosul ideal. — *Nota trad.*

zentanță a poporului nu exista ; noul rege era și mai puțin dispus decât tatăl său s-o creeze ; și, chiar dacă ar fi fost dispus, el știa prea bine că, de la urcarea sa pe tron, opinia publică se schimbasese uluitor de mult.

Într-adevăr, burghezia, care în parte sperase că noul rege va acorda imediat o constituție, va proclama libertatea presei și va introduce curtea cu juri etc. etc., într-un cuvânt că se va situa el însuși în fruntea revoluției pașnice de care avea nevoie burghezia pentru a cuceri puterea politică, — burghezia și-a dat seama de eroarea ei și, furioasă, s-a întors împotriva regelui. În Provincia renană și, mai mult sau mai puțin, în întreaga Prusie ea era atât de exasperată, încît, văzînd că în rîndurile ei nu erau destui oameni capabili s-o reprezinte în presă, a mers pînă acolo încît s-a aliat cu curentul filozofic extremist despre care am vorbit mai sus. Rodul acestei alianțe a fost „Gazeta renană”¹³ din Colonia, ziar care a fost suprimat la 15 luni de la înființare, dar care a pus începuturile presei moderne în Germania. Aceasta s-a întîmplat în 1842.

Bietul rege, ale cărui dificultăți financiare constituiau satira cea mai usturătoare la adresa înclinațiilor sale medievale, și-a dat curînd seama că nu va putea governa mai departe dacă nu face unele mici concesii revendicării generale cu privire la o „reprezentanță a poporului”, care, ca o ultimă rămășiță a promisiunilor de mult uitate făcute în 1813 și 1815, figura în legea din 1820. Regele a considerat că modul cel mai puțin neplăcut de a realiza prevederile acestei legi incomode este de a convoca comisiile permanente ale dietelor provinciale. Dietele provinciale au fost instituite în 1823. În fiecare dintre cele 8 provincii ale regatului ele erau alcătuite din : 1) marea nobilime, vechile familii domnitoare ale imperiului german, ai căror capi erau de drept, prin naștere, membri ai adunărilor pe stări ; 2) din reprezentanții cavalerilor, sau ai micii nobilimi ; 3) din reprezentanții orașelor ; 4) din deputați ai țărănimii, sau ai clasei micilor proprietari de pămînt. Totul era orînduit în așa fel, încît în fiecare provincie majoritatea în dietă s-o dețină întotdeauna cele două categorii ale nobilimii. Fiecare dintre aceste opt diete provinciale alegea o comisie, și aceste opt comisii erau convocate acum la Berlin pentru a forma o adunare reprezentativă care trebuia să voteze mult doritul împrumut. S-a declarat că vistieria statului este plină și că acest împrumut este necesar nu pentru acoperirea nevoilor curente, ci pentru

construirea unei căi ferate de stat. Dar comisiile unite au răspuns regelui printr-un refuz categoric, declarînd că nu sînt competente să acționeze ca o reprezentanță a poporului și au cerut maiestății-sale să îndeplinească promisiunea de a introduce sistemul reprezentativ făcută de tatăl său atunci cînd a avut nevoie de ajutorul poporului împotriva lui Napoleon.

Sesiunea comisiilor unite a arătat că spiritul opoziționist nu cuprinsese numai burghezia. Ei i se alăturase o parte a țărănimii, numeroși nobili care introduseseră ei înșiși marea gospodărie agricolă pe moșiile lor și făceau comerț cu grâu, lînă, spirt și in și care aveau tot atîta nevoie de garanții împotriva absolutismului, birocrăției și reinstaurării feudalismului; și ei s-au pronunțat împotriva guvernului și pentru un sistem reprezentativ. Planul regelui a suferit un eșec total. Regele n-a primit bani și a întărit puterea opoziției. Ședința următoare a dietelor provinciale a fost și mai defavorabilă regelui. Toate dietele au cerut reforme, respectarea promisiunilor făcute în 1813 și 1815, acordarea unei constituții și a libertății presei; rezoluțiile respective ale unora dintre ele au fost redactate în termeni de-a dreptul ireverențioși, și răspunsurile iritate ale regelui exasperat nu au făcut decît să înrăutățească situația.

Între timp, dificultățile financiare ale guvernului creșteau într-una. Prin deturnarea unor fonduri destinate diferitelor servicii publice și prin tranzacții frauduloase cu „Seehandlung”¹⁴ — o societate comercială care făcea speculă și comerț pe contul și riscul statului și care avea de mult rolul de samsar al acestuia în chestiunile financiare — aparența de solvabilitate a putut fi păstrată cîtva timp; un alt expedient la care a recurs statul a fost sporirea emisiunii de bancnote; în general, în ceea ce privește situația financiară, secretul a fost destul de bine păstrat. Toate aceste expediente au fost însă curînd epuizate. Atunci s-au făcut încercări pe altă cale: înființarea unei bănci al cărei capital să fie pus la dispoziție în parte de stat, în parte de acționari particulari, dar a cărei conducere supremă să se afle în mîinile statului, astfel încît guvernul să poată scoate din fondurile acestei bănci mari sume de bani și să repete aceleași tranzacții frauduloase pe care nu le mai putea face cu „Seehandlung”. Dar, firește, nu s-au găsit capitaliști care să vrea să-și dea banii în aceste condiții. A fost nevoie să se modifice statutele băncii și proprietatea acționarilor să fie asigurată împotriva abuzurilor

vistieriei statului, altfel nici o singură acțiune n-ar fi fost subscrisă. Deoarece și acest plan a eșuat, nu mai rămânea decât contractarea unui împrumut, dacă, bineînțeles, s-ar fi găsit capitaliști care să-și dea banii fără a cere garanția și aprobarea misterioasei „viitoare reprezentanțe a poporului”. S-a apelat la Rotschild, care a declarat că, dacă „reprezentanța poporului” garantează împrumutul, el e gata să aranjeze acordarea împrumutului; în caz contrar el nu vrea să se bage în această afacere.

Așa s-a spulberat ultima speranță de a primi bani și nu mai exista nici o posibilitate de a scăpa de acea fatală „reprezentanță a poporului”. În toamna anului 1846 s-a aflat de refuzul lui Rotschild, iar în februarie următor regele a convocat la Berlin toate cele opt diete provinciale, constituindu-le într-o „Dietă unită”. Sarcina acestei diete era să îndeplinească ceea ce prevedea, pentru caz de nevoie, legea din 1820 : să voteze împrumuturi și noi impozite ; în afară de aceasta ea nu trebuia să aibă alte drepturi. În ceea ce privește legislația în general, votul ei trebuia să fie pur consultativ ; ea nu trebuia să se întrunească la date fixe, ci atunci când regele găsea de cuviință ; ea nu putea lua în discuție decât problemele pe care guvernul binevoia să i le prezinte. Membrii acestei diete nu erau, bineînțeles, prea încântați de rolul ce li se atribuia. Ei au repetat aceleași doleanțe pe care le formulară în dietele provinciale. Curînd relațiile dintre ei și guvern s-au ascuțit foarte mult, și, cînd li s-a cerut să voteze împrumutul, motivat iarăși prin pretinsa necesitate a construirii de căi ferate, ei l-au respins din nou.

Acest vot a dus în scurtă vreme la închiderea sesiunii dietei. Regele, din ce în ce mai iritat, a dizolvat-o, exprimîndu-și nemulțumirea, dar a rămas tot fără bani. Și, într-adevăr, regele avea toate motivele să fie alarmat de situația lui, căci vedea că partidul liberal — în fruntea căruia se afla burghezia și care cuprindea o mare parte a micii nobilimi și tot felul de elemente nemulțumite aparținînd diferitelor pături ale stărilor de jos — era hotărît să-și atingă ținta. Degeaba a declarat regele în discursul de deschidere a adunării că niciodată, niciodată nu va acorda o constituție în sensul modern al cuvîntului. Partidul liberal nu voia să renunțe la un sistem constituțional reprezentativ modern și antifeudal cu toate consecințele sale — libertatea presei, curtea cu juri etc. — și a făcut cunoscut că, atîta timp cît nu va obține toate acestea, nu va vota nici un bănuț. Un lucru era limpede :

această situație nu mai putea dăinui mult timp: ori trebuia să cedeze una din părți, ori trebuia să se ajungă la o ruptură, la o luptă singeroasă. Și burghezia știa că se află în ajunul unei revoluții și se pregătea în vederea ei. Prin toate mijloacele posibile, burghezia a căutat să-și asigure sprijinul clasei muncitoare la orașe și al țărănimii în districtele agricole. Se știe că, la sfârșitul anului 1847, în rîndurile burgheziei nu găseai nici o singură figură politică remarcabilă care să nu se proclame „socialist” pentru a cuceri simpatia proletariatului. În curînd îi vom vedea pe acești „socialiști” la lucru.

Această rivnă a burgheziei conducătoare de a arbora fie și numai o aparență de socialism era determinată de marile schimbări prin care trecuse clasa muncitoare din Germania. Începînd din 1840, o parte a muncitorilor germani care au fost prin Franța și Elveția se contaminaseră mai mult sau mai puțin de concepțiile socialiste sau comuniste încă neoapte, răspîndite pe atunci printre muncitorii francezi. Interesul crescînd pe care îl trezeau de prin 1840 aceste idei în Franța a făcut ca și în Germania socialismul și comunismul să ajungă la modă, iar prin 1843 toate ziarele erau pline de discuții în jurul problemelor sociale. În scurt timp, în Germania a apărut o școală socialistă, care se remarcă mai curînd prin obscuritatea ideilor decît prin noutatea lor; principala ei activitate consta în traducerea din limba franceză în limbajul nebulos al filozofiei germane a teoriilor fourieriste, saint-simoniste și a altor teorii¹⁵. Tot pe atunci s-a format și școala comunistă germană, care se deosebea radical de această sectă.

În 1844 au izbucnit răscoalele țesătorilor din Silezia, urmate de răscoala lucrătorilor de la imprimăriile de stambă din Praga. Aceste răscoale, reprimare cu cruzime — răscoale ale muncitorilor îndreptate nu împotriva guvernului, ci împotriva patronilor lor —, au produs o impresie puternică și au dat un nou impuls propagandei socialiste și comuniste în rîndurile muncitorilor. Un efect asemănător au avut și răscoalele pentru pîine din anul de foamete 1847. Pe scurt, așa cum marea masă a claselor avute (cu excepția marilor proprietari funciari feudali) s-a strîns în jurul steagului opoziției constituționale, tot așa clasa muncitoare din marile orașe vedea eliberarea ei în doctrinele socialiste și comuniste, deși, în condițiile legilor presei în vigoare, ea nu putea cunoaște aceste doctrine decît în foarte mică măsură. Nu era de aș-

teptat ca muncitorii să aibă o idee limpede despre țelurile pe care le urmăresc ; ei știau doar că programul burgheziei constituționale nu prevedea tot ce le trebuia lor și că năzuințele lor nu erau nicidecum cuprinse în cadrul ideilor constituționale.

Așadar, în Germania nu exista pe atunci un partid republican separat. Cetățenii erau fie monarhiști constituționali, fie socialiști sau comuniști, mai mult sau mai puțin precis delimitați.

În aceste condiții, cel mai mic conflict putea duce la o mare revoluție. Și în timp ce singurul sprijin sigur al sistemului existent îl constituiau marea nobilime precum și funcționarii, și ofițerii superiori ; în timp ce mica nobilime, burghezia industrială și comercială, universitățile, profesorii de orice grad și chiar o parte din categoriile inferioare ale birocrăției și ofițerimii se uneau împotriva guvernului ; în timp ce în spatele acestora stăteau masele nemulțumite ale țărănimii și proletariatului din orașele mari, care pentru moment mai sprijineau opoziția liberală, dar în rîndurile cărora se făceau deja auzite cuvinte ciudate despre intenția lor de a-și lua cauza în propriile lor mâini ; în timp ce burghezia era gata să răstoarne guvernul, iar proletarii erau gata să răstoarne la rîndul lor burghezia, guvernul înainta cu îndărătnicie pe un drum care trebuia să ducă în mod inevitabil la un conflict. La începutul anului 1848, Germania se afla în ajunul unei revoluții, și această revoluție ar fi izbucnit, fără îndoială, chiar dacă n-ar fi fost grăbită de revoluția franceză din februarie.

Ce influență a avut revoluția de la Paris asupra Germaniei, vom vedea în articolul următor.

Londra, septembrie 1851

III

Celelalte state germane

În ultimul nostru articol ne-am mărginit aproape exclusiv la statul care, începînd din 1840 și pînă în 1848, a jucat fără îndoială rolul cel mai important în mișcarea germană, și anume Prusia. Trebuie, totuși, să aruncăm o privire fugitivă și asupra celorlalte state în aceeași perioadă.

După mișcarea revoluționară din 1830, statele mici trecuseră cu totul sub dictatura Bundestagului, adică a Austriei și Prusiei. Diferitele constituții, introduse atît ca mijloc de apărare împotriva dictatului statelor mai mari cît și în scopul de a-i face populari pe autorii lor încoronați și de a uni conglomeratele eterogene de provincii create fără nici un principiu călăuzitor de Congresul de la Viena, aceste constituții, oricît ar fi fost ele de iluzorii, în perioada agitată dintre 1830 și 1831 s-au dovedit totuși periculoase pentru autoritatea micilor suverani. Ele au fost aproape cu desăvîrșire suprimate; ceea ce a mai rămas era mai puțin decît o umbră, și numai niște flecari mulțumiți de sine, ca Welcker, Rotteck sau Dahlmann, își puteau închipui că opoziția umilă îmbinată cu ploconeala nedemnă, pe care li se îngăduia s-o manifeste în neputincioasele Camere ale acestor stătulețe, ar putea duce la vreun rezultat.

Curînd după 1840, partea mai energică a burgheziei din aceste state mici a abandonat toate speranțele nutrite mai înainte că în aceste anexe ale Austriei și Prusiei se va dezvolta un regim parlamentar. Și, de îndată ce burghezia prusiană și clasele aliate cu ea și-au manifestat hotărîrea fermă de a lupta pentru un regim parlamentar în Prusia, i s-a încredințat rolul de conducător al mișcării constituționale în toată Germania, în afară de Austria. Astăzi nimeni nu mai contestă faptul că nucleul constituționalist din centrul Germaniei, care mai tîrziu a părăsit Adunarea națională de la Frankfurt

și care a fost numit, după locul unde își ținea adunările separate, „Partidul de la Gotha”, a elaborat cu mult înainte de 1848 un plan, prezentat în 1849, cu mici modificări, reprezentanților întregii Germanii. Ei preconizau excluderea completă a Austriei din Confederația germană, crearea sub protecția Prusiei a unei noi confederații, cu o nouă constituție și cu un parlament al confederației, și încorporarea statelor mai mici în cele mari. Toate acestea trebuiau îndeplinite de îndată ce Prusia ar fi intrat în rîndul monarhiilor constituționale, ar fi introdus libertatea presei, ar fi promovat o politică independentă față de Rusia și de Austria, dînd astfel constituționaliștilor din statele mici posibilitatea de a exercita un control real asupra guvernelor lor. Inițiatorul acestui plan era profesorul Gervinus din Heidelberg (Baden). Așadar, emanciparea burgheziei prusiene trebuia să servească drept semn pentru emanciparea burgheziei din Germania, în general, și pentru înființarea unei alianțe ofensive și defensive, atît împotriva Rusiei cît și împotriva Austriei, căci, după cum vom vedea imediat, Austria era considerată ca o țară absolut barbară, despre care se știau puține lucruri, iar ceea ce se știa nu era prea măgulitor pentru populația ei; de aceea Austria nici nu era considerată ca o parte esențială a Germaniei.

În ceea ce privește celelalte clase ale societății din statele mici, ele păseau mai mult sau mai puțin repede pe urmele claselor respective din Prusia. Mic-burghezii erau tot mai nemulțumiți de guvernele lor, de creșterea impozitelor, de ciuntirea simulacrelor lor de drepturi politice, de care erau atît de fuduli cînd se comparau cu „sclavii despotismului” din Austria și din Prusia. Dar cum pînă atunci în opoziția lor nu se conturase ceva precis, ei tot nu se delimitaseră ca partid de sine stătător, distinct de partidul constituționalist al mării burghezii. Și în rîndurile țărănimii creștea nemulțumirea, dar se știe că în timpuri de pace și de acalmie această parte a poporului nu-și apără niciodată interesele și nu se manifestă ca clasă de sine stătătoare, cu excepția țărilor în care este introdus votul universal. Muncitorii industriali de la orașe începuseră să se contamineze de „otrava” socialismului și comunismului, dar, cum în afara granițelor Prusiei existau puține orașe importante și încă și mai puține districte industriale, în statele mici — din cauza lipsei unor centre de acțiune și propagandă — mișcarea acestei clase se dezvoltă într-un ritm extrem de lent.

Piedicile care stăteau în calea manifestării opoziției politice au dat naștere atît în Prusia cît și în statele mici unui fel de opoziție religioasă care s-a exprimat în mișcările paralele ale catolicismului german și ale Comunităților libere¹⁶. Istoria ne oferă numeroase exemple de felul cum, în țările care se bucură de binefacerea unei biserici de stat și în care discuțiile politice sînt înnăbușite, primejdioasa opoziție profană împotriva puterii laice se ascunde îndărătul luptei pe un plan mai înalt și aparent mai dezinteresat împotriva despotismului spiritual. Multe guverne care nu tolerează ca vreo acțiune a lor să fie luată în discuție se vor feri să facă martiri și să ațîțe fanatismul religios al maselor. Astfel, în 1845, în fiecare stat german religia romano-catolică sau cea protestantă, sau chiar amîndouă, erau considerate parte integrantă a orînduirii de stat. Și în fiecare din aceste state clerul uneia dintre aceste confesiuni sau al amîndurora constituia elementul esențial al sistemului de guvernare birocratic. De aceea orice atac împotriva ortodoxiei catolice sau protestante, orice atac împotriva clerului constituia un atac deghizat împotriva guvernului însuși. În ceea ce-i privește pe catolicii germani, simplul fapt al existenței lor însemna un atac împotriva guvernelor catolice din Germania, în special al celor din Austria și Bavaria, pe care acestea l-au și interpretat ca atare. Membrii comunităților libere, disidenții protestanți, care prezentau oarecare asemănări cu unitarienii englezi și americani¹⁷, își proclamau fățiș opoziția față de tendințele clericale și riguros ortodoxe ale regelui Prusiei și ale favoritului său, Eichhorn, ministrul cultelor și al învățămîntului. Aceste două secte noi, care la un moment dat au cunoscut o răspîndire rapidă, prima în statele catolice și a doua în statele protestante, se deosebeau între ele doar prin origine; cît privește învățăturile lor, ele coincideau pe deplin într-un punct de cea mai mare însemnătate, și anume că toate dogmele stabilite nu au nici o valoare. Această totală lipsă de precizie constituia însăși esența lor; ele pretindeau că vor înălța marele templu sub al cărui acoperămint se vor putea uni toți germanii; ele exprimau deci, sub o formă religioasă, o altă idee politică la ordinea zilei, ideea unității germane. Cu toate acestea, n-au putut ajunge niciodată la un acord.

Ideea unității germane, pe care sectele menționate mai sus căutau s-o realizeze cel puțin pe tărîm religios, inventînd o religie comună pentru toți germanii, fabricată anume pentru a se potrivi cu nevoile, deprinderile și înclinațiile lor,

era într-adevăr foarte răspîdită, mai ales în statele mici. După dizolvarea imperiului german de către Napoleon ¹⁸, chemarea la unirea acestor disjecta membra * ale Germaniei constituia expresia generală a nemulțumirii față de situația existentă, îndeosebi în statele mici, în care marile cheltuieli necesitate de întreținerea curții, a administrației de stat, a armatei, într-un cuvînt greaua povară a impozitelor, creșteau în raport direct proporțional cu întinderea teritorială redusă și cu neputința statului. Dar cum trebuia să arate această unitate germană în cazul cînd avea să fie realizată, aceasta era o problemă asupra căreia părerile erau împărțite. Burghezia, care nu dorea zguduiri revoluționare puternice, se declara mulțumită cu soluțiile pe care ea le considera, după cum am văzut, „realizabile în practică”, și anume cu o confederație care să cuprindă întreaga Germanie, cu excepția Austriei, aflată sub supremația unei guvernări constituționale a Prusiei, și fără îndoială că pe atunci nu se putea întreprinde mai mult fără a stîrni o furtună primejdioasă. Mica burghezie și țărănimea, în măsura în care aceasta din urmă se preocupa de astfel de lucruri, nu au reușit să ajungă niciodată la o definiție a acestei unități germane pe care o reclamau atît de zgomotos; cîțiva visători, în majoritatea cazurilor reacționari feudali, sperau într-o restaurare a imperiului german; o mînă de ignoranți, soi-disant ** radicali, admiratori ai instituțiilor din Elveția cu care încă nu făcuseră cunoștință în practică, dar care mai tîrziu le-au produs o decepție atît de ridicolă, se declarau pentru o republică federativă; doar partidul cel mai extremist a cutezat în vremea aceea să se declare pentru o republică germană unică și indivizibilă ¹⁹. Astfel unitatea germană era o problemă care germina dezbinare, discordie și, în anumite împrejurări, chiar războiul civil.

Pe scurt, iată care era situația Prusiei și a statelor mici din Germania la sfîrșitul anului 1847: burghezia, conștientă de forța ei, era hotărîtă să nu mai rabde cătușele prin care un despotism feudal și birocratic stînjenea afacerile ei comerciale, activitatea ei industrială, acțiunile ei comune ca clasă; o parte a nobilimii de la țară se transformase în așa măsură în producătoare de mărfuri pentru piață, încît ajunsese să aibă aceleași interese ca și burghezia, făcînd cauză comună cu ea; clasa micilor meseriași și a micilor negustori

* — membre împrăștiate. — *Nota trad.*

** — așa-ziși. — *Nota trad.*

era nemulțumită, cîrtea împotriva impozitelor, împotriva piedicilor puse în calea activității ei comerciale, dar nu avea un program precis de reforme care să-i asigure poziția în societate și în stat; țărănimea era strivită ici de povara serviturilor feudale, colo de cămătări și avocați; muncitorii de la orașe, cuprinși și ei de valul nemulțumirii generale, urau în aceeași măsură guvernul și pe marii capitaliști industriali și se lăsau cîștigați în favoarea ideilor socialiste și comuniste contagioase; într-un cuvînt, opoziția reprezenta o masă eterogenă, minată de interesele cele mai diferite, dar condusă într-o măsură mai mare sau mai mică de către burghezie, în cadrul căreia burghezia din Prusia și îndeosebi cea din Provincia renană, dețineau locul de frunte. Pe de altă parte, vedem guverne în dezacord asupra a numeroase puncte, suspectîndu-se unele pe altele și suspectînd îndeosebi Prusia, deși sînt silite să recurgă la protecția ei; în Prusia, un guvern părăsit de opinia publică, părăsit chiar de o parte a nobilimii, avînd drept sprijin o armată și o birocrație care pe zi ce trece se molipseau într-o măsură din ce în ce mai mare de ideile burgheziei opoziționiste și cădeau tot mai mult sub influența acesteia, un guvern care pe deasupra era fără lăsaie în sensul cel mai strict al cuvîntului și care nu-și putea procura nici un ban pentru acoperirea deficitului crescînd decît capitulînd fără condiții în fața opoziției burgheze. A avut oare vreodată burghezia din vreo țară o poziție mai strălucită în lupta ei pentru putere împotriva guvernului existent?

Londra, septembrie 1851

IV

Austria

Ne vom ocupa acum de Austria, țară care pînă în martie 1848 a fost tot atît de ermetic închisă ochilor străinătății ca și China pînă la ultimul război cu Anglia ²⁰.

Firește, nu putem lua în considerare aici decît Austria germană. Problemele populației poloneze, maghiare sau italiene din Austria nu intră în cadrul subiectului nostru; ele vor fi examinate ulterior, în măsura în care, începînd din 1848, au influențat soarta austriecilor germani.

Guvernul prințului Metternich se călăuzea după două principii: în primul rînd să țină în frîu fiecare națiune supusă dominației austriece, folosind în acest scop celelalte națiuni, aflate în aceeași situație. În al doilea rînd, și acesta a fost întotdeauna principiul de bază al monarhiilor absolute, el se sprijinea pe două clase: marii proprietari funciari feudali și pe marii financiari, străduindu-se totodată să contrabalanseze forța și influența uneia dintre ele prin forța și influența celeilalte, astfel încît guvernul să-și păstreze deplina libertate de acțiune. Nobilimea funciară, ale cărei venituri proveneau în întregime din servituțile feudale de tot felul, nu putea să nu sprijine un guvern care constituia singura ei apărare împotriva clasei de șerbi oprimați de pe urma exploatării căroră trăia. Iar dacă partea mai puțin înstărită a acestei nobilimi se ridica vreodată împotriva guvernului, așa cum s-a întîmplat în 1846 în Galiția, atunci Metternich asmuțea pe dată împotriva ei pe aceiași șerbi, care foloseau din plin prilejul de a se răzbuna crunt pe asupritorii lor cei mai direcți ²¹. Pe de altă parte, marii capitaliști de la bursă erau legați de guvernul Metternich prin importante sume de bani pe care le plasaseră în obligații de stat. Austria, care în 1815 și-a redobîndit întreaga ei putere, care în 1820 a restaurat și a menținut monarhia absolută în Italia, iar prin fali-

mentul din 1810 a scăpat de o parte din datoriile ei, curînd după încheierea păcii și-a recîștigat creditul pe marile piețe de bani ale Europei ; și, pe măsură ce acest credit creștea, ea făcea tot mai mult uz de el. De aceea toți marii financiari ai Europei și-au plasat o mare parte din capitalurile lor în titluri de stat austriece ; ei erau deci interesați cu toții în stabilitatea creditului acestei țări și, cum pentru stabilitatea creditului public austriac trebuia să se recurgă mereu la noi împrumuturi, erau nevoiți să avanseze din cînd în cînd noi capitaluri pentru a menține cursul titlurilor în care plasaseră deja bani. Pacea îndelungată care a urmat după 1815 și aparenta imposibilitate de a răsturna un imperiu care dura de o mie de ani, cum era Austria, a sporit în mod uimitor creditul guvernului Metternich și l-a făcut chiar să nu mai depîdă de bunul plac al bancherilor și al speculanților de la bursa din Viena ; căci, atîta vreme cît Metternich putea obține destui bani din Frankfurt și din Amsterdam, avea, firește, și satisfacția de a-i vedea pe capitaliștii austrieci la picioarele sale. De altfel și în toate celelalte privințe aceștia erau la discreția lui. Imensele profituri pe care bancherii, speculanții de bursă și furnizorii statului, reușesc întotdeauna să le realizeze într-o monarhie absolută erau compensate prin puterea aproape neîngrădită pe care guvernul o exercita asupra persoanei și averii lor ; deci din partea acestora nu era de așteptat nici măcar o umbră de opoziție. Așadar, Metternich putea fi sigur de sprijinul celor două clase mai influente și mai puternice ale imperiului și, în afară de aceasta, dispunea de o armată și de o birocrăție organizate cum nu se poate mai bine pentru scopurile absolutismului. Funcționarii civili și ofițerii din serviciul Austriei reprezintă un soi deosebit de oameni ; părinții lor au fost în slujba împăratului, iar fiii lor vor face același lucru ; ei nu aparțin nici uneia dintre numeroasele naționalități reunite sub aripile vulturului cu două capete ; ei au fost și sînt mereu mutați dintr-un capăt în celălalt al imperiului : din Polonia în Italia, din Germania în Transilvania ; maghiarul sau polonezul, germanul sau românul, italianul sau croatul, pe scurt oricine nu poartă amprenta „autorității cezaro-crăiești” și prezintă un caracter național aparte, este deopotrivă disprețuit de ei. Ei nu au naționalitate sau, mai bine zis, ei sînt singurii care alcătuiesc adevărata națiune austriacă. Este limpede ce instrument docil și în același timp puternic tre-

buia să reprezinte o asemenea ierarhie civilă și militară în miinile unui conducător de stat energic și inteligent.

Cît privește celelalte clase ale populației, Metternich, ca un adevărat om de stat de l'ancien régime *, se sinchisea prea puțin de sprijinul lor. Față de acestea, el nu avea decît o singură politică : să stoarcă de la ele cît mai mulți bani posibil sub formă de impozite și totodată să le facă să stea liniștite. În Austria, burghezia industrială și comercială se dezvolta foarte încet. Comerțul pe Dunăre era relativ neînsemnat ; țara nu avea decît un singur port la mare, Triestul, al cărui comerț era foarte restrîns. În ceea ce-i privește pe industriași, aceștia se bucurau de un sistem protecționist practicat pe scară largă, care în majoritatea cazurilor mergea chiar pînă la excluderea totală a oricărei concurențe străine ; dar acest avantaj le fusese acordat mai cu seamă în scopul de a le mări capacitatea de a plăti impozite și era în mare măsură compensat prin restricții interne impuse industriei, prin privilegiu acordate breslelor și altor corporații feudale, care erau menținute cu grijă atîta timp cît nu contraveneau scopurilor și intențiilor guvernului. Micul meseriaș era strîns ca în chingi între limitele înguste ale acestor corporații medievale, care întrețineau un neîntrerupt război între diferitele meserii pentru privilegiile lor și, în același timp, asigurau membrilor acestor uniuni forțate un fel de stabilitate ereditară prin faptul că răpeau membrilor clasei muncitoare aproape orice posibilitate de a urca treptele ierarhiei sociale. În sfîrșit, țărani și muncitorii erau tratați ca o simplă masă impozabilă, și singura preocupare în legătură cu ei era aceea de a-i menține, pe cît posibil, în aceleași condiții de existență în care trăiau atunci și în care, înaintea lor, au trăit și părinții lor. În acest scop, orice autoritate veche, bine stabilită, ereditară era păstrată, așa cum era păstrată și autoritatea statului. Cîrmuirea păstra pretutindeni cu strășnicie autoritatea proprietarului funciar asupra micului țaran dependent, a fabricantului asupra muncitorului din fabrică, a meșterului breslaș asupra calfei și ucenicului, a tatălui asupra fiului, iar orice fel de nesupunere era pedepsită, ca și o încălcare a legii, cu instrumentul universal al justiției austriece : bățul.

În fine, pentru a uni într-un singur sistem atotcuprinzător toate aceste încercări de a crea o stabilitate artificială, hrana spirituală îngăduită poporului era aleasă cu cea mai

* — al vechiului regim. — *Nota trad.*

mare grijă și distribuită cu cea mai mare zgîrcenie posibilă. Educația se afla pretutindeni în mâinile clerului catolic, ai cărui șefi, întocmai ca și marii proprietari funciari feudali, aveau tot interesul să mențină regimul existent. Universitățile erau în așa fel organizate, încît să scoată numai specialiști care, în cel mai bun caz, aveau o oarecare competență într-o anumită ramură a științei; dar ele nu dădeau nicidecum cultură universală, liberală pe care este de presupus că o dau alte universități. Nu exista nici un fel de presă periodică, cu excepția Ungariei, dar ziarele maghiare erau interzise în toate celelalte părți ale monarhiei. În ceea ce privește literatura în general, timp de un secol sfera ei nu s-a lărgit; iar după moartea lui Iosif al II-lea ea a fost chiar din nou îngustată. Pretutindeni la graniță unde statul austriac se mărginea cu o țară civilizată, pe lângă cordonul de funcționari vamali fusese instituit un cordon de cenzori literari care împiedicau intrarea în Austria a oricărei cărți sau gazete străine înainte de a fi fost cercetat cu grijă, de două sau de trei ori, conținutul acestora și de a se fi constatat că nu prezintă nici cea mai mică urmă din spiritul dizolvant al vremii.

Aproximativ 30 de ani, începînd din 1815, acest sistem a funcționat cu un succes uimitor. Austria aproape că nu era de loc cunoscută în Europa, întocmai cum Europa aproape că nu era cunoscută în Austria. Poziția socială a fiecărei clase a populației, ca și cea a poporului în totalitatea sa, nu părea să fi suferit nici cea mai mică schimbare. Oricît de puternică era dușmănia dintre diferitele clase — și existența acestei dușmăanii era pentru guvernul lui Metternich o condiție esențială, pe care chiar o alimenta, făcînd din clasele de sus instrumentele oricărei măsuri de extorcare luate de guvern și abătînd astfel dușmănia poporului asupra lor — și oricît de mult ar fi urît poporul pe funcționarii publici inferiori, existau în general puține sau nu existau nici un fel de nemulțumiri împotriva guvernului central. Împăratul era adorat și faptele păreau să confirme că bătrînul Franz I a avut dreptate cînd, într-un moment de îndoială cu privire la trăinicia acestui sistem, a spus cu bonomie: „În orice caz, atîta cît trăim noi, eu și cu Metternich, mai rezistă și el!”

Totuși, exista o mișcare subterană lentă, care zădărnicea toate strădaniile lui Metternich. Bogăția și influența burgheziei industriale și comerciale creșteau. Introducerea mașinilor și a forței aburilor în industrie a revoluționat în Austria,

ca și pretutindeni, vechile relații și condițiile de trai ale unor întregi clase sociale; ea a transformat pe șerbi în oameni liberi, pe micii agricultori în muncitori de fabrică; ea a subminat vechile corporații feudale de breaslă și a distrus mijloacele de existență ale multora dintre ei. Noua populație comercială și industrială intra pretutindeni în conflict cu vechile instituții feudale. Burghezia, care, în interesul afacerilor ei, era din ce în ce mai des nevoită să călătorească prin străinătate, aducea de acolo știri care păreau din țara basmelor despre țările civilizate de dincolo de barierele vamale ale imperiului; în sfârșit, introducerea căilor ferate a accelerat atât dezvoltarea industrială cât și cea intelectuală. În afară de aceasta, exista în edificiul statului austriac o parte componentă primejdioasă, și anume constituția feudală maghiară, cu dezbaterile ei parlamentare și cu luptele masei nobilimii sărăcite și opoziționiste împotriva guvernului și aliaților săi, magnații. Pressburg *, orașul de reședință al dietei, era așezat chiar la porțile Vienei. Toate aceste elemente contribuiau să creeze în rîndurile burgheziei de la orașe dacă nu un spirit opoziționist în sensul strict al cuvîntului — căci o opoziție nu era încă cu putință — cel puțin o stare de nemulțumire, o năzuință generală spre reforme, mai curînd de ordin administrativ decît constituțional. Și, la fel ca în Prusia, o parte a birocrației s-a alăturat burgheziei. În rîndurile acestei caste de funcționari ereditari, tradițiile lui Iosif al II-lea nu fuseseră date uitării; funcționarii de stat mai culți, care uneori își făceau și ei iluzii despre posibilitatea unor reforme, preferau despotismul înaintat și luminat al acestui împărat despotismului „părintesc” al lui Metternich. O parte din nobilimea mai săracă s-a situat de asemenea de partea burgheziei; cît privește clasele de jos ale populației, care aveau întotdeauna destule motive să fie nemulțumite de clasele de sus, dacă nu chiar de guvern, trebuiau să se alătore, în majoritatea cazurilor, aspirațiilor spre reforme ale burgheziei.

Cam în această perioadă, prin 1843 sau 1844, s-a ivit în Germania un gen de literatură specifică care corespundea acestor schimbări. Cîțiva scriitori austrieci — romancieri, critici literari, poeți de duzină —, toți cu talent mediocre, dar înzestrați cu acel spirit întreprinzător specific rasei evreiești, s-au stabilit la Leipzig și în alte orașe germane din afara Austriei și, acolo unde Metternich nu mai avea nici o putere asupra lor, au publicat o serie de cărți și broșuri despre sta-

* — Denumirea germană a orașului slovac Bratislava. — *Nota red.*

rea de lucruri din Austria. Atît pentru ei cît și pentru editorii lor, aceste publicații au fost o adevărată „mină de aur”. Toată Germania ardea de dorința de a cunoaște secretele politicii Chinei europene, și cu atît mai curioși să le cunoască erau austriecii înșiși, care primeau aceste publicații prin contra-banda practică pe scară largă la granița Boemiei *. Secretele divulgate în aceste publicații nu erau, firește, de prea mare importanță, iar planurile de reformă, născocite de autori bine intenționați, purtau pecetea unei nevinovății vecine cu virginitatea politică. Constituția și libertatea presei erau socotite în Austria un lucru irealizabil; reforme administrative, extinderea drepturilor dietelor provinciale, admiterea intrării în țară a cărților și a ziarelor din străinătate și o cenzură mai puțin severă — mai departe nici nu mergeau dorințele loiale și modeste ale acestor austrieci de treabă.

Fapt este că imposibilitatea crescîndă de a împiedica legăturile literare ale Austriei cu restul Germaniei și, prin Germania, cu restul lumii a contribuit mult la formarea unei opinii publice ostile guvernului și a dat prilej unei părți a populației din Austria să capete măcar unele informații politice. De aceea, pe la sfîrșitul anului 1847, Austria a fost și ea cuprinsă, ce-i drept într-o măsură mult mai mică, de agitația politică și politico-religioasă care domnea pe atunci în întreaga Germanie; și, deși în Austria succesele ei au fost mai puțin răsunătoare, ea a găsit acolo destule elemente revoluționare pe care să le influențeze. Aceștia erau: țăranul — serb sau țăran dependent —, strivit de povara prestațiilor funciare sau de cele impuse de guvern; apoi muncitorul de fabrică, silit de bîta polițistului să muncească în condiții stabilite de fabricant după bunul său plac; calfa, căruia regulamentele breslelor îi închideau orice perspectivă de a ajunge vreodată la o situație independentă în meseria lui; negustorul, care în afacerile sale se izbea la fiecare pas de regulamente stupide; fabricantul, în permanent conflict atît cu breslele, care își apărau cu strășnicie privilegiile, cît și cu funcționarii avizi și cîrcotași; în sfîrșit, profesorul, savantul, funcționarul mai cult, care luptau zadarnic împotriva unei preoțimi ignorante și înfumurate sau împotriva unui șef ierarhic obtuz și autoritar. Într-un cuvînt, nici o clasă nu era mulțumită, căci micile concesiuni pe care guvernul era uneori nevoit să le facă nu le făcea pe cheltuiala sa — vistieria sta-

* — Cehiei. — *Nota red.*

tului nu și-ar fi putut permite acest lucru —, ci pe socoteala înaltei nobilimi și a clerului ; cît privește pe marii bancheri și deținătorii de titluri de stat, recentele evenimente din Italia, opoziția crescîndă a dietei maghiare, neobișnuitul val de nemulțumire, ca și cererile de reforme care se făceau auzite în întregul imperiu, nu erau de natură să le întărească încrederea în stabilitatea și solvabilitatea monarhiei austriece.

Așadar, și Austria se îndrepta încet, dar sigur, spre mari prefaceri, cînd deodată a intervenit în Franța un eveniment care a dezlănțuit brusc furtuna amenințătoare, dezmințind cuvintele bătrînului Franz că edificiul va mai rezista atîta cît va trăi el și cu Metternich.

Londra, septembrie 1851

V

Insurecția de la Viena

La 24 februarie 1848 Ludovic-Filip a fost izgonit din Paris și a fost proclamată Republica franceză. Luna următoare, la 13 martie, vienezii l-au răsturnat pe prințul Metternich de la putere, silindu-l să fugă în mod rușinos din țară. La 18 martie berlinezii au pus mâna pe arme și, după o luptă îndârjită care a durat 18 ore, au avut satisfacția de a-l vedea pe rege capitulând în fața lor. Cam în același timp explozii mai mult sau mai puțin violente, dar încununete toate de succes au avut loc și în capitalele statelor germane mai mici. Chiar dacă germanii n-au dus pînă la capăt prima lor revoluție, în orice caz ei au pășit fățiș pe făgașul revoluției.

Nu ne putem ocupa aici în amănunt de felul în care s-au desfășurat diferitele insurecții ; ne propunem să explicăm numai caracterul lor și poziția adoptată de diferitele clase ale populației față de ele.

Se poate spune că revoluția de la Viena a fost săvîrșită de populație aproape în unanimitate. Burghezia — cu excepția bancherilor și a speculanților de la bursă —, micii meseriași și micii negustori, clasa muncitoare s-au ridicat toți ca unul împotriva unui guvern unanim detestat, un guvern atît de urît de toată lumea, încît mica minoritate formată din nobili și magnați ai finanței care l-au sprijinit s-au făcut nevăzuți chiar de la primul atac. Metternich ținuse burghezia într-o asemenea stare de ignoranță politică, încît ea nu înțelegea de fel știrile sosite de la Paris cu privire la domnia anarhiei, a socialismului și a terorii, precum și la luptele iminente dintre clasa capitalistă și clasa muncitoare. În naivitatea ei politică, fie că nu dădea nici o importanță acestor știri, fie că le considera niște născociri diabolice ale lui

Metternich, menite s-o sperie și s-o silească să se supună. De altfel burghezia nu-i văzuse încă niciodată pe muncitori acționind ca o clasă sau apărându-și interesele lor specifice de clasă. Judecînd după experiența ei trecută, burghezia nu-și putea închipui că ar fi posibil să se ivească dintr-o dată neînțelegeri între clasele care nu de mult au răsturnat, atît de strîns unite, guvernul urît de toată lumea. Vedea că muncitorii sînt de acord cu ea în toate punctele : în ceea ce privește constituția, curtea cu juri, libertatea presei etc. De aceea burghezia, cel puțin în martie 1848, era cu trup și suflet pentru mișcare și, pe de altă parte, mișcarea a ridicat imediat burghezia (cel puțin în teorie) la rangul de clasă dominantă în stat.

Dar soarta tuturor revoluțiilor este ca unirea diferitelor clase, care într-o anumită măsură este întotdeauna premisa necesară a oricărei revoluții, să nu poată dura mult. De îndată ce a fost reputată victoria asupra dușmanului comun, învingătorii se împart în diferite tabere și își îndreaptă armele unii împotriva celorlalți. Tocmai această dezvoltare rapidă și impetuoasă a antagonismului de clasă face ca în organismele sociale vechi și complicate revoluția să fie un motor atît de puternic al progresului social și politic ; tocmai această permanentă apariție și creștere rapidă a unor noi partide care se succed la putere fac ca, într-o perioadă de asemenea perturbări violente, o națiune să parcurgă în cinci ani un drum pe care, în împrejurări obișnuite, nu l-ar parcurge într-un secol.

În teorie, revoluția de la Viena a făcut din burghezie clasa dominantă ; cu alte cuvinte, concesiile smulse guvernului ar fi asigurat în mod inevitabil dominația burgheziei dacă ar fi fost puse în practică și menținute un timp. În realitate, această dominație era însă departe de a fi statornicită. E drept că, prin crearea unei gărzi naționale care a dat arme în mîna burgheziei și micii burghezii, această clasă a dobîndit forță și influență ; e drept că prin instituirea unui „Comitet de securitate“, un fel de guvern revoluționar care nu putea fi tras la răspundere de nimeni și în care predomina burghezia, ea a ajuns pe cea mai înaltă treaptă a puterii. Dar, în același timp, și o parte dintre muncitori au primit arme ; ei și studenții au dus greul luptei ori de cîte ori s-a ajuns la luptă ; nucleul armatei revoluționare, forța ei reală, îl formau studenții, în număr de 4.000, bine înarmați și mult mai discipli-

nați decît garda națională ; și ei nu erau nicidecum dispuși să fie folosiți ca simplu instrument în mîinile Comitetului de securitate. Deși studenții îl recunoșteau și erau chiar apărătorii lui cei mai entuziaști, ei alcătuiau totuși un fel de corp independent și cam turbulent ; țineau consfătuiri în Aulă, se situau pe o poziție intermediară între burghezie și muncitorime, împiedicînd prin permanenta lor agitație ca totul să revină pe vechiul și liniștitul făgaș cotidian și impunînd adeseori rezoluțiile lor Comitetului securității. Pe de altă parte, muncitorii, rămași aproape cu toții fără lucru, trebuiau folosiți pe socoteala statului la lucrări publice, iar banii necesari urmau să fie luați, bineînțeles, din punga contribuabililor sau din casieria municipiului Viena. Toate acestea erau, firește, foarte supărătoare pentru negustorii și meseriașii din Viena. Industriile din acest oraș, croite pe măsura necesităților unor curți aristocratice și bogate, ale unei țări mari, au fost bineînțeles complet paralizate în urma revoluției, în urma fugii aristocrației și a curții ; comerțul stagnase cu totul, iar neîntrepruptele tulburări și agitații întreținute de studenți și de muncitori nu erau, desigur, mijlocul cel mai indicat pentru „restabilirea încrederii”, cum se spunea pe atunci. De aceea, foarte curînd, între burghezie, pe de o parte, și studenții și muncitorii turbulenți, pe de altă parte, s-a produs o oarecare răceală, și, dacă multă vreme această răceală n-a degenerat în dușmănie fățișă, aceasta se datora faptului că guvernul și, mai ales, curtea, prin nerăbdarea lor de a restabili vechea stare de lucruri, justificau mereu temerile și activitatea turbulentă a partidelor mai revoluționare, fluturînd în permanență, chiar în fața ochilor burgheziei, spectrul vechiului despotism à la Metternich. Și, din cauză că guvernul a încercat să atace sau să submineze unele libertăți recent cucerite, la 15 mai și apoi din nou la 26 mai au izbucnit la Viena noi răscoale ale tuturor claselor și în ambele ocazii legătura dintre garda națională — sau burghezia înarmată —, studenți și muncitori s-a întărit iarăși pentru un timp.

Cît privește celelalte clase ale populației, aristocrația și magnații finanței au dispărut, iar țărănimea se străduia pretutindeni să stîrpească pînă și ultimele vestigii ale feudalismului. Ca urmare a războiului din Italia ²² și a grijilor pe care Viena și Ungaria le pricinuiau curții, țărănilor li s-a dat toată

libertatea, astfel că în Austria acțiunea lor de eliberare a avut mai mult succes decât în oricare altă parte a Germaniei. Curînd după aceea dieta austriacă a trebuit numai să sancționeze măsurile pe care țărănimea le tradusese efectiv în viață ; și, orice ar reuși să restabilească guvernul prințului Schwarzenberg, el nu va mai putea restabili niciodată servitutea feudală a țărănimii. Dacă în momentul de față Austria este din nou relativ liniștită și chiar puternică, aceasta se explică mai ales prin faptul că marea majoritate a poporului, țărănimea, a tras un folos real de pe urma revoluției, precum și prin faptul că, chiar dacă guvernul restaurat a atentat la alte cuceriri, aceste avantaje materiale palpabile cucerite de țărănime au rămas neatinse pînă în prezent.

Londra, octombrie 1851

VI

Insurecția de la Berlin

Al doilea centru al mișcării revoluționare a fost Berlinul. După toate cele spuse în articolele precedente este lesne de înțeles de ce la Berlin acțiunile revoluționare n-au găsit nici pe departe sprijinul unanim al aproape tuturor claselor pe care l-au găsit la Viena. În Prusia se dădea deja o luptă reală între burghezie și guvern. Sesiunea „Dietei unite” a dus la o ruptură; o revoluție burgheză era iminentă și, chiar la izbucnire, ar fi putut fi tot atât de unanimă ca și cea de la Viena dacă nu survenea revoluția din februarie de la Paris. Acest eveniment a precipitat lucrurile, deși s-a desfășurat sub un stindard cu totul diferit de cel sub care burghezia prusiană se pregătea să pornească atacul împotriva guvernului ei. Revoluția din februarie a răsturnat în Franța tocmai forma de guvernare pe care burghezia prusiană avea intenția s-o instaureze în țara ei. Revoluția din februarie s-a anunțat ca o revoluție a clasei muncitoare împotriva burgheziei; ea a proclamat răsturnarea regimului burghez și eliberarea muncitorilor. Or, în ultimul timp, burghezia prusiană avusese destul de furcă cu mișcările muncitorești din propria ei țară. După ce a trecut prima spaimă provocată de răscoalele din Silezia, ea a încercat chiar să folosească aceste mișcări în propriul ei interes, dar a rămas cu o teamă salutară de socialismul și comunismul revoluționar. De aceea, când a văzut în fruntea guvernului de la Paris oameni pe care îi considera dușmanii cei mai periculoși ai proprietății, ordinii, religiei, familiei și ai celorlalți zei penați ai burghezului modern, pe dată avântul ei revoluționar a scăzut considerabil. Ea știa că trebuie să profite de moment și că, fără ajutorul maselor muncitoare, va fi învinsă; totuși n-a avut curajul necesar. De aceea, când au pornit primele acțiuni parțiale în provincie, ea s-a situat de partea guvernului și a căutat să mențină

la Berlin liniștea în rîndurile poporului, care s-a adunat cinci zile de-a rîndul în fața palatului regal spre a discuta nou-tățile zilei și a cere o remaniere a guvernului. Cînd în cele din urmă, după ce s-a aflat că Metternich a căzut, regele a făcut cîteva concesii neînsemnate, burghezia a considerat revoluția încheiată și s-a grăbit să-i mulțumească maiestății-sale pentru satisfacerea tuturor dorințelor poporului său. După aceea a urmat însă atacul armatei împotriva mulțimii, baricadele, lupta și înfrîngerea monarhiei. Și atunci totul s-a schimbat. Clasa muncitoare, pe care burghezia voia s-o țină în umbră, a fost împinsă pe primul plan. Muncitorii au luptat și au învins, devenind dintr-o dată conștienți de forța lor. Îngrădirea dreptului de vot, a libertății presei, a dreptului de a fi ales jurat, a dreptului de întrunire — îngrădiri care ar fi făcut foarte multă plăcere burgheziei, dat fiind că ar fi atins numai clasele situate mai jos decît ea —, toate acestea nu mai erau posibile acum. Plana amenințarea repetării scenelor de „anarhie” de la Paris. În fața acestei primejdii, toate vechile diferende au dispărut. Prietenii și dușmanii de ieri s-au aliat împotriva muncitorului victorios și, deși el nu formulase încă nici un fel de revendicări proprii, încă pe baricadele de la Berlin a fost încheiată alianța dintre burghezie și partizanii regimului răsturnat. Ei au fost nevoiți să facă concesii necesare, dar numai în măsura în care erau inevitabile; urma să se formeze un guvern din conducătorii opoziției din Dieta unită și, ca recompensă pentru zelul depus în salvarea coroanei, îi era asigurat sprijinul tuturor stîlpilor vechiului regim: aristocrația feudală, birocrația, armata. Iată condițiile în care domnii Camphausen și Hansemann au pornit la formarea unui guvern.

Atît de mare era teama inspirată noilor miniștri de masele răscolite, încît pentru ei era bun orice mijloc menit să întărească temeliile zdruncinate ale autorității. În rătăcirea lor, acești neghiobi și-au închipuit că orice primejdie de restaurare a vechiului sistem trecuse și de aceea s-au folosit de întregul aparat de stat vechi pentru a restabili „ordinea”. Nici un funcționar public sau ofițer nu a fost scos din slujbă; nu s-a făcut nici cea mai mică schimbare în vechiul sistem birocratic de administrare a statului. Ba, mai mult, acești miniștri responsabili și constituționaliști model au rechemat în posturile lor pe funcționarii pe care poporul, în primul avînt al entuziasmului lui revoluționar, îi gonise din cauza atitudinii lor birocratice înfumurate. În Prusia nu se schimbaseră

nimic în afară de persoana miniștrilor. Nimeni nu s-a atins nici măcar de personalul diferitelor ministere, iar carieriștilor constituționaliști, care au format suita noilor conducători ai statului și care au sperat să primească partea lor de putere și de demnități, li s-a dat să înțeleagă că trebuie să aibă răbdare pînă ce instaurarea unei situații stabile va permite să se facă schimbări în cadrele funcționărești, ceea ce în momentul de față nu era lipsit de primejdie.

Regele, care după insurecția din 18 martie era complet descurajat, și-a dat curînd seama că acești miniștri „liberali” aveau tot atîta nevoie de el pe cît avea el nevoie de ei. Insurecția crușase tronul ; tronul era ultimul obstacol în calea „anarhiei” ; burghezia liberală și conducătorii ei, care se aflau acum în guvern, aveau deci toate motivele să fie în cele mai bune relații cu coroana. Regele și camarila reacționară care îl înconjura și-au dat foarte curînd seama cum stau lucrurile și au profitat de această împrejurare ca să împiedice guvernul să înfăptuiască pînă și neînsemnatele reforme pe care le plănuia din cînd în cînd.

Prima grijă a guvernului a fost de a da o aparență de legalitate recentelor schimbări pe care au fost constrînși să le facă. În ciuda împotrivirii maselor populare, Dieta unită a fost convocată pentru a vota, în calitatea ei de organ legal și constituțional al poporului, o nouă lege electorală pentru alegerea unei adunări care să elaboreze, în înțelegere cu coroana, o nouă constituție. Alegerile urmau să fie indirecte, și anume masa alegătorilor trebuia să aleagă un număr de delegați, care apoi, la rîndul lor, alegeau deputații. Cu toate că masele populare s-au opus acestui sistem de alegeri indirecte, el a fost adoptat. Dietei unite i s-a cerut apoi să aprobe un împrumut de 25.000.000 de dolari ; partidul popular s-a opus, dar și împrumutul a fost aprobat de dietă.

Aceste acțiuni ale guvernului au favorizat o dezvoltare excesiv de rapidă a partidului popular, sau, cum își zicea el acum, partidul democrat. Acest partid, în fruntea căruia se afla clasa micilor meseriași și a micilor negustori și care la începutul revoluției unea sub steagul lui și marea majoritate a muncitorilor, revendica votul direct și universal, așa cum fusese adoptat în Franța, o singură adunare legislativă și recunoașterea deplină și deschisă a revoluției din 18 martie ca bază a noului sistem de guvernare. Aripa mai moderată a partidului se mulțumea cu o monarhie „democratizată” în acest fel ; aripa mai progresistă cerea ca scop final instaura-

rea republicii. Ambele erau de acord în ceea ce privește recunoașterea Adunării naționale germane de la Frankfurt drept autoritate supremă în țară, pe cînd constituționaliștii și reacționarii manifestau o mare aversiune față de suveranitatea acestei adunări, pe care, potrivit declarațiilor lor, o considerau de-a dreptul revoluționară.

Revoluția întrerupsese pentru un timp mișcarea independentă a clasei muncitoare. Necesitățile imediate și condițiile mișcării erau de așa natură, încît nu permiteau ca vreuna dintre revendicările speciale ale partidului proletar să fie puse pe primul plan. Într-adevăr, atîta vreme cît nu era netezit terenul pentru acțiuni independente ale muncitorilor, atîta vreme cît nu era instituit votul universal și direct, atîta vreme cît cele 36 de state mari și mici continuau să sfirtece Germania în nenumărate bucăți, ce altceva putea face partidul proletar decît să urmărească mișcarea de la Paris, hotărîtoare pentru el, și să lupte împreună cu mica burghezie pentru dobîndirea drepturilor care aveau să-i dea posibilitatea ca mai tîrziu să lupte pentru propria sa cauză.

În activitatea lui politică, partidul proletar se deosebea deci în mod esențial numai în trei puncte de partidul clasei micilor meseriași și al micilor negustori, sau așa-numitul partid democrat. În primul rînd, prin felul cum aprecia mișcarea franceză : democrații atacau partidul extremei stîngi din Paris, pe cînd revoluționarii proletari îl apărau. În al doilea rînd, el proclama necesitatea de a întemeia o republică germană unică și indivizibilă, pe cînd, chiar și cei mai extremiști dintre democrații extremiști, nu îndrăzneau să ofteze decît după o republică federativă. În al treilea rînd, partidul proletar dădea dovadă în orice împrejurare de curajul și energia revoluționară care vor lipsi întotdeauna unui partid în fruntea căruia se află și care este alcătuit în cea mai mare parte din mic-burghezi.

Partidul proletar, partidul cu adevărat revoluționar, a reușit numai încetul cu încetul să elibereze masa muncitorilor de sub influența democraților, în coada cărora se țirau la începutul revoluției. Dar nehotărîrea, moliciunea și lașitatea conducătorilor democrați au desăvîrșit în timp util această acțiune, și astăzi se poate spune că unul dintre principalele rezultate ale frămîntărilor din ultimii ani este că, oriunde clasa muncitoare este concentrată în mase cît de cît considerabile, ea s-a eliberat cu desăvîrșire de acea influență democratică care în 1848 și 1849 a dus-o la o serie nesfîrșită

de greșeli și de insuccese. Să nu anticipăm însă. Evenimentele care au avut loc în acești doi ani ne vor da destule prilejuri de a-i vedea pe domnii democrați la lucru.

Țărănimea din Prusia, ca și cea din Austria, a folosit revoluția pentru a se elibera pe dată de toate cătușele feudale, deși aici ea a dat dovadă de mai puțină energie, dat fiind că în Prusia feudalismul nu era atât de apăsător ca în Austria. Dar, din motivele expuse mai sus, burghezia prusiană s-a întors imediat împotriva țărănimii, cea mai veche și mai indispensabilă aliată a ei. Democrații, nu mai puțin speriați decât burghezii de așa-zisele atentate împotriva proprietății private, n-au sprijinit-o nici ei, și astfel, după trei luni de libertate, după lupte sîngeroase și execuții militare, mai ales în Silezia, burghezia, care pînă mai ieri era încă antifeudală, a restabilit cu mîinile ei feudalismul. Dintre toate faptele, aceasta o condamnă cel mai mult. Încă niciodată în istorie un partid nu s-a făcut vinovat de o astfel de trădare față de cel mai bun aliat al său, față de sine însuși ; și orice umilire sau pedeapsă ar avea de îndurat acest partid burghez în viitor, el le va fi meritat pe deplin numai prin săvîrșirea acestei singure fapte.

Londra, octombrie 1851

VII

Adunarea națională de la Frankfurt

Cititorul își va aminti, poate, că în cele șase articole precedente am urmărit mișcarea revoluționară din Germania pînă la cele două mari victorii ale poporului : cea din 13 martie de la Viena și cea din 18 martie de la Berlin. Am văzut că atît în Austria cît și în Prusia au fost instaurate guverne constituționale și principiile liberale sau burgheze au fost proclamate principii călăuzitoare ale oricărei politici viitoare ; singura deosebire vizibilă între aceste două mari centre ale mișcării consta în aceea că în Prusia burghezia liberală, prin doi negustori bogați, domnii Camphausen și Hansemann, a luat de-a dreptul frînele puterii în mîinile ei, pe cînd în Austria, unde burghezia era cu mult mai puțin evoluată din punct de vedere politic, la putere a venit birocrăția liberală, declarînd că guvernează ca împuternicită a burgheziei. Am mai văzut că partidele și clasele sociale, care pînă atunci fuseseră unite în opoziția lor împotriva vechii cîrmuiri, după victorie sau chiar în timpul luptei s-au despărțit și că aceeași burghezie liberală, singura care a profitat de pe urma victoriei, s-a întors imediat împotriva aliaților ei de ieri, s-a situat pe o poziție ostilă față de orice clase sau partide mai avansate și a încheiat o alianță cu elementele feudale și birocratice învinse. Chiar de la începutul dramei revoluționare era, de fapt, evident că, numai sprijinindu-se pe partidele populare mai radicale, burghezia liberală putea rezista împotriva partidelor feudale și birocratice, înfrînte dar nu distruse, și că, pe de altă parte, împotriva asaltului acestor mase mai radicale ea avea nevoie de ajutorul nobilimii feudale și al birocrăției. Era, așadar, limpede că în Austria și Prusia burghezia nu era destul de puternică pentru a păstra puterea în mîinile ei și a adapta instituțiile de stat necesităților și ideilor ei. Guvernul liberal burghez nu era decît o treaptă de

tranziție de la care țara, în funcție de întorsătura pe care ar fi luat-o evenimentele, trebuia fie să se ridice pe o treaptă superioară, și anume republica unitară, fie să se întoarcă la vechiul regim clerical-feudal și birocratic. În orice caz, adevărata luptă decisivă trebuia abia să urmeze; evenimentele din martie n-au fost decît un preludiv al luptei.

Dat fiind că Austria și Prusia erau cele două state conducătoare din Germania, orice victorie hotărîtoare a revoluției la Viena sau la Berlin ar fi avut o importanță hotărîtoare pentru întreaga Germanie. Și, într-adevăr, evoluția evenimentelor din martie 1848 în aceste două orașe au determinat mersul lucrurilor în Germania. De aceea ar fi de prisos să ne oprim asupra mișcărilor din statele mici și ne-am putea limita exclusiv la examinarea problemelor austriece și prusiene dacă existența acestor state mici nu ar fi dat naștere unei instituții care prin însăși existența ei constituia dovada cea mai peremptorie că situația din Germania era anormală și că recenta revoluție nu fusese dusă pînă la capăt; o instituție atît de anormală, atît de ridicolă prin însăși poziția ei și totuși atît de pătrunsă de propria ei importanță, încît probabil că istoria nu va crea niciodată ceva similar. Această instituție era așa-numita *Adunare națională germană* de la Frankfurt pe Main.

După victoria poporului la Viena și la Berlin, convocarea unei adunări reprezentative pe întreaga Germanie era un lucru de la sine înțeles. Această Adunare a fost, așadar, aleasă și s-a întrunit la Frankfurt alături de vechiul Bundestag. Poporul se aștepta ca Adunarea națională germană să rezolve toate chestiunile litigioase și, în calitate de for legislativ suprem, să acționeze în interesul întregii Confederații germane. Dar Bundestagul care o convocase nu stabilise în nici un fel atribuțiile ei. Nimeni nu știa dacă deciziile ei urmau să aibă putere de lege sau dacă trebuiau să fie supuse aprobării Bundestagului ori aprobării diferitelor guverne. În această situație confuză, Adunarea, dacă ar fi avut fie și numai un strop de energie, ar fi trebuit să dizolve pe dată Bundestagul, instituția cea mai nepopulară din Germania, și să-l înlocuiască printr-un guvern federal, ales din rîndurile propriilor ei membri. Ea ar fi trebuit să se proclame singurul exponent legal al voinței suverane a poporului german, dînd prin aceasta putere de lege tuturor hotărîrilor ei. Dar înainte de toate ea ar fi trebuit să-și asigure în țară o forță armată organizată, suficientă pentru a înfrînge orice împotrivire a

guvernelor. Și toate acestea puteau fi ușor, chiar foarte ușor, înfăptuite în stadiul inițial al revoluției. Dar a-ți închipui că Adunarea de la Frankfurt e capabilă de acest lucru ar însemna să-ți pui prea mari speranțe într-o Adunare alcătuită în majoritatea ei din avocați liberali și profesori doctrinari, o Adunare care, deși pretindea că întruchipează floarea spiritului german și a științei germane, în realitate nu era decât o estradă pe care niște personaje politice vechi și perimate exhibau în fața întregii Germanii comicul lor involuntar și incapacitatea lor de a gândi și de a acționa. Din primele zile ale existenței ei, această Adunare de babe s-a temut mai mult de cea mai neînsemnată mișcare populară decât de toate comploturile reacționare ale tuturor guvernelor germane luate la un loc. Lucrările ei erau supravegheate de Bundestag ; mai mult, ea aproape că-i cerșea sancționarea hotărîrilor ei sub motivul că primele ei rezoluții trebuiau să fie promulgate de această instituție odioasă. În loc să-și afirme propria ei suveranitate, ea evita cu grijă discutarea acestei chestiuni atât de periculoase. În loc să se înconjure cu o forță armată populară, ea a trecut la problemele curente, închizînd ochii în fața tuturor actelor abuzive ale guvernelor ; aproape sub ochii ei, în orașul Mainz, a fost introdusă starea de asediu și populația orașului a fost dezarmată, iar Adunarea națională n-a mișcat un deget. Mai tîrziu ea l-a ales pe arhiducele Johann al Austriei ca regent al Germaniei și a declarat că toate hotărîrile ei vor avea putere de lege ; dar arhiducele Johann a fost instalat în noua sa demnitate abia după ce s-a obținut consimțămîntul tuturor guvernelor, și chiar atunci nu de către Adunare, ci de către Bundestag. Cît privește puterea de lege a hotărîrilor Adunării, guvernele statelor mai mari nu au recunoscut niciodată acest punct, iar Adunarea națională nu a căutat niciodată să-l impună ; chestiunea a rămas deci în suspensie. Am asistat, așadar, la spectacolul straniu al unei Adunări care se pretindea a fi unica reprezentantă legală a unei mari națiuni suverane, dar care niciodată nu a avut nici voința, nici puterea necesară pentru a impune recunoașterea pretențiilor ei. Dezbaterile acestei Adunări nu numai că erau lipsite de orice rezultat practic, dar nici valoare teoretică nu aveau, dat fiind că în cadrul lor nu se făcea altceva decât să se rumege banalitățile cele mai răsuflete ale unor școli filozofice și juridice învechite ; fiecare frază rostită sau, mai bine zis, bîiguită în această Adunare fusese tipărită de nenumărate ori și incomparabil mai bine.

Prin urmare, pretinsa nouă putere centrală a Germaniei a lăsat totul așa cum a fost. Departe de a realiza mult așteptata unitate a Germaniei, ea nu a înlăturat nici pe cel mai neînsemnat dintre principii care o guvernau ; ea nu a întărit legăturile care uneau diferitele provincii ale Germaniei ; ea nu a făcut absolut nimic pentru a desființa barierele vamale care despărțeau Hanovra de Prusia și Prusia de Austria ; nu a făcut nici cea mai mică încercare de a desființa odioasele taxe care stînjeneau pretutindeni în Prusia navigația fluvială. Cu cît Adunarea națională făcea mai puțin, cu atît se fălea mai mult. Ea a creat o flotă germană, dar numai pe hîrtie ; a anexat Polonia și Schleswigul ; a permis Austriei germane să poarte război împotriva Italiei, dar a interzis italienilor să-i urmărească pe austrieci pe teritoriul german, acest refugiu sigur al trupelor austriece ; ea a ovaționat frenetic Republica franceză și a primit pe ambasadorii Ungariei, care s-au întors acasă, desigur, cu idei mai confuze despre Germania decît acelea cu care au venit.

La începutul revoluției, această Adunare fusese spaima tuturor guvernelor germane. Ele se așteptau la acțiuni întru totul dictatoriale și revoluționare din partea ei, tocmai pentru că se considerase necesar ca atribuțiile ei să nu fie precizate. De aceea, pentru a slăbi influența acestei instituții care le inspira teamă, guvernele au urzit o vastă rețea de intrigi. Dar au avut mai mult noroc decît minte, căci această Adunare lucra în interesul guvernelor mai bine decît ar fi făcut-o ele însele. Primul loc în aceste intrigi îl ocupa convocarea unor adunări legislative locale ; în consecință, nu numai statele mici și-au convocat camerele, dar și Prusia și Austria au convocat adunări constituante. În aceste adunări, ca și în parlamentul de la Frankfurt, majoritatea o aveau burghezia liberală sau aliații ei, avocații și funcționarii publici liberali, iar în fiecare dintre ele lucrurile se desfășurau cam în același fel. Singurul lucru care le deosebea era că Adunarea națională germană era parlamentul unei țări imaginare, căci ea renunțase la prima condiție a existenței ei, adică la crearea unei Germanii unite ; că discuta măsurile imaginare, care nu aveau nici o șansă de realizare, ale unui guvern imaginar, creat chiar de ea, și lua hotărîri imaginare, de care nimeni nu se sinchisea, pe cînd în Austria și Prusia adunările constituante erau cel puțin parlamente reale, care răsturnau și numeau guverne reale și impuneau, cel puțin pentru un timp, hotărîrile lor suveranilor împotriva cărora

trebuiau să lupte. Și ele erau destul de lașe și lipsite de o înțelegere mai largă în adoptarea unor hotărâri revoluționare ; și ele au trădat poporul și au predat din nou puterea în minile despotismului feudal, birocratic și militar. Dar erau, cel puțin, nevoite să discute chestiuni practice de interes imediat și să trăiască pe pământ printre ceilalți oameni, pe cînd palavragiile de la Frankfurt nu erau niciodată mai fericiți decît atunci cînd puteau să plutească în „văzduhul de visări“, „im Luftreich des Traums“²³. De aceea dezbaterile adunărilor constituante de la Berlin și Viena constituie o parte importantă a istoriei revoluției din Germania, pe cînd elucubrațiile colectivului de măscărici de la Frankfurt nu prezintă interes decît pentru colecționarii de antichități și de curiozități literare.

Poporul german, care resimțea profund necesitatea de a pune capăt odioasei împărțiri teritoriale care fărîmița și reducea la zero întreaga forță a națiunii, a așteptat un timp ca Adunarea națională de la Frankfurt să marcheze cel puțin începutul unei ere noi. Dar comportarea puerilă a acestei Adunări de înțelepți a potolit curînd entuziasmul național. Dezbaterile rușinoase prilejuite de încheierea armistițiului de la Malmoë (septembrie 1848)²⁴ au provocat izbucnirea indignării poporului împotriva unei Adunări de la care se așteptase că va da națiunii un cîmp liber de acțiune, dar care, dimpotrivă, împinsă de o lașitate fără egal, nu a făcut decît să redea temeliei actualului sistem contrarevoluționar trînicia de odinioară.

Londra, ianuarie 1852

VIII

Polonezi, cehi și germani²⁵

Din cele expuse în articolele precedente s-a văzut limpede că Germania nu va ajunge iarăși în mod inevitabil în situația în care se afla înainte de aceste evenimente numai dacă revoluția din martie 1848 va fi urmată de altă revoluție. Dar fenomenul istoric pe care ne străduim să-l lămurim într-o anumită măsură este atât de complicat, încît evenimentele ulterioare nu vor putea fi înțelese pe deplin dacă nu se ține seama de ceea ce putem numi relațiile externe ale revoluției germane. Iar aceste relații externe erau tot atât de încurcate ca și treburile interne.

În cursul ultimului mileniu, toată jumătatea de răsărit a Germaniei pînă la Elba, Saale și pînă la Pădurea Boemiei * a fost, după cum se știe, recucerită de la invadatorii de origine slavă. Aceste teritorii au fost în cea mai mare parte germanizate, astfel că acolo naționalitatea și limba slavă au dispărut complet încă în urmă cu cîteva secole, și dacă facem abstracție de unele rămășițe cu totul izolate, în total mai puțin de 100.000 de suflete (cassubii în Pomerania, wenzii sau sorbii în Lužica), aici locuitorii sînt din toate punctele de vedere germani. Alta e situația de-a lungul întregii frontiere a fostei Polonii și în țările de limbă cehă, în Boemia și în Moravia. Aici, în fiecare district, cele două naționalități se găsesc amestecate : orașele sînt în general mai mult sau mai puțin germane, pe cînd la sate predomină elementul slav, cu toate că și aici elementul slav este încetul cu încetul descompus și înlăturat în urma creșterii neîntrerupte a influenței germane.

* — Pădurea cehă. — *Nota red.*

Această stare de lucruri se explică în felul următor : încă de pe timpul lui Carol cel Mare, germanii au depus eforturile cele mai constante și perseverente în vederea cuceririi, colonizării sau, cel puțin, a civilizării Europei răsăritene. Cuceririle făcute de nobilimea feudală între Elba și Oder și coloniile feudale întemeiate de ordinele militare ale cavalerilor din Prusia și Livonia au pus numai bazele unui sistem de germanizare, devenit mult mai vast și mai eficient datorită burgheziei comerciale și industriale, care, începînd din secolul al XV-lea, a căpătat în Germania, ca și în restul Europei occidentale, o mare importanță socială și politică. Slavii, mai ales slavii apuseni (polonezii și cehii), sînt prin excelență popoare de agricultori : la ei niciodată comerțul și industria n-a fost la mare cinste. Urmarea a fost că, o dată cu creșterea populației și cu apariția orașelor, în aceste regiuni producerea tuturor mărfurilor industriale a căzut în mîinile imigranților germani, iar schimbul acestor mărfuri pe produse agricole a devenit monopolul exclusiv al evreilor, care, dacă în genere aparțin vreunei naționalități, în aceste țări sînt fără îndoială mai curînd germani decît slavi. Același lucru s-a întîmplat, deși într-o măsură mai mică, în tot răsăritul Europei. Pînă în ziua de azi, la Petersburg, la Budapesta, la Iași și chiar la Constantinopol, meseriașul, micul negustor, micul fabricant este german, în timp ce cămătarul, cîrciumarul, negustorul ambulant — personaj foarte important în aceste țări cu populație rară — este aproape întotdeauna evreu, a cărui limbă maternă este o germană îngrozitor de pocită. Importanța elementului german în regiunile de frontieră slave, importanță care a crescut o dată cu dezvoltarea orașelor, a comerțului și a industriei, a crescut și mai mult cînd necesitatea de a importa din Germania aproape toate elementele culturii spirituale a devenit evidentă ; după negustorul și meseriașul german s-au stabilit pe pămîntul slav preotul german, învățătorul german și savantul german. Și, în sfîrșit, pasul de fier al armatelor cuceritoare sau actele de acaparare prudente și bine calculate ale diplomației nu veneau numai în urma procesului lent, dar sigur de deznaționalizare, care avea loc sub influența dezvoltării sociale, ci adeseori îl precedau. Astfel, după prima împărțire a Poloniei, o mare parte a Prusiei occidentale și a Posnanului au fost

germanizate prin trecerea, sub formă de vânzare sau de donație, a unor pământuri din domeniile statului în mâinile coloniștilor germani, prin încurajarea capitaliștilor germani în vederea instalării de fabrici etc. în aceste regiuni și foarte adesea prin luarea unor măsuri extrem de despotice împotriva populației poloneze din regiune.

În felul acesta, în ultimii 70 de ani linia de frontieră dintre naționalitatea germană și cea poloneză a fost complet deplasată. Întrucât din prima clipă revoluția din 1848 a dat impuls tuturor națiunilor asuprite să revendice o existență independentă și dreptul de a se ocupa singure de treburile lor, era firesc ca polonezii să ceară imediat restabilirea țării lor în granițele vechii republici poloneze dinainte de 1772. E drept că, chiar la acea dată, această graniță devenise improprie ca linie de demarcație între naționalitatea germană și cea poloneză, și cu fiecare an, pe măsură ce înainta procesul de germanizare, ea devenea tot mai improprie. Germanii manifestaseră însă atîta entuziasm pentru restaurarea Poloniei, încît ei trebuiau să se aștepte că li se va cere, ca o primă dovadă a sincerității simpatiei exprimate, să renunțe la partea lor de pradă. Dar, pe de altă parte, era oare just ca regiuni întregi locuite în cea mai mare parte de germani și orașe mari pe de-a-ntregul germane să fie cedate unui popor care pînă atunci nu dăduse încă niciodată dovadă că ar fi capabil să iasă dintr-o stare de feudalism bazată pe înrobirea populației rurale? Problema era destul de complicată. Singura rezolvare posibilă era un război împotriva Rusiei. Atunci problema delimitării diferitelor națiuni revoluționare devenea o problemă secundară față de problema principală de a stabili o graniță sigură împotriva dușmanului comun. Polonezii, primind teritorii întinse în răsărit, ar fi devenit mai concilianți și mai rezonabili în ceea ce privește pretențiile lor în apus, iar Riga și Mitau * li s-ar fi părut, în cele din urmă, tot atît de importante ca Danzig și Elbing **. De aceea partidul înaintat din Germania, socotind că un război împotriva Rusiei este necesar pentru ca mișcarea de pe continent să nu lîncezească și considerînd că restaurarea independenței naționale, fie și numai a unei părți a Poloniei, trebuia să ducă în

* Denumirea germană a orașului leton Jelgava. — *Nota red.*

** Denumirea germană a orașelor poloneze Gdańsk și Elbląg. — *Nota red.*

mod inevitabil la un astfel de război, îi sprijinea pe polonezi. Dimpotrivă, pentru partidul burghez aflat la putere era limpede că un război național împotriva Rusiei ar avea drept urmare prăbușirea lui, întrucât ar aduce la putere oameni mai activi și mai energici, și de aceea, simulînd entuziasm pentru expansiunea națiunii germane, declara că Polonia prusiană, centrul mișcării revoluționare poloneze, face parte integrantă din viitorul imperiu german. Promisiunile făcute polonezilor în primele zile ale agitației au fost în mod rușinos călcate; detașamente poloneze, formate cu autorizația guvernului, au fost împrăștiate și masacrate de artileria prusiană, și încă în aprilie 1848, numai la șase săptămîni după revoluția de la Berlin, mișcarea poloneză a fost zdrobită, iar vechea dușmănie națională dintre polonezi și germani a reînviat. Cei doi miniștri-negustori liberali, Camphausen și Hansemann, au fost cei care au adus autocratului rus acest imens și neprețuit serviciu. Mai trebuie să adăugăm că campania poloneză a fost primul mijloc pentru a reorganiza și a reda încrederea în sine armatei prusiene, care ulterior avea să gonească de la putere partidul liberal și să zdrobească mișcarea trezită la viață cu atîta osteneală de domnii Camphausen și Hansemann. „Pe unde au păcătuțit, pe acolo vor fi pedepsiți”. Aceasta a fost soarta tuturor parveniților din anii 1848 și 1849, de la Ledru-Rollin la Changarnier și de la Camphausen la Haynau.

Problema națională a constituit un prilej de luptă și în Boemia. Această țară, locuită de 2.000.000 de germani și 3.000.000 de slavi care vorbeau limba cehă, avea multe reminiscențe istorice, legate mai toate de supremația din trecut a cehilor. Dar puterea acestei ramuri a familiei popoarelor slave a fost frîntă încă din timpul războaielor husite din secolul al XV-lea²⁶; provinciile de limbă cehă erau despărțite: o parte alcătuia regatul Boemiei, alta principatul Moraviei, iar o a treia parte — ținutul muntos carpatic, locuit de slovaci — făcea parte din Ungaria. Moravii și slovacii și-au pierdut de mult orice urmă de sentiment național și de vitalitate națională, deși în cea mai mare parte și-au păstrat limba. Boemia era înconjurată din trei părți de țări în întregime germane. Elementul german făcuse mari progrese chiar și pe teritoriul ei; pînă și în capitală, la Praga, cele două naționalități erau aproape egale ca număr, iar capitalul, comerțul, industria și

viața culturală se aflau pretutindeni în miinile germanilor. Profesorul Palacky, campionul naționalismului ceh, nu e nici el decît un savant german țicnit, care n-a învățat nici pînă acum să vorbească corect și fără accent străin limba cehă. Dar, așa cum se întîmplă adeseori, națiunea cehă muribundă — muribundă judecînd după toate faptele cunoscute din istoria ultimelor patru secole — a făcut în 1848 o ultimă sfortare pentru a-și redobîndi vechea vitalitate, și eșecul acestei încercări era de natură să dovedească, independent de toate considerentele revoluționare, că Boemia poate exista de acum înainte numai ca parte integrantă a Germaniei, chiar dacă o parte din locuitorii ei vor mai continua vreme de cîteva secole să vorbească altă limbă decît cea germană.

Londra, februarie 1852

IX

Panslavismul.
Războiul din Schleswig-Holstein

Boemia și Croația (alt membru smuls familiei popoarelor slave, asupra căruia ungurii exercită aceeași influență pe care o exercită germanii asupra Boemiei) erau leagănul curentului numit pe continentul european panslavism. Nici Boemia, nici Croația nu erau destul de puternice ca să existe ca națiuni de sine stătătoare. Aceste naționalități, subminate încetul cu încetul de acțiunea unor cauze istorice care duc în mod inevitabil la înghițirea lor de către popoare mai energice decât ele, puteau spera să redobândească o oarecare independență numai dacă s-ar fi unit cu alte națiuni slave. Există 22.000.000 de polonezi, 45.000.000 de ruși, 8.000.000 de sîrbi și de bulgari ; de ce n-ar alcătui aceste 80.000.000 de slavi o confederație puternică pentru a alunga sau a nimici pe intrușii care s-au instalat pe sfîntul pămînt slav : turcul, ungurul și în primul rînd odiosul dar indispensabilul „Niemetz“, germanul ? Astfel s-a născut în cabinetul de lucru al cîtorva slavi, diletanți în știința istoriei, acea mișcare absurdă și antiistorică al cărei scop era nici mai mult nici mai puțin decît subjugarea Occidentului civilizată de către Orientul barbar, a orașului de către sat, a comerțului, industriei și culturii de către agricultura primitivă a iobagilor slavi. Dar în spatele acestei teorii grotești se afla realitatea cumplită a *Imperiului rus*, a imperiului care cu fiecare mișcare a sa își proclamă pretenția de a considera întreaga Europă ca fiind patrimoniul rasei slave, și în special al singurei părți energice a acestei rase, rușii ; a imperiului care, deși are două capitale, Petersburgul și Moscova, nu-și poate găsi centrul de gravitate atîta timp cît „orașul țarului“ (rușii numesc Constantinopolul Țarigrad, orașul țarului), considerat de orice țăran rus ca adevăratul centru al religiei și națiunii sale, nu va fi reședința efectivă a împăratului său ; a imperiului care, în ultimii 150

de ani, în fiecare război pe care l-a purtat nu a pierdut niciodată nici o palmă de pământ din teritoriul său, ci și l-a extins întotdeauna. În Europa centrală sînt bine cunoscute intrigile prin care politica Rusiei a sprijinit panslavismul, noua teorie la modă care corespundea scopurilor sale mai bine decît oricare alta. Panslaviștii din Boemia și din Croația acționau deci, unii intenționat, alții fără să-și dea seama, în interesul direct al Rusiei; ei au trădat cauza revoluției de dragul himerei unei naționalități pe care în cel mai bun caz o aștepta soarta avută de naționalitatea poloneză sub dominația Rusiei. Trebuie să relevăm totuși, spre cinstea polonezilor, că ei niciodată nu s-au lăsat în mod serios prinși în mrejele panslavismului; și dacă unii dintre aristocrații polonezi au devenit panslaviști fanatici, este pentru că știau că sub jugul rusesc vor avea mai puțin de pierdut decît de pe urma unei răscoale a propriilor lor țărani iobagi.

Boemii și croații au convocat deci un congres general slav la Praga pentru pregătirea unei alianțe generale a slavilor²⁷. Chiar și dacă nu intervenea armata austriacă, congresul ar fi suferit oricum un eșec total. Diferitele limbi slave se deosebesc tot atît de mult unele de altele pe cît se deosebesc între ele engleza, germana și suedeza; de aceea, cînd au început dezbaterile, a reieșit că nu există o limbă slavă comună care să fie înțeleasă de toți cei prezenți. Au încercat să vorbească în franceză, dar majoritatea nu înțelegeau nici această limbă, așa că bieții entuziaști slavi, al căror singur sentiment comun era ura comună împotriva germanilor, au fost în cele din urmă nevoiți să se exprime în odioasa limbă germană, singura limbă pe care o înțelegeau cu toții. Dar chiar în timpul acela se aduna la Praga un altfel de congres slav: ulanii galițieni, grenadierii croați și slovaci, precum și artileriștii și cuirasierii cehi; iar acest congres autentic slav, înarmat, de sub comanda lui Windischgrätz, a alungat din oraș în mai puțin de 24 de ore pe întemeietorii unei imaginare supremații slave și i-a împrăștiat în cele patru vînturi.

Deputații cehi, moravi, dalmați și o parte din deputații polonezi (aristocrația) din Reichstagul constituant austriac luptau în mod sistematic împotriva elementului german în această Adunare, în care germanii și o parte din polonezi (aristocrația sărăcită) erau principalii reprezentanți ai progresului revoluționar. Majoritatea deputaților slavi în opoziție cu ei nu se mulțumeau să-și manifeste numai în felul acesta tendințele reacționare ale întregii lor mișcări, ci au căzut

atît de jos încît urzeau intrigi și complotau cu guvernul austriac, același guvern care împrăștiase adunarea lor de la Praga. Această comportare infamă și-a primit răsplata ; după ce deputații slavi au sprijinit guvernul în timpul insurecției din octombrie 1848, fapt care în cele din urmă le-a asigurat majoritatea în Reichstagul constituant, această Adunare, aproape exclusiv slavă, a fost, ca și congresul de la Praga, împrăștiată de soldații austrieci, iar panslaviștii — amenințați cu închisoarea în caz că se vor mai agita. Ei n-au reușit decît un singur lucru : naționalitatea slavă să fie acum pretutindeni subminată de centralizarea austriacă, rezultat care se datorește propriului lor fanatism și propriei lor orbiri.

Dacă frontiera dintre Ungaria și Germania ar fi constituit obiectul unui litigiu, oricît de neînsemnat, cu siguranță că și aici s-ar fi produs un conflict. Din fericire, n-a existat însă nici un pretext, și cele două națiuni, ale căror interese erau strîns legate, au luptat împotriva acelorași dușmani : guvernul austriac și fanatismul panslavist. Buna înțelegere nu a fost tulburată nici un moment. Dar revoluția italiană a făcut ca cel puțin o parte a Germaniei să fie antrenată într-un război fratricid, și este cazul să constatăm aici — ca o dovadă a măsurii în care sistemul lui Metternich a reușit să frîneze dezvoltarea conștiinței sociale — că aceiași oameni care, în cursul primelor șase luni ale anului 1848, au luptat pe bariade la Viena au pus plini de entuziasm mîna pe arme pentru a lupta împotriva patrioților italieni. Această regretabilă dezorientare n-a durat însă prea mult.

În sfîrșit, mai era și războiul cu Danemarca pentru Schleswig-Holstein. Aceste provincii, incontestabil germane prin naționalitatea, limba și sentimentele populației, sînt necesare Germaniei și din considerente militare, navale și comerciale. Locuitorii lor au dus, în ultimii trei ani, o luptă grea împotriva penetrației daneze. De altfel, în virtutea tratatelor, și dreptul era de partea lor. Revoluția din martie i-a dus la un conflict deschis cu danezii, iar Germania i-a sprijinit. Dar pe cînd în Polonia, Italia, în Boemia și mai tîrziu în Ungaria operațiile militare au fost conduse cu multă energie, în acest război — singurul război popular, singurul război, cel puțin în parte, revoluționar — a fost adoptat un sistem de marșuri și contramarșuri inutile și s-a îngăduit chiar amestecul diplomației străine, ceea ce a făcut ca, după numeroase bătălii eroice, să se ajungă la un rezultat jalnic. În timpul acestui război, guvernele germane au trădat armata revoluționară a

Schleswig-Holsteinului ori de câte ori au avut ocazia și au permis cu bună-știință danezilor s-o nimicească atunci cînd era împrăștiată sau împărțită. La fel au fost tratate și corpurile de voluntari germani.

Și în timp ce numele de german stîrnea pretutindeni numai ură, guvernele constituționale și liberale își frecau miinile de bucurie. Ele au reușit să înnăbușe mișcările din Polonia și din Boemia. Au trezit pretutindeni vechea animozitate națională care a stat pînă atunci în calea oricăror înțelegeri și acțiuni comune ale germanilor, polonezilor și italienilor. Au obișnuit populația cu scenele războiului civil și cu măsurile de represiune militară. Armata prusiană în Polonia și cea austriacă la Praga și-au recîștigat încrederea în sine, și pe cînd „excesul de entuziasm patriotic” („die patriotische Überkraft”, cum o numește Heine²⁸) al tineretului revoluționar, dar miop, era trimis în Schleswig și în Lombardia pentru a fi secerat de gloanțele inamicului, armatei regulate — instrumentul efectiv de acțiune atît pentru Austria cît și pentru Prusia — i s-a dat posibilitatea ca prin victorii asupra străinilor să-și cîștige favoarea publicului. Dar repetăm : de îndată ce aceste armate, întărite de liberali pentru a servi ca instrument împotriva partidului mai înaintat, și-au redobîndit într-o oarecare măsură încrederea în sine și disciplina, ele au întors armele împotriva liberalilor înșiși și au adus din nou la putere pe oamenii vechiului regim. Cînd Radetzky a primit în tabăra sa de dincolo de Adige primele ordine ale „miniștrilor responsabili” de la Viena, el a exclamat : „Cine sînt acești miniștri ? Ei nu sînt guvernul Austriei ! Austria există acum numai în tabăra mea ; eu și armata mea sîntem Austria ; după ce îi vom bate pe italieni, vom cuceri din nou imperiul pentru împărat !”. Și bătrînul Radetzky a avut dreptate. Dar imbecilii miniștri „responsabili” de la Viena n-au dat atenție cuvintelor lui.

Londra, februarie 1852

X

Insurecția din iunie de la Paris.
Adunarea de la Frankfurt

Încă la începutul lunii aprilie 1848, pe întregul continent european torentul revoluționar a fost stăvilat de alianța încheiată imediat cu cei învinși de către clasele sociale care au tras foloase de pe urma primei victorii. În Franța, mica burghezie și fracțiunea republicană a burgheziei s-au unit cu burghezia monarhistă împotriva proletarilor. În Germania și în Italia, burghezia victorioasă a căutat cu mult zel să cîştige sprijinul nobilimii feudale, al funcționărimii de stat și al armatei împotriva masei poporului și micii burghezii. În scurt timp, partidele conservatoare și contrarevoluționare coalizate au ridicat din nou capul. În Anglia, o demonstrație populară (la 10 aprilie), prematură și prost pregătită, s-a transformat într-o înfrîngere totală și hotărîtoare a partidului mișcării ²⁹. În Franța, două acțiuni asemănătoare (la 16 aprilie și 15 mai) s-au încheiat și ele cu un eșec ³⁰. În Italia, la 15 mai, printr-o singură lovitură, regele-bombă * și-a redobîndit puterea ³¹. În Germania, diferitele guverne burgheze noi și adunările lor constituante și-au consolidat poziția, și dacă ziua de 15 mai, atît de bogată în evenimente, s-a încheiat la Viena printr-o victorie a poporului, acest eveniment n-a avut, totuși, decît o importanță secundară și poate fi considerat ca o ultimă izbucnire victorioasă a energiei populare. În Ungaria, mișcarea părea să fi intrat pe fîgașul liniștit al unei perfecte legalități, iar mișcarea poloneză, așa cum am văzut într-unul din articolele noastre precedente, a fost înnăbușită în fașă de baionetele prusiene. În ceea ce privește însă eventuala întorsătură pe care aveau s-o ia lucrurile, nimic nu era încă sigur și fiecare palmă de teren pe care o pierdeau partidele revo-

---

* — Ferdinand al II-lea. — *Nota red.*

luționare în diferitele țări le făcea să-și strângă tot mai mult rîndurile în vederea acțiunii hotărîtoare.

Această acțiune hotărîtoare se apropia. Ea nu putea avea loc decît în Franța, căci atîta vreme cît Anglia nu lua parte la lupta revoluționară, iar Germania rămînea fărîmițată, Franța, datorită independenței sale naționale, a civilizației și a centralizării sale, era singura țară care putea da țărilor vecine impulsul unor zguduiri puternice. De aceea, cînd la 23 iunie 1848 a început la Paris lupta sîngeroasă, cînd cu fiecare telegramă nouă, cu fiecare știre venită prin poștă în fața Europei apărea tot mai limpede că această luptă se dădea între masa poporului muncitor, pe de o parte, și toate celelalte clase ale populației pariziene, sprijinite de armată, pe de altă parte; cînd lupta s-a prelungit cîteva zile în șir cu o înverșunare nemaipomenită încă în istoria războaielor civile moderne, dar fără vreun succes vădit pentru una sau alta din părți, — atunci a devenit limpede pentru toată lumea că aceasta era marea bătălie hotărîtoare care, în cazul cînd în-surecția ar învinge, ar dezlănțui pe întregul continent un val de noi revoluții sau, în cazul cînd ar fi înfrîntă, ar duce la restaurarea, fie și numai temporară, a regimului contrarevoluționar.

Proletarii din Paris au fost învinși, decimați, zdrobiți în așa măsură, încît nici pînă acum nu și-au putut reveni de pe urma loviturii primite. Imediat, conservatorii și contrarevoluționarii noi și vechi din întreaga Europă au ridicat capul cu o insolență care dovedea cît de bine au înțeles ei însemnătatea celor întîmplate. Pretutindeni presa era persecutată, dreptul de întrunire și de asociere îngrădit; cel mai mic incident survenit într-un orașel oarecare de provincie servea drept pretext pentru a dezarma populația, a decreta starea de asediu și a instrui trupele prin noile manevre și strategeme preconizate de Cavaignac. Și, pe lîngă aceasta, pentru prima oară de la luptele din februarie s-a dovedit că invincibilitatea unei răscoale populare într-un oraș mare este o iluzie; onoarea armatei a fost reabilitată; trupele, pînă atunci învinse în toate luptele de stradă mai importante, și-au redobîndit încrederea în capacitatea lor de a face față și acestui gen de luptă.

De la această înfrîngere a muncitorilor din Paris se pot data primii pași reali și primele planuri precise ale vechiului partid feudal-birocrațic din Germania de a se debarasa chiar și de aliatul său de moment, burghezia, și de a restabili situa-

ția existentă în Germania înainte de evenimentele din martie. Armata a devenit din nou puterea hotărîtoare în stat, și armata nu aparținea burgheziei, ci tocmai acestui partid. Pînă și în Prusia, unde înainte de 1848 s-a observat că o parte din ofițerii de grade inferioare nutreau o puternică simpatie pentru regimul constituțional, dezordinea pe care revoluția a introdus-o în armată i-a readus curînd la ascultare pe acești tineri cu idei. A fost de ajuns ca niște soldați simpli să-și permită oarecare libertăți față de ofițeri, ca necesitatea disciplinei și a supunerii oarbe să devină mai mult decît evidentă pentru aceștia din urmă. Nobilii și birocrații învinși începeau acum să-și dea seama ce aveau de făcut. Armata, mai unită decît oricînd, îmbătută de victoriile repurtate în în-năbușirea unor mici insurecții și în operațiile militare de peste graniță, geloasă de marele succes obținut de curînd de soldații francezi, această armată trebuia numai să fie mereu antrenată în mici conflicte cu poporul, pentru ca în momentul hotărîtor, dintr-o singură lovitură puternică, să-i zdrobească pe revoluționari și să curme pretențiile deputaților burghezi. Și momentul potrivit pentru o asemenea lovitură hotărîtoare a sosit foarte curînd.

Trecem peste dezbaterile parlamentare și conflictele locale, uneori ciudate, dar de cele mai multe ori plictisitoare, de care au fost absorbite, în timpul verii, diferitele partide din Germania. Este de ajuns să spunem că, cu toate numeroasele lor succese parlamentare, dintre care nici unul n-a avut un rezultat practic, apărătorii intereselor burgheziei simțeau în general că poziția lor între partidele extremiste era tot mai greu de menținut; de aceea s-au văzut nevoiți să alerge astăzi după o alianță cu reacționarii, iar mâine să caute să intre în grațiile partidelor populare. Aceste continue șovăieli au reușit în cele din urmă să-i facă să piardă orice urmă de prestigiu în ochii opiniei publice, și, potrivit întorsăturii pe care au luat-o ulterior evenimentele, disprețul pe care și l-au atras a fost în acel moment în special în avantajul birocrației și al feudalilor.

La începutul toamnei, relațiile dintre diferitele partide erau atît de încordate și de critice, încît o luptă hotărîtoare devenise inevitabilă. Prima ciocnire din acest război al maselor democratice și revoluționare împotriva armatei a avut loc la Frankfurt. În această ciocnire, deși de importanță secundară, armata a obținut primul avantaj însemnat asupra insurecției, fapt care a avut un puternic efect moral. Din motive lesne

de înțeles, Prusia a permis simulacrului de guvern instituit de Adunarea națională de la Frankfurt să încheie un armistițiu cu Danemarca, prin care nu numai că germanii din Schleswig erau lăsați pradă răzbunării danezilor, dar se renunța complet la principiile mai mult sau mai puțin revoluționare, aflate în joc, potrivit părerii generale, în războiul cu Danemarca. Adunarea de la Frankfurt a respins acest armistițiu cu o majoritate de două sau de trei voturi. A urmat o criză de guvern simulată, însă după trei zile Adunarea și-a revizuit hotărîrea și a fost constrînsă s-o anuleze efectiv și să ratifice armistițiul. Acest procedeu rușinos a stîrnit indignarea poporului. S-au ridicat baricade, dar la Frankfurt au fost aduse din timp un număr suficient de trupe și, după o luptă de șase ore, insurecția a fost înnăbușită. Mișcări asemănătoare, deși mai puțin importante, în legătură cu acest eveniment s-au produs și în alte regiuni ale Germaniei (Baden, Colonia), dar au fost de asemenea înfrînte.

Această ciocnire preliminară a adus partidului contrarevoluționar marele avantaj că singurul guvern rezultat — în aparență cel puțin — din alegeri populare, guvernul de la Frankfurt și Adunarea națională, și-au pierdut orice prestigiu în ochii poporului. Acest guvern și această Adunare au fost nevoite să facă apel la baionetele soldaților împotriva manifestărilor voinței poporului. Erau compromise, și, oricît de puțin și-ar fi cîștigat ele pînă atunci dreptul la considerație, această renegare a originii lor și dependența lor de guvernele antipopulare și de trupele acestora au făcut ca din acel moment regentul imperial, miniștrii și deputații săi să nu mai fie decît simple zerouri. Vom vedea curînd cu cît dispreț au tratat, mai întîi Austria, apoi Prusia și în cele din urmă și statele mai mici, orice dispoziție, orice cerere, orice delegație care venea din partea acestei adunări de visători neputincioși.

Ajungem acum la puternicul ecou pe care l-a avut în Germania lupta din iunie din Franța, la acel eveniment care pentru Germania a fost tot atît de hotărîtor cum a fost pentru Franța lupta proletarilor din Paris. Ne referim la insurecția din octombrie 1848 de la Viena, urmată de luarea cu asalt a acestui oraș. Dar însemnătatea acestei lupte este atît de mare și explicarea diferitelor împrejurări care au influențat în mod mai nemijlocit deznodămîntul ei va ocupa atîta loc în „Tribune”, încît sîntem nevoiți să-i consacram un articol special.

XI

Insurecția de la Viena

Ajungem acum la evenimentul revoluționar hotărîtor — replica germană a insurecției din iunie de la Paris — care dintr-o singură lovitură a făcut ca balanța să încline de partea partidului contrarevoluționar, și anume la insurecția din octombrie 1848 de la Viena.

Am văzut care era poziția diferitelor clase la Viena după victoria de la 13 martie. Am văzut de asemenea cum se împletea mișcarea din Austria germană cu evenimentele din provinciile negermane ale Austriei și cum era frînată de acestea. Prin urmare, nu ne mai rămîne decît să trecem pe scurt în revistă cauzele care au dus la această ultimă și crîncenă insurecție în Austria germană.

Și după evenimentele din martie, înalta aristocrație și burghezia financiară, care au constituit principalul sprijin neoficial al regimului lui Metternich, au continuat să exercite o influență hotărîtoare asupra guvernului, nu numai folosind în acest scop curtea, armata și birocrația, dar profitînd mai ales de teama de „anarhie” care se răspîndea cu repeziciune în rîndurile burgheziei. Foarte curînd ei s-au încumetat să lanseze cîteva baloane de încercare sub forma unei legi a presei, a unei constituții cu iz aristocratic și a unei legi electorale bazate pe vechea împărțire pe „stări”³². La 14 mai, așazisul guvern constituțional, compus din birocrați semiliberali, fricoși și incapabili, a îndrăznit chiar să pornească la un atac direct împotriva organizațiilor revoluționare ale maselor, dizolvînd Comitetul central al delegaților gării naționale și ai Legiunii universitare, organ anume creat pentru a supraveghea guvernul și pentru a ridica, în caz de nevoie, forțele populare împotriva lui. Acest act n-a făcut însă altceva decît să provoace insurecția de la 15 mai, care a silit guvernul să recunoască Comitetul, să abroge constituția și legea electo-

rală și să împuternicească Reichstagul constituant, ales prin vot universal, să elaboreze o nouă lege fundamentală. Toate acestea au fost confirmate a doua zi printr-o proclamație a împăratului. Dar partidul reacționar își avea și el reprezentanții săi în guvern, și aceștia au reușit curînd să-i convingă pe colegii lor „liberali” să întreprindă un nou atac împotriva cuceririlor poporului. Legiunea universitară, bastionul partidului mișcării, centrul unor permanente agitații, a devenit tocmai din acest motiv odioasă burghezilor mai moderați din Viena ; la 26 mai ea a fost dizolvată printr-un decret ministerial. Poate că lovitura ar fi reușit dacă executarea ei ar fi fost lăsată numai în seama unei părți din garda națională ; dar guvernul, care nu avea încredere nici în gardă, a recurs la armată și imediat garda națională s-a întors împotriva guvernului, s-a aliat cu Legiunea universitară, zădărnîcînd astfel planul guvernului.

Între timp însă, la 16 mai, împăratul * împreună cu curtea sa a părăsit Viena, fugînd la Innsbruck. Aici, înconjurat de tirolezii fanatici a căror loialitate s-a trezit din nou cînd s-au văzut în fața primejdiei de a-și vedea țara invadată de armata sardino-lombardă, partidul contrarevoluționar, sprijinindu-se pe trupele lui Radetzky aflate în apropiere — Innsbruck-ul era la o distanță de o bătaie de pușcă de aceste trupe —, și-a găsit un azil unde, nefiînd supus nici unui control, nici unei supravegheri și nefiînd expus nici unei primejdii, și-a putut regrupa forțele împrăștiate și a putut întinde din nou asupra întregii țări rețeaua sa de intrigi. Au fost reluate legăturile cu Radetzky, Jellačić și Windischgrätz, precum și cu oamenii de încredere din ierarhia administrativă a diferitelor provincii, s-au urzit intrigi cu conducătorii slavi ; s-a constituit astfel o forță reală aflată la dispoziția camarilei contrarevoluționare, în timp ce miniștrii neputincioși erau lăsați să-și tocească la Viena efemera și slaba lor popularitate în neîncetate ciocniri cu masele revoluționare și în dezbaterele Reichstagului constituant care urma să se întrunească. De aceea politica de a lăsa pentru un timp mișcarea din capitală să-și urmeze cursul ei, care într-o țară centralizată și omogenă cum este Franța ar fi trebuit să ducă la atotputernicia partidului mișcării, era aici, în Austria, în acest conglomerat politic eterogen, unul dintre mijloacele cele mai sigure de reorganizare a forțelor reacțiunii.

* — Ferdinand I. — *Nota red.*

La Viena, burghezia — convinsă că, după trei înfrîngeri consecutive ale curții și în condițiile existenței unui Reichstag constituant bazat pe votul universal, camarila nu mai era un adversar de temut — s-a lăsat tot mai mult în voia acelei oboseli și apatii precum și a veșnicei tendințe spre ordine și liniște care pun întotdeauna stăpînire pe această clasă după zguduiri puternice urmate de perturbări în activitatea comercială. Industria din capitala Austriei se rezumă aproape exclusiv la articole de lux, care, firește, după revoluție și după fuga curții erau foarte puțin cerute. Dorința de restabilire a unui guvern al ordinii și dorința de a vedea curtea reîntoarsă la Viena — ceea ce se spera că va duce la o înviorare a prosperității comerciale — au devenit dorințele generale ale burgheziei. Deschiderea Reichstagului constituant în iulie a fost salutată cu entuziasm, ca sfîrșit al erei revoluționare. La fel a fost salutată și înapoierea curții, care, după victoriile lui Radetzky în Italia și după venirea la putere a guvernului reacționar Doblhoff, se considera îndejuns de puternică pentru a nu se teme de asaltul poporului și totodată considera necesară prezența ei la Viena pentru a duce pînă la capăt intrigile urzite cu majoritatea slavă din Reichstag. În timp ce în Reichstagul constituant se discutau legi cu privire la eliberarea țărănimii de cătușele feudale și de obligația de a presta muncă pentru nobilime, curtea a făcut o manevră abilă. Ea l-a convins pe împărat să treacă în revistă garda națională în ziua de 19 august ; cu acest prilej, familia imperială, curtenii, generalii s-au întrecut care mai de care în măgulirea burghezilor înarmați, care și așa erau îmbătați de mîndria de a se vedea recunoscuți în mod public ca fiind una dintre puterile importante în stat. Imediat după aceea a apărut un decret semnat de d-l Schwarzer, singurul ministru popular din tot guvernul, care anula ajutorul pe care statul îl acordase pînă atunci șomerilor. Trucul a reușit. Muncitorii au organizat o demonstrație ; burghezii din garda națională au luat poziție în favoarea decretului ministrului lor ; ei au fost asmuțiți împotriva „anarhiștilor“, și la 23 august, năpustindu-se ca niște tigri asupra muncitorilor neînarmați, care nu le-au opus nici o rezistență, au măcelărit o bună parte dintre ei. Astfel a fost zdrobită unitatea și puterea forțelor revoluționare ; așadar, și la Viena lupta de clasă dintre burghezi și proletari a ajuns la o ciocnire sîngeroasă, iar camarila contrarevoluționară vedea apropiindu-se ziua cînd va putea da lovitura hotărîtoare.

Starea de lucruri din Ungaria a constituit foarte curînd un prilej pentru camarila contrarevoluționară de a proclama deschis principiile după care intenționa să se călăuzească în acțiunile sale. La 5 octombrie, printr-un decret imperial apărut în „Wiener Zeitung” — decret care nu era contrasemnat de nici unul dintre miniștrii responsabili pentru Ungaria —, dieta ungară a fost dizolvată, iar guvernator civil și militar al Ungariei a fost numit banul Jellačić al Croației, conducătorul reacțiunii slave din sud, un om care se afla în luptă fățișă cu autoritățile legale ale Ungariei. În același timp, trupelor din Viena li s-a dat ordin de plecare, urmînd să se alătore armatei care trebuia să impună autoritatea lui Jellačić. Dar prin aceasta ei și-au dat prea de tot arama pe față ; fiecare locuitor al Vienei își dădea seama că un război împotriva Ungariei echivalează cu un război împotriva principiului regimului constituțional, principiu care a fost călcat în picioare chiar prin faptul că împăratul încercase să dea putere de lege unui decret care nu era contrasemnat de un ministru responsabil. La 6 octombrie, poporul, Legiunea universitară și garda națională din Viena s-au răscolit în masă și s-au împotrivit plecării trupelor. Unii grenadierii au trecut de partea poporului ; o scurtă luptă s-a încins între forțele înarmate ale poporului și trupe. Ministrul de război, Latour, a fost ucis de popor, care spre seară a ieșit învingător. Între timp, banul Jellačić, bătut de Perczel la Stuhlweissenburg *, s-a refugiat pe teritoriul Austriei germane, în apropiere de Viena. Garnizoana din Viena, care ar fi trebuit să-i vină în ajutor, și-a manifestat acum în mod fățiș dușmănia față de el, situîndu-se pe o poziție defensivă ; împăratul și curtea au fugit din nou, de astă dată la Olmütz **, pe un teritoriu pe jumătate slav.

Dar la Olmütz curtea se afla în cu totul alte condiții decît la Innsbruck. Acum își putea permite să pornească imediat campania împotriva revoluției. Ea era înconjurată de deputați slavi din Reichstagul constituant, care veneau în masă la Olmütz, și de entuziaști slavi sosiți din toate colțurile imperiului. Ei vedeau în această campanie un război pentru restaurarea slavismului, un război de exterminare a celor doi intruși, germanii și maghiarii, care cotropiseră pămîntul socotit de ei pămînt slav. Windischgrätz, conducătorul orașului Praga, acum comandant al armatei con-

* Denumirea germană a orașului ungar Székesfehérvár. — *Nota red.*

** Denumirea germană a orașului ceh Olomouc. — *Nota red.*

centrate în jurul Vienei, deveni dintr-o dată eroul național al slavilor. Și armata lui se concentra rapid, datorită forțelor care veneau din toate părțile țării. Din Boemia, Moravia, Stiria, Austria de sus și Italia, un regiment după altul se îndrepta spre Viena pentru a se uni cu trupele lui Jellačić și cu fosta garnizoană a capitalei. Până la sfârșitul lui octombrie s-au adunat astfel mai bine de 60.000 de oameni, care curînd după aceea au început să împresoare din toate părțile capitala imperiului, pînă cînd, la 30 octombrie, s-au simțit destul de puternici pentru a risca un atac hotărîtor.

Între timp la Viena domnea o stare de confuzie și dezorientare. Burghezia, de îndată ce a reperțat victoria, a fost din nou cuprinsă de vechea ei neîncredere față de clasa muncitoare „anarhică”. Muncitorii, care n-au uitat cum au fost tratați în urmă cu șase săptămîni de burghezii înarmați și nici politica șovăitoare și nestatornică a burgheziei în general, nu voiau să-i încredințeze acesteia apărarea orașului și cereau arme și o organizație militară proprie. Legiunea universitară, care ardea de nerăbdare de a lupta împotriva despotismului imperial, era absolut incapabilă să înțeleagă cauzele care au dus la înstrăinarea dintre cele două clase și, în general, nu înțelegea cerințele momentului. Și în capetele cetățenilor, și în cercurile conducătoare domnea confuzia. Ceea ce mai rămăsese din Reichstag, și anume cîțiva deputați germani și cîțiva slavi care, cu excepția unui mic număr de deputați polonezi revoluționari, făceau spionaj pentru prietenii lor de la Olmütz, țineau în permanență ședințe. Dar în loc să acționeze energic, ei își pierdeau timpul în dezbatere inutile asupra posibilității de a ține piept armatei imperiale fără a ieși din cadrul legalității constituționale. Comitetul de securitate, format din reprezentanți ai aproape tuturor organizațiilor populare din Viena, era hotărît să opună rezistență, dar majoritatea, care era alcătuită din bürgeri, mici meseriași și negustorași și care deținea rolul conducător, îl reținea întotdeauna de la acțiuni ferme și hotărîte. Comitetul Legiunii universitare lua hotărîri eroice, dar nu era nicidecum capabil să-și asume conducerea. Muncitorii, înconjurați de neîncredere, fără arme, neorganizați, abia scăpați din robia spirituală a vechiului regim, abia treziți — nu la o înțelegere, ci doar la o intuire a situației lor sociale și a liniei politice pe care trebuie s-o urmeze — se puteau manifesta numai prin demonstrații zgomotoase; nu era deci de așteptat ca ei să poată face față greutăților momentului. Dar și

aici, ca pretutindeni în Germania în timpul revoluției, ei erau gata să lupte pînă la capăt de îndată ce ar fi obținut arme.

Aceasta era situația la Viena. În afara orașului era armata austriacă reorganizată, îmbătătită de victoriile lui Radetzky în Italia, vreo 60.000—70.000 de oameni, bine înarmați și bine organizați, care, chiar dacă nu aveau comandanți excelenți, aveau totuși comandanți. În Viena — haos, contradicții de clasă, dezorganizare ; o gardă națională din care o parte era hotărîită în general să nu lupte, o altă parte era nehotărîită și numai un număr foarte mic era gata să acționeze ; o masă proletară, puternică sub raport numeric, dar lipsită de conducători și fără nici o pregătire politică, masă care se lăsa cuprinsă de panică tot atît de ușor ca și de accese de furie aproape nemotivate, victimă a oricărui zvon fals, oricînd gata de luptă, dar neînarmată, cel puțin la început, și insuficient înarmată și organizată ca vai de lume cînd, în cele din urmă, a fost dusă la luptă ; un Reichstag neputincios care discuta subtilități teoretice cînd deasupra capetelor lor acoperișul aproape că luase foc ; un comitet de conducere lipsit de elan și de energie. Totul se schimbase de la evenimentele din martie și mai, cînd în lagărul contrarevoluției domnea un haos general și singura forță organizată era cea creată de revoluție. Nu mai exista nici o îndoială în ceea ce privește rezultatul luptei, și, dacă totuși mai exista vreuna, ea a fost spulberată de evenimentele de la 30 și 31 octombrie și 1 noiembrie.

Londra, martie 1852

XII

Luarea cu asalt a Vienei. Viena trădată

Cînd, în sfîrșit, armata concentrată de Windischgrätz a pornit atacul împotriva Vienei, forțele de care dispunea apărarea erau cu totul insuficiente. Numai o parte din garda națională a putut fi trimisă în tranșee. E drept că în cele din urmă a fost organizată în mare grabă o gardă proletară, dar, întrucît încercarea de a folosi astfel partea cea mai numeroasă, mai curajoasă și mai energetică a populației a fost făcută prea tîrziu, această gardă nu a putut să-și însușească în suficientă măsură mînuirea armelor și primele elemente ale disciplinei pentru a rezista cu succes. Astfel că Legiunea universitară, cu un efectiv de 3.000—4.000 de oameni bine instruiți și destul de disciplinați, viteji și entuziaști, era din punct de vedere militar singura trupă capabilă să lupte cu succes. Dar ce însemna această legiune împreună cu cele cîteva gărzi naționale pe care se putea conta și cu masele dezorganizate ale proletarilor înarmați față de trupele regulate ale lui Windischgrätz, mult mai numeroase, chiar fără a socoti hoardele de bandiți ale lui Jellačić, care prin însuși felul lor de viață erau cît se poate de potrivite pentru acest gen de operații militare, cînd trebuia să se dea o luptă pentru fiecare casă în parte, pentru fiecare stradă în parte. Și ce altceva puteau opune insurgenții artileriei numeroase și bine înzestrate, de care Windischgrätz se folosea fără nici un fel de scrupule, decît cîteva tunuri vechi, uzate, fără afeturi bune și servanți instruiți ?

Cu cît se apropia primejdia, cu atît creștea dezorientarea la Viena. Pînă în ultimul moment, Reichstagul nu s-a putut hotărî să cheme în ajutor armata ungară a lui Perczel, cantonată la cîteva mîle de capitală. Comitetul de securitate lua hotărîri contradictorii, dat fiind că energia lui, ca și aceea a maselor populare înarmate, creștea sau descreștea pe mă-

sură ce creșteau sau descreșteau zvonurile contradictorii. Asupra unui singur punct erau cu toții de acord : respectarea proprietății, respectare care în împrejurările date lua proporții aproape comice. Pentru elaborarea definitivă a unui plan de apărare se făcea foarte puțin. Bem, singurul om care ar fi putut salva Viena, dacă în genere cineva ar fi putut-o salva pe atunci, Bem, un străin, de origine slav, aproape necunoscut la Viena, copleșit de neîncrederea generală, a refuzat această sarcină. Dacă ar fi perseverat, poate că ar fi fost linșat ca trădător. Messenhauser, comandantul forțelor insurgenților, mai bun ca romancier decât ca ofițer, chiar de grad inferior, nu era cîtuși de puțin la înălțimea misiunii sale. Dar, nici după 8 luni de luptă revoluționară, partidul poporului n-a reușit să promoveze din rîndurile sale sau să atragă de partea sa un militar mai destoinic. Acestea erau împrejurările în care a început lupta. Vienezii, dacă ținem seama de posibilitățile lor de apărare absolut insuficiente și de totala lor lipsă de pregătire și de organizare militară, au opus o rezistență de-a dreptul eroică. În multe locuri, ordinul dat de Bem, pe cînd mai era comandant, „să fie apărate pozițiile pînă la ultimul om” a fost executat textual. Dar forța a învins. Artileria imperială a măturat una după alta toate baricadele ce-i stăteau în cale pe șoselele lungi și largi, care constituie arterele principale în suburbii, și chiar în seara celei de-a doua zile de luptă, croații au pus stăpînire pe șirul de case din fața glacisului din orașul vechi. Atacul slab și neorganizat al armatei ungare s-a soldat cu un eșec total. În timpul unui armistițiu, pe cînd unele unități din vechiul oraș capitulau, altele șovăiau și nu făceau decât să sporească confuzia, iar rămășițele Legiunii universitare își construiau noi întăriri, trupele imperiale au reușit să facă o breșă și, în mijlocul acestei învălmășeli generale, vechiul oraș a fost cucerit.

Consecințele imediate ale acestei victorii, brutalitățile și execuțiile în virtutea legilor marțiale, nemaipomenitele atrocități și infamii comise de hoardele slave dezlănțuite asupra Vienei sînt prea cunoscute ca să le mai expunem aici în amănunt. Despre consecințele ulterioare — întorsătura cu totul nouă pe care au luat-o evenimentele din Germania în urma înfrîngerii revoluției de la Viena — vom vorbi mai departe. Mai rămîn de examinat două puncte în legătură cu asaltul asupra Vienei. Populația acestei capitale avea doi

aliați : poporul maghiar și poporul german. Unde se aflau ei în aceste clipe de grea cumpănă ?

Am văzut că vienezii s-au ridicat, cu toată generozitatea unui popor abia eliberat, pentru o cauză care, deși în ultimă instanță era și a lor, în primul rînd și înainte de toate era cauza ungarilor. Ei au preferat să primească ei primul și cel mai puternic atac al trupelor austriece și astfel să împiedice aceste trupe să pornească împotriva Ungariei. Și în timp ce vienezii dădeau dovadă de atîta noblețe în sprijinirea aliaților lor, ungarii, luptînd cu succes împotriva lui Jellačić, l-au împins spre Viena, întărind astfel, prin victoria lor, armatele care urmau să atace orașul. În aceste împrejurări, datoria indiscutabilă a Ungariei era să dea ajutor fără întîrziere și cu toate forțele de care dispunea nu Reichstagului din Viena, nici Comitetului de securitate sau vreunui alt organ oficial de la Viena, ci *revoluției vieneze*. Și chiar dacă Ungaria ar fi uitat că Viena a dat prima bătălie pentru Ungaria, ea n-ar fi trebuit să uite, în interesul propriei ei securități, că Viena era singurul avanpost al independenței ungare și că, după căderea Vienei, nimic nu mai stătea în calea înaintării trupelor imperiale împotriva Ungariei. Cunoaștem acum toate argumentele pe care ungarii le puteau invoca și le-au invocat pentru a justifica inactivitatea lor în timpul blocadei Vienei și a asaltului împotriva ei : starea nesatisfăcătoare a propriilor lor forțe armate, refuzul Reichstagului și al tuturor celorlalte organe oficiale din Viena de a-i chema în ajutor, necesitatea de a rămîne pe terenul constituțional și de a evita complicații cu puterea centrală germană. Cît privește starea nesatisfăcătoare a armatei ungare, este un fapt că în primele zile după izbucnirea revoluției la Viena și sosirea lui Jellačić nu era de loc nevoie de trupe regulate, deoarece armata regulată austriacă era departe de a fi concentrată ; ar fi fost de ajuns să fie exploatate cu tenacitate și curaj primele succese raportate asupra lui Jellačić, chiar și numai avînd la dispoziție trupele Landsturmului care au luptat la Stuhlweissenburg, pentru a stabili legătura cu vienezii și a întîrzia cu șase luni orice concentrare a armatei austriece. În război, și în special într-un război revoluționar, prima regulă este rapiditatea acțiunii înainte de a se fi obținut un succes hotărîtor, și putem afirma fără nici o ezitare că din *considereante pur militare* Perczel nu trebuia să se oprească pînă nu ar fi făcut joncțiunea cu cei din Viena. Firește că această acțiune era legată de un oarecare risc, dar cine a cîștigat

vreodată o luptă fără să riște nimic ? Oare populația Vienei — 400.000 de oameni — nu a riscat nimic atrăgînd împotriva ei trupele care porniseră să zdrobească cele 12.000.000 de unguri ? Greșeala strategică de a aștepta pînă ce forțele austriece s-au unit și apoi demonstrația lipsită de energie de la Schwechat, care s-a încheiat, așa cum era de așteptat, printr-o înfrîngere rușinoasă, această greșeală strategică com-
porta, desigur, un risc mai mare decît un marș hotărît asupra Vienei, împotriva hoardelor în debandadă ale lui Jellačić.

Dar s-a spus că o astfel de înaintare a ungarilor fără în-cuviințarea vreunui organ oficial ar fi însemnat o violare a teritoriului german, ar fi dus la complicații cu puterea centrală de la Frankfurt și ar fi însemnat, în primul rînd, renunțarea la politica legală și constituțională care constituia forța cauzei ungare. Dar ce altceva erau organele oficiale de la Viena decît simple zerouri ? Cine s-a ridicat în ajutorul Ungariei : Reichstagul și diferitele comitete democratice ? Sau numai poporul din Viena a fost acela care a luat arma în mînă pentru a da prima bătălie pentru independența Ungariei ? Nu era vorba de necesitatea de a menține un organ oficial sau altul din Viena ; toate aceste organe puteau fi și ar fi fost foarte curînd răsturnate în cursul desfășurării revoluției ; nu, aici era vorba de însuși avîntul mișcării revoluționare, de neîncetata dezvoltare a acțiunii populare, singura care putea să salveze Ungaria de invazie. Forma pe care avea s-o ia ulterior această mișcare revoluționară îi privea pe vienezi și nu pe unguri atîta timp cît Viena și în general Austria germană continuau să fie aliatele Ungariei împotriva dușmanului comun. Dar se pune întrebarea : oare această stăruință a guvernului ungar de a obține o aprobare cvasilegală nu trebuie considerată ca un prim simptom clar al pretenției la o legalitate îndoielnică, pretenție care, ce-i drept, nu a salvat Ungaria, dar care mai tîrziu a produs o impresie foarte bună asupra unui public englez burghez ?

Cît privește invocarea unui conflict posibil cu puterea centrală de la Frankfurt, ea este lipsită de orice temeii. Autoritățile din Frankfurt au fost efectiv răsturnate de victoria contrarevoluției de la Viena ; și ar fi fost răsturnate și dacă revoluția de la Viena ar fi primit din partea maghiarilor ajutorul necesar pentru a-și învinge adversarii. În sfîrșit, argumentul hotărîtor că Ungaria nu putea părăsi terenul legal și constituțional poate impune unor liber-schimbîști britanici,

dar istoria nu-l va considera niciodată un argument valabil. Să presupunem că la 13 martie și la 6 octombrie vienezii ar fi uzat numai de mijloace „legale și constituționale”; ce s-ar fi ales în cazul acesta de mișcarea „legală și constituțională” și de toate luptele glorioase care pentru prima oară au atras asupra Ungariei atenția lumii civilizate? Acest teren legal și constituțional pe care s-au situat ungerii în 1848 și 1849, potrivit afirmațiilor lor, a fost cucerit pentru ei prin insurjecția cât se poate de ilegală și de neconstituțională de la 13 martie a populației Vienei. Nu este în intenția noastră să examinăm aici istoria revoluției ungare; dar ni se pare nimerit să remarcăm că nu are nici un rost să te limitezi numai la mijloace legale de rezistență când ai de-a face cu un dușman care-și bate joc de asemenea scrupule, și trebuie să adăugăm că, fără această veșnică pretenție de legalitate de care a profitat Görgey întorcînd-o chiar împotriva guvernului ungar, devotamentul armatei lui Görgey față de conducătorul ei și rușinoasa catastrofă de la Vilagos³³ nu ar fi fost cu putință. Și cînd în ultimele zile ale lunii octombrie 1848, pentru a-și salva onoarea, ungerii au trecut în sfîrșit riul Leitha, oare această acțiune nu era tot atît de ilegală ca și un atac imediat și hotărît?

Noi nu nutrim, se știe, sentimente de inamicitate față de Ungaria. Am fost de partea ei în timpul luptei și sîntem pe deplin îndreptățiți să spunem că ziarul nostru, „Noua gazetă renană”³⁴, a contribuit mai mult decît oricare altul la popularizarea cauzei maghiare în Germania, lămurind natura luptei dintre unguri și slavi într-o serie de articole despre războiul din Ungaria care au avut cîntea să fie plagiate în mai toate cărțile care au apărut mai tîrziu în legătură cu acest subiect, inclusiv în scrierile unor unguri de baștină și ale unor „martori oculari”. Chiar și astăzi considerăm că Ungaria este aliata firească și necesară a Germaniei ori de cîte ori se va produce o zguduire pe continentul european. Dar am fost destul de severi față de propriii noștri compatrioți pentru a avea dreptul să ne spunem în mod deschis părerea și despre vecinii noștri. În afară de aceasta, înregistrînd aici faptele cu imparțialitatea istoricului, trebuie să spunem că, în acest caz special, bravura generoasă a populației vieneze a fost nu numai incomparabil mai nobilă, dar și mult mai perspicace decît prudența circumspectă a guvernului maghiar. Și să ne fie permis, ca germani, să declarăm că, după părerea noastră, toate victoriile strălucite și bătă-

liile glorioase din campania ungară nu fac cît insurecția izolată, spontană și rezistența eroică a compatrioților noștri vienezi, care au dat Ungariei timp să-și organizeze o armată în stare să realizeze fapte atît de mărețe.

Al doilea aliat al Vienei a fost poporul german. Dar acesta era pretutindeni angajat în aceeași luptă ca și vienezii. Frankfurt, Baden, Colonia fuseseră nu de mult învinse și dezarmate. La Berlin și la Breslau*, poporul și armata se înfruntau cu îndîrjire și de la o zi la alta te puteai aștepta să izbucnească conflictul. Aceeași situație era și în fiecare centru local al mișcării. Pretutindeni existau probleme deschise care nu puteau fi rezolvate decît prin forța armelor; și acum se făceau simțite, pentru prima oară în toată acuitatea lor, consecințele funeste ale vechii fărîmițări și descentralizări care mai dăinuiau în Germania. Feluritele probleme care existau în fiecare stat, în fiecare provincie, în fiecare oraș erau în esență aceleași, dar pretutindeni ele apăreau sub forme și pretexte diferite, ajungînd în diferitele locuri la diferite grade de maturitate. De aceea, deși pretutindeni oamenii își dădeau seama de importanța hotărîtoare a evenimentelor de la Viena, totuși nicăieri nu s-a putut da o lovitură mai serioasă de la care să te fi putut aștepta că va însemna un ajutor pentru vienezi sau că va constitui o diversiune în favoarea lor. Așadar, nu mai rămînea nimeni care să-i sprijine în afară de parlament și de puterea centrală de la Frankfurt. La ele s-a făcut apel din toate părțile; dar cum au răspuns?

Parlamentul de la Frankfurt și bastardul născut din raporturile sale incestuoase cu vechiul Bundestag, așa-zisa putere centrală, au dovedit cu prilejul mișcării de la Viena perfectă lor nulitate. După cum am văzut, această adunare, vrednică de dispreț, își sacrificase de mult virginitatea și, cu toată vîrsta ei fragedă, începuse să încărunească și era versată în toate artificiiile prostituției flecare și pseudo-diplomatice. Din toate iluziile pe care și le făcuse la început această adunare, care visa la putere, la renașterea și la unitatea Germaniei, nu a mai rămas decît o gălăgioasă frazeologie teutonă, folosită în orice ocazie, și credința nestrămutată a fiecărui deputat în parte în importanța propriei sale persoane și în credulitatea publicului. Naivitatea inițială dispăruse; reprezentanții poporului german au devenit oameni practici, cu alte cuvinte au ajuns la convingerea că

* Denumirea germană a orașului polonez Wroclaw. — *Nota red.*

situația lor de arbitri ai destinelor Germaniei va fi cu atât mai sigură cu cât vor acționa mai puțin și vor palavragi mai mult. Aceasta nu înseamnă că ei socoteau că dezbaterile lor sînt inutile; dimpotrivă. Dar au descoperit că toate problemele cu adevărat importante reprezintă pentru ei un domeniu interzis, de care era bine să se țină cât mai departe. Și, asemenea unui consiliu de savanți bizantini din epoca de declin a Imperiului roman de răsărit, discutau, cu un aer grav și o sîrguință demne de soarta care i-a ajuns în cele din urmă, despre dogme teoretice de mult rezolvate în oricare altă parte a lumii civilizate sau despre probleme practice de proporții microscopice, fără a ajunge niciodată la un rezultat practic. Și cum Adunarea devenise, așadar, un fel de școală lancasteriană³⁵, în care deputații se instruiau reciproc și avea deci pentru ei o foarte mare importanță, ei erau convinși că fac mai mult pentru poporul german decît ar fi avut acesta dreptul să aștepte de la ei și considerau trădător de țară pe oricine avea neobrăzarea să ceară Adunării să ajungă la vreun rezultat.

Izbucnirea insurecției de la Viena a constituit un prilej pentru nenumărate interpelări, dezbateri, propuneri și amendamente, care, bineînțeles, nu au dus la nimic. Puterea centrală trebuia să intervină. Ea a trimis doi comisari la Viena: pe exliberalul Welcker și pe Mosle. Peregrinările lui Don Quijote și Sancho Panza sînt o adevărată odisee în comparație cu faptele eroice și uluitoarele aventuri ale acestor doi cavaleri rătăcitori ai unității germane. Fiindcă n-au îndrăznit să plece la Viena, Windischgrätz le-a tras o săpuneală în lege, împăratul idiot i-a privit cu stupefacție, iar ministrul Stadion i-a tras pe sfoară cu nerușinare. Telegramele și rapoartele lor sînt, poate, singura parte a proceselor-verbale de la Frankfurt căreia i se va rezerva un loc în literatura germană; ele sînt un admirabil roman satiric, scris după toate regulile artei, și un nepieritor monument al atitudinii rușinoase a Adunării naționale de la Frankfurt și a guvernului ei.

Stînga Adunării naționale a trimis și ea doi comisari la Viena pentru a-i întări acolo autoritatea: pe d-nii Fröbel și Robert Blum. Cînd primejdia s-a apropiat, Blum a considerat, pe drept cuvînt, că aici se va da marea bătălie a revoluției germane și fără ezitare a hotărît să-și pună viața în joc; Fröbel, dimpotrivă, era de părere că are datoria să se cruțe, pentru obligațiile importante care decurgeau din postul lui

de la Frankfurt. Blum era considerat unul dintre oratorii cei mai elocvenți din Adunarea de la Frankfurt și era, fără îndoială, cel mai popular. Elocvența lui n-ar fi fost la înălțimea unui parlament cu experiență; el avea predilecție pentru declamații goale, în genul celor folosite de predicatorii disidenți germani, iar argumentele sale erau lipsite de profunzime filozofică și de cunoașterea realității. Ca om politic făcea parte din „democrația moderată”, curent cam neprecizat, dar care tocmai din cauza acestei lipse de precizie a principiilor sale se bucura de simpatie. Cu toate acestea, Robert Blum era din fire un plebeu autentic, deși un plebeu mai șlefuit, și în momentele hotărâtoare instinctul lui de plebeu și energia lui de plebeu învingeau convingerile și concepțiile sale politice lipsite de precizie și deci șovăielnice. În aceste momente se ridica cu mult deasupra nivelului lui obișnuit.

Astfel, el și-a dat imediat seama că la Viena și nu în debaterile cu pretenții de eleganță de la Frankfurt avea să se hotărască soarta țării sale. Fără să ezite o clipă, el a renunțat la orice idee de a bate în retragere, a acceptat un post de comandă în armata revoluționară și a dat dovadă de un singe rece și de o hotărâre cu adevărat neobișnuite. El a fost acela care a făcut să întârzie o bună bucată de vreme căderea orașului și tot el a asigurat apărarea unei părți a orașului împotriva unui atac, incendiind podul Tabor de peste Dunăre. Toată lumea știe că după cucerirea Vienei a fost arestat, deferit curții marțiale și executat prin împușcare. A murit ca un erou. Iar Adunarea de la Frankfurt, deși îngrozită, a primit această ofensă singeroasă cu un calm aparent. Ea a adoptat o rezoluție care, prin limbajul ei ponderat și diplomatic, constituia mai degrabă o profanare a mormintului martirului ucis decât o condamnare a Austriei. Dar nici nu era de așteptat ca asasinarea unuia dintre membrii ei, mai ales a unui conducător al stângii, să provoace revolta acestei Adunări demne de dispreț.

Londra, martie 1852

XIII

Adunarea constituantă din Prusia.
Adunarea națională

La 1 noiembrie a căzut Viena, iar dizolvarea Adunării constituate de la Berlin, pe data de 9 a aceleiași luni, a dovedit în ce măsură acest eveniment a făcut să sporească în toată Germania curajul și puterea partidului contrarevoluționar.

Evenimentele petrecute în Prusia în vara anului 1848 pot fi relatate în câteva cuvinte. Adunarea constituantă — sau, mai degrabă, „Adunarea aleasă în scopul de a elabora, în înțelegere cu coroana, constituția” — și majoritatea ei, alcătuită din reprezentanți ai intereselor burgheziei, pierduseră de mult stima publicului, prin faptul că, temindu-se de elementele mai energice ale populației, Adunarea s-a pretat la toate intrigile curții. Ea a sancționat, sau, mai bine zis, a restabilit odioasele privilegii ale feudalismului, trădând astfel libertatea și interesele țărănimii. Ea s-a dovedit a nu fi capabilă nici să elaboreze o constituție și nici măcar să îndrepte cît de cît legislația generală. Ea s-a ocupat aproape exclusiv de subtile nuanțe teoretice, de simple formalități și de probleme de etichetă constituțională. În fond, Adunarea era mai curînd o școală de *savoir vivre* * parlamentar pentru membrii ei decît o instituție care să prezinte vreun interes pentru popor. În afară de aceasta, în Adunare aripa dreaptă și cea stîngă își făceau echilibru, așa că hotărîrea depindea mai întotdeauna de „centrul” șovăitor, care prin oscilațiile sale cînd la dreapta cînd la stînga a răsturnat mai întîi guvernul Camphausen, apoi guvernul Auerswald-Hanseman. Dar în timp ce aici, ca și pretutindeni, liberalii lăsau să le scape posibilitatea ce li se oferea, curtea își reorganiza forțele pe care le recruta din rîndurile nobilimii și ale părții celei mai înapoiate a popu-

* — reguli de comportare în viață. — *Nota trad.*

lației rurale, precum și din armată și birocrație. După căderea guvernului Hansemann s-a format un guvern de birocrați și militari, cu toții reacționari inveterați, care se supuneau totuși în aparență cerințelor parlamentului; iar Adunarea, care se conducea după principiul comod: „măsurile și nu oamenii au importanță”, s-a lăsat în așa măsură păcălită, încît a aplaudat acest guvern, fără a da, bineînțeles, nici cea mai mică atenție faptului că acest guvern concentra și organiza aproape pe față forțele contrarevoluționare. În sfîrșit, la semnalul dat de căderea Vienei, regele și-a concediat ministrii și i-a înlocuit cu „oameni ai faptelor”, în frunte cu actualul prim-ministru Manteuffel. Atunci, dezmeticindu-se, somnolenta Adunare și-a dat deodată seama de primejdie; ea a dat un vot de neîncredere guvernului, iar acesta a răspuns imediat printr-un decret prin care reședința Adunării era mutată de la Berlin, unde, în cazul unui conflict, ar fi putut conta pe sprijinul maselor, la Brandenburg, un orașel de provincie care se afla cu totul în mîna guvernului. Adunarea a declarat însă că ea nu poate fi amînată, mutată sau dizolvată fără propriul ei consimțămînt. În timpul acesta, generalul Wrangel a intrat în Berlin în fruntea unor trupe de aproximativ 40.000 de oameni. Adunarea autorităților municipale și a ofițerilor din garda națională a luat hotărîrea de a nu opune nici o rezistență. Și iată că acum, după ce Adunarea constituantă și burghezia liberală aflată în spatele ei, au permis partidului reacționar unit să ocupe toate pozițiile importante și să le smulgă din mîini aproape toate mijloacele de apărare, a început marea comedie a „rezistenței pasive și legale”, care în intenția inițiatorilor ei urma să fie o glorioasă imitație a exemplului lui Hampden și a primelor acțiuni ale americanilor din timpul războiului pentru independență⁹⁶. La Berlin a fost proclamată starea de asediu și Berlinul a rămas liniștit; garda națională a fost dizolvată de guvern și ea și-a predat armele cu cea mai mare punctualitate. Timp de două săptămîni Adunarea a fost mutată dintr-un loc într-altul și pretutindeni a fost împrăștiată de armată, dar membrii Adunării îi implorau pe cetățeni să păstreze calmul. Cînd, în cele din urmă, guvernul a decretat dizolvarea Adunării, ea a hotărît să declare ilegală perceperea impozitelor, iar apoi membrii ei s-au împrăștiat prin țară pentru a organiza refuzul de a plăti impozite. Dar a reieșit că s-au înșelat amarnic în alegerea mijloacelor. După cîteva săptămîni agitate, urmate de măsuri severe luate de guvern împotriva opoziției, toată lumea a renunțat la ideea de a mai

refuza plata impozitelor de dragul unei Adunări răposate, care nu a avut nici măcar curajul de a se apăra pe sine însăși.

La începutul lunii noiembrie 1848 era oare prea târziu să se încerce o rezistență armată sau, dimpotrivă, o parte a armatei ar fi trecut, dacă întâmpina o rezistență serioasă, de partea Adunării, făcînd astfel ca lucrurile să ia o întorsătură în favoarea acesteia din urmă ? Aceasta este o problemă care probabil că nu va fi niciodată rezolvată. Dar în revoluție, ca și în război, trebuie întotdeauna să înfrunți dușmanul și cel care atacă este într-o situație avantajoasă ; în revoluție, ca și în război, este absolut necesar ca în momentul hotărîtor să pui totul în joc, indiferent de șansele pe care le-ai avea. Istoria nu cunoaște nici o revoluție încununată de succes care să nu fi confirmat adevărul acestor axiome. Or, pentru revoluția prusiană momentul hotărîtor sosise în noiembrie 1848 ; Adunarea constituantă prusiană, care în mod oficial se afla în fruntea întregii mișcări revoluționare, nu numai că nu a dat o ripostă energetică, dar s-a retras în fața oricărei înaintări a inamicului ; și cu atît mai puțin ea, care nu îndrăznea nici măcar să se apere, a trecut la atac. Și cînd a sosit momentul hotărîtor, cînd Wrangel, în fruntea a 40.000 de oameni, a bătut la porțile Berlinului, spre marea surpriză a lui și a ofițerilor lui, în loc să găsească fiecare stradă acoperită de baricade și fiecare fereastră transformată într-o ambrazură, au găsit porțile deschise și pe străzi, ca singur obstacol, bürgerii pașnici din Berlin care se amuzau copios că i-au jucat o festă lui Wrangel, predîndu-se legați de mîini și de picioare soldaților săi stupefiați. E drept că, dacă Adunarea și poporul opuneau rezistență, s-ar fi putut ca ei să fie bătuți, Berlinul să fie bombardat și sute de oameni să plătească cu viața, fără a împiedica prin aceasta victoria finală a partidului regalist. Dar aceasta nu era un motiv pentru a depune imediat armele. O înfrîngere după lupte îndirjite este un fapt de o importanță revoluționară tot atît de mare ca și o victorie cîștigată cu ușurință. Înfrîngerea din iunie de la Paris și cea din octombrie 1848 de la Viena au contribuit la revoluționarea spiritului populației acestor două orașe incontestabil mai mult decît victoriile din februarie și din martie. Poate că Adunarea constituantă și populația Berlinului ar fi împărțășit soarta celor două orașe amintite mai sus ; dar ar fi căzut în mod glorios și ar fi lăsat în sufletele supraviețuitorilor setea de răzbunare, care într-o perioadă revolu-

ționară constituie un stimulent dintre cele mai puternice pentru o acțiune energică și pasionată. Fără îndoială că, în orice luptă, cel care primește provocarea riscă să fie învins; dar este acesta un motiv ca să se declare chiar de la început învins și să se lase subjugat fără a fi tras sabia?

Intr-o revoluție, cel care deține o poziție importantă și o predă, în loc să silească inamicul să încerce un atac, merită întotdeauna să fie tratat ca un trădător.

În același decret al regelui Prusiei prin care era dizolvată Adunarea constituantă se proclama și o nouă constituție, la baza căreia se afla proiectul întocmit de o comisie a Adunării. În anumite puncte această constituție extindea puterea coroanei, iar în alte puncte făcea ca puterea parlamentului să devină îndoielnică; ea înființa două camere, care aveau să se întrunească în curînd pentru a revizui și a ratifica constituția.

Nu cred că mai e nevoie să ne punem întrebarea ce făcea Adunarea națională germană în timpul luptei „legale și pașnice” a constituționaliștilor prusieni. Ca de obicei, ea se ocupa la Frankfurt cu adoptarea unor rezoluții foarte blînde împotriva procedelor guvernului prusian și se entuziasma în fața „spectacolului impunător al rezistenței pasive, legale și unanime pe care un popor întreg o opune forței brutale”. Guvernul central a trimis comisari la Berlin ca mediatori între guvern și Adunare. Dar ei au avut aceeași soartă ca și predecesorii lor la Olmütz: au fost trimiși la plimbare în modul cel mai politic. Stînga din Adunarea națională, adică așazisul partid radical, a trimis și ea comisarii săi, dar, după ce s-au convins pe deplin de totala neputință a Adunării de la Berlin și după ce și-au recunoscut propria lor neputință, aceștia s-au întors la Frankfurt pentru a raporta despre succesele lor și a certifica atitudinea pașnică, demnă de toată admirația, a berlinezilor. Ba mai mult, atunci cînd d-l Bassermann, unul dintre comisarii guvernului central, a declarat că ultimele măsuri severe luate de ministrii Prusiei nu ar fi lipsite de temei, dat fiind că în ultima vreme au fost văzuți pe străzile Berlinului numeroși indivizi cu o înfățișare feroasă, așa cum se ivesc întotdeauna în preajma unor mișcări anarhice (de atunci le-a rămas denumirea de „indivizi de tip bassermanian”), demnii deputați ai stîngii și energicii reprezentanți ai intereselor revoluționare s-au ridicat de la locurile lor pentru a declara solemn că nimic din toate acestea nu este adevărat! Așadar, în răstimp de două luni, totala ne-

putință a Adunării de la Frankfurt a devenit notorie. Do-
vadă mai grăitoare că această instituție nu era nicidecum la
înălțimea sarcinilor sale, ba chiar că nu avea nici cea mai
vagă idee în ce constau în realitate aceste sarcini, nici nu se
putea găsi. Însuși faptul că soarta revoluției se hotăra la
Viena și la Berlin, că problemele cele mai importante și mai
vitale se rezolvau în aceste două capitale, ca și cum Adunarea
de la Frankfurt nici n-ar fi existat, însuși faptul acesta este
suficient pentru a dovedi că Adunarea era un simplu club de
discuții, alcătuit din nerozi creduli care au permis guvernului
să-i folosească ca pe niște marionete parlamentare puse să
joace pentru a amuza pe prăvăliașii și micii meseriași din
micile state și din micile orașe atîta timp cît guvernul con-
sidera că e necesar să li se distragă atenția. Cît timp a con-
siderat el necesar acest lucru, vom vedea îndată. Dar un fapt
care merită să fie relevat este că printre toți oamenii „emi-
nenți” din această Adunare nu s-a găsit nici unul care să
aibă cea mai mică idee despre rolul pe care erau puși să-l
joace și că, pînă în ziua de azi, foștii membri ai clubului de
la Frankfurt posedă încă organe de percepere a evenimentelor
istorice proprii numai lor.

Londra, martie 1852

XIV

Restabilirea ordinii.
Reichstagul și Camera

Guvernele Prusiei și Austriei au folosit primele luni ale anului 1849 pentru a culege roadele succeselor obținute în octombrie și în noiembrie 1848. De la ocuparea Vienei, Reichstagul austriac există numai cu numele într-un târgușor de provincie din Moravia, anume Kremsier *. Aici deputații slavi, care împreună cu cei care i-au delegat au fost principala unealtă cu ajutorul căreia guvernul austriac a ieșit din starea de neputință în care se afla, au primit o pedeapsă exemplară pentru vina de a fi trădat revoluția europeană. De îndată ce guvernul și-a recăpătat puterea, el a tratat Reichstagul și majoritatea slavă din cadrul acestuia cu cel mai mare dispreț, iar când primele succese ale armatelor imperiale au vestit apropiatul sfârșit al războiului din Ungaria, Reichstagul a fost dizolvat la 4 martie, iar deputații împrăștiați de armată. Abia atunci și-au dat seama slavii că au fost trași pe sfoară și au exclamat: „Să mergem la Frankfurt și să ne continuăm acolo opoziția pe care sîntem împiedicați s-o facem aici!”. Dar era prea târziu; chiar și numai faptul că n-au avut altă alternativă decît să rămînă liniștiți sau să se alătore slabei Adunări naționale de la Frankfurt dovedește îndeajuns totala lor neputință.

Astfel au luat sfârșit pentru moment și, foarte probabil, pentru totdeauna încercările slavilor din Germania de a-și cuceri o existență națională independentă. Rămășițele împrăștiate a numeroase națiuni, a căror naționalitate și vitalitate politică se stinsese de mult și care de aceea de aproape 1.000 de ani erau nevoite să fie la remorca unei națiuni mai puternice, a națiunii cuceritoare — așa cum s-a întîmplat cu galii din Anglia, bascii din Spania, bretonii de jos din Franța

* Denumirea germană a orașului ceh Kroměříž. — *Nota red.*

și, mai recent, cu creolii spanioli și francezi din regiunile Americii de Nord, ocupate în timpul din urmă de rasa anglo-americană —, aceste naționalități muribunde, cehii, carintienii, dalmații etc., au încercat să se folosească de confuzia generală din 1848 pentru a restabili statu-quo-ul politic în care se aflau în anul de grație 800. Istoria unui mileniu ar fi trebuit să-i convingă că o asemenea revenire nu este cu puțință ; că dacă tot teritoriul la răsărit de Elba și Saale a fost cindva locuit de un grup de popoare slave înrudite între ele, acest fapt dovedește numai tendința istorică și în același timp capacitatea fizică și intelectuală a națiunii germane de a su-pune, absorbi și asimila pe vechii ei vecini de la răsărit ; că această tendință de absorbire, proprie germanilor, a fost întotdeauna și mai este și acum un mijloc dintre cele mai puternice prin care civilizația Europei occidentale a fost răs-pîndită în răsăritul continentului nostru ; că această tendință nu va înceta decît atunci cînd procesul germanizării va ajunge la hotarele unor națiuni mari, încheigate, nefărîmîțate, capabile de o existență națională independentă, cum sînt ungurii și, într-o anumită măsură, polonezii, și că, prin urmare, soarta firească și inevitabilă a acestor națiuni muribunde este de a lăsa ca acest proces de descompunere și de absorbire de către vecinii lor mai puternici să-și urmeze cursul. Aceasta nu este, desigur, o perspectivă măgulitoare pentru ambiția națională a visătorilor panslavisti, care au reușit să pună în mișcare o parte a cehilor și a slavilor de sud. Dar cum se pot ei aștepta ca istoria să se întoarcă cu 1.000 de ani înapoi de dragul cîtorva grupuri de oameni lipșiți de vitalitate, care în orice parte a teritoriului lor trăiesc amestecați cu germanii și înconjurați de aceștia, care din timpuri aproape imemorabile nu au avut pentru satisfacerea tuturor nevoilor civilizației altă limbă decît cea germană și cărora le lipsesc condițiile elementare pentru o existență națională : o populație numeroasă și un teritoriu compact ? Nu e deci de mirare că valul panslavist, îndărătul căruia, în toate regiunile slave ale Germaniei și Ungariei, se ascundeau tendințele de restabilire a independenței acestor nenumărate națiuni mici, s-a ciocnit pretutindeni de mișcările revoluționare din Europa și că slavii, deși pretindeau că luptă pentru libertate, se aflau în mod invariabil (cu excepția fracțiunii democratice a polonezilor) de partea despotismului și a reacțiunii. Așa s-a întîmplat în Germania, în Ungaria și, pe alocuri, chiar în Turcia. Trădători ai cauzei poporului, apără-

tori și principalii susținători ai intrigilor guvernului austriac, ei și-au atras oprobiul tuturor națiunilor revoluționare. Și cu toate că masa populației nu a participat nicăieri la măruntele ciorovăieli naționale întreținute de conducătorii panslaviști, pentru simplul motiv că era prea ignorantă, nu se va uita totuși niciodată că la Praga, oraș pe jumătate german, cete de fanatici slavi au lansat și au repetat cu entuziasm lozinca : „Mai bine cnutul rusesc decât libertatea germană !”. După prima lor încercare nereușită din 1848 și după lecția pe care le-a dat-o guvernul austriac, este puțin probabil ca pe viitor ei să mai facă vreo altă încercare de acest fel. Dar dacă ar mai avea de gând vreodată să se alieze, sub un pretext asemănător, cu forțele contrarevoluționare, este absolut limpede care va fi atunci datoria Germaniei. Nici o țară care se află într-o stare de revoluție și este angrenată într-un război împotriva dușmanului din afară nu poate tolera o Vendée chiar în inima ei.

Nu este nevoie să revenim asupra constituției proclamate de împărat * o dată cu dizolvarea parlamentului, întrucât ea nu a intrat niciodată în mod efectiv în vigoare și acum este cu desăvârșire abrogată. De la 4 martie 1849, în Austria, absolutismul a fost restabilit sub toate raporturile.

În Prusia, Camerele s-au întrunit în februarie pentru a ratifica și a revizui noua constituție acordată de rege. Sesiunea a durat vreo 6 săptămâni, deputații au fost destul de umili și supuși față de guvern, dar nu s-au arătat încă dispuși să meargă chiar atât de departe cum ar fi vrut regele și miniștrii săi. De aceea, cu primul prilej, Camerele au fost dizolvate.

Astfel Austria și Prusia au scăpat pentru moment de cătușele controlului parlamentar. Acum guvernele întruneau în mîna lor întreaga putere și puteau face uz de ea tocmai acolo unde era nevoie : Austria împotriva Ungariei și Italiei, Prusia împotriva Germaniei. Căci și Prusia se pregătea pentru o campanie în vederea restabilirii „ordinii” în statele mai mici.

Acum, cînd contrarevoluția învinsese în cele două mari centre ale mișcării din Germania, la Viena și la Berlin, mai rămîneau doar statele mici în care rezultatul luptei nu era încă hotărît, cu toate că acolo balanța înclina din ce în ce mai mult în defavoarea revoluției. După cum am mai spus, aceste state mici și-au găsit un centru comun în Adunarea națională de la Frankfurt. Deși încă de mult caracterul reacționar al acestei așa-zise Adunări naționale devenise atât de

* — Franț-Iosif I. — *Nota red.*

evident încît la Frankfurt poporul a ridicat chiar armele împotriva ei, totuși originea ei era de natură mai mult sau mai puțin revoluționară. În ianuarie această Adunare s-a situat pe o poziție revoluționară, care nu-i era obișnuită; competența ei nu a fost niciodată delimitată, dar în cele din urmă a luat hotărîrea — care, de altfel, nu a fost niciodată recunoscută de statele mai mari — ca rezoluțiile ei să aibă putere de lege. În aceste împrejurări nu este de mirare că, atunci cînd partidul constituțional-monarhist și-a văzut poziția periclitată prin redresarea absolutiștilor, burghezia monarhistă liberală din aproape întreaga Germanie și-a pus ultimele speranțe în majoritatea acestei Adunări, iar reprezentanții micii burghezii, nucleul partidului democrat, s-au strîns în desperarea lor crescîndă în jurul minorității din această Adunare, care reprezenta efectiv ultima falangă parlamentară compactă a democrației. Pe de altă parte, pentru guvernele statelor mai mari, și în special pentru guvernul Prusiei, devenea tot mai limpede că această Adunare, aleasă în mod nereglementar, este incompatibilă cu regimul monarhic restaurat în Germania, și dacă nu au cerut imediata ei dizolvare este numai pentru că nu sosise încă momentul și pentru că Prusia spera să se folosească mai întîi de Adunare pentru a-și atinge propriile ei scopuri ambițioase.

Între timp, o confuzie tot mai mare punea stăpînire pe această jalnică Adunare. La Viena, ca și la Berlin, delegațiile și comisarii ei au fost tratați cu cel mai profund dispreț; unul dintre membrii ei *, în pofida imunității sale parlamentare, a fost executat la Viena ca un rebel oarecare. Nimeni nu lua în seamă rezoluțiile Adunării; dacă în genere puterile mari aminteau de ele, o făceau numai în notele de protest prin care contestau Adunării dreptul de a adopta legi și rezoluții obligatorii pentru guvernele lor. Reprezentanta Adunării, puterea executivă centrală, era implicată în ciorovăieli diplomatice cu aproape toate guvernele din Germania și, în ciuda tuturor străduințelor ei, nici Adunarea și nici guvernul central nu au putut sili Austria și Prusia să precizeze care sînt în fond intențiile, planurile și pretențiile lor. Adunarea a început să-și dea, în sfîrșit, seama cel puțin de un lucru: că a lăsat să-i scape cu totul puterea din mîini, că se afla la discreția Austriei și a Prusiei și că, dacă în genere intenționa să dea Germaniei o constituție federală, trebuia să se apuce de lucru imediat și cu toată seriozitatea. Și multora dintre

* — Robert Blum. — *Nota red.*

membrii șovăielnici ai Adunării le-a devenit limpede că guvernele i-au tras pe sfoară după toate regulile artei. Dar ce mai puteau ei face acum în starea de neputință în care se aflau? Singurul lucru care i-ar fi putut salva ar fi fost trecerea neîntârziată și hotărîtă de partea poporului; dar și succesul acestui pas era mai mult decît îndoielnic. Și apoi s-ar fi găsit oare oameni adevărați în această gloată neputincioasă de creaturi nehotărîte, mărginite și înfumurate care, cu totul buimăcite de neîncetata larmă a zvonurilor contradictorii și a notelor diplomatice, își aflau singura consolare și singurul refugiu în repetarea la infinit a afirmației că ei sînt cei mai buni, cei mai mari, cei mai înțelepți oameni din toată țara și că numai ei pot salva Germania? Oare, întrebăm, printre aceste figuri jalnice, pe care un singur an de viață parlamentară a fost destul pentru a face din ei niște idioți, s-ar fi putut găsi oameni capabili să ia o hotărîre rapidă și energică, necum capabili de o acțiune hotărîtă și consecventă?

Pînă la urmă guvernul austriac și-a lepădat masca. În constituția sa de la 4 martie, el a proclamat Austria monarhie indivizibilă, cu finanțe, un sistem vamal și o organizare militară comune, ștergînd astfel orice barieră și orice deosebire între provinciile germane și cele negermane. Acest lucru a fost proclamat în pofida rezoluțiilor Adunării de la Frankfurt și a articolelor constituției federale proiectate, pe care ea o și adoptase. Era o provocare din partea Austriei, și nefericitei Adunări nu i-a rămas altă alternativă decît s-o primească. A primit-o cu un lux de fraze grandilocvente, pe care Austria, conștientă de puterea ei și de absoluta nimicnicie a Adunării, a putut să le treacă liniștită cu vederea. Și această demnă reprezentanță a poporului german, cum se intitula ea însăși, nu a găsit răzbunare mai bună împotriva Austriei pentru ofensa primită decît să se arunce la picioarele guvernului Prusiei, legată de mîini și de picioare. Oricît ar părea de necrezut, ea și-a plecat genunchii în fața aceluiași miniștri pe care îi stigmatizase ca anticonstituționali și antipopulari și a căror demitere o ceruse zadarnic. Amănunțele acestor rușinoase tratative și a evenimentelor tragicomice care au urmat vor constitui subiectul viitorului nostru articol.

Londra, aprilie 1852

XV

Victoria Prusiei

Ajungem acum la ultimul capitol al istoriei revoluției germane : conflictul Adunării naționale cu guvernele diferitelor state, în special cu guvernul Prusiei, insurecțiile din sudul și vestul Germaniei și înfrângerea lor finală de către Prusia.

Am văzut Adunarea națională de la Frankfurt la lucru. Am văzut cum o gratifica Austria cu lovituri de picior, cum o insulta Prusia, cum refuzau statele mici să i se supună și cum o înșela propriul ei „guvern” central neputincios, care era înșelat la rîndul lui de toți monarhii din țară, fără excepție. În cele din urmă lucrurile au luat o întorsătură primejdioasă pentru această instituție legislativă slabă, șovăitoare și searbădă. Ea a fost nevoită să ajungă la concluzia că „realizarea ideii sublime a unității germane este primejduită”, ceea ce însemna nici mai mult nici mai puțin decît că Adunarea de la Frankfurt și tot ceea ce făcuse și intenționa să mai facă vor pieri, după toate probabilitățile, fără urmă. De aceea s-a apucat cu toată seriozitatea de lucru, pentru a termina cît mai repede cu puțință marea ei operă : „constituția imperiului”.

S-a ivit, totuși, o greutate. Care formă de putere executivă ar fi fost mai potrivită ? Un consiliu executiv ? Nu ; aceasta ar fi însemnat, socoteau ei în marea lor înțelepciune, să facă din Germania o republică. Un „președinte” ? Aceasta s-ar fi redus la același lucru. Prin urmare trebuia reînviată vechea demnitate de împărat. Dar, deoarece împărat trebuia, bineînțeles, să devină numai unul dintre monarhi, cine să fie acesta ? Desigur că nici unul dintre dii minorum gentium*,

---

* — textual : zcii mai mici ; în sens figurat : mărimi de rangul al doilea. — *Nota red.*

începînd cu principele de Reuss Schleiz-Greiz-Lobenstein-Ebersdorf și terminînd cu regele Bavariei ; nici Austria, nici Prusia nu ar fi admis acest lucru. Nu putea fi vorba decît de Austria sau de Prusia. Dar care dintre aceste două ? Fără îndoială că, în împrejurări mai favorabile, augusta Adunare ar mai sta și azi să discute această importantă dilemă, fără să poată ajunge la o concluzie, dacă guvernul austriac nu ar fi tăiat nodul gordian, scutind astfel Adunarea de osteneală.

Austria știa foarte bine că, din momentul în care va readuce la supunere provinciile sale, va putea apărea din nou în fața Europei ca un stat european mare și puternic — căci legea gravitației politice va atrage de la sine restul Germaniei în orbita ei — fără ajutorul autorității cu care ar investi-o o coroană imperială conferită de Adunarea de la Frankfurt. Austria era mult mai puternică, mult mai liberă în acțiunile ei de cînd lepădase coroana, lipsită de o însemnătate reală, a Imperiului german, coroană care stînjenea politica ei independentă, fără a-i spori cu o iotă puterea nici în interiorul Germaniei, nici în afara ei. Iar în cazul cînd Austria nu și-ar mai putea menține pozițiile în Italia și în Ungaria, ea și-ar pierde și în Germania orice greutate, influența ei s-ar reduce la zero și nu ar mai putea ridica niciodată pretenția la o coroană scăpată din miini pe cînd se afla în plină putere. De aceea Austria s-a pronunțat de la început împotriva oricărei reînvieri a puterii imperiale și a cerut pe față reînființarea Bundestagului, singurul guvern central al Germaniei care figura în tratatele din 1815 și pe care acestea îl recunoșteau. Iar la 4 martie 1849 a fost promulgată o constituție care nu însemna altceva decît proclamarea Austriei ca monarhie indivizibilă, centralizată și independentă, complet separată de acea Germanie pe care Adunarea de la Frankfurt intenționa s-o reorganizeze.

În urma acestei declarații fățișe de război, înțelepților de la Frankfurt nu le-a rămas altă soluție decît să excludă Austria din Germania și să alcătuiască din restul acestei țări un fel de Imperiu roman de răsărit, „Germania mică”, a cărei mantie imperială, cam jerpelită, urma să cadă pe umerii maiestății-sale regele Prusiei. Amintim că aceasta era o reluare a unui vechi proiect, zămislit cu vreo 6 sau 8 ani în urmă de un partid de doctrinari liberali din sudul și centrul Ger-

maniei, care considerau ca un dar al providenței actualele împrejurări umiltoare datorită cărora vechea lor marotă era din nou împinsă pe primul plan, ca „o ultimă mutare de șah” menită să salveze patria.

În consecință, în februarie și martie 1849 Adunarea a încheiat dezbaterile în jurul constituției imperiului, precum și în jurul declarației drepturilor omului și legii electorale imperiale, fiind nevoită cu acest prilej să facă în foarte multe puncte concesii dintre cele mai contradictorii, când partidului conservator sau, mai degrabă, reacționar, când fracțiunilor mai avansate din Adunare. Era evident că conducerea Adunării, care înainte fusese în mâinile drepte și ale centrului de dreapta (conservatorii și reacționarii), încetul cu încetul a trecut, deși într-un ritm foarte lent, asupra stângii sau aripii democratice a Adunării. Poziția destul de echivocă a deputaților austrieci în Adunarea care exclusese țara lor din Germania și în care ei trebuiau totuși să rămână și să voteze a contribuit și ea la zdruncinarea echilibrului Adunării; și astfel, încă la sfârșitul lunii februarie, cu ajutorul voturilor austriece, centrul de stînga și stînga au reușit deseori să fie în majoritate, deși uneori fracțiunea conservatoare a austrieșilor vota pe neașteptate și mai mult în glumă cu dreapta, făcînd astfel ca balanța să încline din nou de partea cealaltă. Prin aceste salturi bruște ea intenționa să discrediteze Adunarea, lucru de care, de altfel, nu mai era nevoie, deoarece masele populare se convinseseră de mult de nulitatea a tot ceea ce venea de la Frankfurt. Nu e greu să ne închipuim ce fel de constituție s-a elaborat pe atunci în condițiile acestor oscilații dintr-o parte într-alta.

Stînga Adunării, care se considera elita și fala Germaniei revoluționare, era complet amețită de cele cîteva succese neînsemnate pe care le datora bunăvoinței sau, mai degrabă, relei-voințe a cîtorva politicieni austrieci, care acționau instigați fiind de despotismul austriac și în interesul lui. Ori de cîte ori ceva care avea cea mai mică contingentă cu principiile nu prea bine precizate ale acestor democrați primea, într-o formă homeopatic diluată, un fel de sancțiune din partea Adunării de la Frankfurt, ei vesteau că au salvat patria și poporul. Acești sărmani imbecili, în decursul vieții lor în general foarte obscure, fuseseră atît de puțin obișnuiți cu

NEW-YORK DAILY TRIBUNE, TUESDAY, JULY 27, 1852.

Christian street, they were fined if not more severely punished. It was under such foul oppression, however, that the citizens of his house took their rise and began to flourish. At the entrance of this street still the business, the counting-rooms of their imperial hosts, when they receive tributes from the participants and princes of the world. A poor devil of a Christian clerk sits there alone on Saturdays, to deal out small puns to travelling sales on letters of credit, etc.

Just settled in Frankfurt in a new imperfect, deeply-painful protection of the German Emperors as early as the 18th century. In 1830 their wretched habitations were set on fire by religious fanatics, called Phylarians. In 1847 they built the present *Judenstrasse*, or New Street, as it is sometimes named. The carts upon their yet again in 1848. I roughly translate a brief account of the last conflagration, as illustrative of the spirit of that time: "Meanwhile, all the houses were burned up stock and trash, and indeed in such a way that not a single one of so many houses, nay, not so much as a stack of wood of an arm's length remained, which is surely remarkable. It was remarkable, also, that when any side of the street was burned down, the wind stirred about as though it had fanned them the business on which it was used; and would now carry it on further so that by this the other end would part of the street was seized on by the fire and kind in which. The fire broke out about in the middle of the street, in the house of the Rabbi's nephew, the well-known famous Doctor. It is related by a certain youth that when their Rabbi, who was besides a good Calalist, was minded to touch his scholars the table, and had kindled for experiment a great heap of wood in the house, he became confused in his excitation, and in place of expiring the water-spout to extinguish the fire kindled by him, called on the neighbours. Wherefore it was altogether his vain to try to see the wretched Jewish building. This is also to be considered in the conflagration, that of the many Christian houses lost by not a single one was consumed. Standing on one side this street, were about one hundred Jews, and the persecutions and oppressions under which the Jews existed until the close of the last century, and some of the other side the friendly tone on which Jews and Catholics and Protestants now live and walk together here, one would say the world had made progress. More, however, is to be said. Some additional measure of justice was dealt out to the Jews in the Revolution of 1848; but they are not yet admitted to a full political equality with the Christian citizens of Frankfurt. Just at this time the question of being the constitution of the city is much discussed, and some propose, as one of the alterations, the admission of Jews to the Senate. With the present reactionary spirit of the times, it is not likely to be seen, however a dangerous time to sit

lating. Local events of the day, or some groups to read lists of names, were, as the fashion of a low-level conversation, freely punctuated with long whiffs of tobacco-smoke from the mouths of the interlocutors. As for helping out their phlegm by any postulation or remark from their seats to command more attention, such French civility is never adjoined in. The services of one hand are engaged to hold the pipe, while the other struts in the glass, and the rest of the look, once seated, never leaves its moorings till bedtime. These gentlemen must have had previous in their heads of greater mental activity than they indicate at these meetings, which are very poorly, in their last, only an audience taken after the expiration of the day's business, as a preparation to fall asleep. They answer a question of another indifferently and politely. May they sleep well with quiet consciences and small allegations. They retire usually before 10 o'clock. The Phylarians generally are early to bed. Think of my coming home from the *Pavillon* at the theatre last night, at a little after 9 o'clock!

GERMANY.

REVOLUTION AND COUNTER-REVOLUTION.

We now come to the last chapter in the history of the German Revolution: the coming of the National Assembly, especially of Prussia; the insurrection of Southern and Western Germany, and its final overthrow by Prussia. We have already seen the Frankfurt National Assembly at work. We have seen it beset by Austria, insulted by Prussia, dissolved by the latter State, deposed by its own impotent Central "Provisional" which again was the dupes of all and every power in the country. But at last things began to look threatening for this weak, vacillating, impudicative body. It was forced to come to the conclusion that "the autonomy of German Unity was threatened in its essentiality"—which meant neither more nor less than that the Frankfurt Assembly, and all it had done and was about to do, were very likely to perish. Thus set on work, in good earnest in order to bring forth as soon as possible its grand production, the "Imperial Constitution."

There was, however, one difficulty. What Executive Government was there to be? An Executive Council? No, that would have been, they thought in their wisdom, making Germany a Republic. A "President"? That would come to the same. Thus they must needs the old imperial dignity. *Herrn von Bismarck* was the Emperor—who should it be? Fortunately none of the *Prinzen* was *prince*, from *Reuss-Schleiz*, *Wittich*, *Lichtenstein-Lierdorf* up to *Herrsch* and *Radziwill* Prussia would have been that.

a disorder which penetrates its unfortunate victims with the solemn conviction that the whole world, its history and future, are eternal and determined by a majority of votes in that particular representative body which has the honor to count them among its members, and that all and everything going on outside the walls of their house—war, revolutions, railways-contracting, colonizing of whole new continents, California gold discoveries, Central American canals, Russian armia, and whatever else may have some little claim to influence upon the destinies of mankind—is nothing compared to the incommensurable events hanging upon the important question, whether it may be, just at that moment occupying the attention of the *honorabile* House. Thus it was the Democratic Party of the Assembly, by effectually smothering a few of their opponents into the "Imperial Constitution," first became found to support it, although in a very essential point it fully contradicted their own self-proclaimed principles; and at last, when the imperial crown was abandoned and bequeathed to them by its main authors, accepted the instrument, and held out in this *imperial* Constitution even in opposition to everybody who they proclaimed their own *revolutionary* principles.

But it must be confessed that this last contradiction was merely apparent. The indeterminate, self-contradictory, incoherent character of the Imperial Constitution was the very essence of the imperial, confused, conflicting political ideas of these democratic centuries. And if their own saying and doing—so far as they could write—were not sufficient proof of this, their actions would furnish rich proof for among sensible people it is a matter of course to judge of a man not by his professions but by his actions; and by what he pretends to be, but by what he does and what he really is and does in the details of his career. In Germany we speak loud enough for themselves, as we shall learn by and by. However, the Imperial Constitution with all its appendages and paraphernalia was definitely passed, and on the 28th of March the King of Prussia was, by 290 votes against 218 who abstained and some 200 who were absent, elected Emperor of Germany, under Austria. The historical story was complete: the imperial force exerted in the streets of capital Berlin, three days after the Revolution of March 18, 1848, by Frederick Wilhelm IV, which a state which elsewhere would come under the name of *Prussia*—the disposing force, put one year afterwards, had been sanctioned by the pretended Representative Assembly of all Germany. That, then, was the result of the German Revolution.

A. J. M. W.

O parte dintr-o pagină a ziarului „New York Daily Tribune“ cu un articol din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania“

ceea ce ar fi putut semăna cît de cît cu un succes încît credeau într-adevăr că jalnicile lor amendamente, adoptate cu o majoritate de două sau trei voturi, vor schimba fața Europei. Chiar de la începutul carierei lor legislative, mai mult decît oricare altă fracțiune a Adunării, ei fuseseră contaminați de maladia incurabilă a *cretinismului parlamentar*, boală ale cărei nefericite victime sînt pătrunse de convingerea solemnă că lumea întreagă, istoria și viitorul ei sînt guvernate și determinate de o majoritate de voturi în adunarea reprezentativă care are cinstea să-i numere printre membrii ei. Ei sînt convinși că tot ce se petrece în afara zidurilor acestui edificiu — războaie, revoluții, construcții de căi ferate, colonizarea unor întregi continente noi, descoperirea de zăcăminte de aur în California, construirea unor canale în America centrală, armatele rusești —, într-un cuvînt tot ce ar putea avea vreo pretenție de a influența soarta omenirii nu reprezintă nimic în comparație cu incomensurabilele evenimente legate de importanta problemă, indiferent care, ce preocupă în momentul dat augusta lor Adunare. Astfel, după ce partidul democrat al Adunării a reușit să strecoare cîteva dintre pancele lui în „constituția imperiului”, era acum obligat s-o sprijine, deși această constituție era, în toate punctele ei esențiale, în contradicție flagrantă cu propriile lui principii, atît de des proclamate ; și cînd, în cele din urmă, această corcitură a fost abandonată de principalii ei autori și lăsată moștenire partidului democrat, el a primit-o și a luptat pentru această constituție *monarhistă*, chiar și împotriva tuturor celor care *proclamau* acum principiile lui *republicane*.

Trebuie să recunoaștem însă că aici nu era decît o contradicție aparentă. Caracterul vag, contradictoriu, necopt al constituției imperiului era imaginea fidelă a ideilor politice ne-coapte, confuze și contradictorii ale acestor domni democrați. Și dacă propriile lor cuvinte și scrieri, în măsura în care în general se pricepeau să scrie, nu ar constitui o dovadă suficientă în acest sens, acțiunile lor ar constitui o asemenea dovadă ; căci pentru oamenii cu mintea întreagă este un lucru de la sine înțeles că omul nu trebuie judecat după declarațiile sale, ci după acțiunile sale ; nu după ceea ce pretinde că este, ci după ceea ce face și ceea ce este în realitate ; și, după cum vom vedea mai departe, faptele acestor eroi ai democrației

germane sînt destul de grăitoare. Totuși, în cele din urmă, constituția imperiului a fost definitiv adoptată, cu toate anexele și apendicele ei, și la 28 martie, cu 290 de voturi, 248 de abțineri, 200 deputați fiind absenți, regele Prusiei a fost ales împărat al Germaniei, fără Austria. Ironia istoriei a ajuns la punctul culminant; farsa imperială jucată pe străzile Berlinului uluit, la trei zile după revoluția din 18 martie 1848³⁷, de Frederic Wilhelm al IV-lea, într-o stare care în altă parte i-ar fi atras rigorile legii din Maine împotriva băuturilor spirtoase, această farsă dezgustătoare a fost sancționată exact după un an de către pretinsa Adunare reprezentativă a întregii Germanii. Acesta era rezultatul revoluției germane!

Londra, iulie 1852

XVI

Adunarea națională și guvernul

Adunarea națională de la Frankfurt, după ce l-a ales pe regele Prusiei împărat al Germaniei (fără Austria), a trimis o delegație la Berlin pentru a-i oferi coroana, apoi și-a suspendat sesiunea. La 3 aprilie Frederic Wilhelm i-a primit pe delegați. El le-a declarat că, deși acceptă dreptul de prioritate pe care i l-a acordat votul reprezentanților poporului asupra tuturor celorlalți monarhi ai Germaniei, el nu poate totuși să accepte coroana imperială atîta timp cît nu este sigur că și ceilalți monarhi vor recunoaște supremația sa și constituția imperiului care îi conferă asemenea drepturi. Guvernele germane, a spus el, trebuie să hotărască dacă această constituție poate fi ratificată de către ele. În orice caz, a încheiat el, fie că va fi împărat sau nu, el va fi întotdeauna gata să tragă spada împotriva dușmanului dinăuntru sau dinafară. Vom vedea că și-a ținut promisiunea într-un mod cu totul neașteptat pentru Adunarea națională.

După o minuțioasă anchetă diplomatică, înțelepții de la Frankfurt au ajuns la concluzia că acest răspuns echivalează cu refuzul de a primi coroana. De aceea au hotărît (la 12 aprilie) că constituția imperiului este legea țării și trebuie susținută și, deoarece nu erau de loc lămuriți cum trebuie să acționeze mai departe, au ales o comisie, compusă din 30 de persoane, care urma să facă propuneri cu privire la mijloacele pentru aplicarea constituției.

Această hotărîre a dat semnalul pentru izbucnirea conflictului dintre Adunarea națională și guvernele germane.

Burghezia și, mai ales, mica burghezie s-au pronunțat de la început pentru noua constituție de la Frankfurt; ele abia mai puteau aștepta momentul care avea „să încheie revoluția”. În Austria și în Prusia, intervenția forței armate pusesese deocamdată capăt revoluției. Aceste clase ar fi preferat o

metodă mai puțin violentă pentru executarea acestei operații, dar nu au avut altă alegere ; faptul era consumat și trebuiau să se împace cu el, așa au hotărît ele imediat și au aplicat în mod cît se poate de eroic această hotărîre. În statele mici, unde lucrurile s-au desfășurat relativ lin, burghezia, fiind neputincioasă, se limita de mult la o agitație parlamentară spectaculoasă, dar sterilă, care corespundea atît de bine spiritului ei. Așadar, fiecare dintre statele germane, luate în parte, păreau a fi dobîndit o formă nouă și definitivă, care, așa se credea, le va permite să meargă de acum încolo pe drumul dezvoltării constituționale pașnice. Mai rămînea doar o singură problemă : aceea a noii organizări politice a Confederației germane. Și se considera că această problemă, singura care comporta primejdii, trebuie rezolvată fără întîrziere. Așa se explică presiunea pe care burghezia o exercita asupra Adunării de la Frankfurt pentru a o determina să elaboreze cît mai curînd posibil constituția ; așa se explică hotărîrea burgheziei, mari și mici, de a accepta și a sprijini această constituție, oricum ar fi ea, pentru a se ajunge cît mai grabnic la o situație stabilă. Astfel, chiar de la început mișcarea în favoarea constituției imperiului a izvorît din sentimente reacționare și a pornit din rîndurile claselor care erau de mult oboseite de revoluție.

Dar chestiunea mai avea și un alt aspect. Primele principii, principiile fundamentale, ale viitoarei constituții germane au fost adoptate în primele luni ale revoluției, în primăvara și vara anului 1848, pe vremea cînd mișcarea populară se afla în plin avînt. Hotărîrile adoptate atunci, deși pentru epoca aceea erau cu totul reacționare, acum, după actele arbitrarie ale guvernelor Austriei și Prusiei, păreau deosebit de liberale și chiar democratice. Unitatea de măsură se schimbbase. Adunarea de la Frankfurt nu putea să anuleze rezoluțiile odată adoptate de ea și nici să ajusteze constituția imperiului după modelul constituțiilor dictate de Austria și Prusia cu sabia în mînă, căci aceasta ar fi echivalat cu o sinucidere morală. În plus, am văzut că majoritatea din această Adunare se deplasase dintr-o parte în cealaltă și că influența partidului liberal și democrat era în creștere. Așadar, constituția imperiului nu se distingea numai prin originea ei în aparență exclusiv populară ; ea era în același timp, în ciuda numeroaselor ei contradicții, constituția cea mai liberală din toată Germania. Principalul ei defect era că, neavînd nici un

fel de forță pentru a-și impune prevederile, rămînea un simplu petic de hîrtie.

În aceste împrejurări era firesc ca așa-zisul partid democrat, adică masa micii burghezii, să se agațe de constituția imperiului. Revendicările acestei clase mergeau întotdeauna mai departe decît cele ale burgheziei liberale constituționale-monarhice; ea avea o atitudine mai cutezătoare, amenința adeseori cu rezistența armată și nu era zgîrcită cu promisiunea de a nu-și precupeți viața și avutul în lupta pentru libertate; ea a dat însă numeroase dovezi că în momentul primejdiei era absentă și că nu se simțea niciodată mai bine decît a doua zi după o înfrîngere hotărîtoare, cînd, totul fiind pierdut, îi rămînea cel puțin consolarea de a ști că, într-un fel sau altul, chestiunea era rezolvată. De aceea, în timp ce atașamentul marilor bancheri, fabricanți și negustori față de constituția de la Frankfurt avea un caracter mai rezervat și se-măna mai mult cu o simplă demonstrație în favoarea ei, clasa socială care se afla imediat sub ei — bravii noștri mici-burghezi democrați — a mers mai departe, declarînd, ca de obicei, cu multă emfază că mai degrabă își va vărsa sîngele pînă la ultima picătură decît să abandoneze constituția imperiului.

Susținută de aceste două partide — burghezii partizani ai monarhiei constituționale și micii burghezi mai mult sau mai puțin democrați —, mișcarea pentru introducerea imediată a constituției imperiului s-a extins repede, găsind cea mai puternică expresie în parlamentele diferitelor state. Camerele din Prusia, Hanovra, Saxonia, Baden și Württemberg s-au pronunțat în favoarea ei. Lupta dintre guverne și Adunarea de la Frankfurt lua un caracter tot mai amenințător.

Dar guvernele acționau rapid. Camerele prusiene au fost dizolvate în mod anticonstituțional, căci ele ar fi trebuit mai întîi să revizuiască și să ratifice constituția Prusiei; la Berlin au avut loc tulburări, provocate în mod intenționat de guvern, iar a doua zi, la 28 aprilie, guvernul prusian a dat o circulară în care constituția imperiului era declarată ca un document ultraanarhist și revoluționar, pe care guvernele germane trebuiau să-l revizuiască și să-l purifice. În felul acesta Prusia contesta categoric puterea constituantă suverană cu care înțelepții de la Frankfurt s-au fălit întotdeauna, dar pe care n-au reușit niciodată s-o instaureze. S-a convocat un congres al monarhilor³⁸, o reeditare a vechiului Bundestag, pentru a hotărî asupra constituției care fusese deja promulgată ca lege. Totodată Prusia a concentrat trupe la Kreuznach, la o distanță

de trei zile de marș de Frankfurt, și a îndemnat statele mici să-i urmeze exemplul și să dizolve și ele Camerele lor de îndată ce acestea ar adera la Adunarea de la Frankfurt. Exemplul acesta a fost imediat urmat de Hanovra și de Saxonia.

Era limpede că deznodământul luptei va fi hotărît numai prin forța armelor. Ostilitatea guvernelor și agitația în rândurile poporului luau din zi în zi forme tot mai pronunțate. Pretutindeni cetățenii cu vederi democratice încercau să-i câștige pe militari de partea lor, încercări încununare de succes îndeosebi în sudul Germaniei. Se țineau pretutindeni mari întruniri de masă în care se hotăra sprijinirea constituției imperiului și a Adunării naționale, la nevoie chiar cu arma în mână. În același scop a avut loc și la Colonia o adunare a delegaților tuturor consiliilor municipale din Prusia renană. În Palatinat, în regiunile Berg, Fulda, Nürnberg, Odenwald se întruneau mase compacte de țărani într-o atmosferă de mare entuziasm. În același timp Adunarea constituantă a Franței a fost dizolvată și noile alegeri erau pregătite în mijlocul unei agitații violente, iar la granița de răsărit a Germaniei, printr-o serie de victorii strălucite obținute în decursul unei luni, ungurii au respins puhoiul invaziei austriece de la Tisa la Leitha ; lumea se aștepta de la o zi la alta ca Viena să fie luată cu asalt. Într-un cuvânt, cum imaginația poporului era pretutindeni înfierbîntată în cel mai înalt grad, iar politica agresivă a guvernelor se contura pe zi ce trece tot mai limpede, o ciocnire violentă devenise inevitabilă, și numai imbecilitatea lașă își putea închipui că lupta va decurge în mod pașnic. Dar în Adunarea de la Frankfurt această imbecilitate lașă era puternic reprezentată.

Londra, iulie 1852

XVII

Insurecția

Conflictul inevitabil dintre Adunarea națională de la Frankfurt și guvernele statelor germane a izbucnit, în sfârșit, sub forma unor ostilități fățișe în primele zile ale lunii mai 1849. Deputații austrieci, rechemati de guvernul lor, au părăsit Adunarea și s-au întors în țară, cu excepția câtorva membri ai partidului de stînga, sau democrat. Marea masă a deputaților conservatori, dîndu-și seama ce întorsătură aveau să ia lucrurile, s-au retras chiar înainte ca guvernele lor să-i fi rechemat. Așadar, chiar independent de cauzele care, așa cum s-a arătat în articolele precedente, făceau să crească influența stîngii, simpla dezertare a deputaților de dreapta a fost suficientă pentru a transforma fosta minoritate în majoritate a Adunării. Noua majoritate, care pînă atunci nici n-ar fi visat un asemenea noroc și care, pe cînd se afla pe băncile opoziției profitase de acest fapt pentru a tuna și fulgera împotriva slăbiciunii, nehotărîrii și indolenței vechii majorități și împotriva regentului imperiului, s-a văzut acum dintr-o dată ea însăși chemată să ia locul acestei vechi majorități. Ea trebuia să arate acum ce e în stare să facă. Activitatea ei avea să fie, fără îndoială, o activitate energică, hotărîtă și neobosită. Ea, elita Germaniei, va reuși în curînd să-l împingă înainte pe senilul regent al imperiului și pe miniștrii săi șovăielnici și, dacă aceasta nu va fi posibil, atunci — cine ar îndrăzni să se îndoiască ! — ea va demite, în numele drepturilor suverane ale poporului, acest guvern incapabil și-l va înlocui printr-o putere executivă energică și neobosită, care să asigure salvarea Germaniei. Sărmanii ! Guvernarea lor, dacă în genere se poate vorbi de o guvernare cînd nimeni nu ascultă, a fost și mai ridicolă decît aceea a predecesorilor lor.

Noua majoritate a declarat că, în ciuda tuturor piedicilor, constituția imperiului trebuie pusă în aplicare, și fără întir-

ziere ; că la 15 iulie poporul trebuie să aleagă deputații în noua Cameră a reprezentanților și că această Cameră urmează să se întrunească la 22 august la Frankfurt. Aceasta era o declarație de război deschisă la adresa guvernelor care nu recunoscuseră constituția imperiului și, în primul rînd la adresa Prusiei, Austriei și Bavariei, care reprezentau mai mult de trei sferturi din populația Germaniei ; o declarație de război pe care aceste guverne au primit-o imediat. Prusia și Bavaria și-au rechemat și ele deputații trimiși la Frankfurt de pe teritoriile lor și au accelerat pregătirile militare împotriva Adunării naționale. Pe de altă parte, demonstrațiile (în afara parlamentului) ale partidului democrat în favoarea constituției imperiului și a Adunării naționale căpătau un caracter tot mai impetuos și mai violent, iar masa muncitorilor, conduși de oameni din partidul extremist, se arătau gata să ia arma în mîină pentru o cauză care, chiar dacă nu era a lor, totuși, prin eliberarea Germaniei de vechile ei cătușe monarhice, le dădea cel puțin o șansă de a se apropia în oarecare măsură de ținta lor. Așadar, pretutindeni poporul și guvernul se înfruntau cu cea mai mare îndrjire ; ciocnirea era inevitabilă ; mina era încărcată și era de ajuns o scînteie ca s-o facă să explodeze. Dizolvarea Camerelor în Saxonia, mobilizarea Landwehrului (trupele de rezervă) în Prusia, împotrivirea fățișă a guvernelor față de constituția imperiului erau asemenea scînteii care, îndată ce s-ar fi aprins, toată țara ar fi fost în flăcări. La Dresda, în ziua de 4 mai, poporul victorios a pus stăpînire pe oraș și l-a izgonit pe rege * ; toate regiunile învecinate au trimis întăriri insurgenților. În Prusia renană și în Westfalia, Landwehrul a refuzat să execute ordinele, a ocupat arsenalele și s-a înarmat pentru a apăra constituția imperiului. În Palatinat, poporul a arestat pe funcționarii guvernului Bavariei și a pus mîina pe banii publici, instituind un comitet al apărării care punea provincia sub protecția Adunării naționale. În Württemberg, poporul l-a silit pe rege ** să recunoască constituția imperiului, iar la Baden armata unită cu poporul l-au silit pe marele duce *** să fugă și au instituit un guvern provizoriu. În alte părți ale Germaniei, poporul nu aștepta decît un semnal hotărîtor din partea Adunării naționale pentru a lua arma în mîină și a se pune la dispoziția ei.

* — Frederic-August al II-lea. — *Nota red.*

** — Wilhelm I. — *Nota red.*

*** — Leopold. — *Nota red.*

Situația Adunării naționale era mult mai bună decât ar fi fost de așteptat, avînd în vedere trecutul ei lipsit de glorie. Jumătatea de vest a Germaniei pusese mîna pe arme pentru apărarea Adunării. Pretutindeni armata începuse să șovăie ; în statele mici ea înclina fără îndoială de partea mișcării. Austria era paralizată în urma înaintării victorioase a ungu-rilor, iar Rusia, această rezervă de forțe a guvernelor germane, își încorda toate puterile pentru a sprijini Austria împotriva armatelor maghiare. Nu mai rămînea decât să se vină de hac Prusiei și, avînd în vedere simpatiile revoluționare din această țară, atingerea acestui țel era, desigur, posibilă. Într-un cuvînt, totul depindea de atitudinea Adunării naționale.

Insurecția este o artă, ca și războiul sau ca oricare altă artă. Ea este supusă anumitor reguli și neglijarea lor duce la pieirea partidului care s-a făcut vinovat de nerespectarea lor. Aceste reguli, fiind consecințele logice care decurg din esența partidelor, din esența condițiilor cu care ai de-a face într-un asemenea caz, sînt atît de clare și de simple încît scurta experiență din 1848 a făcut ca germanii să le cunoască îndeajuns de bine. În primul rînd, niciodată nu trebuie să te joci cu insurecția dacă nu ești hotărît să mergi pînă la capăt. Insurecția este o ecuație cu mărimi extrem de nedeterminate, a căror valoare se poate schimba de la o zi la alta. Forțele de luptă împotriva cărora trebuie să acționezi au pe de-a-ntregul de partea lor avantajul organizării, disciplinei și autorității tradiționale ; dacă insurgenții nu pot concentra forțe mari împotriva dușmanului, ei vor fi înfrinți și nimicîți. În al doilea rînd, din moment ce a început insurecția, trebuie să acționezi cu cea mai mare hotărîre și să treci la ofensivă. Defensiva este moartea oricărei insurecții armate ; rămînînd în defensivă, ea este pierdută încă înainte de a-și fi măsurat forțele cu cele ale inamicului. Trebuie să-l iei pe dușman prin surprindere atîta timp cît trupele lui sînt încă răzlețite, trebuie să cauți să obții în fiecare zi noi succese, fie și succese mici ; trebuie să menții superioritatea morală pe care ți-a dat-o prima mișcare încununată de succes a insurgenților ; trebuie să atragi de partea ta elementele șovăelnice care-l urmează întotdeauna pe cel mai tare și se situează întotdeauna alături de partea cea mai sigură ; trebuie să-l silești pe dușman să se retragă înainte ca el să fi putut concentra trupele împotriva ta ; într-un cuvînt, acționează așa cum spunea Danton,

cel mai mare maestru al tacticii revoluționare cunoscut pînă acum : de l'audace, de l'audace, encore de l'audace ! *

Așadar, ce trebuia să facă Adunarea națională de la Frankfurt pentru a evita pieirea sigură care o amenința ? În primul rînd ea trebuia să-și dea limpede seama de situație și să înțeleagă că nu are altă alegere decît să se supună necondiționat guvernelor sau să adere fără nici o rezervă și fără nici o șovăială la insurecția armată. În al doilea rînd, trebuia să recunoască în mod public toate insurecțiile izbucnite pînă atunci, să cheme pretutindeni poporul să apere cu arma în mîna reprezentanța națională și să declare în afara legii pe toți monarhii, miniștrii și alte persoane care ar îndrăzni să se împotrivescă poporului suveran reprezentat de mandatarii lui. În al treilea rînd, trebuia să-l demită imediat pe regentul imperiului, să creeze o putere executivă puternică, activă, *care să nu se dea în lături de la nimic*, să cheme la Frankfurt, pentru apărarea ei nemijlocită, trupe ale insurgenților, creînd astfel și un pretext legal pentru extinderea insurecției, să organizeze toate forțele de luptă de care dispunea într-un singur tot încheșat, într-un cuvînt să folosească repede și fără ezitare toate mijloacele posibile pentru a-și întări poziția ei și a slăbi pe aceea a adversarilor ei.

Toate acestea, virtușii democrați din Adunarea de la Frankfurt le-au făcut tocmai de-a-ndoaselea. Nemulțumindu-se să lase lucrurile să se desfășoare de la sine, acești onorabili domni au mers pînă acolo încît prin opoziția lor au înnăbușit toate mișcările insurecționale care se pregăteau. Așa a procedat, de pildă, d-l Karl Vogt la Nürnberg. Ei au îngăduit reprimarea insurecțiilor din Saxonia, Prusia renană, Westfalia fără a le da alt ajutor decît un sentimental protest postum împotriva brutalității neîndurătoare a guvernului prusian. Pe ascuns, ei au întreținut relații diplomatice cu insurecțiile din sudul Germaniei, dar nu le-au sprijinit nici odată printr-o recunoaștere publică. Ei știau că regentul imperiului era de partea guvernelor, totuși au făcut apel la el să dejoace intrigile acestor guverne ; de altfel, el n-a dat nici cea mai mică atenție acestui apel. La fiecare ședință, miniștrii imperiului, vechi conservatori, își băteau joc de această Adunare neputincioasă și ea se împăca cu această situație. Și cînd Wilhelm Wolff, deputat al Sileziei și unul dintre redactorii „Noii gazete renane”, a cerut ca Adunarea să-l declare înafara legii pe regentul imperiului, care, după cum spunea

* - îndrăzneală, îndrăzneală și iar îndrăzneală ! - *Nota trad.*

pe bună dreptate Wolff, era primul și cel mai mare trădător al imperiului, el a fost redus la tăcere de strigătul general de virtuoasă indignare al acestor revoluționari democrați ! Într-un cuvânt, ei au continuat să flecărească, să protesteze, să lanseze proclamații, să facă declarații, dar fără a avea vreodată destul curaj sau destulă minte ca să acționeze ; iar în timp ce trupele inamice ale guvernelor se apropiau tot mai mult, propria lor putere executivă, regentul imperiului, conspira de zor cu monarhii germani, punînd la cale grabnica pieire a acestor revoluționari. Așadar, această Adunare demnă de dispreț și-a pierdut și ultima rămășiță de prestigiu, insurgenții care s-au ridicat pentru a o apăra au încetat să se mai intereseze de soarta ei, iar cînd, așa cum vom vedea mai departe, a ajuns în cele din urmă la un sfîrșit rușinos, ea și-a dat duhul fără ca cineva să observe măcar dispariția ei lipsită de glorie.

Londra, august 1852

XVIII

Mica burghezie

În ultimul nostru articol am arătat că lupta dintre guvernele germane, pe de o parte, și parlamentul de la Frankfurt, pe de altă parte, a ajuns în cele din urmă la un asemenea grad de violență, încît în primele zile ale lunii mai o mare parte a Germaniei a pornit în mod deschis insurecția, mai întii la Dresda, apoi în Palatinatul bavarez, în anumite regiuni din Prusia renană și, în sfîrșit, în Baden.

În toate cazurile, *adevăratele* forțe de luptă ale insurgenților erau alcătuite din *muncitori de la orașe*, primii care au pus mîna pe arme și au luptat împotriva armatei. O parte a păturilor sărace ale populației de la sate — muncitori agricoli și țărani săraci — s-au alăturat muncitorilor, de regulă, după izbucnirea conflictului. Majoritatea tinerilor din toate clasele situate pe scara socială sub clasa capitalistă se aflau, cel puțin pentru un timp, în rîndurile armatei insurgenților, dar această gloată cam pestriță de tineri se rărea rapid de îndată ce lucrurile luau o întorsătură mai serioasă. Îndeosebi studenții, acești „reprezentanți ai intelectualității”, cum le plăcea să-și spună, erau primii care dezertau, în afară de cazul cînd îi ispîtea înaintarea lor la gradul de ofițeri, pentru care, bineînțeles, de cele mai multe ori nu aveau calitățile necesare.

Clasa muncitoare a luat parte la această insurecție așa cum ar fi luat parte la oricare alta de la care ar fi putut aștepta fie că va înlătura o serie de obstacole din calea ei spre dominația politică și spre revoluția socială, fie că cel puțin va împinge clasele sociale mai influente, dar mai puțin curajoase pe un drum mai hotărît și mai revoluționar decît cel pe care au pășit pînă atunci. Clasa muncitoare a pus mîna pe arme pe deplin conștientă că această luptă, avînd în vedere scopurile ei imediate, nu servea propria ei cauză. Dar ea a urmat singura tactică justă pentru ea : de a nu per-

mite nici unei clase care s-a ridicat pe umerii ei (așa cum a făcut burghezia în 1848) să-și consolideze dominația de clasă, fără ca cel puțin să deschidă clasei muncitoare un câmp liber pentru lupta în propriile ei interese. În orice caz, clasa muncitoare s-a străduit să împingă lucrurile spre o criză care fie că ar fi atras în mod categoric și irezistibil națiunea pe calea revoluției, fie că ar fi restabilit în cea mai mare măsură cu puțință *statu-quo-ul* dinaintea revoluției, făcând astfel ca o nouă revoluție să devină inevitabilă. Și într-un caz, și în celălalt, clasa muncitoare reprezenta interesele reale și just înțelese ale națiunii în întregul ei și grăbea, pe cât posibil, mersul revoluției, care pentru vechile societăți ale Europei civilizate devenise o necesitate istorică și fără de care nici una dintre ele nu se poate gândi la o dezvoltare mai liniștită și mai normală a forțelor ei.

Cît privește populația de la sate care s-a alăturat răscoalei, aceasta era împinsă în brațele partidului revoluționar, în parte, de povara excesivă a impozitelor, în parte de apăsătoare prestații feudale. Lipsită de inițiativă proprie, ea se tîra în coada celorlalte clase antrenate în insurecție și oscila între muncitorime, pe de o parte, și clasa micilor meseriași și a micilor negustori, pe de altă parte. Aproape întotdeauna situația socială personală a fiecăruia în parte hotărâ de partea cui se situa el ; muncitorul agricol se alătura muncitorului de la oraș ; micul agricultor înclina să meargă mîină-mîină cu micul burghez.

Această clasă a micilor burghezi, a cărei importanță și influență am relevat-o în repetate rînduri, poate fi considerată clasa conducătoare a insurecției din mai 1849. Dat fiind că de data aceasta nici unul dintre marile orașe ale Germaniei nu se afla printre centrele mișcării, mica burghezie, care predomină întotdeauna în orașele mici și mijlocii, a reușit să ia în mîinile ei conducerea mișcării. Am văzut, de altfel, că în lupta pentru constituția imperiului și pentru drepturile parlamentului german erau în joc interesele tocmai ale acestei clase. În guvernele provizorii formate în toate regiunile răsculate, majoritatea reprezenta această parte a poporului, iar activitatea ei poate fi considerată măsură a activității de care în general este capabilă mica burghezie germană. După cum vom vedea, ea nu este capabilă decît să distrugă orice mișcare a cărei conducere i se încredințează.

Mica burghezie, mare numai în lăudăroșenia ei, este complet incapabilă de o acțiune și evită cu teamă orice risc. Ca-

racterul meschin al tranzacțiilor ei comerciale și al operațiilor ei de credit este menit să imprime propriului ei caracter lipsă de energie și de inițiativă ; era deci de așteptat ca aceleași calități să caracterizeze și activitatea ei politică. Și, într-adevăr, mica burghezie a încurajat insurecția cu cuvinte bombastice și trîmbiînd cu emfază faptele eroice pe care avea de gînd să le săvîrșească ; ea s-a grăbit să pună mîna pe putere de îndată ce, împotriva voinței ei, a izbucnit insurecția ; dar această putere ea a folosit-o numai pentru a reduce la zero rezultatele insurecției. Oriunde vreun conflict armat a dus la o criză serioasă, micii burghezi erau cuprinși de cea mai mare spaimă în fața situației primejdioase care li se crease ; de spaimă în fața poporului care a luat în serios lăudăroasa lor chemare la arme, de spaimă în fața puterii cu care s-au pomenit pe neașteptate, de spaimă, în primul rînd față de consecințele ce le-ar fi putut avea pentru ei înșiși, pentru poziția lor socială și pentru avutul lor politică în care se angajaseră. Nu se aștepta oare de la ei să-și jertfească „viața și avutul”, așa cum obișnuiau să spună, pentru cauza insurecției ? Nu erau ei oare nevoiți să ocupe o poziție oficială în insurecție și deci, în cazul unei înfrîngerii, nu-și riscuau ei capitalul ? Și, în caz de victorie, ce altă perspectivă aveau dacă nu certitudinea că proletarii victorioși, care alcătuiau principala masă a forțelor lor de luptă, îi vor goni din posturi și vor schimba în mod radical politica lor ? Prinsă astfel între două focuri, amenințată din toate părțile, mica burghezie nu s-a priceput să-și folosească puterea decît pentru a lăsa lucrurile în voia soartei, ceea ce a făcut să se piardă, firește, și puținele șanse de succes pe care se mai putea conta ; și insurecția a fost sortită definitiv pieirii. Tactica micii burghezii, sau, mai bine zis, lipsa oricărei tactici, era pretutindeni aceeași ; așa se explică de ce toate insurecțiile din mai 1849 din întreaga Germanie parcă erau croite după același calapod.

La Dresda, luptele de stradă au durat patru zile. Mica burghezie din Dresda, „garda comunală”, nu numai că nu a luat parte la luptă, dar în numeroase cazuri a sprijinit chiar operațiile trupelor împotriva insurgenților, care și de data aceasta erau aproape numai muncitori din regiunile industriale din împrejurimi. *În persoana emigrantului rus Mihail Bakunin*, ei au găsit un conducător capabil și cu sînge rece, care ulterior a fost luat prizonier și în momentul de față se află întemnițat în închisoarea din Munkács *, în Ungaria.

* Denumirea ungară a orașului ucrainean Mukacevo. — *Nota red.*

Această insurecție a fost înăbușită prin intervenția unui mare număr de trupe prusiene.

În Prusia renană s-a ajuns numai la încăierări fără importanță. Dat fiind că toate orașele mari erau fortărețe, dominate de citadele, insurgenții au trebuit să se limiteze la câteva mici ciocniri. De îndată ce a fost concentrat un număr suficient de trupe, rezistența armată a luat sfârșit.

În Palatinat și Baden, dimpotrivă, insurgenții au pus mîna pe o provincie bogată, fertilă, pe un stat întreg. Aici aveau totul la îndemînă : bani, arme, soldați, provizii de război. Soldații din armata regulată s-au alăturat și ei insurgenților ; iar în Baden au fost chiar în primele rînduri. Insurecțiile din Saxonia și din Prusia renană s-au sacrificat pentru a da mișcării din sudul Germaniei timp să se organizeze. Niciînd o insurecție parțială, a unei provincii, n-a fost într-o situație atît de avantajoasă. La Paris se aștepta izbucnirea unei revoluții ; unghurii se aflau la porțile Vienei ; în toate statele din centrul Germaniei, nu numai poporul, dar chiar și armata înclina în mod vădit de partea insurgenților și nu aștepta decît prilejul pentru a li se alătura pe față. Și totuși mișcarea, încăpută pe mîinile micii burghezii, era din capul locului sortită pieirii. Conducătorii mic-burghezi, îndeosebi cei din Baden — în frunte cu domnul Brentano —, n-au uitat nici un moment că, uzurpînd locul și prerogativele suveranului „legal”, marele duce, ei s-au făcut vinovați de înaltă trădare. Ședeau în fotoliile lor ministeriale, avînd în adîncul sufletului lor sentimentul de a fi comis o crimă. Ce se putea aștepta de la acești lași ? Ei nu numai că au lăsat insurecția să se desfășoare în mod spontan, fără un comandament unic și de aceea fără rezultat, dar au făcut tot ce le era cu putință pentru a răpi mișcării orice energie, pentru a o slăbi și a o duce de rîpă. Și au reușit datorită sprijinului zelos al acelei categorii de politicieni profunzi, a eroilor „democrați” ai micii burghezii care erau realmente convinși că „salvează patria”, cînd de fapt se lăseau duși de nas de cîțiva oameni mai șireți, de teapa domnului Brentano.

În ceea ce privește latura militară, niciînd operații militare nu s-au desfășurat mai neglijent și mai prostește decît sub conducerea comandantului suprem din Baden, Sigel, fost locotenent în armata regulată. Pretutindenii domnea dezordinea, au fost scăpate toate ocaziile favorabile, se pierdea fiecare moment prețios cu elaborarea unor proiecte vaste, dar irealizabile. Și cînd, în cele din urmă, un polonez capabil,

Mieroslawski, a preluat comanda, armata — dezorganizată, înfrîntă, demoralizată și prost echipată — s-a aflat în fața unui inamic de patru ori mai numeros. Lui Mieroslawski nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să dea la Waghäusel o bătălie glorioasă, dar care s-a soldat printr-o înfrîngere, să execute o retragere abilă, să pornească la o ultimă luptă, lipsită de perspective, sub zidurile Rastattului și să-și dea demisia. Ca în orice război insurecțional, în care trupele se compun dintr-un amestec de soldați experimentați și din recruți neinstruiți, armata revoluționară a dat dovadă de mult eroism, dar adeseori a fost cuprinsă de o panică inexplicabilă, incompatibilă cu calitatea de soldat. Cu toată imperfecțiunea inevitabilă a acestei armate — și ea era în mod necesar imperfectă —, ea a avut cel puțin satisfacția că inamicul a considerat că un efectiv de patru ori mai numeros decît ea este insuficient pentru a o înfrînge și că în această campanie cei 100.000 de soldați din trupele regulate au tratat, sub raport militar, pe cei 20.000 de insurgenți cu atîta respect ca și cînd ar fi avut în fața lor vechea gardă a lui Napoleon.

Insurecția a izbucnit în mai ; pe la mijlocul lunii iulie 1849 ea a fost complet zdrobită. Prima revoluție germană a luat sfîrșit.

XIX

Sfîrșitul insurecției

În timp ce în sudul și în vestul Germaniei avea loc o insurecție deschisă și guvernelor le-a trebuit mai bine de zece săptămîni, de la începerea ostilităților la Dresda și pînă la predarea Rastattului, pentru a înnăbuși această ultimă izbucnire a primei revoluții germane, Adunarea națională a dispărut de pe arena politică fără ca nimeni să observe această dispariție.

Am lăsat această augustă instituție la Frankfurt complet buimăcită de atacurile insolente ale guvernelor la adresa demnității ei, de neputința și de inactivitatea trădătoare a puterii centrale create chiar de ea, de insurecția micii burgezii care se ridicase în apărarea ei și de insurecția muncitorilor care urmăreau un scop final mai revoluționar. Printre membrii ei domnea cea mai profundă demoralizare și desperare ; evenimentele luaseră dintr-o dată o întorsătură atît de precisă și de hotărîtă, încît iluziile acestor savanți legiuitori cu privire la adevărata lor putere și influență s-au năruit complet în cîteva zile. La semnalul guvernelor lor, conservatorii părăsiseră această Adunare a cărei dăinuire ar fi însemnat o sfidare a autorităților stabilite. Liberalii, într-o totală derută, au considerat cauza pierdută și și-au depus și ei mandatele. Onorabilii deputați dezertau cu sutele. La început numărul lor era de 800—900, dar el a scăzut atît de vertiginos, încît foarte curînd s-a considerat că pentru ca Adunarea să fie legal constituită este suficientă prezența a 150, iar după cîteva zile, a 100 de deputați. Dar și numărul acesta era greu de întrunit, deși întregul partid democrat rămăsese în Adunare.

Drumul pe care trebuiau să-l urmeze rămășițele acestui parlament era destul de limpede. Adunarea trebuia să se alătore în mod fățiș și hotărît insurecției, să-i imprime în-

treaga putere pe care i-o putea conferi legalitatea, dobîndind ea însăși în felul acesta o armată pentru apărarea ei. Ea trebuia să someze puterea centrală să intervină pentru încetarea imediată a tuturor ostilităților și — dacă aceasta, după cum era de prevăzut, nu ar fi putut sau nu ar fi vrut să se conformeze — s-o înlătore imediat, înlocuind-o printr-un guvern mai energic. Dacă nu era posibil să se aducă la Frankfurt trupe ale insurgenților (la început, cînd guvernele diferitelor state încă nu erau pregătite și șovăiau, acest lucru se putea realiza cu ușurință), Adunarea și-ar fi putut muta fără zăbavă sediul chiar în inima regiunii răsculate. Dacă toate acestea ar fi fost înlăturate imediat și în mod energic nu mai tîrziu de mijlocul sau de sfîrșitul lunii mai, atunci atît insurcția cît și Adunarea națională ar mai fi avut o oarecare șansă de succes.

Dar din partea reprezentanților micii burghezii germane nu te puteai aștepta la o atitudine atît de hotărîtă. Acești ambițioși bărbați de stat nu renunțaseră la nici una dintre iluziile lor. Membrii parlamentului care-și pierduseră încrederea lor fatală în puterea și inviolabilitatea lui o luaseră din loc ; dar pe democrații rămași nu era ușor să-i convingi să renunțe la visurile de putere și de grandoare cu care se legănaseră timp de 12 luni. Credincioși liniei lor politice de pînă atunci, ei se eschivau de la orice acțiune hotărîtă, pînă ce a dispărut orice șansă de succes, ba chiar orice șansă de a cădea în mod onorabil. Desfășurînd cu aere de importanță o activitate de formă a cărei neputință totală, îmbinată cu pretențiile lor emfaticе, nu putea stîrni decît milă și ironie, ei continuau să trimită rezoluții, adrese și somații regentului imperiului, care nici măcar nu le lua în seamă, și miniștrilor care pactizaseră pe față cu inamicul. Și cînd, în cele din urmă, *Wilhelm Wolff*, deputat de Striegau * și unul dintre redactorii „Noii gazete renane”, singurul revoluționar adevărat din întreaga Adunare, le-a spus că dacă cred în mod serios ceea ce susțin trebuie să pună capăt vorbăriei, și în primul rînd să-l declare în afara legii pe regentul imperiului, principalul trădător de țară, toată indignarea virtuoaasă, atîta timp înfrînată, a acestor domni parlamentari a izbucnit cu o energie de care nici pomeneală n-a fost atunci cînd guvernele le aduceau o jignire după alta. Nimic de mirare, căci propunerea lui *Wolff* era primul cuvînt rezonabil rostit între zidurile bisericii sfîntului Paul ³⁹ ; nimic de mirare, căci el cerea să se facă singurul lucru care trebuia

* Denumirea germană a orașului polonez Strzegom. — *Nota red.*

făcut ; și un limbaj atît de sincer, care spunea lucrurilor pe nume, nu putea decît să jignească sufletele sensibile, care nu erau hotărîte decît în nehotărîrea lor și care, fiind prea lașe pentru a acționa, au hotărît o dată pentru totdeauna că ceea ce aveau de făcut era tocmai să nu facă nimic. Fiecare cuvînt care, asemenea unui fulger, lumina ceața ce le învăluia mintea și pe care ei o întrețineau în mod intenționat, fiecare sugestie menită să-i scoată din labirintul în care voiau să rămînă cu orice preț și cît mai mult posibil, fiecare înțelegere clară a stării reale de lucruri erau, firește, o crimă de lezmajestate la adresa acestei Adunări suverane.

Curînd după ce, cu toate rezoluțiile, apelurile, interpelările și proclamațiile lor, onorabili domni deputați din Frankfurt nu și-au mai putut menține poziția, ei s-au retras, dar nu în regiunile răsculate ; acesta ar fi fost un pas prea îndrăzneț. Ei s-au îndreptat spre Stuttgart, unde guvernul din Württemberg păstra un fel de neutralitate expectativă. Aici, în sfîrșit, l-au declarat pe regentul imperiului demis și au ales din rîndurile lor o regență compusă din 5 membri. Această regență s-a grăbit să propună imediat o lege cu privire la miliție, care a fost adoptată și trimisă cu toate formele convenite tuturor guvernelor din Germania. Acestor guverne, inamice declarate ale Adunării, li se cerea să mobilizeze trupe pentru apărarea ei ! Apoi a fost creată, bineînțeles pe hîrtie, o armată pentru apărarea Adunării naționale. Divizii, brigăzi, regimente, baterii, toate erau prevăzute și stabilite. Această armată nu avea decît un singur defect : nu exista în realitate, căci bineînțeles ea nu a fost niciodată creată.

Adunării naționale i se mai oferea o singură porțiță de scăpare. Populația democrată a trimis delegații din toate unghiurile țării pentru a se pune la dispoziția parlamentului și a-l îndemna la o acțiune hotărîtă. Poporul, care cunoștea intențiile guvernului de la Württemberg, conjura Adunarea națională să silească acest guvern să participe fătîș și activ la insurecția pornită de vecinii lui. Dar zadarnic. Prin faptul că se mutase la Stuttgart, Adunarea națională s-a dat pe mîna guvernului din Württemberg. Deputații știau acest lucru și de aceea căutau să împiedice agitația în rîndurile poporului. În felul acesta au pierdut și ultima rămășiță de influență pe care ar mai fi putut-o avea. Ei și-au atras disprețul pe care-l merita, iar guvernul din Württemberg, sub presiunea Prusiei și

a regentului imperiului, a pus capăt farsei democratice ; la 18 iunie 1849 el a închis sala de ședințe a parlamentului și a dat ordin membrilor regenței să părăsească țara.

Ei au plecat mai întâi în Baden, în tabăra insurgenților ; dar acum nu mai erau acolo de nici un folos. Nimeni nu-i lua în seamă. Totuși, regența, în numele poporului german suveran, a continuat să salveze patria prin eforturile sale. Ea încerca să obțină recunoașterea ei de către puterile străine, eliberînd *pașapoarte* oricui voia să le primească. Ea lansa proclamații și trimitea comisari pentru a instiga la insurecție în acele regiuni ale Württembergului al căror sprijin activ îl refuzase cît nu era încă timpul pierdut ; toate astea, bineînțeles, fără nici un rezultat. În fața noastră avem un raport original pe care unul dintre acești comisari, d-l Rösler (deputat de Oels) *, l-a trimis regenței ; conținutul său este foarte caracteristic. Raportul este datat : Stuttgart, 30 iunie 1849. După ce descrie peripețiile cîtorva dintre acești comisari în căutare zadarnică de bani, d-l Rösler încearcă să justifice faptul că nu s-a prezentat încă la postul său, apoi se lansează într-o serie de considerații foarte profunde cu privire la eventualele diferențe între Prusia, Austria, Bavaria și Württemberg și la consecințele lor posibile. După ce examinează în amănunțime toate acestea, el ajunge totuși la concluzia că nu mai există nici o speranță. Apoi propune să se organizeze din oameni de încredere un serviciu de informații și să se înființeze o rețea de spionaj pentru a afla intențiile guvernului din Württemberg și pentru a cunoaște mișcările de trupe. Această scrisoare nu a ajuns niciodată la destinație, căci, atunci cînd a fost scrisă, „regența” trecuse cu totul la „ministerul afacerilor străine”, adică în Elveția ; și pe cînd bietul domn Rösler își mai bătea capul cu intențiile formidabilului guvern al unui regat de mîna a șasea, 100.000 de soldați din Prusia, Bavaria și Hessa rezolvaseră întreaga problemă în ultima bătălie dată sub zidurile Rastattului.

Astfel a dispărut parlamentul german și, o dată cu el, prima și ultima creație a revoluției germane. Convocarea lui a fost prima mărturie că în Germania *a avut loc* într-adevăr o revoluție ; și el a dăinuit pînă cînd această primă revoluție germană din timpurile noastre a luat sfîrșit. Ales sub influența clasei capitaliste de către o populație rurală fărîmițată și răz-

* Denumirea germană a orașului polonez Olesnica. — *Nota red.*

lețită, care în cea mai mare parte abia se trezea din amorțeala feudalismului, acest parlament a servit pentru a aduna laolaltă pe arena politică toate numele populare mari din perioada 1820—1848 și pentru a le nimici apoi cu desăvîrșire. Toate celebritățile liberalismului burghez erau întrunite aici. Burghezia se aștepta la minuni, dar și ea și reprezentanții ei s-au acoperit de rușine. Clasa capitaliștilor industriali și comerciali a suferit în Germania o înfrîngere mai grea decît în oricare altă țară. Ea a fost mai întii învinsă, umilită, izgonită în diferitele state ale Germaniei din posturile de stat, iar apoi a fost zdrobită, dezonorată și batjocorită în parlamentul central german. Liberalismul politic, guvernarea burgheziei, fie sub forma monarhică, fie sub forma republicană, a devenit pentru totdeauna cu neputință în Germania.

În ultima perioadă a existenței sale, parlamentul german a servit pentru a compromite pentru totdeauna partidul care, începînd din martie 1848, a fost mereu în fruntea opoziției oficiale, pe democrați, acești reprezentanți ai intereselor clasei micilor meseriași și negustori și în parte și ai țărănimii. În mai și iunie 1849 această clasă a avut ocazia să-și arate capacitatea de a forma un guvern trainic în Germania. Am văzut cum a eșuat ea, nu atît din cauza împrejurărilor nefavorabile, cît din cauza lașității evidente de care a dat dovadă în mod constant, în toate mișcărilor hotărîtoare care au avut loc de la izbucnirea revoluției; ea a eșuat deoarece și în politică a dat dovadă de aceeași miopie, lipsă de curaj și nehotărîre care caracterizează operațiile ei comerciale. În mai 1849, datorită acestei atitudini, a pierdut încrederea clasei muncitoare, adevărata forță de luptă a tuturor insurecțiilor din Europa. Totuși mai avea încă perspective de succes. După retragerea reacționarilor și a liberalilor, parlamentul german se afla exclusiv în mîinile ei. Populația de la sate era de partea ei. Două treimi din armatele statelor mici, o treime din armata Prusiei, majoritatea Landwehrului prusian (trupe de rezervă sau miliție) erau gata să i se alătore dacă ar fi acționat cu acea hotărîre și îndrăzneală care rezultă dintr-o înțelegere clară a stării de lucruri. Dar politicienii care se aflau în fruntea acestei clase nu erau mai clarvăzători decît masa micii burghezii care îi urma. Ei au dat dovadă de și mai multă orbire, s-au cramponat cu și mai mare îndărătnicie de iluziile cultivate de ei înșiși cu bună știință, s-au

arătat chiar mai creduli, mai puțin capabili de a ține cu curaj seama de realitate decât liberalii. Importanța lor politică a scăzut și ea sub zero. Dar, cum de fapt nu și-au pus în aplicare banalele lor principii, ei ar fi putut în condiții foarte favorabile să reînvie pentru scurt timp, dacă lovitura de stat a lui *Ludovic Bonaparte* nu le-ar fi răpit lor, și colegilor lor din Franța într-o „democrație pură” această ultimă speranță.

Cu înfrângerea insurecției din sud-vestul Germaniei și cu dizolvarea parlamentului german se încheie istoria primei revoluții germane. Nu ne mai rămâne decât să aruncăm o privire de adio membrilor victorioși ai alianței contrarevoluționare. Acest lucru îl vom face în următorul nostru articol⁴⁰.

Londra, 24 septembrie 1852

Karl Marx

Declarație

Intr-o corespondență ingenioasă apărută în „Allgemeine Zeitung”⁴¹ din Augsburg și datată : Colonia, 26 septembrie, figurează laolaltă, într-o absurdă alăturare, numele meu, numele baronesei von Beck și arestările de la Colonia⁴². Și anume se spune că eu i-aș fi încredințat acestei baronese anumite secrete politice, care ulterior ar fi ajuns, într-un fel sau altul, la cunoștința guvernului. Cu baronesa von Beck m-am văzut doar de două ori și de fiecare dată în prezența unor martori. În cursul ambelor întrevederi a fost vorba *numai* de anumite propuneri de natură publicistică, pe care am fost nevoit să le resping, întrucît se bazau pe ipoteza, complet greșită, că aș avea unele legături cu ziarele germane. Odată elucidată această problemă, n-am mai auzit vorbindu-se niciodată de doamna baronesă, pînă ce am aflat de moartea ei subită. Cît despre emigranții germani care se întîlneau zilnic cu d-na von Beck, pe aceștia întotdeauna i-am socotit tot atît de puțin prieteni ai mei ca și pe corespondentul din Colonia al lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg sau ca pe „marii” bărbați de stat germani de la Londra, care fac din emigrație un fel de antrepriză sau profesie. Iar în ce privește nenumăratele birfeli perfide și absurde, anoste și mincinoase din ziarele germane, care provin direct de la Londra sau sînt inspirate de acolo, n-am considerat niciodată că ele merită osteneala unui răspuns. Și dacă de data asta fac o excepție este numai pentru că corespondentul din Colonia al lui „Allgemeine Zeitung” din Augsburg încearcă să prezinte arestările operate la Colonia, Dresda etc. ca fiind *întemeiate* pe pretinsa mea indiscreție în discuțiile purtate cu baronesa von Beck.

Londra, 4 octombrie 1851

Karl Marx

Publicat în
„Kölnische Zeitung” nr. 242
din 9 octombrie 1851

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

KARL MARX

**Optsprezece brumar al lui
Ludovic Bonaparte⁴³**

Scris de K. Marx în decembrie 1851
— martie 1852

Publicat ca prim număr al revistei
„Die Revolution“, New York, 1852
Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul edi-
ției din 1869, comparat cu
textul edițiilor din 1852 și
1885

Tradus din limba germană

Die Revolution,

Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften.

Herausgegeben von

J. Weydemeyer.

Erstes Heft

Der 18te Brumaire des Louis Napoleon

von

Karl Marx.

New-York.

Expedition: Deutsche Verlags-Buchhandlung von Schmidt und Helmich.

William-Street Nr. 191.

1852.

Coperta interioară a revistei „Die Revolution“,
în care a fost publicată pentru prima oară lucrarea
„Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“

I

Hegel face undeva observația că toate marile evenimente și personalități care au o importanță istorică mondială apar, ca să zicem așa, de două ori. El a uitat să adauge : prima oară ca tragedie, a doua oară ca farsă. Caussidière în locul lui Danton, Louis Blanc în locul lui Robespierre, Montagne din 1848—1851 în locul Montagnei din 1793—1795, nepotul în locul unchiului. Aceeași caricatură poate fi constatată și în împrejurările în care a apărut ediția a doua a lui Optsprezece brumar!⁴⁴

Oamenii își făuresc ei înșiși istoria, dar și-o făuresc nu după bunul lor plac și în împrejurări alese de ei, ci în împrejurări care există independent de ei, împrejurări date și moștenite din trecut. Tradițiile tuturor generațiilor moarte apasă ca un coșmar asupra minții celor vii. Și tocmai atunci când oamenii par preocupați să se transforme pe ei și lucrurile din jurul lor, să creeze ceva ce n-a mai fost, tocmai în asemenea epoci de criză revoluționară ei invocă cu teamă spiritele trecutului, chemându-le în ajutor, împrumută de la ele numele, lozincile de luptă, costumele, pentru a juca, în această travestire venerabilă și cu acest limbaj împrumutat, o nouă scenă a istoriei universale. Astfel Luther s-a travestit în apostolul Pavel, revoluția din 1789—1814 s-a costumat, pe rînd, în republică romană și în imperiu roman, iar revoluția din 1848 nu a găsit nimic mai bun de făcut decît să parodieze cînd anul 1789, cînd tradițiile revoluționare ale anilor 1793—1795. Tot așa începătorul care a învățat o limbă străină, în gînd traduce mereu în limba sa maternă; el nu și-a însușit spiritul limbii noi și nu o poate mînuî liber atîta timp cît se va simți silit s-o traducă în gînd, atîta timp cît nu va uita de limba sa maternă atunci cînd folosește limba nouă.

La cercetarea acestor invocări, pe plan istoric-mondial, ale morților observăm din primul moment o deosebire izbitoare. Camille Desmoulins, Danton, Robespierre, St.-Just, Napoleon, eroii, ca și partidele și masele populare ale vechii revoluții franceze, au îndeplinit, în costume romane și cu fraze romane pe buze, sarcina epocii lor: descătușarea și instaurarea societății moderne *burgheze*. Unii au sfărîmat în bucăți baza feudalismului și au secerat capetele feudale care crescuseră pe această bază. Napoleon a creat în interiorul Franței condițiile în care a devenit posibilă dezvoltarea liberei concurențe, exploatarea proprietății funciare parcelate, utilizarea forțelor de producție industriale descătușate ale națiunii, iar dincolo de granițele franceze el a lichidat pretutindeni formele feudale în măsura în care acest lucru era necesar pentru a crea pe continentul european societății burgheze din Franța o ambianță corespunzătoare, adecvată cerințelor timpului. Dar îndată ce noua orînduire socială s-a statornicit, coloșii antediluvieni au dispărut, și împreună cu ei întreaga Romă înviată din morți, toți acești Brutus, Gracchus, Publicola, tribunii, senatorii și însuși Cezar. Societatea burgheză, practică și lucidă, și-a creat adevărații interpreți și purtători de cuvînt în persoana unor Say, Cousin, Royer-Collard, Benjamin Constant și Guizot. Adevărații ei comandanți ședeau îndărătul tejghelelor, iar capul ei politic era ceafa grasă a lui Ludovic al XVIII-lea. Complet absorbită de producerea avuției și de lupta pașnică de concurență, ea a uitat că la leagănul ei vegheaseră fantomele Romei antice. Dar oricît de puțin eroică este societatea burgheză, a fost totuși nevoie de eroism, spirit de abnegație, teroare, război civil și lupte între popoare pentru a o aduce pe lume. Iar gladiatorii ei au găsit, în tradițiile clasic stricte ale republicii romane, idealurile, formele artistice și iluziile de care aveau nevoie pentru a ascunde de ei înșiși conținutul limitat burghez al luptelor lor și pentru a-și menține entuziasmul la nivelul mării tragedii istorice. Astfel, pe o altă treaptă de dezvoltare, cu un secol înainte, Cromwell și poporul englez folosiseră pentru revoluția lor burgheză limbajul, pasiunile și iluziile împrumutate din Vechiul testament. Cînd adevărata țintă a fost atinsă, cînd transformarea burgheză a societății engleze s-a înfăptuit, Locke a luat locul lui Avacum.

Învierea morților a servit deci în aceste revoluții pentru a glorifica noile lupte și nu pentru a le parodia pe cele vechi, pentru a înălța în imaginație sarcina dată și nu pentru a se

sustrage de la rezolvarea ei practică, pentru a regăsi spiritul revoluției și nu pentru a evoca din nou fantoma ei.

1848—1851 nu a făcut decît să evoce fantoma vechii revoluții, începînd cu Marrast, acest republicain en gants jaunes *, care se travestise în bătrînul Bailly, și sfîrșind cu aventurierul care-și ascunde fața, de o respingătoare trivialitate, sub masca mortuară de fier a lui Napoleon. Un întreg popor, care credea că-și accelerase prin revoluție mișcarea sa înainte, se vede dintr-o dată împins înapoi, într-o epocă apusă. Și ca să nu existe nici o îndoială asupra acestei întoarceri în trecut, reînvie vechile date, vechiul calendar, vechile denumiri, vechile edicte, devenite de mult apanajul anticarilor erudiți, reînvie vechii zbiri, care se părea că putreziseră de mult. Națiunea se simte ca acel englez scrîntit de la Bedlam ⁴⁵ care își închipuie că trăiește pe timpul vechilor faraoni și se plînge zilnic de muncile grele pe care trebuie să le execute în minele de aur ale Etiopiei, închis între zidurile acestei închisori subterane, cu o lampă care abia luminează fixată pe cap, păzit de supraveghetorul de sclavi cu un bici lung în mînă și de mercenari barbari îngrămădiți la ieșiri, care nu-i înțeleg nici pe ocnași și nici între ei nu se înțeleg, pentru că nu vorbesc aceeași limbă. „Și toate acestea mi se cer mie — suspină englezul scrîntit —, mie, britanic liber, mi se cere să extrag aur pentru vechii faraoni!” „Să plătesc datoriile familiei Bonaparte!”, suspină națiunea franceză. Cît timp a fost cu mintea întregă, englezul nu s-a putut elibera de ideea fixă de a obține aur. Francezii, cît timp au făcut revoluția, nu s-au putut elibera de amintirea lui Napoleon, după cum au dovedit-o alegerile de la 10 decembrie ⁴⁶. Ca să scape de pericolele revoluției, tînjeau după oalele cu carne din Egipt ⁴⁷ și răspunsul a fost 2 decembrie 1851. Ei nu au numai caricatura bătrînului Napoleon, ei îl au chiar pe el caricaturizat, așa cum trebuie să arate în mijlocul secolului al XIX-lea.

Revoluția socială din secolul al XIX-lea își poate sorbi poezia numai din viitor și nu din trecut. Ea nu poate începe îndeplinirea propriei ei misiuni înainte de a se fi lepădat de orice venerare superstițioasă a trecutului. Revoluțiile anterioare au avut nevoie de amintirea evenimentelor de importanță istorică mondială ale trecutului pentru a se amăgi asupra propriului lor conținut. Revoluția secolului al XIX-lea trebuie să-i lase pe morți să-și îngroape morții, pentru a-și

* — republicanul cu mănuși galbene. — *Nota trad.*

lămuri propriul ei conținut. Odiñoară fraza depășea conținutul, acum conținutul depășește fraza.

Revoluția din februarie a fost o lovitură neașteptată pentru vechea societate, pe care a luat-o prin surprindere, iar poporul a proclamat această *lovitură* neașteptată drept un eveniment de o importanță istorică mondială, care deschide o eră nouă. La 2 decembrie revoluția din februarie dispare în miinile unui trișor abil, iar drept rezultat nu monarhia este răsturnată, ci concesiile liberale care îi fuseseră smulse prin lupte seculare. În loc ca *societatea* însăși să-și fi cucerit un conținut nou, numai *statul* pare să fi revenit la forma sa cea mai veche, la domnia primitivă și insolentă a sabiei și a antereului. Astfel, coup de tête * din decembrie 1851 este o replică la coup de main ** din februarie 1848. Ceea ce se câștigase ușor s-a pierdut tot atît de ușor. Cu toate acestea, răstimpul dintre aceste două evenimente nu a trecut în zadar. În cursul anilor 1848—1851, societatea franceză și-a însușit — după o metodă rapidă pentru că era revoluționară — învățămintele și experiența care, în condițiile unei dezvoltări normale, ca să zicem așa metodice, ar fi trebuit să precedă revoluția din februarie, pentru ca aceasta să fie altceva decît o simplă zguduire a suprafeței. Societatea pare să se fi întors acum la punctul ei de plecare; în realitate însă abia trebuie să-și creeze punctul de plecare pentru revoluție, să-și creeze situația, relațiile, condițiile, care numai ele permit revoluției moderne să capete un caracter serios.

Revoluțiile burgheze, ca, de pildă, cele din secolul al XVIII-lea, înaintează vijelios din succes în succes, se întrec în efecte dramatice, oamenii și lucrurile parcă ar fi inundate în lumina unor focuri bengale, fiecare zi aduce un nou val de extaz. Dar ele sînt efemere, își ating în scurt timp apogeul, după care societatea, înainte de a învăța să-și însușească cu luciditate rezultatele perioadei sale de avînt tumultuos, cade într-o mahmureală îndelungată. Dimpotrivă, revoluțiile proletare, revoluțiile secolului al XIX-lea, se critică singure mereu, își întrerup într-una propriul lor curs, revin asupra celor ce par gata înfăptuite pentru a o lua de la început, ridiculizează necruțător și în amănunt jumătățile de măsură, slăbiciunile și aspectele lamentabile ale primelor lor încercări și par a nu-și doborî adversarul decît pentru ca acesta să soarbă forțe noi din pămînt și să se ridice din nou, cu puteri înze-

* — lovitură nesăbuită, acțiune insolentă. — *Nota trad.*

** — lovitură îndrăzneată, acțiune hotărîtă. — *Nota trad.*

cite, împotriva-le, dau mereu înapoi, speriate, în fața imensității nedefinite a propriilor lor țeluri, pînă nu se creează o situație care face imposibilă orice întoarcere și pînă cînd însăși viața nu strigă :

Hic Rhodos, hic salta !
Aici este trandafirul, aici să dansezi !⁴⁸

De altfel orice om înzestrat cît de cît cu spirit de observație, chiar dacă nu a urmărit pas cu pas evoluția evenimentelor din Franța, trebuia să presimtă că revoluția este sortită unui eșec din cale-afară de rușinos. Era destul să auzi lătratul triumfător și plin de înfumurare cu care se felicitau reciproc domniile democrați pentru providențialele urmări ale celei de-a doua duminici a lunii mai 1852⁴⁹. A doua duminică a lunii mai 1852 devenise în mintea lor o idee fixă, o dogmă, ca și pentru hiliaști ziua celei de-a doua veniri a lui Hristos, în care trebuia să înceapă împărăția de o mie de ani. Slăbiciunea s-a refugiat, ca întotdeauna, în credința în minuni ; considerînd că dușmanul este înfrînt dacă în imaginație l-a izgonit cu vrăji, ea a pierdut orice simț al realității ; inactivă, a idealizat viitorul care o aștepta și faptele vitejești pe care urma să le săvîrșească, dar pe care a considerat că este prematur să le facă cunoscute. Acești eroi, care încearcă să dezmință evidenta lor incapacitate compătîmindu-se reciproc și adunîndu-se toți la un loc, își făcuseră bagajele, înhățaseră cu anticipație cununile de lauri și erau tocmai pe cale să sconteze la bursa de valori republicile lor in partibus*, pentru care, modești cum sînt din fire, avuseseră grijă să-și organizeze, pe tăcute, personalul guvernamental. Ziua de 2 decembrie i-a lovit ca un trăsnet căzut din senin ; iar popoarele, care în perioade de deprimare sînt mulțumite să-i lase pe cei mai gălăgioși să le innăbușe teama lăuntrică, se vor fi convins, poate, de rîndul acesta că au trecut vremurile cînd giuitul unor giște putea salva Capitoliul.

Constituția, Adunarea națională, partidele dinastice, republicanii albaștri și roșii, eroii din Africa, tunetul tribunei, fulgerele presei cotidiene, întreaga literatură, numele politice și celebritățile erudite, codul civil și dreptul penal, liberté, égalité, fraternité**, a doua duminică a lunii mai 1852,

* — in partibus infidelium, care nu există în realitate (textual : „în țara necredincioșilor“ — adaos la titlul episcopilor catolici numiți în funcții, pur nominale, de episcopi în țările necreștine). — *Nota trad.*

** — libertate, egalitate, fraternitate. — *Nota trad.*

toate au dispărut ca o nălucă în fața formulei magice rostite de un om pe care nici dușmanii lui nu-l socotesc vrăjitor. Votul universal pare să fi supraviețuit doar o clipă, pentru a-și scrie cu propria sa mână în văzul tuturor testamentul și pentru a declara în numele poporului însuși: „Tot ce există merită să piară”⁵⁰.

Nu ajunge să spui, așa cum fac francezii, că națiunea lor a fost luată prin surprindere. Unei națiuni și unei femei nu li se iartă clipa de slăbiciune în care primul aventurier venit poate să le siluiască. Fraze de felul acesta nu rezolvă enigma, ci doar o formulează altfel. Ar mai trebui să se explice cum de a putut fi surprinsă o națiune de 36.000.000 de oameni și tîrîită, fără nici o împotrivire, în robie de către trei aventurieri.

Să recapitulăm în linii generale fazele prin care a trecut revoluția franceză de la 24 februarie 1848 pînă în decembrie 1851.

Trei perioade principale se disting **not**: *perioada lui februarie*; de la 4 mai 1848 pînă la 28 mai 1849⁵¹ *perioada constituirii republicii*, sau a *Adunării naționale constituante*; de la 28 mai 1849 pînă la 2 decembrie 1851 *perioada republicii constituționale*, sau a *Adunării naționale legislative*.

Prima perioadă, de la 24 februarie, adică de la căderea lui Ludovic-Filip, pînă la 4 mai 1848, adică pînă la întrunirea Adunării constituante — *perioada lui februarie* propriu-zisă — poate fi considerată ca *prologul* revoluției. Caracterul acestei perioade s-a exprimat oficial în faptul că guvernul improvizat de ea s-a declarat el însuși *provizoriu*, și, ca și guvernul, tot ceea ce s-a inițiat, s-a încercat și s-a exprimat în această perioadă era numai *provizoriu*. Nimeni și nimic nu îndrăznește să pretindă pentru sine dreptul la o existență permanentă și la o acțiune adevărată. Toate elementele care pregătiseră sau determinaseră revoluția: opoziția dinastică⁵², burghezia republicană, mica burghezie democrat-republicană, muncitorii democrat-sociali, toate aceste elemente și-au găsit provizoriu locul în *guvernul* din februarie.

Nici nu se putea altfel. Zilele din februarie au urmărit inițial o reformă electorală care să lărgească cercul privilegiaților politici chiar în sinul clasei posedante și să răstoarne dominația exclusivă a aristocrației financiare. Cînd s-a ajuns însă la un conflict adevărat, cînd poporul s-a urcat pe bariade, cînd Garda națională a rămas pasivă, cînd armata nu a opus nici o rezistență serioasă, iar regalitatea a rupt-o la fugă, atunci instaurarea republicii s-a impus ca ceva de la sine în-

teles. Fiecare partid o interpreta în felul său. Proletariatul, cucerind republica cu arma în mână, i-a imprimat pecetea sa, proclamînd-o *republică socială*. Astfel s-a conturat conținutul general al revoluției moderne, conținut care se afla în cea mai ciudată contradicție cu tot ceea ce s-ar fi putut înfăptui imediat, în împrejurările și în condițiile date, cu materialul existent și cu nivelul de dezvoltare pe care îl atinseseră masele. Pe de altă parte, pretențiile tuturor celorlalte elemente care participaseră la revoluția din februarie le-au fost satisfăcute, acordîndu-li-se în guvern partea leului. Iată de ce în nici o altă perioadă nu găsim un amestec mai pestriț de fraze bombastice și de nesiguranță și neputință reală, de aspirații, de înnoire mai entuziaste și de dominație mai deplină a vechii rutine, de armonie aparentă mai înșelătoare a întregii societăți și de înstrăinare mai adîncă între elementele sale. În timp ce proletariatul parizian se mai îmbăta încă cu marile perspective care i s-au deschis și se antrena cu toată seriozitatea în discuții asupra problemelor sociale, vechile forțe sociale s-au grupat, s-au recules, s-au unit și au găsit un sprijin neașteptat în masa națiunii, țărani și mic-burghezii, care au năvălit toți o dată pe arena politică după ce au căzut barierele monarhiei din iulie.

A doua perioadă, de la 4 mai 1848 pînă la sfîrșitul lunii mai 1849, este perioada *constituirii, a întemeierii republicii burgheze*. Imediat după zilele din februarie, nu numai opoziția dinastică a fost luată prin surprindere de către republicani și republicanii de către socialiști, ci și întreaga Franță a fost luată prin surprindere de Paris. Adunarea națională, care și-a început lucrările la 4 mai 1848, a fost aleasă de națiune și reprezenta națiunea. Ea era un protest viu împotriva pretențiilor revoluției din februarie și trebuia să reducă rezultatele acestei revoluții la proporții burgheze. În zadar proletariatul parizian, care și-a dat imediat seama de caracterul acestei Adunări naționale, a încercat la 15 mai — cîteva zile după deschiderea ei — să pună capăt prin forță existenței acesteia, s-o dizolve, să descompună din nou în elementele sale componente acest corp organizat prin care îl amenința spiritul de reacțiune al națiunii. După cum se știe, ziua de 15 mai nu a avut alt rezultat decît că a îndepărtat de pe arena publică, pentru toată durata ciclului pe care-l cercetăm, pe Blanqui și pe adepții lui, adică pe adevărații conducători ai partidului proletar.

După *monarhia burgheză* a lui Ludovic-Filip poate urma numai o *republică burgheză*, adică, dacă pînă acum a domnit în numele regelui o parte restrînsă a burgheziei, de acum înainte va domni în numele poporului întreaga burghezie. Revendicările proletariatului parizian sînt mofturi utopice, cărora trebuie să li se pună capăt. La această declarație a Adunării naționale constituante, proletariatul parizian a răspuns prin *insurecția din iunie*, evenimentul cel mai grandios din istoria războaielor civile din Europa. Învingătoare a ieșit republica burgheză. De partea ei erau aristocrația financiară, burghezia industrială, păturile mijlocii, mica burghezie, armata, lumpenproletariatul organizat ca gardă mobilă, intelectualii, popii și populația rurală. De partea proletariatului parizian nu era nimeni în afară de el însuși. După ce a fost înfrînt, peste 3.000 de insurgenți au fost măcelăriți și 15.000 au fost deportați fără judecată. După această înfrîngere, proletariatul trece *pe al doilea plan* al scenei revoluționare. El încearcă din nou să răzbată ori de cîte ori mișcarea pare să ia un nou avînt, dar aceste încercări devin tot mai slabe și se soldează cu rezultate din ce în ce mai neînsemnate. De îndată ce vreo pătură socială situată deasupra lui intră în fierbere revoluționară, proletariatul încheie alianța cu ea și împărtășește astfel toate înfrîngerile pe care diferitele partide le suferă succesiv. Dar aceste lovituri succesive devin tot mai slabe pe măsură ce efectul lor se răsfrînge asupra tot mai multor pături ale societății. Conducătorii mai de vază ai proletariatului din Adunare și din presă cad unul după altul victimă tribunalelor și locul lor este ocupat de figuri tot mai dubioase. O parte a proletariatului se lansează în *experiențe doctrinare, crearea de bănci de schimb și de asociații muncitorești, adică într-o mișcare în care renunță la gîndul să revoluționeze lumea veche cu ajutorul tuturor puternicilor mijloace de care dispune, și, dimpotrivă, încearcă să-și realizeze emanciparea în spatele societății, pe cale particulară, în limitele condițiilor restrînse ale existenței sale, și de aceea eșuează în mod inevitabil*. Pe cît se pare, proletariatul nu e în stare nici să regăsească în sine însuși măreția revoluționară, nici să soarbă o nouă energie din noile alianțe încheiate, pînă ce *toate clasele* cu care a luptat în iunie nu vor fi doborîte ca și el însuși. Dar proletariatul, cel puțin, a căzut cu cinste, demnă de marea luptă istorică; nu numai Franța, dar Europa întregă a fost zguduită de cutremurul din iunie, pe cînd înfrîngerile ulterioare ale claselor superioare au fost

plătite atât de ieftin, încît partidul învingător s-a văzut nevoit se recurgă la exagerări insolente pentru ca aceste înfrîngerî, în genere, să poată fi socotite evenimente, ele devenind cu atât mai ruşinoase cu cît partidul învins este mai departe de cel proletar.

E drept că înfrîngerea insurgenţilor din iunie a pregătit, a netezit terenul pe care putea fi întemeiată, constituită republica burgheză, dar ea a arătat totodată că în Europa se pun alte probleme decît „republică sau monarhie”. Această înfrîngere a vădit că *republică burgheză* înseamnă aici dominaţia despotică neîngrădită a unei clase asupra altor clase. Ea a dovedit că în ţările cu civilizaţie veche, în care împărţirea în clase a atins un nivel ridicat, cu condiţii de producţie moderne şi cu o conştiinţă spirituală în care, datorită muncii seculare, au fost dizolvate toate ideile tradiţionale, *republica* înseamnă în genere numai forma politică de transformare revoluţionară a societăţii burgheze şi nu forma ei conservativă de existenţă, aşa cum se întîmplă, de pildă, în Statele Unite ale Americii de Nord, unde, deşi există clase, acestea totuşi nu s-au fixat încă, ci, aflîndu-se într-o continuă fluctuaţie, îşi înnoiesc şi îşi înlocuiesc în permanenţă elementele lor componente, unde mijloacele de producţie moderne nu numai că nu se îmbină cu o suprapopulaţie cronică, ci, dimpotrivă, suplînesc lipsa relativă de capete şi braţe, şi unde, în sfîrşit, dezvoltarea febrilă plină de forţe tinereşti a producţiei materiale, care are de cucerit o lume nouă, nu a lăsat nici timp şi nici prilej pentru lichidarea vechii lumi de strigoi.

Toate clasele şi partidele s-au unit în timpul zilelor din iunie în *partidul ordinii* împotriva clasei proletare ca *partid al anarhiei*, al socialismului, al comunismului. Ele „au salvat” societatea de „*duşmanii societăţii*”. Ele au ales ca parolă pentru trupele lor deviza vechii societăţi : „*Proprietate, familie, religie, ordine*”, îmbărbătîndu-i pe cruciaţii contrarevoluţionari cu cuvintele : „Sub acest steag vei învinge!”. Din acest moment, îndată ce unul dintre numeroasele partide care s-au unit sub acest steag împotriva insurgenţilor din iunie încearcă, în propriul său interes de clasă, să se menţină pe arena de luptă revoluţionară, el este înfrînt sub lozinca : „*Proprietate, familie, religie, ordine!*”. Societatea e salvată ori de cîte ori cercul celor ce o domină se îngustează, ori de cîte ori interese mai înguste primează asupra intereselor mai generale. Orice revendicare a celei mai simple reforme financiare burgheze, a celui mai comun liberalism, a celui mai

formal republicanism, a celui mai plat democratism este pedesită ca „atentat împotriva societății” și înfierată ca „socialism”. Iar pînă la urmă înșiși marii pontifi ai „religiei și ordinii” sînt goniți cu lovituri de picior de pe trepiedecele lor pythice, smulși din paturi în plină noapte, urcați în dubă, aruncați în temniță sau trimiși în surghiun ; templul lor e făcut una cu pămîntul, gura le e astupată, pana lor frîntă, legea lor făcută ferfeniță — în numele religiei, al proprietății, al familiei și al ordinii. Burghezi fanatici ai ordinii sînt împușcați în balcoanele lor de cete de soldați beți, sanctuarul familial este profanat, casele sînt bombardate din simpla dorință de amuzament — în numele proprietății, al familiei, al religiei și al ordinii. În sfîrșit, pleava societății burgheze alcătuieste *sfînta falangă a ordinii*, iar eroul Crapûlinsky⁶³ își face intrarea în palatul Tuilerii ca „*salvator al societății*”.

II

Să reluăm firul expunerii.

Istoria *Adunării naționale constituante* după zilele din iunie este *istoria dominației și a descompunerii fracțiunii republicane burgheze*, fracțiune cunoscută sub numele de republicani tricolori, republicani puri, republicani politici, republicani formalisti etc.

Ea a constituit, sub monarhia burgheză a lui Ludovic-Filip, *opozitia* republicană *oficială*, formînd astfel o parte componentă recunoscută a lumii politice din acea vreme. Ea își avea reprezentanții săi în camere și se bucura de o influență considerabilă în presă. „National”⁵⁴, organul ei parizian, era considerat tot atît de respectabil, în felul lui, ca și „Journal des Débats”⁵⁵. Acestei poziții pe care fracțiunea o ocupa sub monarhia constituțională îi corespundea și caracterul ei. Ea nu era o fracțiune a burgheziei sudată prin mari interese comune și delimitată prin condiții de producție specifice. Era o clică de burghezi, scriitori, avocați, ofițeri și funcționari cu tendințe republicane, a cărei influență se baza pe antipatia țării pentru persoana lui Ludovic-Filip, pe amintirea primei republici, pe convingerile republicane ale unui mănunchi de visători, dar în primul rînd pe *naționalismul francez*, a cărui ură împotriva tratatelor de la Viena și împotriva alianței cu Anglia o ținea mereu trează. Influența de care se bucura „National” sub domnia lui Ludovic-Filip se datora acestui imperialism ascuns, care de aceea a putut mai tîrziu, sub republică, să i se opună, în persoana lui Ludovic Bonaparte, lui „National” însuși ca un concurrent victorios. El combătea aristocrația financiară, așa cum o combătea tot restul opoziției burgheze. Polemica împotriva bugetului, care în Franța coincidea întru totul cu lupta împotriva aristocrației financiare, oferea o popularitate prea ieftină și un material prea

bogat pentru leading articles * puritane pentru a nu fi exploataată. Burghezia industrială îi era recunoscătoare „National”-ului pentru servila apărare a sistemului vamal protecționist francez, pe care el îl susținea de altfel mai mult din motive de ordin național decît de ordin economic, iar burghezia, în totalitatea ei, îi era recunoscătoare pentru calomnierea dușmănoasă a comunismului și socialismului. Încolo, partidul „National”-ului era *pur republican*, adică cerea o formă republicană de dominație burgheză în locul uneia monarhice și, înainte de toate, partea leului pentru sine în această dominație. Cît despre condițiile acestei schimbări politice, el nu era de loc lămurit asupra lor. Ceea ce îi era însă cu totul limpede — și acest lucru s-a vădit clar la banchetele date în favoarea reformei în ultima perioadă a domniei lui Ludovic-Filip — era lipsa sa de popularitate printre mic-burghezi democrați și, mai ales, în rîndurile proletariatului revoluționar. Acești republicani puri, cum era și de așteptat din partea unor republicani puri, erau chiar pe punctul de a se mulțumi deocamdată cu o regență a duceseii de Orléans, cînd a izbucnit revoluția din februarie, atribuind reprezentanților lor celor mai de vază locuri în guvernul provizoriu. Se înțelege că ei se bucurau de la bun început de încrederea burgheziei și aveau majoritatea în Adunarea națională constituantă. Elementele *socialiste* ale guvernului provizoriu au fost de îndată excluse din Comisia executivă pe care Adunarea națională a instituit-o la prima sa întrunire, iar partidul „National”-ului s-a folosit de izbucnirea insurecției din iunie pentru a demite însăși *Comisia executivă* și a se debarasa astfel de rivalii săi cei mai apropiați: *republicanii mic-burghezi*, sau *democrați* (Ledru-Rollin etc.). Cavaignac, generalul partidului burghez-republican care comandase măcelul din iunie, a luat locul Comisiei executive, fiind investit cu un fel de putere dictatorială. Marrast, fost redactor-șef al ziarului „National”, a devenit președinte permanent al Adunării naționale constituante, iar portofoliile ministeriale, ca și toate celelalte posturi importante, au revenit republicanilor puri.

Fracțiunea republicană burgheză, care se considera de mult moștenitoarea legitimă a monarhiei din iulie, și-a văzut astfel idealul mai mult decît împlinit. Numai că ea nu a ajuns la putere, așa cum visase sub Ludovic-Filip, printr-o revoltă liberală a burgheziei împotriva tronului, ci printr-o insurecție,

* — articole de fond. — *Nota trad.*

innăbușită cu ajutorul mitraliilor, a proletariatului împotriva capitalului. Ceea ce ea își imaginase ca evenimentul *cel mai revoluționar* a fost în realitate evenimentul *cel mai contra-revoluționar*. Fructul i-a căzut în mâini, dar el căzuse din pomul cunoștinței și nu din pomul vieții.

Dominația exclusivă a republicanilor burghezi nu a durat decît de la 24 iunie pînă la 10 decembrie 1848. Ea s-a rezumat la *întocmirea unei constituții republicane și la declararea stării de asediu la Paris*.

Noua *constituție* nu era, în fond, decît ediția republicanizată a cartei constituționale din 1830⁵⁶. Sistemul cenzitar îngust al monarhiei din iulie, care excludea de la puterea politică pînă și o mare parte din burghezie, era incompatibil cu existența republicii burgheze. Revoluția din februarie a proclamat imediat în locul acestui sistem cenzitar votul universal direct. Republicanii burghezi nu puteau anula acest act. Ei au fost nevoiți să se mulțumească să adauge o clauză restrictivă care prevedea pentru alegător un domiciliu de șase luni în circumscripția electorală. Vechea organizare administrativă, municipală, judiciară, militară etc. a rămas neatinsă; unele modificări aduse de constituție acestei organizări priveau tabla de materii și nu conținutul, denumirea și nu fondul.

Libertatea individului, a presei, a cuvîntului, a asocierii, a întrunirilor, a învățămîntului și a conștiinței etc. — inevitabilul stat-major al libertăților din 1848 — au căpătat o uniformă constituțională care le făcea invulnerabile. Căci fiecare dintre aceste libertăți este proclamată ca un drept *absolut* al citizen*-ului francez, însă cu constanta rezervă că ea este nelimitată numai în măsura în care nu este îngrădită de „*drepturile similare ale altora și de securitatea publică*” sau de „*legile*” care au menirea tocmai să asigure această armonie a libertăților individuale între ele și între aceste libertăți și securitatea publică. De exemplu: „Cetățenii au dreptul să se organizeze în asociații, să se întrunească în mod pașnic și neînarmați, au dreptul de petiționare și de a-și exprima părerile prin presă sau în orice alt fel. *Exercitarea acestor drepturi nu este îngrădită decît de drepturile similare ale altora și de securitatea publică*”. (Cap. II al constituției franceze art. 8). — „Învățămîntul este liber. Se poate *beneficia* de libertatea învățămîntului în condițiile prevăzute de lege și sub supravegherea statului”. (Loc. cit., art. 9). — „Domici-

* — cetățean. — *Nota trad.*

liul oricărui cetățean este inviolabil, în afară de cazurile prevăzute de lege". (Cap. II, art. 3). Etc. etc. — Constituția invocă, așadar, mereu viitoarele legi *organice*, menite să interpreteze aceste rezerve și să reglementeze astfel exercitarea acestor libertăți nelimitate, încît să nu se ciocnească nici între ele și nici cu securitatea publică. Mai tîrziu aceste legi organice au fost elaborate de către prietenii ordinii, și toate aceste libertăți au fost reglementate în așa fel încît burghezia să și le poată exercita fără a fi stînjenită de drepturile similare ale celorlalte clase. Cînd ea a refuzat cu totul aceste libertăți „altora” sau a permis exercitarea lor în condiții care constituiau tot atîtea capcane polițieneste, aceasta se făcea întotdeauna numai în interesul „*securității publice*”, adică al securității burgheziei, așa cum prevedea constituția. De aceea, mai tîrziu, ambele părți invocau pe bună dreptate constituția, atît prietenii ordinii, care au suprimat toate aceste libertăți, cît și democrații, care cereau să le fie redată toate aceste libertăți. Într-adevăr, fiecare paragraf al constituției conține propria sa antiteză, propriul său senat și propria sa cameră, și anume în formulările generale libertatea, iar în precizări suprimarea libertății. Atîta vreme decît cît era respectat *numele* libertății și doar realizarea ei efectivă era împiedicată — bineînțeles pe o bază legală —, existența constituțională a libertății rămînea neștirbită, inviolabilă, oricît de temeinic ar fi fost sugrumată existența ei reală în viața de toate zilele.

Această constituție, făcută inviolabilă într-un mod atît de ingenios, avea totuși, ca și Ahile, un punct vulnerabil; nu la călcîi, ci la cap, sau, mai curînd, la cele două capete care încununau întregul edificiu: *Adunarea legislativă* — pe de o parte, *președintele* pe de altă parte. Răsfoiți constituția și veți vedea că numai articolele în care se precizează raporturile dintre președinte și Adunarea legislativă apar categorice, pozitive, fără contradicții și exclud orice rătălmăcire. Într-adevăr, aici republicanii burghezi trebuiau să-și creeze lor înșiși o poziție sigură. Articolele 45—70 din constituție sînt astfel întocmite, încît Adunarea națională poate demite pe președinte pe cale constituțională, pe cînd președintele nu poate înlătura Adunarea națională decît pe cale neconstituțională, adică suprimînd constituția însăși. Aici constituția provoacă, prin urmare, propria sa suprimare prin violență. Ea consfințește nu numai diviziunea puterilor, ca și carta din 1830, dar o adîncește, transformînd-o într-o contradicție de neîmpăcat. Ca urmare a constituției din 1848, în *jocul puteri-*

lor constituționale — cum denumea Guizot gilceava parlamentară dintre puterea legislativă și cea executivă — se mizează totul, în permanență, pe o singură carte. De o parte 750 de reprezentanți ai poporului, aleși prin vot universal și reeligibili, constituind o Adunare națională necontrolabilă, indivizibilă și care nu poate fi dizolvată, o Adunare națională investită cu o putere legislativă, nelimitată, care hotărăște în ultimă instanță asupra războiului, păcii și tratatelor comerciale, care singură posedă dreptul de amnistie și care, datorită caracterului ei permanent, se află neconținut pe avanscenă. De partea cealaltă președintele, investit cu toate atribuțiile puterii regale, cu dreptul de a-i numi și revoca pe miniștrii săi independent de Adunarea națională, avînd în mîinile sale toate mijloacele puterii executive, împărțind toate funcțiile și dispunînd astfel, în Franța, de soarta a cel puțin 1.500.000 de oameni, căci acesta este numărul celor care depind de cei 500.000 de funcționari și ofițeri de toate gradele. Lui îi sînt subordonate toate forțele armate. El se bucură de privilegiul de a grația pe criminali, de a dizolva unitățile Gărzilor naționale, de a revoca, cu consimțămîntul Consiliului de stat, consiliile generale, cantonale și comunale, alese de înșiși cetățenii. Tot lui îi sînt rezervate inițiativa și rolul conducător la încheierea tuturor tratatelor cu străinătatea. Pe cînd Adunarea rămîne mereu pe scenă, expunîndu-se zilnic criticii opiniei publice, președintele duce în Champs Elysées, o viață ascunsă de privirile lumii, avînd mereu în fața ochilor și întipărit în inimă art. 45 al constituției, care îi amintește zilnic: „frère, il faut mourir !”⁵⁷. Puterea ta încetează în a doua duminică a frumoasei luni mai, în al patrulea an de la alegerea ta ! Și atunci adio grandoare, piesa nu se joacă de două ori, și, dacă ai datorii, îngrijește-te din vreme să le plătești din cei 600.000 de franci care-ți sînt alocați prin constituție, dacă, bineînțeles, nu preferi să te muți la Clichy⁵⁸ în a doua luni a frumoasei luni mai ! — Dacă constituția îl investeste astfel pe președinte cu puterea efectivă, ea caută să asigure Adunării naționale puterea morală. Abstracție făcînd de faptul că o putere morală nu poate fi creată prin articole de lege, constituția, în acest caz, se infirmă ea însăși, prevăzînd că președintele este ales de către toți francezii prin vot direct. În timp ce voturile Franței se fărîmîtează între cei 750 de membri ai Adunării naționale, aici ele se concentrează, dimpotrivă, asupra unei singure persoane. În timp ce fiecare deputat nu reprezintă decît cutare sau cutare partid, cutare

sau cutare oraș, cutare sau cutare localitate sau chiar numai necesitatea de a se alege unul dintre cei 750 de deputați cînd nu se acordă o prea mare atenție nici fondului problemei și nici omului, *președintele* este alesul națiunii, iar actul alegerii sale este marea carte pe care o joacă poporul suveran o dată la patru ani. Adunarea națională aleasă se află într-un raport metafizic cu națiunea, iar președintele ales se află într-un raport personal cu ea. E drept că Adunarea națională reflectă, prin diferiții ei reprezentanți, multiplele aspecte ale spiritului național, dar acest spirit se întruchipează în persoana președintelui. Față de Adunarea națională el posedă un fel de drept divin, el este președinte prin grația poporului.

Thetis, zeița mării, îi prezisese lui Ahile că va muri în floarea vîrstei. Constituția, care are și ea punctul ei vulnerabil ca și Ahile, avea și ea presimțirea, ca și Ahile, că va muri de o moarte prematură. Era destul ca republicanii puri ai Constituantei să arunce o privire din sferele celeste ale republicii lor ideale asupra lumii profane, ca, fără să mai fie nevoie ca Thetis să iasă din mare și să le destăinuie secretul, să vadă cum sporește din zi în zi aroganța regaliștilor, a bonapartiștilor, a democraților, a comuniștilor și propria lor lipsă de popularitate pe măsură ce se apropiau de desăvîrșirea capodoperei lor legislative. Ei încercau să păcălească destinul printr-un truc constituțional, prin art. 111 al constituției, potrivit căruia orice propunere de *revizuire a constituției* trebuie votată în trei ședințe succesive, la interval de o lună una de alta, cu cel puțin $\frac{3}{4}$ din voturi, și încă cu condiția ca cel puțin 500 de membri ai Adunării naționale să participe la vot. Aceasta nu era decît o încercare neputincioasă de a-și asigura, pentru cazul — pe care îl și prevedeau în mod profetic — cînd vor deveni o minoritate parlamentară, o putere care le scăpa pe zi ce trecea tot mai mult din slabele lor mîini, chiar în momentul cînd mai dispuneau de majoritatea parlamentară și de toate mijloacele puterii guvernamentale.

În sfîrșit, într-un articol melodramatic, constituția se încredințează ea însăși „vigilenței și patriotismului întregului popor francez, precum și ale fiecărui francez în parte”, după ce încă într-unul din articolele anterioare îi încredințase pe francezii „vigilenți” și „patrioți” delicatei tutele penale a tribunalului suprem, „haute cour”, anume inventat de ea.

Aceasta era constituția din 1848, care a fost răsturnată, la 2 decembrie 1851, nu de un cap de om, ci de simpla atin-

gere a unei pălării. E drept că această pălărie era un tricorn napoleonian.

În timp ce republicanii burghezi erau ocupați în Adunare cu născocirea, discutarea și votarea acestei constituții, Cavaignac menținea, în afara Adunării, *starea de asediu la Paris*. Starea de asediu la Paris a fost moașa Constituantei în timpul durerilor facerii la nașterea republicii. Dacă constituția a fost trimisă mai târziu de baionete pe lumea cealaltă, nu trebuie să uităm că tot cu baionete, îndreptate împotriva poporului, ea a trebuit să fie apărută încă în pîntecele mamei și că tot cu ajutorul lor a fost adusă pe lume. Strămoșii „republicanilor onești” își plimbaseră simbolul constituției, tricolorul, prin toată Europa. „Republicanii onești” au făcut, la rîndul lor, o invenție, care și-a croit singură drum pe întregul continent, revenind însă cu o dragoste mereu renăscută în Franța, pînă ce în cele din urmă s-a încetățenit în jumătate din departamentele franceze. Această invenție era *starea de asediu*. O invenție strașnică, aplicată periodic în toate crizele care s-au succedat în decursul revoluției franceze. Însă cazarma și bivuacul, a căror povară era impusă periodic societății franceze pentru a-i întuneca conștiința și a o reduce la tăcere; sabia și pușca, chemate periodic să judece și să administreze, să tuteleze și să cenzureze, să joace rolul de polițist și de paznic de noapte; mustața și tunica, proclamate periodic drept supremă înțelepciune a societății și mentori ai societății, — cum puteau oare cazarma și bivuacul, sabia și pușca, mustața și tunica să nu ajungă în cele din urmă la concluzia că e preferabil să salveze societatea o dată pentru totdeauna și, proclamînd propriul lor regim drept regim suprem, să scutească complet societatea burgheză de grija de a se autoguverna? Cazarma și bivuacul, sabia și pușca, mustața și tunica trebuiau cu atît mai mult să ajungă la această concluzie, cu cît se puteau aștepta că în acest caz vor primi și o plată mai bună în numerar pentru aceste merite mai importante, pe cînd cu starea de asediu doar periodică și cu temporara salvare a societății, întreprinsă din ordinul cutărei sau cutărei fracțiuni burgheze, nu se alegeau cu prea mare lucru, în afară de cîțiva morți și răniți și de cîteva rînjete amabile din partea burghezilor. Nu era oare cazul ca în cele din urmă armata să se joace de-a starea de asediu și în propriul ei interes, asediind totodată și pungile cu bani ale burghezilor? De altminteri nu trebuie uitat, în treacăt fie zis, că același *colonel Bernard* care, în calitate de președinte al

comisiilor militare, deportase fără judecată, sub Cavaignac, 15.000 de insurgenți, se află în momentul de față iarăși în fruntea comisiilor militare care funcționează la Paris.

Dacă, proclamînd starea de asediu la Paris, republicanii „onești”, republicanii puri, au creat pepiniera în care au putut crește pretorienii lui 2 decembrie 1851, ei merită în schimb laude pentru faptul că, acum cînd dispuneau de întreaga forță a națiunii, în loc să exalteze sentimentul național, așa cum făceau pe vremea lui Ludovic-Filip, se tirăsc în fața puterilor străine și că, în loc să elibereze Italia, îngăduie ca ea să fie din nou înrobită de austrieci și de napolitani⁵⁹. Alegerea lui Ludovic Bonaparte ca președinte, la 10 decembrie 1848, a pus capăt dictaturii lui Cavaignac și Adunării constituante.

Articolul 44 al constituției glăsuiește: „Președinte al republicii franceze nu poate fi decît cel care nu și-a pierdut niciodată calitatea de cetățean francez”. Primul președinte al republicii franceze, Ludovic-Napoleon Bonaparte, nu numai că-și pierduse calitatea de cetățean francez, nu numai că fusese constabler special în Anglia, dar mai era și elvețian naturalizat⁶⁰.

Am analizat în altă parte, pe larg, semnificația alegerilor de la 10 decembrie⁶¹. Nu mai revin aici asupra acestui lucru. E suficient să menționez că acestea au reprezentat o *reacție a țăranilor*, care trăsese războaiele revoluției din februarie, împotriva celorlalte clase ale națiunii, o *reacție a satului împotriva orașului*. Ele au avut mare răsunet în armată, căreia republicanii de la „National” nu-i dăduseră un prilej să se acopere de glorie și nici nu-i măriseră solda, în rîndurile marii burghezii, care-l considera pe Bonaparte ca o punte de trecere spre monarhie, în rîndurile proletarilor și mic-burghezilor, care vedeau în el omul menit să-l pedepsească pe Cavaignac. Voi avea mai tîrziu ocazia să mă opresc mai pe larg asupra atitudinii țăranilor față de revoluția franceză.

Perioada de la 20 decembrie 1848 pînă la dizolvarea Constituantei, în mai 1849, cuprinde istoria prăbușirii republicanilor burghezi. După ce au întemeiat o republică pentru burghezii, au izgonit proletariatul revoluționar de pe arenă și au redus momentan la tăcere mica burghezie democratică, ei înșiși au fost înlăturați de către masa burgheziei, care, pe bună dreptate, a pus stăpînire pe această republică ca pe o *proprietate a ei*. Această masă burgheză era însă *regalistă*. O parte din ea, marii proprietari funciari, dominase sub

restaurație și era deci *legitimistă*. Cealaltă parte, compusă din aristocrația financiară și marii industriași, dominase în timpul monarhiei din iulie și, în consecință, era *orléanistă*. Marii demnitari ai armatei, ai universității, ai bisericii, ai baroului, ai academiei și ai presei erau unii pentru legitimisti, iar alții pentru orléaniști, deși în proporții diferite. Aici, în republica burgheză, care nu purta nici numele de *Bourbon*, nici pe cel de *Orléans*, ci pe cel de *Capital*, ei au găsit forma de stat în care puteau domina în comun. Încă insurecția din iunie îi unise în „partidul ordinii”. Acum trebuia, în primul rând, înlăturată clica republicanilor burghezi, care se mai menținea pe poziții în Adunarea națională. Pe cât de brutali se arătaseră acești republicani puri atunci când abuzaseră de forța fizică față de popor, pe atât de lași, timizi, lipsiți de curaj, neputincioși și incapabili de luptă se retrăgeau ei acum, când ar fi trebuit să-și apere, împotriva puterii executive și a regaliștilor, republicanismul și dreptul lor de legisferare. Nu e cazul să relatez aici istoria rușinoasă a destrămării lor. Ei n-au pierit, ci au dispărut. Istoria lor s-a încheiat pentru totdeauna. În perioada următoare, ei nu mai figurează nici în sinul Adunării, nici în afara ei decât ca umbre ale trecutului, umbre care par să reînvie din nou ori de câte ori este vorba numai de numele republicii și ori de câte ori conflictul revoluționar amenință să coboare la nivelul cel mai scăzut. Menționez în treacăt că ziarul „National”, de la care a luat numele acest partid, trece în perioada următoare de partea socialismului.

Înainte de a încheia cu această perioadă, să mai aruncăm o privire retrospectivă asupra celor două forțe, dintre care una a nimicit-o pe cealaltă la 2 decembrie 1851, în timp ce, de la 20 decembrie 1848 și pînă la dizolvarea Constituantei, între ele a existat o uniune conjugală. Ne referim la Ludovic Bonaparte, pe de o parte, și la partidul regaliștilor coalizați, partidul ordinii, partidul marii burghezii, pe de altă parte. De îndată ce a fost ales președinte, Bonaparte a format un guvern al partidului ordinii, în fruntea căruia l-a pus pe Odilon Barrot, care era, lucru demn de notat, vechiul conducător al celei mai liberale fracțiuni a burgheziei parlamentare. Domnul Barrot a pus, în sfîrșit, mîna pe portofoliul ministerial, a cărui viziune îl obsedase din 1830 încoace, ba mai mult, pe acela de prim-ministru în acest guvern. Dar l-a obținut nu cum visase el pe vremea lui Ludovic-Filip, ca liderul cel mai înaintat al opoziției parlamentare, ci ca aliat al tuturor duș-

manilor săi de moarte — iezuiții și legitimiștii — și cu mișunea de a înmormînta parlamentul. El a putut, în sfîrșit, să se cunună cu mireasa lui, dar abia după ce aceasta se prostituase. Cît despre Bonaparte, în aparență el se eclipsase complet. Partidul ordinii acționa pentru el.

Chiar în prima ședință a Consiliului de Miniștri s-a hotărît expediția la Roma. S-a convenit ca această expediție să fie întreprinsă fără știrea Adunării naționale, iar mijloacele materiale necesare urmau să-i fie smulse sub un pretext fals. Astfel, guvernul și-a început activitatea prin înșelarea Adunării naționale și printr-o conspirație secretă cu puterile absolutiste străine împotriva republicii revoluționare romane. În același mod și prin aceleași procedee și-a pregătit Bonaparte lovitura de la 2 decembrie împotriva corpului legislativ regalist și republicii lui constituționale. Să nu uităm că același partid care la 20 decembrie 1848 alcătuisese guvernul lui Bonaparte la 2 decembrie 1851 forma majoritatea Adunării naționale legislative.

Constituanta hotărîse în august să se dizolve abia după elaborarea și promulgarea unei întregi serii de legi organice, menite să completeze constituția. La 6 ianuarie 1849 partidul ordinii propuse Adunării, prin deputatul Rateau, să lase baltă legile organice și să hotărască mai degrabă *propria* ei *dizolvare*. Nu numai guvernul, în frunte cu domnul Odilon Barrot, ci și toți deputații regaliști din Adunarea națională îi declarau acum pe un ton poruncitor că dizolvarea ei ar fi necesară pentru a restabili creditul, a întări ordinea, a pune capăt situației provizorii nesigure și pentru a întrona o stare de lucruri definitivă ; că Adunarea împiedică noul guvern să depună o activitate rodnică și caută să-și prelungească existența doar din ură și că țara e sătulă de ea. Bonaparte și-a notat cu luare-aminte toate aceste invective împotriva puterii legislative, le-a învățat pe de rost și, la 2 decembrie 1851, a dovedit regaliștilor parlamentari că învățase ceva de la ei. El a îndreptat împotriva lor propriile lor lozinci.

Guvernul Barrot și partidul ordinii au mers mai departe. Ei au provocat în toată Franța o campanie de *petiții adresate Adunării naționale*, prin care aceasta era poftită cu amabilitate să dispară. Astfel ei au ridicat la luptă împotriva Adunării naționale — expresia constituțional organizată a voinței poporului — masele populare neorganizate. Ei l-au învățat pe Bonaparte să facă apel la popor împotriva adunărilor parlamentare. În sfîrșit, la 29 ianuarie 1849 sosise ziua cînd

Constituanta trebuia să decidă asupra propriei sale dizolvări. Adunarea națională a găsit sediul ei ocupat de armată ; Changarnier, generalul partidului ordinii în ale cărui mâini se găsea comanda supremă a Gărzii naționale și a trupelor de linie, a trecut în revistă trupele din Paris, ca și cum s-ar fi aflat în preajma unei bătălii, iar regaliștii coalizați au amenințat Constituanta că se va recurge la violență dacă ea nu se va arăta conciliantă. Ea a dat dovadă de înțelegere și a mai obținut prin tocmeală un scurt răgaz. Ce altceva a fost ziua de 29 ianuarie decât le coup d'état * de la 2 decembrie 1851, numai că săvârșit de regaliști împreună cu Bonaparte împotriva Adunării naționale republicane ? Domnii regaliști n-au băgat de seamă sau n-au vrut să bage de seamă că Bonaparte a folosit ziua de 29 ianuarie 1849 pentru a primi defilarea unei părți a trupelor la Tuilerii și că s-a grăbit să profite de acest prim apel fățiș la puterea armată împotriva puterii parlamentare pentru a le sugera pe Caligula ⁶². Ei îl vedeau, firește, numai pe Changarnier al lor.

Unul dintre motivele care a determinat în mod deosebit partidul ordinii să scurteze, prin violență, viața Constituantei erau legile *organice* care urmau să completeze constituția, ca, de pildă, legea învățămîntului, legea cultelor etc. Regaliștii coalizați aveau cel mai mare interes ca ei înșiși și nu republicanii deveniți bănuitori să întocmească aceste legi. Printre aceste legi organice era însă și o lege privind responsabilitatea președintelui republicii. În 1851 Adunarea legislativă tocmai se ocupa de elaborarea unei astfel de legi, cînd Bonaparte a prevenit această lovitură prin lovitura sa de la 2 decembrie. Ce n-ar fi dat regaliștii coalizați, în timpul campaniei lor parlamentare din iarna anului 1851, să fi găsit legea cu privire la responsabilitatea președintelui gata întocmită, și încă de o Adunare republicană, bănuitoare și ostilă !

După ce Constituanta își sfărîmase singură la 29 ianuarie 1849 ultima armă, guvernul Barrot și prietenii ordinii au hărțuit-o fără cruțare, făcînd totul pentru a o umili și smulgînd neputincioasei și deznădăjduitei Adunări un șir de legi, care au făcut-o să piardă și ultimul rest de considerație de care se mai bucura în societate. Bonaparte, absorbit de ideea sa fixă napoleoniană, a avut destul tupeu pentru a exploata în mod public această înjosire a puterii parlamentare. Și anume, atunci cînd, la 8 mai 1849, Adunarea națională a dat guvernului un vot de blam pentru ocuparea orașului Civitavecchia

* — lovitura de stat. — *Nota trad.*

de către generalul Oudinot, ordonînd ca expediția de la Roma să revină la îndeplinirea misiunii inițiale⁶³, Bonaparte a publicat chiar în aceeași seară, în „Moniteur”, o scrisoare adresată lui Oudinot în care îl felicită pentru faptele sale eroice, dîndu-și, în contrast cu scribii parlamentari, aerul de protector generos al armatei. Toate acestea îi făceau să rîdă pe regaliști, care erau convinși că-l duc de nas. În sfîrșit, atunci cînd Marrast, președintele Constituantei, a crezut un moment că siguranța Adunării naționale este primejduită și, sprijinindu-se pe constituție, a chemat un colonel cu regimentul său, acesta a refuzat să se prezinte, invocînd disciplina, și i-a propus lui Marrast să se adreseze lui Changarnier, care i-a respins cererea, observînd ironic că lui nu-i plac les baïonnettes intelligentes*. În noiembrie 1851, regaliștii coalizați, pregătindu-se să înceapă lupta decisivă împotriva lui Bonaparte, au încercat să impună, prin faimosul lor *proiect de lege a chestorilor*⁶⁴, principiul potrivit căruia președintele Adunării naționale, poate, în caz de nevoie, să cheme direct trupele. Le Flô, unul dintre generalii lor, semnase proiectul de lege. Zadarnic a votat Changarnier pentru proiect, zadarnic a adus Thiers omagii înțelepciunii circumspecte a răposatei Constituante. *St.-Arnaud, ministrul de război*, i-a răspuns întocmai cum îi răspunsese Changarnier lui Marrast, și aceasta în aclamațiile Montagnei !

Astfel, însuși *partidul ordinii*, pe cînd nu era încă Adunare națională, ci numai guvern, înfierase *regimul parlamentar*. Și tot el face zarvă atunci cînd în ziua de 2 decembrie 1851 izgonește regimul parlamentar din Franța !

Îi urăm drum bun !

---

* — baionetele care gîdesc. — *Nota trad.*

III

Adunarea națională legislativă s-a întrunit la 28 mai 1849. La 2 decembrie 1851 ea a fost dizolvată. Această perioadă cuprinde istoria *republicii constituționale, sau parlamentare*.

În prima revoluție franceză, dominația *constituționaliștilor* este urmată de aceea a *girondinilor*, iar dominația acestora de dominația *iacobinilor*. Fiecare dintre aceste partide se sprijină pe partidul mai înaintat. De îndată ce un partid a dus revoluția atât de departe încît nu mai este în stare s-o urmeze și, cu atât mai puțin, să se situeze în fruntea ei, este înlăturat și trimis la ghilotină de către aliatul mai îndrăzneț, care stă în spatele lui. Revoluția urmează astfel o linie ascendentă.

În revoluția din 1848 lucrurile se petrec invers. Partidul proletar apare ca o anexă a partidului democrat mic-burghez, care îl trădează și contribuie la înfringerea lui la 16 aprilie, la 15 mai și în zilele din iunie. Partidul democrat, la rîndul lui, se reazemă pe umerii partidului republican burghez. Republicanii burghezi, de îndată ce se cred în stare să se țină bine pe picioare, se și descotorosesc de companiunii inoportuni, pentru a se sprijini, la rîndul lor, pe umerii partidului ordinii. Acesta își scutură umerii, dîndu-i peste cap pe republicanii burghezi, și se urcă pe umerii forței armate. El își închipuie că mai șade pe umerii acesteia cînd, într-o bună dimineață, bagă de seamă că umerii s-au transformat în baionete. Fiecare partid lovește înapoi în partidul care-l împinge de la spate și se sprijină de cel care-l împinge înapoi. Nu e de mirare dacă, în această poziție caraghioasă, el își pierde echilibrul și, după inevitabilele scîlbăieli, se prăbușește, făcînd niște tumbe bizare. Astfel revoluția urmează o linie descendentă. Ea este angajată în această mișcare regresivă încă înainte ca ultima baricadă din februarie să fi fost

înlăturată și înainte ca prima putere revoluționară să fi fost constituită.

Perioada de care ne ocupăm prezintă amestecul cel mai pestriț de contradicții flagrante : constituționaliști care conspiră fățiș împotriva constituției ; revoluționari care, după propria lor mărturie, sînt adepți ai acțiunilor constituționale ; o Adunare națională care vrea să fie atotputernică și rămîne mereu parlamentară ; o Montagne care crede că menirea ei este să rabde și care compensează înfringerile ei actuale prin prevestirea viitoarelor victorii ; regaliști în rolul de pa-tres conscripti * ai republicii, constrînși de împrejurări să mențină în străinătate casele regale dușmănoase, ai căror partizani sînt, iar în Franța să sprijine republica, pe care o urăsc ; o putere executivă care-și vede puterea în propria-i slăbiciune și prestigiul în disprețul pe care-l inspiră ; o republică care nu e altceva decît îmbinarea celor mai mirșave laturi a două monarhii : a Restaurației și a monarhiei din iulie, cu o etichetă imperială ; alianțe a căror principală clauză e dezbinarea ; lupte a căror lege fundamentală este lipsa de hotărîre ; o agitație deșăntată lipsită de conținut ; propovăduirea solemnă a ordinii, în numele ordinii, în numele revoluției ; pasiuni lipsite de adevăr și adevăruri lipsite de pasiuni ; eroi fără fapte eroice ; istorie fără evenimente ; dezvoltare a cărei unică forță motrice pare a fi calendarul, obositoare prin repetarea constantă a aceluiași stări de tensiune și de destindere ; antagonisme care par a se ascuți ele însele periodic, numai pentru ca să se tocească și să-și piardă orice însemnătate, neputînd fi rezolvate ; paradă pretențioasă de eforturi și spaimă burgheză în fața pericolului cataclismului final, în timp ce salvatori ai lumii se dedau la cele mai meschine intrigi și comedii de curte, amintind prin nepăsarea lor mai mult de vremurile frondei decît de judecata de apoi ; întregul geniu oficial al Franței, făcut de rușine de obtuzitatea perfidă a unui singur individ ; voința generală a națiunii, căutîndu-și — ori de cîte ori își spune cuvîntul prin votul universal — expresia potrivită în dușmanii inveterați ai intereselor maselor, pînă o găsește în cele din urmă în bunul plac al unui aventurier. Niciînd o pagină de istorie n-a fost zugrăvită în culori mai cenușii. Oamenii și evenimentele apar ca niște Schlemihli de-a-ndoaselea, ca niște umbre care și-au pierdut corpul⁶⁵. Revoluția însăși își paralizează propriii ei purtători, înzestrîndu-i numai pe dușmanii ei cu o vehemență

* — senatori. — *Nota trad.*

pasionată. Cînd „spectrul roșu“, mereu invocat și conjurat de către contrarevoluționari, apare în cele din urmă, el nu apare purtînd pe cap boneta frigiană anarhică, ci în uniforma ordinii, în *pantaloni roșii*.

Am văzut că guvernul instalat de Bonaparte la 20 decembrie 1848, în ziua înălțării sale, era un guvern al partidului ordinii, al coaliției dintre legitimiști și orléaniști. Acest guvern Barrot-Falloux supraviețuise Constituantei republicane, a cărei viață o scurtase în chip mai mult sau mai puțin violent, și se mai afla încă la cîrma țării. Changarnier, generalul regalistilor coalizați, continua să dețină comanda supremă a diviziei I de armată și pe aceea a Gărzii naționale din Paris. În sfîrșit, alegerile generale au asigurat partidului ordinii o mare majoritate în Adunarea națională. Aici deputații și pairii lui Ludovic-Filip s-au întîlnit cu o falangă sacră de legitimiști, pentru care numeroasele buletine de vot ale națiunii se transformaseră în bilete de intrare pe scena politică. Deputații bonapartiști erau prea puțin numeroși pentru a putea forma un partid parlamentar independent; ei nu apăreau decît ca une *mauvaise queue** a partidului ordinii. Astfel acesta avea în mîinile lui puterea guvernamentală, armata și corpul legislativ, într-un cuvînt întreaga putere de stat, întărită moralmente prin alegerile generale, care făceau să apară dominația lui drept expresie a voinței poporului, precum și prin victoria concomitentă a contrarevoluției pe întregul continent european.

Niciodată încă un partid nu și-a început campania cu mijloace mai puternice și sub auspicii mai favorabile.

În Adunarea națională legislativă, *republicanii puri*, naufragiați, s-au văzut reduși la o clică de vreo 50 de persoane în frunte cu generalii africani Cavaignac, Lamoricière, Bedeau. Marele partid de opoziție era însă *Montagne*. Aceasta era denumirea parlamentară pe care și-o dăduse partidul *democrației sociale*. El dispunea de peste 200 de locuri dintre cele 750 ale Adunării naționale și, în consecință, era cel puțin tot atît de puternic ca oricare din cele trei fracțiuni ale partidului ordinii luate în parte. Minoritatea lui relativă în raport cu întreaga coaliție regalistă părea compensată de anumite împrejurări speciale. Nu numai alegerile departamentale vedeau că acest partid își cîștigase numeroși aderenți în rîndurile populației sătești; partidul număra în rîndurile sale aproape pe toți deputații din Paris; armata, alegînd trei subofițeri, își

* — o jalnică anexă. — *Nota trad.*

manifestase convingerile democratice, iar Ledru-Rollin, liderul Montagnei, spre deosebire de toți reprezentanții partidului ordinii, fusese ridicat la rangul de parlamentar de către cinci departamente care votaseră pentru el. Astfel, la 28 mai 1849, în condițiile unor inevitabile ciocniri între regaliști și între partidul ordinii în ansamblul lui și Bonaparte, Montagne părea să aibă toate șansele de succes de partea sa. După 14 zile ea pierduse totul, inclusiv onoarea.

Înainte de a continua expunerea istoriei parlamentare sînt necesare cîteva observații spre a evita unele erori obișnuite în aprecierea caracterului general al epocii pe care o analizăm. Privind lucrurile prin prisma democrațiilor, s-ar părea că în perioada Adunării naționale legislative, ca și în timpul Constituantei, era vorba de o simplă luptă între republicani și regaliști. Mișcarea însăși ei o rezumă însă într-un singur cuvînt : „*reacțiune*” — noapte în care toate pisicile par cenușii și care îngăduie democrațiilor să debiteze banalitățile lor demne de un paznic de noapte. Într-adevăr, la prima vedere, partidul ordinii apare ca un ghem de diverse fracțiuni regaliste, care nu numai că țes intrigi una împotriva alteia pentru a-l urca pe tron pe pretendentul respectiv și a-l exclude pe pretendentul partidului advers, dar care se și unesc toate în ura comună față de „republică” și în lupta lor comună împotriva acesteia. În opoziție cu această conspirație regalistă, Montagne, la rîndul ei, apare drept apărătoare a „republicii”. Partidul ordinii duce în permanență o politică de „reacțiune”, care, la fel ca în Prusia, este îndreptată împotriva presei, dreptului de asociere etc. și, ca și în Prusia, se realizează prin brutale intervenții polițieneste ale birocrăției, jandarmeriei și parchetelor. „Montagne”, la rîndul ei, este tot atît de permanent ocupată cu respingerea acestor atacuri, cu apărarea „drepturilor eterne ale omului”, cum a fost, într-o măsură mai mică sau mai mare, de un veac și jumătate încoace orice partid așa-zis popular. La o cercetare mai îndeaproape a situației și a partidelor dispare însă aparența înșelătoare care voalează *lupta de clasă* și fizionomia specifică a acestei perioade.

Legitimiștii și orléaniștii formau, după cum am spus, cele două mari fracțiuni ale partidului ordinii. Dar ce lega aceste fracțiuni de pretendenții lor și ce le despărțea ? Să nu fi fost nimic altceva decît crinul și tricoulul, casa de Bourbon și casa de Orléans, nuanțe deosebite ale regalismului, și în genere era oare vorba de profesiunea de credință regalistă ? Sub

Bourboni dominase *marea proprietate funciară*, cu popii și lacheii ei. Sub Orléans-i — aristocrația financiară, marea industrie, marele comerț, într-un cuvânt *capitalul*, cu suita lui de avocați, profesori și oratori. Monarhia legitimă nu a fost decît expresia politică a dominației ereditare a moșierilor, după cum monarhia din iulie nu a fost decît expresia politică a dominației uzurpatoare a parveniților burghezi. Deci ceea ce dezbină aceste fracțiuni nu erau nicidecum așa-zisele principii, ci condițiile lor materiale de existență, două feluri diferite de proprietate; era vechea opoziție dintre oraș și sat, rivalitatea dintre capital și proprietatea funciară. Că în același timp vechi amintiri, dușmăniile personale, temeri și speranțe, prejudecăți și iluzii, simpatii și antipatii, convingeri, crezuri și principii îi legau de o dinastie sau de cealaltă, cine ar putea nega acest lucru? Pe diferitele forme de proprietate, pe condițiile sociale de existență se ridică o întreagă suprastructură de sentimente, de iluzii, de mentalități și de concepții despre lume, diferite și caracteristice. Întreaga clasă le creează și le modelează pe baza condițiilor ei materiale și a relațiilor sociale corespunzătoare. Individul izolat, căruia aceste concepții îi sînt transmise prin tradiție și educație, își poate închipui că ele constituie motivele reale, determinante propriu-zise și punctul de plecare al activității sale. Dacă orléaniștii și legitimiștii, dacă fiecare dintre cele două fracțiuni căuta să se convingă pe sine însăși și s-o convingă pe cealaltă că ceea ce le dezbină este atașamentul față de cele două case regale, faptele au dovedit ulterior că, dimpotrivă, interesele lor opuse nu au permis unirea celor două dinastii. Și după cum în viața particulară se face o distincție între ceea ce crede și spune un om despre sine și ceea ce este și face în realitate, cu atît mai mult trebuie să facem o distincție, atunci cînd este vorba de lupte istorice, între frazeologia și iluziile partidelor și adevărata lor natură și adevăratele lor interese, între ceea ce își închipuie că sînt de ceea ce sînt în realitate. Orléaniștii și legitimiștii s-au pomenit alături sub republică, avînd aceleași revendicări. Faptul că fiecare parte voia să impună, împotriva celeilalte, *restaurarea propriei* sale dinastii nu însemna decît că fiecare dintre cele două mari fracțiuni în care se împarte *burghezia* — proprietatea funciară și capitalul — căuta să-și restaureze propria supremație și să-și subordoneze cealaltă parte. Vorbim despre două fracțiuni ale burgheziei, deoarece marea proprietate funciară, cu toate că cocheta cu feudalismul și cu

tot orgoliul izvorit din originea ei nobilă, se burghezise complet ca urmare a dezvoltării societății moderne. Astfel, de pildă, toryi din Anglia și-au închipuit vreme îndelungată că se entuziasmează pentru regalitate, biserică și splendorile vechii constituții engleze, pînă în ziua în care primejdia le-a smuls mărturisirea că nu se entuziasmează decît pentru *renta funciară*.

Regaliștii coalizați intrigau unii împotriva altora în presă, la Ems, la Claremont⁶⁶, în afara parlamentului. În culise ei își puneau din nou vechile lor livrele orléaniste și legitimiste, reluînd vechile lor turnire. Însă pe scena publică, în activitatea lor publică, ca mare partid parlamentar, ei se mulțumeau cu simple reverențe adresate dinastiilor respective și așteptau în infinitum * restaurarea monarhiei. Ei își vedeau de adevăratele lor treburi în calitate de *partid al ordinii*, adică sub un steag *social* și nu sub unul *politic*, în calitate de reprezentanți ai ordinii burgheze și nu în calitate de cavaleri ai unor prințese pribege, ca clasă burgheză opusă altor clase și nu ca regaliști opuși republicanilor. Și, ca partid al ordinii, ei au exercitat asupra celorlalte clase ale societății o dominație mai absolută și mai fermă decît vreodată înainte, sub restaurație sau sub monarhia din iulie, dominație care, în general, era posibilă numai sub forma republicii parlamentare, căci numai sub această formă cele două mari fracțiuni ale burgheziei franceze au putut să se unească și să pună la ordinea zilei dominația clasei lor în locul dominației unei fracțiuni privilegiate a acestei clase. Dacă, totuși, și ca partid al ordinii, regaliștii ponegrec republica, fără să-și ascundă aversiunea față de ea, aceasta nu se explică numai prin reminiscențe regaliste. Instinctul le spunea că, deși republica încununează dominația lor politică, ea subminează totodată baza socială a acestei dominații. Căci acum trebuiau să stea față în față cu clasele subjugate și să lupte direct împotriva lor, fără să se poată ascunde după coroană și fără să poată abate atenția națiunii prin luptele, căzute pe plan secundar, dintre ei și împotriva regalității. Era sentimentul slăbiciunii care îi făcea să dea înapoi în fața condițiilor pure ale propriei lor dominații de clasă și să tindă înapoi, la forme mai puțin finite, mai puțin dezvoltate, și tocmai de aceea mai puțin periculoase, ale acestei dominații. Dimpotrivă, ori de cîte ori regaliștii coalizați intră în conflict cu pretendentul care le este ostil, cu Bonaparte, ori de cîte ori socot că atotputernicia lor parla-

* — la infinit. — Nota trad.

mentară este amenințată de puterea executivă, ori de câte ori sînt deci nevoiți să împingă pe primul plan legitimitatea politică a dominației lor, ei se manifestă ca *republicani*, și nu ca *regaliști*, începînd cu orlănistul Thiers, care încredințează Adunarea națională că republica îi desparte cel mai puțin, și terminînd cu legitimistul Berryer, care, încins cu eșarfa tricoloră, se adresează, la 2 decembrie 1851, poporului adunat în fața primăriei arondismentului al X-lea, ca tribun, în numele republicii. E drept că ecoul îi răspunde batjocoritor: Henri al V-lea! Henri al V-lea!

Ca o contracarare a burgheziei coalizate se formase o coaliție a mic-burghezilor și muncitorilor, așa-zisul partid al *democrației sociale*. După zilele din iunie 1848, mica burghezie a văzut că a fost nedreptățită, că interesele ei materiale erau amenințate și că garanțiile democratice, care urmau să le asigure posibilitatea de a apăra aceste interese, erau puse sub semnul întrebării de contrarevoluție. De aceea ea s-a apropiat de muncitori. Pe de altă parte, reprezentanța lor parlamentară, *Montagne*, care fusese dată la o parte în timpul dictaturii republicanilor burghezi, își recîștigase în decursul celei de-a doua jumătăți a existenței Constituantei popularitatea pierdută, datorită luptei duse împotriva lui Bonaparte și a miniștrilor regaliști. Ea încheiase o alianță cu conducătorii socialiști. În februarie 1849 au avut loc banchete pentru a sărbători împăcarea. A fost întocmit un program comun, s-au creat comitete electorale comune și au fost desemnați candidați comuni. Revendicările sociale ale proletariatului li s-a retezat ascuțișul revoluționar, căpătînd un colorit democratic; revendicările democratice ale micii burghezii au fost despuiate de forma lor pur politică, scoțîndu-se în evidență coloritul lor socialist. Astfel a luat naștere *democrația socială*. Noua *Montagne*, rezultatul acestei combinații, se compunea, cu excepția citorva figuranți din rîndurile clasei muncitoare și a citorva socialiști sectari, din aceleași elemente ca și vechea *Montagne*, numai că era numeric mai puternică. Dar în cursul timpului ea se transformase o dată cu clasa pe care o reprezenta. Caracterul specific al democrației sociale constă în aceea că instituțiile democrat-republicane sînt revendicate de ea nu ca mijloc pentru a desființa cele două extreme, capitalul și munca salariată, ci pentru a atenua antagonismul dintre ele și a-l transforma în armonie. Oricît de diferite ar fi măsurile propuse pentru atingerea acestui scop, oricît s-ar

împodobi el cu idei mai mult sau mai puțin revoluționare, conținutul rămîne același : transformarea societății pe cale democratică, însă o transformare în cadrul micii burghezii. Nu trebuie să adoptăm concepția mărginită că mica burghezie ar voi, principial, să-și impună interesele egoiste de clasă. Dimpotrivă, ea crede că condițiile *speciale* ale eliberării ei sînt condițiile totodată *generale*, singurele în cadrul cărora poate fi salvată societatea modernă și evitată lupta de clasă. De asemenea, să nu ne închipuim că reprezentanții democrației ar fi cu toții niște shopkeepers * sau admiratori ai acestora. Prin cultura și situația lor personală, ei pot fi tot atît de departe de aceștia ca cerul de pămînt. Ceea ce face din ei reprezentanți ai micii burghezii este faptul că gîndirea lor nu poate depăși limitele pe care nu le depășește viața mic-burghezului, astfel că din punct de vedere teoretic ei ajung la aceleași probleme și soluții spre care mic-burghezii sînt împinși în practică de interesul lor material și de poziția lor socială. Acesta este, în genere, raportul dintre *reprezentanții politici și literari* ai unei clase și clasa pe care o reprezintă.

După cele spuse mai sus se înțelege de la sine că, dacă Montagne luptă neîncetat împotriva partidului ordinii, pentru republică și pentru așa-zisele drepturi ale omului, scopul ei final nu este nici republica și nici drepturile omului, după cum o armată amenințată să i se ia armele se împotrivesțe și intră în luptă nu numai pentru a-și păstra armele.

Partidul ordinii a început să provoace Montagne de îndată ce s-a întrunit Adunarea națională. Burghezia simțea în momentul acela nevoia să termine cu mica burghezie democrată, după cum, cu un an în urmă, înțelesese necesitatea de a sfîrși cu proletariatul revoluționar. Numai că de data aceasta situația adversarului era alta. Puterea partidului proletariatului era în stradă, pe cînd puterea micii burghezii era în însăși Adunarea națională. Ea trebuia deci ademenită să iasă din Adunarea națională în stradă și să-și sfărîme singură puterea parlamentară înainte ca timpul și împrejurările s-o fi consolidat. Montagne a căzut orbește în cursă.

Bombardarea Romei de către trupele franceze a fost momeala care i s-a aruncat. Acest act constituia o violare a articolului V al constituției⁶⁷, care interzice Republicii Franceze să folosească forțele sale armate împotriva libertății altui popor. În afară de aceasta, și articolul 54 interzicea puterii executive orice declarație de război fără aprobarea Adunării

* — dughengii. — *Nota trad.*

naționale, iar Constituanta dezaprobase, prin hotărîrea ei de la 8 mai, expediția împotriva Romei. Pe acest temei, Ledru-Rollin a depus, la 11 iunie 1849, un act de punere sub acuzare a lui Bonaparte și a miniștrilor lui. Întăritat de înșepăturile de viespe ale lui Thiers, el a ajuns chiar să amenințe că va apăra constituția prin toate mijloacele, chiar și cu arma în mână. Montagne s-a ridicat ca un *singur* om, repetînd această chemare la arme. La 12 iunie Adunarea națională a respins actul de punere sub acuzare, și Montagne a părăsit parlamentul. Evenimentele de la 13 iunie sînt cunoscute: proclamația unei părți a Montagnei prin care Bonaparte și miniștrii lui au fost declarați „în afara Constituției”; demonstrația Gărzilor naționale democratice, care, nefiind înarmate, s-au risipit la prima ciocnire cu trupele lui Changarnier etc. etc. O parte din Montagne s-a refugiat în străinătate, alta a fost deferită Înaltei curți din Bourges, iar un regulament parlamentar a pus restul deputaților, ca pe niște școlari, sub supravegherea președintelui Adunării naționale. La Paris a fost din nou proclamată starea de asediu, iar fracțiunea democrată a Gărzii sale naționale a fost dizolvată. Astfel influența Montagnei în parlament și puterea micii burghezii la Paris au fost zdrobite.

La Lyon, unde ziua de 13 iunie dăduse semnalul pentru o insurecție singeroasă a muncitorilor, și în cele cinci departamente învecinate a fost de asemenea proclamată starea de asediu, situație care mai dăinuie și în momentul de față.

Grosul Montagnei își abandonase avangarda, refuzînd să semneze proclamația acesteia. Presa dezertase, numai două din ziare îndrăzniseră să publice proclamația. Mica burghezie și-a trădat reprezentanții; Gărzile naționale erau absente sau, acolo unde apăreau, împiedicau ridicarea baricadelor. Reprezentanții au înșelat mica burghezie; preinșii adepți din rîndurile armatei nu se vedeau nicăieri. În sfîrșit, în loc să împrumute de la proletariat forțe, partidul democrat îl contaminase cu propria sa slăbiciune, și, așa cum se întîmplă de obicei cînd democrații săvîrșesc fapte eroice, conducătorii au avut satisfacția să-și poată acuza „poporul” de dezertare, iar poporul a avut satisfacția să-și poată acuza conducătorii de escrocherie.

Rareori a fost anunțată o acțiune cu mai mult tîmbălău decît iminenta campanie a Montagnei; rareori un eveniment a fost trîmbițat cu mai multă certitudine și mai din timp decît în cazul de față victoria inevitabilă a democrației. Fără îndoială că democrații cred în trîmbițele la ale căror sunete s-au

dărîmat zidurile Ierihonului. Și, ori de cîte ori se află în fața meterezelor despotismului, ei încearcă să repete această minune. Dacă Montagne voia să biruie în parlament, ea nu trebuia să cheme la arme. Dacă a chemat la arme în parlament, ea nu trebuia să aibă o atitudine parlamentară pe stradă. Dacă s-a gîndit în mod serios la o demonstrație pașnică, era stupid să nu prevadă că va fi întîmpinată cu armele. Dacă intenționa să dea o luptă adevărată, era ciudat să depună armele cu care trebuia dusă lupta. Dar amenințările revoluționare ale mic-burghezilor și ale reprezentanților lor democrați nu sînt decît încercări de a intimida adversarul. Și dacă ajung în impas, dacă au mers atît de departe încît sînt nevoiți să-și pună în practică amenințările, o fac într-un mod echivoc, evitînd mai mult decît orice mijloacele care să ducă la atingerea scopului și căuțînd febril pretexte pentru a se lăsa înfrînți. Uvertura răsunătoare care trîmbița lupta se pierde într-un mîrîit timid atunci cînd urmează să înceapă lupta ; actorii încetează să se mai ia au serieux *, iar acțiunea se dezumflă ca un balon umplut cu aer pe care îl înțepi cu un ac.

Nici un partid nu exagerează mai mult mijloacele de care dispune, nici unul nu-și face în chip mai ușuratic iluzii asupra situației create decît partidul democrat. Pentru că o parte a armatei votase pentru ea, Montagne era convinsă că armata se va răscula pentru a o susține. Și cu ce prilej ? Cu un prilej care — din punctul de vedere al trupelor — nu avea alt sens decît acela că revoluționarii s-au situat de partea soldaților Romei, împotriva soldaților francezi. Pe de altă parte, amintirile despre zilele din iunie 1848 erau încă prea proaspete pentru ca proletariatul să nu simtă o adîncă aver-siune față de Garda națională, iar conducătorii societăților secrete să nu nutrească o adîncă neîncredere față de conducătorii democrați. Pentru aplanarea acestor diferende ar fi trebuit să fie în joc importante interese comune. Violarea unui articol abstract al constituției nu prezenta un astfel de interes. Oare constituția nu fusese violată pînă atunci în repetate rînduri, după cum asigurau înșiși democrații ? Oare nu fusese înfierată constituția de ziarele cele mai populare ca fiind o ticluire contrarevoluționară ? Democratul însă — pentru că reprezintă mica burghezie, adică o clasă de tranziție, în sinul căreia se tocesc deopotrivă interesele a două clase — își închipuie că se situează în genere deasupra antagonis-

* — în serios. — *Nota trad.*

mului de clasă. Democrații admit că au în fața lor o clasă privilegiată, dar socotesc că ei împreună cu toate celelalte pături ale națiunii formează *poporul*. Ceea ce reprezintă ei este *dreptul poporului*, ceea ce-i interesează pe ei sînt *interesele poporului*. De aceea, cînd o luptă e iminentă, ei nu au nevoie să examineze interesele și pozițiile diferitelor clase. Ei n-au nevoie să-și cîntărească cu prea multă minuțiozitate propriile lor mijloace. Ei n-au decît să dea semnalul, pentru ca *poporul* să se arunce cu toate inepuizabilele lui resurse împotriva *asupritorilor*. Și dacă în realitate reiese că interesele democrațiilor nu prezintă interes și că puterea lor e neputință, de vină sînt sau sofiștii perfizi, care dezbină *poporul indivizibil* în diferite tabere dușmane, sau armata care era prea abrutizată și prea orbită ca să priceapă că scopurile pure ale democrației sînt spre binele ei, sau totul a dat greș din cauza unui amănunt de execuție, sau, în sfîrșit, o întîmplare neprevăzută a dus de rîndul acesta la un eșec. În orice caz, democratul iese din cea mai rușinoasă înfrîngere tot atît de imaculat pe cît de inocent intrase în luptă, iese cu convingerea nou formată că trebuie să învingă, că nu el însuși și partidul său trebuie să abandoneze vechiul punct de vedere, ci, invers, că împrejurările trebuie să se coacă.

Nu trebuie deci să ne închipuim că Montagne, decimată, frîntă și umilită de noul regulament parlamentar, era chiar atît de nenorocită. Dacă 13 iunie a înlăturat pe conducătorii ei, pe de altă parte, aceeași zi a făcut loc unor „talente” de mîna a doua, care se simțeau măgulite de noua lor situație. Dacă neputința lor în parlament nu mai putea fi pusă la îndoială, acum erau în schimb îndreptății să-și limiteze activitatea la explozii de indignare morală și la declamații zgomotoase. Dacă partidul ordinii îi prezenta drept ultimii reprezentanți oficiali ai revoluției, întruchiparea tuturor ororilor anarhiei, ei puteau fi în realitate cu atît mai banali și mai modești. Iar în ceea ce privește înfrîngerea de la 13 iunie, ei se consolau cu exclamația profundă : „Să îndrăznească numai să se atingă de votul universal ! Îi vom arăta noi cine sîntem. Nous verrons !” *

În ceea ce privește pe montagnarzii refugiați în străinătate, ajunge să menționăm aici că Ledru-Rollin, pentru că reușise să distrugă iremediabil, în mai puțin de două săptămîni, puternicul partid în fruntea căruia se afla, s-a socotit după

* — Vom vedea. — *Nota trad.*

aceasta chemat să formeze un guvern francez în partibus * ; că figura sa, privită de la distanță, desprinsă de cîmpul de acțiune, părea să crească pe măsură ce nivelul revoluției scădea și mărimile oficiale ale Franței oficiale deveneau tot mai minuscule ; că a putut figura drept candidat republican în 1852 ; că trimitea periodic circulare către valahi și alte popoare prin care îi amenința pe despoții de pe continent cu faptele sale vitejești și cu cele ale aliaților săi. Oare Proudhon nu avea de loc dreptate cînd le striga acestor domni : „Vous n'êtes que des blagueurs !” **

La 13 iunie partidul ordinii nu numai că a sfărîmat puterea Montagnei, dar a adoptat, totodată, principiul *subordonării constituției hotărîrilor majorității Adunării naționale*. Și iată ce înțelegea el prin republică : burghezia domină în cadrul unor forme parlamentare, fără ca dominația ei să fie îngrădită, ca sub monarhie, de un veto al puterii executive sau de dreptul acesteia de a dizolva parlamentul. Aceasta este, potrivit definiției lui Thiers, *republica parlamentară*. Dar dacă burghezia și-a asigurat, la 13 iunie, puterea nelimitată înăuntrul parlamentului, nu a dat ea oare parlamentului însuși o lovitură nimicitoare, slăbindu-l în fața puterii executive și a poporului prin faptul că a îndepărtat din parlament fracțiunea lui cea mai populară ? Predînd parchetelor fără multe formalități un mare număr de deputați, parlamentul a anulat propria lui imunitate parlamentară. Regulamentul umilitor căruia i-au fost supuși deputații Montagnei ridică prestigiul președintelui republicii în aceeași măsură în care cobora prestigiul fiecărui reprezentant al poporului în parte. Stigmatizînd insurecția, dezlănțuită pentru apărarea constituției, ca un act anarhic tinzînd la răsturnarea societății, burghezia și-a răpit sie însăși dreptul de a face apel la insurecție în cazul că puterea executivă ar voi să violeze constituția împotriva ei. Și ironia istoriei a vrut ca generalul *Oudinot*, care bombardase Roma din ordinul lui Bonaparte, provocînd astfel în mod direct rebeliunea constituțională din 13 iunie, să fie recomandat cu mari stăruințe, dar fără succes, poporului la 2 decembrie 1851 de către partidul ordinii ca apărător al constituției împotriva lui Bonaparte. Un alt erou al lui 13 iunie, *Vieyra*, care fusese elogiât de la tribuna Adunării naționale pentru fărădelegile comise, în fruntea unei bande formate din Gărzi naționale aparținînd mării finanțe, în localurile unor

* — pur nominal, în străinătate. — *Nota trad.*

** — „Nu sînteți decît niște farsori !”. — *Nota trad.*

ziare democratice, același Vieyra era inițiat în complotul lui Bonaparte și a contribuit în mare măsură ca Adunarea națională să fie lipsită, în clipele ei de agonie, de orice ajutor din partea Gărzii naționale.

13 iunie mai avea și altă semnificație. Montagne a vrut să obțină cu tot dinadinsul punerea sub acuzare a lui Bonaparte. Înfrângerea ei a însemnat deci o victorie directă a lui Bonaparte, un triumf personal asupra dușmanilor săi democrați. Partidul ordinii a obținut această victorie, Bonaparte nu avea decât s-o consemneze în contul său. Ceea ce a și făcut. La 14 iunie se putea citi pe zidurile Parisului o proclamație în care președintele, chipurile, fără a fi făcut ceva pentru aceasta, împotriva voinței sale, numai sub presiunea evenimentelor, ieșea din izolarea sa monahală, se plîngea pe tonul unei virtuți neînțelese de calomniile adversarilor săi și, identificînd în aparență persoana sa cu cauza ordinii, identifica în realitate cauza ordinii cu propria sa persoană. În afară de aceasta, deși Adunarea națională aprobase ulterior expediția împotriva Romei, inițiatorul ei era Bonaparte. După ce îl reinstalase pe marele preot Samuel la Vatican, Bonaparte putea spera că va intra, ca un nou rege David, la Tuilerii ⁶⁸. Îi cîștigase de partea sa pe popi.

Rebeliunea din 13 iunie s-a mărginit, după cum am văzut, la o pașnică demonstrație de stradă. În lupta împotriva ei nu se puteau deci cuceri nici un fel de lauri războinici. Totuși, în acea epocă, săracă în eroi și în evenimente, partidul ordinii a transformat această bătălie fără vărsare de sînge într-un al doilea Austerlitz. Tribuna și presa slăveau armata ca forță a ordinii, în opoziție cu masele populare, expresie a neputinței anarhiei, și pe Changarnier ca „bastion al societății” — mistificare în care, în cele din urmă, a ajuns să creadă și el. Între timp însă unitățile militare suspecte au fost pe ascuns îndepărtate din Paris, regimentele care în timpul alegerilor au dat dovadă de o stare de spirit democratică au fost exilate din Franța în Algeria, elementele recalcitrante din rîndurile armatei au fost mutate în unități disciplinare; în sfîrșit, presa era sistematic izolată de cazarmă și cazarma de societatea civilă.

Am ajuns aici la cotitura decisivă a istoriei Gărzii naționale franceze. În 1830 ea hotărîse soarta restaurației. Sub Ludovic-Filip, fiecare rebeliune în care Garda națională era de partea trupelor dădea greș. Cînd în februarie 1848 ea a avut o atitudine pasivă față de insurecție și o atitudine echi-

voacă față de Ludovic-Filip, acesta s-a considerat pierdut, și a fost într-adevăr pierdut. În felul acesta s-a înrădăcinat convingerea că revoluția nu poate birui *fără* Garda națională și că armata nu poate ieși biruitoare avînd *împotriva* ei Garda națională. Aceasta era credința superstițioasă a armatei în atotputernicia populației civile. Zilele din iunie 1848, cînd întreaga Gardă națională împreună cu trupele de linie au zdrobit insurecția, au întărit și mai mult această credință. După venirea la putere a lui Bonaparte, poziția Gărzii naționale a slăbit oarecum prin faptul că Changarnier a unit în mod anticonstituțional în mîinile sale, comandamentul ei cu comandamentul diviziei I a trupelor de linie.

După cum comandamentul Gărzii naționale apărea acum ca un atribut al comandamentului militar suprem, tot astfel și Garda națională însăși nu mai era decît o anexă a trupelor de linie. La 13 iunie ea a fost în cele din urmă sfărîmată — și nu numai din cauză că, începînd din această zi, s-a trecut în toate colțurile Franței la dizolvarea ei treptată, parte cu parte, pînă n-au rămas din ea decît frînturi. Demonstrația de la 13 iunie a fost înainte de toate o demonstrație a părții democratice a Gărzilor naționale. Este drept că ele nu au opus armatei armele, ci uniformele lor ; dar tocmai această uniformă constituia talismanul. Armata s-a convins că această uniformă nu era decît o cîrpă de lînă ca oricare alta. Vraja s-a spulberat. În zilele din iunie 1848, burghezia și mica burghezie, reprezentate prin Garda națională, se uniseră cu armata împotriva proletariatului. La 13 iunie 1849 burghezia a pus armata să împrăștie Garda națională mic-burgheză ; la 2 decembrie 1851 nu mai exista nici Garda națională burgheză, și Bonaparte nu a făcut decît să constate acest fapt atunci cînd a iscălit ulterior decretul de dizolvare a ei. Astfel însăși burghezia sfărîmase ultima armă de care dispunea împotriva armatei. Dar ea fusese nevoită să facă acest lucru din moment ce mica burghezie nu o mai urma ca vasal, ci o înfrunta ca rebel, așa cum în genere a fost nevoită să sfărîme cu propria-i mîină toate mijloacele ei de apărare împotriva absolutismului de îndată ce devenise ea însăși absolutistă.

Între timp, recucerirea puterii, care părea să fi fost pierdută în 1848 doar pentru a fi regăsită în 1849 eliberată de orice îngrădire, era sărbătorită de partidul ordinii prin invective împotriva republicii și a constituției, prin blesteme la adresa tuturor revoluțiilor viitoare, prezente și trecute, inclusiv a celei făcute de propriii lui conducători, și, în sfir-

șit, prin legi care puneau căluș presei, suprimau dreptul de asociere și statorniceau starea de asediu ca instituție organică. Apoi Adunarea națională și-a suspendat ședințele din mijlocul lunii august pînă la mijlocul lunii octombrie, după ce a numit o comisie permanentă pentru toată durata vacanței. În cursul acestei vacanțe, legitimiștii puneau la cale intrigi cu Ems, orléaniștii cu Claremont, Bonaparte în turneele sale princiare prin țară, iar consiliile departamentale în consfăturile cu privire la revizuirea constituției, — fapte care se repetau regulat în timpul vacanțelor periodice ale Adunării naționale și de care mă voi ocupa abia cînd ele vor fi devenit evenimente. Aici mai trebuie remarcat doar că Adunarea națională a procedat nepolitic dispărînd de pe arena politică pentru intervale mai îndelungate, lăsînd să apară în fruntea republicii o singură figură, fie și lamentabilă, figura lui Ludovic Bonaparte, în timp ce partidul ordinii, spre indignarea publicului, se dezagrega în elementele lui componente regaliste, care aveau aspirații contradictorii în ceea ce privește restaurarea. Ori de cîte ori înceta în timpul acestor vacanțe zgomotul asurzitor al *parlamentului*, corpul său dizolvîndu-se în națiune, se vedea limpede că un singur lucru mai lipsea pentru a desăvîrși fizionomia adevărată a acestei republici : să permanentizeze vacanța *parlamentului* și să înlocuiască deviza ei : Liberté, égalité, fraternité, prin cuvintele fără echivoc : Infanterie, Cavalerie, Artilerie !

IV

Adunarea națională s-a întrunit din nou la mijlocul lui octombrie 1849. La 1 noiembrie Bonaparte a surprins-o cu un mesaj prin care anunța demiterea guvernului Barrot-Falloux și constituirea unui nou guvern. Niciodată lacheii n-au fost dați afară cu mai puțină ceremonie decât și-a concediat Bonaparte miniștrii. Loviturile de picior destinate Adunării naționale le-au căpătat deocamdată Barrot & Co.

Guvernul Barrot, compus din legitimiști și orléaniști, era, precum am văzut, un guvern al partidului ordinii. Bonaparte avusese nevoie de el pentru a dizolva Constituanta republicană, pentru a pune la cale expediția împotriva Romei și a sfărâma partidul democrat. El se eclipsase în aparență în spatele acestui guvern, cedînd puterea guvernamentală partidului ordinii și punîndu-și modesta mască pe care sub Ludovic-Filip o purtau giranții responsabili de gazete — masca unui *homme de paille* *. Acum el lepăda o mască care nu mai era vâlul ușor sub care își putea ascunde trăsăturile, ci masca de fier care-l împiedica să-și arate fizionomia proprie. El a instalat guvernul Barrot pentru ca în numele partidului ordinii să zdrobească Adunarea națională ; el l-a demis pentru a proclama independența propriului său nume față de Adunarea națională a partidului ordinii.

Pretexte plauzibile pentru această demitere nu lipseau. Guvernul Barrot neglija pînă și regulile bunei-cuviințe care trebuiau respectate față de președintele republicii, pentru ca acesta să apară ca o autoritate alături de Adunarea națională. În timpul vacanței Adunării naționale, Bonaparte a dat publicității o scrisoare adresată lui Edgar Ney în care se părea că dezaprobă atitudinea neliberală a papei **, așa cum, în opozi-

* — om de paie. — *Nota trad.*

** — Pius al IX-lea. — *Nota red.*

ție cu Constituanta, publicase o scrisoare prin care-l lăuda pe Oudinot pentru atacul împotriva republicii de la Roma. Atunci cînd Adunarea națională a votat bugetul expediției împotriva Romei, Victor Hugo, dintr-un liberalism de paradă, a adus în discuție scrisoarea amintită. Partidul ordinii a înnăbușit sub exclamații de neîncredere și dispreț însăși ideea că toanele lui Bonaparte ar putea avea vreo importanță politică. Nici unul dintre miniștri nu a ridicat mînușa aruncată lui Bonaparte. Cu altă ocazie Barrot a rostit de la tribună, cu cunoscutul lui patetism lipsit de conținut, cuvinte pline de indignare împotriva „abominabilelor uneltiri” care, după spusele lui, se urzeau în anturajul imediat al președintelui. În sfîrșit, același guvern care obținuse de la Adunarea națională o pensie de văduvă pentru ducesa de Orléans a respins orice propunere de majorare a listei civile a președintelui. În persoana lui Bonaparte, pretendentul la coroana imperială se contopea însă atît de intim cu aventurierul decăzut, încît acea idee măreață că el ar fi merit să restaureze imperiul era mereu întregită de ideea că poporul francez ar fi merit să-i plătească datoriile.

Guvernul Barrot-Falloux a fost primul și ultimul *guvern parlamentar* instituit de Bonaparte. De aceea demiterea lui constituie o cotitură de o importanță hotărîtoare. O dată cu el, partidul ordinii pierdea — pentru a nu o mai recîștiga niciodată — o poziție indispensabilă pentru menținerea regimului parlamentar: pîrghia puterii executive. Este lesne de înțeles că într-o țară ca Franța, în care puterea executivă dispune de o armată de funcționari de peste o jumătate de milion de oameni, ținînd astfel permanent o masă enormă de interese și persoane în cea mai absolută dependență; în care statul învăluie, controlează, reglementează, supraveghează și tutează societatea civilă, începînd cu cele mai cuprinzătoare manifestări ale vieții ei și pînă la cele mai neînsemnate impulsuri, de la cele mai generale forme ale existenței ei pînă la viața particulară a indivizilor; în care acest organism parazitar, datorită extraordinarei centralizării, devine omniprezent, atotștiutor și capătă o mobilitate și elasticitate mărită, care nu-și au corespondent decît în dependența neputincioasă, în incoerența și caracterul amorf al adevăratului organism social, — este lesne de înțeles că într-o astfel de țară Adunarea națională pierdea, o dată cu dreptul de a dispune de posturile ministeriale, orice influență reală, dacă nu simplifica în același timp administrația statului, dacă nu re-

ducea, pe cît posibil, armata de funcționari și, în sfîrșit, dacă nu îndemna societatea civilă și opinia publică să-și creeze propriile lor organe, independente de puterea guvernamentală. *Interesul material* al burgheziei franceze este însă cît se poate de strîns legat tocmai de menținerea acestei întinse și foarte ramificate mașini de stat. Aici își plasează ea surplusul de populație și își completează, sub formă de salarii de la stat, ceea ce nu poate încasa sub formă de profituri, dobinzi, rente și onorarii. Pe de altă parte, *interesul politic* al burgheziei o silea să întetească zilnic represiunea, adică mijloacele și personalul puterii de stat, fiind totodată nevoită să ducă un război necurmat împotriva opiniei publice, mutilînd și paralizînd prin neîncrederea sa organele independente ale mișcării sociale, acolo unde nu reușea să le amputeze cu desăvîrșire. Astfel burghezia franceză era constrînsă prin poziția ei de clasă, pe de o parte, să distrugă condițiile de existență ale oricărei puteri parlamentare, deci și pe ale ei, iar pe de altă parte să facă de neînvins puterea executivă, care îi era ostilă.

Noul guvern se numea guvernul d'Hautpoul. Nu pentru că generalul d'Hautpoul ar fi primit rangul de prim-ministru. Dimpotrivă, o dată cu demiterea lui Barrot, Bonaparte a suferit această demnitate, care îl condamnă de fapt pe președintele republicii la nulitatea legală a unui rege constituțional, dar a unui rege constituțional fără tron și fără coroană, fără sceptru și fără spadă, fără privilegiul iresponsabilității persoanei sale, fără dreptul ereditar la titlul suprem în stat și — ceea ce era mai grav — fără listă civilă. În guvernul d'Hautpoul se afla un singur om cu renume parlamentar, cămătarul *Fould*, unul dintre reprezentanții de cea mai tristă faimă ai marii finanțe. Lui îi reveni portofoliul finanțelor. E de ajuns să răsfoiești buletinele cursurilor bursei din Paris, ca să vezi că, începînd de la 1 noiembrie 1849, titlurile franceze urcă sau coboară după cum urcă sau coboară acțiunile lui Bonaparte. Bonaparte își găsisese astfel un aliat la bursă și pusese totodată mina și pe poliție, numindu-l pe Carlier prefect de poliție al Parisului.

Dar consecințele schimbării de guvern nu puteau ieși la iveală decît pe măsură ce se desfășurau evenimentele. Pentru moment Bonaparte nu făcuse decît un pas înainte, dar pentru a fi cu atît mai izbitor aruncat înapoi. Mesajul său grosolan a fost urmat de cea mai servilă declarație de supunere față de Adunarea națională. Ori de cîte ori ministrii

înceau cu sfială să supună Adunării capriciile personale ale președintelui sub formă de proiecte de lege, se părea că ei execută în silă — și numai constrinși fiind de poziția lor — ordinele ridicole de al căror insucces erau dinainte convingși. Ori de câte ori Bonaparte își divulga intențiile în spatele miniștrilor, jonglînd cu ale sale „*idées napoléoniennes*”⁸⁹, propriii săi miniștri îl dezaprobau de la tribuna Adunării naționale. Poftele sale de uzurpare păreau că se manifestă numai pentru a întreține rîsetele răutăcioase ale adversarilor săi. El se purta ca un geniu nerecunoscut, pe care toată lumea îl ia drept prostănac. Niciodată n-a fost mai disprețuit de toate clasele ca în această perioadă. Niciodată burghezia nu a dominat în mod mai absolut, niciodată nu a făcut mai ostentativ paradă de puterea ei.

Nu voi descrie aici istoria activității ei legislative, care în această perioadă se rezumă la două legi: legea care reintroduce *impozitul pe vin* și *legea învățămîntului*, care interzice ateismul. Dacă li se îngreua francezilor consumarea vinului, li se servea în schimb, cu multă dărnicie, apa vieții veșnice. Dacă prin impozitul pe vin burghezia declara inviolabil vechiul și odiosul sistem fiscal francez, prin legea învățămîntului ea căuta să mențină vechea stare de spirit a maselor, care le permitea să suporte acest sistem fiscal. Rămii uimit văzînd cum orléaniștii, burghezii liberali — vechii apostoli ai voltairianismului și ai filozofiei eclecticice — încredințează iezuiților, dușmanii lor înveterați, călăuzirea spiritului francez. Între orléaniști și legitimiști puteau să existe divergențe în privința pretendentului la tron, dar ei pricepeau că dominația lor comună le impunea să unească mijloacele de asigurare a două epoci, că mijloacele de subjurgare ale monarhiei din iulie trebuiau completate și întărite cu mijloacele de subjurgare ale restaurației.

Țăranii, înșelați în toate nădejzile lor, striviți, mai mult ca oricînd, pe de o parte de prețurile scăzute ale grînelor, pe de altă parte de povara crescîndă a impozitelor și a sarcinilor ipotecare, au început să se agite în departamente. Li s-a răs-puns prin prigonirea învățătorilor, care au fost puși sub tutela popilor, prin prigonirea primarilor, care au fost puși sub tutela prefectilor, și prin organizarea unui sistem de spionaj căruia i-a fost supusă toată lumea. La Paris și în orașele mari reacțiunea însăși poartă amprenta epocii sale și mai mult provoacă decît reprimă. La țară ea devine searbădă, grosolană, meschină, obositoare, sîcîitoare, într-un cuvînt jandarm. E de

înțeles cum trei ani de regim jandarmeresc, binecuvîntat de regimul popesc, trebuiau să demoralizeze masele necoapte.

De oricîtă patimă și de oricîte declamații ar fi făcut uz partidul ordinii de la tribuna Adunării naționale împotriva minorității, vorbirea lui rămînea monosilabică, asemenea celei a creștinului, ale cărui cuvinte trebuie să fie : da, da, nu, nu ! Monosilabică la tribună ca și în presă. Searbădă ca o ghicitoare a cărei dezlegare e dinainte cunoscută. Fie că e vorba de dreptul de petiționare sau de impozitul pe vin, de libertatea presei sau de libertatea comerțului, de cluburi sau de organizarea municipală, de apărarea libertății personale sau de reglementarea bugetului de stat — lozinca se repetă mereu, tema rămîne mereu aceeași, sentința este dinainte gata și glăsuiește învariabil : „*Socialism !*”. E declarat *socialist* pînă și liberalismul burghez și iluminismul burghez, socialistă e declarată și reforma financiară burgheză. Socialism era să construiești o cale ferată acolo unde exista deja un canal, și tot socialism era să te aperi cu bastonul cînd erai atacat cu spada.

Aceasta nu era numai un fel de a vorbi, o modă sau tactică de partid. Burghezia își dădea foarte bine seama că toate armele pe care le făurise împotriva feudalismului se întorceau cu tăișul împotriva ei însăși, că toate mijloacele de culturalizare pe care le chemase la viață se răsculau împotriva propriei ei civilizații, că toți zeii pe care îi crease o părăsiseră. Ea a înțeles că toate așa-zisele libertăți cetățenești și organe de progres atentau la *dominația ei de clasă* și amenințau atît baza ei socială cît și vîrful ei politic, că, prin urmare, deveniseră „*socialiste*”. Ea a văzut cu drept cuvînt în această amenințare și în acest atentat secretul socialismului, al cărui sens și tendințe le aprecia mai just decît se aprecia pe sine însuși așa-zisul socialism, care de aceea nu poate să înțeleagă de ce burghezia îi întoarce spatele cu atîta încăpăținare, fie că deplînge sentimental suferințele omenirii, fie că vestește creștinește venirea împărăției de o mie de ani și frăția universală, fie că sporovăiește umanist despre spirit, cultură și libertate sau născocoște doctrinar un sistem de împăcare și prosperitate a tuturor claselor. Un singur lucru nu l-a înțeles burghezia : că, judecînd în mod consecvent, *propriul ei regim parlamentar* și în genere *dominația ei politică* erau sortite să-și atragă, la rîndul lor, oprobriul general ca *socialiste*. Cîtă vreme dominația clasei burgheze nu se organizase pe deplin, cîtă vreme ea nu-și găsisse expre-

sia politică pură, nici antagonismul dintre ea și celelalte clase nu putea să se manifeste în forma sa pură și, unde apărea, nu putea lua acea întorsătură periculoasă care transformă orice luptă împotriva puterii de stat într-o luptă împotriva capitalului. Dacă burghezia vedea o periolitare a „liniștii” în orice manifestare a vieții sociale, cum se face că a vrut să impună în fruntea societății *regimul neliniștii*, propriul ei regim, *regimul parlamentar*, care — după expresia unuia dintre oratorii ei — nu trăiește decît în luptă și prin luptă? Regimul parlamentar trăiește din discuție; cum ar putea decî interzice discuția? În cadrul acestui regim, orice interes, orice instituție socială se transformă în idei generale și sînt discutate ca idei; cum să se ridice vreun interes, vîreo instituție oarecare deasupra gîndirii și să se impună ca dogmă? Lupta oratorică de la tribună provoacă lupta scribilor în presă; debaterile din clubul parlamentului se completează în mod necesar cu debaterile care au loc în cluburile din saloane și taverne; deputații, care fac mereu apel la opinia publică, îi dau dreptul acesteia să-și exprime adevărata opinie prin petiții. Regimul parlamentar lasă totul pe seama hotărîrii majorităților; cum să nu vrea, așadar, marile majorități din afara parlamentului să decidă ele? Dacă voi, cei de pe culmile statului, cîntați din vioară, la ce altceva vă puteți aștepta decît ca cei de jos să joace?

Așadar, prin faptul că acuză acum de erezie „socialistă” ceea ce mai înainte ridica în slăvi ca „*liberalism*”, burghezia recunoaște că propriul ei interes dictează ca ea să se salveze de pericolul *autoguvernării*; că pentru a restabili liniștea în țară trebuie înainte de toate să liniștească propriul ei parlament burghez; că pentru a păstra intactă puterea ei socială trebuie zdrobită puterea ei politică; că burghezii, ca particulari, pot continua să exploateze celelalte clase și să se bucure netulburați de proprietate, de familie, de religie și de ordine, doar cu condiția ca burghezia ca clasă să fie condamnată, alături de celelalte clase, la aceeași nulitate politică; că pentru a-i salva punga trebuie să i se ia coroana, iar sabia care urma s-o apere trebuie totodată atîrnată, ca o sabie a lui Damocles, deasupra propriului ei cap.

În domeniul intereselor cetățenești generale, Adunarea națională s-a dovedit atît de inactivă, încît, de pildă, tratativele cu privire la construirea liniei ferate Paris-Avignon, care începuseră în iarna anului 1850, nu fuseseră încă încheiate la 2 decembrie 1851. Cînd nu era vorba de asuprire, de acțiuni

reacționare, Adunarea suferea de o sterilitate iremediabilă.

Pe cînd guvernul lui Bonaparte iniția legi în spiritul partidului ordinii, depășind chiar acest partid prin asprimea cu care aceste legi erau aplicate, președintele, pe de altă parte, căuta să cucerească popularitate prin propuneri de o absurditate puerilă, subliniind ostilitatea lui față de Adunarea națională și făcînd aluzii la niște proiecte tainice, pe care împrejurările le împiedică deocamdată să dezvăluie poporului francez comorile lor ascunse. Așa a fost propunerea de a aloca subofițerilor un supliment zilnic de patru sous. Așa a fost propunerea de a se înființa o casă de împrumut pe cuvînt de onoare pentru muncitori. Bani în dar și bani cu împrumut — iată perspectivele cu care spera să momească masele. Darurile și împrumuturile — la asta se reduce știința financiară a lumpenproletariatului, atît a celui distins cît și a celui de rînd. La asta se rezumau resorturile pe care Bonaparte știa să le pună în mișcare. Nici cînd un pretendent n-a speculat în mod atît de plat platitudinea maselor.

Adunarea națională a ripostat în repetate rînduri cu vehemență la aceste încercări evidente de a dobîndi popularitate pe socoteala ei, avînd în vedere pericolul crescînd că acest aventurier, pe care-l hărțuiau datoriile și pe care nu-l reținea o reputație dobîndită, ar putea risca o lovitură desperată. Divergențele dintre partidul ordinii și președinte luaseră un caracter amenințător, cînd deodată un eveniment neașteptat îl aruncă iar, plin de căință, în brațele partidului. Ne referim la *alegerile parțiale de la 10 martie 1850*. Aceste alegeri s-au ținut pentru a completa locurile devenite vacante după 13 iunie, cînd o seamă de deputați au ajuns în închisoare sau în exil. Parisul a ales numai candidați democrațio-sociali. Mai mult încă : cele mai multe voturi le-a întrunit un insurgent din iunie 1848, de Flotte. Astfel s-a răzbunat mica burghezie pariziană, aliată cu proletariatul, pentru înfrîngerea suferită la 13 iunie 1849. Părea că mica burghezie dispăruse în momentul primejdiei de pe cîmpul de luptă numai pentru a reapare într-un moment prielnic, cu forțe de luptă sporite și cu o lozincă de luptă mai îndrăzneată. O împrejurare părea să sporească pericolul acestei izbînzii electorale. Armata votase la Paris pentru insurgentul din iunie, împotriva lui La Hitte, unul dintre miniștrii lui Bonaparte, iar în departamente votase în mare parte pentru montagnarzi, care și aici păstrasera superioritatea asupra adversarilor lor, deși nu în mod atît de categoric ca la Paris.

Dintr-o dată Bonaparte s-a văzut din nou față în față cu revoluția. Ca la 29 ianuarie 1849, ca la 13 iunie 1849, el s-a ascuns și la 10 martie 1850 îndărățul partidului ordinii. Cu capul plecat, el a cerut umil iertare, s-a oferit să numească, la porunca majorității parlamentare, orice guvern ar fi dorit ea, i-a implorat chiar pe șefii partidelor orléanist și legitimist, pe de-alde Thiers, Berryer, Broglie, Molé, într-un cuvânt pe așa-zisii burgravi⁷⁰, să treacă ei înșiși la cirna statului. Partidul ordinii n-a știut să profite de această ocazie unică. În loc să pună cu îndrăzneală mâna pe frânele puterii care i se ofereau, el nici măcar nu l-a silit pe Bonaparte să reinstituie guvernul demis de el la 1 noiembrie. El s-a mulțumit doar să-l umilească, iertându-l, și să introducă în guvernul d'Hautpoul pe d-l *Baroche*. Acest *Baroche* tunase și fulgerase ca acuzator public la tribunalul suprem din Bourges, prima oară împotriva revoluționarilor de la 15 mai, a doua oară împotriva democraților de la 13 iunie, în ambele rînduri acuzându-i de a fi atentat împotriva Adunării naționale. Mai târziu, nici unul dintre miniștrii lui Bonaparte n-a contribuit mai mult decît dînsul la umilirea Adunării naționale, iar după 2 decembrie 1851 îl regăsim în înalta și bine remunerata funcție de vicepreședinte al senatului. El a scuipat în ciorba revoluționarilor ca s-o mănînce Bonaparte.

Partidul democrației sociale, la rîndul său, părea că nu umblă decît după pretexte pentru a-și pune din nou în joc victoria și pentru a-i micșora importanța. Vidal, unul dintre deputații recent aleși la Paris, fusese ales în același timp și la Strasburg. El a fost convins să opteze pentru Strasburg și să renunțe la mandatul de la Paris. Așadar, în loc să dea victoriei sale în alegeri un caracter definitiv și să silească astfel partidul ordinii să i-o dispute imediat în parlament, în loc să constrîngă adversarul să dea lupta într-un moment în care poporul era plin de entuziasm, iar în armată domnea o stare de spirit favorabilă, partidul democrat a obosit Parisul în cursul lunilor martie și aprilie cu o nouă agitație electorală. El a lăsat pasiunile răscolite ale poporului să se consume în acest nou joc de-a alegerile provizorii, a slăbit energia revoluționară cu succese constituționale, făcînd-o să se irosească în intrigi mărunte, declamații goale și într-o agitație iluzorie, și a dat astfel burgheziei timp să se reculegă și să se pregătească, a făcut, în sfîrșit, ca însemnătatea alegerilor din martie să scadă, găsindu-și un comentariu sentimental în alegerile parțiale din aprilie prin alegerea lui Eugène

Sue. Într-un cuvînt, partidul democrației sociale a făcut din 10 martie o păcăleală de 1 aprilie.

Majoritatea parlamentară și-a dat seama de slăbiciunea adversarului ei. Cei șaptesprezece burgravi ai partidului ordinii — căci Bonaparte lăsase în seama lui conducerea și responsabilitatea atacului — au elaborat o nouă lege electorală. Prezentarea acestei legi a fost încredințată d-lui Faucher, care ceruse să i se facă această cinste. La 8 mai el a depus un proiect de lege care suprima votul universal, impunea alegătorilor să fi locuit timp de trei ani în localitatea în care votează și, în sfîrșit, în ce-i privește pe muncitori, făcea ca stabilirea duratei acestei domicilierei să depindă de certificatul eliberat de patronii lor.

Pe cît de revoluționară fusese agitația și fierberea democraților în timpul campaniei electorale constituționale, pe atît de constituțional predicau ei acum — cînd trebuiau să dovedească cu arma în mîină seriozitatea victoriei lor electorale — ordine, calm maiestuos (calme majestueux), comportare legală, cu alte cuvinte supunere oarbă în fața voinței contra-revoluției, care își zicea lege. În decursul dezbaterilor, Muntele făcea de rușine partidul ordinii, opunînd pasiunii revoluționare a acestuia atitudinea calmă a omului de treabă, care rămîne pe terenul legalității, și strivindu-l cu teribila imputare că procedează în chip revoluționar. Pînă și deputații recent aleși se străduiau să dovedească, printr-o atitudine corectă și chibzuită, cît de nedreaptă era acuzația că sînt anarhiști, iar alegerea lor să fie prezentată ca o victorie a revoluției. La 31 mai a fost votată noua lege electorală. Montagne s-a mulțumit să strecoare un protest în buzunarul președintelui. Legea electorală a fost urmată de o nouă lege a presei, prin care presa revoluționară era complet suprimată⁷¹. Ea și-a meritat soarta. După acest potop, „National” și „Presse”⁷², două organe burgheze, au rămas posturile cele mai avansate ale revoluției.

Am văzut că conducătorii democrați făcuseră totul, în martie și aprilie, pentru a antrena poporul din Paris la o luptă iluzorie, așa după cum după 8 mai au făcut totul pentru a-l opri de la o luptă adevărată. Pe lîngă aceasta, nu trebuie să uităm că anul 1850 fusese un an de o excepțională prosperitate industrială și comercială, așa încît proletariatul parizian avea cu prisosință de lucru. Dar legea electorală din 31 mai 1850 excludea proletariatul de la orice participare la puterea politică, îndeapărîndu-l chiar de pe cîmpul de luptă. Ea arunca

pe muncitori înapoi în situația de paria în care se aflaseră înaintea revoluției din februarie. Prin faptul că în fața unui asemenea eveniment, ei s-au lăsat conduși de democrați, uitînd de interesele revoluționare ale clasei lor de dragul unei bunăstări de moment, muncitorii renunțau la onoarea de a fi o forță cuceritoare, se resemnau în fața soartei lor, dovedeau că înfrîngerea din iunie 1848 îi făcuse pentru ani îndelungați incapabili de luptă și că deocamdată procesul istoric trebuia să se desfășoare din nou pe *deasupra* capetelor lor. Cît privește democrația mic-burgheză, care strigase la 13 iunie : „Vai de cel care ar îndrăzni să se atingă de votul universal !”, ea s-a consolată acum cu gîndul că lovitura contrarevoluționară pe care o primise nu era o lovitură și că legea din 31 mai nu era lege. În a doua duminică a lunii mai 1852, fiecare francez se va duce la urne cu buletinul de vot într-o mină și cu sabia în cealaltă. Cu această profeție se străduia să se consoleze pe sine însăși. În sfîrșit, armata a fost pedepsită de superiorii ei atît pentru alegerile din 28 mai 1849 cît și pentru cele din martie și aprilie 1850. De data aceasta însă ea și-a zis cu hotărîre : „Revoluția nu ne mai trage a treia oară pe sfoară !”

Legea din 31 mai 1850 a fost le coup d'état al burgheziei. Toate victoriile ei anterioare asupra revoluției nu avuseseră decît un caracter provizoriu. Ele erau puse sub semnul întrebării de îndată ce Adunarea națională existentă în momentul respectiv părăsea scena. Ele depindeau de soarta unor noi alegeri generale, iar istoria alegerilor de la 1848 înapoi dovedise în chip neîndoios că, pe măsură ce se întărea dominația de fapt a burgheziei, ea își pierdea dominația morală asupra maselor populare. La 10 martie votul universal s-a pronunțat net împotriva dominației burgheziei ; burghezia a răspuns prin abrogarea votului universal. Legea din 31 mai reprezenta, prin urmare, una dintre manifestările necesare ale luptei de clasă. Pe de altă parte, pentru ca alegerea președintelui republicii să fie valabilă, constituția cerea un minim de 2.000.000 de voturi. Dacă nici unul dintre candidații la președinție nu obținea acest minim, Adunării naționale i se acorda dreptul să aleagă ca președinte pe unul dintre cei trei candidați care ar fi întrunit cel mai mare număr de voturi. Atunci cînd Constituanta întocmea această lege erau înscrși pe listele electorale 10.000.000 de alegători. În spiritul ei, pentru ca alegerea președintelui să fie valabilă, erau, deci, suficiente voturile unei cincimi din alegători. Ștergînd cel puțin 3.000.000 de alegători din listele electorale și reducînd numărul alegătorilor la

7.000.000, legea din 31 mai a menținut totuși minimul legal de 2.000.000 de voturi pentru alegerile prezidențiale. Ea a ridicat deci minimul legal de la o cincime la aproape o treime din totalul voturilor, cu alte cuvinte a făcut totul pentru a trece prin contrabandă alegerea președintelui din mîinile poporului în mîinile Adunării naționale. Astfel partidul ordinii părea să-și fi întărit de două ori puterea prin legea electorală din 31 mai, întrucît încredința părții conservatoare a societății atît alegerea Adunării naționale cît și aceea a președintelui republicii.

V

Lupta dintre Adunarea națională și Bonaparte a izbucnit din nou îndată ce a trecut criza revoluționară și a fost suprimat votul universal.

Constituția îi fixase lui Bonaparte o remunerație de 600.000 de franci. Numai la 6 luni după instalarea sa, el a reușit să dubleze această sumă. Într-adevăr, Odilon Barrot a smuls Adunării naționale constituante un supliment de 600.000 de franci anual pentru așa-zise cheltuieli de reprezentare. După 13 iunie Bonaparte formulase pretenții de același gen, fără a găsi de astă dată ascultare la Barrot. Acum, după 31 mai, el a profitat imediat de momentul prielnic, punându-i pe miniștrii săi să propună Adunării naționale o listă civilă de 3.000.000. O viață lungă și aventuroasă de vagabond l-a înzestrat cu antene foarte fine, care-i permiteau să sesizeze momentele potrivite pentru a stoarce bani burghezilor. El practica un șantaj în toată regula. Adunarea națională profanase suveranitatea poporului cu concursul și cu știrea lui. El o amenința că va denunța judecății poporului crima pe care o făptuise dacă nu-și deschide baierile pungii și nu-i cumpără tăcerea cu 3.000.000 pe an. Ea răpise dreptul de vot la 3.000.000 de francezi. Pentru fiecare francez scos din circulație, Bonaparte pretindea un franc cu putere de circulație, adică exact 3.000.000 de franci. El, alesul a 6.000.000 de oameni, cere despăgubiri pentru voturile de care pretinde că ar fi fost ulterior frustrat. Comisia Adunării naționale l-a refuzat pe acest neobrăzat. Presa bonapartistă a început să amenințe. Putea oare Adunarea națională să rupă cu președintele republicii într-un moment în care rupsese, principial și definitiv, cu masa națiunii? Ea a respins, ce-i drept, lista civilă anuală, dar a acordat un supliment unic de 2.160.000 de franci. Consimțind să dea banii, dar arătând în același timp prin iritarea

ei că făcea acest lucru împotriva voinței ei, Adunarea națională a dat dovadă de o dublă slăbiciune. Vom vedea mai târziu pentru ce avea nevoie Bonaparte de bani. După acest epilog neplăcut care a urmat imediat după desființarea votului universal și în care Bonaparte, părăsind atitudinea de umilință din timpul crizei din martie și aprilie, a sfidat cu nerușinare parlamentul uzurpator, Adunarea națională și-a suspendat lucrările pe timp de 3 luni, de la 11 august pînă la 11 noiembrie. Ea a lăsat în locul ei o comisie permanentă, compusă din 28 de membri, care nu cuprindea nici un bonapartist, dar număra în schimb cîțiva republicani moderați. Comisia permanentă din 1849 fusese formată numai din oameni din partidul ordinii și din bonapartiști. Dar atunci partidul ordinii se declarase adversar permanent al revoluției. De astă dată republica parlamentară se declara adversară permanentă a președintelui. După promulgarea legii din 31 mai, partidul ordinii nu mai avea alt rival în fața sa.

În noiembrie 1850, cînd Adunarea națională s-a întrunit din nou, se părea că, în locul neînsemnatelor hărțuiri de pînă acum cu președintele, devenise inevitabilă o mare și implacabilă luptă, o luptă pe viață și pe moarte între cele două puteri.

Ca și în 1849, partidul ordinii s-a descompus și în timpul vacanței parlamentare din acest an în diferitele sale fracțiuni, fiecare ocupîndu-se cu propriile ei intrigi de restaurație, alimentate acum prin moartea lui Ludovic-Filip. Regele legitimiștilor, Henric al V-lea, numise chiar un guvern în toată regula, cu reședința la Paris, din care făceau parte și unii membri ai comisiei permanente. Bonaparte era deci îndreptățit să colinde și el departamentele franceze și, după starea de spirit a orașului pe care-l fericea cu prezența sa, să divulge cînd într-o formă mai fățișă, cînd într-o formă mai deghizată, propriile sale planuri de restaurație și să-și recruteze partizani. În aceste călătorii, pe care marele „Moniteur”⁷³ oficial și micile monitoare particulare ale lui Bonaparte trebuiau, bineînțeles, să le sărbătorească ca pe niște turnee triumfale, el era întotdeauna însoțit de membrii *Societății lui 10 decembrie*. Această societate datează din 1849. Sub pretextul fondării unei societăți de binefacere, lumpenproletariatul parizian fusese organizat în secții secrete, conduse fiecare de cîte un agent bonapartist, în fruntea întregii societăți aflîndu-se un general bonapartist. Alături de roués * ruinați,

* — desfrinați. — *Nota trad.*

cu mijloace de existență îndoielnice și de origine dubioasă, alături de aventurieri și lepădături ale burgheziei, se puteau găsi aici vagabonzi, soldați demobilizați, pușcăriași eliberați, ocnași evadați, escroci, șarlatani, golani, hoți de buzunare, scamatori, cartofori, maquereaux *, proxeneți, hamali, scribi, flașnetari, culegători de zdrențe, tocilari, căldărari, cerșetori, într-un cuvânt toată acea masă confuză și pestriță pe care împrejurările o aruncă dintr-o parte într-alta și căreia francezii îi zic la bohème; din aceste elemente care-i erau înrudite, Bonaparte a alcătuit simbul Societății lui 10 decembrie, „societate de binefacere”, întrucît toți membrii ei simțeau, ca și Bonaparte, nevoia să-și facă lor bine pe socoteala maselor muncitoare ale națiunii. Bonaparte care se situează în fruntea lumpenproletariatului, singurul în care găsește în proporție de masă oglindirea propriilor sale interese, recunoscînd în această drojdie, în aceste otrepe, în aceste lepădături ale tuturor claselor unica clasă pe care se poate bizui fără rezerve, acesta este Bonaparte cel adevărat, Bonaparte sans phrase **. Desfrînat inveterat, notoriu, el consideră viața istorică a popoarelor și dramele ei drept o comedie în sensul cel mai vulgar, drept o mascaradă în care costumele, cuvintele și pozele pompoase nu servesc decît pentru a masca cele mai josnice ticăloșii. Astfel, de pildă, cu prilejul expediției la Strasburg, un uliu elvețian, dresat, reprezenta vulturul napoleonian. Cu prilejul debarcării la Boulogne, el a îmbrăcat în uniforme franceze cîțiva lachei londonezi. Ei reprezentau armata ⁷⁴. În Societatea lui 10 decembrie el adună 10.000 de vagabonzi, care aveau să reprezinte poporul așa cum Klaus Zettel reprezintă leul ⁷⁵. Într-un moment în care burghezia însăși juca comedia cea mai desăvîrșită, dar cu aerul cel mai serios din lume și fără a călca vreuna dintre cerințele pedante ale etichetei teatrale franceze, fiind ea însăși pe jumătate amăgită, pe jumătate convinsă de solemnitatea propriilor ei acțiuni spectaculoase, într-un astfel de moment aventurierul, care nu vedea în comedie decît o comedie, trebuia să învingă. Abia după ce l-a înlăturat pe îngîmfatul său adversar, abia cînd își ia, la rîndul lui, în serios rolul imperial și își închipuie că, purtînd masca napoleoniană, reprezintă pe adevăratul Napoleon, el devine victima propriei sale concepții despre lume, devine bufonul grav care nu mai vede în istoria universală o comedie, ci ia propria sa comedie drept isto-

* — întreținuți. — *Nota trad.*

** — fără nici o înfrumusețare. — *Nota trad.*

rie universală. Societatea lui 10 decembrie a fost pentru Bonaparte ceea ce erau Atelierele naționale pentru muncitorii socialiști, ceea ce erau gardes mobiles pentru republicanii burghezi, forța combativă de partid, caracteristică pentru dînsul. În călătoriile sale, secțiunile acestei societăți, încărcate în trenuri, trebuiau să-i improvizeze un public, să simuleze entuziasmul popular, să urla: „Vive l'Empereur!” *, să insulte și să snopească în bătăi pe republicani, bineînțeles sub protecția poliției. Iar cînd se întorcea la Paris, ele trebuiau să formeze avangarda, să prevină sau să împrăstie demonstrațiile ostile. Societatea lui 10 decembrie îi aparținea lui, era opera lui, ideea lui personală. Ceea ce își atribuie el în afară de aceasta îi revine prin forța împrejurărilor; ceea ce face în afară de aceasta nu e făcut de el, ci de împrejurări, sau nu face decît să copieze faptele altora; dar atunci cînd apare în public în fața cetățenilor cu vorbăria oficială despre ordine, religie, familie, proprietate, în timp ce la spatele său se află societatea secretă compusă din alde Schufferle și Spiegelberg ⁷⁶, societatea dezordinii, a prostituției și a hoției, atunci Bonaparte este el însuși autor original, iar istoria Societății lui 10 decembrie este propria sa istorie. S-a întîmplat chiar în mod excepțional ca deputații din partidul ordinii să nimerească sub ciomegele decemбриștilor. Ba mai mult, comisarul de poliție Yon, însărcinat cu paza securității Adunării naționale, a adus la cunoștința comisiei permanente, pe baza depoziției unui oarecare Alais, că o secție a decemбриștilor hotărîse asasinarea generalului Changarnier și a lui Dupin, președintele Adunării naționale, desemnînd și persoanele însărcinate cu executarea acestei hotărîri. Ne putem închipui ce spaimă a tras domnul Dupin. O anchetă parlamentară a activității Societății lui 10 decembrie, cu alte cuvinte demascarea lumii secrete bonapartiste, părea inevitabilă. În preajma întrunirii Adunării naționale, Bonaparte își dizolvă prudent societatea, bineînțeles numai pe hîrtie, căci încă la sfîrșitul anului 1851, într-un memoriu amănunțit, prefectul de poliție Carlier încerca zadarnic să-l determine pe Bonaparte să-i împrăstie cu adevărat pe decemбриști.

Societatea lui 10 decembrie trebuia să rămînă armata particulară a lui Bonaparte pînă va fi reușit să transforme armata regulată într-o Societate a lui 10 decembrie. Bonaparte a făcut o primă tentativă în acest sens puțin timp după prorogarea Adunării naționale și, totodată, cu banii pe care tocmai îi

* — „Trăiască împăratul!” — Nota trad.

smulsese acesteia. Ca fatalist, el este convins că există anumite forțe superioare cărora omul, îndeosebi militarul, nu li se poate împotrivi. Printre aceste forțe el socotește, în primul rînd, țigările și șampania, friptura rece și cîrnații cu usturoi. De aceea el îi ospătează mai întii pe ofițeri și pe subofițeri, în saloanele palatului Elysée, cu țigări și cu șampanie, cu friptură rece și cu cîrnați cu usturoi. La 3 octombrie el repetă această manevră cu trupa, cu ocazia trecerii în revistă de la St.-Maur, iar la 10 octombrie o repetă, pe scară și mai mare, la parada de la Satory. Unchiul își reamintește expedițiile de cucerire ale lui Baccus în aceleași ținuturi. Alexandru a fost, ce e drept, un semizeu, dar Baccus era un zeu adevărat și, pe deasupra, zeul protector al Societății lui 10 decembrie.

După revista militară de la 3 octombrie, comisia permanentă l-a chemat pe ministrul de război, d'Hautpoul, în fața ei. El a promis că asemenea încălcări ale disciplinei nu se vor repeta. Se știe cum a respectat Bonaparte la 10 octombrie cuvîntul dat de d'Hautpoul. Generalul Changarnier comandase ambele reviste militare în calitatea sa de comandant suprem al garnizoanei din Paris. Acest Changarnier, care era totodată membru al comisiei permanente, comandant al Gărzii naționale, „salvatorul” de la 29 ianuarie și 13 iunie, „bastion al societății”, candidat al partidului ordinii pentru postul de președinte, Monk prezumtiv a două monarhii, nu recunoscuse niciodată că este subordonat ministrului de război, își bătuse mereu joc pe față de constituția republicană și îl urmărise pe Bonaparte cu o protecție plină de condescendență echivocă. Acum Changarnier devenise un înfocat apărător al disciplinei, împotriva ministrului de război, și un înfocat apărător al constituției, împotriva lui Bonaparte. În timp ce la 10 octombrie o parte a cavaleriei strigase : „Vive Napoléon ! Vivent les saucissons !” *, Changarnier a luat măsuri ca cel puțin infanteria, care defila sub comanda prietenului său Neumayer, să păstreze o tăcere glacială. Drept pedeapsă, din îndemnul lui Bonaparte, ministrul de război l-a destituit pe generalul Neumayer din postul lui de la Paris, sub pretextul că-i încredințează comanda supremă a diviziilor a 14-a și a 15-a. Neumayer a refuzat această mutare, și de aceea a trebuit să-și dea demisia. La rîndul lui, Changarnier a dat la 2 noiembrie un ordin de zi prin care interzicea trupelor aflate

* — „Trăiască Napoleon ! Trăiască cîrnații !”. — *Nota trad.*

sub arme strigarea de lozinci politice și orice fel de demonstrații. Ziarele Elyseului⁷⁷ l-au atacat pe Changarnier, iar cele ale partidului ordinii pe Bonaparte. Comisia permanentă își ținea una după alta ședințele secrete, în care s-a propus în repetate rânduri ca patria să fie declarată în primejdie. Armata părea împărțită în două tabere vrăjmașe, cu două state-majore vrăjmașe : unul la Elysée, unde se afla Bonaparte, celălalt la Tuilerii, unde se afla Changarnier. Se părea că nu trebuia decît să se întrunească Adunarea națională pentru a se da semnalul de luptă. Opinia publică franceză judeca aceste fricțiuni între Bonaparte și Changarnier întocmai ca ziaristul englez care le-a caracterizat în termenii următori :

„Slujnicele politice ale Franței mătură cu măturoaie vechi lava în-cinsă a revoluției și se ciorovăiesc între ele pe cînd își fac treaba“.

Între timp Bonaparte s-a grăbit să-l demită pe ministrul de război d'Hautpoul și să-l expedieze la iuteală în Algeria, nu-mind în locul lui ca ministru de război pe generalul Schramm. La 12 noiembrie el a trimis Adunării naționale un mesaj de proporții americane, supraîncărcat cu amănunte, din care emana dragostea de ordine, dorința de împăcare, resemnarea în fața constituției, și care trata despre orice și oricine în afară de questions brûlantes* ale momentului. Așa, în treacăt, el lasă să cadă cuvintele că, în conformitate cu prevederile precise ale constituției, președintele singur dispune de armată. Mesajul se termina cu următoarele cuvinte solemne :

„Franța cere înainte de toate liniște... Legat eu însumi printr-un jurămint, mă voi ține în limitele restrinse pe care acesta mi le-a trasat... În ce mă privește, ales de popor și datorindu-i numai lui puterea, mă voi supune întotdeauna voinței sale legal exprimate. Dacă decideți în această ședință revizuirea constituției, o Adunare constituantă va reglementa poziția puterii executive. De nu, în 1852 poporul își va rosti solemn hotărîrea. Dar oricare ar fi soluțiile pe care le ascunde viitorul, este bine să ajungem la o înțelegere, pentru ca niciodată patima, surpriza sau violența să nu hotărască de soarta unei mari națiuni... Ceea ce reține înainte de toate atenția mea nu este chestiunea de a ști cine va governa Franța în 1852, ci de a întrebuița timpul care-mi stă la dispoziție în așa fel ca această perioadă să treacă fără agitație sau tulburări. Mi-am deschis inima cu sinceritate în fața voastră ; voi veți răspunde sincerității mele cu încrederea voastră, bunelor mele intenții prin colaborarea voastră și dumnezeu va face restul“.

Limbaajul cumsecade, ipocrit-ponderat și plin de virtuozitate banalități ale burgheziei își vădește înțelesul cel mai profund

* — chestiuni arzătoare. — Nota trad.

în gura autocratului Societății lui 10 decembrie, a eroului picnicurilor de la St.-Maur și Satory.

Burgraviul partidului ordinii nu s-au lăsat nici un moment înșelați în ceea ce privește încrederea pe care o merita această efuziune. Erau de mult sătui de jurăminte, căci numărau în rîndurile lor veterani, virtuoși ai sperjurului politic, iar pasajul referitor la armată nu a scăpat atenției lor. Ei au constatat cu indignare că în acest mesaj, care enumera pe larg legile recent promulgate, era trecută în mod intenționat sub tăcere cea mai importantă dintre ele : legea electorală ; mai mult decît atît : în caz că se refuza revizuirea constituției, mesajul rezerva poporului alegerea președintelui în 1852. Legea electorală era o ghiulea legată de picioarele partidului ordinii, care-l împiedica să se miște și cu atît mai mult să dea un asalt ! Pe lîngă aceasta, dizolvînd oficial Societatea lui 10 decembrie și demitîndu-l pe ministrul de război d'Hautpoul, Bonaparte jertfise cu propria sa mîină țapii ispășitori pe altarul patriei. El atenuase violența ciocnirii așteptate. În sfîrșit, însuși partidul ordinii căuta cu grijă să evite, să atenueze și să mușamalizeze orice conflict hotărîtor cu puterea executivă. De teamă să nu piardă victoriile repurtate asupra revoluției, partidul ordinii și-a lăsat rivalul să culeagă roadele acestor victorii. „Franța cere înainte de toate liniște”. Astfel îi striga partidul ordinii revoluției începînd din februarie*, astfel striga în mesajul său Bonaparte partidului ordinii. „Franța cere înainte de toate liniște”. Bonaparte comitea acte care tindeau spre uzurpare, dar partidul ordinii era acela care crea „neliniște” atunci cînd făcea zarvă în jurul acestor acte și le interpreta în mod ipohondric. Cîrnații de la Satory tăceau chitic cît timp nu pomenea nimeni de ei. „Franța cere înainte de toate liniște”. De aceea Bonaparte pretindea să fie lăsat să-și vadă liniștit de treabă, iar partidul parlamentar era paralizat de o îndoită teamă : teama de a nu stîrni din nou neliniștea revoluționară și teama de a nu apărea el însuși ca instigator la neliniște în ochii propriei sale clase, în ochii burgheziei. Deoarece Franța cerea deci înainte de toate liniște, partidul ordinii nu a îndrăznit, după ce în mesajul său Bonaparte vorbise despre „pace”, să răspundă cu „război”. Publicul, care se așteptase la mari scandaluri cu ocazia deschiderii Adunării naționale, a fost înșelat în așteptările sale. Cererea deputaților din opoziție de a li se prezenta procesele-verbale ale

* — 1848. — *Nota red.*

comisiei permanente asupra evenimentelor din octombrie a fost respinsă de voturile majorității. Adunarea evita din principiu orice dezbateri care putea să irite spiritele. În cursul lunilor noiembrie și decembrie 1850, lucrările Adunării naționale au fost lipsite de interes.

Abia spre finele lunii decembrie a început războiul de guerilă în jurul unora din prerogativele parlamentului. Mișcarea se împotmolea în șicane meschine în jurul prerogativelor celor două puteri, de când burghezia, abrogînd votul universal, pusese pentru un timp capăt luptei de clasă.

Împotriva lui Mauguin, unul dintre reprezentanții popoului, fusese obținută o condamnare pentru datorii. La demersul oficial al președintelui tribunalului, ministrul de justiție, Rouher, a declarat că trebuie emis, fără alte formalități, un mandat de arestare împotriva datornicului. Mauguin a fost deci aruncat în închisoarea pentru datornici. Aflînd despre acest atentat la imunitatea parlamentară, Adunarea națională a fost cuprinsă de indignare. Nu numai că a ordonat imediată punere în libertate a lui Mauguin, dar a trimis chiar în aceeași seară pe grefierul ei să-l scoată cu forța din închisoarea de la Clichy. Pe de altă parte însă, pentru a-și dovedi credința în sanctitatea proprietății private și cu gîndul ascuns de a avea, la caz de nevoie, un azil pentru montagnarzii deveniți indezirabili, ea declara admisibilă detențiunea pentru datorii a deputaților, însă cu condiția de a se obține în prealabil autorizația Adunării naționale. Ea a uitat să decreteze că și președintele poate fi închis pentru datorii. Ea a distrus și ultima aparență de imunitate a membrilor ei.

Ne amintim că, în baza depoziției unui oarecare Alais, comisarul de poliție Yon raportase că o secție a decembriştilor ar fi pus la cale asasinarea lui Dupin și Changarnier. Chiar în prima ședință, chestorii au propus în legătură cu acest fapt să se formeze o poliție parlamentară, specială, plătită din bugetul particular al Adunării naționale și cu totul independentă de prefectul de poliție. Ministrul de interne, Baroche, protestase împotriva acestui amestec în resortul său. S-a ajuns atunci la un compromis lamentabil, potrivit căruia comisarul de poliție al Adunării urma să fie într-adevăr plătit din bugetul ei particular, fiind numit și destituit de către chestorii Adunării, însă după o înțelegere prealabilă cu ministrul de interne. Între timp guvernul a deschis împotriva lui Alais o acțiune judiciară, și aici nu mai era greu ca depoziția inculpatului să fie prezentată drept o mistificare și, prin

gura acuzatorului public, să fie ridiculizați Dupin, Changarnier, Yon și întreaga Adunare națională. Apoi, la 29 decembrie, ministrul Baroche trimite o scrisoare lui Dupin, cerînd concedierea lui Yon. Biroul Adunării naționale hotărăște să-l mențină pe Yon în postul său, însă Adunarea națională, speriată de atitudinea ei violentă în chestiunea Mauguin și obișnuită ca, atunci cînd îndrăznește să dea puterii executive o lovitură, să capete două în schimb, nu sancționează această decizie. Ea îl concediază pe Yon drept recompensă pentru zelul său, lipsindu-se astfel de o prerogativă parlamentară absolut indispensabilă cînd ai de-a face cu un om care nu hotărăște noaptea ce va făptui în timpul zilei, ci hotărăște ziua ce va făptui în timpul nopții.

Am văzut cum, în cursul lunilor noiembrie și decembrie, în momente importante, hotărîtoare, Adunarea națională se eschiva, se abținea de la lupta împotriva puterii executive. Acum o vedem silită să dea lupta cu cele mai meschine prilejuri. În chestiunea Mauguin, ea a aprobat în principiu arestarea pentru datorii a reprezentanților poporului, rezervîndu-și însă dreptul să aplice acest principiu numai împotriva reprezentanților indezirabili. Și pentru acest privilegiu infam ea se ciorovăiește cu ministrul justiției. În loc să profite de pretinsul complot pentru a institui o anchetă împotriva Societății lui 10 decembrie și a-l demasca pe Bonaparte în mod definitiv în fața Franței și a Europei, prezentîndu-l în adevărata lui ipostază de căpetenie a lumpenproletariatului parizian, Adunarea reduce conflictul la o simplă ceartă dintre ea și ministrul de interne în jurul problemei în a cui competență cade numirea și destituirea unui comisar de poliție. Vedem astfel că în tot acest răstimp partidul ordinii a fost nevoit, din cauza poziției lui echivoce, să-și fărîmițeze lupta împotriva puterii executive și s-o transforme într-o simplă vorbărie, reducînd-o la meschine ciorovăieli în legătură cu limitele competenței, la șicane și certuri în jurul delimitării atribuțiilor, făcînd din cele mai searbăde chestiuni de formă principalul conținut al activității sale. El nu îndrăznește să primească lupta în momentul cînd aceasta are o importanță principială, cînd puterea executivă s-a dat într-adevăr de gol și cînd cauza Adunării naționale ar fi și cauza națiunii. Prin aceasta ar fi dat națiunii semnalul de pornire, dar partidul ordinii nu se teme de nimic mai mult decît ca națiunea să se pună în mișcare. De aceea, în astfel de ocazii el respinge propunerile Montagnei și trece la ordinea de zi. După ce ches-

tiunea litigioasă este în felul acesta abandonată în ansamblul ei, puterea executivă așteaptă liniștită momentul în care sub cele mai meschine și mai neînsemnate motive s-o poată relua, atunci când ea nu mai prezintă, ca să zicem așa, decît un interes strict parlamentar. Atunci răbufnește furia reținută a partidului ordinii, atunci smulge cortina din fața culiselor, îi smulge masca președintelui, declară republica în primejdie ; dar atunci și patosul său pare deplasat, iar motivul luptei apare doar ca un pretext ipocrit sau ca ceva pentru care nu merită să lupti. Furtuna parlamentară se transformă într-o furtună într-un pahar cu apă, lupta devine intrigă, ciocnirea scandal. În timp ce clasele revoluționare urmăresc cu bucurie răutăcioasă umilirea Adunării naționale, căci ele se entuziasmează pentru prerogativele parlamentare ale acesteia în aceeași măsură în care se entuziasmează Adunarea pentru libertățile publice, burghezia din afara parlamentului nu înțelege cum de poate burghezia din parlament să-și irosească timpul în certuri atît de meschine, tulburînd liniștea printr-o rivalitate atît de lamentabilă cu președintele. Ea e dezorientată de o asemenea strategie potrivit căreia se încheie pace în clipa cînd toată lumea se așteaptă la război și se pornește la atac în clipa cînd toată lumea crede că pacea a fost încheiată.

La 20 decembrie Pascal Duprat îl interpelează pe ministrul de interne în chestiunea loteriei lingourilor de aur. Această loterie era „o fiică a cîmpiilor Elisée”⁷⁸ ; Bonaparte și acoliții săi o dăruiseră lumii, iar prefectul de poliție Carlier o luase sub protecția sa oficială, cu toate că legislația franceză interzice orice loterii, cu excepția celor în scopuri de binefacere. Au fost emise 7.000.000 de lozuri a un franc bucata, beneficiul fiind destinat, chipurile, pentru trimiterea vagabonzilor parizieni în California. Pe de o parte, goana după aur trebuia să înlocuiască visurile socialiste ale proletariatului parizian, iar mirajul lozului cel mare trebuia să înlocuiască doctrinarul drept la muncă. Firește că strălucirea lingourilor de aur californian făcea ca muncitorii parizieni să nu mai remarce francii modești care le erau subtilizați din buzunare. În esență era vorba pur și simplu de o escrocherie. Vagabonzii care voiau să descopere minele de aur californiene fără a se mișca din Paris erau însuși Bonaparte și gașca lui înglodată în datorii. Cele 3.000.000 acordate de Adunarea națională fuseseră risipite în chefuri, așa că, într-un mod sau altul, casa trebuia din nou umplută. În zadar deschisese Bonaparte o listă de sub-

scripție națională pentru construirea unor așa-zise cités ouvrières *, în fruntea căreia figura el însuși cu o sumă importantă. Burghezii fără inimă au așteptat cu neîncredere ca el să verse suma pe care a scris-o, și întrucât acest vârsă-mînt, bineînțeles, nu a fost efectuat, speculația cu fantasma-goricele castele socialiste a căzut baltă. Lingourile de aur au avut mai mult succes. Bonaparte & Co. nu s-au mulțumit numai să bage în buzunar o parte din diferența dintre cele 7.000.000 și valoarea lingourilor puse la loterie; ei au mai fabricat și lozuri false, emițînd cîte 10, 15, chiar 20 de lozuri pe același număr, operație financiară care se încadra perfect în spiritul Societății lui 10 decembrie! Aici Adunarea națională nu-l mai avea în față pe președintele fictiv al republicii, ci pe Bonaparte în carne și oase. Aici ea îl putea prinde asupra faptului, în conflict nu cu constituția, ci cu Code pénal. Dacă în urma interpelării lui Duprat s-a trecut la ordinea de zi, aceasta s-a întîmplat nu numai pentru că propunerea lui Girardin de a se declara „satisfait” ** îi reamintea partidului ordinii corupția sistematică care domnea în propriile lui rînduri. Burghezul, și mai ales burghezul ridicat la rangul de om de stat, își completează josnicia sa în chestiunile practice printr-o emfază teoretică. Ca om de stat, el devine, ca și puterea de stat care i se opune, o ființă superioară, împotriva căreia nu poți lupta decît cu mijloace superioare, sacramentale.

Bonaparte, care, ca boem, ca lumpenproletar princiar, avea asupra burghezului mișel avantajul că putea duce lupta cu mijloace josnice, a văzut acum — după ce Adunarea îl ajutase cu propriile ei mîini să treacă peste terenul lunecos al banchetelor militare, al paradelor, al Societății lui 10 decembrie și, în sfîrșit, al codului penal — că a sosit momentul în care poate să treacă de la defensiva aparentă la ofensivă. Puțin îi păsa de micile înfrîngeri suferite între timp de ministrul de justiție, de ministrul de război, de ministrul de marină și de ministrul de finanțe, înfrîngeri prin care Adunarea națională își manifesta, bodogănind, nemulțumirile. El nu numai că i-a împiedicat pe miniștri să demisioneze și să recunoască astfel subordonarea puterii executive față de parlament. El putea desăvîrși acum ceea ce începuse în timpul vacanței parlamentare: separarea forței militare de parlament, *demi-terea lui Changarnier*.

* — orașe muncitorești. — *Nota trad.*

** — „satisfăcut”. — *Nota trad.*

Un ziar al Elyseului a publicat un ordin de zi adresat, chipurile, în cursul lunii mai diviziei întâi, deci ca emanând de la Changarnier, prin care se recomandă ofițerilor ca, în cazul unei rebeliuni, să nu-i cruțe pe trădătorii din propriile lor rânduri, să-i împuște pe loc și să refuze să pună trupele la dispoziția Adunării naționale în caz că ea le-ar solicita. La 3 ianuarie 1851 guvernul este interpelat asupra acestui ordin de zi. Pentru cercetarea chestiunii el cere un răgaz mai întâi de 3 luni, apoi de o săptămână, în sfârșit numai de 24 de ore. Adunarea insistă să obțină o explicație imediată. Changarnier se ridică și declară că acest ordin de zi n-a existat niciodată. El adaugă că e gata oricând să dea curs apelurilor Adunării naționale și că, în cazul unui conflict, ea poate conta pe el. Adunarea primește declarația cu ropote de aplauze și îi dă un vot de încredere. Punându-se sub protecția personală a unui general, ea abdică, decretează propria ei neputință și atotputernicia armatei. Generalul se înșală însă atunci când îi pune la dispoziție împotriva lui Bonaparte o forță pe care el o deține numai ca feudă de la același Bonaparte și când, la rîndul său, așteaptă protecție de la acest parlament, de la protejatul său, care are el însuși nevoie de protecție. Changarnier crede însă în puterea misterioasă cu care burghezia l-a investit la 29 ianuarie 1849. El se consideră o a treia putere pe lângă celelalte două puteri în stat. El împărtășește soarta celorlalți eroi sau, mai bine-zis, a celorlalți sfinți ai acestei epoci, a căror măreție constă doar în marea faimă interesată pe care le-o creează partidul lor și care se prăbușesc și se transformă în figuri mediocre de îndată ce împrejurările le cer să înfăptuiască minuni. Lipsa de credință este, în genere, dușmanul de moarte al acestor preținși eroi și veritabili sfinți. De aici solemnă lor indignare morală împotriva mucaliților și zeflemiştilor lipsiți de entuziasm.

În aceeași seară miniștrii sînt convocați la Elysée. Bonaparte cere cu insistență demiterea lui Changarnier; cinci miniștri refuză s-o semneze. „Moniteur” anunță o criză de guvern, iar presa partidului ordinii amenință cu formarea unei armate parlamentare sub comanda lui Changarnier. Partidul ordinii avea dreptul constituțional să facă acest pas. El nu avea decît să-l numească pe Changarnier președinte al Adunării naționale și să aducă oricîte trupe ar fi fost necesare pentru securitatea acesteia. El putea face acest lucru cu atît mai mult cu cît Changarnier se mai găsea efectiv în fruntea armatei și a Gărzii naționale din Paris și abia aștepta să fie

chemat împreună cu armata. Presa bonapartistă nici nu îndrăznește măcar să conteste dreptul Adunării naționale de a chema direct trupele, scrupul juridic care, în condițiile date, nu promitea nici un succes. E foarte probabil că armata ar fi dat ascultare ordinului Adunării naționale, dacă ținem seama de faptul că Bonaparte a trebuit să caute 8 zile în tot Parisul pentru a găsi, în sfârșit, doi generali — Baraguay-d'Hilliers și St.-Jean d'Angely — care să se declare dispuși să contrasemneze demiterea lui Changarnier. Dar e mai mult decât îndoielnic că partidul ordinii ar fi găsit în propriile sale rânduri și în parlament numărul necesar de voturi pentru luarea unei atare hotărâri, dacă ținem seama de faptul că 8 zile mai târziu 286 de deputați s-au desprins de partid și că chiar în decembrie 1851, în ceasul hotărârii supreme, Montagne a respins o propunere asemănătoare. Totuși, poate că burgravi ar mai fi reușit și acum să antreneze masele partidului lor la un act de eroism care consta în a se adăposti îndărătul unui zid de baionete și în a accepta serviciile unei armate care dezertase în lagărul lor. Dar, în loc de aceasta, domnii burgravi se duc în seara zilei de 6 ianuarie la Elysée, pentru ca prin argumentări și considerente diplomatice să-l facă pe Bonaparte să renunțe la demiterea lui Changarnier. Când vrei să convingi pe cineva, recunoști că e stăpîn pe situație. Bonaparte, încurajat de acest demers al burgrivilor, numește la 12 ianuarie un nou guvern, în care rămîn conducătorii celui vechi, Fould și Baroche. St.-Jean d'Angely devine ministru de război, „Moniteur” publică decretul de demitere a lui Changarnier, ale cărui atribuții sînt împărțite între Baraguay-d'Hilliers, care primește comanda diviziei întii, și Perrot, care primește comanda Gărzii naționale. „Bastionul societății” a fost demis, și dacă din această cauză nu s-a făcut gaură în cer, în schimb s-au urcat cursurile la bursă.

Refuzînd armata care i se pusese la dispoziție în persoana lui Changarnier și dînd-o astfel, irevocabil, pe mîna președintelui, partidul ordinii a dovedit că burghezia și-a pierdut capacitatea de a governa. Nu mai exista un guvern parlamentar. Pierzînd acum și autoritatea asupra armatei și Gărzii naționale, ce mijloace de constrîngere îi mai rămîneau pentru a apăra totodată puterea uzurpată a parlamentului asupra poporului și puterea constituțională a parlamentului împotriva președintelui? Nici unul. Nu-i mai rămînea decît să apeleze la principii neputincioase, pe care el însuși le considerase doar ca niște reguli generale pe care le prescria altora ca să te poți

mișca tu însuși cu atât mai în voie. Cu demiterea lui Changarnier, cu trecerea forței militare în mâinile lui Bonaparte, se încheie prima parte a perioadei de care ne ocupăm, perioada luptei dintre partidul ordinii și puterea executivă. Războiul dintre cele două puteri este acum declarat oficial, este purtat fățiș, dar abia după ce partidul ordinii a pierdut armele și soldații. Fără guvern, fără armată, fără popor, fără opinie publică, nemaifiind — după promulgarea legii ei electorale de la 31 mai — reprezentanta națiunii suverane, fără ochi, fără urechi, fără dinți, fără nimic, Adunarea națională s-a transformat treptat într-un *parlament de tipul vechilor parlamente franceze*⁷⁹, silit să lase treburile pe seama guvernului și să se mulțumească să facă, bodogănind, întâmpinări post festum*.

Partidul ordinii întâmpină noul guvern cu o furtună de indignare. Generalul Bedeau reamintește indulgența de care dăduse dovadă comisia permanentă în timpul vacanței și scrupulele excesive care o făcuseră să renunțe la publicarea proceselor sale verbale. Ministrul de interne insistă acum el însuși ca aceste procese-verbale să fie date publicității, care acum, bineînțeles, au devenit searbăde ca apa stătută, nedezvăluind nici un fapt nou și nefăcînd nici un efect asupra publicului blazat. În urma propunerii lui Remusat, Adunarea națională se retrage în birourile ei și numește un „Comitet pentru măsuri extraordinare”. Parisul iese cu atât mai puțin din făgașul vieții sale obișnuite, cu cît în acest moment comerțul e în floare, manufacturile lucrează, prețul cerealelor e scăzut, alimente sînt din belșug, iar la casele de economie se fac zilnic noi depuneri. „Măsurile extraordinare” pe care parlamentul le anunțase cu atîta zgomot se reduc la 18 ianuarie la un vot de neîncredere dat miniștrilor, fără a se aminti măcar de generalul Changarnier. Partidul ordinii era constrîns să-și redacteze în acest fel hotărîrea pentru a-și asigura voturile republicanilor, care, din toate măsurile guvernului, aprobau tocmai demiterea lui Changarnier, pe cînd partidul ordinii nu putea de fapt blama celelalte acte ale guvernului, pe care i le dictase el însuși.

Votul de neîncredere de la 18 ianuarie a fost adoptat cu 415 voturi contra 286. El a fost deci obținut numai printr-o *coalitie* a legitimistilor și orléaniștilor declarați cu republicanii puri și Montagne. Votul a dovedit astfel că partidul ordinii nu pierduse numai guvernul, nu pierduse numai armata, ci în conflictele cu Bonaparte își pierduse și majoritatea sa

* — după sărbătoare, adică cu întârziere. — *Nota trad.*

parlamentară independentă ; că un grup de deputați dezertase din lagărul său dintr-un fanatic spirit de conciliere, de teama luptei, din cauza oboselii, din atașament familial față de lefurile de stat atât de scumpe lor, din calculele pe care și le făceau în legătură cu portofoliile ministeriale pe cale de a deveni vacante (Odilon Barrot) sau din cauza egoismului meschin care-l îndeamnă totdeauna pe burghezul de rînd să sacrifice interesul general al clasei sale cutărui sau cutărui motiv personal. Din capul locului, deputații bonapartiști mergeau împreună cu partidul ordinii numai în lupta împotriva revoluției. Șeful partidului catolic, Montalembert, își aruncase încă de pe atunci influența în balanță în favoarea lui Bonaparte, deoarece își pierduse încrederea în vitalitatea partidului parlamentar. În sfîrșit, șefii acestui partid, orléanistul Thiers și legitimistul Berryer, se vedeau constrînși să se proclame pe față republicani, să recunoască că inima lor bate pentru rege, dar rațiunea lor este de partea republicii, că republica parlamentară este unica formă posibilă de dominație a întregii burghezii. Într-un cuvînt, ei se vedeau constrînși să înfiereze în ochii clasei burgheze însăși drept intrigă, pe cît de periculoasă pe atât de nechibzuită, planurile de restaurație pe care continuau să le făurească în spatele parlamentului.

Votul de neîncredere de la 18 ianuarie lovea în miniștri, și nu în președinte. Dar nu guvernul, ci președintele îl destituise pe Changarnier. Trebuia oare partidul ordinii să pună sub acuzare pe Bonaparte însuși ? Pentru aspirațiile lui de restaurație ? Dar acestea nu făceau decît să completeze aspirațiile de restaurație ale propriilor săi membri. Pentru acțiunile lui complotiste cu ocazia paradelor militare și în cadrul Societății lui 10 decembrie ? Dar membrii lui înmormîntaseră de mult aceste chestiuni sub vrafal treburilor curente de pe ordinea de zi. Pentru demiterea eroului de la 29 ianuarie și de la 13 iunie, a omului care în mai 1850 amenințase că în caz de răscoală va da foc Parisului din toate părțile ? Aliații lor din Montagne și Cavaignac nu le-au permis măcar să încurajeze prin condoleanțe oficiale pe „bastionul” prăbușit „al societății”. Ei înșiși nu puteau contesta președintelui dreptul constituțional de a-i demite pe generali. Erau furioși numai pentru că acesta uzase în mod antiparlamentar de dreptul său constituțional. N-au folosit ei mereu în mod anticonstituțional prerogativa lor parlamentară mai ales cu ocazia abrogării votului universal ? Nu le rămînea deci decît să se mențină strict

în limitele parlamentare. Și numai acea boală caracteristică care a bîntuit de la 1848 încoace pe tot continentul, *cretinismul parlamentar*, care îi țintuiește pe cei atinși de ea într-o lume imaginară, răpindu-le orice rațiune, orice memorie, orice înțelegere a lumii aspre din afară, numai acest cretinism parlamentar a putut face ca partidul ordinii, care distrusese cu propriile lui mîini toate condițiile puterii parlamentare — și în lupta cu celelalte clase fusese silit să le distrugă —, să mai considere victoriile lui parlamentare drept victorii și să creadă că lovea pe președinte atunci cînd dădea în miniștri. Prin aceasta el i-a dat doar prilejul lui Bonaparte să umilească din nou Adunarea națională în ochii națiunii. La 20 ianuarie „Moniteur” anunța că demisia întregului guvern a fost primită. Sub pretextul că nici un partid parlamentar nu ar mai deține majoritatea, — după cum a dovedit votul de la 18 ianuarie, acest rod al coaliției dintre Montagne și regaliști —, și că trebuie așteptată constituirea unei noi majorități, Bonaparte a numit un așa-zis guvern de tranziție din care nu făcea parte nici un membru al parlamentului și care era format în întregime din persoane absolut necunoscute și nulițăți, un guvern de simpli impiegați și conțopiști. Acum partidul ordinii n-avea decît să-și irosească forțele în jocul cu aceste marionete, iar puterea executivă nu mai socotea necesar să aibă o reprezentanță serioasă în Adunarea națională. Bonaparte concentra cu atît mai evident întreaga putere executivă în propria sa persoană ; el avea un cîmp de acțiune cu atît mai mare pentru exploatarea acestei puteri potrivit scopurilor sale, cu cît miniștrii săi erau în mai mare măsură simpli figuranți.

Partidul ordinii, coalizat cu Montagne, s-a răzbunat respingînd propunerea de a aloca președintelui o dotație de 1.800.000 de franci, propunere pe care capul Societății lui 10 decembrie le-a poruncit impiegaților lui din guvern s-o facă. De data aceasta a hotărît o majoritate de numai 102 voturi, deci de la 18 ianuarie partidul ordinii a mai pierdut 27 de voturi ; descompunerea lui continua. În același timp, pentru ca să nu existe nici o clipă vreun dubiu asupra semnificației coaliției sale cu Montagne, partidul ordinii n-a vrut nici măcar să pună în discuție o propunere semnată de 189 de membri ai Montagnei de a se acorda o amnistie generală delincvenților politici. A fost suficient ca ministrul de interne, un oarecare Vaïsse, să declare că liniștea nu ar fi decît aparentă, că s-ar desfășura o puternică agitație subversivă, că

s-ar organiza societăți secrete omniprezente, că ziarele democratice s-ar pregăti să repara, că din departamente ar sosi știri nefavorabile, că emigranții din Geneva s-ar afla în fruntea unui complot ale cărui fire, trecînd prin Lyon, se întind în tot sudul Franței, că Franța s-ar afla în pragul unei crize industriale și comerciale, că fabricanții din Roubaix ar fi redus orele de lucru, că deținuții de la Belle-Ile⁸⁰ s-ar fi răsculat, era suficient ca pînă și un oarecare Vaïsse să evoce spectrul roșu, pentru ca partidul ordinii să respingă fără dezbateri o propunere care ar fi asigurat Adunării naționale o imensă popularitate și l-ar fi aruncat din nou pe Bonaparte în brațele ei. În loc să se lase intimidat de către puterea executivă cu perspectiva unor noi tulburări, partidul ordinii ar fi trebuit mai degrabă să lase un cîmp de acțiune cît de mic luptei de clasă, pentru a menține dependența puterii executive față de el. Dar partidul ordinii nu se simțea în stare să se joace cu focul.

Între timp, așa-zisul guvern de tranziție a continuat să vegeteze pînă la mijlocul lunii aprilie. Bonaparte hărțuia și prostea Adunarea națională mereu cu alte combinații guvernamentale. Ba dădea să se înțeleagă că ar intenționa să formeze un guvern republican cu Lamartine și Billault, ba unul parlamentar cu inevitabilul Odilon Barrot, al cărui nume nu poate lipsi ori de cîte ori e nevoie de un nătăflei, ba un guvern legitimist cu Vatimesnil și Benoist d'Azy, ba unul orléanist cu Maleville. Montînd astfel diferitele fracțiuni ale partidului ordinii una împotriva alteia și sperînd întregul partid cu perspectiva unui guvern republican și cu restabilirea, inevitabilă în acest caz, a votului universal, Bonaparte insuflă totodată burgheziei convingerea că eforturile lui sincere în vederea formării unui guvern parlamentar dau greș din cauza intransigenței fracțiunilor regaliste. Burghezia cerea însă cu atît mai vehement un „guvern de mînă forte” și găsea că e cu atît mai de neiertat ca Franța să fie lăsată „fără administrație”, cu cît o criză comercială generală, care părea că se apropie, recruta pentru socialism adepți la orașe, așa cum prețul ruinător de scăzut al cerealelor îi recruta la țară. Pe zi ce trecea comerțul stagna tot mai mult și numărul celor fără de lucru sporea văzînd cu ochii; la Paris cel puțin 10.000 de muncitori au ajuns muritori de foame, la Rouen, Mulhouse, Lyon, Roubaix, Tourcoing, St.-Étienne, Elbeuf etc. nenumărate fabrici au încetat lucrul. În aceste împrejurări Bonaparte a putut îndrăzni să restaureze, la 11 aprilie, guver-

nul de la 18 ianuarie, dînd ca întăriri domnilor Rouher, Fould, Baroche etc. pe domnul Léon Faucher, pe care în ultimele ei zile Adunarea constituantă l-a stigmatizat în unanimitate, cu excepția a 5 voturi ministeriale, printr-un vot de neîncredere pentru difuzarea unor telegrame false. Adunarea națională a repurtat deci la 18 ianuarie o victorie asupra guvernului; ea luptase timp de trei luni cu Bonaparte, pentru ca la 11 aprilie Fould și Baroche să-l poată primi pe puritanul Faucher, ca al treilea, în căldășia guvernamentală.

În noiembrie 1849 Bonaparte s-a mulțumit cu un guvern *neparlamentar*, în ianuarie 1851 cu unul *extraparlamentar*; la 11 aprilie el s-a simțit destul de puternic ca să alcătuiască un guvern *antiparlamentar*, care întrunea în chip armonios voturile de neîncredere ale ambelor adunări, ale Constituantei și ale Adunării legislative, ale celei republicane și celei regaliste. Această gradație a guvernelor era termometrul cu care parlamentul putea măsura scăderea propriei sale temperaturi vitale. Ea scăzuse într-atît la finele lui aprilie, încît Persigny a putut să-i propună lui Changarnier, în cursul unei întrevederi personale, să treacă de partea președintelui. Bonaparte, l-a asigurat el, consideră influența Adunării naționale complet anihilată, și proclamația care urmează să fie dată publicității după mereu proiectata, dar întîmplător din nou aminata lovitură de stat e gata pregătită. Changarnier a transmis conducătorilor partidului ordinii această sentință de moarte, dar cine să creadă că mușcătura de ploșniță poate fi mortală? Și parlamentul, așa înfrînt, descompus, în agonie cum era, tot nu se putea hotărî să vadă în duelul său cu grotescul șef al Societății lui 10 decembrie altceva decît un duel cu o ploșniță. Bonaparte a răspuns însă partidului ordinii cu riposta dată de Agesilau regelui Agis: „*Îți par tunică, dar va veni vremea cînd voi fi leu*”⁸¹.

VI

Coaliția cu Montagne și cu republicanii puri, la care a trebuit să recurgă partidul ordinii în încercările sale zadarnice de a păstra în miinile sale forța militară și de a recuceri conducerea supremă a puterii executive, această coaliție a dovedit în mod incontestabil că el pierduse *majoritatea parlamentară* independentă. Simpla putere a calendarului, arătătorul ceasornicului, a dat la 28 mai semnalul totalei lui descompuneri. La 28 mai a început ultimul an de viață al Adunării naționale. Ea trebuia să se hotărască acum fie pentru menținerea fără nici o modificare a constituției, fie pentru revizuirea acesteia. Dar revizuirea constituției nu însemna numai o alegere între dominația burgheziei și a democrației mic-burgheze, între democrație și anarhie proletară, republică parlamentară și Bonaparte; ea însemna totodată o alegere între Orléans și Bourbon! Astfel a căzut în parlament mărunțul discordiei care trebuia să aprindă pe față conflictul de interese ce dezbină partidul ordinii în fracțiuni vrăjmașe. Partidul ordinii era o combinație de elemente sociale eterogene. Chestiunea revizuirii constituției crea o temperatură politică la care produsul se descompunea din nou în componentele sale inițiale.

Interesul bonapartiștilor pentru revizuire se explică foarte simplu. Ei voiau înainte de toate să abroge art. 45, care interzicea realegerea lui Bonaparte și prorogarea puterii lui. Tot atât de simplă părea poziția republicanilor. Ei respingeau categoric orice revizuire, văzând în revizuire o conspirație generală împotriva republicii. Întrucât dispuneau de *mai mult de o pătrime din voturi* în Adunarea națională și, conform constituției, erau necesare trei pătrimi din numărul total de voturi pentru a adopta o hotărâre valabilă cu privire la revizuire și a convoca Adunarea care să revizuiască constituția,

ei nu aveau decît să-și numere voturile pentru a fi siguri de izbîndă. Și erau siguri de izbîndă.

Contrar acestor poziții clare, partidul ordinii se afla pradă unor ireconciliabile contradicții. Dacă respîngea revizuirea, el punea în primejdie statu-quo-ul, nelăsîndu-i lui Bonaparte decît o singură soluție, aceea a violenței, și lăsînd Franța, în a doua duminică a lunii mai 1852, în momentul decisiv, în voia anarhiei revoluționare, cu un președinte care își pierduse autoritatea, cu un parlament care nu o mai avea de mult și cu un popor care avea de gînd s-o recucerească. Dacă vota pentru revizuire pe cale constituțională, știa că votează degeaba și că, conform constituției, va eșua din cauza vetoului republicanilor. Dacă, contrar prevederilor constituției, declara valabilă simpla majoritate de voturi, putea spera să țină în friu revoluția numai dacă se supunea necondiționat bunului plac al puterii executive ; prin aceasta el îl făcea pe Bonaparte stăpîn pe constituție, pe revizuire și chiar pe partid. O revizuire parțială, care ar fi prelungit puterea președintelui, pregătea calea uzurpării imperiale. O revizuire generală, care ar fi scurtat existența republicii, ducea la un conflict inevitabil între revendicările dinastice, căci condițiile pentru o restaurație bourbonistă și cele pentru o restaurație orléanistă nu numai că erau diferite, dar se excludeau reciproc.

Republica parlamentară era mai mult decît terenul neutru pe care cele două fracțiuni ale burgheziei franceze, legitimiștii și orléanistii, marea proprietate funciară și industria, puteau coexista cu drepturi egale. Ea era condiția inevitabilă a dominației lor *comune*, unica formă de stat în care interesul lor general de clasă putea să-și subordoneze în același timp pretențiile diferitelor lor fracțiuni, ca și toate celelalte clase sociale. Ca regaliști, ei cădeau din nou în vechiul lor antagonism, în lupta pentru supremația proprietății funciare sau a banului, iar cea mai înaltă expresie a acestui antagonism, personificarea lui, erau înșiși regii lor, dinastiile lor. De aici împotrivirea partidului ordinii față de *rechemarea Bourbonilor*.

Deputatul orléanist Creton propusese în mod regulat, în 1849, 1850 și 1851, abrogarea decretului de exilare a familiilor regale. Cu aceeași regularitate parlamentul oferea spectacolul unei adunări de regaliști care închideau cu încăpăținare regilor lor exilați porțile prin care s-ar fi putut reîntoarce. Richard al III-lea l-a asasinat pe Henric al VI-lea, spunînd că e prea bun pentru această lume și că locul lui e în cer. Regaliștii declarau că Franța e prea rea pentru ca să-și recapete

regii. Prin forța împrejurărilor, ei s-au văzut nevoiți să devină republicani și să sancționeze în repetate rînduri hotărîrea poporului care îi exila pe regii lor din Franța.

Revizuirea constituției — și împrejurările impuneau ca această chestiune să fie pusă în discuție — periclită republica și totodată dominația comună a ambelor fracțiuni burgheze, trezind, o dată cu posibilitatea restaurării monarhiei, rivalitatea intereselor pe care aceasta le-a reprezentat cu precădere în mod alternativ, precum și lupta pentru supremația unei fracțiuni asupra celeilalte. Diplomații partidului ordinii sperau să pună capăt luptei printr-o contopire a ambelor dinastii, printr-o așa-zisă *fuziune* a partidelor regaliste și a caselor lor regale. Adevărata *fuziune* a restaurației și a monarhiei din iulie era republica parlamentară, în care se ștergeau culorile orléaniste și cele legitimiste și în care diferitele feluri de burghezi dispăreau în burghezul ca atare, în burghezul ca reprezentant al speciei. Acum însă orléanistul trebuia să devină legitimist, iar legitimistul orléanist. Regalitatea, personificare a antagonismului lor, trebuia să întruchipeze unitatea lor; expresia intereselor lor exclusiviste de fracțiune trebuia să devină expresia interesului lor comun de clasă, monarhia trebuia să realizeze ceea ce putea realiza și realizase numai desființarea ambelor monarhii, adică republica. Aceasta era piatra filozofală pe care alchimiștii partidului ordinii își frământau mintea s-o descopere. Ca și cum monarhia legitimă ar putea vreodată să devină monarhia burgheziei industriale sau regalitatea burgheză regalitatea aristocrației funciare ereditare. Ca și cum proprietatea funciară și industria ar putea fraterniza sub aceeași coroană, cînd coroana nu putea sta decît pe un singur cap, fie pe capul fratelui mai mare, fie pe acela al fratelui mai mic. Ca și cum s-ar putea, în genere, împăca industria cu proprietatea funciară atîta timp cît ultima nu se hotărăște să devină ea însăși industrială. Dacă Henric al V-lea ar muri mîine, contele de Paris n-ar deveni pentru acest motiv regele legitimistilor, afară doar dacă ar înceta să fie regele orléaniștilor. Filozofii fuziunii însă, care ridicau tonul pe măsură ce chestiunea revizuirii constituției trecea pe primul plan, care-și făcuseră din ziarul „Assemblée nationale” un organ cotidian oficial și care chiar în acest moment (februarie 1852) s-au pus din nou pe lucru, își explicau toate dificultățile prin rezistența și rivalitatea celor două dinastii. Încercările de a împăca familia Orléans cu Henric al V-lea, începute după moartea lui Ludovic-Filip, dar făcute, ca toate întrigile dinastice, numai

în timpul vacanțelor Adunării naționale, în antracte, în culise. — mai degrabă cochetărie sentimentală cu superstiția tradițională decât preocupare serioasă —, aceste încercări se transformau de astă dată într-un spectacol de gală, prezentat de partidul ordinii nu ca un spectacol de amatori ca pînă acum, ci pe scena publică. Curierii zburau de la Paris la Veneția⁶², de la Veneția la Claremont, de la Claremont la Paris. Conte de Chambord lansează un manifest în care anunță, „avînd sprijinul tuturor membrilor familiei sale”, nu restaurația sa, ci restaurația „națională”. Orléanistul Salvandy se aruncă la picioarele lui Henric al V-lea. Șefii legitimiști Berryer, Benoist d’Azy, St.-Priest pleacă la Claremont pentru a îndupleca familia de Orléans, în zadar însă. Fuzioniștii își dau prea tîrziu seama că interesele ambelor fracțiuni burgheze nici nu pierd din exclusivism, nici nu devin mai conciliante atunci cînd se ascut, luînd forma unor interese de familie, a intereselor a două case regale. Dacă Henric al V-lea îl recunoștea drept urmaș pe contele de Paris — unicul succes pe care îl putea avea, în cel mai bun caz, fuziunea — casa de Orléans nu dobîndea nici un drept peste ceea ce îi era de acum asigurat prin faptul că Henric al V-lea nu avea copii ; în schimb pierdea toate drepturile cîștigate prin revoluția din iulie. Ea renunța la vechile sale drepturi, la toate titlurile smulse într-o luptă de aproape 100 de ani ramurii mai vechi a Bourbonilor ; ea renunța la prerogativa sa istorică, prerogativa regalității moderne, în favoarea prerogativei bazate pe arborele său genealogic. Fuziunea nu era deci nimic altceva decît abdicarea de bunăvoie a casei de Orléans, renunțarea acestora la drepturile sale în favoarea legitimismului, o revenire pocăită de la biserica de stat protestantă la cea catolică. O revenire care nici măcar n-ar fi readus-o pe tronul pierdut, ci pe treptele tronului pe care se născuse. Vechii miniștri orléaniști, Guizot, Duchâtel etc., care s-au grăbit și ei să se ducă la Claremont pentru a pleda cauza fuziunii, nu erau de fapt decît exponenți ai mahmurelei lăsate de revoluția din iulie, ai decepției provocate de monarhia burgheză și de monarhia burghezilor, ai credinței superstițioase în legitimitate ca ultim talisman împotriva anarhiei. În închipuirea lor, ei erau mijlocitori între casa de Orléans și Bourboni ; în realitate nu erau decît niște orléaniști renegați, iar prințul de Joinville i-a primit ca atare. În schimb, fracțiunea viabilă, combativă a orléaniștilor, Thiers, Baze etc., a convins cu atît mai ușor familia lui Ludovic-Filip că —, din moment ce orice restaurare directă a monarhiei

presupune fuziunea celor două dinastii, iar o asemenea fuziune presupune renunțarea casei de Orléans la drepturile ei —, este întru totul în spiritul tradiției strămoșilor ei să recunoască în mod provizoriu republica și să aștepte pînă cînd evenimentele vor permite transformarea fotoliului prezidențial în tron. A fost răspîndit prin țară zvonul despre candidatura lui Joinville la postul de președinte al republicii ; curiozitatea publicului a fost ațîțată, iar cîteva luni mai tîrziu, în septembrie, după respingerea revizuirii constituției, această candidatură a fost proclamată în mod oficial.

Astfel încercarea unei fuziuni regaliste între orléaniști și legitimiști nu numai că a eșuat, dar a distrus și *fuziunea lor parlamentară*, forma republicană a unirii lor, descompunînd din nou partidul ordinii în componentele sale inițiale. Dar cu cît înstrăinarea dintre Claremont și Veneția creștea, cu cît slăbea înțelegerea dintre ei și cîștiga teren agitația în favoarea lui Joinville, cu atît mai febrile și mai serioase deveneau tratativele dintre Faucher, ministrul lui Bonaparte, și legitimiști.

Descompunerea partidului ordinii nu s-a limitat la elementele lui de bază. Fiecare dintre cele două mari fracțiuni se descompunea, la rîndul ei, mai departe. Era ca și cum toate vechile nuanțe, care înainte se ciocneau și se combăteau înăuntrul fiecăreia dintre cele două tabere, fie în cea legitimistă, fie în cea orléanistă, ar fi prins din nou viață, asemenea infuzorilor uscați care au venit în contact cu apa, ca și cum ar fi recăpătat destulă forță vitală pentru a forma grupe proprii cu interese antagoniste de sine stătătoare. Legitimistii evocau vechile dispute dintre Tuileries și pavilionul Marsan, dintre Villèle și Polignac⁸³. Orléaniștii retrăiau epoca de aur a luptelor cavaleresti dintre Guizot, Molé, Broglie, Thiers și Odilon Barrot.

Fracțiunea partidului ordinii care milita pentru revizuirea constituției, dar în rîndurile căreia nu exista o unitate de vederi în ceea ce privește limitele revizuirii, fracțiune compusă din legitimistii conduși de Berryer și Falloux, pe de o parte, de La Rochejaquelein, pe de altă parte, și din orléaniștii oboșiți de luptă, conduși de Molé, Broglie, Montalembert și Odilon Barrot, a convenit cu reprezentanții bonapartiști să depună următoarea moțiune vagă și concepută în linii largi :

„Subsemnații deputați, în scopul de a reda națiunii posibilitatea de a-și exercita pe deplin suveranitatea, propunem revizuirea constituției“.

Dar în același timp ei au declarat în unanimitate, prin raportorul lor Tocqueville, că Adunarea națională nu are dreptul să propună *abolirea republicii*, acest drept fiind rezervat numai camerei convocate în vederea revizuirii constituției. De altminteri, spuneau ei, constituția nu poate fi revizuită decît „în mod legal”, adică numai în cazul că cele trei pătrimi din voturi prevăzute prin constituție s-ar pronunța în favoarea revizuirii. După șase zile de dezbateri furtunoase, la 19 iulie, așa cum era de prevăzut, revizuirea a fost respinsă. 446 de voturi au fost pentru, dar 278 au fost contra. Orléaniștii veterați, ca Thiers, Changarnier etc., au votat cu republicanii și cu Montagne.

Majoritatea parlamentului s-a declarat astfel împotriva constituției, dar această constituție însăși s-a declarat de partea minorității și pentru obligativitatea hotărîrii ei. Oare nu a pus partidul ordinii atît la 31 mai 1850 cît și la 13 iunie 1849 majoritatea parlamentară mai presus de constituție? Oare nu se baza toată politica lui de pînă acum pe subordnarea articolelor constituției hotărîrilor majorității? Nu a lăsat el oare în seama democraților superstițioasa credință biblică în litera legii și nu-i pedepsise pe democrați pentru această superstiție? În momentul de față însă revizuirea constituției nu însemna nimic altceva decît menținerea puterii prezidențiale, așa cum menținerea constituției nu însemna nimic altceva decît răsturnarea lui Bonaparte. Parlamentul s-a declarat pentru el, dar constituția s-a declarat împotriva parlamentului. Bonaparte acționa deci în spiritul parlamentului, violînd constituția, și în spiritul constituției, dizolvînd parlamentul.

Parlamentul a declarat constituția și, o dată cu ea, propria sa dominație „în afara majorității”; el a suprimat prin decizia sa constituția și a prelungit puterea președintelui, declarînd totodată că nici constituția nu poate muri și nici puterea prezidențială nu poate trăi atîta timp cît mai subzistă parlamentul însuși. Groparii care trebuiau să-l înmormînteze se aflau la ușă. În timp ce parlamentul era ocupat cu dezbaterile în jurul revizuirii constituției, Bonaparte l-a îndepărtat de la comanda diviziei întii pe generalul Baraguay-d’Hilliers, care se arăta nehotărît, numind în locul lui pe generalul Magnan, învingătorul de la Lyon, eroul zilelor din decembrie, una dintre creaturile sale, care încă sub Ludovic-Filip se compromisese mai mult sau mai puțin ca partizan al său cu ocazia expediției de la Boulogne.

Partidul ordinii a dovedit prin votul său în chestiunea revizurii constituției că nu era în stare nici să domine, nici să se supună ; nici să trăiască, nici să moară ; nici să suporte republica, nici s-o răstoarne ; nici să mențină constituția, nici s-o dea peste cap ; nici să colaboreze cu președintele, nici s-o rupă cu el. De la cine oare aștepta, așadar, partidul ordinii rezolvarea tuturor acestor contradicții ? De la calendar, de la desfășurarea evenimentelor. El a încetat să-și mai aroge vreo putere asupra evenimentelor. Prin aceasta el se lăsa în voia evenimentelor, adică în voia puterii căreia, în luptă cu poporul, îi cedase un atribut după altul, pînă a ajuns el însuși cu totul neputincios față de ea. Iar pentru ca șeful puterii executive să poată elabora cît mai nestingherit planul de luptă împotriva partidului ordinii, ca el să-și poată întări mijloacele sale de atac, să-și aleagă uneltele, să-și consolideze pozițiile, partidul ordinii a hotărît, chiar în acest moment critic, să părăsească scena și să proroge parlamentul pe timp de trei luni, de la 10 august pînă la 4 noiembrie.

Partidul parlamentar nu numai că s-a divizat în cele două mari fracțiuni ale sale și că aceste fracțiuni s-au descompus fiecare la rîndul ei, dar partidul ordinii din parlament intrase în conflict cu partidul ordinii *din afara* parlamentului. Purtătorii de cuvînt și cărturarii burgheziei, tribuna și presa ei, pe scurt ideologii burgheziei și burghezia însăși, reprezentanții și reprezentații, se înstrăinaseră unii de alții și nu se mai înțelegeau între ei.

Legitimistii din provincie, cu mărginitul lor orizont și nemărginitul lor entuziasm, aduceau șefilor lor, Berryer și Falloux, acuzația de a fi dezertat în lagărul bonapartist și de a-l fi trădat pe Henric al V-lea. În nevinovăția lor de crin * credeau în păcatul original, nu însă în diplomație.

Mult mai catastrofală și mai decisivă a fost ruptura dintre burghezia comercială și oamenii ei politici. Ea nu le imputa că și-au renegat principiile, cum le reproșau legitimistii politicienilor lor, ci, dimpotrivă, că se cramponează de principii devenite inutile.

Am mai arătat mai sus că, de la intrarea lui Fould în guvern, partea burgheziei comerciale care sub Ludovic-Filip avusese partea leului din putere, *aristocrația financiară*, a devenit bonapartistă. Fould nu apăra numai interesele lui

* Aluzie la Bourboni, care aveau ca emblemă crinul, și la „nevinovăția“, adică mărginirea spirituală, a legitimistilor din provincie. — *Nota trad.*

Bonaparte la bursă, el apăra în același timp interesele bursei pe lângă Bonaparte. Poziția aristocrației financiare este în modul cel mai elocvent ilustrată de un citat din organul ei european, „Economist”⁸⁴ de la Londra. În numărul ei din 1 februarie 1851, această revistă publică o corespondență din Paris în care se spun următoarele :

„Acum se spune pretutindeni că Franța cere înainte de toate liniște. Președintele declară acest lucru în mesajul său către Adunarea legislativă, același lucru răsună ca un ecou de la tribuna Adunării naționale, este afirmat în presă, proclamat de pe amvon, *dovedit prin sensibilitatea titlurilor de stat la cea mai mică perspectivă de tulburare a liniștei și prin stabilitatea lor ori de câte ori puterea executivă învinge*“.

În numărul din 29 noiembrie 1851, „Economist” declară în numele său propriu :

„La toate bursele din Europa, președintele este actualmente recunoscut ca *sentinelă a ordinii*“.

Aristocrația financiară condamna deci lupta parlamentară a partidului ordinii împotriva puterii executive ca fiind o *tulburare a ordinii* și saluta orice victorie a președintelui asupra așa-zișilor ei reprezentanți ca o *victorie a ordinii*. Prin aristocrație financiară nu trebuie să înțelegem aici numai pe marii samsari care mijlocesc împrumuturile emise de stat și pe marii speculanți de titluri de stat, ale căror interese, e lesne de înțeles, coincid cu interesele puterii de stat. Întreaga viață financiară modernă, întreaga economie bancară este strâns împletită cu creditul public. O parte a capitalului lor este necesarmente plasat și fructificat în titluri de stat ușor convertibile. Depunerile, capitalurile puse la dispoziția băncilor și repartizate de ele între comercianți și industriași provin în parte din dividendele deținătorilor de rente de stat. Dacă în toate timpurile stabilitatea puterii de stat însemna sfinta sfintelor pentru întreaga piață de bani și pentru pontifii ei, cum putea fi altfel astăzi, când orice potop amenință să tirască cu sine, o dată cu vechile state, și vechile datorii ale statului ?

Și *burghezia industrială*, în fanatismul ei pentru ordine, era iritată de certurile partidului ordinii din parlament cu puterea executivă. Thiers, Anglas, Sainte-Beuve și alții au primit — după votul de la 18 ianuarie în legătură cu demiterea lui Changarnier — de la alegătorii lor, și totodată tocmai de la cei din districtele industriale, muștrări publice prin care coaliția lor cu Montagne era înfierată ca o trădare a

ordinii. Chiar dacă, după cum am văzut, cicălele lăudăroase și intrigile meschine la care se reducea lupta partidului ordinii împotriva președintelui nu meritau o primire mai bună, pe de altă parte însă această parte a burgheziei, care pretindea reprezentanților ei să treacă fără nici o împotrivire forța armată din mâinile propriului ei parlament în mâinile unui pretendent aventurier, nu merita nici măcar intrigile urzite în interesul ei. Ea a arătat că lupta pentru apărarea intereselor ei *sociale*, a propriilor ei *interese de clasă*, a *puterii ei politice* nu făcea decât s-o stingherească și s-o indisună, fiind o piedică în afacerile ei particulare.

Notabilitățile burgheze din orașele de provincie, consilierii municipali, judecătorii tribunalelor comerciale etc. îl primeau peste tot, aproape fără excepție, în turneele sale pe Bonaparte în modul cel mai slugarnic, chiar dacă ataca fără menajamente, ca la Dijon, Adunarea națională și mai ales partidul ordinii.

Atâta timp cât comerțul mergea bine, cum s-a întâmplat la începutul anului 1851, burghezia comercială spumega de furie împotriva oricărei lupte parlamentare, temându-se ca nu cumva comerțul să aibă de suferit. Când treburile mergeau prost, cum s-a întâmplat în permanență de la sfârșitul lunii februarie 1851, ea susținea că luptele parlamentare sînt cauza stagnării și cerea în gura mare ca ele să înceteze, pentru a se putea înviora din nou comerțul. Dezbaterile în jurul revizuirii constituției au căzut tocmai în această perioadă proastă. Fiind aici vorba de viața sau de moartea formei de stat existente, burghezia se simțea cu atât mai îndreptățită să pretindă reprezentanților ei să pună capăt acestui chinuitor provizorat și totodată să mențină statu-quo. Aceasta nu însemna o contradicție. Prin a pune capăt provizoratului ea înțelegea tocmai continuarea lui, amînarea pe timp nelimitat a clipei în care ar fi trebuit să se ia o decizie. Statu-quo putea fi menținut numai pe două căi: prin prelungirea puterii lui Bonaparte sau prin plecarea acestuia conform constituției și alegerea lui Cavaignac. O parte a burgheziei dorea această din urmă soluție, dar nu putea să dea reprezentanților ei alt sfat mai bun decât acela de a tăcea, de a nu atinge acest punct nevralgic. Ea își închipuia că, dacă deputații ei nu vor vorbi, Bonaparte nu va trece la acțiune. Ei își doreau un parlament-struț, care să-și ascundă capul pentru a nu fi văzut. Altă parte a burgheziei dorea ca, din moment ce Bonaparte ocupa fotoliul prezidențial, să-l lase să stea mai de-

parte în el, pentru ca totul să rămână în vechiul făgaș. Ea era indignată că parlamentul ei nu vrea să violeze pe față constituția și să abdice, fără multe fasoane, de la putere.

Consiliile generale ale departamentelor — această reprezentanță provincială a marii burghezii —, care s-au întrunit în timpul vacanțelor Adunării naționale începînd de la 25 august, s-au declarat aproape în unanimitate în favoarea revizuirii, deci împotriva parlamentului și pentru Bonaparte.

Și mai răspicat decît ruptura cu *reprezentanții ei din parlament* s-a manifestat furia burgheziei împotriva reprezentanților ei literari, împotriva propriei ei prese. Amenziile excesive și scandaloasele condamnări la închisoare aplicate de către curțile cu juri burgheze pentru orice atac al ziaristilor burghezi împotriva poftelor de uzurpare ale lui Bonaparte, pentru orice încercare a presei de a apăra drepturile politice ale burgheziei împotriva puterii executive au uimit nu numai Franța, ci și Europa întreagă.

Dacă, precum am arătat, *partidul parlamentar al ordinii* s-a redus singur la tăcere tot strigînd că e nevoie de liniște, dacă — distrugînd în lupta împotriva celorlalte clase ale societății, cu propria sa mină, toate condițiile propriului său regim, ale regimului parlamentar — a declarat dominația politică a burgheziei incompatibilă cu siguranța și cu existența burgheziei, apoi *masa extraparlamentară a burgheziei*, prin servilismul ei față de președinte, prin ponegrirea parlamentului, prin maltratarea brutală a propriei ei prese, îl îndemna pe Bonaparte să reprime și să zdrobească acea parte a ei care mînuia vorba și pana, pe oamenii ei politici și pe literații ei, tribuna și presa ei, și toate acestea pentru ca ea să-și poată vedea liniștită de afacerile ei particulare sub scutul unui guvern de mină forte și neîngrădit. Ea declara fără echivoc că arde de dorința de a se debarasa de propria-i dominație politică, pentru a scăpa de oboselile și pericolele pe care le comporta aceasta.

Și această burghezie extraparlamentară, pe care o revolta pînă și lupta pur parlamentară și publicistică pentru dominația propriei ei clase și care i-a trădat pe conducătorii acestei lupte, îndrăznește acum să aducă post festum proletariatului acuzația că nu s-a ridicat în favoarea ei la o luptă singeroasă, la o luptă pe viață și pe moarte! Burghezia, care în orice moment și-a sacrificat interesele ei generale de clasă, adică interesele ei politice, celor mai înguste și mai meschine interese particulare, pretinzînd reprezentanților ei același lucru,

se vaită acum că proletariatul a sacrificat interesele ei politice ideale intereselor lui materiale. Ea își dă aere de suflet nobil, neînțeles și părăsit în momentul hotărîtor de către proletariatul indus în eroare de socialiști. Și lamentările ei găsesc un ecou în toată lumea burgheză. Nu vorbesc, bineînțeles, de politicienii obscuri și bătăranii intelectuali din Germania. Mă refer, de pildă, la același „*Economist*” care încă la 29 noiembrie 1851, deci cu patru zile înainte de lovitură de stat, îl proclamase pe Bonaparte „sentinelă a ordinii”, iar pe Thiers și Berryer îi numise „anarhiști”, și care, nu mai departe decît la 27 decembrie 1851, după ce Bonaparte i-a redus la tăcere pe acești anarhiști, se indignează de trădarea pe care ar fi comis-o „masele proletare, ignorante, neducate și stupide față de îndemînarea, știința, disciplina, influența spirituală, resursele intelectuale și autoritatea morală a păturilor sociale mijlocii și superioare”. Masa stupidă, ignorantă și ordinară nu era nimeni alta decît însăși masa burgheză.

E drept că Franța a trecut în 1851 printr-un fel de mică criză comercială. La finele lunii februarie s-a vădit o scădere a exportului față de 1850, în martie comerțul a slăbit, iar fabricile s-au închis, în aprilie situația departamentelor industriale părea tot atît de desperată ca după zilele din februarie, în mai afacerile încă nu se învioraseră, încă la 28 iunie portofoliul Băncii Franței indica, printr-o creștere formidabilă a depunerilor și o descreștere tot atît de mare a operațiilor de scont, că producția mai stagnează, și abia la mijlocul lunii octombrie s-a produs o ameliorare treptată a afacerilor. Burghezia franceză își explica această stagnare comercială prin motive pur politice, prin lupta dintre parlament și puterea executivă, prin instabilitatea unei forme de stat doar provizorii, prin cumplita perspectivă a celei de-a doua duminici a lunii mai 1852. Nu vreau să tăgăduiesc că toate aceste împrejurări au contribuit prin influența lor la o depresiune în unele ramuri industriale din Paris și din departamente. În orice caz însă această influență a împrejurărilor politice era numai locală și neînsemnată. Mai e nevoie de vreo altă dovadă decît faptul că redresarea comerțului s-a produs tocmai în momentul în care situația politică se agravase, în care orizontul politic se întunecase și se aștepta în fiecare clipă un trăsnet din Elyseu, adică pe la mijlocul lunii Octombrie ? Burghedul francez, la care „îndemînarea, știința, perspicacitatea și resursele intelectuale” nu trec de vârful nasului, putea de altminteri, în tot timpul cît a durat expoziția industrială de

la Londra⁸⁵, să dea cu nasul de cauza mizeriei sale comerciale. În timp ce în Franța se închideau fabricile, în Anglia aveau loc falimente comerciale. În timp ce în Franța, în aprilie și mai, panica industrială atingea punctul culminant, în Anglia în aprilie și mai panica comercială atingea punctul culminant. Industria lînii și industria mătăsii sufereau atît în Franța cît și în Anglia. Deși filaturile și țesătoriile de bumbac din Anglia continuau să lucreze, profiturile nu mai erau aceleași ca în 1849 și în 1850. Singura deosebire consta în faptul că în Franța criza era industrială, pe cînd în Anglia criza era comercială ; că în timp ce în Franța fabricile încetau lucrul, în Anglia ele își lărgeau producția, în condiții însă mai puțin favorabile decît în anii precedenți ; că în Franța a avut de suferit cel mai mult exportul, iar în Anglia importul. Cauza comună, care, firește, nu trebuie căutată în limitele orizontului politic francez, era evidentă. 1849 și 1850 fuseseră ani de cea mai mare prosperitate materială și de supraproducție, ale cărei rezultate s-au vădit însă abia în 1851. La începutul aceluiași an, supraproducția a mai fost stimulată în mod deosebit de perspectiva expoziției industriale. La aceasta au mai contribuit următoarele împrejurări speciale : întii proasta recoltă de bumbac din 1850 și 1851, apoi certitudinea unei recolte de bumbac care întrecea așteptările ; întii urcarea, apoi scăderea bruscă a prețurilor bumbacului, într-un cuvînt oscilațiile acestor prețuri. Recolta de mătase brută se arăta a fi submediocră, cel puțin în Franța. În sfîrșit, industria lînii s-a dezvoltat atît de mult din 1848, încît producția lînii nu-i mai putea ține pasul, iar prețul lînii brute a crescut disproporționat de mult în raport cu acela al articolelor de lînă. Așadar, vedem că problema materiilor prime pentru aceste trei ramuri industriale interesînd piața mondială reprezintă o triplă cauză a stăgnării comerciale. Abstracție făcînd de aceste împrejurări speciale, aparenta criză din 1851 nu era nimic altceva decît halta pe care supraproducția și speculația excesivă o făc de fiecare dată în parcurgerea circuitului industrial înainte de a-și încorda toate forțele pentru a străbate febril ultima parte a ciclului, revenind la punctul lor de plecare : *criza generală comercială*. În asemenea intervale ale istoriei comerțului se produc în Anglia falimente comerciale, în timp ce în Franța se oprește însăși industria, în parte din cauză că concurența engleză, căreia tocmai atunci ea nu-i mai poate face față, o silește să bată în retragere pe toate piețele, în parte pentru că, fiind o industrie a obiectelor de

lux, este deosebit de sensibilă față de orice stagnare a afacerilor. În felul acesta Franța trece, în afară de crizele generale, prin crize comerciale proprii, naționale, care sînt însă determinate și condiționate într-o măsură cu mult mai mare de situația generală a pieței mondiale decît de influența condițiilor locale franceze. Nu va fi lipsit de interes să opunem prejudecății burghezului francez judecata burghezului englez. Una dintre cele mai mari firme din Liverpool scrie în darea ei de seamă comercială anuală pe 1851 :

„Puțini ani au dezmințit în mai mare măsură pronosticurile făcute în pragul lor ca anul care s-a scurs ; în locul mării prosperități, prevăzută în mod unanim, anul acesta s-a dovedit a fi unul dintre cei mai descurajați din ultimul sfert de veac. Bineînțeles că acest lucru privește numai clasele comerciale și nu pe cele industriale. Și, totuși, la începutul anului aveam, desigur, destule motive să tragem concluzii contrare : stocurile de mărfuri erau reduse, capitalurile prisoseau, alimentele erau ieftine, o recoltă bogată era asigurată. Pe continent pacea nu era tulburată și la noi nu existau nici un fel de tulburări politice sau financiare ; într-adevăr, după cum se părea, comerțul putea să-și desfășoare aripile mai larg ca oricînd... Cui să atribuim acest rezultat nefavorabil ? Noi credem că creșterii excesive a comerțului atît în ce privește articolele de import cît și cele de export. Dacă negustorii noștri nu-și restrîng singuri activitatea, nimic nu ne poate menține pe făgaș, afară de o panică la fiecare trei ani“.

Să ne imaginăm acum în mijlocul acestei panici economice pe burghezul francez, al cărui creier obsedat de comerț este mereu torturat, hărțuit, amețit de zvonurile despre loviturile de stat și reintroducerea votului universal, de lupta dintre parlament și puterea executivă, de războiul de frondă dintre orléaniști și legitimiști, de conspirațiile comuniste din sudul Franței, de pretinsele jacquerii * în departamentele Nièvre și Cher, de reclamele diferiților candidați la președinție, de lozincile demagogice ale ziarelor, de amenințările republicanilor că vor apăra cu arma în mînă constituția și votul universal, de apostolicele epistole ale eroilor emigrați în partibus care anunțau sfîrșitul lumii pentru a doua duminică a lunii mai 1852, și vom înțelege de ce burghezul, sufocîndu-se în mijlocul acestui haos de nedescris, amețitor de fuziune, revizuire, prorogare, constituție, conspirație, coaliție, emigrație, uzurpare și revoluție, strigă ieșit din minți republicii sale parlamentare : „*Mai bine un sfîrșit groaznic decît o groază fără sfîrșit !*“.

Bonaparte a înțeles acest strigăt. Intuiția sa a fost ascuțită de nerăbdarea crescîndă a creditorilor, cărora li se părea

* — răscoale țărănești. — *Nota red.*

că fiecare apus de soare apropie ziua scadenței — a doua duminică a lunii mai 1852 —, că mișcarea corpurilor cerești face să se apropie tot mai mult ziua protestării polițelor lor pămîntești. Ei au devenit adevărați astrologi. Adunarea națională i-a spulberat lui Bonaparte speranța într-o prorogare constituțională a puterii sale, iar candidatura prințului de Joinville nu mai permitea nici o șovăială.

Dacă vreodată un eveniment și-a proiectat umbra înaintea sa cu mult înainte de a se produce, acesta a fost lovitură de stat a lui Bonaparte. Încă la 29 ianuarie 1849, abia o lună după alegerea sa, el i-a făcut lui Changarnier o propunere în acest sens. Despre politica loviturii de stat au vorbit, într-o formă voalată, propriul său prim-ministru, Odilon Barrot, în vara anului 1849, și pe față Thiers, în iarna anului 1850. În mai 1851 Persigny a căutat din nou să-l cîştige pe Changarnier pentru lovitură de stat, iar „*Messenger de l'Assemblée*”⁸⁶ a dat publicității aceste tratative. De cîte ori se isca o furtună parlamentară, ziarele bonapartistice amenințau cu o lovitură de stat; și cu cît se apropia criza, cu atît ridicau tonul. La orgiile organizate de Bonaparte în fiecare noapte cu swell mob-ul* de bărbați și femei, de îndată ce se apropia miezul nopții și libațiile abundente dezlegau limbile și înfierbîntau fantezia, lovitură de stat era sorocită pentru dimineața următoare. Se trăgeau săbiile din teaci, se ciocneau paharele, deputații zburau pe fereastră afară, iar mantia de împărat cădea pe umerii lui Bonaparte, pînă ce aurora alunga fantomele și Parisul afla uimit din gura unor vestale nu prea taciturne și a unor paladini indiscreți că scăpase încă o dată de o mare primejdie. În lunile septembrie și octombrie, zvonurile despre un coup d'état nu mai conteneau. Umbra căpăta totodată culoare, asemenea unui dagherotip multicolor. Răsfoiți colecțiile cotidianelor europene din lunile septembrie și octombrie și veți găsi, textual, pronosticuri de acest fel: „Parisul este plin de zvonuri despre o lovitură de stat. Metropola urmează să fie înțesată în timpul nopții cu trupe, iar a doua zi să se dea decretele de dizolvare a Adunării naționale, să se introducă starea de asediu în departamentul Senei, să se restabilească votul universal și să se facă apel la popor. Se spune că Bonaparte ar fi în căutarea unor miniștri care să ducă la îndeplinire aceste decrete nelegale”. Corespondențele care aduc aceste știri se termină întotdeauna în mod fatidic cu cuvîntul: „*Amînat*”. Lovitura de stat a fost dintotdeauna

* — adunătură de escroci. — *Nota trad.*

ideea fixă a lui Bonaparte. Cu această idee el s-a reîntors pe pământul Franței. Ea îl obseda atît de mult, încît o divulga și trîncănea în permanență despre ea. Era însă atît de slab, încît renunța într-un mod tot atît de permanent la ea. Parizienii se obișnuiseră în așa măsură să privească umbra acestei loviturii de stat ca pe o fantomă, încît nu au vrut să creadă în ea atunci cînd, în cele din urmă, a apărut în carne și oase. Succesul loviturii de stat nu s-a datorat, așadar, nici rezervei și discreției șefului Societății lui 10 decembrie și nici lăurii prin surprindere a Adunării naționale. Dacă a reușit, aceasta s-a întîmplat în ciuda indiscreției lui Bonaparte și cu știrea *Adunării naționale*, ca rezultat necesar, inevitabil al evoluției anterioare.

La 10 octombrie Bonaparte a anunțat miniștrilor săi hotărîrea sa de a reintroduce votul universal, la 16 octombrie aceștia au demisionat, iar la 26 octombrie Parisul a aflat de formarea cabinetului Thorigny. În același timp, Carlier, prefectul poliției, a fost înlocuit cu Maupas, iar comandantul diviziei întîii, Magnan, a concentrat în capitală regimentele cele mai sigure. La 4 noiembrie Adunarea națională și-a reluat ședințele. Nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să repete sub forma unui rezumat scurt și concis cursul pe care l-a urmat și să constate că a fost înmormîntată abia după ce a murit.

Prima poziție pe care au pierdut-o în lupta cu puterea executivă a fost guvernul. Adunarea națională a trebuit să recunoască în mod solemn această pierdere, recunoscînd guvernul Thorigny, care nu era decît un guvern-fantomă. Comisia permanentă l-a întîmpinat cu risete pe d-l Giraud, care i s-a prezentat în numele noilor miniștri. Un guvern atît de slab pentru măsuri atît de drastice ca reintroducerea votului universal! Dar chestiunea era tocmai să nu se întreprindă nimic *prin* parlament, ci totul să se facă *împotriva* parlamentului.

Chiar în prima zi a redeschiderii sale, Adunarea națională a primit mesajul lui Bonaparte prin care acesta cerea reintroducerea votului universal și abrogarea legii din 31 mai 1850. În aceeași zi miniștrii lui au depus un decret în sensul acesta. Adunarea a respins imediat propunerea miniștrilor cu privire la caracterul urgent al decretului, iar la 13 noiembrie a respins chiar proiectul de lege cu 355 de voturi contra 348. În felul acesta ea și-a anulat încă o dată mandatul, confirmînd încă o dată că, din reprezentanța liber aleasă a

poporului, ea s-a transformat în parlamentul uzurpator al unei clase și recunoscînd din nou că ea însăși a tăiat mușchii care legau capul parlamentar de trupul națiunii.

Dacă puterea executivă, prin moțiunea ei de reintroducere a votului universal, apela împotriva Adunării naționale la popor, puterea legislativă — prin proiectul ei de lege al chestorilor — apela la armată împotriva poporului. Această lege a chestorilor era menită să stabilească ferm dreptul Adunării naționale de a chema nemijlocit trupele, de a constitui o armată parlamentară. Dacă, în felul acesta, Adunarea națională numea armata arbitru între ea și popor, între ea și Bonaparte, recunoscînd armata ca putere hotărîtoare în stat, ea era nevoită, pe de altă parte, să confirme că a renunțat de mult la pretenția ei de a domina această forță. Prin faptul că, în loc să cheme imediat trupe, dezbătea dreptul ei de a le chema, ea dădea pe față că se îndoiește de propria-i autoritate. Respingînd legea chestorilor, ea și-a recunoscut în mod public neputința. Proiectul a căzut, intrunind o minoritate de 108 voturi : voturile Montagnei au hotărît soarta lui. Ea se afla în situația măgarului lui Buridan, nu chiar între doi saci cu fîn pentru a decide care e mai atrăgător, ci între două ciomăgeli pentru a decide care dintre ele este mai zdravănă. De o parte frica de Changarnier, de alta frica de Bonaparte. Trebuie să recunoaștem că situația nu era de loc eroică.

La 18 noiembrie a fost prezentat un amendament la legea alegerilor comunale, propusă de partidul ordinii, prin care, în locul unei domiciliieri de trei ani pentru alegătorii consiliilor comunale, se cerea o domiciliere de un an în localitatea unde votează. Amendamentul a fost respins cu o majoritate de un singur vot, dar și acest singur vot, după cum s-a constatat imediat, a fost o greșeală de calcul. Scindîndu-se în fracțiuni vrăjmașe, partidul ordinii pierduse de mult majoritatea sa parlamentară independentă. El a dovedit acum că nu mai exista în genere nici o majoritate în parlament. Adunarea națională devenise *incapabilă să adopte hotărîri*. Nici o forță de coeziune nu mai unea atomii ei componenți ; ea își dăduse ultima suflare, era moartă.

Masa extraparlamentară a burgheziei, în sfîrșit, avea să confirme încă o dată în mod solemn, cîteva zile înaintea catastrofei, ruptura sa cu burghezia din parlament. Thiers, ca erou parlamentar, atins în mod deosebit de incurabila boală a cretinismului parlamentar, a urzit după sucombarea parlamentului o nouă intrigă parlamentară cu Consiliul de stat, o

lege a responsabilității, menită să-l țină pe președinte în limitele constituției. Așa cum la 15 septembrie, cu ocazia punerii pietrei de temelie a noilor hale din Paris, Bonaparte fermecase, ca un al doilea Masaniello, les dames des halles, pescăresele — ce-i drept, o pescăreasă făcea, ca forță reală, cît 17 burgravi —, așa cum, după depunerea proiectului de lege a chestorilor, Bonaparte îi entuziasmase pe locotenenții ospătați de el la Elyseu, tot astfel acum, la 25 noiembrie, el a cîștigat de partea sa burghezia industrială, adunată la circ pentru a primi din mîna sa medaliile expoziției industriale de la Londra. Reproduc partea caracteristică a cuvîntării sale, după „Journal des Débats“ :

„În fața unor asemenea succese neașteptate sînt îndreptățit să repet cît de mare ar fi Republica franceză dacă i s-ar îngădui să urmărească interesele sale reale și să-și reformeze instituțiile, în loc să fie în permanență prejudiciată de pe urma tulburărilor pricinuite pe de o parte de demagogi, iar pe de altă parte de halucinații monarhiste. (Aplauze puternice, furtunoase și prelungite din toate părțile amfiteatrului). Halucinațiile monarhiste stînjenesc orice progres și toate ramurile industriale importante. În locul progresului avem numai luptă. Oameni care odinioară erau cei mai zeloși susținători ai puterii regale și ai prerogativelor regale acționează în spiritul unei Convenții numai pentru a slăbi autoritatea izvorită din votul universal. (Aplauze vii și prelungite). Vedem cum oameni care au suferit cel mai mult de pe urma revoluției și care s-au plîns cel mai mult de ea provoacă o nouă revoluție, și toate acestea numai pentru a încătușa voința națiunii... Eu vă promit liniște pentru viitor“ etc. etc. („Bravo, bravo“, ovații furtunoase).

În felul acesta burghezia industrială aplaudă slugarnic lovitura de stat din 2 decembrie, distrugerea parlamentului, pieirea propriei ei dominații, dictatura lui Bonaparte. Ropotul de aplauze din 25 noiembrie își găsește răspunsul în bubuitul tunurilor din 4 decembrie, iar casa d-lui Sallandrouze, care bătuse cel mai tare din palme, a fost cu o deosebită grijă distrusă de obuze.

Atunci cînd a dizolvat Parlamentul cel lung, Cromwell a venit singur în sala de ședințe, și-a scos ceasornicul, pentru ca parlamentul să nu existe nici măcar un minut peste termenul pe care el i-l fixase, și a dat afară pe fiecare membru al parlamentului în parte cu vesele ocări umoristice. Napoleon, mai mic decît prototipul său, s-a prezentat totuși la 18 brumar înaintea Corpului legislativ și i-a citit, ce-i drept cu vocea sugrumată, sentința lui de moarte. Al doilea Bonaparte, care de altfel dispunea de cu totul altă putere executivă decît Cromwell sau Napoleon, nu și-a căutat modelul în

analele istoriei universale, ci în analele Societății lui 10 decembrie, în analele tribunalelor penale. El fură Băncii Franței 25.000.000 de franci, îl cumpără pe generalul Magnan cu 1.000.000, pe soldați cu 15 franci bucata și cu rachiou, se întâlnește noaptea pe ascuns, ca un hoț, cu complicii săi, ordonă să se pătrundă în casele celor mai periculoși lideri parlamentari, iar Cavaignac, Lamoricière, Le Flô, Changarnier, Charras, Thiers, Baze etc. să fie smulși din paturile lor și duși la închisoare, el ordonă ca punctele principale ale Parisului, precum și clădirea parlamentului, să fie ocupate cu trupe și, dis-de-diminează, să fie lipite pe toate zidurile afișe bombastice prin care să se anunțe dizolvarea Adunării naționale și a Consiliului de stat, reintroducerea votului universal și proclamarea stării de asediu în departamentul Senei. Iar scurt timp după aceea inserează în „Moniteur” un document fals din care rezulta că personalități parlamentare influente s-ar fi grupat în jurul lui într-un Consiliu de stat.

Rămășițele parlamentului, compuse mai ales din legitimiști și orléaniști, întrunite la primăria arondismentului al X-lea, votează în strigăte repetate de „Trăiască republica!” destituirea lui Bonaparte, țin zadarnic discursuri mulțimii de gură-cască adunate în fața clădirii, pînă cînd, în cele din urmă, sînt tîrîte, sub escorta unor soldați din unitățile de vînători africani, întii la cazarma d'Orsay, iar de acolo încărcate în dube și transportate la închisorile din Mazas, Ham și Vincennes. Astfel a sfîrșit partidul ordinii, Adunarea legislativă și revoluția din februarie.

Înainte de a trece la încheiere, să schițăm o schemă sumară a istoriei revoluției din februarie :

I. *Prima perioadă.* De la 24 februarie pînă la 4 mai 1848. Perioada lui februarie. Prolog. Comedia fraternizării generale.

II. *Perioada a doua.* Perioada constituirii republicii și a Adunării naționale constituante.

1) De la 4 mai pînă la 25 iunie 1848. Lupta tuturor claselor împotriva proletariatului. Înfîngerea proletariatului în zilele din iunie.

2) De la 25 iunie pînă la 10 decembrie 1848. Dictatura republicanilor burghezi puri. Elaborarea constituției. Proclamarea stării de asediu la Paris. Înlăturarea dictaturii burgheze la 10 decembrie prin alegerea lui Bonaparte ca președinte.

3) De la 20 decembrie 1848 pînă la 28 mai 1849. Lupta Constituantei împotriva lui Bonaparte și a partidului ordinii,

aliat cu el. Pieirea Constituantei. Înfrîngerea burgheziei republicane.

III. *Perioada a treia. Perioada republicii constituționale și a Adunării naționale legislative.*

1) De la 28 mai 1849 pînă la 13 iunie 1849. Lupta micii burghezii împotriva burgheziei și a lui Bonaparte. Înfrîngerea democrației mic-burgheze.

2) De la 13 iunie 1849 pînă la 31 mai 1850. Dictatura parlamentară a partidului ordinii. Acesta își desăvîrșește dominația prin suprimarea votului universal, pierde însă guvernul parlamentar.

3) De la 31 mai 1850 pînă la 2 decembrie 1851. Lupta dintre burghezia parlamentară și Bonaparte.

a) De la 31 mai 1850 pînă la 12 ianuarie 1851. Parlamentul pierde comanda supremă a armatei.

b) De la 12 ianuarie pînă la 11 aprilie 1851. Parlamentul este înfrînt în încercările sale de a pune din nou mîna pe puterea administrativă. Partidul ordinii pierde majoritatea parlamentară independentă. Coaliția sa cu republicanii și cu Montagne.

c) De la 11 aprilie 1851 pînă la 9 octombrie 1851. Încercări de revizuire, de fuziune, de prorogare a împuternicirilor. Partidul ordinii se descompune în elementele sale componente. Ruptura definitivă dintre parlamentul burghez și presa burgheză, pe de o parte, și masa burgheză, pe de altă parte.

d) De la 9 octombrie pînă la 2 decembrie 1851. Ruptură pe față între parlament și puterea executivă. Parlamentul moare ; el sucombă părăsit de propria sa clasă, de armată și de toate celelalte clase. Pieirea regimului parlamentar și a dominației burgheze. Victoria lui Bonaparte. Parodia restaurației imperiului.

VII

Republica socială a apărut ca o frază, ca o profeție în pragul revoluției din februarie. În zilele lui iunie 1848 ea a fost înecată în sîngele *proletariatului parizian*, dar fantoma ei apare în actele următoare ale dramei. Pe scenă își face apariția *republica democrată*. Ea dispare la 13 iunie 1849, împreună cu *mic-burghezii* ei care o zbughiseră, dar, fugind, ea aruncă în urma ei reclame deosebit de tipătoare. *Republica parlamentară*, împreună cu burghezia, pune stăpînire pe întreaga scenă, își trăiește viața în toată plenitudinea ei, dar ziua de 2 decembrie 1851 o înmormîntează în strigătele de groază ale regaliștilor coalizați: „Trăiască republica!”.

Burghezia franceză s-a împotrivit dominației proletariatului muncitor și a adus la putere lumpenproletariatul, în frunte cu șeful Societății lui 10 decembrie. Burghezia înspăimîntase Franța cu perspectiva viitoarelor orori ale anarhiei roșii; Bonaparte a anticipat acest viitor cînd a pus, la 4 decembrie, armata ordinii, însuflețită de rachiu, să tragă în distincții burghezi din Boulevard Montmartre și Boulevard des Italiens care stăteau la ferestrele lor. Burghezia a divinizat sabia; sabia o domină. Ea a suprimat presa revoluționară; propria ei presă este suprimată. A pus adunările populare sub supravegherea poliției; saloanele ei sînt puse sub supravegherea poliției. A dizolvat Gărzile naționale democratice; propria ei Gardă națională este dizolvată. A decretat starea de asediu; starea de asediu este decretată împotriva ei. A înlocuit curțile cu juri prin comisii militare; propriile ei curți cu juri sînt înlocuite prin comisii militare. A dat învățămîntul public pe mîna popilor; popii o supun propriului lor învățămînt. A deportat fără judecată; ea este deportată fără judecată. A reprimat orice mișcare a societății prin forța publică; orice mișcare a societății ei este reprimată prin forța publică. S-a

revoltat de dragul sacului ei cu bani împotriva politicianilor și literaților ei ; politicienii și literații ei sînt înlăturați, iar sacul ei cu bani e prădat, după ce i s-a pus căluș în gură și i s-a frînt condeiul. Burghezia strigase neostenit revoluției, ca sfîntul Arsenie creștinilor : „Fuge, tace, quiesce ! — fugi, taci, liniștește-te !” ; Bonaparte strigă burgheziei : „Fuge, tace, quiesce ! — fugi, taci, liniștește-te !”

Burghezia franceză a rezolvat de mult dilema lui Napoleon : „Dans cinquante ans, l'Europe sera républicaine ou cosaque” *. Ea a rezolvat-o sub formă de „république cosaque” **. Nu era nevoie de farmecele nefaste ale lui Circe pentru a transforma această capodoperă de republică burgheză într-un monstru. Această republică nu a pierdut nimic în afară de nimbul respectabilității. Franța de azi *** sălășluia gata pregătită în republica parlamentară. Nu era nevoie decît de o împunsătură de baionetă pentru ca balonul să se spargă și monstrul să apară în fața ochilor.

De ce nu s-a răscolat proletariatul parizian după 2 decembrie ?

Răsturnarea burgheziei abia se decretase, iar decretul nu fusese încă adus la îndeplinire. Orice răscoală serioasă a proletariatului ar fi readus-o imediat la viață, ar fi împăcat-o cu armata și le-ar fi asigurat muncitorilor o repetare a înfrîngerii din iunie.

La 4 decembrie proletariatul a fost ațîțat la luptă de către burghezi și băcani. În seara acelei zile, cîteva legiuni ale Gărzii naționale au promis să apară înarmate și în uniformă pe cîmpul de luptă. Căci burghezul și băcanul au aflat că, într-unul din decretele sale din 2 decembrie, Bonaparte a desființat votul secret, ordonînd ca fiecare să treacă în listele oficiale de alegători în dreptul numelui lor „da” sau „nu”. Rezistența din 4 decembrie l-a intimidat pe Bonaparte. În timpul nopții au fost lipite, din ordinul lui, la Paris, la toate colțurile străzilor, afișe care anunțau reintroducerea votului secret. Burghezul și băcanul credeau că și-au atins scopul, și tocmai băcanul și burghezul nu și-au făcut apariția a doua zi.

În noaptea de 1 spre 2 decembrie, printr-o lovitură a lui Bonaparte, proletariatul parizian a fost lipsit de conducătorii lui, șefii baricadelor. Armată fără ofițeri, pe care amintirile

* — „În cincizeci de ani Europa va fi republicană sau cazacă”. — *Nota trad.*

** — „republica cazacă”. — *Nota trad.*

*** — adică Franța de după lovitura de stat de la 1851. — *Nota red.*

din iunie 1848 și 1849 cît și cele din mai 1850 n-o ispiteau cîtuși de puțin să lupte sub steagul montagnarzilor, proletariatul a lăsat în seama avangărzii sale, a societăților secrete, grija de a salva onoarea insurecțională a Parisului, pe care burghezia o lăsase, fără a se împotrivi cîtuși de puțin, în voia soldățimii, așa încît Bonaparte a putut să dezarmeze mai tîrziu Garda națională sub motivarea malițioasă că se teme ca armele gărzii să nu fie întrebuințate chiar împotriva ei de către anarhiști !

„*C'est le triomphe complet et définitif du socialisme !*” * — așa caracterizează Guizot ziua de 2 decembrie. Dar dacă răsturnarea republicii parlamentare conține în germene triumful revoluției proletare, primul rezultat palpabil al ei a fost *victoria lui Bonaparte asupra parlamentului, victoria puterii executive asupra puterii legislative, victoria puterii fără fraze asupra puterii frazei*. În parlament, națiunea ridică voința ei generală la rangul de lege, adică făcea din legea clasei dominante voința ei generală. În fața puterii executive, ea abdică de la orice voință proprie și se supune imperativului unei voințe străine, autorității. Puterea executivă, în opoziție cu cea legislativă, exprimă eteronomia națiunii, în opoziție cu autonomia ei. Franța pare să fi scăpat astfel de despotismul unei clase numai pentru a recădea sub despotismul unui individ, și anume sub autoritatea unui individ lipsit de orice autoritate. Lupta pare să fi încetat în sensul că toate clasele îngenunchează la fel de neputincioase și de mute în fața patului de armă.

Însă revoluția acționează temeinic. Ea mai parcurge încă purgatoriul. Își înfăptuiește opera metodic. Pînă la 2 decembrie 1851 ea terminase prima jumătate a activității ei pregătitoare ; acum o termină pe cea de-a doua. Ea a desăvîrșit întii puterea parlamentară pentru a o putea răsturna. Acum, după ce a reușit să facă aceasta, desăvîrșește *puterea executivă*, o reduce la expresia ei cea mai pură, o izolează și și-o contrapune ca obiectiv unic pentru a concentra împotriva ei toate forțele sale distructive. Și cînd revoluția își va fi îndeplinit această a doua jumătate a activității ei pregătitoare, Europa va sări din jilțul ei și va exclama jubilînd : Bine ai săpat, cîrțiță bătrînă ! ⁸⁷.

Această putere executivă, cu uriașa ei organizare birocratică și militară, cu complicata și artificiala ei mașină de stat,

* — „Acesta este triumful complet și definitiv al socialismului !”.
— *Nota trad.*

cu o armată de o jumătate de milion de funcționari, alături de o armată de o altă jumătate de milion de oameni, acest îngrozitor organism parazitar care învăluie ca o crustă corpul societății franceze, astupându-i toți porii, a apărut în epoca monarhiei absolute, în timpul decăderii sistemului feudal, contribuind la grăbirea acestei decăderi. Privilegiile senioriale ale proprietarilor funciari și ale orașelor s-au transformat în tot atâtea atribute ale puterii de stat, demnitarii feudali au devenit funcționari plătiți, iar carta peștriță, ca o colecție de mostre, a drepturilor suverane medievale contradictorii a devenit planul bine orânduit al unei puteri de stat în care domnește aceeași diviziune a muncii și aceeași centralizare ca într-o fabrică. Prima revoluție franceză, care și pusese drept sarcină să sfărîme toate puterile locale, teritoriale, orașenești și provinciale, separate, pentru a crea unitatea civică a națiunii, trebuia să dezvolte ceea ce începuse monarhia absolută: centralizarea, dar în același timp a lărgit amploarea, atributele puterii guvernamentale și a sporit numărul acoliților acesteia. Napoleon a desăvîrșit această mașină de stat. Monarhia legitimă și monarhia din iulie nu i-au adăugat decît o mai mare diviziune a muncii, care creștea pe măsură ce diviziunea muncii în sînul societății burgheze crea noi grupe de interese, deci material nou pentru administrația de stat. Orice interes *comun* era imediat desprins de societate și contrapus ei, ca interes superior *general*, smuls din sfera activității proprii a membrilor societății și transformat în obiect al activității guvernamentale, începînd cu podul, clădirea școlii și averea comună a unei comune rurale și terminînd cu căile ferate, avuția națională și universitatea de stat a Franței. În sfîrșit, republica parlamentară s-a văzut silită, în lupta ei împotriva revoluției, să întărească o dată cu măsurile represive mijloacele și centralizarea puterii guvernamentale. Toate revoluțiile au perfecționat această mașină în loc s-o sfărîme. Partidele care luptau alternativ pentru putere considerau luarea în stăpînire a acestui imens edificiu de stat drept prada principală a învingătorului.

Dar sub monarhia absolută, în timpul primei revoluții, sub Napoleon, birocrăția a fost doar mijlocul pentru pregătirea dominației de clasă a burgheziei. Sub restaurație, sub Ludovic-Filip, sub republica parlamentară, ea era instrumentul clasei dominante, oricît tindea la o dominație proprie.

Abia sub al doilea Bonaparte, statul pare să-și fi dobândit o independență deplină. Mașina de stat s-a întărit în așa măsură în raport cu societatea civilă, încît e de ajuns ca în fruntea ei să stea șeful Societății lui 10 decembrie, un aventurier pripășit din străinătate, ridicat pe scut de către o soldă-țime beată, cumpărată cu rachiou și cîrnați și căreia trebuia să-i arunce într-una cîrnați. De aici desperarea mută, sentimentul de nespusă umilință și de rușine care apasă pieptul Franței, tăindu-i răsufierea. Franța se simte parcă dezonorată.

Totuși puterea de stat nu plutește în aer. Bonaparte reprezintă o clasă, și anume cea mai numeroasă clasă a societății franceze, *țăraniii parcelari*.

Așa precum Bourbonii au fost dinastia marii proprietăți funciare, iar Orléansii aceea a banului, Bonapartii sînt dinastia țăranilor, adică a masei poporului francez. Nu acel Bonaparte care s-a supus parlamentului burghez, ci acela care a alungat parlamentul burghez este alesul țăranilor. Timp de trei ani orașele au reușit să falsifice sensul alegerii de la 10 decembrie și să-i înșele pe țărani în speranțele pe care și le puneau în restaurarea imperiului. Alegerea de la 10 decembrie 1848 a fost desăvîrșită abia prin lovitura de stat de la 2 decembrie 1851.

Țăranii parcelari formează o masă imensă ai cărei membri trăiesc în aceleași condiții, dar fără a intra în raporturi variate unii cu alții. Modul lor de producție îi izolează unul de altul în loc de a-i pune în contact unii cu alții. Această izolare mai este favorizată de mijloacele de comunicație proaste din Franța și de sărăcia țăranilor. Cultivarea cîmpului lor de producție, parcela, nu îngăduie nici diviziunea muncii, nici aplicarea științei, deci nici varietatea dezvoltării, nici diversitatea talențelor, nici bogăția relațiilor sociale. Fiecare familie țărănească își acoperă aproape singură nevoile, produce singură în mod direct cea mai mare parte din ceea ce consumă și-și procură astfel mijloacele de existență mai mult printr-un schimb cu natura decît printr-un contact cu societatea. Parcela, țăranul și familia; alături altă parcelă, alt țăran și altă familie. Un număr de unități de acest fel alcătuiește un sat și un număr de sate un departament. Astfel marea masă a națiunii franceze este formată din simpla adunare a unor mărimi denumite la fel, așa cum, de pildă, un sac umplut cu cartofi formează un sac de cartofi. Întrucît milioane de familii trăiesc în condiții economice de existență care separă felul lor de viață, interesele și cultura lor de

acelea ale celorlalte clase, opunându-li-se în mod dușmănos, aceste milioane de familii formează o clasă. Întrucît între țărani parcelari nu există decît o legătură locală, iar identitatea intereselor lor nu dă naștere unei comunități, unei legături naționale și nici unei organizări politice, ei nu formează o clasă. Ei sînt deci incapabili să-și impună interesul de clasă în numele lor propriu, fie printr-un parlament, fie printr-o Convenție. Ei nu se pot reprezenta singuri; ei trebuie să fie reprezentați. Reprezentantul lor trebuie să apară în același timp ca stăpîn al lor, ca o autoritate peste ei, ca o forță guvernamentală neîngrădită, care îi ocrotește față de celelalte clase și le trimite de sus ploaie și soare. Influența politică a țăranilor parcelari își găsește deci ultima expresie în faptul că puterea executivă își subordonează societatea.

Tradiția istorică a dat naștere superstiției țăranilor francezi că un om cu numele de Napoleon le va aduce din nou toate binefacerile pierdute. Și s-a găsit un individ care se dă drept acest om, numai pentru că — în virtutea codului Napoleon, care proclamă: „La recherche de la paternité est interdite” * — poartă numele de Napoleon. După un vagabondaj de 20 de ani și un șir de aventuri grotești, legenda devine realitate și omul devine împărat al francezilor. Ideea fixă a nepotului s-a realizat, pentru că a coincis cu ideea fixă a celei mai numeroase clase a societății franceze.

Dar, mi se va obiecta, răscoalele țărănești într-o bună jumătate din Franța, dar hăituirea țăranilor de către armată, dar arestările și deportările în masă ale țăranilor?

De la Ludovic al XIV-lea Franța n-a mai trăit asemenea prigonire a țăranilor „pentru uneltiri demagogice”.

Să fim însă înțeleși. Dinastia Bonaparte nu reprezintă pe țăranul revoluționar, ci pe țăranul conservator; nu pe țăranul care năzuiește să se smulgă din condițiile sale sociale de existență determinate de parcelă, ci pe acela care, dimpotrivă, vrea să consolideze aceste condiții și această parcelă; nu populația rurală care, în unire cu orașele, vrea să răstoarne prin propria ei energie vechea ordine, ci, invers, aceea care, apatic închistată în această ordine veche, vrea să se vadă salvată și favorizată, împreună cu parcela sa, de către fantoma imperiului. Dinastia Bonaparte nu reprezintă țărâniimea luminată, ci superstiția țăranului; nu judecata lui; nu viitorul, ci trecutul lui; nu Cevenii lui moderni, ci Vendéea⁸⁸ lui modernă.

* — „Căutarea paternității este interzisă”. — *Nota trad.*

Cei trei ani de stăpînire aspră a republicii parlamentare au liberat o parte a țărănimii franceze de iluzia napoleoniană și au revoluționat-o — ce-i drept, deocamdată numai în mod superficial ; dar burghezia o arunca îndărăt cu brutalitate ori de cîte ori se punea în mișcare. Sub republica parlamentară, în conștiința țaranului francez se dădea lupta între ideile noi și tradiție ; acest proces decurgea sub forma unei lupte neîncetate între învățători și popi — burghezia îi reprima pe învățători. Țaranii făceau pentru prima dată eforturi pentru a lua o atitudine independentă față de activitatea guvernamentală. Acest lucru se vădea în permanentele conflicte dintre primari și prefecți — burghezia îi destitua pe primari. În cele din urmă, în perioada republicii parlamentare, țaranii s-au răscolat în diferite localități împotriva propriei lor plăsmui, armata — burghezia i-a pedepsit cu stare de asediu și cu execuții. Și aceeași burghezie se indignează acum de stupiditatea maselor, de stupiditatea acelei vile multitudine * care, chipurile, a dat-o pe mîna lui Bonaparte. Ea însăși întărea prin violență atașamentul clasei țărănești pentru imperiu, ea se străduia să mențină condițiile care au constituit leagănul acestei religii țărănești. E drept că burghezia trebuie să se teamă deopotrivă și de ignoranța maselor, atîta timp cît ele rămîn conservatoare, și de înțelepciunea lor, de îndată ce devin revoluționare.

În răscoalele care au urmat loviturii de stat, o parte a țăranilor francezi au protestat cu arma în mînă împotriva propriului lor vot din 10 decembrie 1848. Școala prin care au trecut de la 1848 încoace i-a învățat minte. Dar ei și-au vîndut sufletul infernului istoriei, și istoria i-a obligat să-și țină legămîntul, iar majoritatea lor erau încă într-atîta de derutați, încît tocmai în departamentele cele mai roșii populația țărănească l-a votat pe față pe Bonaparte. După părerea lor, Adunarea națională îl împiedica pe Bonaparte să întreprindă ceva. Acum el n-a făcut altceva decît să sfărîme cătușele pe care orașele le pusese voinței satului. Pe alocuri țaranii erau preocupați chiar de ideea absurdă de a avea, alături de un Napoleon, o Convenție.

După ce prima revoluție transformase pe țaranii semi-iobagi în proprietari de pămînt liberi, Napoleon a consolidat și a reglementat condițiile în care aceștia puteau exploata nestingheriți pămîntul Franței, în a căruia stăpînire intraseră de curînd, și-și puteau satisface tinereasca lor pasiune pentru

* — gloate ticăloase. — *Nota trad.*

proprietate. Dar ceea ce îl sărăcește acum pe țăranul francez este tocmai parcela lui, fărîmițarea pămîntului, forma de proprietate pe care Napoleon o consolidase în Franța. Sînt tocmai condițiile materiale care au făcut din țăranul feudal francez un țăran parcelar și din Napoleon împărat. Două generații au fost de ajuns pentru a se ajunge la rezultatul inevitabil: înrăutățirea progresivă a agriculturii, înglodarea în datorii a agriculturului. Forma „napoleoniană” de proprietate, care la începutul secolului al XIX-lea fusese condiția eliberării și îmbogățirii populației rurale franceze, a devenit în cursul acestui secol o lege care afirma sclavia și sărăcia ei. Și tocmai această lege este prima din „idées napoléoniennes” * pe care al doilea Bonaparte trebuie s-o apere. Dacă el mai împărtașește cu țăranii iluzia că pricina ruinării lor nu trebuie căutată în proprietatea parcelară însăși, ci în afara ei, în influența unor împrejurări de ordin secundar, atunci, venind în contact cu relațiile de producție, experimentele sale se vor sparge ca baloanele de săpun.

Dezvoltarea economică a proprietății parcelare a schimbat în mod radical relațiile dintre țărani și celelalte clase sociale. Sub Napoleon, fărîmițarea proprietății funciare la țară în parcele a completat libera concurență și marea industrie care apărea la orașe. Clasa țărănească era pretutindeni protestul împotriva aristocrației funciare care tocmai fusese doborîită. Rădăcinile pe care le-a prins proprietatea parcelară în pămîntul francez au răpit feudalismului orice sevă nutritivă. Semnele de hotar ale parcelei au constituit bastionul natural al burgheziei împotriva oricărui atac din partea vechilor ei seniori. Dar în cursul secolului al XIX-lea cămătarul de la oraș a luat locul feudalului, ipoteca a luat locul servituțiilor feudale de care era grevat pămîntul, iar capitalul burghez a luat locul proprietății funciare a aristocraților. Parcela țăranului nu mai e decît pretextul care-i îngăduie capitalistului să scoată profit, dobîndă și rentă din ogor, lăsînd pe seama agriculturului însuși să-și scoată, cum o putea, salariul. Datoria ipotecară care grevează pămîntul francez împovărează țăranimea franceză cu o dobîndă egală cu dobînda anuală a întregii datorii publice britanice. Proprietatea parcelară, aflată în robia capitalului, către care o împinge inevitabil dezvoltarea acestuia, a transformat majoritatea națiunii franceze în troglodiți. 16.000.000 de țărani (inclusiv femeile și copiii) locuiesc în niște vizuini, dintre care cea mai mare

* — „ideile napoleoniene”. — *Nota trad.*

parte are doar o singură ferestruică, altele — două, iar în cel mai bun caz trei ferestruici. Or, ferestrele sînt pentru casă ceea ce sînt pentru cap cele cinci simțuri ale omului. Orînduirea burgheză, care la începutul secolului pusese statul să străjuiască parcela nou înființată, îngrășînd-o cu lauri, a devenit un vampir care îi suge sîngele și creierii și o aruncă în retorta de alchimist a capitalului. Code Napoleon nu mai este acum decît codul executorilor de hotărîri judecătorești, al sechestrelor și al vinzărilor silite. Celor 4.000.000 (inclusiv copiii etc.) de pauperi oficiali, vagabonzi, criminali și prostituate pe care îi numără Franța, li se adaugă 5.000.000 de oameni care se află în pragul pieirii și care fie că locuiesc chiar la țară, fie că dezertează mereu, cu zdrențele și copiii lor, de la țară la oraș și de la oraș la țară. Într-un cuvînt, interesele țăranilor nu mai sînt, ca sub Napoleon, în concordanță cu interesele burgheziei, cu capitalul, ci într-o ireconciliabilă contradicție cu ele. Ei își găsesc, prin urmare, aliatul și conducătorul firesc în *proletariatul de la orașe*, a cărui misiune e răsturnarea ordinii burgheze. Dar *guvernul de mîină forte și neîngrădit* — această a doua „*idée napoléonienne*” pe care trebuie s-o înfăptuiască cel de-al doilea Napoleon — este chemat să apere cu forța această ordine „materială”. Și acest „*ordre matériel*” * este principalul laitmotiv în toate proclamațiile lui Bonaparte împotriva țăranilor răsculați.

Pe lîngă datoria ipotecară cu care o împovărează capitalul, parcela mai este grevată de *impozit*. Impozitul este sursa de existență a birocrăției, armatei, popimii și curții, într-un cuvînt a întregului aparat al puterii executive. Guvern de mîină forte și impozite mari sînt noțiuni identice. Prin însăși natura sa, proprietatea parcelară este indicată să fie baza unei birocrății atotputernice și numeroase. Ea creează un nivel uniform al relațiilor și persoanelor pe toată întinderea țării. Ea permite deci să se acționeze în mod uniform asupra tuturor părților acestei mase uniforme, pornind de la un centru suprem. Ea nimicește treptele aristocratice intermediare între masele populare și puterea de stat. Ea provoacă deci, din toate părțile, intervenția directă a acestei puteri de stat și pătrunderea peste tot a organelor ei nemijlocite. Ea creează, în fine, o suprapopulație fără lucru, care, negăsind plasament nici la țară și nici la oraș, recurge deci la slujbele de stat ca la un fel de pomană onorabilă și provoacă crearea de slujbe de stat. Deschizînd noi piețe cu ajutorul baionetelor și prădînd

* — „ordine materială”. — *Nota trad.*

continentul, Napoleon restituia cu dobândă impozitul fixat prin constrângere. În trecut un stimulent pentru industria țărănească, acest impozit îi răpește acum țăranului ultimele resurse și ultima lui posibilitate de a ține piept pauperizării. Și o numeroasă birocrație, bine galonată și bine hrănită, este o „*idée napoléonienne*” care îi suride cel mai mult celui de-al doilea Bonaparte. Și cum să nu fie așa din moment ce este silit să creeze, pe lângă adevăratele clase ale societății, o castă artificială pentru care menținerea regimului său devine o chestiune vitală? De aceea una dintre primele sale operații financiare a fost tocmai ridicarea salariilor funcționarilor la vechiul lor nivel și crearea de noi sinecure.

Altă „*idée napoléonienne*” este dominația *popilor* ca mijloc de guvernare. Dar dacă parcela nou creată, fiind în armonie cu societatea, în dependență de forțele naturii și suspusă autorității care o proteja de sus, era, firește, religioasă, parcela ruinată de datorii, certată cu societatea și cu autoritatea, silită să treacă dincolo de limitele propriei sale mărginiri, devine, firește, antireligioasă. Cerul era un supliment acceptabil la peticul de pământ abia obținut, cu atât mai mult cu cât el face vremea rea și vremea bună; dar el devine o batjocură de îndată ce este impus ca o compensație în locul parcelei. Popa nu mai apare în acest caz decât ca un copoi miruit al poliției pămîntești — tot o „*idée napoléonienne*”. Rîndul viitor, expediția împotriva Romei va avea loc chiar în Franța, numai că într-un sens contrar celor ce crede d-l de Montalembert.

În sfîrșit, punctul culminant al acestor „*idées napoléoniennes*” este preponderența *armatei*. Armata era le point d'honneur * al țăranilor parcelari: ea făcea din ei eroi, care apărau împotriva dușmanilor din afară noua proprietate, glorificau unitatea lor națională proaspăt cucerită, prădau și revoluționau lumea. Uniforma era propria lor haină de sărbătoare, războiul — poezia lor, parcela, prelungită și rotunjită în imaginația lor — patria, iar patriotismul — forma ideală a simțului de proprietate. Dar dușmanii împotriva cărora țăranul francez trebuie să-și apere acum proprietatea nu sînt cazacii, ci huissiers ** și perceptorii. Parcela nu se mai află în așa-zisa patrie, ci în registrul de ipoteci. Armata însăși nu mai este floarea tineretului țărănesc, ci floarea de mlaștină a lumpenproletariatului țărănesc. Ea se compune în majoritate din remplaçants,

* — chestiune de onoare, obiect de deosebită mîndrie. — *Nota trad.*

** — portăreii. — *Nota trad.*

din locțiitori, așa cum al doilea Bonaparte însuși nu e decît un remplaçant, locțiitorul lui Napoleon. Acum ea săvîrșește acte de bravură hăituind pe țărani, în serviciul jandarmeriei ; și dacă contradicțiile interne ale sistemului său îl vor goni pe șeful Societății lui 10 decembrie în afara granițelor franceze, armata va culege, după cîteva incursiuni banditești, nu lauri, ci ciomăgeli.

Vedem, așadar, că toate „idées napoléoniennes” sînt *idei ale parcele nedezvoltate, care mai are prospețimea tinereții* ; ele sînt un nonsens atunci cînd parcela și-a trăit traiul. Ele nu sînt decît halucinațiile agoniei ei, cuvinte devenite vorbe goale, spirite devenite spectre. Dar parodia imperiului a fost necesară pentru a elibera masa națiunii franceze de puterea tradiției și pentru a scoate la iveală, în formă pură, antagonismul dintre puterea de stat și societate. O dată cu destrămarea crescîndă a proprietății parcelare se prăbușește întregul edificiu al statului clădit pe ea. Centralizarea de stat de care are nevoie societatea modernă se poate ridica numai pe ruinele mașinii guvernamentale, militare și birocratice, care se făurise în contradicție cu feudalismul ⁸⁹.

Situația țăranilor francezi ne dezvăluie enigma *alegerilor generale de la 20 și 21 decembrie*, care l-au adus pe al doilea Bonaparte pe Muntele Sinai nu pentru a primi, ci pentru a da legi.

Evident că burghezia nu mai avea acum altă alegere decît să-l voteze pe Bonaparte. Atunci cînd, la conciliul de la Constanța ⁹⁰, puritanii s-au plîns de viața destrăbălată a papilor, cerînd cu insistență o reformă a moravurilor, cardinalul Pierre d'Ailly le-a ripostat cu voce de tunet : „Numai diavolul în persoană mai poate salva biserica catolică, și voi cereți îngeri !” Așa striga și burghezia franceză după lovitura de stat : numai șeful Societății lui 10 decembrie mai poate salva societatea burgheză ! Numai furtul mai poate salva proprietatea, sperjurul — religia, bastarzii — familia, dezordinea — ordinea !

Bonaparte, ca forță devenită independentă a puterii executive, se consideră chemat să asigure „ordinea burgheză”. Tăria acestei ordini burgheze rezidă însă în clasa de mijloc. De aceea el se consideră reprezentant al clasei de mijloc și promulgă decrete în acest sens. Dar, pe de altă parte, el a devenit ceva numai datorită faptului că a zdrobit puterea politică a acestei clase de mijloc și o zdrobește zilnic din nou. De aceea el se consideră adversar al puterii politice și literare

a clasei de mijloc. Dar, ocrotindu-i puterea materială, el face implicit să reinvie puterea ei politică. Trebuie deci menținută cauza și șters de pe fața pământului efectul, oriunde se manifestă el. Dar acest lucru nu este posibil fără mici confuzii între cauză și efect, deoarece, în interacțiunea lor, ambele își pierd caracterele distinctive. Urmează noi decrete, care șterg linia de demarcație. Bonaparte se consideră totodată reprezentant al țăranilor și al poporului în genere, în opoziție cu burghezia, ca unul care vrea să fericească clasele de jos în cadrul societății burgheze. Urmează noi decrete, care plagiază cu anticipație înțelepciunea guvernamentală a „adevăraților socialiști”⁹¹. Dar Bonaparte se știe înainte de toate șef al Societății lui 10 decembrie, reprezentant al lumpenproletariatului, din care face parte el însuși, anturajul său, guvernul său și armata sa și pentru care lucrul principal este să huzurească și să tragă la loterie lozuri californiene din tezaurul statului. Și el își justifică calitatea de șef al Societății lui 10 decembrie prin decrete, fără decrete și în ciuda decretelor.

Această misiune plină de contradicții a acestui om explică acțiunile contradictorii ale guvernului său, care, acționînd la nimereală, pe dibuite, caută cînd să cîștige, cînd să umilească ba o clasă, ba alta, întăritîndu-le pe toate în egală măsură împotriva sa, și a cărui nesiguranță practică constituie un contrast cum nu se poate mai comic cu stilul autoritar, categoric al actelor guvernamentale, copiat cuminte după decretetele unchiului.

Industria și comerțul, adică afacerile clasei de mijloc, trebuie să înflorească sub guvernul de mîină forte ca într-o seră. Se acordă o sumedenie de concesiuni de cale ferată. Dar lumpenproletariatul bonapartist trebuie să se îmbogățească. Incepe tripotage * la bursă cu concesiunile de cale ferată, făcute de către cei inițiați în prealabil în misterul acestor concesiuni. Însă capitalul pentru căile ferate nu se arată. Banca este obligată să avanseze bani contra acțiuni de cale ferată. Dar banca trebuie în același timp să fie exploatată de Bonaparte personal și deci lingușită. Ea este scutită de obligația de a-și publica darea de seamă săptămînală. Banca încheie cu guvernul o convenție care îi asigură partea leului. Poporului trebuie să i se dea de lucru. Se întreprind deci lucrări publice. Dar lucrările publice măresc sarcinile fiscale ale poporului. Prin urmare se reduc impozitele, lovînd în veniturile rentieri-

* — matrapazlîcuri. — *Nota trad.*

lor, prin convertirea rentelor de 5% în rente de 4 $\frac{1}{2}$ %. Dar clasei de mijloc trebuie să i se îndulcească din nou pilula. De aceea impozitul pe vin se dublează pentru popor, care-l cumpără en détail *, și se reduce la jumătate pentru clasa de mijloc, care-l bea en gros *. Asociațiile muncitorești existente sînt dizolvate, dar guvernul promite minuni în ceea ce privește asociațiile viitoare. Țăranii trebuie ajutați. Se înființează bănci ipotecare, care grăbesc înglodarea țăranilor în datorii și concentrarea proprietății. Dar aceste bănci trebuie folosite pentru a se stoarce bani din bunurile confiscate casei de Orléans. Nici un capitalist nu vrea însă să accepte această condiție, care nu este trecută în decret, astfel că banca ipotecară rămîne un simplu decret etc. etc.

Bonaparte ar dori să apară ca binefăcătorul patriarhal al tuturor claselor. Dar el nu poate da nimic uneia fără a lua de la alta. Așa cum, în timpul frondei, se spunea despre ducele de Guise că ar fi omul cel mai îndatoritor din Franța pentru că a transformat toate bunurile sale în obligații ale partizanilor săi față de el, tot astfel Bonaparte ar dori să fie omul cel mai îndatoritor din Franța și să transforme toată proprietatea, toată munca Franței într-o obligație personală față de el. Ar voi să fure toată Franța pentru a o dărui Franței sau, mai bine zis, pentru a putea cumpăra din nou Franța cu bani francezi, deoarece, ca șef al Societății lui 10 decembrie, el trebuie să cumpere ceea ce trebuie să-i aparțină. Și se scot la mezat toate instituțiile de stat: senatul, Consiliul de stat, Corpul legislativ, legiunea de onoare, medalia militară, spălătoriile, lucrările publice, căile ferate, statul-major al Gărzii naționale fără soldați, bunurile confiscate casei de Orléans. Mijloc de corupție devine orice post în armată și în mașina guvernamentală. Lucrul cel mai important însă în acest proces, în care se ia Franța pentru a fi dăruită ei însăși, sînt procentele care revin de pe urma tranzacției căpeteniei și membrilor Societății lui 10 decembrie. Vorba de duh prin care contesa L., amanta d-lui de Morny, a caracterizat confiscarea bunurilor casei de Orléans: „C'est le premier vol de l'aigle" [„Este primul zbor al vulturului"] **, se potrivește oricărui zbor al acestui vultur, care e mai curînd corb. El însuși și partizanii lui își zic zilnic unii altora cuvintele spuse de călugărul italian din Chartres avarului care îi înșira cu lăudăroșenie bunurile lui din care mai putea să trăiască ani îndelungați: „Tu fai conto

* — en détail — cu amănuntul; en gros — cu ridicata. — *Nota trad.*

** Cuvîntul „vol” înseamnă și zbor și furt.

sopra i beni, bisogna prima far il conto sopra gli anni" *. Pentru a nu greși socoteala anilor, ei numără minutele. La curte, în ministere, în fruntea administrației și a armatei se înghesuie o droaie de indivizi — despre care, nici cînd este vorba de cel mai bun dintre ei, nu se poate spune de unde vine —, o boemă gălăgioasă, prădalnică, rău famată, care se împopoțonează în uniforme galonate cu aceeași demnitate ridicolă ca și marii demnitari ai lui Soulouge. Ne putem imagina această pătură sus-pusă a Societății lui 10 decembrie dacă ne gîndim că *Véron-Crevel* ** era moralistul, iar *Granier de Cassagnac* ideologul ei. Atunci cînd Guizot, în timpul ministeriatului său, îl folosea pe acest Granier la o gazetă obscură împotriva opoziției dinastice, el obișnuia să vorbească despre el în următorii termeni măgulitori : „C'est le roi des drôles", „E regele bufonilor". Ar fi nedrept să pomenim de regență ⁹² sau de Ludovic al XV-lea cînd vorbim de curtea și de clica lui Ludovic Bonaparte. Căci „Franța a mai fost condusă de metrese, dar încă niciodată de hommes entretenus" ***.

Hărțuit de exigențele contradictorii ale situației sale și totodată silit, asemenea unui scamator, să țină printr-un șir neîntrerupt de surprize privirile publicului ațintite asupra sa ca locțiitor al lui Napoleon, cu alte cuvinte să săvîrșească în fiecare zi o lovitură de stat în miniatură, Bonaparte dezorganizează întreaga economie burgheză, atentează la tot ceea ce părăsise intangibil revoluției din 1848, îi face pe unii să aibe o atitudine de indiferență față de revoluție, iar pe alții îi ațită la revoluție și provoacă o adevărată anarhie în numele ordinii, smulgînd în același timp aureola care înconjura întreaga mașină de stat, profanînd-o, făcînd-o totodată dezgustătoare și ridicolă. El organizează la Paris o parodie a cultului sfintului veșmînt din Trier ⁹³, înlocuindu-l cu cultul mantiei imperiale napoleoniene. Dar cînd mantia de împărat va cădea, în sfîrșit, pe umerii lui Ludovic Bonaparte, statuia de bronz a lui Napoleon se va prăvăli din vîrfurile coloanei Vendôme.

* — „Îți socotești bunurile, dar ar trebui mai întîi să-ți socotești anii“.

** În romanul său „Cousine Bette“ („Verișoara Bette“), Balzac înfățișează în Crevel, pe care l-a schițat după proprietarul ziarului „Le Constitutionnel“, dr. Veron, pe filistinul parizian, corupt pînă în măduva oaselor.

*** Cuvintele doamnei de Girardin. (— Bărbați întreținuți. — *Nota trad.*).

Friedrich Engels

Anglia⁹⁴

I

Whigii englezi, hotărît lucru, au ghinion. Abia s-a ajuns la demiterea lui Palmerston pentru că „a lăsat Anglia fără nici un aliat, fără nici un prieten pe continentul european“, abia s-a mai potolit oleacă primul scandal provocat de această demitere, că întreaga presă a și început să facă mare zarvă pe tema războiului și să dea la iveală, cu acest prilej, o sumedenie de exemple de proastă administrare culese de la departamentul războiului și de la acela al marinei, exemple care ar fi cu totul suficiente pentru a frînge gîtul nu numai unui singur guvern.

Încă din 1846, diverse personalități militare au atras atenția țării asupra posibilității ca Anglia să fie invadată în cazul unui război cu Franța. Numai că pe atunci pericolul unui asemenea război era prea îndepărtat și maniera donchișotistă adoptată de acești primi alarmiști n-a făcut decît să stîrnească risul. Cu acest prilej s-a evidențiat în mod deosebit generalul Head, care, începînd din această perioadă, și-a cucerit o celebritate nu tocmai demnă de invidiat prin apelurile sale continue către națiune, pe care o îndemna să-și sporească mijloacele de apărare națională. Nu trebuie, bineînțeles, să uităm că și bătrînul Wellington și-a exprimat părerea că actualele fortificații de coastă sînt cu totul insuficiente.

Între timp lovitura de stat a lui Ludovic-Napoleon a dat, pe neașteptate, acestor dispute o semnificație cu totul nouă. John Bull și-a dat imediat seama că dictatura militară franceză, această parodie a consulatului, trebuia, după toate probabilitățile, să tîrască Franța în război și că în asemenea împrejurări ea ar putea foarte ușor să încerce să-și ia revanșa pentru înfrîngerea de la Waterloo. Ultimele fapte eroice ale forțelor armate engleze n-au fost prea strălucite. În Țara Capului, cafrii au înregistrat continue victorii și chiar pe Coasta Scla-

vilor încercările de debarcare ale englezilor, în ciuda tunurilor și a tacticii lor europene, au fost energic respinse de către negrii neînarmați, care au dat inamicului o lovitură bine simțită⁹⁵. Ce s-ar fi întâmplat cu trupele engleze dacă le-ar fi fost dat să se ciocnească cu „africanii”, mult mai periculoși, care au trecut prin școala algeriană⁹⁶? Și cine poate să garanteze că, într-o bună dimineață, un aventurier atât de lipsit de scrupule cum e Ludovic-Bonaparte, fără să mai recurgă la plicticoasa formalitate a declarației de război, nu-și va face apariția la țărnul englez cu 10—12 vapoare încărcate cu trupe pînă la refuz și însoțite de o duzină de vase de linie și nu va întreprinde un marș asupra Londrei?

Chestiunea era, firește, destul de serioasă. Guvernul a dat imediat ordin de instalare a unor noi baterii la intrarea în marile porturi de pe coasta de sud și de sud-est. Dar și publicul a luat de data asta lucrurile în serios și încă într-o formă care amenință să devină extrem de neplăcută pentru guvern. S-au luat, înainte de toate, informații în legătură cu starea forțelor armate disponibile și s-a constatat că în momentul de față, chiar de s-ar goli întreaga Irlandă, n-ar deveni disponibili pentru apărarea Marii Britanii decît cel mult 25.000 de soldați și 36 de tunuri cu atelajele lor, iar în ce privește flota, s-a constatat că în momentul de față nu există în porturi *nici un vas cît de cît important care să fie gata de plecare pentru a împiedica o eventuală debarcare. A ieșit la iveală că echipamentul soldaților britanici, după cum s-a văzut încă din timpul războiului cu cafrii, le stînjenește extrem de mult mișcările și nu este de loc practic, că în nici un caz armamentul lor nu se poate compara cu al celorlalte armate europene, că nici un soldat din Anglia nu are o armă care să se poată compara, fie și într-o oarecare măsură, cu muscheta cu ac prusiană sau cu carabina pușcașilor și vînătorilor francezi. În serviciul de intențentă al flotei au fost descoperite abuzuri și neglijențe colosale, de-a dreptul scandaloase, și toate acestea au fost exagerate pînă la absurd de către alarmiști și de tot felul de carieriști.*

Chestiunea aceasta părea să afecteze în primul rînd doar pe aristocrații, rentierii și burghezii englezi, primii care ar avea de suferit de pe urma unei invazii și a unei eventuale cuceriri a țării de către francezi. Dar nu trebuie să uităm că dezvoltarea independentă a Angliei, rezolvarea înceată, dar radicală, prin luptă, a contradicției în plină desfășurare dintre burghezie și proletariat, prezintă o importanță primor-

dială pentru întreaga dezvoltare a Europei. Și chiar dacă această dezvoltare metodică a Angliei, specifică ei, a fost uneori o piedică vremelnică pentru revoluționarii de pe continent, care au ieșit în anumite momente învingători — ca în 1848 și, mai înainte, în 1793 —, ea are totuși la bază un conținut mult mai revoluționar decât toate aceste zguduirii trecătoare de pe continent luate laolaltă. În timp ce cucerirea Europei a dus la prăbușirea marii revoluții franceze, Anglia, cu ajutorul mașinii cu aburi, a revoluționat societatea, a cucerit piața mondială, înlăturând treptat-treptat de la putere toate clasele istoricește perimate și pregătind terenul pentru marea luptă decisivă dintre capitaliștii industriali și muncitorii industriali. O importanță extrem de mare pentru întreaga evoluție a Europei a avut faptul că Napoleon n-a reușit să treacă o armată de 150.000 oameni de la Boulogne la Folkestone și să cucerească Anglia cu ajutorul veteranilor armateilor republicane. În perioada Restaurației, când continentul a fost dat pe mîna legitimismului de către mirmidonii atît de sugestiv zugrăviți de către Béranger⁹⁷, în Anglia, în vechiul partid reacționar al torylor, s-a produs, datorită guvernului de esență pronunțat burgheză al lui Canning, o primă sciziune importantă și a fost făcut începutul, întîi de către Canning, iar după aceea de către Peel, al acelei subminări treptate a constituției engleze care este continuată fără întrerupere de atunci încoace și care, în cel mai scurt timp, va trebui să ducă la prăbușirea lamentabilă a acestui întreg edificiu putred. Această subminare a vechilor instituții engleze și continua revoluționare — care stă la baza ei — a societății engleze de către marea industrie își urmează nestingherite drumul lor, indiferent dacă pe continent, în momentul respectiv, iese învingătoare revoluția sau contrarevoluția, și această evoluție se desfășoară încet, dar în mod sigur și fără a face vreun pas înapoi. Înfrîngerea suferită de către cartiști la 10 aprilie 1848⁹⁸ n-a fost altceva decât o înfrîngere și o respingere hotărîtă a influenței politice străine; nu zguduirile politice de pe continent, ci crizele comerciale generale, loviturile materiale directe, care pun sub semnul întrebării existența fiecărui individ, sînt marea forță motrice a evoluției engleze. Și acum, cînd burghezia industrială înlătură definitiv de la puterea politică toate clasele tradiționale și cînd, ca urmare a acestui fapt, simptomele cele mai neîndoielnice vestesc apropierea zilei de luptă decisivă dintre ea și proletariatul industrial, acum o încetinire a acestei dezvoltări, o înrobire fie și temporară

a Angliei de către lacomii pretorienii de la 2 decembrie ar avea cele mai funeste consecințe pentru întreaga mișcare europeană. Numai în Anglia a atins industria asemenea proporții încît se concentrează în ea interesele întregii națiuni, toate condițiile de viață ale tuturor claselor. Dar prin industrie se înțelege, pe de o parte, burghezia industrială, iar pe de altă parte proletariatul industrial, și în jurul acestor două clase opuse se grupează tot mai mult celelalte părți constitutive ale națiunii. Prin urmare aici, unde se pune pur și simplu problema: cine trebuie să domine, *capitaliștii* industriali sau *muncitorii* industriali, tocmai aici se află — dacă într-adevăr există undeva — terenul pe care lupta de clasă, în forma ei modernă, poate fi dusă pînă la capăt și unde proletariatul industrial are, pe de o parte, puterea necesară pentru cucerirea dominației politice, iar pe de altă parte găsește mijloacele materiale, forțele productive, care-i dau posibilitatea să facă o revoluție socială totală și să înlăture definitiv contradicțiile de clasă. Și, în întreaga Europă, partidul proletar are, bineînțeles, interesul ca această orientare în dezvoltarea Angliei, care duce spre o extremă ascuțire a contradicției dintre ambele clase industriale și spre înfrîngerea definitivă a clasei dominante de către clasa asuprită, să nu fie abătută prin nici un fel de înrobire străină, să nu-și slăbească energia și ca lupta decisivă să nu fie amînată pentru o perioadă nedeterminată.

Dar care sînt șansele unei asemenea invazii ?

Înainte de toate, o țară cum e Marea Britanie, care fără Irlanda numără 22.000.000 de locuitori, iar cu Irlanda 29.000.000, nu poate fi cucerită printr-un atac prin surprindere. Alarmiștii se referă la cazul Cartaginei, care și-a risipit flotele și armatele ei în cele mai îndepărtate teritorii aflate sub stăpînirea ei și care a fost de două ori înfrîntă în urma unor atacuri prin surprindere ale romanilor⁹⁹. Dar, abstracție făcînd de condițiile complet diferite ale războiului, debarcarea romanilor în Africa în al doilea război punic a devenit posibilă abia după ce floarea armatei cartagineze a fost distrusă în Spania și în Italia, iar flota cartagineză a fost alungată din Marea Mediterană; aici nu poate fi vorba de un atac prin surprindere, ci de o operație militară foarte serioasă, de încoronarea fi-rească a unui război de lungă durată, care, cu mult timp înainte de încheierea lui, a început să evolueze într-un sens favorabil Romei. Cît despre cel de-al treilea război punic, el nici n-a fost un război adevărat; el n-a fost altceva decît o

simplică înrobire a unui adversar slab de către altul de zece ori mai puternic, adică ceva în genul confiscării republicii Veneția de către Napoleon¹⁰⁰. Dar acum nici situația Franței nu mai e aceea din 1797 și nici Anglia nu seamănă cu șubreda Veneție.

Napoleon își făcea socoteala că pentru a cuceri Anglia e nevoie de cel puțin 150.000 de oameni. Pe atunci Anglia avea mult mai mulți soldați disponibili decât azi, dar și populația ei era mult mai puțin numeroasă, iar resursele industriale mult mai reduse. De aceea, oricât de neînsemnate ar fi forțele de care dispun englezii la un moment dat, astăzi este nevoie de cel puțin tot atâția oameni pentru a cuceri Anglia. E de ajuns să ne aruncăm o privire pe hartă pentru a ne da seama că orice armată de invazie debarcată în Anglia trebuie să înainteze pînă la Tees, la Tyne sau chiar pînă la Tweed; dacă se oprește într-un punct mai apropiat, toate resursele regiunilor industriale rămîn în mîinile apărătorilor și ea va trebui să ocupe, împotriva forțelor mereu crescînde ale acestora, niște poziții prea puțin favorabile din punct de vedere militar și prea întinse pentru mijloacele de care dispune. Regiunea situată la sud de riurile susmenționate, adică Anglia propriu-zisă, numără 16.000.000 de locuitori, și pentru asigurarea comunicațiilor, pentru asediu, precum și pentru menținerea sub ocupație a fortificațiilor de coastă, pentru preîntîmpinarea unei inevitabile insurecții naționale va trebui să disloce atîtea trupe, încît i-ar rămîne prea puține pentru operațiile active de la granița cu Scoția. Și nici nu ne putem închipui că, chiar dispunînd de cel mai bun comandament pentru cucerirea Angliei, pentru înăbușirea unei răscoale în interiorul țării și pentru a purta un război regulat în Scoția și în Irlanda, ar fi nevoie de trupe cu un efectiv mai mic de 150.000 de oameni.

Să presupunem că, prin noi recrutări și printr-o concentrare pricepută, ar putea fi aduși într-un punct oarecare al coastei de nord a Franței 150.000 de oameni, dar pentru această operație ar fi nevoie de cel puțin o lună sau două. Și în acest timp Anglia, prin aducerea flotei de la Tajo¹⁰¹ și a vapoarelor din alte locuri de ancorare apropiate, cît și prin mobilizarea vaselor dezarmate aflate în porturi, poate concentra în Canalul Mîneicii forțe maritime destul de impunătoare, iar în timp de o lună toate vapoarele și o parte din vasele de pînă din porturile din Atlantic, precum și de la Malta și de la Gibraltar, puteau sosi la fața locului. Așadar, trupele de debarcare ar trebui să fie transportate, dacă nu

toate o dată, cel puțin în câteva detașamente mari, întrucît, mai devreme sau mai tîrziu, se va produce oricum o întreprindere a comunicațiilor cu Franța. Ar fi nevoie să se transporte cel puțin 50.000 de oameni deodată, ceea ce înseamnă că întreaga armată ar putea fi debarcată în trei reprize. În afară de aceasta, vasele de război n-ar putea fi folosite de loc — sau ar putea fi folosite doar într-o măsură restrînsă — la transportul trupelor, întrucît ele ar trebui să respingă atacurile flotei engleze. Și Franța nu va putea aduna în decurs de șase săptămîni, în porturile sale de la Canalul Mîneții, mijloace de transport suficiente pentru 50.000 de oameni împreună cu artileria și munițiile necesare, chiar dacă va sechestra vasele neutre. Dar fiecare zi de amîinare a expediției înseamnă un nou avantaj pentru Anglia, care n-are nevoie decît de timp pentru a-și concentra flota și a-și instrui recruții.

Dar dacă, ținînd seama de flota engleză, se ajunge la concluzia că o armată de debarcare de 150.000 de oameni nu poate fi transportată decît în cel mult trei reprize, atunci, dacă se ține seamă de armata de uscat engleză, nici un conducător militar serios nu se va încumeta să debarce o armată în Anglia dacă efectivul ei nu va fi mai mare de 50.000 de oameni. Am văzut că, chiar în împrejurările favorabile unei invazii, englezilor tot le rămîne o lună sau două pentru pregătirile necesare. Trebuie să-i cunoști prea puțin pe englezi ca să crezi că nu sînt în stare să organizeze în acest timp o armată de uscat care să arunce în mare, fără nici o greutate, o avangardă de 50.000 de oameni înainte ca ea să primească ajutor. Trebuie avut în vedere că îmbarcarea pe vapoare nu poate fi făcută decît între Cherbourg și Boulogne, iar debarcarea numai între insula Wight și Dover, adică pe o porțiune de litoral care nu se află nicăieri la o distanță de Londra mai mare de patru zile de marș bun. Trebuie avut în vedere că îmbarcarea și debarcarea sînt în funcție de vînt și de fluxuri, că flota engleză din Canalul Mîneții va opune rezistență și că între prima și cea de-a doua debarcare vor trebui să treacă, poate, 8 pînă la 10 zile, și în orice caz nu mai puțin de patru, deoarece grosul trupelor trebuie să fie transportate cu ajutorul vaselor cu pînze și aceste trupe trebuie adunate pe întreaga coastă de la Cherbourg pînă la Boulogne; căci nu se poate organiza așa, pe nepregătite, o „tabără la Boulogne“ !¹⁰². În aceste condiții, e puțin probabil ca francezii să se hazardeze să întreprindă ceva pînă ce nu vor putea fi trecuți deodată de partea cealaltă cel puțin 70.000—80.000 de oameni ;

or, pentru aceasta este necesar ca mai întâi să fie procurate mijloacele de transport, ceea ce, iarăși, necesită destul timp. Și cum, în fiecare săptămână cu care se amână expediția, mijloacele de apărare ale Angliei vor crește mai repede decât mijloacele de transport și cele de război maritim ale dușmanului, înseamnă că situația agresorilor va deveni din ce în ce mai nefavorabilă și foarte curând lucrurile vor ajunge pînă acolo că ei nu vor putea întreprinde nimic atîta timp cît nu vor fi în stare să treacă dintr-o dată de partea cealaltă 150.000 oameni; dar chiar și aceștia vor întâmpina o rezistență atît de puternică, încît, fără trimiterea neîntîrziată a unei rezerve de vreo 100.000 de oameni, pînă la urmă se va ajunge cu siguranță la nimicirea lor.

Intr-un cuvînt, cucerirea Angliei nu poate fi efectuată printr-un atac prin surprindere. Dacă s-ar uni în acest scop întregul continent, ar fi nevoie de un an întreg numai pentru crearea și procurarea mijloacelor de transport, adică de mai mult timp decît îi trebuie Angliei pentru a-și pune litoralul în stare de apărare, pentru a-și concentra forțele maritime, care ar depăși toate flotele de pe continent luate la un loc, și ar face imposibilă unirea lor, și, în sfîrșit, pentru a aduna o armată care ar face imposibilă rămînerea oricărui dușman pe pămîntul englez.

Sentimentul național al englezilor este acum mai puternic ca oricînd după 1815 și pericolul serios al unei invazii i-ar da un nou și puternic avînt. În afară de aceasta, populația Marii Britanii nu este, în nici un caz, atît de lipsită de calitate militară, cum și-o închipuie unii; burghezia, mica burghezie și proletariatul marilor orașe sînt, ce-i drept, cu mult mai puțin familiarizați cu armele de foc și deci mai puțin în măsură să poarte un război civil decît respectivele clase de pe continent. Dar populația, luată în ansamblu, dă dovadă de mult spirit războinic și în rîndurile ei se găsesc elemente militare extrem de capabile. Nicăieri nu există atîția vînători și braconieri — care reprezintă o infanterie ușoară pe jumătate pregătită — și atîția trăgători; și 40.000—50.000 de mecanici și muncitori de la mașină sînt mai bine pregătiți pentru munca în atelierele de fabricare a armelor, pentru serviciu la artilerie sau în trupele de geniu decît un număr egal de oameni selecționați din oricare stat de pe continent. Terenul însuși, pînă în apropiere de granița cu Scoția, este aproape cu totul impropriu pentru campanii militare de mare amploare; el este foarte accidentat și tocmai potrivit pentru un război de pro-

porții mici. Și dacă pînă acum războiul de guerilă înregistra succese numai în țările cu o populație relativ rară, Anglia ar putea să dovedească, în cazul unei agresiuni serioase, că tocmai în regiunile cu o mare densitate a populației, cum este labirintul de case, aproape compact, din Lancashire și West-Yorkshire, acest război se poate solda cu rezultate și mai însemnate.

Dacă este însă vorba de un atac prin surprindere în scopul jefuirii bogatelor orașe portuare și al distrugerii depozitelor etc., se poate spune că Angliei i se poate prea bine întîmpla așa ceva. Despre fortificațiile ei aproape că nici nu face să mai vorbim. Atîta timp cît în Spithead nu se află nici un vas, se poate pătrunde fără nici o grijă pînă la intrarea în canalul Southampton și se poate debarca un număr suficient de trupe pentru a încasa din partea orașului Southampton orice fel de contribuție. În momentul de față, Woolwich, pe cît se pare, poate fi și el ocupat și distrus, deși pentru aceasta ar fi nevoie de forțe mai mari. Liverpool este apărat doar de o jalnică baterie formată din 18 tunuri navale de fier, fără dispozitive de ochire și care sînt servite de opt sau zece tunari și de o jumătate de companie de infanteriști. Însă, cu excepția orașului Brighton, toate orașele maritime engleze mai importante sînt situate în golfuri maritime adînci sau destul de departe în susul fluviilor și dispun de fortificații naturale sub forma bancurilor de nisip și a stîncilor, care sînt cunoscute doar de piloții din partea locului. Cine încearcă să-și facă drum, fără pilot, prin aceste canale înguste, prin care vasele mari pot trece în mod obișnuit numai în timpul fluxului, riscă să lase acolo mai mult decît își închipuie că va lua cu sine, și, în caz de întîmpină oarecare rezistență și cel mai neînsemnat obstacol neprevăzut, expedițiile de acest fel pot sfîrși tot atît de lamentabil ca și expediția daneză din 1849 împotriva orașului Eckern-förde¹⁰⁸. Dimpotrivă, o debarcare rapidă a 10.000—20.000 oameni de pe vapoare într-o localitate rurală oarecare și o expediție prădalnică de scurtă durată — care nu promite, firește, cine știe ce rezultate pozitive — împotriva unor orașe de provincie pot fi, fără îndoială, ușor întreprinse; în momentul de față asemenea acțiuni nu pot fi în nici un caz împiedicate.

Dar toate aceste temeri încetează de la sine de îndată ce flota de la Tajo, escadra nord-americană și o parte din vapoarele care se îndeletnicesc cu urmărirea corăbiilor de sclavi între Brazilia și Africa vor fi chemate înapoi în Anglia,

iar vasele dezarmate care se află în porturile militare vor fi mobilizate din nou. Aceste măsuri ar fi suficiente pentru a face imposibil orice atac prin surprindere și pentru a forța pe inamic să amâne orice încercare mai serioasă de invazie pe o perioadă în cursul căreia Anglia va avea tot timpul să ia și alte măsuri ce s-ar dovedi necesare.

Și, totuși, starea de neliniște va avea fericita consecință că va fi curmat toată această politică ridicolă în virtutea căreia Anglia ține în Marea Mediterană 800 de tunuri de bord, în Oceanul Atlantic 1.000, în Oceanul Pacific și în Oceanul Indian câte 300, în timp ce la ea acasă nici un vas nu apără țărmurile — politica de nesfârșite și rușinoase războaie cu negrii și cafrii, în timp ce prezența trupelor în patrie este absolut necesară. Echipamentul incomod, greoi și învechit din toate punctele de vedere, ca și armamentul învechit al armatei; nemaipomenita nepăsare și neglijență din administrația de război și maritimă; nepotismul, care a căpătat proporții de-a dreptul înspăimântătoare, corupția și fraudele din aceste departamente, toate acestea vor fi înlăturate într-o măsură mai mare sau mai mică. Burghezia industrială se va vindeca, în sfârșit, de pasiunea congreselor și a societăților pentru pace, care a făcut ca ea să fie obiectul unor zeflemeli bine meritate și a dăunat atât de mult propășirii ei politice și, o dată cu ea, întregii dezvoltări a Angliei. Și dacă totuși se va ajunge la un război, atunci, prin cunoscuta ironie — deosebit de strălucită azi — a istoriei universale, s-ar putea foarte ușor întâmpla ca domnii Cobden și Bright, în dubla lor calitate de membri ai Asociației păcii¹⁰⁴ și — într-un viitor apropiat — de miniștri, să fie nevoiți să ducă un război crâncen cu întreg continentul.

Manchester, 23 ianuarie 1852

II

Marțea următoare, 3 februarie, se întrunește parlamentul. Din cele trei probleme principale care formează obiectul primelor sale dezbateri, ne-am ocupat, pe scurt, de două ¹⁰⁵: de demiterea lui Palmerston și de mijloacele de apărare în cazul unui război cu Franța. Rămîne a treia problemă, care prezintă o importanță cu mult mai mare pentru dezvoltarea Angliei, și anume *reforma electorală*.

Noua lege cu privire la reformă, care trebuie prezentată chiar de la început de către Russell, ne va mai oferi destule ocazii să ne ocupăm mai îndeaproape de importanța generală a reformei electorale în Anglia. În momentul de față, cînd este vorba doar de rîspîndirea și de comentarea unor zvonuri în legătură cu această lege, ne putem limita la observația că aici se pune, în primul rînd și aproape în mod exclusiv, următoarea problemă: în ce măsură clasele reacționare sau statornice ale regimului, adică aristocrația funciară, rentierii, speculanții de bursă, proprietarii funciari din colonii, armatorii și o parte din negustori și bancheri, își vor păstra puterea lor și ce parte din această putere vor trebui ei să cedeze burgheziei industriale, care se află în fruntea tuturor claselor progresiste și revoluționare. Despre proletariat nici nu este deocamdată vorba aici.

„Daily News” ¹⁰⁶, organul de presă al burgheziei industriale, care apare la Londra și care reprezintă o prețioasă sursă de informații în asemenea probleme, publică unele știri în legătură cu noua lege cu privire la reformă, pe care o elaborează guvernul whigilor. Potrivit acestor știri, reformele proiectate privesc trei laturi ale sistemului electoral englez de pînă acum.

Pînă acum, pentru a fi membru al parlamentului trebuia să faci dovada că ești posesorul unei proprietăți funciare care-ți aduce un venit de cel puțin 300 l.st. Această condiție, care în multe cazuri era destul de supărătoare, era mai întotdeauna eludată cu ajutorul cumpărărilor fictive și al contractelor fictive. În ce privește burghezia industrială, această condiție a devenit de mult ineficientă și acum ea trebuie să-și piardă orice valabilitate. Abrogarea ei constituie unul dintre cele „șase puncte” ale cartei populare¹⁰⁷, cu caracter proletar și este interesant de remarcat că unul dintre aceste șase puncte (care, toate, au un caracter pronunțat burghez și care în Statele Unite au fost deja îndeplinite) a și fost oficial recunoscut.

Pînă acum sistemul electoral era organizat în modul următor : potrivit unui vechi obicei englez, comitatele trimiteau o parte din deputați, iar orașele cealaltă parte. Cine voia să voteze într-un comitat trebuia ori să stăpînească o proprietate funciară deplină, liberă (freehold property), care să-i aducă un venit anual de 2 l.st., ori să ia în arendă o proprietate funciară care să-i aducă un venit anual de 50 l.st. La orașe, dimpotrivă, era alegător oricine locuia într-o casă pentru care plătea o chirie de 10 l.st. și achita impozitul în folosul săracilor, care era raportat la această sumă. În timp ce, datorită unui asemenea sistem, în orașele care trimiteau deputați masa micilor negustori și a meseriașilor-patroni, adică întreaga mică burghezie, se bucura de drept de vot, la alegerile din comitate imensa majoritate a alegătorilor se compunea din tenants at will subordonați aristocrației, adică din arendași cărora în fiecare an li se putea retrage arenda și care, din această cauză, erau cu totul dependenți de seniorii lor, proprietarii funciari. Anul trecut, d-l Locke King a făcut propunerea de a se introduce în comitate condiția, echivalentă cu cea impusă chiriașilor de la orașe, de a plăti o arendă de 10 l.st. și a adunat în favoarea acestei propuneri, care era contrară voinței miniștrilor, o majoritate considerabilă într-o cameră care era pe atunci destul de redusă numericeste. După cît se spune, în momentul de față Russell intenționează să reducă această obligație la 10 l.st. pentru comitate și la 5 l.st. pentru orașe. O asemenea măsură ar avea consecințe extrem de importante. În felul acesta, la orașe, partea mai

bine plătită a proletariatului ar căpăta de îndată drept de vot și, o dată cu aceasta, ar deveni foarte probabilă alegerea de reprezentanți cartiști în unele orașe mari, în timp ce în orașele mici și mijlocii burghezia industrială ar obține o creștere considerabilă a voturilor și a locurilor ei în parlament. În comitate însă ar căpăta dintr-o dată drept de vot toți burghezii mici și mijlocii din orașelele de provincie, care nu sînt reprezentate în mod special în parlament; ei ar constitui, de regulă, o majoritate covârșitoare și, prin mulțimea lor și prin situația lor relativ independentă față de cele cîteva familii aristocratice care stăpînesc azi în comitate, ar pune capăt terorii electorale exercitate pînă acum de acești magnați. Acești mici burghezi de provincie, care au și început să cadă tot mai mult sub influența burgheziei industriale, i-ar pune astfel la dispoziție o parte considerabilă din comitate.

Circumscripțiile electorale au fost pînă acum extrem de inegale ca mărime și ca importanță; numărul reprezentanților lor nu corespunde cîtuși de puțin cu cifra populației sau cu aceea a alegătorilor. O sută sau două sute de alegători trimit dintr-o circumscripție tot atîția reprezentanți cîți trimit 6.000—11.000 de alegători din alta. Deosebit de pronunțată este această inegalitate la orașe. Și tocmai orașele mici, cu un număr redus de alegători, sînt centrele celor mai scanda-loase corupții (de exemplu St.-Albans) sau ale dictaturii electorale absolute a cutărui sau cutărui mare proprietar funciar. Potrivit unor informații apărute în „Daily News”, opt dintre cele mai mici circumscripții electorale orășenești urmează să fie private de dreptul de a trimite reprezentanți, iar celelalte orașe mici care aleg deputați în parlament, să fie contopite cu alte orașele învecinate de provincie, care pînă acum erau reprezentate numai în cadrul comitatelor, astfel că numărul alegătorilor va crește considerabil. Avem de-a face aici cu o imitare a sistemului grupurilor de orașe care există în Scoția încă din timpul unirii cu Anglia (1707). Că de la o asemenea măsură, oricît ar fi ea de timidă, burghezia industrială se poate aștepta și la creșterea puterii ei politice, o dovedește și importanța excepțională pe care o dă ea de multă vreme egalizării circumscripțiilor electorale în comparație cu toate celelalte probleme ale reformei parlamentare. În afară de aceasta, după cum s-a comunicat, Londra și Lan-

cashire, adică două dintre principalele centre ale burgheziei industriale, vor obține o reprezentanță sporită în parlament.

Dacă Russell intenționează într-adevăr să propună o asemenea lege, atunci, judecînd după experiența de pînă acum, ar face un gest de mare anvergură pentru un om mic. Se pare că laurii lui Peel nu-i dau pace și că el și-a propus să fie măcar o dată „îndrăzneț”. Această îndrăzneală este, ce-i drept, însoțită de toate șovăielile, ferelele și temerile care caracterizează pe un whig englez, și în starea actuală a opiniei publice din Anglia ea nu va părea îndrăzneată nimănui altuia decît lui însuși și colegilor săi whigi. Dar după toate oscilările, șovăielile și cumpănirile, după repetatele și nereușitele încercări de a sonda terenul, care au absorbit tot timpul micului lord din momentul închiderii ultimei sesiuni, puteai aștepta de la el mai puțin decît propunerile de mai sus, presupunînd, bineînțeles, că pînă marți el nu se mai răzgîndește.

Nici vorbă că burghezia industrială cere cu mult mai mult decît atît. Ea cere household suffrage, adică drept de vot pentru oricine ocupă o casă, sau o parte dintr-o casă, pentru care este impus la plata impozitelor comunale; ea cere de asemenea vot secret și o revizuire generală a împărțirii în circumscripții electorale, astfel ca să asigure o reprezentanță egală pentru un număr egal de alegători și pentru o avere egală. Ea se va tocmi mult și aprig cu guvernul, pentru a-i smulge orice concesie posibilă înainte de a se angaja să-i dea sprijinul ei. Industriașii noștri englezi sînt negustori buni, și ei își vor vinde, cu siguranță, voturile pe un preț cît mai ridicat cu putință.

De altfel, se vede încă de pe acum că chiar minimul guvernamental de care am vorbit mai înainte nu poate obține de la reforma electorală alt rezultat decît întărirea puterii burgheziei industriale, a clasei care, de fapt, este de pe acum stăpînă în Anglia și care urmărește să obțină și recunoașterea supremației ei politice, de care se apropie cu pași de uriaș. Proletariatul, a cărui luptă de sine stătătoare pentru propriile sale interese și împotriva burgheziei industriale va începe abia din ziua în care va fi instaurată supremația politică a acestei clase, va trage, în orice împrejurări, și el unele foloase de pe urma acestei reforme electorale. Importanța acestor foloase este însă în funcție numai de momentul, în care vor

avea loc dezbaterile asupra reformei electorale și sancționarea ei definitivă, și anume dacă ele vor avea loc *înainte* de izbucnirea crizei industriale sau, dimpotrivă, vor fi târăgănite pînă la apariția ei, căci, deocamdată, proletariatul apare pe primul plan ca forță activă numai în momentele mari, hotărîtoare, așa cum apare destinul în tragedia antică.

Manchester, 30 ianuarie 1852

Scris de F. Engels
la 23 și 30 ianuarie 1852

Publicat în revista
„Analele marxismului“ nr. IV, 1927
Semnat : *F. Engels*

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

Karl Marx și Friedrich Engels

Scrisoare către redactorul ziarului „Times”¹⁰⁸

Stimate domn !

Ca urmare a desființării pe continent a ultimelor rămășițe ale unei prese independente, presa engleză are datoria de onoare de a semnală orice act de ilegalitate și de oprimare săvârșit în această parte a Europei. Îngăduiți-mi deci ca, prin intermediul ziarului dv., să aduc la cunoștința publicului un fapt care vădește că judecătorii din Prusia nu se deosebesc cu nimic de slugile politice ale lui Ludovic-Bonaparte.

Știți ce prețios *moyen de gouvernement* * poate constitui o conspirație bine înscenată, difuzată la momentul oportun. La începutul anului trecut, guvernul prusian a avut nevoie de o conspirație de genul acesta pentru a struni parlamentul. În acest scop au fost arestate o serie de persoane și poliția a fost pusă în mișcare în întreaga Germanie. Dar nu s-a descoperit nimic și, pînă la urmă, poliția a reținut doar cîteva persoane în închisoarea din Colonia sub pretextul că ar fi conducătorii unei organizații revoluționare foarte răspîndite. Printre aceștia se află, în primul rînd, dr. Becker și dr. Bürgers, doi domni care aveau legături cu cercurile de ziarști, dr. Daniels, dr. Jacoby și dr. Klein, care practicau medicina, doi dintre aceștia îndeplinindu-și cu cinste greaua sarcină de medici în serviciul asistenței săracilor, și d-l Otto, directorul unei mari întreprinderi de produse chimice, bine cunoscut în țara sa datorită realizărilor sale științifice în domeniul chimiei. Întrucît nu exista nici o dovadă împotriva lor, se aștepta de la o zi la alta punerea lor în libertate. Dar în timpul cît au stat la închisoare a fost promulgată „legea disciplinară” care dădea guvernului dreptul să se descotorosească, printr-o procedură foarte scurtă și sumară, de orice funcționar judecătoresc

* — mijloc de guvernămînt. — *Nota trad.*

indezirabil. Efectul acestei legi asupra desfășurării procesului intentat domnilor menționați mai sus, care pînă atunci lîncezea și se târăgăna, a fost aproape instantaneu. Nu numai că li s-a aplicat regimul celular, că li s-a interzis să comunice, chiar și în scris, atît între ei cît și cu prietenii din afară și că li s-au confiscat cărțile și cele necesare pentru scris (ceea ce în Prusia este îngăduit înainte de condamnare, chiar și infractorilor învinuți de cele mai grave delict), dar, în general, întreaga procedură judiciară a căpătat un cu totul alt caracter. *Chambre du Conseil* * (după cum știți, la noi la Colonia este în vigoare *Code Napoléon*) s-a declarat imediat gata să constate, în ceea ce-i privește pe ei, existența elementelor constitutive ale infracțiunii, iar materialele au fost trimise în fața Camerei superioare de punere sub acuzare, un colegiu de judecători care îndeplinește funcțiile unui mare juriu englez¹⁰⁹. Îmi permit să vă atrag în mod deosebit atenția asupra hotărîrii fără precedent adoptate de acest colegiu. În această hotărîre se găsește următorul pasaj surprinzător, pe care îl reproduc textual :

„Avînd în vedere că nu s-au adus nici un fel de probe concludente și că de aceea elementele constitutive ale infracțiunii nu au putut fi stabilite, *nu există temeiuri pentru a menține acuzarea*“ (vă așteptați, desigur, la concluzia indiscutabilă ca arestații să fie puși în libertate ? Nici gînd de așa ceva !); „toate procesele-verbale și documentele vor fi puse din nou la dispoziția judecătorului de instrucție pentru a începe noi cercetări“.

Aceasta înseamnă, prin urmare, că după o detențiune de zece luni, în timpul căreia nici zelul poliției, nici perspicacitatea procurorului general nu au fost în stare să găsească nici cel mai neînsemnat element constitutiv al infracțiunii, întreaga procedură urmează să fie luată de la capăt, pentru ca, probabil, după încă un an de cercetări să fie deferită pentru a treia oară judecătorului de instrucție.

Această încălcare flagrantă a legii se explică în felul următor : guvernul este pe cale să înființeze chiar acum o instanță judecătorească superioară care să fie alcătuită din elementele cele mai servile. Întrucît în fața unei curți cu juri guvernul ar fi suferit în mod neîndoios o înfrîngere, el trebuie să târăgăneze debaterile finale ale acestui proces pînă cînd va putea fi deferit spre judecare noii instanțe, care,

* — Camera de consiliu. — *Nota trad.*

de bună seamă, va oferi coroanei toate garanțiile și deținuților nici una.

Nu ar fi oare mai cinstit din partea guvernului prusian dacă printr-un decret regal, după pilda lui Ludovic-Bonaparte, ar pronunța imediat o sentință împotriva acuzaților ?

Cu toată stima
Un prusian *

Londra, 29 ianuarie 1852

Scris de F. Engels

Publicat pentru prima oară
în limba germană în cartea :
„Der Briefwechsel zwischen
Friedrich Engels und Karl Marx“,
Erster Band, Stuttgart, 1913

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba engleză

---

* Semnătura este a lui Marx, întregul manuscris este al lui Engels.
— *Nota red.*

Friedrich Engels

Adevăratele cauze pentru care proletarii francezi au rămas oarecum pasivi în decembrie anul trecut

I

De la 2 decembrie anul trecut, tot interesul pe care-l poate suscita politica externă, sau cel puțin politica europeană, se îndreaptă asupra lui Ludovic-Napoleon Bonaparte, acest jucător norocos și nerușinat. „Ce face el în momentul de față? Va declara oare război și cui? Va invadea oare Anglia?” Fără îndoială, aceste întrebări sint puse pretutindeni unde se discută problemele europene.

Intr-adevăr este ceva uluitor în faptul că un aventurier, aproape necunoscut, ajuns printr-un joc al întâmplării capul puterii executive a unei mari republici, ocupă, între apusul și răsăritul soarelui, toate punctele-cheie ale capitalei, mătură parlamentul ca pe o pleavă, innăbușă în două zile insurecția din capitală și în două săptămîni tulburările din provincie, se impune cu ajutorul unor așa-zise alegeri unui întreg popor și introduce cît ai bate din palme o constituție care îl investeste cu toată puterea în stat. De cînd legiunile pretoriene ale Romei muribunde au scos imperiul la mezat, vînzîndu-l celui care a oferit mai mult, asemenea fapte rușinoase nu s-au mai petrecut la nici un popor. Iar presa burgheză din Anglia, de la „Times” pînă la „Weekly Dispatch”¹¹⁰, din zilele lui decembrie și pînă acum, nu a scăpat nici un prilej fără să-și reverse virtuoaasa indignare provocată de despotul militar, de trădătorul care a distrus libertățile țării sale, de cel care a sugrumat presa etc.

Dar, oricît dispreț merită Ludovic-Napoleon, nu credem că ar fi potrivit pentru un organ al clasei muncitoare¹¹¹ să facă cor cu hulitorii gălăgioși — ziarele agenților de bursă, ale magnaților bumbacului și ale aristocrației funciare — care se întrec în a se împroșca unii pe alții cu noroi. N-ar strica să li se reamintească acestor gentlemen care este actuala stare de lucruri. *Ei* au toate motivele să urle, căci tot ceea

ce Ludovic-Napoleon a luat de la alții, el a luat nu de la clasa muncitoare, ci tocmai de la clasele ale căror interese le reprezintă în Anglia, acea parte a presei amintită mai sus. Aceasta nu înseamnă că Ludovic-Napoleon nu ar fi jefuit cu aceeași plăcere și clasa muncitoare, răpindu-i tot ceea ce el ar fi putut dori. Fapt este că în decembrie anul trecut clasei muncitoare franceze nu i se mai putea răpi nimic, deoarece după marea înfringere din iunie 1848 ea fusese deposedată, în decursul celor trei ani și jumătate de guvernare parlamentară a burgheziei, de tot ce i se putea lua. Într-adevăr, ce li se mai putea lua muncitorilor în ajunul zilei de 2 decembrie ? Dreptul de vot ? — Acesta le fusese răpit prin legea electorală din mai 1850. Dreptul de întrunire ? — El devenise de mult un monopol al claselor „loiale” și „de nădejde” ale societății. Libertatea presei ? — Adevărata presă proletară fusese de mult înecată în sîngele insurgenților care participaseră la marea bătălie din iunie, iar umbra acestei prese care mai supraviețuise o vreme dispăruse de mult sub apăsarea legilor care puneau călușul în gură, legi revizuite și perfecționate succesiv în fiecare sesiune a Adunării naționale¹¹². Armele lor ? — Se făcuse uz de toate pretextele pentru a-i ține departe de garda națională pe toți muncitorii și a îngădui numai claselor mai înstărite ale societății să aibă arme.

În felul acesta, în momentul recentului coup d'état * în domeniul drepturilor politice, clasa muncitoare avea foarte puțin de pierdut, dacă în genere avea ceva. Pe de altă parte, pe atunci clasa burgheziei mijlocii și a marii burghezii deținea întreaga putere politică. Ei îi aparținea presa, dreptul de întrunire, dreptul de a purta arme, dreptul de vot, parlamentul. După 30 de ani de luptă, legitimiștii și orléaniștii, proprietarii funciari și deținătorii de titluri de rentă de stat găsiseră, în sfîrșit, un teren neutru în forma republicană de guvernămînt. Și le venea într-adevăr foarte greu să vadă cum li se răpesc toate acestea într-un interval de numai cîteva ore și cum sînt reduși dintr-o dată la starea de nulitate politică la care îi redusese ei înșiși pe muncitori. Iată motivul pentru care presa engleză „respectabilă” este atît de revoltată de abuzurile și de mirșăviile lui Ludovic-Napoleon. Atîta timp cît acțiunile mirșave, fie ale puterii executive, fie ale parlamentului, erau îndreptate împotriva clasei muncitoare, ele erau socotite, firește, acțiuni foarte legale, dar, de îndată ce aceeași politică a început să fie aplicată și „lumii bune”,

* — lovitură de stat. — *Nota trad.*

de îndată ce ea a lovit și în „floarea intelectualității națiunii”, situația s-a schimbat cu desăvârșire și fiecare iubitor de libertate s-a simțit dator să-și ridice glasul în apărarea „principiului”.

Așadar, la 2 decembrie lupta s-a dat în primul rînd între burghezie și Ludovic-Napoleon, reprezentantul armatei. Că Ludovic-Napoleon a înțeles acest lucru o dovedește ordinul pe care l-a dat armatei în timpul luptelor din 4 decembrie, și anume de a trage în primul rînd în „domnii bine îmbrăcați”. Glorioasele lupte de pe bulevarde sînt bine cunoscute și cele cîteva salve trase asupra ferestrelor închise și asupra cîtorva burghezi neînarmați au fost suficiente pentru a paraliza orice încercare de împotrivire din partea burgheziei pariziene.

Pe de altă parte, clasa muncitoare, deși nu i se mai putea lua vreun drept politic direct, era totuși foarte interesată în această chestiune. Ea avea de pierdut în primul rînd marea șansă care i se oferea în mai 1852, cînd simultan urmau să expire îputernicirile tuturor organelor puterii de stat și cînd, pentru prima oară din iunie 1848, ea spera să i se deschidă o largă arenă de luptă. Apoi, întrucît năzuia la dominația politică, ea nu putea să accepte o schimbare violentă a regimului fără a interveni ca arbitru suprem între părțile aflate în conflict și a le impune voința ei ca pe o lege a țării. Ea nu putea deci lăsa să-i scape prilejul de a arăta celor două forțe adverse că pe cîmpul de luptă mai există și o a treia forță, care, chiar dacă vremelnic a fost înlăturată de pe arena competițiilor oficiale și parlamentare, este totuși întotdeauna gata să intervină de îndată ce arena se mută în propria ei sferă de acțiune: *strada*. Să nu uităm însă că chiar în acest caz partidul proletar ar fi luptat în condiții foarte dezavantajoase. Dacă s-ar fi ridicat împotriva uzurpatorului, nu însemna oare aceasta că de fapt apără și pregătește restaurarea și dictatura aceluiași parlament care se dovedise a fi dușmanul lui cel mai neîmpăcat? Și dacă se declara imediat adept al unui guvern revoluționar, nu ar fi speriat oare burghezia într-atît — cum s-a și întîmplat în provincie — încît s-o împingă spre o alianță cu Ludovic-Napoleon și cu armata? În plus, să nu se uite că după aceste evenimente acea parte a clasei muncitoare revoluționare care reprezenta adevărata ei forță, floarea ei, a fost fie ucisă în timpul insurecției din iunie, fie deportată sau întemnițată sub nenumărate pretexte. În sfîrșit, mai era un fapt care era el singur suficient pentru a-i asigura lui Napoleon neutralitatea mării majorități a clasei muncitoare:

starea industriei și a comerțului era înfloritoare și englezii știu foarte bine că, dacă muncitorii au munca pe deplin asigurată și sînt bine plătiți, nu poate fi vorba de agitații și cu atît mai puțin de revoluție.

În Anglia se spune acum în mod curent că francezii au devenit o adunătură de babe, altminteri nu ar accepta să fie tratați în felul acesta. Sînt întru totul de acord că în momentul de față națiunea franceză merită acest epitet decorativ. Știm însă cu toții că la francezi opiniile și acțiunile sînt într-o mai mare măsură influențate de succes decît la oricare altă națiune civilizată. De îndată ce în această țară cursul evenimentelor ia o anumită orientare, ei îl urmează fără împotrivire pînă cînd devine imposibil a mai merge pe această cale. Înfrîngerea din iunie 1848 a dat un asemenea curs contrarevoluționar Franței și, prin intermediul ei, întregului continent. Constituirea în momentul de față a Imperiului napoleonian nu reprezintă decît încununarea unei lungi serii de victorii succesive obținute de contrarevoluție în ultimii trei ani. Și ne putem aștepta că, odată pornită pe această pantă, Franța nu se va opri pînă nu va atinge fundul rîpei. E greu de spus cît de aproape este de fund, dar că se apropie de el cu pași repezi este evident pentru oricine. Iar dacă viitoarele acțiuni ale poporului francez nu vor dezminți toată istoria trecută a Franței, putem afirma fără ezitare că, cu cît ea va cădea mai jos, cu atît mai neașteptate și mai uluitoare vor fi urmările. În vremea noastră evenimentele se succed cu o repeziciune amețitoare, și dacă altădată o națiune avea nevoie de un secol întreg pentru a trece printr-un anumit proces de transformare, acum ea îl parcurge cu ușurință în cîțiva ani. Vechiul imperiu a dăinuit 14 ani; vulturul imperial ar trebui să se socotească fericit dacă această reînviere, sub forma cea mai jalnică, a unei opere de artă va dura tot atîtea luni. Și după aceea ?

II

La prima privire s-ar părea că în momentul de față Ludovic-Napoleon domnește în Franța ca stăpîn absolut și că, poate, singura putere care există în afară de a lui este puterea intriganților de la curte, care-l asediază din toate părțile și complotază unul împotriva celuilalt pentru a obține întreaga favoare a autocratului francez și a dobîndi un ascendent nelimitat asupra lui. În realitate lucrurile stau cu totul altfel. Întregul secret al succesului lui Ludovic-Napoleon se reduce la aceea că, datorită tradiției legate de numele său, el s-a dovedit în stare să țină pentru un timp scurt în *echilibru clasele în luptă ale societății franceze*. Căci, de fapt, sub vălul stării de asediu, introdusă de despotismul militar — văl care acoperă în prezent Franța —, lupta dintre diferitele clase ale societății continuă cu și mai mare înverșunare ca pînă acum. Această luptă, dusă în ultimii patru ani cu praf de pușcă și ghiulele de tun, a luat abia acum o formă diferită. După cum un război îndelungat epuizează și istovește chiar pe cea mai puternică națiune, tot așa și luptele sîngeroase deschise din ultimii ani au sleit diferitele clase și au epuizat pentru un timp forțele lor *militare*. Dar războiul dintre clase se desfășoară independent de faptul dacă au sau nu loc acțiuni militare propriu-zise și nu are întotdeauna nevoie de baricade și de baionete; războiul dintre clase nu va conțeni atîta timp cît vor exista clase diferite cu interese antagoniste care se ciocnesc și cu o poziție socială diferită, iar pînă acum încă nu am auzit ca, de la binecuvîntata venire la putere a falsului Napoleon, Franța să nu mai numere în rîndurile populației ei mari proprietari funciari și muncitori agricoli, sau *métayers* *, mari cămătari și țărani liberi cu mici proprietăți ipotecate, capitaliști și muncitori.

* — dijmași. — *Nota trad.*

Poziția diferitelor clase din Franța este următoarea : revoluția din februarie a răsturnat o dată pentru totdeauna puterea marilor bancheri și a agenților de bursă ; după prăbușirea lor, fiecărei clase a populației de la orașe i-a venit timpul ei : mai întâi clasei muncitoare în zilele primei agitații revoluționare, apoi republicanilor mic-burghezi sub Ledru-Rollin, după aceea fracțiunii republicane a burgheziei sub Cavaignac, în sfârșit burgheziei monarhiste unite în timpul răposatei Adunări naționale. Nici una dintre aceste clase n-a fost în stare să păstreze puterea în posesiunea căreia s-a aflat o clipă. Și când mai târziu au reinceput disensiunile dintre legitimiștii-monarhiști, sau aristocrația funciară, și monarhiștii-orléaniști, sau aristocrația financiară, părea inevitabil ca puterea să nu le scape iarăși din mână și să nu treacă din nou în mâinile clasei muncitoare, care, de data aceasta, ne putem aștepta că va ști s-o folosească așa cum se cuvine. Dar în Franța mai exista încă o clasă puternică, nu prin marile proprietăți individuale ale membrilor ei, ci prin numărul și nevoile acestora. Această clasă — țărani liberi cu mici proprietăți ipotecate —, reprezentând cel puțin trei cincimi din națiunea franceză, ca de altfel orice populație rurală, se hotărăște greu să acționeze singură și la fel de greu cedează vreunei influențe venite din afară. Credincioasă vechilor tradiții, ea nu avea încredere în înțelepciunea apostolilor tuturor partidelor de la orașe și, amintindu-și că pe vremea împăratului n-a avut datorii și a fost fericită, și relativ bogată, încredință puterea executivă, făcând uz de dreptul de vot, nepotului lui. Agitația activă a partidului democrației sociale și, într-o măsură și mai mare, faptul că foarte curînd măsurile lui Ludovic-Napoleon i-au dezamăgit au împins o parte din această clasă în rîndurile partidului roșu ; dar masa țărănimii a rămas credincioasă tradițiilor ei, afirmînd că, dacă Ludovic-Napoleon nu s-a dovedit încă a fi acel mesia pe care sperase să-l descopere în persoana lui, vinovată era Adunarea națională care i-a legat mîinile. În afară de masa țărănimii, Ludovic-Napoleon, el însuși un escroc la modă sus-pus și înconjurat de crema escrocilor la modă din înalta societate, a găsit sprijin în rîndurile celei mai decăzute și mai corupte părți a populației de la orașe. Din aceste elemente destul de numeroase a constituit o organizație plătită pe care a intitulat-o Societatea lui 10 decembrie. Sprijinindu-se, așa-

Vol. II.] Saturday, March 27, 1852. [No. 48.

NOTES

TO

THE PEOPLE.

BY

ERNEST JONES,

OF THE MIDDLE TEMPLE, BARRISTER AT LAW,

Author of the Wood Spirit, Lord Lindsay, My Life, History of the Working Classes, Confessions of a King, Recollections of a Student, The New World, Beldagon Church, Painter of Florence, Canterbury versus Rome. &c., &c.

PRICE TWOPENCE.

CONTENTS:

The People a Anthem	833	Labor's Grievances	942
Current Notes	933	THE CHARTIST MOVEMENT	944
Woman's Wrongs	939	Continental Notes	948

London:

J. PAVEY, 47, HOLYWELL STREET.

1852.

GREEN & Co., Printers, 32, Castles Street, Holborn.

Read in this Number "Continental Notes."

Read in this Number "Current Notes, No. 1."

Read in this Number "Chartist Reports, 1."

Coperta interioară a revistei „Notes to the People” în care a fost publicat articolul lui F. Engels „Adevăratele cauze pentru care proletarii francezi au rămas oarecum pasivi în decembrie anul trecut”.

dar, pe țărănime pentru a obține voturi, pe tot felul de lepădături pentru demonstrațiile gălăgioase, pe armată întotdeauna gata să răstoarne un guvern de palavragii parlamentari, pozînd în exponențială voinței clasei muncitoare, el putea aștepta în liniște clipa cînd ciorovăielile din parlamentul burghez îi vor permite să intre în scenă și să-și aroge o putere mai mult sau mai puțin absolută asupra claselor care, în decursul a 4 ani de lupte sîngeroase, nu se dovediseră destul de puternice pentru a-și asigura o dominație trainică. Așa a și procedat la 2 decembrie anul trecut.

Prin urmare, domnia lui Ludovic-Napoleon n-a pus capăt războiului dintre clase. A făcut doar să înceteze pentru o vreme ciocnirile sîngeroase care marcau din timp în timp încercările uneia sau alteia dintre ele de a pune mîna sau de a păstra puterea politică. Nici una dintre aceste clase nu era destul de puternică pentru a se aventura cu vreo șansă de succes într-o nouă bătălie. Însăși dezbinarea dintre clase favoriza vremelnice planurile lui Napoleon. El a desființat parlamentul burghez și a distrus puterea politică a burgheziei; oare proletarii nu trebuiau să se bucure de acest lucru? Și desigur că nimeni nu se putea aștepta ca proletarii să lupte pentru o Adunare care era dușmanul lor de moarte. În același timp, acțiunile uzurpatoare ale lui Ludovic-Napoleon amenințau cîmpul comun de luptă al tuturor claselor și ultima poziție avantajoasă a clasei muncitoare, republica; de aceea, de îndată ce muncitorii s-au ridicat ca să apere republica, burghezia, pentru a da o lovitură dușmanului comun al societății — clasei muncitoare —, s-a unit tocmai cu omul care nu de mult o înlăturase de la putere. Așa a fost la Paris, așa a fost în provincie și armata a cîștigat o victorie ușoară asupra claselor care se luptau și se dușmăneau între ele; iar după victorie au fost puse în mișcare voturile a milioane de țărani care simpatizau cu imperiul și, prin falsificarea oficială a alegerilor, a fost instaurată guvernarea lui Ludovic-Napoleon, ca o guvernare care reprezenta voința aproape unanimă a Franței.

Dar chiar și în prezent lupta de clasă și interesele de clasă stau, așa cum vom vedea în viitorul nostru articol, la baza oricărei măsuri importante a lui Ludovic-Napoleon.

III

Repetăm : Ludovic-Napoleon a venit la putere pentru că războiul deschis, dus în timpul ultimilor patru ani între diferitele clase ale societății franceze, le-a istovit, a sleit forțele de luptă ale fiecăreia dintre ele ; el a venit la putere și pentru că în asemenea împrejurări lupta dintre aceste clase nu poate fi dusă, cel puțin pentru un timp, decît pe cale pașnică și legală, prin concurență, prin organizații profesionale și prin toate celelalte mijloace de luptă pașnică cu ajutorul cărora, de mai bine de un secol, în Anglia o clasă se opune celeilalte. În aceste condiții este, ca să spunem așa, în interesul tuturor claselor în luptă să existe un așa-zis *guvern de mînd forte*, în stare să înăbușe și să pună capăt tuturor măruntelor izbucniri locale de ostilitate fățișă care, fără să ducă la vreun rezultat, împiedică dezvoltarea luptei în noua ei formă, întîrziind procesul de acumulare a forțelor pentru o nouă bătălie hotărîtoare. Această împrejurare poate întrucîtva explica supunerea generală de netăgăduit a francezilor față de actualul guvern. Cît timp va mai trece pînă cînd atît clasa muncitoare cît și clasa capitalistă vor prinde din nou destule forțe și vor căpăta destulă încredere în ele pentru a apărea pe arenă și a pretinde în mod fățiș, fiecare pentru sine, dictatura asupra Franței, nu poate spune, firește, nimeni ; dar în ritmul în care se succed evenimentele în zilele noastre, fiecare dintre aceste clase de bună seamă că se va pomeni pe neașteptate pe cîmpul de bătaie și astfel s-ar putea ca lupta de stradă dintre o clasă și alta să reînceapă mult mai curînd decît ar fi fost de presupus judecînd după forța relativă sau absolută a părților în luptă. Căci dacă partidul revoluționar al Franței, adică partidul clasei muncitoare, va trebui să aștepte pînă ce raportul de forțe va fi același ca în februarie 1848 înseamnă să se condamne la zece ani și mai bine de

supunere și inactivitate, lucru pe care firește că nu-l va face ; în același timp, un guvern ca cel al lui Ludovic-Napoleon este pus, după cum vom vedea în repetate rînduri, în situația de a avea de înfruntat, atît el cît și Franța, dificultăți care, în cele din urmă, trebuie să se rezolve printr-o puternică explozie revoluționară. Nu avem de gînd să vorbim despre posibilitatea unui război sau despre alte evenimente care pot surveni sau nu ; vom menționa un singur eveniment, tot atît de inevitabil pe cît de inevitabil este răsăritul soarelui dimineața, și anume perturbarea comercială și industrială generală. Situația gravă a industriei și a comerțului și recolta proastă din 1846 și 1847 au dus la revoluția din 1848. Este mai mult ca sigur că în 1853 industria și comerțul de pe tot globul vor trece printr-o zguduire mult mai puternică și se vor găsi într-o situație mai grea decît oricînd ¹¹³. Și unde este omul care să-și închipuie că corabia condusă de Ludovic-Napoleon este destul de solidă pentru a rezista furtunii care va izbucni atunci în mod inevitabil ?

Să aruncăm însă o privire asupra situației în care se afla corcitură de vultur în ziua victoriei sale. Îl susțineau armata, clerul și țărănimea. Tentativele sale se izbeau însă de împotrivirea burgheziei (inclusiv de cea a marilor proprietari funciari) și a socialiștilor, adică a muncitorilor revoluționari. Ajuns în fruntea guvernului, el a trebuit nu numai să caute să nu piardă cercurile care l-au adus la putere, dar să cîștige de partea sa sau, cel puțin, să împace cu noua stare de lucruri pe aceia care i se împotriviseră pînă atunci. Cît privește armata, clerul, funcționarii guvernamentali și membrii clicii de carieriști cu care se înconjurase de multă vreme, nu era nevoie decît de mituirea directă, de bani peșin și de jefuirea fără jenă a fondurilor statului ; și am văzut cît de repede a plătit Ludovic-Napoleon fie în bani sunători, fie găsind prietenilor săi posturi care să le ofere posibilități grandioase de a se îmbogăți rapid. Iată-l, de pildă, pe de Morny, care a intrat în slujbă sărac lipit și înglodat în datorii, iar patru săptămîni mai tîrziu se plimba cu datoriile plătite și avînd o situație care chiar în Belgrave Square ¹¹⁴ se poate numi bună ! Dar a avea de-a face cu țărănimea, cu marii proprietari funciari, cu deținătorii de titluri de stat, cu bancherii, industriașii, armatorii, comercianții, micii burghezi și, în sfîrșit, cu problema cea mai teribilă a secolului nostru, problema muncitorească, aceasta era cu totul altceva. În pofida tuturor măsurilor luate de guvern pentru a-i reduce pe toți la tăcere,

interesele diferitelor clase au rămas tot atit de opuse ca și pînă atunci, deși nu mai exista nici presă, nici parlament, nici o tribună pentru întruniri de unde să poată fi aduse la cunoștință aceste lucruri neplăcute; astfel, orice ar fi încercat guvernul să facă pentru o clasă ar fi lezat în mod inevitabil interesele altei clase. Orice întreprindea Ludovic-Napoleon, în fața lui se punea întotdeauna problema: „Cine achită contul?” — problemă care a răsturnat mai multe guverne decît toate celelalte probleme la un loc: a miliției, a reformelor etc. Și deși Ludovic-Napoleon îl silise pe predecesorul său, Ludovic-Filip, să achite o bună parte din aceste conturi ¹¹⁵, mai rămînea totuși destul de plătit.

Vom trece acum la examinarea situației diferitelor clase ale societății franceze și vom analiza în ce măsură dispune actualul guvern de mijloacele necesare pentru a îmbunătăți această situație. Totodată vom examina încercările făcute de guvern și cele pe care le va întreprinde, probabil, pe viitor pentru atingerea acestui scop; în felul acesta vom strînge materiale din care să putem trage concluzii juste cu privire la situația și la viitoarele șanse ale omului care, în momentul de față, face tot ce-i stă în putință pentru a compromite numele lui Napoleon.

Scris de F. Engels în februarie—
începutul lunii aprilie 1852

Publicat în ziarul
„Notes to the People“ nr. 43, 48 și 50
din 21 februarie, 27 martie
și 10 aprilie 1852

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Declarație
căt-re redacția lui „Kölnische Zeitung”

Intr-o corespondență din Paris, datată 25 februarie și publicată în nr. 51 al lui „Kölnische Zeitung” ¹¹⁶, citim următoarele în legătură cu așa-zisul complot franco-german ¹¹⁷ :

„Mai mulți acuzați, printre care și un oarecare A. Mayer, care este prezentat ca un *agent al lui Marx și comp.*, au dispărut...”

Falsitatea acestei prezentări, care mă blagoslovește nu numai cu o „companie”, dar și cu un „agent”, este dovedită de următoarele date : A. Mayer, unul dintre prietenii cei mai intimi ai d-lui K. Schapper și ai fostului locotenent prusian Willich, figura, în calitate de contabil, în Comitetul emigranților ¹¹⁸, condus de ei. Despre plecarea din Londra a acestui individ, care îmi este complet străin, am aflat abia dintr-o scrisoare a unui prieten din Geneva, care mi-a comunicat că un oarecare A. Mayer e tare pornit împotriva mea și îmi aduce cele mai stupide acuzații. Din ziarele franceze am aflat în cele din urmă că acest A. Mayer este „o figură politică”.

Londra, 3 martie 1852

Karl Marx

Publicat în „Kölnische Zeitung”
nr. 57 din 6 martie 1852

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba germană

KARL MARX
și
FRIEDRICH ENGELS
Marii bărbați ai emigrației¹¹⁹

Scris de K. Marx și F. Engels
6 mai—iunie 1852

Publicat pentru prima oară
de Institutul de marxism-leninism
de pe lângă C.C. al P.C.U.S.
în „Arhiva K. Marx și F. Engels“,
cartea a V-a, 1930

Se tipărește după manuscris
Tradus din limba germană

I

„Cîntă, suflete nemuritor, a păcătoasei omeniri
mîntuire“¹²⁰... prin Gottfried Kinkel.

Gottfried Kinkel s-a născut acum vreo 40 de ani.

Viața lui este descrisă în autobiografia : „Gottfried Kinkel. Adevărul fără poezie. Schiță biografică“. Editată de Adolph Strodtmann (Hamburg. Hoffmann & Co. 1850, in-octavo)¹²¹.

Gottfried este eroul perioadei democratice siegartiene¹²², care a provocat în Germania o atît de nemărginită melancolie patriotică și văicăreală lacrimogenă. Debutul și l-a făcut ca un mediocru Siegart liric.

Forma în care sînt prezentate cititorului peregrinările lui pe pămînt, o înșirare de fragmente fără legătură între ele, ca însemnările dintr-un jurnal, se datorește, ca și indiscreția importună a acestor mărturisiri, apostolului Strodtmann, de a cărui „descriere compilatorică“ ne ocupăm.

Bonn. Februarie-septembrie 1834

„Tînărul Gottfried a studiat, ca și amicul său Paul Zeller, teologia protestantă și, datorită sîrguinței și evlaviei sale, și-a cîștigat considerația renumiților săi profesori“ (Sack, Nitzsch și Bleck) (pag. 5).

Chiar de la bun început el ne apare „vădit cufundat în meditații serioase“ (pag. 4), „abătut și sumbru“ (pag. 5), așa cum îi stă bine unui grand homme en herbe*. „Privirea ochilor căprui, scînteind de o lumină sumbră, ai lui Gottfried urmărea“ niște tineri „în fracuri cafenii și redingote albastre“. Gottfried își dă imediat seama că acești tineri „căutau să-și ascundă goliciunea lor interioară printr-o strălucire exte-

* – unui viitor om mare. – Nota trad.

rioară" (pag. 6). Indignarea sa morală se explică prin aceea că Gottfried „i-a apărat pe Hegel și Marheineke" (pag. 6) atunci cînd acești tineri spuneau despre Marheineke că este un „cap sec". Mai tîrziu, cînd candidatul în teologie a venit la Berlin să-și continue studiile și a trebuit să învețe el însuși cîte ceva de la Marheineke, întîlnirea cu acesta i-a sugerat următoarea cugetare poetică, pe care și-a notat-o în jurnalul său (pag. 61) :

„Becisnicul, ce-n speculație se pierde,
E ca un dobitoc pe pajiște uscată
Purtat în cerc de-un demon rău,
În timp ce o pășune mîndră, verde,
Jur împrejur în larguri i se-arată" ¹²³.

E drept că Gottfried uită aici de o altă cugetare în care Mefistofel își bate joc de învățacelul însetat de cunoștințe :

„Disprețuiește numai rațiune și știință !" ¹²⁴

Toată această moralizatoare scenă studentească servește de fapt doar ca o introducere, pentru ca viitorul eliberator al lumii să aibă prilejul să facă următoarea mărturisire (pag. 6).

Spune Gottfried :

„Și totuși această specie nu dispăre dacă nu va fi război... Numai mijloacele violente pot înviora din nou veacul nostru decrepit !".

Și îi răspunde amicul său :

„Un nou potop, și tu în chip de Noe într-o nouă ediție, perfecționată !"

Așadar, redingotele albastre au contribuit atît de mult la dezvoltarea lui Gottfried, încît el s-a proclamat „Noe al noului potop". În legătură cu aceasta, amicul său face următoarea remarcă, care ar putea figura ca epigraf al însăși biografiei :

„Pasiunea ta pentru noțiuni confuze ne-a făcut adeseori, pe tatăl meu și pe mine, să zîmbim pe furiș !".

În toate aceste destăinuiri ale unui suflet ales se repetă o singură „noțiune limpede" — Kinkel încă din pîntecele mamei sale a fost un om mare. Lucrurile cele mai obișnuite, care se pot întîmpla oamenilor celor mai obișnuți, la el devin evenimente de o adîncă semnificație. Micile necazuri și bucurii pe care orice candidat în teologie le trăiește într-o formă

mai interesantă, ciocnirile cu condițiile burgheze, ce se ivesc atît de des în Germania în fiecare internat catolic și în fiecare consistoriu, devin la el niște evenimente fatale de importanță mondială, care îl fac pe Gottfried, pătruns de durere pentru întreaga omenire, să joace fără încetare comedie.

Familia amicului Paul pleacă de la Bonn și se întoarce la Württemberg. Acest eveniment Gottfried îl pune în scenă în modul următor. Gottfried o iubește pe sora lui Paul și cu acest prilej ne anunță că „a fost îndrăgostit de două ori”. Dar actuala lui dragoste nu este o dragoste obișnuită, ci „o înflăcărată și adevărată venerare a dumnezeirii” (pag. 13). În tovărășia amicului său Paul, Gottfried se urcă pe Drachenfels și în acest decor romantic lansează următorii ditirambi :

„Adio, prietenie ! — îmi voi găsi un frate în Mintuitorul ! Adio, dragoste — logodnică îmi va fi credința ! adio, fidelitate de soră — eu voi intra în comunitatea de multe mii a celor drepti ! Lasă-mă, o, tu, tinăra mea inimă, învață să rămii singură cu dumnezeul tău și luptă-te cu el pînă îl vei birui și-ți va da un nume nou, acela de sfîntul Izrael, pe care nu-l cunoaște nimeni, în afară de cel ce-l primește ! Te salut, soare care răsări, icoană a sufletului meu care se trezește !” (pag. 17).

Așadar, despărțirea de prieten îi dă prilej lui Gottfried să înalțe un imn exaltat propriului său suflet. Dar asta nu e destul, amicul trebuie să înalțe și el un imn. Exaltarea lui Gottfried se revarsă în cuvinte rostite „cu vocea gravă și cu chipul transfigurat”, el „uită de prezența amicului său”, „ochii îi radiază de bucurie”, „exclamațiile lui sînt pline de însuflețire” etc. (pag. 17) — pe scurt, este pusă în scenă întreaga viziune biblică a profetului Ilie.

„Cu un zîmbet melancolic se uită Paul la el și cu o expresie de devotament în privire rosti : «În pieptul tău bate o inimă mai mare decît a mea și, *desigur, vei ajunge mai departe decît mine* — dar îngăduie-mi să rămîn amicul tău și atunci cînd nu voi fi lîngă tine». Gottfried strînse cu bucurie mina ce i-a fost întinsă și reinnoi vechea legătură” (pag. 18).

În această schimbare la față de pe munte, Gottfried a dobindit ceea ce a urmărit. Amicul Paul, care pînă nu demult își bătea joc de „pasiunea lui Gottfried pentru noțiuni confuze”, se prosternă în fața numelui „sfîntului Izrael” și recunoaște superioritatea lui Gottfried și viitoarea lui mărire. Gottfried se înveselește și reinnoiește cu o condescendență amabilă vechea legătură.

Schimbare de decor. Aniversarea zilei de naștere a mamei lui Kinkel, soția pastorului Kinkel din Oberkassel. Această festivitate familială este un prilej pentru a se anunța că, „asemenia mamei mîntuitorului, amfitrioana poartă numele de Maria” (pag. 20), cel mai sigur indiciu că și Gottfried era predestinat să devină mîntuitorul și izbăvitorul lumii. Astfel, în primele 20 de pagini, în legătură cu cele mai neînsemnate evenimente, studentul în teologie ne este prezentat pe rînd ca un *Noe*, un *sînt Izrael*, un *Ilie* și, în sfîrșit, ca un *Hristos*.

Gottfried, care în fond nu trăiește nimic din plin, în trăirile sale, firește, își scormonește mereu sentimentele sale intime. Pietismul, inerent unui fiu de predicator și viitor teolog, corespunde întru totul atît slăbiciunii sale de caracter înnăscute cît și înclinației sale de a se ocupa cu cochetărie de propria sa persoană. Aflăm că mama și sora sa erau de un pietism fanatic și că în conștiința lui Gottfried era adînc săpată noțiunea de păcat. Conflictul dintre această cucernică noțiune de păcat și „petrecerile vesele pline de bucuria de a trăi” ale studenților obișnuiți apare la Gottfried, potrivit menirii sale de importanță istorică mondială, ca o luptă între religie și poezie, iar cana de bere pe care o bea fiul pastorului din Oberkassel în societatea altor studenți devine cupa fatală în care se ciocnesc cele două suflete ale lui Faust. Din descrierea vieții sale familiale pietiste aflăm că „mama Maria” luptă împotriva păcătoasei „atracții a lui Gottfried pentru teatru” (pag. 28), dedublare semnificativă, care este și ea de natură să vestească pe viitorul poet, dar care în realitate nu vedește decît predilecția lui Gottfried pentru cabotinism. Despre sora sa Johanna se spune că era o zgripțoroaică pietistă și că odată a palmuit o fetiță de cinci ani din cauză că nu a fost atentă în biserică ; o murdară bîrfă de familie a cărei colportare n-ar fi de înțeles dacă la sfîrșitul cărții nu s-ar vedea că această soră Johanna s-a opus cu și mai mult zel decît toți ceilalți la căsătoria lui Gottfried cu d-na Mockel.

Ca un mare eveniment se menționează că, la Seelscheid, Gottfried a rostit „o predică admirabilă pe tema grăuntelui de grîu care nu rodește”.

Familia Zeller și „iubita Eliza” pleacă în sfârșit. Aflăm că Gottfried „a strâns cu căldură mâna fetei” și i-a șoptit tandru: „Adio, Eliza! Mai mult nu îndrăznesc să spun”. După această poveste interesantă urmează prima tinguire siegartiană:

„Zdrobit!” „Mut de durere!” „Neconsolat și cu sufletul sfișiat!” „Cu fruntea arzîndă!” „Suspine din adîncul inimii!” „Creierii străfulgerați de cea mai sălbatică durere” etc. etc. (pag. 37).

Toată această scenă, pastişare a apariției profetului Ilie, se dovedește a nu fi decît o pură comedie, jucată „amicului Paul” și lui însuși. Paul apare și el din nou pentru a-i șopti lui Siegart, care stă singur și îndurerat. „Acest sărut e pentru Gottfried al meu” (pag. 38).

Gottfried iar se înveselește.

„Sînt mai hotărît decît oricînd să n-o revăd pe draga mea decît atunci cînd voi fi vrednic de ea și *îmi voi fi făcut un nume*” (pag. 38).

Nici în chinurile dragostei el nu uită să se gîndească la viitorul său nume și să se fălească cu cununa de lauri cu care-și împodobește cu anticipație fruntea. Gottfried folosește acest intermezzo pentru a așterne pe hîrtie, cu o fanfaronadă prolixă, dragostea sa, pentru ca omenirea să nu fie lipsită de prilejul de a cunoaște sentimentele sale existente numai în paginile jurnalului. Dar scena de mare efect abia urmează. Credinciosul Paul este nevoit să atragă atenția maestrului care avea de gînd să ia cu asalt lumea că s-ar putea ca mai tîrziu, cînd dezvoltarea Elizei va stagna, iar el va continua să se dezvolte, ea să nu-i mai corespundă.

„O, nu! — exclamă Gottfried. — Această floare cerească, care abia și-a desfăcut primele petale, răspîndește de pe acum o mireasmă atît de suavă. Dar ce va fi cînd... *forța virilă*, ca o dogoritoare *rază* de soare, va face să se deschidă *potirul ei!*” (pag. 40).

La această comparație indecentă, Paul se vede nevoit să răspundă că un poet nu poate fi convins cu argumente raționale.

„Și totuși întreaga voastră înțelepciune vă ferește tot atît de puțin de capriciile sorții ca și *simpatica* noastră necugetare», răspunde *zimbînd* Gottfried” (pag. 40).

Ce tablou înduioșător: Narcis¹²⁵ surîzînd imaginii lui! Stîngaciul candidat apare deodată în postura de nebun sim-

patic, Paul devine Wagner¹²⁶, care-l admiră pe marele om, iar marele om „zîmbește”, „zîmbește chiar blînd și prietenos”. Efectul a fost obținut.

*
*   *

Gottfried izbutește, în sfîrșit, să părăsească Bonnul. El însuși rezumă înălțimea pe care a atins-o acolo cultura sa științifică în următoarele cuvinte :

„Din păcate, de hegelianism mă îndepărtez tot mai mult ; dorința mea cea mai fierbinte este să fiu raționalist, dar sînt, totodată, supranaturalist și mistic, *la nevoie* chiar pietist” (pag. 45).

La acest autoportret nu mai e nimic de adăugat.

*
*   *

Berlin, octombrie 1834 — august 1835

Gottfried pleacă din sărăcăciosul mediu al familiei și al cercului studentesc și ajunge la Berlin. Dar nu găsim nici urmă de influență a condițiilor de viață dintr-un oraș mare — cel puțin în comparație cu Bonn —, nici un indiciu de participare la mișcarea științifică de pe atunci. Însemnările din jurnalul lui Gottfried nu se referă decît la emoțiile sufletești pe care le trăiește împreună cu noul său compagnon d'aventure *, Hugo Dünweg din Barmen, precum și la micile necazuri de teolog sărac, la greutățile bănești, hainele jerpelite, obținerea unui post de recenzent etc. Viața lui nu are nici o legătură cu viața socială a orașului ; ea se mărginește exclusiv la cercul familiei Schlössing, în care Dünweg trece fără nici o greutate drept *maestrul Wolfram* **, iar Gottfried drept *maestrul Gottfried von Strassburg* (pag. 67). Chipul Elizei se șterge tot mai mult din inima lui, el simte o nouă atracție pentru domnișoara Maria Schlössing ; din nefericire, mai află și despre logodna Elizei cu un altul și, în cele din urmă, își rezumă sentimentele și năzuințele de care era stăpînit la Berlin „în dorul *nelămurit* după o femeie care să fie *cu totul* a lui”.

* — tovarăș de aventuri. — *Nota trad.*

** Wolfram von Eschenbach. — *Nota red.*

Dar Berlinul nu poate fi părăsit fără inevitabilul efect teatral :

„Înainte de a părăsi Berlinul, el a fost încă o dată condus de bătrînul Weiss“ (regizorul) „în incinta teatrului. Tînărul a fost cuprins de un sentiment ciudat atunci cînd, în marea sală în care erau înșirate busturile dramaturgilor germani, prietenosul bătrîn, arătînd spre unele nișe goale, spuse cu un ton semnificativ :

«*Mai sînt locuri libere !*»“

Locul epigonului lui Platen, Gottfried, care se lasă cu atîta seninătate tămîiat de bătrînul farseur ce-i oferă mirajul „vii-toarei nemuriri“, într-adevăr, acest loc mai este liber.

Bonn. Toamna anului 1835—toamna anului 1837

„Oscilînd în permanență între artă, viață și știință, activînd în toate aceste trei domenii fără a se putea hotărî pentru unul dintre ele, avea de gînd să le studieze, să și le însușească și chiar să creeze în fiecare din aceste trei domenii atît cît îi îngăduia nehotărîrea sa“ (pag. 89).

Gottfried se reîntoarce la Bonn, fiind conștient că e un diletant nehotărît. Sentimentul diletantismului său nu l-a împiedicat, firește, să-și dea examenul de licență și să devină Privatdozent pe lîngă Universitatea din Bonn.

„Nici Chamisso, nici Knapp nu au acceptat să publice în almanahurile ¹²⁷ editate de ei poeziile trimise de Gottfried — și acest lucru l-a mîhnit foarte mult“ (pag. 99).

Iată primele încercări de a debuta pe arena publică ale marelui bărbat, care în cercul său particular trăiește în permanență din creditul moral acordat viitoareii sale importanțe. Din acest moment el devine definitiv o îndoielnică stea locală a cercurilor literare studentești, pînă cînd o mică rană pricinuită de un glonte la Baden face subit din el eroul filistinilor germani.

„Tot mai mult se trezea în pieptul lui Kinkel dorul după o dragoste trainică și sinceră, dor pe care nici un fel de muncă nu-l putea stinge“ (pag. 103).

Prima victimă a acestui dor a fost o oarecare Minna. Gottfried flirtează cu Minna și, ca variație, apare în chip de miostiv Mahadeva ¹²⁸, care se lasă adorat de fecioară în timp ce el se gîndește la starea sănătății ei.

„Kinkel ar fi putut s-o iubească dacă ar fi fost cu puțință să se înșele asupra stării ei, dar *dragostea* lui ar fi *ucis* și mai repede trandafirul care se ofilea. Minna a fost prima față care l-a putut înțelege ; ea ar fi fost însă pentru el o a doua Hecuba, care, în loc de copii, i-ar fi născut torțe, și văpaia părinților, prin copii, le-ar fi incendiat casa, așa cum a ars Troia lui Priam. Și totuși nu putea să renunțe la ea, inima lui singera pentru dînsa, *el suferea nu din dragoste, ci din milă*“.

Eroul divin, a cărui dragoste era ucigătoare ca și vederea chipului lui Jupiter, în realitate nu este altceva decît un filizon obișnuit, preocupat în permanență de persoana lui și care, în căutarea unei logodnice, a încercat pentru prima oară să joace rolul unui cuceritor de inimi. Raționamentele dezgustătoare în jurul sănătății șubrede și al consecințelor pe care le-ar putea avea pentru copiii ce s-ar naște devin un calcul josnic, întrucît el continuă această legătură pentru autosatisfacerea lui interioară și nu o rupe decît atunci cînd i se prezintă prilejul pentru o nouă scenă melodramatică.

Gottfried pleacă la un unchi al său căruia tocmai îi murise fiul ; lîngă catafalc, în miez de noapte, într-o atmosferă lugubră, joacă cu verișoara lui, mademoiselle Elise II, o scenă demnă să figureze într-o operă de Bellini, și „în fața mortului“ se logodesc, iar a doua zi dimineața unchiul fericit îl acceptă ca viitor ginere.

„Se gîndea adeseori și la Minna și la clipa cînd va trebui s-o revadă, căci acum el era pentru totdeauna pierdut pentru ea ; dar nu se temea de această clipă pentru că ea nu putea să aibă pretenții la o inimă care acum era dăruiată alteia“ (pag. 117).

Noua logodnă nu avea alt scop decît să facă ca legătura sa cu Minna să ajungă la un conflict dramatic, în care se ciocnesc „datoria și pasiunea“. Conflictul este provocat cu cea mai autentică ticăloșie filistină. Tînărul acesta cumsecade nu vrea să recunoască nici față de el însuși că pretențiile Minnei la inima lui, care „acum era dăruiată alteia“, ar putea fi legitime. Virtuosul bărbat nu era, firește, nicidecum tulburat de amănuntul că chiar și această lașă autoînșelare se baza doar pe o intervertire a ordinii cronologice în ceea ce privește „inima dăruiată“.

Și Gottfried se află în fața interesantei necesități de a trebui să zdrobească „o biată inimă mare“ :

„După o pauză Gottfried continuă : «Cred, totodată, dragă Minna, că trebuie să-ți cer iertare, poate că am greșit față de d-ta... Minna, această mină pe care ieri ți-am dat-o cu atîta drag, această mină astăzi nu mai este liberă, sînt logodit !»“ (pag. 123).

Melodramaticul candidat în teologie se ferește însă să-și spună că această logodnă a avut loc la câteva ceasuri după ce îi dăduse „cu atîta drag” mîna sa.

„Oh, doamne! — mă vei putea oare ierta, Minna? (ibid.).

„Eu sînt bărbat și trebuie să-mi fac *datoria*, — nu am *dreptul* să te iubesc! Dar nu te-am înșelat” (pag. 124).

După ce a apărut această datorie de onoare, aranjată ulterior, nu mai rămînea decît să recurgă la un fapt de necrezut, la răsturnarea plină de efect a întregii situații, astfel încît nu Minna să fie cea care-l iartă, ci el, moralul popă, să o ierte pe ea, cea înșelată. În acest scop este născocită posibilitatea ca Minna „să-l urască de departe”, supoziție de care se leagă următoarea concluzie morală :

„«Eu te iert bucuros, și de se va întîmpla, într-adevăr, așa, te asigur dinainte de iertarea mea. Și acum rămii cu bine, datoria mă cheamă și trebuie să te părăsesc!» Apoi el ieși, pășind încet, din chioșc... Din clipa aceea Gottfried s-a simțit nefericit” (pag. 124).

Comediantul și amozul închipuit se transformă într-un popă ipocrit, care iese din această încurcătură rostind o binecuvîntare cu voce onctuoasă; prin imaginare conflicte de dragoste, Siegwart a ajuns la rezultatul fericit de a-și putea închipui că e nefericit.

În cele din urmă reiese că toate aceste născocite peripecii amoroase nu erau decît un joc cochec al lui Gottfried cu sine însuși. Toată povestea se reduce la aceea că popa care visează la viitoarea sa nemurire amestecă legendele Vechiului testament cu fanteziile la modă în spiritul lui Spiess, Clauren și Cramer, care se găsesc la „Bibliotecile de împrumut”, și se delectează închipuindu-și că este un erou romantic.

„Căutînd printre cărțile lui, i-a căzut în mînă «Ofterdingen» de Novalis¹²⁹, care numai cu un an în urmă îl stimulase la creații poetice. Încă pe vremea cînd era licean și împreună cu cîțiva prieteni întemeiasă o asociație, «Teutonia», ai cărei membri își puneau ca scop să ajungă, prin eforturi comune, la cunoașterea istoriei și literaturii germane, el își luase pseudonimul de *Heinrich von Ofterdingen*... Acum semnificația acestui nume devenea limpede pentru el. I se părea că este acel *Heinrich* din idilicul orășel de la poalele Wartburgului, și dorul după «floarea albastră» îl cuprinsese cu o forță de nestăvilit. Dar degeaba își chinuia el inima cu întrebări, nici Minnei, nici logodnicei sale nu le era dat să fie frumoasa floare din poveste. Furat de visuri, el continuă să citească cu sete, cuprins de vraja unei lumi fantastice, și deodată se aruncă plîngînd într-un fotoliu cu gîndul la «floarea albastră»”.

Aici Gottfried dă în vileag toată minciuna romantică în care s-a învăluit: înclinația lui spre mascaradă, mania lui de a se travesti în hainele altora, — iată adevărata lui „esență interioară”. După cum înainte își spunea Gottfried von Strassburg, acum joacă rolul lui *Heinrich von Ofterdingen*, și ceea ce caută el nu este nicidecum „floarea albastră”, ci o femeie care să-l recunoască drept Heinrich von Ofterdingen. Această „floare albastră”, deși cam ofilită, el a găsit-o, în cele din urmă, într-o femeie dispusă să joace, în interesul ei și al lui, comedia dorită.

Falsul romantism, parodia și caricatura vechilor legende și aventuri pe care Gottfried, lipsit de resurse proprii, le *copiază* de la alții, — toată această minciună sentimentală în jurul unor conflicte imaginare cu Mariile, Minnele, Elizele I și II l-au dus atât de departe, încît i se pare că a atins culmile trăirilor lui Goethe. Așa cum Goethe, după furtunoasele lui aventuri de dragoste, a plecat pe neașteptate în Italia, unde și-a scris „Elegiile” sale, și Gottfried, după imaginările sale romane de dragoste, se socoate acum în drept să întreprindă o călătorie la Roma. Goethe a presimțit că va exista cîndva un Gottfried :

„Dacă balena are păduchii ei,
Pot să-i am și eu pe-ai mei”¹³⁰.

Italia. Octombrie 1837—martie 1838

Călătoria la Roma este inaugurată în jurnalul lui Gottfried prin descrierea amplă a drumului de la Bonn la Koblenz.

Noua perioadă începe așa cum s-a încheiat perioada precedentă, și anume el își atribuie multiplele trăiri ale altora. Pe vapor, Gottfried își amintește de „admirabila idee a lui Hoffmann”, care „il pune pe maestrul Johannes Wacht să creeze o operă artistică imediat după ce a încercat cea mai cumplită durere”¹³¹. Ca o întărire a acestei „admirabile idei”, Gottfried, după „cumplita durere” pricinuită de Minna, „meditează la tragedia pe care intenționa de mult s-o scrie” (pag. 140).

În timpul călătoriei lui Kinkel de la Koblenz la Roma s-au întîmplat următoarele evenimente :

„Scrisorile tandre ale logodnicei lui, pe care le primea destul de des și la care, de obicei, răspundea imediat, i-au risipit gândurile negre“ (pag. 144).

„Dragostea pentru frumoasa Eliza II a prins rădăcini adânci în pieptul tînărului chinuit de dor“ (pag. 146).

La Roma s-a întîmplat următorul eveniment :

„Cînd a ajuns la Roma, Kinkel a găsit acolo o scrisoare de la logodnica lui, ceea ce a făcut ca dragostea ce i-o purta ei să devină și mai puternică, iar amintirea Minnei să pălească tot mai mult. Inima îi spunea că Eliza îl poate face fericit, și într-o pornire curată s-a lăsat în voia acestui sentiment... Abia acum știa ce este adevărata dragoste“ (pag. 151).

Așadar, Minna, pe care înainte o iubea numai „din milă“, apare din nou în decorul în care-și pune în scenă simțirea lui adîncă. Cît despre relațiile lui cu Eliza, el visează la fericirea pe care ea i-o poate aduce, dar gîndul la fericirea pe care el i-ar putea-o aduce Elizei nu-l preocupă. Și totuși mai înainte, cînd gîndurile sale zburau la „floarea albastră“, el ne-a prevenit că floarea din poveste, pentru care el simte o atracție poetică atît de irezistibilă, nu poate fi nici Eliza, nici Minna. Sentimentele trezite iarăși în sufletul lui pentru cele două fete nu au decît menirea de a crea cadrul unui nou conflict :

„Se pare că în Italia muza lui Kinkel dormita“ (pag. 151).

De ce ?

„Pentru că el nu găsise încă *forma*“ (pag. 152).

Mai tîrziu aflăm că rezultatul celor șase luni de ședere în Italia a fost „*forma*“ pe care a adus-o cu sine în Germania într-un ambalaj impecabil. Intrucît Goethe a scris la Roma „Elegiile“ sale, Gottfried a compus și el o elegie : „Deșteptarea Romei“ (pag. 153).

Cînd Kinkel a ajuns acasă, slujnica i-a înmînat o scrisoare de la logodnica sa. Plin de bucurie a deschis-o

„și, scoțînd un țipăt, s-a prăbușit pe pat“. „Eliza îi comunica în scrisoare că un oarecare doctor D., un om cu stare, avînd un cabinet bine

introdus și chiar... un cal de călărie (!), i-a cerut mina ; întrucît va mai trece multă vreme pînă cînd Kinkel, care nu era decît un teolog sărac, își va face o situație, ea îl ruga s-o elibereze de legămîntul care îi unea“.

Intocmai ca în „Mizantropie și căință“¹³².

Gottfried „distrus“, „stană de piatră“, „ochi arși“, „sete de răzbu-nare“, „pumnal“, „pieptul rivalului“, „sîngele adversarului“, „fiori de gheață“, „durere cumplită“ etc. (pag. 156 și 157).

Dar, în aceste „suferințe și bucurii ale sărmanului teolog“, pe nefericitul candidat cel mai mult îl roade gîndul că Eliza l-a „respins“ de dragul unor „trecătoare bunuri pămîntești“ (pag. 157). După ce Gottfried a trecut, potrivit tuturor regulilor actoricești, prin toată gama afectivă, în cele din urmă el a găsit o consolare :

„Ea nu era vrednică de tine, — și apoi ție îți rărnîn aripile geniului, care te vor purta departe, deasupra acestei dureri adinci ! Și cînd, într-o bună zi, gloria ta va face înconjurul globului pămîntesc, atunci trădătoarea va fi pedepsită de propria ei conștiință !... Cine știe, poate după ani și ani, copiii ei vor veni să-mi ceară ajutorul și n-aș vrea să-l refuz în mod prematur“ (pag. 157).

După inevitabila desfătare anticipată cu „gloria viitoare, care va face înconjurul globului pămîntesc“, își face apariția chipul josnic al filistinului bigot. El contează pe eventualitatea că mizeria îi va împinge mai tîrziu pe copiii Elizei să vină să implorē mila marelui poet, „și n-ar vrea să-l refuze în mod prematur“. De ce ? Pentru că „viitoarei glorie“, la care Gottfried visează zi și noapte, Eliza „i-a preferat un cal de călărie“, pentru că de dragul „bunurilor pămîntești“ ea a respins comedia bufă pe care el vrea s-o joace sub numele de Heinrich von Offerdingen. Și bătrînul Hegel a remarcat, pe bună dreptate, că conștiința nobilă se transformă întotdeauna într-o conștiință josnică¹³³.

Bonn. Primăvara anului 1838 — vara anului 1843

(Intrigă și iubire)

După ce în Italia Gottfried l-a pastișat într-un mod caricatural pe Goethe, la înapoiere și-a propus să joace „Intrigă și iubire“ a lui Schiller.

Cu toate că sufletul îi este sfîșiat de o durere fără margini, fizicește Gottfried se simte „mai bine decît oricînd“ (pag. 167). El are de gînd să-și „facă prin lucrările sale un nume în literatură“ (pag. 169), ceea ce nu-l împiedică totuși mai tîrziu,

cînd pe baza „lucrărilor” nu izbutește să-și facă un nume în literatură, să-și cîștige o faimă mai ieftină fără a lucra.

„Dorul nelămurit” care-l împinge într-una pe Gottfried în căutarea unei „ființe de sex feminin” se exprimă într-o succesiune uimitor de rapidă de cereri în căsătorie și logodne. Logodna este forma clasică prin care omul puternic și „viitorul” spirit superior caută în viața de toate zilele să-și cucească iubitele și să le lege de el. De îndată ce i se pare că a zărit o floriceică albastră cu ajutorul căreia ar putea să joace rolul lui Heinrich von Ofterdingen, visele sentimentale, dulcegi și nebuloase ale poetului se cristalizează în viziunea precis conturată a candidatului de a completa ideala afinitate sufletească prin legăturile „datoriei”. Această vinătoare filistină, în care se succed à tort et à travers * logodnele încheiate după prima cunoștință cu toate florile de păpădie, face să apară și mai respingătoare cochetăria afectată cu care Gottfried își dezgolește mereu inima pentru a etala „marea durere a poetului”.

De aceea, după înapoierea sa din Italia, Gottfried trebuie, firește, „să se logodească” din nou : de astă dată obiectul dorului i-a fost sugerat chiar de sora lui, acea Johanna al cărei fanatism pietist Gottfried l-a eternizat cîndva în reflecțiile însemnate în jurnalul său.

„Pe atunci Bögehold anunțase logodna lui cu d-ra Kinkel, și Johanna, amestecîndu-se acum mai importună ca oricînd în chestiunile sentimentale ale fratelui ei, dorea din anumite motive și considerente familiale, care e preferabil să fie trecute sub tăcere, ca Gottfried, *la rîndul lui*, să se însoare cu sora logodnicului ei — d-ra Sophie Bögehold” (pag. 172). „Kinkel” — se înțelege de la sine — „s-a simțit în mod inevitabil atras de o ființă blajină... Sophie era o fată drăguță, nevinovată” (pag. 173). „În modul cel mai delicat” — aceasta se înțelege de la sine — „Kinkel a cerut mîna fetei, pe care fericirii părinți au promis că i-o vor acorda bucuros de îndată ce” — aceasta de asemenea este de la sine înțeles — „el își va fi făcut o situație și va putea oferi logodnicei sale” — aceasta este iarăși de la sine înțeles — „un cămin liniștit de profesor sau de pastor”.

Atracția spre căsătorie, manifestată în toate aventurile înfocatului candidat, de data aceasta el a așternut-o pe hîrtie, în următoarea poezioară grațioasă :

„Nimic alt în viață nu-mi doresc
Decît o micuță mîină albă”.

* — fără nici o alegere. — *Nota trad.*

Toate celelalte — ochii, buzele, buclele —, el le socoate „fleacuri“.

„Nimic din toate astea nu-mi doresc,
Ci doar micuța mină albă!“ (pag. 174)

Mica intrigă amoroasă în care se angajează cu d-ra Sophie Bögehold, la comanda „surorii sale Johanna, mai importună ca oricînd“ și în năzuința lui tot mai aprinsă spre o „mină albă“, el o consideră „o dragoste profundă, trainică și senină“ (pag. 175), o dragoste nouă, în care mai ales „elementul religios juca un mare rol“ (pag. 176).

Adevărul e că, în amorurile lui Gottfried, elementul religios alternează în permanență cu elemente romanțioase și teatrale. Atunci cînd Gottfried nu reușește prin efecte dramatice să apară într-o nouă postură de Siegwart, el recurge la sentimente religioase pentru a da o semnificație mai înaltă acestor povești vulgare. Siegwart devine cucernicul Jung-Stilling¹³⁴, căruia Dumnezeu i-a hărăzit o putere atît de miraculoasă, încît, deși îmbrățișarea lui bărbătească a răpus trei femei, el a putut să „se lege“ din nou „prin cununie“ cu o altă iubită.

*
* * *

Ne apropiem, în sfîrșit, de catastrofa fatală din această viață bogată în evenimente, de cunoștința lui Stilling cu Johanna Mockel, divorțată de Mathieux. În ea, Gottfried a găsit un Kinkel feminin, un alter ego * romantic al său, dar mai dur, mai inteligent, mai puțin confuz și care, datorită vîrstei ei coapte, trecuse de primele iluzii.

Ceea ce aveau comun Mockel cu Kinkel este că lumea nu recunoștea pe nici unul dintre ei. Mockel avea un fizic respingător și vulgar; în prima ei căsătorie a fost „nefericită“. Avea talent muzical, dar nu destul pentru a deveni cunoscută prin compozițiile sau prin măiestria ei interpretativă. La Berlin a suferit un fiasco în încercările ei de a copia naivitățile răsuflate ale Bettinei **. Decețiile au acrit-o. Dacă îi plăcea, ca și lui Kinkel, să pozeze și, prin exagerări peste măsură, să înconjure cu o „aureolă“ întîmplările obișnuite din viața ei, totuși cu vîrsta, la ea „nevoia“ (cum spune Strod-

* — al doilea „eu“. — Nota trad.

** Arnim. — Nota red.

mann) de dragoste era mai imperioasă decât divagațiile poetice despre dragoste. Ceea ce la Kinkel avea în această privință un caracter feminin, la Mockel a căpătat un caracter masculin. Nimic mai firesc deci decât ca o asemenea persoană să accepte bucuros să joace cu Kinkel comedia unor suflete alese nerecunoscute, a cărei scenă finală să-i satisfacă pe amândoi — să-l recunoască pe Siegwart în rolul de Heinrich von Ofterdingen și să-i permită lui să vadă în ea „floarea albastră”.

Kinkel, care nu de mult a ajuns, cu ajutorul surorii sale, la a treia sau a patra logodnică, este condus acum de Mockel într-un nou labirint al dragostei.

Gottfried se află pe „culmile societății” (pag. 190), adică într-unul din acele cercuri restrânse de profesori sau „notabilități” din orașelele universitare germane care pot avea importanță numai în viața unui candidat creștin-german. Mockel cântă și este aplaudată. Lucrurile sînt puse astfel la cale încît Gottfried să stea la masă alături de ea, cu care prilej are loc următoarea scenă :

„Trebuie, desigur, să fie un sentiment minunat — spuse Gottfried — să plutești pe aripile geniului, deasupra lumii încîntate, urmărit de admirația tuturor”. — „Crezi? — ripostează Mockel mișcată. — Se spune că ești un poet foarte talentat. Poate că și d-ta vei fi cîndva adulat... și atunci te voi întreba dacă te simți fericit, deși nu ești...” — „Deși nu sînt? întrebă Gottfried, văzind că ezită” (pag. 188).

Stîngaciului candidat liric îi fusese aruncată momeala.
Mockel îi împărțăși apoi că nu de mult

„l-a ascultat predicînd despre patimile domnului și că s-a gîndit cît de mult trebuie să se fi lepădat de lume acest tînăr frumos dacă și în sufletul ei el a trezit un dor nelămurit după parfumul pierdut al credinței, care altădată o cuprindea ca un somn nevinovat de copil” (pag. 189).

Gottfried era „fermecat” (pag. 189) de această amabilitate. Îi făcea o deosebită plăcere să afle că „Mockel este nefericită” (ibid.). Și hotărăște pe dată ca „prin credința sa fierbinte în mintuirea întru Iisus Hristos” „să recîștige... și acest suflet îndurerat” (ibid.). Întrucît Mockel era catolică, legătura se înnoadă sub pretextul născocit că în numele „slujirii atotputernicului” trebuie cîștigat un suflet, comedie pe care și Mockel o acceptă.

★

★ ★

„În cursul anului 1840, Kinkel a fost numit și în postul de ajutor de pastor al comunității evanghelice din Colonia, unde se ducea în fiecare duminică dimineața pentru a ține predica“ (pag. 193).

Această mențiune a biografului ne îndeamnă să spunem câteva cuvinte în legătură cu poziția lui Kinkel în teologie. „În cursul anului 1840“, critica reușise să dea o lovitură necruțătoare conținutului creștinismului... * științifică, intrase, în persoana lui Bruno Bauer, într-un conflict deschis cu statul. Tocmai în această perioadă Kinkel își începuse cariera de predicator. Dar, pe de o parte, lipsit de energia ortodoxului și, pe de altă parte, de capacitatea de a avea un punct de vedere obiectiv în teologie, el se împacă, într-o manieră sentimental linic-declamatorică à la Krummacher, cu creștinismul, prezentându-l pe Hristos ca pe un „prieten și îndrumător“, încercînd să elimine tot „ce-i urît“ în forma creștinismului și înlocuindu-i conținutul printr-o frazeologie goală. Această manieră de a înlocui conținutul prin formă, ideea prin frază a făcut să apară în Germania o pleiadă întregă de popi declamatori, care în mod firesc trebuiau să-și găsească un ultim refugiū în *democrație*. Dacă în teologie uneori este totuși nevoie măcar de unele cunoștințe superficiale, în democrație, dimpotrivă, frazeologia goală și-a găsit o aplicare perfectă — aici declamația răsunătoare, lipsită de conținut, nullité sonore ** face ca ideile și înțelegerea problemei să fie cu totul inutile. Kinkel, ale cărui studii teologice nu au avut alte roade decît niște extrase sentimentale din învățătura creștină prezentate în maniera lui Claren, prin perorațiile și scrierile sale constituia un model de grandilocvență popească de acest fel, căreia i se mai spune și „proză poetică“ și pe care el încearcă s-o explice în mod carașios prin „vocația“ sa „poetică“. Creația lui poetică constă [nu] *** în sădirea delauri autentici, ci în plantarea de lemn ciînesc cu care-și înfrumusețează drumul bătătorit. Același caracter slab, aceeași tendință de a rezolva conflictele nu în fond, ci printr-o formă adecvată se manifestă, de altfel, și în poziția adoptată de el în calitate de docent universitar. El se eschivează de la lupta împotriva vechiului pedantism profesional printr-o atitudine de „june teribil“, grație căreia docentul se transformă în student, iar studentul în docent privat. Din această școală a mai ieșit o

* Aici, în manuscris urmează cuvintele: „mișcarea“, „critica“, care sînt șterse. — *Nota red.*

** — nulitatea răsunătoare. — *Nota trad.*

*** În acest loc manuscrisul este deteriorat. — *Nota red.*

întreagă generație de Strodsmanni, Schurzi și alți asemenea indivizi, care pînă la urmă nu-și puteau folosi frazeologia, cunoștințele și superficialitatea „înaltei” lor „vocații” decît în sînul democrației.

Noua legătură de dragoste evoluează acum ca o poveste cu un cocoș, o găină * și un ou.

Anul 1840 a fost un punct de cotitură în istoria Germaniei. Pe de o parte, aplicarea critică a filozofiei lui Hegel la teologie și politică revoluționează știința; pe de altă parte, o dată cu urcarea pe tron a lui Frederic-Wilhelm al IV-lea a început mișcarea burghezii, ale cărei tendințe constituționaliste păreau încă pe atunci absolut radicale. De la nebuloasa „poezie politică” din acea vreme s-a trecut la un nou fenomen — la forța revoluționară a presei periodice.

Ce făcea Gottfried în timpul acesta? Mockel împreună cu el au înființat „Maikäfer, eine Zeitschrift für Nicht-Philister”** și „Uniunea cărăbușilor”. Această publicație avea

„ca scop să ofere o dată pe săptămînă unui cerc restrîns de prieteni o seară plăcută și veselă, și să dea prilej participanților de a su-pune lucrările lor aprecierii unor critici binevoitori și iubitori de artă” (pag. 219).

Adevărata menire a „Uniunii cărăbușilor” era să rezolve enigma florii albastre. Întrunirile aveau loc în casa lui Mockel și ele urmăreau ca într-un cerc de studenți mediocri cu preocupări beletristice Mockel să fie preamărită ca „regină” (pag. 210), iar Kinkel ca „ministru” (pag. 255). Cele două frumoase suflete nerecunoscute au găsit posibilitatea de a-și lua în „Uniunea cărăbușilor” revanșa pentru „nedreptatea ce le-o făcea lumea cea rea” (pag. 296) și au putut să se admire reciproc în rolurile de Heinrich von Ofterdingen și de floare albastră; Gottfried, pentru care copierea unor roluri străine devenise o a doua natură, s-a simțit, desigur, fericit cînd a reușit în cele din urmă să aibă „un teatru de amatori adevărat” (pag. 254). Această comedie bufă a servit totodată ca preludiu al unor acțiuni practice:

„Aceste serate i-au dat posibilitatea s-o viziteze pe Mockel și în casa părinților ei” (pag. 212).

* În original joc de cuvinte: „Hinkel” — „cocoș”, „Gokel” — „găină”, care au aceeași rezonanță cu numele Kinkel și Mockel. — *Nota red.*

** — „Cărăbușul, revistă pentru nefilistini”. — *Nota red.*

Trebuie să mai menționăm că „Uniunea cărăbușilor” era o imitație a „Uniunii crîngului”¹³⁵ de la Göttingen, cu singura deosebire că aceasta din urmă reprezenta o anumită epocă a dezvoltării literaturii germane, în timp ce „Uniunea cărăbușilor” a rămas o caricatură provincială fără importanță. După cum recunoaște chiar biograful apologet, „veselii cărăbuși” (pag. 254), de pildă, Sebastian Longard, Leo Hasse, C. A. Schlönbach etc. erau niște indivizi șterși, indolenți și banali (pag. 211 și 298).

*

*   *

Bineînțeles că Gottfried a început de îndată „să compare în minte” (pag. 221) pe Mockel cu logodnica lui, dar nu „avusesese încă timp pentru cugetări prozaice” — care în general îl preocupau atît de mult — „în legătură cu nunta și căsnicia” (pag. 219). Într-un cuvînt, ca și măgarul lui Buridan, el nu se putea hotărî între cei doi snopi de fîn. Dar Mockel, pe care experiența o făcuse înțeleaptă și care avea mai mult spirit practic, „a intuit limpede legătura invizibilă” (pag. 225); ea s-a hotărît să vină în ajutorul „întîmplării sau providenței divine” (pag. 229).

„Într-o zi, la o oră cînd, de regulă, ocupațiile lui științifice de profesor nu-i permiteau lui Gottfried să se vadă cu Mockel, el s-a dus la ea, și, apropiindu-se încetîtor de camera ei, a auzit sunetele unui cîntec trist. La ureche îi ajunseră cuvintele :

«Te apropii și parcă zorile
Mi-ar mîngîia obraji» etc. etc.
«Durerile-mi nemărginite
Vai, ție-ți sint străine !»

Cîntecul ei se încheie cu un acord lung și sfișietor și se stinge încet” (pag. 230 și 231).

Gottfried se retrage fără a fi observat — așa crede el ; ajuns acasă, el găsește că s-a creat o situație foarte interesantă și începe să scrie niște sonete deznădăjduite, în care o asemuiește pe Mockel cu Lorelei¹³⁶ (pag. 233). Ca să fugă de Lorelei și să rămînă credincios d-rei Sophie Bögehold, el căută să obțină un post de profesor la Wiesbaden, dar este refuzat. La întîmplarea de mai sus se mai adaugă un alt fapt providențial, de astă dată decisiv. Nu numai că „soarele s-a îndepărtat de constelația Fecioarei” (pag. 236), dar și Gottfried a făcut cu Mockel o plimbare cu „o barcă pe Rin” ;

barca a fost răsturnată de un vapor, și Gottfried a înotat pînă la mal ținînd-o strîns pe Mockel.

„În timp ce înota spre mal, strîngînd la inima sa pe femeia salvată de la înece, pentru prima oară a simțit limpede că numai *această* femeie îl putea face fericit“ (pag. 238).

De astă dată, Gottfried a reușit, în sfîrșit, să trăiască nu o scenă imaginară, ci una reală din romanul „Afinitățile electivă“¹³⁷. Asta a fost hotărîtoare; el se despărți de Sophie Bøgehold.

După iubire urmează intrigă. În numele Consistoriului, pastorul Engels îi declară lui Gottfried că este inadmisibil ca el, Gottfried, pastor protestant, să se căsătorească cu o femeie divorțată și pe deasupra catolică. Gottfried invocă drepturile inalienabile ale omului, demonstrînd solemn următoarele puncte :

1. „Că nu este nici o crimă că el a băut o ceașcă de cafea cu o doamnă în restaurantul «Hirzekümpchen»“ (pag. 249).

2. „Chestiunea nu este încă hotărîtă, întrucît pînă acum nu a declarat în mod public nici că are intenția să se căsătorească cu numita doamnă, nici că nu are această intenție“ (pag. 251).

3. „În ceea ce privește confesiunea, nu se știe ce va aduce viitorul“ (pag. 250).

„Și acum vă rog să poftiți pe la mine să luați o ceașcă de cafea“ (pag. 251).

Cu această replică Gottfried și pastorul Engels, care n-a putut rezista invitației, părăsesc scena. Așa a știut Gottfried să rezolve în mod autoritar și blînd conflictele sale cu condițiile existente.

Pentru a ilustra influența pe care „Uniunea cărăbușilor“ trebuia s-o aibă asupra lui Gottfried, cităm următorul pasaj :

„În ziua de 29 iunie 1841 urma să fie sărbătorită în mod solemn prima aniversare a «Uniunii cărăbușilor»“ (pag. 253). „Cînd s-a pus problema cui trebuie să-i fie decernat premiul, răspunsul a fost unanim. Gottfried și-a plecat modest genunchiul în fața reginei care i-a pus inevitabila cunună de lauri pe fruntea înfierbîntată, în timp ce soarele în amurg își arunca razele învăpăiate pe chipul iluminat al poetului“ (pag. 285).

La această fastuoasă consfințire a imaginarei glorii de poet a lui Heinrich von Ofterdingen, floarea albastră și-a alăturat sentimentele și urările ei. În acea seară Mockel a cântat imnul „Uniunea cărăbușilor”, compus de ea, care se încheia cu următoarea strofă, rezumînd întregul țel al „Uniunii” :

„Și ce-i de învățat de-aci ?
Zboară, cărăbuș !
La bătrînețe soată nu-ți vei mai găsi,
Nu sta pe gînduri, nu mai socoti !
Zboară, cărăbuș !“

Naivul biograf remarcă cu acest prilej că „îndemnul la căsătorie din această strofă nu era intenționat” (pag. 255). Gottfried a înțeles această intenție, — dar „nu voia să refuze prematur” plăcerea de a se lăsa încă doi ani încununat cu lauri și adulat în cadrul „Uniunii cărăbușilor”. Cu Mockel s-a căsătorit la 22 mai 1843, după ce ea, cu toate că nu era credincioasă, a trecut la protestantism, sub pretextul stupid că „în biserica protestantă nu se pune preț atît pe anumite simboluri ale credinței cît pe noțiuni de *etică*” (pag. 315).

„Și iată-nvățătura noastră
Să nu te-ncrezi în floarea-albastră !“

*
*   *
*

Gottfried a început legătura cu Mockel sub pretextul convertirii ei de la necredință la biserica protestantă. Mockel acum aspiră la „Viața lui Iisus”¹³⁸ de Strauss și devine din nou necredincioasă,

„și cu inima strînsă, el a urmat-o pe calea îndoielii în abisurile negației. Împreună cu ea și-a croit drum prin labirintul întortocheat al noii filozofii” (pag. 308).

Prin urmare, nu dezvoltarea filozofiei, care pe atunci începuse să influențeze masa, ci o dispoziție sufletească întîmplătoare l-a dus la negație.

Cu ce s-a ales el din acest labirint al filozofiei reiese din propriul lui jurnal :

„Să vedem dacă năvalnicul curent de la Kant la Feuerbach mă va duce la *panteism* !!” (pag. 308).

Ca și cum acest curent nu ar duce mai departe de panteism, ca și cum Feuerbach ar fi ultima expresie a filozofiei germane !

„Piatra unghiulară a vieții mele — se spune în continuare în jurnal — nu este cunoașterea istorică, ci un sistem trainic, iar simburile teologiei nu este istoria bisericii, ci dogmatica“ (ibid.).

Ca și cum filozofia germană n-ar dilua tocmai sistemele trainice în cunoștințe istorice și simburii dogmatici în istorie a bisericii ! În aceste confesiuni se conturează foarte limpede tot caracterul contrarevoluționar al democratului, pentru care mișcarea însăși nu este decît un mijloc de a ajunge la cîteva adevăruri eterne incontestabile ca la niște oaze iluzorii.

Lăsăm pe cititor să aprecieze el însuși, pe baza acestei contabilități apologetice a lui Gottfried, întreaga lui dezvoltare spirituală, să aprecieze ce element revoluționar zăcea ascuns în acest teolog cu înclinații melodramatice actoricești.

II

Aşa se încheie actul întâi din viaţa lui Kinkel, în care, pînă la revoluţia din februarie, n-a mai intervenit nimic demn de semnalat. Editura Cotta a acceptat să-i tipărească poeziile fără a-i plăti vreun onorariu ; cea mai mare parte din această ediţie a rămas să zacă în depozit pînă cînd faimoasa rană primită la Baden a creat în jurul autorului o aureolă poetică, iar produselor lui o piaţă de desfacere.

Biograful trece, de altfel, sub tăcere un fapt semnificativ. După cum recunoaşte chiar Kinkel, ţinta dorinţelor lui era să-şi sfîrşească zilele ca bătrîn director de teatru. Idealul lui era un oarecare Eisenhut, un măscărici ambulant care cutreiera cu trupa lui localităţile situate de-a lungul Rinului şi care pînă la urmă a înnebunit.

În afară de prelegerile de la Bonn, pline de o elocinţă de amvon, Gottfried mai dădea din cînd în cînd şi la Colonia un şir de artistice reprezentaţii teologice şi estetice. Cînd a izbucnit revoluţia din februarie, el le-a pus capăt făcînd următoarea prorocire :

„Vuietul luptelor de la Paris, care se aude pînă la noi, marchează şi pentru Germania, ca şi pentru întregul continent european, începutul unei noi ere minunate ; după mugetul furtunii urmează adierea înviorătoare a zefirului libertăţii, şi de acum începe o mare şi binecuvîntată eră — era *monarhiei constituţionale*“.

Monarhia constituţională l-a răsplătit pe Kinkel pentru acest compliment numindu-l profesor extraordinar. Dar această recunoaştere nu-l putea satisface pe grand homme en herbe * ; monarhia constituţională, după cum se vedea, nu se grăbea nicidecum să dea posibilitate „gloriei lui să facă in-

---

* — viitorul om mare. — *Nota trad.*

conjurul globului pămîntesc". La aceasta se mai adăuga faptul că laurii aduși lui Freiligrath de noile sale poezii politice nu-l lăsau să doarmă pe poetul încoronat al „Uniunii cărăbușilor”. Și de aceea Heinrich von Ofterdingen făcu o mișcare spre stînga și deveni mai întîi democrat-constituțional, iar apoi democrat-republican (honnête et modéré *). Ținta lui era un loc de deputat, dar alegerile din mai nu l-au dus nici la Berlin și nici la Frankfurt. Fără a ține seama de acest prim insucces, el a continuat să lupte pentru atingerea țintei sale, și trebuie să spunem că nu și-a precupețit eforturile. Cu o moderație înțeleaptă s-a rezumat la început la micul său cerc local. A înființat „Bonner Zeitung”, o modestă floricică locală, care nu se distinge decît prin platitudinea specifică a declarației democratice și prin naivitatea ignoranței salvatoare de patrie. A ridicat „Uniunea cărăbușilor” la rangul de club democratic studentesc, din sînul căruia a ieșit curînd acea pleiadă de discipoli care a dus faima maestrului în toate sătucurile regiunii Bonn și care a impus tuturor adunărilor prezența d-lui profesor Kinkel. Acesta făcea politică la cafenea cu băcanii, stringea frățește mîna meseriașilor onești și-și etala înflăcărata sa dragoste de libertate chiar și în fața țărănilor din Kindenich și Seelscheidt. O deosebită simpatie avea însă pentru onorabila castă a meseriașilor. Împreună cu ei deplîngea declinul meseriilor, consecințele nefaste ale liberei concurențe, dominația modernă a capitalului și a mașinilor. Împreună cu ei făcea planuri de renaștere a breslelor și de stîrpire a breslașilor și, pentru a nu lăsa nefolosită nici o cale, a expus bilanțul discuțiilor avute de el la cafenea cu micii patroni în broșura: „Meserie, salvează-te!”¹³⁹

Și ca fiecăruia să-i fie de la început limpede unde este locul d-lui Kinkel și ce însemnătate frankfurtez-națională are lucrărica sa, el a dedicat-o „celor treizeci de membri ai comisiei economice a Adunării naționale de la Frankfurt”.

Studiile lui Heinrich von Ofterdingen despre „frumos” în casta meseriașilor l-au dus de îndată la concluzia că „în momentul de față în casta meseriașilor s-a produs o ruptură” (pag. 5). Această ruptură constă în aceea că unii meseriași „frecventează cafenelele băcanilor și funcționarilor” (ce realizare!), iar alții nu le frecventează, precum și în aceea că unii meseriași știu carte, iar alții nu. În pofida acestei rupturi, autorul vede totuși un semn îmbucurător în faptul că pretutindeni în patria iubită iau ființă uniuni și au loc adunări

* — onest și moderat. — Nota trad.

ale meseriașilor și în agitația pentru ridicarea castei meseriașilor (amintiți-vă de „winkelblechiadele” din 1848¹⁴⁰). Pentru a-și da obolul de sfaturi bune la această mișcare binefăcătoare, el își expune programul său de mîntuire.

Autorul cercetează mai întii cum ar putea fi înlăturate prin îngrădiri neajunsurile *liberei concurențe*, dar fără a o desființa complet. Cu acest prilej el ajunge la următoarele concluzii :

„Legile trebuie să prevadă că nici un tînar nu poate deveni meșter înainte de a avea iscusința și maturitatea necesară” (pag. 20).

„Fiecare meșter nu poate avea decît un singur ucenic” (pag. 29).

„Trebuie să se fixeze un examen și pentru cei care învață o meserie” (pag. 30).

„Meșterul al cărui ucenic se prezintă la examen este obligat să asiste la acest examen” (pag. 31).

„În ceea ce privește maturitatea, cerem să se prevadă prin lege că de acum încolo nimeni nu poate deveni meșter înainte de a împlini vîrsta de douăzeci și cinci de ani” (pag. 42).

„În ceea ce privește iscusința, cerem ca de acum înainte fiecare meșter începător să fie supus unui examen și anume unui examen public” (pag. 43). „Este deosebit de important ca examenul să fie absolut gratuit” (pag. 44). La aceste examene „trebuie să fie supuși și toți meșterii din ramura respectivă care trăiesc la țară” (pag. 55).

Amicul Gottfried, care face el însuși comerț ambulant cu politica, vrea să desființeze „comerțul ambulant” cu alte articole, profane, ca fiind necinstit (pag. 60).

„Un producător de articole meșteșugărești vrea să-și salveze averea din întreprindere în mod avantajos pentru dînsul și în dauna creditorilor săi pe care îi înșală. Acest procedeu este desemnat, ca tot ce este echivoc, cu un nume latin, și anume : *faliment*. El își desface la iuțeală articolele gata fabricate în localitățile învecinate, unde le vinde numai decît celui care oferă un preț mai mare” (pag. 64). Aceste lichidări — „de fapt un fel de murdărie pe care drăguțul nostru vecin, casta negustorilor, o aruncă în grădina meseriașilor” — trebuie desființate. (N-ar fi oare mult mai simplu, amice Gottfried, să tăiem răul de la rădăcină și să desființăm însuși falimentul ?)

„Iarmaroacele, firește, sînt cu totul altceva” (pag. 65). „În aceste împrejurări, legea trebuie să lase în seama diferitelor localități ca într-o adunare a tuturor cetățenilor, convocată în acest scop, să hotărască ele singure cu majoritate de voturi (!) menținerea sau desființarea iarmaroacelor permanente” (pag. 68).

Gottfried trece acum la complicata „problemă litigioasă” a raportului dintre meserii și munca mecanizată și lansează următoarea teză :

„Toți cei care vînd produse fabricate să nu vîndă *decît ceea ce pot produce cu propriile lor mîini*“ (pag. 80). „Din cauză că mașinile și meseriile s-au separat unele de altele, ambele au ajuns într-o stare de decădere și nu-și mai găsesc drumul“ (pag. 84).

Felul în care vrea să-i unească este următorul : meseriașii, de pildă, legătorii de cărți dintr-*un oraș să se asocieze și să folosească împreună o mașină.*

„Și intrucît vor folosi mașina numai pentru ei și numai pentru executarea comenzilor, vor putea produce mai ieftin decît negustorul proprietar de fabrică“ (pag. 85). „Capitalul poate fi înfrînt de asociație“ (pag. 84) (iar asociația poate fi înfrîntă de capital).

El generalizează apoi ideea sa „despre achiziționarea unei mașini de liniat, de rotunjit și de tăiat cartonul“ (pag. 85) de către legătorii asociați cu diplomă din Bonn, ajungînd la ideea unei „camere a mașinilor“ (pag. 87).

„Asociația meșterilor din aceeași ramură trebuie să înființeze pretutindeni întreprinderi care să amintească în mic de fabricile negustorilor, să execute numai comenzile date meșterilor locali și să nu primească nici un fel de comenzi de la alții“ (pag. 86). Specificul acestei camere a mașinilor este faptul că „numai la început va fi necesar să se conducă după principii comerciale“ (ibid.). „Fiecare idee atît de nouă ca cea propusă — exclamă Gottfried „entuziasmat“ — trebuie cumpănită cu calm, pînă în cele mai mici amănunte practice înainte de a fi aplicată“. El îndeamnă „fiecare meserie în parte să chibzuiască în acest fel“ (pag. 87, 88).

Urmează o polemică împotriva concurenței din partea statului, care folosește munca deținuților, reminiscență a coloniilor de delincvenți („crearea unei Siberii umane“, pag. 102), și, în sfîrșit, atacuri împotriva „așa-numitelor companii și comisii de meseriași“ din cadrul armatei. Se cuvine ca statul să ușureze povara militară care apasă pe umerii castei meseriașilor, și de aceea trebuie să comande meseriașilor echipamentul la un preț mai ridicat decît prețul la care îl poate confecționa el însuși.

„În felul acesta problemele concurenței sînt lichidate“ (pag. 109).

A doua teză fundamentală la care trece acum Gottfried este sprijinul material pe care statul trebuie să-l acorde castei meseriașilor. Gottfried, care privește statul numai prin prisma funcționarului, este de părere că cel mai simplu mod de a-l ajuta pe meseriaș este de a i se da avansuri din vistieria statului, care să-i servească la construirea unor ateliere ale meseriașilor, a unor case de împrumut etc. De unde va lua

vistieria aceste fonduri, firește, nu se analizează, întrucât aceasta este latura „urilă” a problemei.

În cele din urmă teologul nostru își reia, inevitabil, rolul predicatorului moralist și ține castei meseriașilor o prelegere instructivă despre felul cum ar putea să se ajute singură. La început plîngerii împotriva „împrumuturilor pe termen lung și a reținerilor” (pag. 136), totodată i se cere meseriașului să răspundă cu mîna pe conștiință la întrebarea: „Fixezi tu, prietene, un preț unitar și invariabil la orice lucrare pe care o execuți?” (pag. 132). Și cu acest prilej el îi face îndeosebi atenți pe meseriași să nu fixeze prețuri exagerate „englezilor bogați”. „Rădăcina răului — dezlega Gottfried șarada — sînt socotelile anuale” (pag. 139). Urmează apoi un șir de ieremiade despre slăbiciunea pentru găteli de care dau dovadă nevestele meseriașilor și obiceiul meseriașilor de a-și face veacul prin cîrciumi (pag. 140 și urm.).

Mijloacele prin care casta meseriașilor se poate ridica ea însăși sînt: „breasla, casa de ajutor în caz de boală și tribunalele de arbitraj pentru meseriași” (pag. 146) și, în sfîrșit, asociațiile culturale ale muncitorilor (pag. 153). Ca ultimul cuvînt în materie de asociații culturale se enunță următoarele :

„În sfîrșit, cîntecul imbinat cu recităriile constituie o punte spre *reprezentăția dramatică* și spre *teatrul meseriașilor*, ținta acestor aspirații estetice, care nu trebuie niciodată pierdută din vedere. Abia atunci cînd clasele muncitoare vor învăța din nou cum trebuie să se miște pe scenă, educația lor artistică va fi desăvîrșită” (pag. 174, 175).

Așadar, Gottfried l-a transformat pe meseriaș într-un comediant, și în felul acesta a ajuns din nou la el însuși.

Toată această cochetărie cu năzuințele de reîntoarcere la breaslă ale meseriașilor din Bonn a avut totuși rezultatul ei practic. Făgăduind solemn să contribuie la renașterea breslelor, amicul Gottfried a reușit să fie ales ca deputat al Bonnului în cea de-a doua cameră acordată¹⁴¹. „Din acel moment Gottfried s-a simțit” fericit.

El a plecat imediat la Berlin, și cum își închipuia că guvernul intenționează să facă din cea de-a doua cameră o „breaslă” permanentă de meșteri legiuitori cu diplomă, s-a instalat la Berlin ca și cum urma să rămînă acolo toată viața, hotărîndu-se să cheme la el pe soția și copilul său. Dar Camera a fost dizolvată, și amicul Gottfried, după o scurtă delectare parlamentară, s-a întors cu o amară decepție la Mockel.

Curînd după aceea a izbucnit conflictul dintre guverne și Adunarea de la Frankfurt și totodată au început mișcările din sudul Germaniei și de pe Rin. Patria l-a chemat, și Gottfried s-a dus. La Siegburg exista un arsenal al Landwehrului — și Siegburg era, după Bonn, locul unde Gottfried semănase mai zelos ca oriunde sămînța libertății. El s-a asociat deci cu prietenul său, fostul locotenent Anneke și i-a chemat pe toți adepții săi la o cruciadă împotriva Siegburgului. Ca loc de întîlnire se fixase podul suspendat. Trebuiau să vină mai bine de o sută de inși, dar cînd, după o îndelungată așteptare, Gottfried și-a trecut în revistă vitejii, a constatat că abia dacă veniseră treizeci de oameni, și dintre aceștia — spre marea rușine a „Uniunii cărăbușilor” — erau cu totul trei studenți ! Totuși, Gottfried trece neînfricat cu micul său grup Rinul și se îndreaptă direct spre Siegburg. Era o noapte întunecoasă și ploua într-una. Deodată în spatele bravilor cruciați se aude un tropot de cai. Vitejii se dau la o parte din drum și se ascund — pe lîngă ei trece în galop o patrulă de lăncieri. Niște netrebnici le divulgaseră taina ; autoritățile fuseseră încunoștințate, cruciada era zădărnicită și ei nevoiți să se întoarcă. Durerea care i-a sfișiat pieptul lui Gottfried în noaptea aceea nu poate fi asemuită decît cu durerea pe care a încercat-o atunci cînd și Knapp și Chamisso au refuzat să-i publice primele sale efuziuni poetice în al lor almanah al muzelor.

După toate cele întîmplate, nu mai avea nici un rost să rămînă la Bonn. Dar nu-i oferea oare Palatinatul un larg cîmp de activitate ? El plecă la Kaiserslautern, și cum trebuia totuși să i se dea o funcție, obținu o sinecură la departamentul de război (se spune că i s-a încredințat conducerea treburilor marinei¹⁴²). Pîinea cea de toate zilele și-o cîștiga însă făcînd, după obiceiul lui, comerț ambulant cu libertatea și fericirea poporului printre țărani din împrejurimi, și, cu acest prilej, după cum circula zvonul, în unele sate reacționare nu i-ar fi mers prea bine. În pofida acestor mici neplăceri, Kinkel putea fi văzut pășind voinicește pe toate drumurile de țară cu sacul de voiaj la spinare, și de acum înainte toate ziarele îl prezintă cu acest nelipsit atribut al său.

Dar mișcarea din Palatinat luă repede sfîrșit, și îl regăsim pe Kinkel la Karlsruhe purtînd în locul sacului de voiaj muscheta, care devine acum permanentul său semn distinctiv. Lumea spune că această muschetă ar fi avut o parte foarte frumoasă, și anume patul armei, care era din lemn de mahon.

În orice caz era o muschetă estetică, ba chiar artistică ; partea ei *urită* era că amicul Gottfried nu știa nici s-o încarce, nici să ochească, nici să tragă cu ea și nici nu știa să mărșăluiască. De aceea unul dintre prietenii săi l-a și întrebat de ce ține el morțiș să meargă la luptă. Gottfried i-a răspuns : „Ce să fac, la Bonn nu mă pot întoarce, și trebuie să trăiesc și eu !”

Astfel a intrat Gottfried în rîndurile luptătorilor, în detașamentul cavalerescului Willich. Din acel moment, după cum caută să ne convingă numeroși tovarăși de arme ai lui Gottfried, el a împărtășit toate vicisitudinile sorții pe care le-a avut de întâmpinat acest detașament, purtîndu-se cu modestie ca un voluntar de rînd, afabil și prietenos în timpuri bune, ca și în timpuri vitrege, făcîndu-și însă veacul în căruța celor care nu puteau ține pasul. Dar la Rastatt ¹⁴³ acest adevărat campion al luptei pentru adevăr și dreptate avea să treacă prin acea încercare ce a stîrnit admirația întregului popor german și din care a ieșit ca martir imaculat. Amănunțele în legătură cu acest eveniment nu au fost încă stabilite cu precizie ; ni se afirmă însă că la un moment dat, cînd o unitate de voluntari s-a rătăcit, în timpul unui schimb de focuri, cîteva gloanțe au nimerit-o în flanc, iar unul din ele l-a atins ușor la cap pe Gottfried al nostru, care s-a prăbușit strigînd : „Sînt mort !” Mort nu era, totuși nu i-a putut urma pe ceilalți în retragere, așa că a fost condus la casa unor țărani cumsecade din Pădurea Neagră cărora el le spuse : „Salvați-mă, eu sînt Kinkel !” Sfirșitul a fost că aici l-au găsit prusienii, care l-au dus în robia babiloniană.

III

O dată cu prizonieratul, în viața lui Kinkel a început un nou capitol, care a făcut epocă în istoria dezvoltării filistinismului german. De îndată ce „Uniunea cărăbușilor” a aflat că Kinkel a căzut prizonier, ea a trimis scrisori tuturor ziarelor germane, arătînd că marele poet Kinkel e în pericol de a fi condamnat la moarte de Curtea marțială și că poporul german, în special pătura lui cultă, și îndeosebi femeile și fetele sînt datoare să facă totul pentru a salva viața poetului prizonier. Cît despre el, se afirmă că a scris în acest timp o poezie în care se compara cu „prietenul și învățătorul său Hristos” și în care spunea următoarele despre sine: îmi voi vărsa sîngele pentru voi. De atunci atributul său a devenit *lira*. Așa a aflat deodată Germania că Kinkel era poet, un mare poet, și din acel moment întreaga masă a filistinilor germani și a nătăfleților estetizanți au participat o vreme la comedia cu floarea albastră jucată de Heinrich von Offerdingen al nostru.

Între timp, prusienii l-au deferit Curții marțiale. Aceasta a constituit un prilej de a adresa — pentru prima oară după o pauză îndelungată — unul dintre acele mișcătoare apeluri la glandele lacrimale ale auditorului său, apeluri care înainte, pe cînd era ajutor de predicator, au avut atîta succes la Colonia — Mockel o poate atesta —, tot Coloniei fiindu-i hărăzit să admire, nu mult după aceea, strălucitele sale succese pe acest tărîm. În fața Curții marțiale el a rostit o pledoarie care ulterior, datorită indiscreției unuia dintre prietenii săi, a fost adusă, vai, la cunoștința marelui public prin intermediul ziarului „Abend-Post” din Berlin. În această pledoarie Kinkel „protestează”

„împotriva oricărei identificări a acțiunilor mele cu murdăria și noroiul care, știu asta, din păcate, s-au lipit la sfârșit de revoluție“¹⁴⁴.

După aceste cuvinte cît se poate de revoluționare, Kinkel a fost condamnat la douăzeci de ani detențiune într-o fortăreață, condamnare care a fost, de altfel, comutată cu clemență în pedeapsă cu închisoare corecțională. În consecință a fost transportat la Neugard *, unde se zice că a fost pus să toarcă lînă, și, după cum la început a avut ca atribut sacul de voiaj, apoi mușcheta, mai tîrziu lira, acum atributul lui este *fusul*. Mai tîrziu îl vom vedea traversînd oceanul avînd un nou atribut: chimirul.

Între timp, în Germania a avut loc un fenomen surprinzător. Filistinul german, înzestrat, după cum se știe, de natură cu un suflet mare, a încercat o decepție amară în urma loviturilor grele date de anul 1849 celor mai dragi iluzii ale sale. Nici una dintre speranțele sale nu s-a realizat, și chiar în inima înflăcărată a tinerilor a început să încolțească îndoiala în ceea ce privește soarta patriei. O sîrșeală nostalgică a pus stăpînire pe toate inimile și toți doreau cu ardoare venirea unui Hristos democratic, a unui martir real sau imaginar care în suferințele sale să poarte, cu blîndețea unui miel, păcatele lumii filistine și în durerile sale să întruchipeze într-o formă acută moliia tristetei cronice a tuturor filistinilor. Pentru a satisface această cerință unanimă, „Uniunea cărăbușilor“, în frunte cu Mockel, s-a pus în mișcare. Și, într-adevăr, cine era mai indicat pentru interpretarea acestei mărețe comedii a patimilor dacă nu pasiflona Kinkel, prizonierul cu fusul, acest inepuizabil izvor de lacrimi și de sensibilitate înduioșătoare, care, pe lîngă aceasta, întrunea în una și aceeași persoană pe predicator, profesor de estetică, deputat, negustor care face comerț ambulant cu politica, mușchetar, o nouă revelație în poezie și un vechi director de teatru? Kinkel era eroul zilei, și filistinii germani l-au acceptat imediat ca atare. Toate ziarele erau pline de anecdote, de caracterizări, poezii, reminiscențe ale poetului prizonier; suferințele îndurate de el în închisoare erau exagerate la maximum și prezentate sub forma unor povestiri fantastice; cel puțin o dată pe lună apărea în ziare știrea că părul i-a încărunțit; în toate cluburile burgheze și la toate reuniunile, oamenii își exprimau compasiunea pentru el; fetele de pension suspinau citind versurile lui, iar fetele bătrîne, chinuite

* Denumirea germană a orașului polonez Nowograd. — *Nota trad.*

de dor, deplîngeau în diferitele orașe ale patriei forța sa virilă care se stîngea. Toate celelalte victime de rînd ale mișcării, toți cei împușcați, căzuți în luptă, luați prizonieri, toți dispăreau în fața acestui unic miel de sacrificiu, în fața bărbatului care a cucerit inimile filistinilor de ambele sexe și numai pentru el se vărsau șiroaie de lacrimi, cărora, e drept, numai el era în stare să le răspundă. Într-un cuvînt, era o adevărată *perioadă democratică siegwartiană*, cu nimic mai prejos de perioada literară siegwartiană din secolul trecut; și nici un rol nu i s-a potrivit mai bine lui Siegwart-Kinkel decît acest rol în care ora mare nu prin ceea ce făcea, ci prin ceea ce nu făcea; mare nu prin forță și rezistență, ci prin slăbiciunea și resemnarea sa umilă, rol în care n-avea altă sarcină decît să rabde cu demnitate și sentiment. Mockel însă, pe care experiența o făcuse înțeleaptă, a știut să tragă foloase practice din această emotivitate a publicului, și începu să desfășoare imediat o activitate cît se poate de lucrativă. Ea scoase o nouă ediție a tuturor lucrărilor apărute și neapărute ale lui Gottfried, ajunsese dintr-o dată la preț și foarte en vogue*, cărora le făcu o largă publicitate; ea profită de ocazie pentru a-și lansa și propriile ei experiențe din lumea insectelor, de pildă „Istoria unui Micurici“. În schimbul unei sume frumoșele de bani, ea a permis „cărăbușului“ Strodtmann să etaleze în fața publicului cele mai intime destăinuiți din jurnalul lui Gottfried; ea a organizat tot felul de colecte, și, dînd dovadă de o incontestabilă abilitate comercială și de o mare perseverență, a știut să transforme sentimentele lumii culte în taleri sunători. Totodată ea a mai avut și satisfacția

„de a vedea zilnic în cămăruța ei pe cei mai mari oameni ai Germaniei, de pildă Adolf Stahr“.

Dar această nebunie siegwartiană a ajuns la apogeu în timpul ședințelor Curtții cu juri de la Colonia, unde, în primăvara anului 1850, Gottfried a dat o reprezentare de gală. Aici s-a judecat procesul atentatului de la Siegburg, și Kinkel a fost adus la Colonia. Întrucît în schița noastră jurnalul lui Gottfried joacă un rol atît de important, credem nimerit să dăm aici și un pasaj din jurnalul unui martor ocular.

„Soția lui Kinkel l-a vizitat la închisoare. Ea l-a salutat în versuri printre gratii, el i-a răspuns, dacă nu mă înșel, în hexametri; apoi au căzut în genunchi unul în fața altuia, și supraveghetorul închisorii, un

* — la modă. — *Nota trad.*

bătrîn majur, care era de față, nu s-a dumerit dacă are de-a face cu niște nebuni sau niște comedianți. Ulterior, cînd prim-procurorul l-a întrebat ce au vorbit cei doi, el a răspuns că, deși au vorbit nemțește, el n-a înțeles nici un cuvînt, la care d-na Kinkel ar fi făcut remarcă că așa se întîmplă dacă este numit supraveghetor un om cu desăvîrșire incult sub raport literar și artistic“.

În fața juraților, Kinkel s-a comportat ca o adevărată presă de stors lacrimi, sau ca un literat din perioada siegartiană a epocii „Suferințelor tinărului Werther“¹⁴⁵.

„«Domnilor judecători, domnilor jurați... ochii albaștri de nu-mă-uita ai copiilor mei... apele verzi ale Rinului... nu este o înjosire să strîngi mîna proletarilor... buzele livide ale deținutului... aerul înviorător al patriei» și alte asemenea baliverne. Cam așa arăta toată faimoasa lui cuvîntare; publicul, jurații, procurorul și chiar jandarmii vărsau lacrimi amare, iar dezbaterea s-a încheiat cu un verdict unanim de achitare, în suspinele și hohotele de plîns ale întregii asistențe. Kinkel este, bineînțeles, un om bun, agreabil, în afară de amestecul acesta respingător de reminiscențe religioase, politice și literare“.

După cum se vede, răbdarea autorului rîndurilor de mai sus a fost pusă la grea încercare.

Din fericire, această perioadă amară s-a încheiat curînd prin eliberarea romantică a lui Kinkel din închisoarea de la Spandau. Această eliberare a fost o reeditare a poveștii lui Richard Inimă de Leu și a lui Blondel¹⁴⁶, numai că de data aceasta Blondel se afla în închisoare, iar Inimă de Leu, aflat în libertate, învîrtea flașneta, și în plus Blondel era un simplu cîntăreț de bilci și Inimă de Leu nu era în fond altceva decît un iepure fricos. Inimă de Leu nu era altul decît studentul Schurz din „Uniunea cărăbușilor“, un intrigant, un om cu ambiții mari și calități mici, dar destul de deștept ca să-și dea seama de adevărata valoare a acestui „Lamartine german“. Scurt timp după povestea cu eliberarea, studentul Schurz a afirmat la Paris că el știe foarte bine, firește, că Kinkel, de oare s-a folosit, nu este un lumen mundi*, iar cel chemat să fie viitorul președinte al republicii germane este el, Schurz, și nimeni altul. Tocmai acestui omuleț, unul dintre studenții „în fracuri cafenii și redingote albastre“, pe care cîndva „privirea ochilor scînteind de o lumină sumbră a lui Gottfried“ îi urmărea, i-a fost dat să-l elibereze pe Kinkel, jertfind, e drept, pe un biet paznic de închisoare, care acum stă după grații cu sentimentul înălțător de a fi un martir pentru libertatea... lui Gottfried Kinkel!

* — cap luminat. — Nota trad.

IV

La Londra îl regăsim pe Kinke!, de astă dată datorită gloriei sale din închisoare și firii lacrimogene a filistinilor germani, ca cel mai mare bărbat al Germaniei. Amicul Gottfried, conștient de înalta sa misiune, a știut să profite de toate avantajele momentului. Eliberarea lui romantică a dat un nou impuls entuziasmului patriei pentru Kinkel, entuziasm care, dirijat cu abilitate, nu a întârziat să dea roade materiale. Totodată metropola a deschis eroului sărbătorit un câmp larg pentru cucerirea unor noi lauri. Pentru el era limpede: trebuia să devină eroul zilei. În acest scop el a renunțat pentru un timp la orice activitate politică și, închizându-se în casă, a lăsat, în primul rînd, să-i crească din nou barba, de care nu se poate lipsi nici un profet. După aceea a început să facă vizite: lui Dickens, la redacțiile ziarelor liberale engleze, la comercianții germani din City și, mai ales, la evreii estetizanți de la Londra; el era idealul tuturor; unul vedea în el poetul, altul — patriotul în general, al treilea — profesorul de estetică, al patrulea vedea în el pe Hristos, al cincilea — sublimul martir Odiseu, pentru toți însă el era blîndul, binevoitorul și umanul artist Gottfried. El nu s-a lăsat pînă cînd Dickens nu l-a proslăvit în „Household Words” și pînă cînd „Illustrated News”¹⁴⁷ nu i-a publicat portretul. A pus în mișcare pe puținii germani din Londra, care participaseră de la distanță la beția kinkeliană, pentru a-l invita să țină prelegeri despre drama modernă, ca apoi să trimită acasă negustorilor germani teancuri întregi de bilete pentru aceste prelegeri. El nu s-a dat în lături nici de la alergătură, nici de la reclama zgomotoasă, nici de la șarlatanism, nici de la insistența sîciitoare și nici de la înjosire în fața acestui public, în schimb nici succesul nu s-a lăsat așteptat. Gottfried, mulțumit de sine, se îmbăta de propria sa glorie și

se admira în uriașa oglindă de la Palatul de cristal¹⁴⁸, simțindu-se, putem spune, cum nu se poate mai bine.

Prelegerile sale s-au bucurat de apreciere (vezi „Kosmos”¹⁴⁹).

„Kosmos”. „Prelegerile lui Kinkel”

„Privind cîndva peisajele în ceață ale lui Döblers, mi-a venit deodată o idee năstrușnică: cu ajutorul «cuvintelor» s-ar putea oare crea asemenea lucrări haotice, s-ar putea oare relata peisajele în ceață? Este, într-adevăr, neplăcut pentru un critic să fie nevoit să recunoască de la bun început că, în acest caz, libertatea de critică vibrează în nervii galvanizați ai unei reminiscențe emoționale, așa cum vibrează pe o strună sunetul care se stinge al unei note ce moare. De aceea prefer să renunț la o plicticoasă analiză pedantă proprie savantului insensibil și să nu renunț la rezonanța pe care fermecătoarea muză a emigrantului german a trezit-o în jocul de idei al *sensibilității* mele. Maniera în care sînt prezentate imaginile lui Kinkel, rezonanța acordurilor lui este «cuvîntul» sonor, creator, făuritor, care ia treptat formă — «*ideea modernă*». «*Judecata*» omenească a acestei idei scoate adevărul din haosul tradițiilor minciunoase și îl pune, ca proprietate inviolabilă a colectivității, sub ocrotirea minorității cu gîndire logică, evoluată intelectualicește, care îl duce de la ignoranța credincioasă la știința necredincioasă. Necredinței savante îi revine misiunea de a profana misticismul înșelăciunii pioase, de a submina atotputernicia tradițiilor îmbicsite de prejudecăți, de a decapita cu ajutorul scepticismului — această ghilotină filozofică care lucrează fără răgaz — autoritățile și de a scoate popoarele cu ajutorul revoluției din ceața teocrației și a le conduce pe paștea înflorită a democrației” (a absurdității). „Cercetarea perseverentă, tenace a anelelor omenirii, ca și studierea omului însuși, este marea sarcină a tuturor celor ce fac revoluție, și de acest lucru și-a dat seama poetul revoluționar procris, care în ultimele trei săptămîni, în fiecare luni a dezvoltat în fața publicului burghez ale sale «*dissolving views*» * în prezentarea istoriei teatrului modern”.

„Un muncitor”

Toată lumea este de părere că, chiar și numai după expresiile: „rezonanță”, „sunetul care se stinge”, „acorduri” și „nervi galvanizați”, se poate deduce că *acest muncitor* este o rudă foarte apropiată a lui Kinkel, și anume Mockel.

Dar nici această perioadă de autoîncîntare cîștigată cu sudoarea frunții nu putea dura veșnic. Ziua judecății rînduieilor existente ale lumii, judecata de apoi a democrației, faimoasa lună mai a anului 1852¹⁵⁰, se apropia tot mai mult. Pentru a întîmpina această mare zi pe deplin înarmat, Gottfried Kinkel a trebuit să îmbrace din nou pielea de leu a politicii și să stabilească relații cu „emigrația”.

Ajungem acum la „emigrația” londoneză, această adună-

* — „idci dizolvante”. — *Nota trad.*

tură de foști membri ai parlamentului de la Frankfurt, ai Adunării naționale de la Berlin și ai Camerei deputaților, de eroi ai campaniei din Baden, de titani care au jucat comedia pentru constituția imperiului¹⁵¹, de publiciști fără cititori, de flecari ai cluburilor și congreselor democratice, de gazetari de mîna a zecea și alții.

Marii bărbați ai Germaniei anului 1848 erau să sfirșească fără glorie, cînd victoria „tiranilor“ le-a adus scăparea, alungîndu-i în străinătate și făcînd din ei martiri și sfinți. Contra-revoluția i-a salvat. Dezvoltarea politicii de pe continent a dus pe cei mai mulți dintre ei la Londra, care a devenit astfel centrul lor european. E de la sine înțeles că, în această situație, eliberatorii lumii trebuiau să facă ceva, să întreprindă ceva, pentru ca în fiecare zi să reamintească publicului de existența lor. Trebuia împiedicată cu orice preț impresia că istoria lumii ar putea merge înainte și fără ajutorul acestor giganți. Cu cît această pleavă se dovedea mai incapabilă — atît din pricina propriei sale neputințe cît și a condițiilor existente — să facă realmente ceva, cu atît mai mult zel trebuia menținută acea activitate aparentă, sterilă, ale cărei acțiuni imaginare, partide imaginare, lupte imaginare și interese imaginare sînt trîmbițate cu atîta emfază de cei în cauză. Cu cît erau mai puțin în stare să provoace în realitate o nouă revoluție, cu atît mai mult trebuiau ei să sconteze în gînd această viitoare posibilitate, să împartă dinainte posturile și să savureze cu anticipație puterea. Această activitate agitată plină de fanfaronadă a luat forma unei societăți de asigurare reciprocă a titlului de mare bărbat și de garantare reciprocă a viitoarelor posturi guvernamentale.

V

Prima încercare de a înființa o asemenea „organizație” a fost făcută încă în primăvara anului 1850. Pe atunci a fost difuzat la Londra un „Proiect de circulară către democrații germani. Tipărit cu titlu de manuscris”, redactat într-un stil bombastic, și o „Scrisoare însoțitoare adresată conducătorilor”. Această circulară și scrisoare însoțitoare conțineau un apel la înființarea unei biserici democratice unice. Ca țel imediat se propunea crearea unui Birou central pentru problemele emigrației germane¹⁵², pentru administrarea în comun a treburilor emigranților, înființarea unei tipografii la Londra, unirea tuturor fracțiunilor împotriva dușmanului comun. După aceea emigrația trebuia să devină din nou centrul mișcării din țară, organizația emigrației urma să constituie începutul unei largi organizații a democrației. Acele persoane marcante care nu dispuneau de mijloace trebuiau să fie salarizate ca membri ai Biroului central, pe seama impunerii poporului german. Această impunere părea cu atât mai oportună cu cât „emigrația germană a sosit în străinătate nu numai fără un erou de seamă, dar chiar — ceea ce era cu mult mai rău — fără un *capital* comun”. Totodată nu se făcea un secret din faptul că comitetele maghiare, poloneze și franceze existente serveau drept model acestei „organizații” și printre rîndurile documentului se putea citi o oarecare invidie față de remarcabilii lor aliați, care aveau o poziție avantajoasă.

Circulara era opera comună a d-lor Rudolf *Schramm* și Gustav *Struve*, în spatele cărora se ascundea, ca membru corespondent, chipul senin al d-lui Arnold *Ruge*, care locuia pe atunci la Ostenda.

D-l *Rudolf Schramm* era un omuleț certăreț, limbut și extrem de confuz, a cărui deviză era următorul pasaj din

„Nepoții lui Rameau” : „Prefer să fiu un palavragiu impertinent decît să nu fiu nimic”¹⁵³. D-l Camphausen, aflat pe culmile puterii, i-ar fi dat bucuros înfiptului tînăr din Krefeld un post important dacă avansarea unui simplu stagiar n-ar fi contravenit buneicuvințe. Din cauza etichetei birocratice, d-lui Schramm nu-i rămînea deschisă decît o carieră în democrație. Aici a reușit într-adevăr să ajungă președinte al clubului democratic din Berlin și ulterior, cu sprijinul cîtorva deputați ai stîngii, a fost ales deputat al orașului Striegau * în Adunarea națională de la Berlin. Aici, Schramm, de obicei atît de guraliv, s-a distins printr-o tăcere îndărătnică, însoțită însă de o neconținută bombăneală. După dizolvarea Adunării constituante, acest democrat tribun al poporului a scris o broșură constituțional-monarhistă, dar n-a mai fost reales. Mai tîrziu, în timpul guvernului Brentano, și-a făcut o scurtă apariție la Baden, unde, la „Clubul progresului categoric”¹⁵⁴, l-a cunoscut pe Struve. Cînd a ajuns la Londra a declarat că intenționează să renunțe la orice activitate politică și de aceea a lansat imediat circulara sus-menționată. În fond, d-l Schramm, birocratul ratat, își închipuie, avînd în vedere relațiile sale familiale, că reprezintă în emigrație partea radicală a burgheziei, și în realitate el și este o caricatură destul de reușită a burghezului radical.

Gustav Struve este una dintre figurile cele mai remarcabile ale emigrației. Fața sa ca de safian, ochii bulbucați, cu o expresie pe jumătate prostească, pe jumătate șireată, chelia cu o strălucire blîndă, trăsăturile sale, o îmbinare de slav și calmuc, trădează de la prima privire pe omul neobișnuit, impresie care devine și mai pregnantă datorită vocii stinse, guturale cu care rostește cuvintele pe un ton onctuos, patetic și gravității emfatică a manierelor sale. De altfel, din respect pentru adevăr, trebuie să recunoaștem că, deși în prezent devine tot mai greu pentru oricine să se distingă, Gustav al nostru a căutat să se remarce printre concetățenii săi fie și numai prin aceea că el a apărut cînd în rolul de profet, cînd de cavalier de industrie, cînd de operator de bătături, făcînd din cele mai ciudate ocupații profesiunea sa de bază și propovăduind tot felul de absurdități. Așa, de pildă, i-a venit deodată ideea să se entuziasmeze, ca rus de origină, pentru libertatea Germaniei, după ce mai înainte ocupase un post supranumerar la ambasada rusă de pe lîngă Bundestag¹⁵⁵ și scrisese o mică broșură în interesul Bundestagului. Întrucît

* Denumirea germană a orașului polonez : Strzegom. — *Nota red.*

el considera că propriul său craniu este un model de craniu uman normal, a început să se pasioneze de cranioscopie, și de atunci nu mai avea încredere decât în cei al căror craniu îl pipăise și-l studiasse în prealabil. În afară de aceasta a încetat de a mai mânca carne și a devenit propovăduitorul evangheliei unei hrane exclusiv vegetale. De asemenea prezicea timpul probabil, era un adversar înverșunat al fumatului și făcea o agitație susținută în favoarea principiilor morale ale catolicismului german ¹⁵⁶ și a hidroterapiei. El, care nutrea o profundă aversiune împotriva oricărei științe pozitive, s-a entuziasmat, firește, față de universitățile libere, în care, în locul celor patru facultăți ¹⁵⁷, trebuia să se predea cranioscopia, fizionomia, chiromanția și necromanția. Întru totul în spiritul său era și extrema încăpăținare de care a dat dovadă în încercările sale de a deveni un mare scriitor, tocmai din cauză că maniera lui de a scrie era în absolută contradicție cu tot ce poate fi numit stil.

Încă la începutul deceniului al 5-lea, Gustav a fondat „Deutscher Zuschauer” ¹⁵⁸, o foaie scoasă de el la Mannheim, pe care a patentat-o și care, ca o idee fixă, l-a urmărit pretutindeni. De asemenea, încă de pe atunci a făcut descoperirea că cele două cărți care erau pentru el Vechiul și Noul testament, și anume: „Istoria universală” a lui Rotteck și „Dicționarul științelor politice” al lui Rotteck și Welcker ¹⁵⁹, nu mai corespundeau cu spiritul vremii și necesitau o nouă ediție *democratică*. Această prelucrare, de care Gustav s-a apucat numaidecât, publicînd în prealabil un fragment intitulat „Bazele științelor politice” ¹⁶⁰, a devenit, „începînd din 1848, o necesitate imperioasă, întrucît răposatul Rotteck n-a folosit experiența ultimilor ani”.

Între timp au izbucnit una după alta cele trei „răscoale populare” din Baden, pe care însuși Gustav în descrierea sa istorică ¹⁶¹ le consideră drept centrul întregii mișcări mondiale moderne. Ajuns în exil îndată după insurecția lui Hecker, tocmai pe cînd era ocupat să scoată din nou la Basel al său „Deutscher Zuschauer”, a suferit o lovitură grea — editorul de la Mannheim continuă să editeze „Deutscher Zuschauer” de acolo sub conducerea altui redactor. Lupta dintre adevăratul și falsul „Deutscher Zuschauer” a fost atît de acerbă, încît ambele ziare au pierit în luptă. În schimb, Gustav a elaborat o constituție pentru republica federativă germană, potrivit căreia Germania urma să fie împărțită în 24 de republici, fiecare dintre ele avînd un președinte și două

Camere. La această constituție era anexată o hartă minuțios întocmită pe care se putea vedea limpede întreaga împărțire teritorială.

În septembrie 1848 a început a doua insurecție, în care Gustav al nostru întrunea într-o singură persoană pe Cesar și pe Socrate. El a folosit timpul pe care a avut prilejul să-l petreacă din nou pe pământul Germaniei pentru a-i lămuri în mod convingător pe țărani din Pădurea neagră cât de vătămător este fumatul. La Lörrach, el a scos buletinul său sub titlul: „Organ guvernamental. Statul german liber. Libertate, bunăstare, cultură”¹⁶². În coloanele acestui organ a apărut, printre altele, următorul decret:

„Art. 1. Taxa vamală suplimentară de 10% asupra mărfurilor importate din Elveția a fost desființată. Art. 2. *Directorul vămilor, Christian Müller, este însărcinat cu aplicarea acestei hotărâri*”.

Credincioasa lui Amalia împărțea cu el toate greutățile și după aceea le descria în culori romantice. În afară de aceasta, ea a fost de față când s-a luat jurământul jandarmilor prizonieri, ea a fost aceea care prindea banderola roșie pe brațul celor ce jurau credință statului liber german, și apoi îi îmbrățișa. Din păcate, Gustav și Amalia au căzut prizonieri și au fost băgați la închisoare, unde neobositul Gustav a reluat imediat transpunerea în formă republicană a „Istoriei universale” a lui Rotteck, pînă când, în sfîrșit, cea de-a treia insurecție i-a redat libertatea. Acum Gustav a devenit membru al unui adevărat guvern provizoriu, și din acest moment la celelalte idei fixe ale sale se mai adaugă și mania guvernelor provizorii. Ca președinte al consiliului de război, el s-a grăbit să încurce cât mai mult treburile departamentului său și să-l propună pe „trădătorul” Mayerhofer ca ministru de război (vezi Goegg. „Privire retrospectivă...”, Paris, 1850¹⁶³). Mai tîrziu a aspirat zadarnic să fie numit ministru de externe și să i se pună la dispoziție suma de 60.000 de florini. Curînd d-l Brentano l-a eliberat din nou pe Gustav al nostru de povara puterii, și Gustav a devenit șeful opoziției din „Clubul progresului categoric”. El îndrepta de preferință această opoziție împotriva acelor măsuri ale lui Brentano pe care el însuși le susținuse mai înainte. Deși acest club a fost desființat și Gustav a trebuit să se refugieze în Palatinat, această nenorocire a avut totuși o latură bună, și anume că la Neustadt pe Haardt a putut să apară din nou un număr unic al nelipsitului „Deutscher Zuschauer”, compensîndu-l pe Gustav pentru

multe suferințe nemeritate. O altă satisfacție a avut-o atunci când, cu prilejul unor alegeri suplimentare, a fost ales într-un orașel obscur din Badenul de sus membru al Adunării constituante badeneze, ceea ce i-a dat posibilitatea să se reîntoarcă la Baden ca persoană oficială. În această adunare Gustav s-a distins numai prin următoarele trei propuneri făcute la Freiburg : 1) la 28 iunie : să fie declarat trădător oricine va intra în tratative cu dușmanul ; 2) la 30 iunie : să fie numit un nou guvern provizoriu, din care Struve să facă parte ca membru cu drepturi depline ; 3) după respingerea acestei propuneri, în aceeași zi : bătălia pierdută de la Rastatt făcând inutilă orice rezistență, populația din Badenul de sus să fie scutită de grozăviile războiului, și în acest scop să se dea fiecărui funcționar și soldat solda pe zece zile înainte, iar membrilor Adunării constituante să li se plătească diurna pe zece zile și cheltuieli de drum și apoi cu surle și trîmbițe ei să plece în Elveția. După ce și această propunere a fost respinsă, Gustav a plecat pe cont propriu în Elveția, de unde, fiind alungat de bîta lui James Fazy, s-a aciuit la Londra. Acolo a făcut cunoscută lumii noua sa descoperire despre cele șase *flagele ale omenirii*. Aceste șase flagele erau : monarhii, nobilimea, popii, birocrația, armata permanentă, sacul cu bani și ploșnițele. În ce spirit l-a prelucrat Gustav pe răposatul Rotteck se poate vedea dintr-o altă descoperire a sa, și anume că sacul cu bani este o invenție a lui Ludovic-Filip. În legătură cu aceste șase flagele, Gustav a început să scrie predici în „Deutsche Londoner Zeitung” ¹⁰⁴ — ziarul fostului duce al Braunschweigului —, pentru care a primit un onorariu frumușel și de aceea a acceptat recunoscător cenzura d-lui duce. Aceasta a fost atitudinea lui Gustav față de primul flagel — monarhii. Cît despre cel de-al doilea flagel — nobilimea, republicanul nostru religios și moral și-a comandat cărți de vizită pe care era tipărit „baron von Struve”. Dacă nu a reușit să intre în relații tot atît de prietenoase cu celelalte flagele, aceasta nu e vina lui. Apoi Gustav a folosit vacanța sa la Londra pentru întocmirea unui calendar republican, în care în locul sfinților figurau numai nume de oameni cu convingeri ferme, și cel mai adesea numele de „Gustav” și „Amalia” ; lunile anului au căpătat denumiri germane, după modelul calendarului francez republican, și alte asemenea lucruri de folos unanim și unanim cunoscute. De altfel și la Londra au reapărut iubitele lui idei fixe — să scoată din nou ziarul „Deutscher Zuschauer”, să reînființeze „Clubul pro-

gresului categoric" și să constituie un guvern provizoriu. În toate aceste puncte el avea asentimentul total al lui Schramm, și astfel a luat naștere circulara.

Al treilea membru al acestei uniuni, marele *Arnold Ruge*, se distinge printre toți ceilalți emigranți prin înfățișarea sa de majur care tot mai așteaptă să fie numit într-o funcție civilă. Nu se poate spune că acest cavaler ar avea un fizic deosebit de plăcut. Cunoștințele sale din Paris spuneau de obicei că mutra sa, pe jumătate pomeraniană, pe jumătate slavă, seamănă cu un cap de jder (*figure de fouine*). Arnold Ruge, fiu de țaran din insula Rügen, un martir care a zăcut șapte ani în închisorile prusiene pentru participare la uneltirile demagogilor¹⁶⁵, s-a aruncat nebunește în brațele filozofiei hegeliene de îndată ce a descoperit că este suficient să răsfoiești „Enciclopedia”¹⁶⁶ lui Hegel pentru a fi scutit de studiul tuturor celorlalte științe. În afară de aceasta, el se conducea după principiul pe care l-a expus în una din nuvelele sale și pe care căuta să-l răspîndească în rîndul prietenilor săi — nefericitul Herwegh ar putea să ne spună multe despre acest lucru —, și anume principiul că în căsătorie trebuie să *te realizezi*, și de aceea încă de tînr și-a creat prin căsătorie „o bază substanțială”.

Cu ajutorul frazelor sale hegeliene și al „bazei substanțiale”, el a reușit să ajungă portarul filozofiei germane, calitate în care avea misiunea să anunțe și să laude, atît în „Hallische Jahrbücher” cît și în „Deutsche Jahrbücher”¹⁶⁷, stelele care apăreau pe firmament și cu această ocazie să le și exploateze cu destulă abilitate sub raport literar. Din păcate, foarte curînd a început perioada anarhiei filozofice, perioadă în care știința nu mai avea un rege recunoscut, în care Strauss, B. Bauer, Feuerbach se războiau între ei și în care cele mai felurite și eterogene elemente au început să turbure claritatea doctrinei clasice. Acum Ruge al nostru era complet dezorientat și nu mai știa încotro s-o apuce; din categoriile sale hegeliene, care și așa erau lipsite de orice legătură, se făcu o adevărată harababură și deodată simți nevoia irezistibilă de a intra într-o mișcare puternică în care să nu aibă prea mare importanță felul cum gîndești și cum scrii.

La „Hallische Jahrbücher” Ruge juca rolul pe care l-a jucat răposatul editor Nikolai la vechiul „Berliner Monatschrift”¹⁶⁸. Ca și acesta, Ruge considera că principala sa menire este de a tipări lucrările altora și de a trage din ele

foloase materiale, precum și material literar pentru propriile sale efuziuni sentimentale. Dar, din această copiere a articolelor colaboratorilor săi, din acest proces de digerare literară, mergînd pînă la inevitabilul lui rezultat final, Ruge al nostru știa să scoată mai mult decît predecesorul său. Și apoi Ruge nu era portarul culturii germane, ci Nikolai al filozofiei moderne germane, și el a știut să ascundă platitudinea nativă a geniului său îndărătul mărcinișului frazeologiei sale speculative. Ca și Nikolai, el a luptat vitejește împotriva *romanticii*, tocmai pentru că, din punct de vedere critic, Hegel în „Estetica“ sa și, din punct de vedere literar, Heine în „Școala romantică“¹⁶⁹ o înlăturaseră demult. Dar, spre deosebire de Hegel, părerea lui coincidea cu a lui Nikolai, în sensul că, în calitatea sa de adversar al romanticii, este îndreptățit să prezinte ca ideal desăvîrșit filistinismul banal și, în primul rînd, propria sa figură de filistin. În acest scop, precum și pentru a-l învinge pe dușman în propria sa sferă, Ruge a scris și niște versuri, a căror anostitate, mai searbădă decît a oricăruia dintre olandezi, a aruncat-o cu insolență în obrazul romanticilor, ca o provocare.

De altfel, gînditorul nostru pomeranian nu se simțea prea la largul lui în filozofia hegeliană. Pe cît era de tare în constatarea contradicțiilor, pe atît era de incapabil de a le rezolva, și dialectica îi inspira o aversiune foarte explicabilă. Așa se face că în creierul său dogmatic trăiau în bună înțelegere sub același acoperămint cele mai flagrante contradicții și că gîndirea sa, care oricum nu era prea ascuțită, nu se simțea nicăieri mai bine decît într-o societate atît de pestriță. I se întîmpla chiar uneori să digere simultan, în maniera care-i era proprie, două articole scrise de autori diferiți și să le contopească într-un nou produs, fără să-și dea seama că cele două lucrări erau scrise de pe poziții diametral opuse. Înfundîndu-se mereu în contradicții el ieșea din încurcătură prezentînd teoreticienilor gîndirea sa defectuoasă drept un mod practic de a gîndi, iar practicienilor — stîngăcia sa în viața practică și inconsecvența sa drept cea mai înaltă cucerire a gîndirii teoretice și declarînd, în sfîrșit, că tocmai această împotmolire în contradicții de nerezolvat, această credință haotic necritică în conținutul tuturor frazelor la modă înseamnă „convingere“.

Înainte de a urmări în continuare peripețiile vieții lui Moritz von Sachsen, cum îi plăcea lui Ruge să-și spună în cercurile intime, vom mai arăta două trăsături caracteristice

ale sale, care s-au vădit încă pe timpul cînd activa la „Jahrbücher”. Prima este *mania manifestelor*. Cum venea cineva cu vreun nou punct de vedere, căruia Ruge îi prevedea un oarecare viitor, el scotea un manifest. Întrucît nimeni nu-i poate reproșa că s-a făcut vreodată vinovat de o idee originală, un asemenea manifest îi oferea întotdeauna o ocazie binevenită pentru a susține, într-o formă mai mult sau mai puțin emfatică, că ideea cea nouă îi aparține lui și, în consecință, să încerce să întemeieze un partid, o fracțiune, o „masă” care să-l sprijine și pe lîngă care el să poată îndeplini slujba de major. Vom vedea mai tîrziu la ce perfecțiune inimaginabilă a ajuns Ruge în fabricarea de manifeste, proclamații și pronunțamente.

A doua trăsătură caracteristică a sa este acea *sîrquință* specifică în care Arnold este neîntrecut. Deoarece nu-i prea place să studieze, sau, cum se exprimă el, „să colinde de la o bibliotecă la alta”, preferă „să se inspire din realitatea vie”, adică să-și noteze în fiecare seară cu cea mai mare conștiințiozitate tot ce-i trece prin minte, toate „curiozitățile”, ideile inedite și alte noutăți pe care le-a auzit, le-a citit sau le-a aflat în timpul zilei. Toate acestea sînt apoi folosite, cînd se ivește prilejul, ca material pentru lecția pe care Ruge și-o face zilnic cu aceeași conștiințiozitate cu care-și satisface celelalte necesități naturale. De aceea admiratorii săi obișnuiau să spună că el suferă de o incontinență a cernelii. Nu împortă despre ce anume este vorba în acest produs zilnic al activității sale scriitoricești; principalul este că Ruge toarnă peste orice temă unul și același delicios sos stilistic care se potrivește la toate, întocmai cum englezii cu aceeași plăcere își asezonează cu al lor „sos Soyer” sau Warwickshire și peștele, și carnea de pasăre, și cotletele, și orice altă mîncare. Această cotidiană *diaree* stilistică, Ruge o denumeste de preferință „forma pregnant frumoasă” și o consideră un motiv suficient pentru a se pretinde „artist”.

Deși Ruge era mulțumit cu slujba sa de portar al filozofiei germane, totuși în fundul sufletului său îl rodea un vierme. El nu scrisese încă nici o carte groasă, și în fiecare zi îl invidia pe fericitul Bruno Bauer, care de tînră publicase optsprezece tomuri voluminoase. Pentru a înlătura această disproporție, Ruge a început să tipărească unul și același articol sub trei titluri diferite în unul și același volum, și apoi să publice unul și același volum în cele mai diferite formate. În felul acesta au apărut opere complete ale lui Arnold Ruge,

iar autorul lor numără și acum în fiecare dimineață, volum cu volum, exemplarele frumos legate din biblioteca sa, spunînd cu satisfacție: „Bruno Bauer nu are, totuși, nici o convingere!”.

Dacă Arnold n-a reușit să înțeleagă filozofia hegeliană, el era, în schimb, o întruchipare a uneia dintre categoriile hegeliene. El reprezenta cu o uimitoare fidelitate „conștiința cinstită”, și de acest lucru s-a convins cu atît mai mult cînd a făcut plăcuta descoperire în „Fenomenologie”¹⁷⁰ — care, de altfel, a rămas pentru el o carte cu șapte peceti — că conștiința cinstită se delectează întotdeauna cu sine însăși. „Conștiința cinstită” ascunde sub o virtute sîcîitoare toate năravurile perfide ale filistinului; ea își poate îngădui orice ticăloșie pentru că știe că la baza ticăloșiei ei stă cinstea. Însăși prostia devine un merit, întrucît ea este o dovadă incontestabilă a fermității convingerilor. Orice gînd ascuns este întărit de convingerea onestității interioare, și cu cît „conștiința cinstită” pune la cale mai multe înșelăciuni sau mici ticăloșii, cu atît se poate ea manifesta cu mai multă sinceritate și încredere. Sub aureola intenției cinstite, toate micile păcate ale filistinului se transformă în tot atîtea virtuți, egoismul josnic este prezentat sub forma înfrumusețată a unei pretinse jertfe, lașitatea drept curaj, în accepția mai înaltă a cuvîntului, josnicia devine generozitate și manierele grosolane, impertinente, de bătăran, se transformă în simptome de franchețe și umor sănătos. Canal în care se scurg într-un amestec ciudat toate contradicțiile filozofiei, democrației și, mai cu seamă, ale frazeologiei, altminteri un individ înzestrat din plin cu toate viciile, josniciile și meschinăriile unui țaran iobag lăsat în libertate: viclenia și prostia, lăcomia și stîngăcia, servilismul și aroganța, falsitatea și simplitatea; filistin și ideolog, ateu și drept-credincios al vorbelor goale, ignorant perfect și filozof perfect în una și aceeași persoană — acesta este Arnold Ruge al nostru, a cărui preziune a avut-o Hegel încă în 1806.

După suspendarea revistei „Deutsche Jahrbücher”, Ruge și-a transportat familia la Paris într-un echipaj făcut special în acest scop. O soartă nefericită l-a făcut să se întâlnească acolo cu Heine, care a salutat în el pe omul care „l-a tradus pe Hegel în limba pomeraniană”. Heine l-a întrebat dacă Prutz nu este un pseudonim de-al lui, ceea ce Ruge, foarte corect, a negat. Dar Heine nu s-a lăsat convins că nu Arnold al nostru este autorul poeziilor semnate Prutz. De altfel, Heine a

descoperit foarte curînd că, chiar dacă Ruge nu are talent, în schimb poartă cu succes masca unui caracter puternic, și așa se face că prietenul nostru Arnold i-a sugerat poetului ideea creării lui Atta Troll ¹⁷¹. Dacă Ruge nu și-a immortalizat șederea sa la Paris prin vreo operă grandioasă, îi revine totuși meritul că Heine a făcut acest lucru în locul lui. Ca recunoștință poetul i-a închinat cunoscutul epitaf :

Atta Troll, urs cu tendință,
Drept, pios și soț fierbinte,
Sub al vremilor imbold,
Devenit-a sanchilot.

La joc nu-i el meșter mare,
Dar părosu-i piept cuprinde
Cuget-nalt. Chiar dacă pute
Și talent n-are — e-un caracter.

Aventura lui Arnold al nostru la Paris a fost că s-a încurcat cu comuniștii și că a publicat în „Deutsch-Französische Jahrbücher” articole ale lui Marx și Engels ¹⁷², în care se spunea exact contrarul celor anunțate de el în cuvîntul introductiv. „Allgemeine Zeitung” din Augsburg i-a atras atenția asupra acestei catastrofe, dar el a suportat-o cu o remanare filozofică.

Pentru a compensa stingăcia înăscută de care dădea dovadă în societate, Ruge al nostru a învățat pe de rost cîteva anecdote amuzante pe care le povestea cu diferite prilejuri și pe care le numea „curiozități”. Obișnuința îndelungată de a manevra cu aceste „curiozități” a făcut ca, încetul cu încetul, pentru el toate evenimentele, toate situațiile create, toate relațiile să se transforme în curiozități plăcute sau neplăcute, bune sau rele, importante sau neimportante, interesante sau plicticoase. Forfota din Paris, nenumăratele impresii noi, socialismul, politica, Palais-Royal ¹⁷³, studiile ieftine, toate la un loc l-au copleșit pe nefericitul Ruge într-asa măsură, încît în capul său s-a produs o permanentă învălmășeală de tot felul de curiozități, iar Parisul a devenit pentru el un bazar inepuizabil de curiozități. El însuși a ajuns, printre altele, la curiozitatea de a propune să se confecționeze îmbrăcăminte pentru proletariat din rumeguș ; în general, el avea o slăbiciune pentru curiozități industriale, pentru care căuta într-una, fără succes, acționari.

Cînd au fost expulzați din Franța germanii care s-au remarcat mai mult sau mai puțin în politică, Ruge a evitat această soartă, prezentîndu-se ministrului Duchâtel în calitate de savant sérieux*. Această idee i-a fost probabil sugerată de „savantul” din lucrarea lui Paul de Kock „Amant de la lune”, care s-a declarat savant pentru că a descoperit o metodă originală de a trage cu dopuri în aer¹⁷⁴.

Nu mult după aceea, Arnold a plecat în Elveția, unde s-a întilnit cu fostul subofițer olandez, scriitorul provincial din Colonia și mărunțul slujbaș fiscal prusian K. Heinzen. Între ei s-a legat curînd o prietenie foarte strînsă. Heinzen a învățat de la Ruge filozofie, Ruge de la Heinzen — politică. De atunci Ruge simte nevoia imperioasă de a apărea ca filozof par excellence** numai în fața elementelor mai ignorante ale mișcării germane. Soarta l-a făcut să cadă din ce în ce mai jos sub acest raport, pînă cînd, în cele din urmă, nu mai trecea drept filozof decît în ochii popilor care se numărau printre „Amicii luminii”¹⁷⁵ (Dulon), ai pastorilor germano-catolici (Ronge) și ai Fanny-ei Lewald. Între timp, în filozofia germană anarhia creștea cu fiecare zi. „Unicul”¹⁷⁶ lui Stirner, socialismul, comunismul etc. — toate ideile de ultimă oră au făcut ca învălmășeala din capul lui Ruge să ajungă la paroxism. Era momentul să facă un pas important. Și atunci și-a găsit Ruge salvarea în *umanism*, adică acea frazeologie prin care toți confuzii din Germania, de la Reuchlin pînă la Herder, și-au camuflat dezorientarea. Frazeologia aceasta părea cu atît mai oportună cu cît tocmai atunci Feuerbach „descoperise din nou omul”, și Arnold se cramponă cu atîta desparere de ea, încît nici pînă în ziua de azi nu s-a mai putut debarasa de ea. Dar în Elveția Arnold a făcut încă o descoperire, incomparabil mai importantă, și anume aceea „că printr-o apariție repetată în fața publicului «eul» se afirmă ca un caracter”. De atunci s-a deschis în fața lui Arnold un nou cîmp de activitate. Lipsa de obraz și sicîiala neobrăzată el le-a ridicat la rangul de principiu. Ruge trebuia să participe la toate, să-și vîre nasul în toate. Nici o găină nu se putea oua fără ca Ruge să nu „redacteze rațiunea” acestui „eveniment”¹⁷⁷. Cu orice preț trebuia menținută legătura cu vreo mică gazetă provincială, prielnică unei „apariții repetate”. El n-a mai scris nici un articol care să nu fie semnat cu numele lui și în care să nu vorbească, pe cît posibil, de

* — savant serios. — *Nota trad.*

** — prin excelență. — *Nota trad.*

propria lui persoană. Principiul „aparității repetate” trebuia extins asupra fiecărui articol, care trebuia să apară mai întâi sub formă de scrisori în ziare europene și (după plecarea lui Heinzen la New York) în ziare americane, apoi să fie tipărită ca broșură și, în sfârșit, repetat din nou în operele complete.

Astfel înarmat, Ruge al nostru s-a putut reîntoarce la Leipzig pentru a se impune definitiv ca un „*character*”. Dar aici situația nu era prea roză. Vechiul său prieten, editorul Wigand, îl înlocuise cu mult succes în rolul de Nikolai, și, deoarece nu exista nici un post vacant, Ruge s-a cufundat în gânduri pesimiste despre deșertăciunea tuturor „curiozităților”, când deodată a izbucnit revoluția germană.

În ea și-a găsit și Arnold al nostru salvarea. A început, în sfârșit, grandioasa mișcare în care chiar și omul cel neajutorat poate să înoate cu ușurință dus de curent, și Ruge a plecat imediat la Berlin, unde intenționa să pescuiască în apă tulbure. Întrucât tocmai izbucnise o *revoluție*, el socotea că lucrul cel mai oportun este să propună o *reformă*. Și a înființat chiar o foaie sub acest nume¹⁷⁸. Ziarul „*Réforme*”¹⁷⁹, care apărea la Paris înainte de revoluție, era ziarul cel mai anost, cel mai incult și mai plicticos din Franța. „*Reform*” din Berlin a dovedit că pînă și modelul său de la Paris poate fi întrecut și că chiar și în „metropola gândirii” se poate oferi fără jenă publicului german un ziar atît de inadmisibil. Sub pretextul că retorica greoaie a lui Ruge constituie cea mai bună garanție a conținutului ideilor lui, Arnold a fost ales ca reprezentant al orașului Breslau* în parlamentul de la Frankfurt. Aici a găsit imediat prilejul ca, în calitate de redactor al stîngii democrate, să scoată un *manifest* absurd. Remarcîndu-se, de altfel, numai prin înflăcărea sa pentru *manifeste* lansate în numele *congreselor popoarelor* europene, el a îmbrățișat plin de zel dezideratul unanim ca Prusia să fie absorbită de Germania. Ulterior, cînd s-a reîntors la Berlin, el a cerut ca Germania să fie absorbită de Prusia și Frankfurtul de Berlin, și cînd, în cele din urmă, i s-a năzărit să devină pair al Saxoniei, el a cerut ca Germania și Prusia să fie absorbite de Dresda.

Activitatea sa parlamentară nu i-a adus nici un fel de lauri, ba, dimpotrivă, propriul său partid a fost decepționat, convingîndu-se de stîngăcia și incapacitatea sa. *Totodată*, la „*Reform*” lucrurile mergeau din ce în ce mai rău, și el socotea că numai prezența lui la Berlin le poate îndrepta. În ca-

* Denumirea germană a orașului polonez Wrocław. — *Nota red.*

litate de „conștiință cinstită“, el a găsit, bineînțeles, și un pretext înalt politic pentru plecarea sa și a propus întregii stîngi să se retragă o dată cu el din parlament. Acest lucru, firește, nu s-a întîmplat și Ruge a plecat singur la Berlin. Aici el a făcut descoperirea că cel mai ușor pot fi rezolvate conflictele contemporane prin „*forma Dessau*“, cum a botezat el micul asediu al *Vienei*, el a scris un nou *manifest*, în care se cerea generalului *Wrangel* să vină în apărarea *Vienei* și s-o elibereze de trupele lui *Windischgrätz*. Pentru a obține sancționarea de către Congresul democraților¹⁸⁰ a acestui document unic, el a invocat pretextul că *manifestul* cu semnătură cu tot era gata cules și tipărit. În sfîrșit, cînd și la Berlin a fost instituită starea de asediu, d-l Ruge s-a dus la *Manteuffel* și i-a făcut o serie de propuneri cu privire la „*Reform*“, care au fost însă respinse. *Manteuffel* i-a mărturisit că și-ar dori ca toate ziarele de opoziție să fie ca „*Reform*“, că „*Neue Preussische Zeitung*“¹⁸¹ este mult mai periculos etc., afirmație pe care naivul Ruge, cu un aer triumfător, s-a grăbit s-o răspîndească în întreaga Germanie. Totodată, *Arnold* s-a pasionat pentru *rezistența pasivă*¹⁸², pe care a aplicat-o el însuși, lăsînd în voia soartei ziarul, redactorii și toate celelalte și luîndu-și tîlpășița. După cum se vede, fuga activă este cea mai categorică formă de rezistență pasivă. În fața contrarevoluției care se dezlănțuise, Ruge o luă la fugă de la Berlin pînă la Londra, fără a se mai uita înapoi.

În timpul răscoalei din mai de la Dresda, *Arnold* împreună cu prietenul său *Otto Wigand* și cu Consiliul comunal se aflau în fruntea mișcării din *Leipzig*. Împreună cu acești colegi ai lui, el a lansat un *manifest* energic adresat locuitorilor din *Dresda*, în care îi îndemna să lupte vitejește, căci la *Leipzig* stau de strajă Ruge, *Wigand* și părinții orașului, amintindu-le că pe cel care se păzește singur și Dumnezeu îl păzește. Dar nici nu apăruse bine *manifestul*, și viteazul nostru *Arnold* o zbughi spre *Karlsruhe*.

La *Karlsruhe* nu s-a simțit în siguranță, deși badenezii se aflau la *Neckar*, iar ostilitățile nici nu începuseră măcar. El i-a cerut lui *Brentano* să-l trimită la Paris în calitate de ambasador. *Brentano*, vrînd să facă o glumă pe socoteala lui, i-a încredințat acest post timp de 12 ore, dar a doua zi dimineața, tocmai cînd Ruge se pregătea să plece, a revocat această numire. Totuși, Ruge a plecat la Paris împreună cu *Schütz* și *Blind*, reprezentanții efectiv numiți de guvernul *Brentano*.

Acolo a avut o comportare atît de ciudată, încît chiar fostul său redactor, Oppenheim, a considerat de datoria sa să declare, în oficiosul „Karlsruher Zeitung”¹⁸³, că d-l Ruge n-a venit nicidecum la Paris în vreo calitate oficială, ci „din proprie inițiativă”. Odată, cînd Schütz și Blind l-au luat cu ei la Ledru-Rollin, Ruge a întrerupt brusc tratativele diplomatice și în fața francezului a început să-i denigreze cu atîta patimă pe germani, încît însoțitorilor lui nu le-a mai rămas altceva de făcut decît să se retragă consternați și rușinați. Veni ziua de 13 iunie, care l-a zguduit atît de puternic pe Arnold al nostru, încît fără nici un motiv și-a luat picioarele la spinare și nu s-a mai oprit decît la Londra, pe pămîntul britanic liber. Această fugă i-a dat prilej să se compare mai tîrziu cu Demostene.

La Londra, Ruge a făcut mai întii încercarea de a se proclama trimis al guvernului provizoriu din Baden. Apoi a încercat să pătrundă în presa engleză ca mare gînditor și scriitor german, dar a fost refuzat pretutindeni sub motiv că englezii sînt prea materialişti pentru a înțelege filozofia germană. În afară de aceasta a fost întrebat ce lucrări are, la care Ruge n-a putut răspunde decît printr-un oftat, și imaginea vie a lui Bruno Bauer îi apăru din nou în minte. Ce altceva erau chiar și operele sale complete dacă nu niște broșuri tipărite de mai multe ori? Ba nici măcar broșuri, ci numai niște articole de ziar broșate, și, în fond, nici chiar articole de ziar, ci fragmente încurcate din cărțile citite. Trebuia să întreprindă iarăși ceva, și Ruge a scris două articole pentru „Leader”¹⁸⁴, în care, sub pretextul prezentării democrației germane, afirmă că în Germania la ordinea zilei este acum „umanismul”, reprezentat prin Ludwig Feuerbach și Arnold Ruge, autorul următoarelor opere: 1) „Religia vremurilor noastre”, 2) „Democrația și socialismul”, 3) „Filozofia și revoluția”. Aceste trei opere epocale, care pînă în momentul de față nu se găsesc în nici o librărie, nu sînt, bineînțeles, nimic altceva decît titluri noi, nepublicate pînă acum, ale unor vechi articole scrise de Ruge. Totodată, Arnold și-a re luat temele sale zilnice, făcînd — spre propria sa instruire, spre folosul publicului german și spre marea groază a d-lui Brüggemann — retroversiunea în limba germană a unor articole reproduse în „Morning Advertiser”¹⁸⁵ din „Kölnische Zeitung”.

Nu tocmai acoperit de lauri, Ruge s-a retras la Ostenda, unde a avut suficient timp să se pregătească pentru rolul de atotînțelept *Konfuzius* * al emigrației germane.

Așa cum Gustav reprezintă hrana vegetală, iar Gottfried simțirea filistinului mic-burghez german, tot așa Arnold reprezintă gîndirea, sau, mai bine zis, lipsa de gîndire a acestuia. El nu croiește, ca Arnold Winkelried¹⁸⁶, drum libertății, ci el însuși este personificarea unui canal de scurgere a „libertății” **. În revoluția germană, Ruge este asemenea anunțului pe care-l întilnești la cîte un colț de stradă : aici este voie să urinezi.

Dar, în sfîrșit, să revenim la circulara noastră și la scrisoarea însoțitoare. Circulara nu a produs impresia așteptată și prima încercare de a înființa o biserică democratică unică a eșuat. Mai tîrziu Schramm și Gustav au declarat că vinovat de aceasta este numai Ruge, care nu știa nici să vorbească în limba franceză și nici să scrie în limba germană. Dar, cîrînd după aceea, marii bărbați au pornit din nou la lucru.

Che ciascuno oltre moda era possente,
Come udirete nel canto seguente ***.

* Joc de cuvinte : în loc de Confucius — confuzul. — *Nota red.*

** Joc de cuvinte : „Gasse der Freiheit” — „drumul libertății” ; „Gasse der Freiheit” — „canal de scurgere a libertății”. — *Nota red.*

*** — În ceea ce privește puterea, unul îl întrecea pe celălalt. Despre aceasta vom vorbi în cîntul următor (Boiardo. „Rolando innamorato”). — *Nota red.*

VI

O dată cu Gustav a sosit la Londra, venind din Elveția, Rodomonte-Heinzen¹⁸⁷. Karl Heinzen, care ani de-a rândul a trăit din amenințarea de a-i stîrpi pe „tirani” în Germania, după revoluția din februarie, într-un elan de nemaipomenită vitejie, s-a încumetat să pășească din nou pe pămîntul german, pe mica insulă Schuster, și apoi a plecat în Elveția ; din Geneva, unde se simțea în siguranță, a început iar să tune și să fulgere împotriva „tiranilor și asupritorilor poporului”, profitînd de ocazie pentru a declara că „Kossuth este un om mare, dar Kossuth a uitat de Knallsilber” *. Și, întrucît avea oroare de vărsarea de sînge, Heinzen a devenit alchimistul revoluției. El visa la o substanță explozivă care, cît ai clipi din ochi, să arunce în aer întreaga reacțiune din Europa, fără ca cel care o folosește să-și frigă măcar degetele. O deosebită aversiune îi inspirau „plimbările” sub ploaia de gloanțe și modul obișnuit de ducere a războiului, în care convingerea nu te face imun pentru gloanțe. În timpul guvernării d-lui Brentano, el a înfruntat chiar riscul unei călătorii revoluționare la Karlsruhe. Deoarece nu a găsit acolo răsplata așteptată pentru actele sale de bravură, s-a hotărît ca, pînă una-alta, să conducă monitorul ** „trădătorului” Brentano. Dar, cînd prusienii au pornit ofensiva, a declarat că, el, Heinzen, „n-are de gînd să se lase ucis” pentru trădătorul Brentano și, sub pretext că vrea să înființeze un detașament de elită în care convingerea politică și organizarea militară să se completeze reciproc, cu alte cuvinte în care lașitatea militară să treacă drept curaj politic — în permanentă goană după acest detașament model de voluntari —, el s-a tot retras pînă a ajuns din nou pe pămîntul cunoscut al Elveției. „Călătoria

* — fulminatul de mercur. — *Nota trad.*

** — „Karlsruher Zeitung”. — *Nota red.*

Sofiei de la Memel pînă în Saxonia" ¹⁸⁸ a fost mai sîngeroasă decît marșul revoluționar al lui Rodomonte. Ajuns în Elveția, el a declarat că în Germania nu mai există bărbați, că adevăratul Knallsilber încă n-a fost descoperit, că războiul nu e dus cu convingeri revoluționare, ci în mod obișnuit, cu praf de pușcă și cu gloanțe, și că acum el va porni la revoluționarea Elveției, întrucît socoate Germania pierdută. În idilic izolata Elveție, datorită limbii stîlcite în care se vorbea aici, Rodomonte a putut să treacă drept un scriitor german și chiar drept un om periculos. El a dobîndit ceea ce a vrut. A fost expulzat și expediat la Londra pe cheltuiala Confederației elvețiene. Rodomonte-Heinzen nu a participat direct la revoluția din Europa, dar, fără îndoială, ea i-a dat mult de furcă. Cînd a izbucnit revoluția din februarie, el a strîns la New York „fonduri pentru revoluție”, pentru a veni în ajutorul patriei, și a răzbătut pînă la granița elvețiană. Cînd a eșuat revoluția din martie, el s-a retras, pe cheltuiala Consiliului federal elvețian, din Elveția pînă dincolo de Canalul Mîneicii și astfel a avut satisfacția că revoluția a plătit tribut pentru înaintarea sa, iar contrarevoluția pentru retragerea sa.

În epopeile italiene cu cavaleri întîlnești la fiecare pas uriași puternici, lați în spate, înarmați cu niște ciomege enorme, dar care, în ciuda loviturilor lor barbare și a tărboboiului teribil ce-l fac, nu nimeresc niciodată pe adversar, ci întotdeauna numai copacii din jur. Un asemenea uriaș a la Ariosto este d-l Heinzen în literatura politică. Înzestrat de natură cu o statură butucănoasă și masivă, el vedea în aceasta un indiciu că e predestinat să ajungă om mare. Masivitatea sa corporală domină toate manifestările sale literare, corporale de la un capăt la altul. Adversarii lui sînt întotdeauna minusculi, pitici, care nu-i ajung nici pînă la gleznă și pe care el, aplecîndu-se, îi privește de la înălțimea sa. În schimb, acolo unde e cazul să se afirme corporal, „uomo membruto” * își găsește salvarea în literatură sau în tribunale. Astfel, de îndată ce s-a aflat în siguranță pe teritoriul englez, el a scris un articol despre curajul moral. Astfel, la New York, uriașul nostru s-a lăsat atîta vreme și de atîtea ori snopit în bătăi de un oarecare domn Richter, încît judecătorul de poliție, care la început nu-l amendase pe acesta decît cu sume mici de bani, în cele din urmă, luînd în considerație perseverența piticului Richter, l-a condamnat să plătească 200 de dolari despăgubire celui lovit.

* — „vlăjganul”. — *Nota trad.*

Completarea firească a acestui corp masiv, în care totul plesnea de sănătate, este *mintea sănătoasă*, care, după afirmația d-lui Heinzen, îi este proprie în cel mai înalt grad. Avînd în vedere această minte sănătoasă, Heinzen ca geniu înăscut nu a învățat nimic, și atît din punct de vedere literar cît și științific el este cu desăvîrșire ignorant. Datorită minții sale sănătoase, pe care o numește și „perspicacitate proprie” și pe baza căreia l-a asigurat pe Kossuth că „a pătruns pînă la ultimele limite ale ideilor”, el învață numai din auzite sau din cele citite prin ziare și de aceea rămîne mereu în urma vremii și poartă întotdeauna haina pe care literatura a lepădat-o de cîțiva ani, pe cînd îmbrăcămîntea nouă, modernă, cu care nu se poate încă deprinde, o proclamă imorală și reprobabilă. Dar în cele odată asimilate el crede absolut neclintit, considerîndu-le născute spontan în el, ceva de la sine înțeles, care trebuie recunoscut de oricine și pe care numai reaua-voință, prostia sau sofistica nu vor să le înțeleagă. Un corp atît de robust și o minte atît de sănătoasă trebuie să aibă și *convîngeri* ferme, cinstite, și exagerarea la maximum a acestor convîngeri i se potrivește de minune. În această privință Heinzen era neîntrecut. Cu fiecare prilej el invoca convîngerea, fiecărui argument el îi opunea convîngerea și oricărui om care nu-l înțelege sau pe care el nu-l înțelege i se aruncă în obraz că este lipsit de orice convîngere și că numai pentru că e rău intenționat și rău-voitor neagă un lucru limpede ca lumina zilei. Împotriva acestor ticăloși adepți ai lui Ahriman ¹⁸⁹, el cheamă în ajutor muza sa, indignarea; el ocărăște, vociferează, își dă aere, face morală și, cu spume la gură, ține predici dintre cele mai tragicomice, ca un călugăr capucin. El dovedește pînă unde poate ajunge literatura defăimătoare cînd este folosită de un om căruia îi lipsesc deopotrivă și spiritul, și cultura literară ale lui Börne. Cum îi este muza, așa îi este și stilul. Veșnicul „ciomag din traistă” ¹⁹⁰, dar ciomagul acesta este dintre cele mai obișnuite, la care chiar și proeminențele noduroase sînt lipsite de originalitate și nu înțeapă. Numai în cazurile cînd se lovește de știință se oprește nedumerit. Cu el se întîmplă ceea ce s-a întîmplat cu precupeața din Billingsgate ¹⁹¹ cu care s-a ciorovăit odată O’Connel și pe care a redus-o la tăcere atunci cînd a răspuns torentului ei de înjurături: „Toate astea ești d-ta, ba chiar mai rău. Ești un triunghi isoscel, un paralelipiped!”

Din trecutul d-lui Heinzen trebuie să spunem că în coloniile olandeze el a avansat, dacă nu pînă la gradul de general,

măcar pînă la cel de subofițer, umilire care l-a făcut ca după aceea să vorbească întotdeauna despre olandezi ca despre o națiune lipsită de convingeri. Mai tîrziu îl găsim din nou la Colonia, ca mărunt slujbaş fiscal, și în această calitate a scris o comedie în care mintea sa sănătoasă a încercat zadarnic să-și bată joc de filozofia lui Hegel¹⁹². Mai la largul lui s-a simțit el la rubrica birfelilor locale de pe ultima pagină a lui „Kölnische Zeitung”, unde cu multă gravitate făcea aprecieri despre divergențele din cadrul asociației de carnaval de la Colonia, instituție din care au ieșit toți oamenii mari ai Coloniei. Propriile lui necazuri, ca și cele ale tatălui său, silvicultorul Heinzen, în lupta împotriva superiorilor au căpătat în ochii lui, așa cum se întîmplă de obicei minții sănătoase ori de cîte ori are mici conflicte personale, importanța unor evenimente mondiale. El le-a descris în cartea „Birocrația prusiană”, lucrare cu mult mai proastă decît cea a lui Venedey¹⁹³ și care nu conține nimic altceva decît tînguierile subalternului împotriva superiorilor. Din cauza acestei cărți a fost implicat într-un proces de presă. Deși, în cel mai rău caz, îl amenința o pedeapsă cu închisoare pe șase luni, i se părea că-și riscă capul și s-a salvat fugind la Bruxelles. De aici el a cerut ca guvernul prusian să-i dea nu numai liberă trecere, dar să și desființeze pentru el întreaga procedură judiciară franceză și să fie judecat de curtea cu juri pentru simplă infracțiune¹⁹⁴. Guvernul prusian a emis un mandat de arestare împotriva lui ; el a răspuns printr-un „Mandat de arestare” a guvernului prusian¹⁹⁵ ; în această lucrare el a propovăduit, printre altele, rezistența morală și monarhia constituțională, iar pe revoluționari i-a declarat amoral și iezuiți. De la Bruxelles a plecat în Elveția. Aici, după cum am văzut mai sus, s-a întîlnit cu amicul Arnold și de la acesta, în afară de filozofia sa, a învățat și o metodă foarte utilă de îmbogățire. Întocmai așa cum Arnold, în cursul polemicii, căuta să-și însușească ideile adversarilor săi, tot așa și Heinzen, tot ocărîndu-le a început să-și însușească ideile noi combătute de el. De îndată ce a devenit ateu, el a și pornit cu o adevărată ardoare de prozelit o polemică furibundă împotriva bietului bătrîn Follen pentru că acesta nu vedea nici un motiv să devină ateu la bătrînețe. Republica federativă elvețiană, de care a dat cu nasul acum, i-a dezvoltat în așa măsură mintea sa sănătoasă, încît dorea să introducă aceeași republică federativă și în Germania. Dar tot mintea lui sănătoasă l-a dus la concluzia că acest lucru nu este posibil fără o revoluție, și

așa se face că Heinzen a devenit revoluționar. El a început un negoț cu pamflete, în care, pe tonul cel mai grosolan de țăran elvețian, propovăduia începerea imediată a „luptei”, amenințînd cu moartea pe toți monarhii care sînt cauza tuturor rețelilor de pe pămînt. El a încercat să înființeze în Germania comitete în vederea colectării de fonduri pentru tipărirea și difuzarea acestor pamflete, asociindu-le fără nici o jenă cu o cerșetorie pe scară largă, întreprindere în care adepții erau mai întii exploatați, iar apoi înjurați. Bătrînul Itzstein poate da mai multe amănunte în această privință. Pamfletele i-au adus lui Heinzen o mare faimă printre negustorii germani de vinuri care colindînd întreaga țară, îi făceau pretutindeni reclamă că este un „războinic” viteaz.

Din Elveția el a plecat în America ; aici, deși datorită stilului său de țăran elvețian trecea drept un adevărat poet, a reușit în scurt timp să ducă de ripă „Schnellpost”¹⁹⁶ din New York.

Înapoindu-se în Europa după revoluția din februarie, el a scris în „Mannheimer Abendzeitung”¹⁹⁷ cîteva comunicări în legătură cu sosirea marelui Heinzen și a scos o broșură împotriva lui Lamartine¹⁹⁸, drept răzbunare pentru că acesta, ca de altfel întregul guvern, îl ignora, neținînd seama de mandatul său de reprezentant al germanilor din America. În Prusia nu voia să se întoarcă, deoarece socotea că, în pofida revoluției din martie și a amnistiei, își riscă capul. El se aștepta să fie chemat de popor. Dar, cum acest lucru nu s-a întîmplat, a hotărît să-și pună candidatura la Hamburg pentru a fi ales în lipsă deputat în parlamentul de la Frankfurt ; fiind un prost orator, va vota cu atît mai energic. Dar a căzut în alegeri.

Sosind la Londra după terminarea insurecției din Baden, el și-a exprimat marea lui indignare împotriva tinerilor care l-au uitat și din cauza cărora oamenii l-au uitat pe marele bărbat din perioada anterevoluționară și postrevoluționară. El a fost întotdeauna numai l'homme de la veille* sau l'homme du lendemain**, niciodată însă l'homme du jour*** și cu atît mai puțin l'homme de la journée****. Intrucît adevăratul Knallsilber nu fusese încă descoperit, trebuiau găsite noi mijloace de luptă împotriva reacțiunii. De aceea el a cerut să fie jertfite 2.000.000 de capete, ca în calitate de dictator

* — omul zilei de ieri. — *Nota trad.*

** — omul zilei de mîine. — *Nota trad.*

*** — omul zilei. — *Nota trad.*

**** — omul zilei hotărîtoare. — *Nota trad.*

să poată înota pînă la glezne în sînge — vărsat, bineînțeles, de alții. În fond, principalul era să provoace scandal. Reacțiunea îl expediase pe socoteala ei la Londra, iar acum, printr-o expulzare din Anglia, trebuia să-l expedieze, tot gratuit, la New York. Dar planul său a eșuat și singura lui consecință a fost că în ziarele radicale franceze se vorbea despre Heinzen ca despre un smintit care era în stare să ceară 2.000.000 de capete numai pentru că el nu și l-a riscat niciodată pe al său. Iar ca o încununare el și-a publicat articolul său sîngeros, însetat de sînge ... în „Deutsche Londoner Zeitung” al fostului duce de Braunschweig, bineînțeles pe bani peșin.

Gustav și Heinzen nutreau de multă vreme unul pentru altul un sentiment de respect. Heinzen îl prezenta pe Gustav ca pe un înțelept, iar Gustav îl prezenta pe Heinzen ca pe un războinic. Heinzen nici n-a așteptat să se sfîrșească bine revoluția din Europa, pentru a pune capăt „funestei dezbinări din rîndurile emigrației germane democratice” și pentru a-și relua ocupațiile sale dinainte de martie. El „a prezentat pentru a fi pus în discuție un program al partidului revoluționar german, ca proiect și propunere a lui”. Acest program se distingea prin născocirea unui minister special pentru „acea ramură care nu e cu nimic mai puțin importantă decît toate celelalte, și anume un minister pentru organizarea terenurilor publice pentru jocuri, pentru lupte” (dar nu sub ploaia de gloanțe) „și a grădinilor”, precum și prin decretul prin care „se desființează privilegiile de care se bucură persoanele de sex bărbătesc, în special, în căsătorie” (și îndeosebi în tactica loviturii în război. Vezi Clausewitz). Acest program, care nu era decît o notă diplomatică adresată de Heinzen lui Gustav — căci nimeni altul nu i-a acordat vreo importanță —, în loc să-i unească, a dus la o ruptură imediată între acești doi claponi. Heinzen cerea pentru „perioada revoluționară de trecere” un dictator unic, neapărat prusian, și pentru a evita orice neînțelegere adăuga: „Dictatorul nu poate fi un soldat”. Gustav, dimpotrivă, preconiza o dictatură formată din trei persoane, din care, în afară de el, trebuiau să mai facă parte cel puțin doi badenezi. Pe lîngă aceasta, lui Gustav i s-a părut că în programul publicat în pripă Heinzen i-ar fi furat o „idee”. Astfel a eșuat această a doua încercare de unire, iar Heinzen, complet ignorat de toată lumea, a intrat din nou în întunericul anonimatului, unde a rămas pînă cînd, considerînd atmosfera din Anglia insuportabilă, a plecat în toamna anului 1850 la New York.

VII

Gustav și colonia abstinencei

După ce neobositul Gustav a mai făcut o încercare nereușită de a forma împreună cu Friedrich Bobzin, Habbegg, Oswald, Rosenblum, Cohnheim, Grünich și alți bărbați „de seamă” *un comitet central al emigranților*, el își îndreaptă pașii spre Yorkshire. Aici urma să înflorească o grădină fermecată în care să domnească nu viciul, ca în grădina Alcinei¹⁹⁹, ci virtutea. Un bătrîn englez, cu un deosebit simț al umorului, pe care Gustav al nostru îl plictisea cu teoriile sale, l-a prins de cuvînt și i-a pus la dispoziție în Yorkshire cîțiva morgeni de teren mlăștinos, cu condiția expresă de a întemeia în acel loc „colonia abstinencei”, o colonie în care să fie riguros interzis consumul de carne, de tutun și de băuturi spirtoase, în care să nu se permită decît hrana vegetală și în care toți coloniștii să fie obligați ca, în fiecare dimineață, în loc de rugăciune să citească un capitol din lucrarea lui Struve despre dreptul de stat. În plus, colonia trebuia să se întrețină prin muncă proprie. Însoțit de Amalia sa, de șvabul imberb Schnauffer și de alți cîțiva credincioși ai săi, Gustav porni resemnat la drum și întemeie „colonia abstinencei”. În această colonie se poate spune că domnea puțină „bună-stare”, multă cultură și deplină „libertate” de a te plictisi și a slăbi în voie. Și iată că într-o bună zi Gustav al nostru descoperi un complot îngrozitor. Partenerii săi, care nu aveau înclinațiile sale de rumegător și cărora hrana vegetariană le inspira o profundă aversiune, hotărîseră, fără știrea lui, să taie bătrîna vacă, singura pe care o aveau și al cărei lapte constituia principala sursă de venit a „coloniei abstinencei”. Gustav și-a dat cu pumnii în cap, a vărsat lacrimi amare din cauza acestei perfidii față de un biet animal, care e și el o făptură a lui Dumnezeu, și, plin de indignare, a declarat colonia desființată, hotărînd să se facă quaker neabstinent²⁰⁰ dacă nici de data asta nu reușește la Londra să trezească la viață ziarul „Deutscher Zuschauer” sau să formeze „un guvern provizoriu”.

VIII

Arnold, căruia sihăstria de la Ostenda nu-i era de loc pe plac și care ardea de dorința de „a-și repeta apariția” în fața publicului, a aflat despre necazul lui Gustav. Pe dată a hotărît să se întoarcă în grabă în Anglia, unde, cocoțându-se pe umerii lui Gustav, să ajungă unul dintre pentarhii democrației europene. Căci pe atunci se constituise Comitetul central european²⁰¹, format din Mazzini, Ledru-Rollin și Darasz, comitet al cărui suflet era Mazzini. Ruge mirosise că aici era un post vacant. E drept că Mazzini îl avea pe Ernst Haug, pe care el l-a făcut general, dar dacă la „Proscrit”²⁰² al său îl mai putea numi colaborator german, în nici un caz nu-l putea face pe acest om complet necunoscut membru în Comitetul său central. Ruge al nostru știa că Gustav se cunoștea cu Mazzini încă din Elveția. La rîndul lui, Ruge îl cunoștea pe Ledru-Rollin, dar, din nefericire, acesta nu-l cunoștea pe el. Și iată-l pe Arnold instalat la Brighton, unde îl alintă și-l giugiulea pe naivul Gustav, promițîndu-i că va edita la Londra, împreună cu el, „Deutscher Zuschauer” și chiar vor scoate împreună, pe socoteala lui, o ediție democratică a dicționarului științelor politice al lui Rotteck și Welcker. Totodată el a recomandat pe Gustav al nostru în calitate de mare bărbat și colaborator la una dintre gazetele germane de provincie, pe care, potrivit principiului său, o avea întotdeauna la îndemîină (de astă dată sorții au căzut pe „Bremer Tages-Chronik”²⁰³ a popii Dulon, membru al organizației „Amicii luminii”). O mină spală pe alta. Gustav l-a recomandat pe Arnold lui Mazzini. Deoarece Arnold vorbea o franceză absolut neinteligibilă, nimeni nu l-a putut împiedica să se prezinte lui Mazzini drept cel mai mare bărbat și, îndeosebi, „gînditor” al Germaniei. Fanaticul italian avea destulă experiență ca să recunoască în Arnold de la

prima vedere pe omul de care avea nevoie, l'homme sans conséquence *, și care putea să semneze în numele germanilor bulele sale antipapale. Așa a devenit Arnold Ruge a cincea roată la căruța democrației centrale europene. Când un alsacian oarecare l-a întrebat pe Ledru cum de i-a dat prin cap să se asocieze cu acest „bête” **, Ledru i-a răspuns tăios: „C'est l'homme de Mazzini” ***. Iar când Mazzini a fost întrebat de ce s-a asociat cu un om lipsit de idei ca Ledru, el a răspuns șiret: „C'est précisément pourquoi je l'ai pris” ****. Și Mazzini însuși avea toate motivele să se țină cât mai departe de oamenii cu idei. Iar Arnold Ruge simțea că și-a depășit propriul său ideal și câțva timp uită chiar de Bruno Bauer.

Dar când a trebuit să semneze primul manifest al lui Mazzini și-a amintit cu melancolie de vremea când s-a ridicat împotriva profesorului Leo la Halle și împotriva bătrînului Follen în Elveția: prima oară ca adept al învățaturii Sfintei treimi, iar a doua oară ca ateu umanist. De astă dată trebuia să se ridice, împreună cu Mazzini, în apărarea lui Dumnezeu împotriva monarhilor. Între timp conștiința filozofică a lui Arnold al nostru se demoralizase simțitor datorită legăturii sale cu Dulon și cu alți pastori, în ochii cărora el trecea drept filozof. În general, în ultima vreme, Arnold al nostru nu s-a putut debarasa de o oarecare slăbiciune pentru religie și, în plus, „conștiința” sa „cinstită” îi șoptea: „Semnează, Arnold! Paris vaut bien une messe”²⁰⁴. Pe gratis nu devine cineva a cincea roată la căruța guvernului provizoriu al Europei in partibus! Gîndește-te, Arnold! Nu-i puțin lucru să semnezi la fiecare două săptămîni un manifest și încă în calitate de «membre du parlement allemand» *****, în societatea celor mai mari bărbați ai Europei! ” Și, scaldat în sudoare, Arnold semna. „Ciudată curiozitate — mormăia el. — Ce n'est que le premier pas qui coûte” *****. Această din urmă frază el și-o notase cu o seară înainte în caietul său de însemnări. Dar aceasta nu era ultima încercare prin care avea să treacă Arnold. După ce Comitetul central european a lansat o serie de manifeste — către Europa, către francezi, către italieni, către polonezii din Silezia, către valahi, a venit în sfîrșit — noroc că tocmai atunci avusese loc marea bătălie de la Bron-

* — omul neînsemnat, fără importanță. — *Nota trad.*

** — nătărău. — *Nota trad.*

*** — „E omul lui Mazzini”. — *Nota trad.*

**** — „Tocmai de aceea l-am ales”. — *Nota trad.*

***** — „membru al parlamentului german”. — *Nota trad.*

***** — „Numai primul pas e greu”. — *Nota trad.*

zell ²⁰⁵ — și rîndul *Germaniei*. În proiectul său, Mazzini îi ataca pe germani pentru lipsa lor de cosmopolitism și, în special, pentru că erau prea aroganți față de cîrnățarii, plăcintarii, dresorii de popîndăi, vînzătorii de curse de șoareci și flașnetarii italieni. Rușinat, Arnold recunoscuse toate acestea. Mai mult ! El declară că este de acord să-i cedeze lui Mazzini Tirolul italian și Istria. Dar asta n-a fost de ajuns. Trebuia nu numai să-i facă morală națiunii germane ; ea trebuia atinsă în părțile ei slabe. Arnold primi ordin ca de data aceasta să aibă o părere proprie, întrucît reprezenta elementul german. Se simțea ca și candidatul Jobs ²⁰⁶. Scărpinîndu-se gînditor la ceafă și după o matură chibzuință, îngăimă : „De pe timpul lui Tacit, barzii germani cîntă cu voci de bariton și, în timpul iernii, aprind focuri pe piscurile de munte pentru a-și încălzi picioarele”.

„Barzi, baritoni și focuri pe piscuri de munte ! Dacă nici toate astea n-or ajuta libertatea germană !” — zîmbi Mazzini. Barzii, baritonii, focurile de pe piscurile de munte și libertatea germană au intrat în manifest ca un bacșiș pentru națiunea germană ²⁰⁷. Spre propria sa uimire, Arnold Ruge a trecut examenul și, pentru prima oară, a înțeles cît de puțină înțelepciune trebuie ca să conduci lumea. Din acest moment a început să-l disprețuiască mai mult decît oricînd pe Bruno Bauer, care încă din tinerețe scrisese 18 tomuri voluminoase.

În timp ce Arnold, în coada Comitetului central european, semna pentru Mazzini manifeste *războinice* în apărarea lui Dumnezeu și împotriva monarhilor, *mișcarea pentru pace*, sub egida lui Cobden, s-a extins nu numai în Anglia, ci a trecut chiar de partea cealaltă a Mării Nordului, astfel încît yankeul șarlatan Elihu Burritt împreună cu Cobden, Jaup și Girardin și cu indianul Ka-gi-ga-gi-va-va-be-ța au putut să țină un congres al păcii ²⁰⁸ la Frankfurt pe Main. Arnold al nostru era nerăbdător să profite și de această ocazie ca „să-și repete apariția” și să lanseze un manifest în numele său. De aceea se numi, cu de la sine putere, membru corespondent al acestei Adunări de la Frankfurt și trimise acolo un manifest pentru pace, extrem de încîlcit, al cărui text fusese transpus de el din cuvîntările lui Cobden în limba sa speculativă pomeraniană. Cîțiva germani i-au atras lui Arnold atenția asupra contradicției dintre poziția sa belicoasă în Comitetul

central și tonul de quaker al manifestului său pentru pace. La aceste obiecții el răspundea de obicei : „De aceea și există contradicții. Așa-i dialectica. În tinerețe l-am studiat pe Hegel”. Iar „conștiința cinstită” se liniștea spunându-și că Mazzini nu înțelege germana și că, de aceea, nu e greu să-l duci.

Protecția lui *Harro Haring*, care sosise tocmai atunci la Hull, promitea de asemenea să consolideze relațiile lui Arnold cu Mazzini. În persoana lui Harro Haring, pe scenă își făcu apariția un personaj cât se poate de remarcabil.

IX

Marea dramă a emigrației democratice din 1849—1852 a fost precedată, în urmă cu 18 ani, de un prolog : emigrația demagogică din 1830—1831. Deși trecuse o perioadă destul de lungă pentru a alunga de pe scenă cea mai mare parte a acestei prime emigrații, totuși s-au păstrat unele demne rămășițe ale ei, care, manifestând nepăsare stoică atât față de mersul istoriei lumii cât și față de rezultatele propriei lor activități, își vedeau mai departe de meseria lor de agitatori, întocmeau planuri atotcuprinzătoare, creau guverne provizorii și lansau în dreapta și în stînga tot felul de proclamații. Se înțelege că acești șarlatani versați trebuiau să depășească cu mult generația mai tină în ceea ce privește priceperea. Tocmai această pricepere în afaceri, dobîndită printr-o practică de 18 ani de conspirații, combinații, intrigi, proclamații, înșelăciuni și încercări de a-și scoate în evidență propria persoană, i-a dat d-lui Mazzini îndrăzneala și siguranța cu care el, avînd în spatele său trei oameni de paie mai puțin versați în asemenea chestiuni, s-a putut proclama Comitet central al democrației europene.

Nimeni n-a fost pus de împrejurări într-o situație mai favorabilă pentru a deveni tipul agitatorului emigrației ca amicul nostru *Harro Harring*. Și, într-adevăr, el a devenit modelul pe care toți marii noștri bărbați aflați în exil, toți Arnolzii, Gustavii, Gottfriezii, caută, mai mult sau mai puțin conștient, cu mai mult sau mai puțin succes, să-l imite ; poate că ei vor reuși — dacă împrejurări nefavorabile nu-i vor împiedica — ei vor reuși să-l ajungă, dar e greu de presupus că vor putea să-l întrecă.

Harro, care, ca și Cezar, și-a descris singur faptele sale eroice (Londra 1852)²⁰⁹, s-a născut „pe peninsula cimbrică” *. El aparține aceluia neam nordfrizian clarvăzător care încă prin dr. Clement a demonstrat că toate marile națiuni ale lumii se trag din acest neam. „Din fragedă tinerețe” el s-a străduit „să-și dovedească prin fapte entuziasmul pentru cauza popoarelor”, plecând în 1821 în *Grecia*. După cum se vede, amicul Harro de timpuriu s-a simțit chemat să fie prezent pretutindeni unde exista o situație încurcată.

Mai târziu

„o soartă ciudată l-a purtat la izvoarele absolutismului, în preajma țarului, și, aflându-se în *Polonia*, a avut prilejul să vadă caracterul iezeit al monarhiei constituționale”.

Așadar, și în *Polonia*, Harro a luptat pentru libertate. Dar „criza prin care a trecut istoria Europei după căderea Varșoviei l-a făcut să mediteze profund”, și rezultatul acestei meditații a fost ideea „democrației naționalității”, idee pe care imediat „a publicat-o în lucrarea: «*Popoarele*», Strasburg, martie 1832”. În legătură cu această lucrare trebuie menționat că la festivitatea de la Hambach²¹⁰ era cit pe-acum să fie citată. Tot pe atunci el și-a publicat „poeziile” sale republicane: «*Picături de sânge*», «*Istoria regelui Saul, sau monarhia*», «*Vocea unui bărbat. Contribuții la unitatea Germaniei*» și era redactor la revista „*Deutschland*”²¹¹, care apărea la Strasburg. Toate aceste lucrări și chiar toate lucrările sale viitoare au avut norocul neașteptat de a fi interzise, la 4 noiembrie 1831, de Bundestag. Tocmai de acest lucru avea nevoie bravul luptător: acum a căpătat el importanța meritată și în același timp cununa de martir. Prin urmare, el a putut exclama:

„Lucrările mele au avut o largă răspindire și au găsit un puternic răsunset în inima poporului. În cea mai mare parte ele au fost împărțite *gratuit*. Unele dintre ele nu mi-au acoperit nici măcar cheltuielile de editare”.

Dar noi onoruri îl așteptau pe Harring. Încă în noiembrie 1831, d-l Welcker a încercat zadarnic, printr-o lungă misivă, „să-l convertească la *orizontul vertical* al constituționalismului”. Apoi, în ianuarie 1832, a venit la el d-l Malten, cunoscutul agent al Prusiei în străinătate, și i-a propus să intre în slujba Prusiei. O dublă recunoaștere chiar din partea adversarului! E destul să spunem că propunerea lui Malten a trezit în el „fără să vrea”,

* — veche denumire pentru Iutlanda. — *Nota red.*

„dorința de a reinvia, în opoziție cu această trădare dinastică, ideea naționalității scandinave” și „de atunci a reinviat cel puțin *cuvîntul* «Scandinavia», care, se pare, fusese uitat de secole”.

În felul acesta frizianul nostru de nord, din Iutlanda de sud, care nu știa nici el bine dacă e german sau danez, a căpătat cel puțin o naționalitate fantastică, fapt care a avut drept prim rezultat că cei din Hambach n-au mai vrut să aibă de-a face cu el.

După aceste evenimente, Harro era un om făcut. Veteran al luptei pentru libertate a Greciei și Poloniei, inventator al „democrației naționalității”, omul care a descoperit din nou „cuvîntul «Scandinavia»”, poet recunoscut în urma interzicerii poeziilor sale de către Bundestag, gînditor și ziarist, martir și mare bărbat respectat chiar de adversari, pe care și-l disputau constituționaliștii, absoluțiștii și republicanii, pe deasupra un cap destul de gol și de confuz pentru a crede în propria sa măreție, ce-i mai lipsea ca să fie fericit? Dar o dată cu gloria sa creșcure și exigențele pe care Harro, ca om sever, le avea față de sine însuși. Se simțea lipsa unei opere monumentale care, într-o formă atrăgătoare și populară, să sintetizeze cu multă măiestrie marile învățături despre libertate, ideea de democrație, de naționalitate, toate înaltele aspirații la libertate ale tinerei Europe trezite la viață sub ochii săi. O asemenea operă putea să creeze numai un poet și un gînditor de prim rang, și acest poet și gînditor nu putea fi altul decît Harro. Așa au apărut primele trei părți ale „cicluului dramatic «Poporul», în total în 12 părți, dintre care una în limba daneză”, o lucrare căreia autorul i-a consacrat 10 ani din viața sa. Din păcate, dintre aceste 12 părți, 11 se găsesc „pînă în prezent în faza de manuscris”.

Dar curînd a trebuit să se smulgă din dulcea societate a muzelor.

„În iarna 1832—1833, în Germania, s-a pregătit o mișcare care a eșuat în tragicele tulburări de la Frankfurt. Am primit sarcina ca în noaptea de 6 spre 7 aprilie să pun stăpînire pe fortăreața (?) Kehl. Oamenii și armele erau gata pregătite”.

Din păcate, din toate acestea nu a ieșit nimic și Harro a trebuit să plece departe în Franța, unde a scris „*Cuvintele unui om*”. De acolo, polonezii care se pregăteau pentru campania din Savoya l-au chemat în Elveția, unde a devenit „aliatul din statul lor major”, a scris alte două părți ale cicluului dramatic „Poporul” și la Geneva a făcut cunoștință cu

Mazzini. Toată această bandă infernală²¹² de aventurieri polonezi, francezi, germani, italieni și elvețieni, sub comanda nobilului Ramorino, a făcut apoi faimoasa incursiune în Savoia²¹³. În timpul acestei campanii, Harro al nostru a simțit „valoarea vieții și a energiei sale”. Dar cum și ceilalți luptători pentru libertate au simțit, ca și Harro, „valoarea vieții lor”, iar în privința „energiei” lor nu-și făceau nici un fel de iluzii, lucrurile s-au sfârșit prost și s-au reîntors cu toții în Elveția, zdrobiți, zdrențăroși și răzlețiți.

N-a lipsit decît această campanie pentru ca gloata de cavaleri emigrați să devină pe deplin conștientă cît sînt ei de temut pentru tirani. Atîta timp cît ecouri ale revoluției din iulie se mai făceau simțite în Franța, Germania sau Italia sub forma unor insurecții izolate, atîta timp cît în spatele eroilor noștri emigrați se mai afla cîte ceva, ei aveau sentimentul că sînt niște simpli atomi în masa în mișcare, ce-i drept niște atomi mai mult sau mai puțin privilegiați, atomi conducători, dar în ultimă instanță totuși numai niște atomi. Pe măsură însă ce aceste insurecții pierdeau din intensitate, pe măsură ce masa largă de „lași”, de „indolenți”, de „sceptici” abandona tot mai mult jocul ușuratic de-a insurecția [Putschschwindelei] și cavalerii noștri se simțeau tot mai izolați, a început să crească și înfumurarea lor. Dacă întreaga Europă a devenit lașă, stupidă și egoistă, cum puteau să nu crească în propriii lor ochi acești oameni devotați cauzei, care, asemenea unor sacerdoți, întrețineau în pieptul lor focul sacru al urii împotriva tiranilor și păstrau pentru generația viitoare, mai curajoasă, tradițiile unor vremuri mărețe de virtute și dragoste de libertate ? ! Dacă și ei ar fi trădat cauza, tiranii și-ar fi consolidat pe vecie poziția. Astfel, întocmai ca democrații din 1848, din fiecare înfrîngere ei sorbeau o nouă încredere în victorie și se transformau tot mai mult în niște donchișoți rătăcitori, cu mijloace de existență îndoielnice. Situîndu-se pe această poziție, ei au putut săvîrși cea mai mare dintre faptele lor eroice, și anume crearea „Tinerei Europe”²¹⁴, a cărei declarație de înfrățire, redactată de Mazzini, a fost semnată la Berna la 15 aprilie 1834. În această asociație Harro a intrat în calitate de

„inițiator al Comitetului central, membru naturalizat al «Tinerei Germanii» și «Tinerei Italii» și totodată în calitate de reprezentant al ramurii scandinave”, pe care „o mai reprezintă și astăzi”.

Data semnării acestei declarații de înfrățire marchează pentru Harro al nostru începutul unei mari ere ; de la această

dată se numără anii, înainte și după, așa cum se făcea pînă acum de la nașterea lui Hristos. Ea reprezintă punctul culminant al vieții sale. El era codictator în partibus al Europei și, deși lumea îl ignora, unul dintre cei mai periculoși bărbați din lume. În spatele lui nu se afla nimeni în afară de numeroasele sale opere netipărite, de cîțiva meseriași germani din Elveția și de o mină de afaceriști politici decăzuți. Tocmai de aceea el putea spune că toate popoarele sînt alături de el. Aceasta și este particularitatea tuturor marilor bărbați: contemporaneitatea nu-i recunoaște și tocmai de aceea viitorul este al lor. Și Harro al nostru purta în ranița lui acest viitor, scris negru pe alb în declarația de înfrățire.

Din acest moment începe însă declinul lui Harro. Prima nenorocire care l-a lovit a fost că în 1836 „*Tînăra Germanie*” s-a despărțit de „*Tînăra Europă*”. Pentru acest lucru Germania însă și-a primit pedeapsa, și anume, ca urmare a acestei despărțiri, „în primăvara anului 1848 a reieșit că în Germania nu s-au făcut *nici un fel de pregătiri* în vederea unei mișcări naționale”, și de aceea totul s-a sfîrșit atît de lamentabil.

O durere cu mult mai mare i-a pricinuit însă lui Harro al nostru apariția în această perioadă a comunismului. Cu acest prilej aflăm că inventatorul comunismului nu e nimeni altul decît

„cincul Johannes Müller din Berlin, autorul unei broșuri foarte interesante despre politica Prusiei, apărută în 1831 la Altenburg”, care a plecat în Anglia unde „n-a găsit altă ocupație decît să păzească porcii în fiecare dimineață în piața Smithfield”.

Curînd, comunismul a început să bîntuie printre meseriașii germani din Franța și din Elveția, devenind pentru Harro al nostru un dușman foarte periculos, deoarece îi răpea singura piață de desfacere pentru lucrările sale. Aceasta este „cenzura indirectă a comuniștilor”, de pe urma căreia bietul Harro mai suferă și astăzi, ba chiar astăzi mai mult decît oricînd, după cum recunoaște el cu amărăciune și după cum „o dovedește soarta dramei sale *«Dinastia»*”.

„Cenzura indirectă a comuniștilor” a reușit chiar să-l alunge pe Harro al nostru din Europa și el a plecat la Rio de Janeiro (1840), unde a trăit o bucată de vreme ca pictor. „Urmînd cu conștiinciozitate spiritul vremii”, el a dat aici la tipărit lucrarea

„*Poezia unui scandinav*» (2.000 de exemplare), care, fiind răsפîndită printre marinari, a devenit un fel de literatură a oceanului”.

Dar, „dintr-un scrupulos simț al datoriei față de «Tinăra Europă»“, din păcate, se întoarce curînd în Europa,

„s-a dus în grabă la Mazzini la Londra și pe dată și-a dat seama de pericolul pe care-l prezintă comunismul pentru cauza popoarelor din Europa“.

Îl așteptau noi fapte eroice. Frații Bandiera pregăteau expediția lor în Italia ²¹⁵. Pentru a-i sprijini în această acțiune și pentru a antrena despotismul într-o diversiune, Harro

„a plecat din nou în America de Sud, pentru ca, împreună cu Garibaldi, să contribuie cît mai mult la întemeierea Statelor Unite ale Americii de Sud în numele viitorului popoarelor“.

Dar despoții au descoperit intențiile lui și Harro s-a grăbit s-o ia din loc. A plecat la New York.

„În timpul călătoriei pe ocean am desfășurat o amplă activitate intelectuală și, printre altele, am scris drama «Puterea ideii», care face parte din ciclul dramatic «Poporul», rămas de asemenea pînă în prezent în fază de manuscris“.

El a adus cu sine la New York din America de Sud un mandat din partea unei pretinse organizații locale, „Humanidad“ *

Știrea despre revoluția din februarie l-a inspirat și a scris în limba franceză lucrarea „Franța deșteptată“, iar pe vaporul care-l ducea spre Europa

„am dat din nou glas dragostei mele de patrie în cîteva poezii care au intrat în ciclul «Scandinavia»“.

Sosind în Schleswig-Holstein, a găsit

„după o absență de 27 de ani o nemaipomenită confuzie a noțiunilor de drept al popoarelor, democrație, republică, socialism și comunism, toate de-a valma ca finul și paietele putrede în grajdurile augiene ale înverșunării dintre partide și urii naționale“.

Și nu este de mirare, căci

„lucrările mele politice, ca și toate străduințele și activitatea mea începînd din 1831, au rămas străine și necunoscute în aceste provincii de graniță ale patriei mele“.

De 18 ani partidul augustenburiștilor ²¹⁶ a țesut împotriva lui o conspiration du silence**. Pentru a remedia această calamitate, el și-a atîrnat o sabie, o pușcă, patru pistoale și șase pumnale și, astfel înarmat, a chemat la crearea unui de-

* — „Umanitatea“. — *Nota trad.*

** — conspirație a tăcerii. — *Nota trad.*

tașament de voluntari ; dar totul a fost zadarnic. După diferite peripeții el acostă, în cele din urmă, la Hull. Aici s-a grăbit să dea publicității două misive — către cei din Schleswig-Holstein și către scandinavi și germani — și a trimis, după cât se spune, unor comuniști din Londra un mesaj cu următorul conținut :

„Cincisprezece mii de muncitori din Norvegia vă întind prin mine o mină frățească !“.

În pofida acestui apel ciudat, curînd după aceea el a devenit, în virtutea declarației de înfrățire, un asociat modest în Comitetul central european și totodată

„paznic de noapte și slugă salariată la Gravesend pe Tamisa, unde urma să recrutez pentru o firmă de agentură recent înființată căpitani de vapor de nouă limbi diferite, pînă ce am fost bănuït de înșelăciune, lucru de care, cel puțin, a fost scutit filozoful Johannes Müller în calitatea sa de păstor de porci“.

Iată cum își face Harro bilanțul vieții sale bogate în fapte eroice :

„Se poate lesne calcula că, în afară de poezii, am dăruit mișcării democratice lucrările mele, scrise în limba germană, în peste 18.000 de exemplare (al căror preț era de la 10 șilingi pînă la 3 mărci la cursul din Hamburg, așadar cărți în valoare de circa 25.000 de mărci), fără a-mi recupera cheltuielile de editare a lor, ca să nu mai spun că de pe urma lor n-am obținut niciodată un venit care să-mi asigure existența“.

Cu aceasta încheiem povestea aventurilor demagogului nostru Hidalgo din La Mancha sudului Iutlandei. În Grecia ca și în Brazilia, pe Vistula ca și pe La Plata, în Schleswig-Holstein ca și la New York, la Londra ca și în Elveția ; reprezentant cînd al „Tinerei Europe“, cînd al „Humanidad“-ului din America de Sud, cînd pictor, cînd paznic de noapte și slugă salariată, cînd negustor ambulant care-și vinde propriile sale lucrări ; azi printre polonezii din Silezia, mîine printre gauchos, poimîine printre căpitanii de vapoare, nerecunoscut, părăsit, neluat în seamă de nimeni, pretutindeni însă cavaler rătăcitor al libertății, nutrind un profund dispreț față de ocupațiile obișnuite ale cetățenilor, — eroul nostru, în toate timpurile, în toate țările și în toate împrejurările, rămîne același confuz care se distinge printr-o importunitate pretențioasă și prin înfumurare. În pofida lumii întregi, el va spune, va scrie și va publica despre sine ca despre un om care, începînd din 1831, a fost principalul motor al istoriei universale.

X

Cu toate succesele sale neașteptate de pînă acum, Arnold nu-și atinsese încă țelul la care năzuia. Reprezentant al Germaniei prin grația lui Mazzini, el ar fi trebuit, pe de o parte, să fie confirmat în această calitate cel puțin de emigrația germană și, pe de altă parte, să prezinte Comitetului central pe oamenii dispuși să recunoască conducerea sa. E drept că el afirma că în Germania se află „în dosul lui o parte precis conturată a poporului”, dar acest dos nu putea inspira încredere lui Mazzini și Ledru atîta timp cît ei aveau înaintea ochilor numai fața lui Ruge. Într-un cuvînt, Arnold trebuia să se îngrijească să-și creeze printre emigranți o coadă „precis conturată”.

Pe atunci a sosit la Londra Gottfried Kinkel și, împreună cu el sau imediat după el, o serie de alți exilați, parte din Franța, parte din Elveția și din Belgia : Schurz, Strodtmann, Oppenheim, Schimmelpfennig, Techow și alții. Noii sosiți, dintre care unii se exersaseră încă în Elveția în crearea de guverne provizorii, au adus un suflu de aer proaspăt în viața emigranților de la Londra, și pentru Arnold al nostru momentul părea mai propice decît oricînd. Tot pe atunci Heinzen a devenit din nou la New York redactor la „Schnellpost” și, prin urmare, Arnold avea acum posibilitatea ca, în afară de foiața de la Bremen * să-și facă „apariția repetată” și dincolo de ocean. Dacă Arnold ar fi avut un Strodtmann al său, acesta ar fi declarat că colecția ziarului „Schnellpost” pe primele luni ale anului 1851 este un material de neprețuit. E greu de imaginat cea nesfîrșită flecăreală, prostie și neobrăzare, precum și zelul și importanța de furnică cu care Arnold își depunea găinațul său literar. În timp ce Heinzen îl prezintă pe

* — „Bremer Tages-Chronik“. — *Nota red.*

Arnold drept o mare putere europeană, Arnold îl tratează pe Heinzen al său ca pe un oracol gazetăresc american. El îi împărtășește acestuia secretele diplomației europene, îndeosebi îl ține zi de zi la curent cu schimbările intervenite în istoria universală a emigrației. Uneori Arnold figurează în calitate de corespondent anonim din Londra și din Paris, pentru a comunica publicului american unele „fashionable movements” * ale marelui Arnold.

„Arnold Ruge îi strânge iarăși cu ușa pe comuniști”. — „A. Ruge a făcut ieri” (știrea este din Paris, dar data îl dă de gol pe vechiul prostănac șiret) „o plimbare de la Brighton la Londra”. Apoi din nou : „Arnold Ruge către Karl Heinzen : «Iubite prieten și redactor... Mazzini îți trimite salutări... Ledru-Rollin îți dă *permisiunea* să traduci lucrarea sa despre 13 iunie»” etc.

În legătură cu aceasta, într-o scrisoare din America se spune :

„După cum reiese din scrisorile lui Ruge” (din „Schnellpost”), „Heinzen îi scrie lui Ruge” (confidențial) „tot felul de brașoave despre însemnătatea pe care o are în America ziarul său, iar Ruge se comportă față de el ca și cum ar fi guvernul unei mari puteri europene. Ori de câte ori Ruge îi transmite lui Heinzen vreo noutate importantă, nu omite să adauge : poți propune celorlalte ziare din Statele Unite să reproducă această știre. Ca și cum aceste ziare, dacă ar fi considerat că știrea prezintă vreo importanță, ar mai fi așteptat permisiunea lui Ruge. În trecut fie zis, cu tot sfatul și permisiunea d-lui Ruge n-am văzut nicăieri reproduse aceste noutăți importante”.

Taica Ruge se folosea de această fițuică, ca și de „Bremer Tages-Chronik”, pentru a-i atrage pe emigranții nou veniți prin fraze lingușitoare ca acestea : printre noi se află acum Kinkel, genialul poet și patriot, Strodttmann — marele scriitor, Schurz — un tânăr pe cât de simpatic pe atât de neînfricat, și încă mulți alți comandanți de seamă ai revoluției etc.

Între timp a luat ființă, în opoziție cu comitetul lui Mazzini, un comitet european *plebeu*, sprijinit de „pătura de jos a emigranților” și de întreaga adunătură de emigranți aparținând diferitelor națiuni din Europa. În timpul bătăliei de la Bronzell, comitetul a lansat un manifest semnat de următorii germani de seamă : Gebert, Mayer, Dietz, Schärttner, Schapper, Willich. În acest document, scris într-o franceză originală, se arăta ca o ultimă noutate că Sfânta alianță a tiranilor are sub arme în acest moment (10 noiembrie 1850) 1.330.000 de soldați, în spatele cărora se află în rezervă încă 700.000 de

* — manifestări mondene. — *Nota trad.*

slugi înarmate ale monarhilor, că „ziarele germane și legăturile personale ale comitetului” i-au dat posibilitatea de a cunoaște planurile secrete ale Conferinței de la Varșovia²¹⁷, care prevedeau masacrarea tuturor republicanilor din Europa. De aceea manifestul se încheie cu inevitabila chemare la arme. De acest manifest — manifestul Fanon-Caperon-Gouté, cum l-a botezat gazeta „Patrie”²¹⁸ căreia i-a fost trimis, și-a bătut fără milă joc întreaga presă contrarevoluționară. „Patrie” l-a numit

„manifestul dii minorum gentium” *, scris într-un stil greoi, fără talent, împodobit doar cu jalnice flori retorice, ca „serpents”, „sicaires” și „égorgements” **.

„Indépendance belge”²¹⁹ relatează că acest manifest a fost redactat de „soldats les plus obscurs de la démagogie” *** și că sărmanii l-au trimis corespondentului său din Londra, deși ziarul are o orientare conservatoare. Ei ardeau de dorința de a-și vedea numele apărut în presă, și când colo ziarul, ca o pedeapsă, tocmai semnăturile n-a vrut să le publice. Degeaba s-au căciulit acești cavaleri în fața reacțiunii; ei n-au izbutit să fie recunoscuți conspiratori și indivizi periculoși.

Această nouă instituție concurentă l-a stimulat pe Arnold să-și intensifice activitatea. Astfel el a încercat împreună cu Struve, Kinkel, Schramm, Bucher etc. să înființeze un ziar intitulat „Volksfreund” sau, dacă Gustav va insista, „Deutscher Zuschauer”. Dar planul a eșuat, în parte pentru că ceilalți nu voiau să accepte protectoratul lui Arnold, în parte pentru că „sentimentalul” Gottfried pretindea plata onorariului în bani peșin, pe când Arnold împărtășea părerea lui Hansemann că în chestiunile bănești încetează orice sentimentalism²²⁰. Când Arnold a plănuit acest ziar, el mai urmărea și un scop special: de a impune societatea cititorilor — clubul ceasornicarilor germani, din care făceau parte muncitori bine retribuiți și mic-burghezi — să plătească o contribuție, dar nici asta n-a reușit.

Curînd s-a ivit un nou prilej pentru „apariția repetată” a lui Arnold. Ledru și adepții săi din rîndul emigranților franchezi n-au putut să lase să treacă ziua de 24 februarie (1851)

* — textual: zei mai mici, în sens figurat mărimi de gradul al doilea. — *Nota trad.*

** — „șerpi”, „ucigași plătiți”, „măceluri sîngeroase”. — *Nota trad.*

*** — soldații cei mai obscuri ai demagogiei. — *Nota trad.*

fără să organizeze „o sărbătoare a înfrățirii” națiunilor europene, la care de altfel n-au participat decât francezi și germani. Mazzini nu a venit și s-a scuzat printr-o scrisoare. Gottfried, care a asistat la festivitate, s-a înapoiat indignat acasă, deoarece apariția sa tăcută nu a produs efectul magic scontat; Arnold a trecut printr-o grea încercare: prietenul său Ledru s-a făcut că nu-l cunoaște, și de aceea, când s-a urcat pe tribună, s-a zăpăcit în așa măsură, încît n-a mai rostit discursul său în limba franceză, aprobat în înaltele sfere, ci a biiguit doar cîteva cuvinte în limba germană pe care le-a încheiat cu exclamația: „À la restauration de la révolution!”*, retrăgîndu-se apoi în grabă în mijlocul dezaprobării generale.

În aceeași zi a avut loc un contrabanchet, desfășurat sub steagul comitetului concurrent amintit mai sus. De necaz că comitetul Mazzini-Ledru nu i-a propus din capul locului să intre în componența sa, Louis Blanc s-a alăturat plebei emigrației, declarînd că „trebuie desființată și aristocrația talentului!”. Toată gloata emigranților era în păr. Prezida cavalerescul Willich. Sala era împodobită cu steaguri și pe pereți se puteau citi numele celor mai mari tribuni ai poporului: între Garibaldi și Kossuth — Waldeck, între Blanqui și Cabet — Jacobi, între Barbès și Robespierre — Robert Blum. Cochetul filfizon Louis Blanc a dat citire, pe un ton strident, unei adrese către vechii săi ciraci, viitorii pairi ai republicii sociale, delegații trimiși în 1848 la palatul Luxemburg²²¹. Willich a citit o adresă primită din Elveția; semnăturile pe adresă, strînse în bună parte prin înșelăciune sub diferite pretexte minciinoase, au fost date ulterior în mod indiscret publicității, ceea ce a avut drept urmare expulzarea în masă a semnatarilor. Din Germania nu s-a primit nici o adresă. Apoi au urmat cuvîntările. În pofida sentimentului de profundă înfrățire, pe toate fețele se putea citi plictiseala.

Acest banchet a stîrnit un scandal extraordinar, care, ca toate faptele eroice ale Comitetului central european al plebei emigrației, s-a desfășurat în coloanele presei contrarevoluționare. A părut foarte ciudat chiar faptul că la acest banchet un oarecare Barthélemy a rostit, în prezența lui Louis Blanc, un panegiric pompos despre *Blanqui*. Dar curînd lucrurile s-au lămurit. „Patrie” a publicat textul toastului pe care Blanqui, rugat în mod special, l-a trimis din închisoarea Belle-Île²²². În acest toast, Blanqui ataca cu vehemență și pe bună dreptate pe toți membrii guvernului provizoriu din 1848, și îndeosebi

* — „Pentru restaurarea revoluției!”. — *Nota trad.*

pe d-l Louis Blanc. Cu prefăcută mirare, „Patrie” întreba cum se face că acest toast n-a fost citit la banchet. Louis Blanc a declarat imediat în „Times” că Blanqui este un intrigant odios și că nu a trimis niciodată comitetului de organizare a banchetului un asemenea toast. La rîndul său, comitetul, prin d-nii Blanc, Willich, Landolphe, Schapper, Barthélemy, și Vidil, au trimis concomitent ziarului „Patrie” o declarație în sensul că nu a primit niciodată toastul în chestiune. Dar ziarul „Patrie”, înainte de a publica declarația, s-a interesat la d-l Antoine, cumnatul lui Blanqui, care îi trimisese toastul spre publicare. Sub textul declarației comitetului de organizare a banchetului, ziarul a publicat răspunsul d-lui Antoine în care acesta arăta că el a trimis toastul unuia dintre semnatarii declarației, și anume lui Barthélemy, care i-a și confirmat primirea. În urma acestui lucru, d-l Barthélemy s-a văzut nevoit să declare că a mințit ; că el a primit, ce-i drept, toastul, dar, întrucît a găsit că nu era potrivit, l-a pus de o parte fără a mai încunoștința comitetul. Din păcate însă, încă înainte de aceasta, unul dintre semnatarii declarației, excăpitanul francez Vidil, a scris fără știrea lui Barthélemy ziarului „Patrie” că onoarea sa de militar și dragostea lui de adevăr îl silesc să recunoască că atît el cît și Louis Blanc, Willich și toți ceilalți au mințit în prima declarație a comitetului. Comitetul nu era alcătuit din 6 membri, ci din 13 membri. Cu toții au luat cunoștință de toastul lui Blanqui, cu toții l-au discutat și, după o dezbatere îndelungată, cu o majoritate de 7 voturi contra 6 s-a hotărît să fie dosit. El, Vidil, a fost dintre cei 6 care au votat *pentru* citirea toastului.

Este lesne de înțeles cum a jubilat ziarul „Patrie” cînd, după scrisoarea lui Vidil, a primit declarația d-lui Barthélemy. A publicat-o cu următoarea „introducere” :

„Adeseori ne-am pus întrebarea, la care este greu de dat un răspuns, ce este mai specific pentru demagogi : lăudăroșenia sau prostia ? O a patra scrisoare primită de la Londra a făcut ca răspunsul la această întrebare să fie și mai greu de dat. Cîte făpturi nefericite nu sînt pînă-ntr-atît roase de patima scrisului și de dorința de a-și vedea numele tipărit în gazetele *reacționare*, încît nici cea mai mare umilire și nici autoînjosirea nu le face să dea înapoi ! Ce le pasă lor de batjocura și de indignarea publicului ? «Journal des Débats», «Assemblée Nationale», «Patrie» vor publica exercițiile lor stilistice. Pentru a avea parte de această fericire, democrației cosmopolite nici un preț nu i se pare prea mare. În numele mizericordiei publicistice înserăm deci în coloanele ziarului nostru scrisoarea de mai jos a «cetățeanului» Barthélemy ; ea este o nouă și, sperăm, ultima dovadă a autenticității faimosului toast al lui Blanqui, a cărui existență au contestat-o cu toții, iar acum sînt gata să se ia de păr care s-o certifice mai întîi”.

XI

„Forța adevăratei desfășurări”, pentru a folosi una dintre „frumoasele și pregnantele” expresii ale lui Arnold al nostru, consta în următoarele. La 24 februarie Ruge s-a compromis în fața străinătății atât pe sine cât și emigrația germană. Puținii emigranți care mai erau dispuși să acționeze împreună cu el n-au mai avut nici o siguranță și s-au văzut lipsiți de orice sprijin. Arnold dădea toată vina pe dezbinarea din rândurile emigranților și insista mai mult decât oricînd asupra unirii. Fiind compromis, căuta cu înfrigurare un *nou* prilej de a se mai compromite o dată.

De aceea s-a hotărît ca *aniversarea revoluției din martie de la Viena* să fie folosită pentru organizarea unui banchet german. Cavalerescul Willich a refuzat să participe, deoarece, aparținînd „cetățeanului” Louis Blanc, nu putea să acționeze împreună cu „cetățeanul” Ruge, care aparținea „cetățeanului” Ledru. Și foștii deputați Reichenbach, Schramm, Bucher etc. îl evitau pe Arnold. În schimb, în afară de oaspeții care n-au scos nici o vorbă, au venit Mazzini, Ruge, Struve, Tausenau, Haug, Ronge, Kinkel, care au rostit cu toții cuvîntări.

Cuvîntarea lui Ruge a fost „de o prostie fără de margini”, după cum recunosc chiar și prietenii lui. Dar răbdarea germanilor aflați acolo avea să fie supusă la încercări și mai grele. Clovneriile lui Tausenau, tînguirile lui Struve, balivernele lui Haug, litaniiile lui Ronge au adus auditoriul într-o asemenea stare, încît cea mai mare parte a plecat înainte de a veni rîndul cuvîntării, lăsată la desert, a elocventului Jeremia Kinkel²²³. Gottfried, în calitate de martir, „în numele martirilor” și pentru martiri, a rostit o duioasă cuvîntare de împăciuire adresată tuturor, „începînd cu simplul luptător pentru constituție și terminînd cu republicanul roșu”. În timp ce toți se tînguiau făcînd pe republicanii, iar în unele cazuri, ca de

pildă Kinkel, făcînd chiar pe republicanii roșii, ei se ploconeau totodată plini de admirație în fața constituției engleze, contradicție asupra căreia ziarul „Morning Chronicle”²²⁴ le-a atras binevoitor atenția a doua zi.

În aceeași seară, Ruge și-a atins însă ținta dorințelor sale, după cum dovedește apelul din care reproducem mai jos pașajele cele mai strălucite :

CĂTRE GERMANI !

„Frați și prieteni din patrie ! Noi, subsemnații, constituim în prezent, pînă la viitoarele voastre dispoziții, un comitet pentru problemele germane” (oricare ar fi ele).

„Comitetul central al democrației europene ni l-a trimis ca delegat pe Arnold Ruge, revoluția din Baden — pe Gustav Struve, revoluția de la Viena — pe Ernst Haug, mișcarea religioasă — pe Johannes Ronge, închisoarea — pe Gottfried Kinkel. Am propus muncitorilor democraționali să delege un reprezentant în comitetul nostru.

Frați germani ! Evenimentele v-au răpit libertatea... Știm că nu veți renunța pentru totdeauna la libertatea voastră ; în ce ne privește, noi nu am preocupat nimic” (nici comitete și nici manifeste, așa cum poate atesta Arnold) „pentru a grăbi recucerirea ei.

Cînd noi... cînd noi am sprijinit și am garantat împrumutul lui Mazzini, cînd noi... cînd noi... am înființat Sfînta alianță a popoarelor în opoziție cu nelegiuita alianță a asupritorilor lor, noi am făcut — știm acest lucru — ceea ce voi doreați din tot sufletul să fie făcut... Libertatea a pornit marele proces împotriva tiranilor în fața tribunalului mondial al omenirii” (atîta timp cît Arnold este procuror, „tiranii” pot dormi liniștiți). „...Incendiile, asasinatele, pustiirea, foamea și falimentul, aceasta va fi în curînd soarta generală a Germaniei.

Voi, cei din Germania, priviți Franța : ea clocotește de revoltă și, mai unită decît oricînd, năzuiește spre libertate” (cine naiba putea să prevadă evenimentele de la 2 decembrie !²²⁵). „Priviți Ungaria, pînă și croații au trecut de partea libertății” (datorită lui „Deutscher Zuschauer” și îmbrăcămîntei din rumeguș născocită de Ruge) „și credeți-ne, căci noi știm ce spunem, Polonia este nemuritoare” (acest secret le-a fost încredințat de către d-l Darasz în mod confidențial).

„Fortă împotriva forței, aceasta e dreptatea și ceasul ei se apropie. Și vom face tot ce ne va sta în putință pentru crearea unui guvern provizoriu mai activ” (aha !) „decît preparlamentul și o putere populară mai energică decît Adunarea națională” (ce-au obținut acești domni crezînd că se duc unul pe altul de nas, vezi mai jos).

„Proiectele noastre în domeniul finanțelor și al presei” (decretele nr. 1 și 2 ale puternicului guvern provizoriu ; directorul vămileor, Christian Müller, este însărcinat cu traducerea în viață a acestei hotărîri) „vi le vom supune separat. Ele prezintă un interes mai mult practic. E destul ca cercurile largi să știe că fiecare contribuție la împrumutul italian sprijină nemijlocit comitetul nostru și cauza noastră și că în prezent ne puteți ajuta în mod practic în special intensificînd aflurul de mijloace bănești. Iar banii aceștia vom ști să-i traducem în opinie publică și în forță publică” (Arnold se oferă ca traducător !). „...Noi vă spunem : subscrieți 10.000.000 de franci și vom elibera continentul !

Germani, amintiți-vă..." (că voi cîntați pe voce de bariton și aprindeți focuri pe piscuri de munți), „dați-ne nouă gîndurile voastre" (în momentul de față este o cerere foarte mare de gînduri, aproape tot atît de mare ca și de bani), „pungile voastre" (asta băgați de seamă să nu uitați!) „și brațul vostru! Sintem încredințați că zelul vostru va spori pe măsură ce crește oprimarea voastră și că în ceasul hotărîtor, datorită sprijinului pe care ni-l veți da acum, comitetul va fi îndeajuns de întărit" (în caz contrar ar fi nevoit să recurgă la băuturi spirtoase, ceea ce ar fi împotriva conștiinței lui Gustav).

„Toți democrații sînt însărcinați să popularizeze apelul nostru". (De rest se va ocupa directorul vămilor, Christian Müller).

„Londra, 13 martie 1851

Comitetul pentru problemele germane : *Arnold Ruge, Gustav Struve, Ernst Haug, Johannes Ronge, Gottfried Kinkel*"

Cititorii noștri îl cunosc pe Gottfried, îl cunosc pe Gustav ; „apariția repetată" a lui Arnold s-a repetat și ea destul de des. Așadar ne mai rămîne să caracterizăm pe doi dintre membrii „guvernului provizoriu activ".

Johannes Ronge, sau pur și simplu Johannes, cum îi place să-și zică în cerc intim, nu e, bineînțeles, cel care a scris Apocalipsul²²⁶. El nu are nimic misterios ; este un om șters, banal, searbăd ca apa, mai exact, ca lăturile căldicele. După cum se știe, Johannes a devenit un om celebru pentru că n-a vrut ca sfîntul veșmînt de la Trier²²⁷ să-l ocrotească, deși, de fapt, este absolut indiferent cine-l ocrotește pe Johannes. Cînd Johannes și-a făcut apariția, bătrînul Paulus și-a exprimat regretul că Hegel e mort, pentru că acum, desigur, acesta din urmă n-ar mai fi putut spune despre el că e superficial, iar răposatul Krug poate fi bucuros că a murit și a scăpat astfel de pericolul de a căpăta faima de cugetător profund. Johannes face parte din acea categorie de indivizi care se ivesc adesea în decursul istoriei și care, cîteva secole după ce o mișcare a apărut și a pierit, propovăduiesc conținutul acestei mișcări în forma cea mai ștearsă și mai anostă, în fața unui anumit gen de filistini și a copiilor de 8 ani, prezentînd-o ca pe o ultimă noutate. O asemenea meserie nu poate, firește, să fie practică mult timp și foarte curînd în Germania situația lui Johannes al nostru devenea din zi în zi tot mai grea. Produsul său diluat cu o spoială de iluminism german nu mai avea căutare și Johannes s-a cărăbănit în Anglia, concurîndu-l fără prea mult succes pe padre Gavazzi. Neajutoratul, anostul și agasantul pastor de țară a fost, firește, eclipsat de vulcanicul călugăr italian, meșter cabotin, și englezii au pariat mari sume de bani că plicticosul Johannes nu poate fi omul care a pus în mișcare națiunea germană, națiune de gînditori profunzi.

L-a consolat însă Arnold Ruge, care a descoperit o uluitoare înrudire între catolicismul german al lui Johannes al nostru și propriul său ateism.

Ludwig von Hauck, fost căpitan de geniu în armata imperială austriacă, apoi, în 1848, unul dintre autorii „constituției” elaborate la Viena, iar mai târziu comandant de batalion în garda națională de la Viena, la 30 octombrie a luptat ca un leu, apărînd împotriva trupelor imperiale porțile orașului, și și-a părăsit postul numai atunci cînd totul era pierdut. După aceasta a fugit în Ungaria, unde s-a alăturat armatei lui Bem din Transilvania, în rîndurile căreia a ajuns, datorită vitejiei sale, la gradul de colonel de stat-major. După capitularea lui Görgey la Vilagos²²⁸, Ludwig Hauck a fost luat prizonier și a murit ca un erou pe una din nenumăratele spînzurători cu care austriei au împînzit Ungaria, mînați de setea de răzbunare pentru neconținutele lor înfrîngeri și fiind încludați la culme din cauza protecției rușilor care le devenise de nesuportat. Mult timp Haug al nostru a trecut la Londra drept prizonierul Hauck, ofițerul care s-a acoperit de glorie în campania din Ungaria. În prezent se pare că s-a lămurit că el nu este răposatul Hauck. Întocmai așa cum, după căderea Romei, el a trebuit să consimtă ca Mazzini să improvizeze din el un general, nici acum n-a putut refuza ca Arnold să-l dea drept reprezentant al revoluției de la Viena și membru al puternicului guvern provizoriu. Ulterior el a ținut prelegeri estetice, cu acompaniament muzical, despre baza economică a cosmogoniei istorice universale, privită din punct de vedere geologic. Printre emigranți, acest individ melancolic era cunoscut sub porecla de dobitoc inofensiv, sau, cum spun francezii, la bonne bête.

Arnold și-a văzut împlinite visurile sale cele mai îndrăznețe. Un manifest, un guvern provizoriu puternic, un împrumut de 10.000.000 de franci și, în plus, o gazetă săptămînală cu titlul modest de „Kosmos”, avînd ca redactor-șef pe generalul Haug.

Manifestul n-a avut nici un fel de consecințe, fiindcă nimeni nu l-a citit. „Kosmos” a murit de inaniție la al treilea număr; bani nu s-au strîns; puternicul guvern provizoriu s-a descompus în părțile lui componente.

În „Kosmos” au fost publicate la început reclame pentru prelegerile lui Kinkel, pentru colectele organizate de bravul Willich în folosul emigranților din Schleswig-Holstein și pentru berăria lui Göhringer. Tot în „Kosmos” a mai apărut,

printre altele, și un pamflet al lui Arnold. Bătrînul măscărici născocoște că ar avea un prieten ospitalier, un oarecare Müller în Germania, al cărui mentor se pretinde. Pe Müller îl miră tot ce citește în ziare despre ospitalitatea engleză și-și exprimă teama ca nu cumva acest „sibaritism” să-l împiedice pe mentor să se ocupe de „treburile sale de stat”; dar nu-i nimic, căci, la înapoierea sa în Germania, mentorul, avînd în vedere că va fi atît de ocupat cu treburile de stat, va trebui să renunțe la ospitalitatea lui Müller. În încheiere Müller exclamă: „Așadar, nu trădătorul Radowitz, ci Mazzini, Ledru-Rollin, cetățeanul Willich, Kinkel și dv.” (Arnold Ruge) „ați fost invitați la Windsor!” Dacă „Kosmos” totuși și-a dat obșteșcul sfîrșit la al treilea număr, aceasta se datorește, în orice caz, nu nepriceperii de a-l plasa; la toate mitingurile engleze el era strecurat oratorilor cu rugămintea de a-l recomanda, căci el ar susține tocmai principiile lor.

Nici nu apăruse bine apelul cu privire la împrumutul de 10.000.000 cînd deodată s-a ivit zvonul că în City circulă o listă de subscripție pentru trimiterea lui Struve (în tovărășia Amaliei) în America.

„Cînd comitetul a hotărît să scoată un săptămînal german și să-l numească pe Haug redactor-șef, Struve, care voia să fie el redactor-șef și să dea ziarului denumirea de «Deutscher Zuschauer», a protestat și a hotărît să plece în America”.

Așa relatează „Deutsche Schnellpost” din New York. Dar acest ziar trece sub tăcere, și Heinzen avea motivele lui s-o facă, că Mazzini a șters cu totul numele lui Gustav de pe lista comitetului german, deoarece colabora la „Deutsche Londoner Zeitung” al ducelui de Braunschweig. Gustav a transplatat imediat pe „Deutscher Zuschauer” al lui la New York. Dar cîrînd a sosit o telegramă de peste ocean: „«Zuschauer» al lui Gustav a decedat”. După cum afirmă Gustav, acest lucru s-a întîmplat nu din lipsă de abonați, nici pentru că el n-ar fi avut timp să scrie, ci numai din lipsă de abonați care să plătească. Întrucît însă în prezent prelucrarea democratică a „Istoriei universale” a lui Rotteck nu mai poate fi amînată — doar această prelucrare a fost începută în urmă cu 15 ani —, Gustav voia să dea abonaților, sub forma unei istorii universale, numărul de coli pe care se angajase să le dea în „Deutscher Zuschauer”; el este însă nevoit să ceară plata anticipat, ceea ce, în aceste condiții, nu i s-ar putea lua în nume de rău. Cîtă vreme Gustav s-a aflat dincoace de ocean, Heinzen l-a prezentat, ca și pe Ruge, drept unul dintre cei mai mari

bărbați ai Europei. Dar, de îndată ce a trecut de partea cealaltă a oceanului, între ei a pornit o dispută aprinsă. Gustav scrie :

„Cînd la 6 iunie, la Karlsruhe, Heinzen a văzut că au fost aduse tunuri, el a fugit, întovărășit de o femeie, la Strasburg“.

La rîndul său, Heinzen spune despre Gustav că e un „ghicitor“.

„Kosmos“ a pierit tocmai în momentul cînd Arnold îl colpeșea cu laude emfaticе în ziarul drept-credinciosului Heinzen, iar puternicul guvern provizoriu și-a încetat existența tocmai în momentul cînd Rodomonte-Heinzen declara în ziarul său că-i va da o „*ascultare militară*“. Predilecția lui Heinzen pentru militarism în vremuri de pace este cunoscută.

„Curînd după plecarea lui Struve a ieșit și *Kinkel* din comitet, care a încetat în felul acesta de a mai funcționa“ („*Deutsche Schnellpost*“ nr. 23, New York).

Prin urmare, „puternicul guvern provizoriu“ se reducea la d-nii Ruge, Ronge și Haug. Pînă și Arnold a înțeles că nu numai o lume nouă, dar nimic nu se putea crea cu această trinitate ; totuși, oricîte restructurări, variații și combinații aveau loc, această trinitate constituia nucleul comitetelor pe care le crea ulterior. Dar acest individ neobosit nu voia să recunoască că a pierdut ; pentru el era important ca în general să facă ceva, să întreprindă ceva ; aceasta îi dădea aerul unui om ocupat cu profunde combinații politice și, mai ales, îl îndreptățea să emită, foarte grav, judecăți despre toate, îi dădea prilejul pentru „apariții repetate“ și pentru o sporovăială plină de mulțumire de sine.

În ceea ce-l privește pe Gottfried, prelegerile sale despre dramaturgie pentru respectabile City-merchants *-i nu-i oforeau nici cea mai mică posibilitate de a se compromite. Pe de altă parte, era pe deplin limpede că manifestul de la 13 martie nu urmărea decît un singur scop : să consolideze poziția uzurpată de d-l Arnold în comitetul central european. Mai tîrziu, însuși Gottfried a trebuit să se convingă de aceasta, dar nu era nici-decum în interesul său s-o recunoască. Aceasta a și făcut ca nu mult după ce a apărut manifestul, Dama acerba ** Mockel să publice în „*Kölnische Zeitung*“ următoarea declarație : soțul

* — negustorii respectabili din City. — *Nota trad.*

** — apriga damă. — *Nota trad.*

ei nu a semnat nicidecum apelul, el nu se gîndește în general la împrumuturi publice și a și ieșit din comitetul recent constituit. Răspunsul lui Arnold la acestea a fost o birfă apărută în „Schnellpost” din New York, în care se spunea că într-adevăr Kinkel n-a putut semna manifestul, pentru că a fost bolnav, dar l-a aprobat ; planul manifestului a fost elaborat în camera lui și el însuși și-a asumat obligația de a trimite un anumit număr de exemplare în Germania, iar din comitet a ieșit din cauză că nu el a fost ales președinte, ci generalul Haug. Arnold a însoțit această declarație de atacuri violente la adresa orgoliului lui Kinkel, acest „martir absolut” și „Beckerath democratic”, și și-a exprimat suspiciunea în ceea ce o privește pe d-na Johanna Kinkel, căreia îi stăteau la dispoziție ziare interzise cum era „Kölnische Zeitung”.

Or, sămînța aruncată de Arnold nu a căzut pe pămînt steril. „Generosul” Gottfried a hotărît să-și tragă pe sfoară rivalii și să dezgroape comoara revoluției numai pentru sine. Nici n-a apucat bine Johanna să dezavueze în „Kölnische Zeitung” această acțiune ridicolă, că Gottfried al nostru a lansat, din proprie inițiativă, în ziarele de peste ocean apeluri la un împrumut, adăugînd totodată ca banii să fie trimiși omului „care se bucură de cea mai mare încredere”. Cine altul putea fi acest om dacă nu Gottfried Kinkel ? Pentru început el cerea un acout de 500 de lire sterline în vederea fabricării banilor de hîrtie revoluționari. Ruge, fără să piardă nici un minut, a publicat în „Schnellpost” că el este casierul Comitetului central al democrației și că la el se pot procura asignații emise de Mazzini, gata tipărite. Așadar, cine dorește să piardă 500 de lire sterline procedează în orice caz mai înțelept procurîndu-și asignații gata tipărite decît speculînd cu asignații care nici nu există încă. Iar Rodomonte-Heinzen a început să urle că, dacă d-l Kinkel nu se lasă de manevrele sale, va fi declarat fără ocol „dușman al revoluției”. Atunci Gottfried a publicat un articol de răspuns în „New Yorker Staatszeitung”²²⁹, rivalul fățiș al lui „Schnellpost”. Prin urmare, de partea cealaltă a Oceanului Atlantic războiul se ducea după toate regulile artei, în timp ce de partea astălaltă democrații își mai dădeau unul altuia sărutul lui Iuda.

Dar, după cum și-a dat curînd singur seama, Gottfried i-a cam șocat pe virtuoșii filistini democrați, proclamînd fără jenă împrumutul național în numele lui. Pentru a repara această greșeală, el a găsit următoarea explicație :

„Acest apel la o contribuție bănească în vederea unui împrumut național german nu a pornit nicidecum de la el ; probabil, amici prea zeloși din America s-au folosit de numele lui în acest scop”.

Această declarație a provocat următorul răspuns al d-rului Wiss, publicat în „Schnellpost” din New York :

„Apelul de a se face agitație în folosul unui împrumut german *mi-a fost trimis*, așa cum este îndeobște cunoscut, de *Gottfried Kinkel* cu *rugămintea insistentă* de a-l publica în toate ziarele germane și sînt gata să prezint această scrisoare oricui are vreo îndoială în această privință. Dacă Kinkel a declarat într-adevăr acest lucru, atunci este pentru el o datorie de onoare să dezmință în mod public cele spuse de el și să dea publicității corespondența dintre noi doi, pentru a arăta partidului că nu numai că n-am fost «prea zeloși», dar n-am avut nici un amestec în această chestiune. În caz contrar este de datoria lui Kinkel să-l înfiereze în mod public pe onoratul autor al acestei declarații ca pe un calomniator odios sau, dacă este o neînțelegere la mijloc, ca pe un flecar ușuratic și lipsit de scrupule. În ce mă privește, eu nu pot crede că Kinkel este capabil de o asemenea perfidie nemaipomenită. Doctor C. Wiss” („Wochenblatt der Deutschen Schnellpost“, New York).

Ce trebuia să facă Gottfried ? El s-a ascuns din nou în spatele lui aspra donzella *, declarînd că „flecarul ușuratic și lipsit de scrupule” era Mockel ; el a afirmat că soția lui a pus la cale fără știrea lui întreaga poveste cu împrumutul. Nimic de zis, era o tactică foarte „estetică”.

Căci Gottfried al nostru era flexibil ca o trestie : ba trecea pe primul plan, ba se retrăgea pe ultimul plan, ba pornea o acțiune, ba se dezicea de ea, după cum i se părea că înclină într-o direcție sau alta sentimentele poporului. Permițînd burgheziei estetizante de la Londra să-l sărbătorească în mod oficial ca martir al revoluției, în spatele ei el întreținea încă pe atunci legături interzise cu păturile de jos ale emigrației, reprezentate prin Willich. Trăind în condiții care, în comparație cu starea sa materială modestă de la Bonn, puteau fi considerate strălucite, el scria la Saint-Louis că trăiește așa cum se cuvine „reprezentantului sărăcimii”. Astfel, el respecta eticheta de rigoare în relațiile sale cu burghezia și totodată făcea cuvenita plecăciune în fața proletariatului. Și totuși, fiind un om la care imaginația era mult mai puternică decît rațiunea, a fost și el contaminat în mod inevitabil de grosolănia și aroganța parvenitului, ceea ce a făcut ca mulți dintre bărbații virtuozii ai emigrației să-i întoarcă înțeptați spatele. Foarte caracteristic pentru el este articolul despre expoziția

* — aprigei dame. — *Nota trad.*

industrială, pe care l-a publicat în „Kosmos”. Cel mai mult l-a impresionat oglinda enormă expusă la Palatul de cristal. Pentru el lumea obiectivă se reduce la o oglindă, iar cea subiectivă la frazeologie. Sub pretextul de a dezvălui latura frumoasă a tuturor lucrurilor, el cochetează * cu ele și această cochetărie el o numește, după împrejurări, cînd poezie, cînd jertfire de sine, cînd religie. În realitate, el are nevoie de toate acestea pentru a cocheta cu sine însuși. Dar el nu poate evita ca în practică să iasă la lumină partea urîță, cînd imaginația se transformă în minciună și exaltarea în josnicie. De altfel lui Gottfried al nostru i se putea prezice că, de vreme ce a încăput pe mîna unor piaițe cu atîta experiență cum sînt Gustav și Arnold, va trebui să-și lepede pielea de leu.

---

* În germană joc de cuvinte intraductibil : „schöne Seite” — „latura frumoasă”, „schöntun” — a cocheta. — *Nota trad.*

XII

Expoziția industrială a deschis o eră nouă în viața emigranților. În timpul verii, un mare val de filistini germani a inundat Londra ; filistinul german nu se simțea în largul lui în mările și zgomotosul Palat de cristal și nici în și mai marea, mai zgomotoasă, mai agitată și mai trepidantă Londră ; sfârșind truda lui zilnică — obligația de a vizita în sudoarea frunții expoziția și celelalte monumente ale orașului —, filistinul german se odihnea la birtul „Hanau” al lui Schärttner sau la birtul „Steaua” al lui Göhringer, unde totul avea un iz plăcut de bere, de tutun și de politică de cafea. Aici „era prezentă întreaga patrie” și, în plus, îi puteai vedea pe gratis pe cei mai mari bărbați ai Germaniei. Veneau aici membri ai parlamentului, deputați din cameră, comandanți de oști, oratorii cluburilor din frumoasele vremuri de la 1848 și 1849, și fumând din pipă ca orice muritor de rînd, cu o demnitate de nezdruccinat, discutau în fiecare zi coram publico * cele mai arzătoare chestiuni din patrie. Acesta era locul unde mic-burghезul german, dacă se îndura să dea bani pentru cîteva sticle de vin ieftin, putea să afle de-a fir a păr tot ce se petrecea în cele mai secrete consfătuiri ale guvernelor europene. Aici putea să afle cu exactitate în ce moment „va începe atacul”. Totodată ei atacau o sticlă după alta și partizanii diferitelor păreri plecau apoi acasă fără a se ține prea bine pe picioare, dar susținuți de conștiința că și-au dat obolul la salvarea patriei. Niciodată emigranții n-au băut mai mult și cu cheltuială mai puțină ca în timpul cînd acești filistini buni de plată se îngrămădiseră în număr mare la Londra.

Adevărata organizație a emigrației a fost tocmai această *organizație de cafea* sub egida lui Silenus-Schärttner ²³⁰ din

* — în fața tuturor. — *Nota trad.*

strada Long Acre, ajunsă la cea mai mare înflorire datorită expoziției. În acest birt își ținea regulat ședințele adevăratul Comitet central. Toate celelalte comitete, organizații, grupuri de partid nu erau decît simple blufuri, arabescuri patriotice ale acestui obicei autentic german de a trîndăvi tot timpul prin cîrciumi.

Pe atunci emigrația mai primise întăriri în persoana d-lor Meyen, Faucher, Sigel, Goegg, Fickler și alții.

Meyen, acest arici care lina greșeală a venit pe lume fără țepi, a fost zugrăvit cîndva de Goethe, sub numele de *Poinsinet*, astfel :

„În literatură, ca și în societate, se pot întîlni asemenea figuri mici, amuzante, rotofeie, înzestrate cu un mic talent oarecare, întotdeauna foarte agasante și sîcîitoare ; întrucît oricine le poate lesne privi de sus, ele oferă oamenilor prilejul de a se distra pe socoteala lor, ceea ce nu le împiedică însă să tragă foloase de pe urma acestei situații ; ele trăiesc, acționează, numele lor este pomenit și pretutindeni sînt bine primite. Dacă au un insucces, nu-și pierd cumpătul, ci îl iau ca pe un caz izolat, sperînd că viitorul le va aduce cele mai frumoase succese. În lumea literară franceză, o asemenea figură este Poinsinet. Este pur și simplu de necrezut cîte i s-au făcut, în cîte încurcături a fost băgat, de cîte ori a fost păcălit. Nici chiar moartea lui tragică — a murit în Spania înecat — nu poate face să pălească impresia ridicolă pe care a produs-o viața lui, întocmai cum o petardă de artificii nu capătă importanță prin aceea că, după ce a pocnit cîtva timp, sfîrșește printr-un trosnet și mai puternic”²³¹.

Dimpotrivă, scriitori contemporani spun despre el următoarele : *Eduard Meyen* se număra printre reprezentanții „ho-tărîți” ai inteligenței Berlinului în opoziție cu prostia de masă a restului Germaniei. Împreună cu prietenii săi Mûgge, Klein, Zabel, Buhl și alții a organizat și el la Berlin „o uniune a cărăbușilor” *. Fiecare dintre acești cărăbuși avea foiața lui separată, *Eduard Meyen* avea foiața de seară din Mannheim **, unde cu mari eforturi își depunea în fiecare săptămînă cîrnăciorul verde al corespondenței sale. *Meyen* a izbutit chiar ca în 1845 să aibă de gînd să scoată o revistă lunară ; primele articole de pretutindeni, editorul aștepta, dar tot planul a căzut în baltă din pricină că *Eduard*, după ce timp de 8 luni l-au trecut sudori reci de teamă, a declarat că n-o poate scoate la capăt cu prospectul editării. Întrucît *Eduard* al nostru își ia în serios toate copilăriile sale, după revoluția din martie de la Berlin trecea drept un om care ia în serios mișcarea. La

* În germană joc de cuvinte : „Maikäfer” — „cărăbuș”, aici „Meyenkäfer” (aluzie la numele lui Meyen). — *Nota trad.*

** — „Mannheimer Abendzeitung”. — *Nota red.*

Londra a lucrat, împreună cu Faucher, la ediția în limba germană a lui „Illustrated London News”, condus și cenzurat de o bătrână care în urmă cu vreo 20 de ani înțelegea puțin limba germană; a fost însă înlăturat ca necorespunzător, pentru că s-a încăpăținat să publice în această revistă profundul său articol despre sculptură publicat încă înainte cu 10 ani la Berlin. Când însă emigrația kinkeliană l-a numit mai tirziu secretarul ei, și-a dat seama că este un *homme d'état* * practic și a anunțat într-o circulară litografiată că a ajuns la „un punct de vedere statornic”. După moartea sa, în moștenirea lăsată de cărăbuș se vor găsi o sumedenie de titluri pentru lucrări proiectate.

Strîns legat de Meyen este colegul său de redacție și de secretariat *Oppenheim*. Despre *Oppenheim* se spune că nu este un om, ci o figură alegorică; și anume că însăși zeița plictiselii a venit pe lume la Frankfurt pe Main sub chipul fiului unui bijutier evreu. Când Voltaire scria: „Tous les genres sont bons excepté le genre ennuyeux” **, el a presimțit apariția lui Heinrich Bernhard *Oppenheim* al nostru. Noi personal preferăm pe scriitorul *Oppenheim* oratorului *Oppenheim*. De scrierile lui te poți salva, dar de cuvîntările lui c'est impossible ***. Se prea poate ca teoria lui Pitagora despre peregrinarea sufletelor să fie justă, dar nu poate fi stabilit numele pe care l-a purtat în secolele trecute Heinrich Bernhard *Oppenheim*, pentru că niciodată încă, în nici un secol, un om nu și-a făcut un nume printr-o flecăreală insuportabilă. Viața sa se rezumă la trei momente strălucite: redactor al lui Arnold Ruge, redactor al lui Brentano, redactor al lui Kinkel.

Al treilea din această clică este d-l Julius *Faucher*. El este unul dintre reprezentanții coloniei hugenote din Berlin ai cărei membri se pricep să-și valorifice cu multă ingeniozitate micul lor talent. În arena activității publice el a pășit mai întîi ca stegar Pistol²³² al adeptilor partidului libertății comerțului și în această calitate el a și fost angajat de negustorii din Hamburg pentru a face propagandă. În timpul frămîntărilor revoluționare, ei i-au permis să propovăduiască libertatea comerțului sub forma fioroasă a anarhiei. Când acest lucru n-a mai corespuns cerințelor momentului, el a

* — bărbat de stat. — *Nota trad.*

** — „Toate genurile sînt bune cu excepția genului plicticos” (Voltaire. Prefață la comedia „Fiul rătăcitor”). — *Nota trad.*

*** — este imposibil. — *Nota trad.*

fost concediat și, împreună cu Meyen, a devenit redactor al ziarului „Abend-Post” din Berlin. Sub pretextul că în genere statul trebuie desființat și că trebuie introdusă anarhia, el s-a eschivat aici de la o opoziție periculoasă față de guvernul existent și când, mai târziu, fițuica a sucombat din cauza lipsei de bani pentru cauțiune, „Neue Preussische Zeitung” și-a exprimat regretul cu privire la soarta lui Faucher, singurul scriitor merituos dintre democrați. Aceste relații cordiale cu „Neue Preussische Zeitung” au devenit curînd atît de intime, încît la Londra Faucher al nostru a început să scrie corespondențe pentru această gazetă. Participarea lui Faucher la politica emigranților n-a fost de lungă durată; pasiunea lui pentru libertatea comerțului l-a făcut să înțeleagă că adevărata lui menire este activitatea comercială, la care s-a întors plin de zel, și în acest domeniu el a realizat o lucrare pe care nimeni încă n-a depășit-o pînă acum: a elaborat un *preț curent* al articolelor sale după o desăvîrșită scară mobilă. Prin indiscreția lui „Breslauer Zeitung”, acest document a fost adus la cunoștința publicului larg.

Acestei constelații alcătuite din 3 stele ale inteligenței berlineze i se opune o constelație alcătuită din 3 reprezentanți ai fermității convingerilor sud-germane: Sigel, Fickler, Goegg.

Franz Sigel, după descrierea prietenului său Goegg, este

„un bărbat scund, fără barbă, care prin toată înfățișarea sa amintește de Napoleon”; el, după cum spune același Goegg, este un „erou”, un „om al viitorului”, „în primul rînd un om genial, înzestrat cu spirit creator și preocupat în permanență de noi planuri”.

Între noi fie spus, generalul Sigel este un tînăr locotenent badenez, un om cu un caracter ferm și cu ambiții. El a citit în istoria campaniilor militare ale revoluției franceze că saltul de la gradul de sublocotenent la acela de comandant suprem este un fleac și, din acel moment, pentru tinerele imberb era un lucru stabilit că Franz Sigel trebuie să ajungă cîndva comandantul suprem al unei armate revoluționare oarecare. Popularitatea de care s-a bucurat în rîndurile armatei datorită unei potriviri de nume *, și insurecția din Baden din 1849 l-au ajutat să-și vadă dorința împlinită. Sint cunoscute bătăliile pe care le-a dat pe Neckar și cele pe care nu le-a dat în Pădurea neagră; iar retragerea lui în Elveția este recunoscută chiar și de dușmanii săi ca o manevră oportună și

* Vezi volumul de față, pag. 355. — *Nota red.*

justă. Planurile sale militare sînt o dovadă că a studiat războaiele revoluționare. Pentru a rămîne credincios tradițiilor revoluționare, eroul Sigel, fără a ține seama de inamic, fără a se sinchisi de liniile de operații și de căile de retragere, precum și de alte asemenea mărunțișuri, trecea cu conștiințiozitate de pe o poziție aleasă la timpul său de Moreau pe alta, și dacă, cu toate acestea, nu a izbutit să parodieze în toate amănunțele campania lui Moreau, dacă în loc să treacă Rinul la Paradies l-a trecut la Eglichau, aceasta se explică prin obtuzitatea inamicului, care n-a știut să prețuiască o manevră atît de savantă. În ordinele și instrucțiunile sale, Sigel apare ca un propovăduitor, dovedind în ele, e drept, mai puțină strălucire a stilului, dar mai multă convingere decît Napoleon. Ulterior el s-a ocupat cu elaborarea unui îndreptar pentru ofițerii revoluționari din toate armele: din acest îndreptar avem posibilitatea să reproducem următorul pasaj interesant:

„Ofițerul revoluționar, potrivit regulamentului, trebuie să aibă: în afară de chipiu încă ceva cu ce să-și acopere capul, 1 sabie cu teacă, 1 eșarfă negru-roș-galben din păr de cămilă, 2 perechi de mănuși din piele neagră, 2 tunici, 1 manta, 1 pereche de pantaloni de postav, 1 cravată, 2 perechi de cizme sau ghete, 1 geamantan din piele neagră lung de 12, înalt de 10 și lat de 4 țoli, 6 cămăși, 3 perechi de indispensabili, 8 perechi de ciorapi, 6 batiste, 2 prosoape, cele necesare pentru spălat, bărbierit și pentru scris, 1 tăbliță reglementară de scris, 1 perie de haine și 1 regulament al serviciului de campanie”.

Joseph Fickler (potrivit caracterizării făcute de prietenul său Goegg)

„este un model de tribun al poporului, cinstit, hotărît, de o satornicie de neclintit, care a atras de partea sa întregul Baden de sus și regiunea lacurilor și care, datorită suferințelor și luptei sale îndelungate, și-a cîștigat o popularitate aproape tot atît de mare ca și a lui Brentano”.

Joseph Fickler avea, așa cum se cuvine unui tribun al poporului cinstit, hotărît și neclintit, o față grasă ca o lună plină, o ceafă groasă și o burtă respectabilă. Despre viața lui de pînă acum se știe doar că și-a cîștigat hrana cu ajutorul unei sculpturi artistice în lemn tăind din secolul al XV-lea și al unor relicve avînd o oarecare legătură cu Conciliul de la Constanța²³³; el arăta contra plată aceste curiozități călătorilor în trecere și amatorilor de artă străini, vînzîndu-le totodată suveniruri „antice”, pe care, după cum povestește Fickler însuși cu multă satisfacție, le comanda mereu „după modele antice”.

Singurele sale isprăvi din timpul revoluției au fost, în primul rînd, arestarea sa, din ordinul lui Mathy, după terminarea sesiunii preparlamentului ²³⁴, și, în al doilea rînd, arestarea sa, din ordinul lui Römer, la Stuttgart în iunie 1849. Datorită acestor arestări, a ocolit cu bine pericolul de a se compromite. Mai tîrziu, democrații din Württemberg au depus pentru el o cauțiune de 1.000 de guldeni, iar Fickler a șters-o incognito la Thurgau și, spre marea mîhnire a chezașilor lui, n-a mai dat nici un semn de viață. Nu se poate nega că în „Seebblätter” el a transpus cu succes, în cerneală tipografică, sentimentele și opiniile țăranilor din regiunea lacurilor. De altfel, referindu-se la amicul său Ruge, el este de părere că prea multă minte strică ; de aceea l-a și prevenit pe amicul său Goegg că nu e bine să frecventeze biblioteca British Museum.

Amandus Goegg este, așa cum îl arată numele său, un om amabil,

„e drept, nu un mare orator, dar un cetățean cinstit, care prin comportarea sa nobilă și modestă și-a cîștigat pretutindeni prieteni” („West-amerikanische Blätter“).

Din noblețe, Goegg a devenit membru al guvernului provizoriu din Baden, unde, după cum mărturisește el însuși, n-a putut întreprinde nimic împotriva lui Brentano și, din modestie, a îngăduit să i se dea titlul : domnul dictator. Nimeni nu tăgăduiește că realizările lui în calitate de ministru de finanțe erau modeste. Tot din modestie, la Donaueschingen, el a proclamat în ultima zi înainte de retragerea generală spre Elveția, pentru care se și dăduse ordinul respectiv, „republica social-democrată”. Mai tîrziu, din aceeași modestie, a afirmat (lui Ianus-Heinzen ²³⁵ în 1852) că la 2 decembrie proletariatul din Paris a fost înfrînt pentru că nu a avut clarviziunea democratică badenozo-franceză pe care o avea el, Goegg, și nici cea proprie Germaniei de sud franceze. Cei care doresc și alte dovezi ale modestiei lui Goegg și ale existenței unui „partid al lui Goegg” le pot găsi în lucrarea : „Privire retrospectivă asupra revoluției din Baden etc.”, Paris 1850, scrisă chiar de el. Încununarea modestiei sale au constituit-o afirmațiile făcute de el la o adunare publică din Cincinnati :

„După eșuarea revoluției din Baden au venit la el, la Zürich, oameni de vază, care i-au spus că la revoluția din Baden au participat reprezentanți ai tuturor neamurilor germane și de aceea ea trebuie consi-

---

derată ca o cauză a întregii Germanii, întocmai așa cum revoluția de la Roma este revoluția întregii Italii. El, Goegg, a fost conducătorul care a perseverat pînă la capăt, de aceea trebuia să devină un Mazzini german. Din modestie el a refuzat“.

De ce? Cel care a fost o dată domnul „dictator“ și pe deasupra prietenul jurat al lui „Napoleon“ Sigel poate „să devină și un *Mazzini german*“.

După ce, prin sosirea acestor persoane și a altora ca ei, dar mai puțin remarcabili, emigrația s-a văzut au grand complet *, ea a putut porni la luptele mărețe despre care cititorul va afla în cîntul ce va urma.

---

* — în păr. — *Nota trad.*

XIII

Chi mi darà la voce e le parole,
 E un proferir magnanimo e profondo !
 Che mai cosa piu fiera sotto il sole
 Non fu veduta in tutto quanto il mondo ;
 L'altre battaglie fur rose e viole,
 Al raccontar di questa mi confondo ;
 Perchè il valor, e'l pregio della terra
 A fronte son condotti in questa guerra.

(Bojardo, Orlando innam. Canto 27 *)

Cine-mi va da putere și cuvinte
 O-ncăierare crîncenă să cînt
 Cum nu au mai cîntat rapsozii înainte.
 De cînd ne războim pe acest pămînt,
 Războaiele ce-au mai cîntat poeții
 Pe ling-acesta par suave flori,
 Căci n-am mai pomenit în lupta vieții
 Atita zel și foc la luptători.

O dată cu completarea emigrației prin aceste ultime fashionable arrivals **, sosi momentul cînd ea trebuia să încerce „să se organizeze” pe scară largă, să ia o formă definitivă. Era de așteptat ca aceste încercări să degenereze într-o ostilitate înverșunată. Războiul dus în coloanele ziarelor de peste ocean a ajuns acum la apogeu. Șicane personale, intrigi, uneltiri, o fanfaronadă exagerată, în asemenea meschinării își iroseau forțele marii bărbați. Dar, datorită acestui lucru, emigrația a cîștigat ceva, și anume o istorie a ei proprie, care se desfășura în afara istoriei mondiale, o politică de breaslă alături de politica oficială. Din aceste certuri interne emigrația a dobîndit sentimentul importanței ei. Întrucît îndărătul tuturor acestor strădanii și ciocniri se ascun-

* — Bojardo. Orlando înamorat. Cîntul 27. — *Nota trad.*

** — celebrități nou venite. — *Nota trad.*

deau calculele în legătură cu banii partidului democratic, cu acest sfânt Gral²³⁶, rivalitatea transcendentă, disputa în legătură cu barba împăratului Barbarossa, s-a transformat foarte repede într-un concurs obișnuit de măscărici. Cine dorește să studieze acest război între șoareci și broaște²³⁷, chiar de la sursă, găsește toate documentele necesare în „Schnellpost” din New York, „New Yorker Deutsche Zeitung”, „Allgemeine Deutsche Zeitung”, „Staatszeitung”, în „Correspondent” din Baltimore, în „Wecker” și în alte ziare germano-americane. Totuși, această cochetare cu pretensele uniuni și conspirații născocite, toată această zarvă făcută de emigrație nu a rămas fără unele consecințe destul de grave. Ea a oferit guvernelor motivul mult dorit de a aresta un număr mare de oameni în Germania, de a bara drumul oricărei mișcări în țară și de a intimida pe mic-burghezul german, folosind jalnicele momii de paie de la Londra ca pe niște sperietori de ciori. Departe de a fi cât de cât primejdioși pentru situația existentă, acești eroi ai emigrației doreau cu ardoare un singur lucru: ca în Germania să se aștearnă o liniște de moarte, pentru ca vocea lor să fie cu atât mai bine auzită și nivelul conștiinței sociale să fie atât de scăzut, încât chiar oamenii de calibrul lor să pară mărimi remarcabile.

Noii sosiți, bărbați virtuoși din sudul Germaniei, fiind legați de nici una dintre părți, se aflau la Londra în cea mai avantajoasă situație: ei puteau apărea în rolul de împăciuitori între diferitele cliți și totodată să strângă întreaga emigrație ca pe un cor în jurul personalităților de seamă. Înalt dezvoltatul lor simț al datoriei le impunea să nu piardă ocazia ce li se prezenta. Dar în același timp ei îl și vedeau pe Ledru-Rollin, care în această privință era întru totul solidar cu ei, instalat în fotoliul de președinte al Republicii franceze. Pentru ei, ca cei mai apropiați vecini ai Franței, era important să fie recunoscuți de guvernul provizoriu al Franței ca guvernanți provizorii ai Germaniei. Pentru Sigel, în special, era important ca Ledru să-i garanteze postul de comandant suprem. Dar la Ledru puteai să ajungi numai trecând peste cadavrul lui Arnold. Pe lângă aceasta, pe atunci le mai impunea masca de caracter pe care o purta Arnold, și el trebuia, ca o stea filozofică a nordului, să lumineze crepusculul lor sud-german. De aceea ei s-au adresat mai întâi lui Ruge.

De cealaltă parte se afla, în primul rând, *Kinkel*, cu cercul său intim — Schurz, Strodtmann, Schimmelpfennig, Tschow etc. —, apoi foștii deputați din parlament și din camere,

în frunte cu *Reichenbach*, cu *Meyen* și *Oppenheim*, ca reprezentanți literari, în sfârșit *Willich* cu ceata lui, care rămânea însă în umbră. Aici rolurile erau distribuite în felul următor : *Kinkel*, în calitate de pasifloră, îi reprezenta pe filistinii germani în general ; *Reichenbach*, fiind conte, reprezenta burghezia ; iar *Willich*, fiind *Willich*, reprezenta proletariatul.

Despre *August Willich* trebuie spus, în primul rînd, că întotdeauna *Gustav* a nutrit față de el o neîncredere ascunsă, din cauza craniului său țuguat, în care exacerbarea înfumurării strivește toate celelalte facultăți. Un oarecare filistin german, văzîndu-l pe fostul locotenent *Willich* într-o berărie din Londra, a pus speriat mîna pe pălărie și a luat-o la goană, strigînd : „Dumnezeule, cum seamănă omul ăsta cu domnul nostru *Iisus Hristos* !”. Pentru a accentua această asemănare, *Willich*, nu mult înainte de izbucnirea revoluției, a lucrat un timp ca dulgher. Apoi, în timpul campaniei din *Baden-Palatinat* el și-a arogat rolul de conducător al partizanilor.

Conducătorul partizanilor, acest urmaș al vechilor condotieri italieni, este o apariție originală în războaiele moderne, îndeosebi în Germania. Conducătorul partizanilor, obișnuit să acționeze din proprie inițiativă, se împotrivește oricărui comandament suprem general. Partizanii nu i se supun decît lui, dar și el depinde întru totul de ei. De aceea disciplina într-un detașament de voluntari are un caracter cu totul special : în funcție de împrejurări, ea este cînd excesiv de severă, cînd — și asta de cele mai multe ori — cum nu se poate mai slabă. Conducătorul partizanilor nu poate în permanență să dea ordine și să fie autoritar ; adesea este nevoit să intre în voie oamenilor, să atragă pe fiecare în parte prin tot felul de gingășii. Calitățile militare obișnuite nu sînt aici de prea mare folos și, pentru a impune respect subalternilor, vitejia trebuie întărită prin alte calități. Chiar dacă conducătorul este lipsit de noblețe, el trebuie să aibă cel puțin o conștiință nobilă, completată în mod necesar prin perfidie, spionare, intrigi și, în practică, printr-o josnicie camuflată. În felul acesta nu numai că-și cîștigă simpatia soldaților săi, dar corupe și populația, ia prin surprindere pe dușman și este recunoscut ca o personalitate marcantă, îndeosebi de către adversar. Toate acestea nu sînt însă suficiente pentru a ține în frîu un detașament de voluntari, care fie că este format de la bun început în cea mai mare parte din lumpenproletariat, fie că s-a asimilat curînd cu aceasta. Pentru aceasta este nevoie de o idee înaltă. De aceea conducătorul detașamen-

tului de voluntari trebuie să posede o chintesență de idei fixe, trebuie să fie un om cu principii, care să aibă mereu înaintea ochilor misiunea sa de salvator al lumii. Prin predici ținute în fața frontului și printr-o susținută propagandă instructivă în cadrul discuțiilor personale cu fiecare soldat în parte, el trebuie să le insuflă această idee înaltă și să transforme în felul acesta întregul detașament în fiii săi spirituali. Dacă această idee înaltă are un caracter speculativ, mistic și se ridică deasupra nivelului judecății obișnuite, dacă ea are anumite trăsături hegeliene — asemenea ideii pe care generalul Willisen încerca s-o inoculeze armatei prusiene²³⁸ — cu atât mai bine. Așadar, nobila conștiință este insuflată fiecărui partizan în parte, iar faptele vitejești ale întregului detașament capătă astfel o consfințire speculativă care îl ridică cu mult deasupra obișnuitului curaj nechibzuit; iar faima de care se bucură un astfel de detașament se explică nu atât prin acțiunile sale, cât prin menirea sa mesianică. Fermitatea detașamentului sporește dacă-i pui pe toți ostașii să jure că nu vor supraviețui eșecului cauzei pentru care luptă și, cîntînd cîntece sfinte, vor prefera să se lase masacrați, pînă la ultimul om, sub ultimul copac de la graniță. Este foarte firesc ca un asemenea detașament și un asemenea conducător să se simtă pîngăriți de contactul cu ostașii laici obișnuiți și să caute orice prilej pentru a se separa de armată sau pentru a se descotorosi imediat de societatea celor necredincioși; și nimic nu le era mai odios decît un corp mare de armată și războiul mare, în care perfidia, sprijinită de un elan înalt, nu poate face prea mult dacă desconsideră regulile obișnuite ale artei militare. Așadar, conducătorul partizanilor trebuie să fie un cruciat în adevăratul sens al cuvîntului: el trebuie să îmbine în una și aceeași persoană pe Petru ermitul și Walter sârmanul. Vieții ușuratec duse de detașamentul său alcătuit din elemente eterogene, el trebuie să-i opună virtutea sa; el nu trebuie să se lase îmbătat de nimeni în așa hal încît să cadă sub masă, ci să prefere să-și bea sticla cînd nu-l vede nimeni, la rigoare chiar noaptea în pat. Dacă din slăbiciune omenească i se întîmplă să se întoarcă la cazarmă noaptea, la o oră nereglementară, după ce a gustat prea mult din plăcerile lumești, el nu va intra niciodată pe poartă, ci va prefera să facă un ocol și să sară neobservat zidul pentru a nu da un exemplu rău. El trebuie să rămînă indiferent față de farmecele feminine, în schimb va produce o bună impresie dacă își va lua din cînd în cînd în pat vreo

calfă de croitor, așa cum proceda Cromwell cu subofițerii lui ; în general însă, el nu trebuie să aibă un mod de viață prea ascet. Întrucît în spatele lui cavaliere della ventura * stau cavaliere del dente ** ai detașamentului său, care trăiesc mai ales din rechiziții și din încartiruirii gratuite, iar Walter sârmanul este adesea nevoit să închidă ochii, chiar și numai din această cauză este nevoie ca Petru ermitul să fie în permanență gata să-l consoleze că asemenea măsuri neplăcute sînt luate exclusiv în scopul salvării patriei și deci în propriul interes al celor loviți de aceste măsuri.

Toate aceste calități ale conducătorului partizanilor din timp de război se manifestă și în timp de pace, suferind, e drept, unele schimbări, dar nu tocmai fericite. Înainte de toate, el trebuie să păstreze un nucleu în vederea unui nou detașament și în permanență să trimită subofițeri care să recruteze oameni. Acest nucleu, alcătuit în cea mai mare parte din rămășițele detașamentului de voluntari și din plebea emigrației, este ținut în cazărmi, pe socoteala guvernului (de pildă la Besançon ²³⁹), sau altcumva. Viața în cazărmi trebuie să fie sfințită de o idee ; acest lucru este realizat prin comunismul de cazarmă, datorită căruia disprețul față de activitatea obișnuită a cetățenilor capătă o semnificație mai înaltă. Dar întrucît o asemenea cazarmă comunistă nu se mai supune regulamentului militar, ci numai unei autorități morale și preceptelor jertfirii de sine, nu se putea să nu se încingă din cînd în cînd pâruieli din pricina casieriei comune și uneori se întîmplă ca autoritatea morală să iasă cam șifonată din aceste încăierări. Dacă undeva pe aproape se află vreo uniune a meseriașilor, ea poate fi folosită ca punct de recrutare pentru completarea detașamentului care urmează să ia ființă, zugrăvindu-se meseriașilor, ca o compensație pentru munca lor grea din prezent, perspectivele vieții de petreceri și de aventuri pe care o duc partizanii. Uneori lucrurile pot fi aranjate în așa fel, încît, dată fiind înalta semnificație principială pe care o are cazarma aceasta pentru viitorul proletariatului, uniunea meseriașilor să contribuie bănește la întreținerea detașamentului. Atît în cazarmă cît și în uniunea meseriașilor, predica și maniera patriarhal-familiară de a vorbi cu oamenii nu rămîne fără efect. Nici în timp de pace partizanul nu-și pierde încrederea absolută și nestrămutată

* — cavaler în căutare de aventuri, căpetenia unei cete de mercenari. — *Nota trad.*

** — cavaliere care dau din fălci, linge-blide. — *Nota trad.*

necesară lui ; și, așa cum în timp de război, după fiecare înfrângere, prorocea o victorie pentru a doua zi, tot așa și acum el proclamă mereu necesitatea fizică și certitudinea morală că cel mai târziu peste două săptămâni faimoasa acțiune „va începe”. Și întrucât el trebuie să aibă în permanență în față un dușman, iar celor nobili li se opun întotdeauna cei josnici, el descoperă la aceștia din urmă o dușmănie înverșunată împotriva lui și, fiind convins că cei josnici — din ura stîrnită de popularitatea lui binemeritată — și-au pus în gînd să-l otrăvească sau să-l înjunghie, ține întotdeauna ascuns sub căpătii un cuțit lung. Întocmai așa cum în timp de război conducătorul partizanilor nu poate repurta nici un fel de succese dacă nu-și închipuie că populația îl divinizează, tot așa și în timp de pace, chiar dacă nu are legături politice reale întotdeauna, el le presupune sau și le imaginează, ceea ce duce uneori la mistificări ciudate. Talentul în ceea ce privește rechizițiile și încartiruirile gratuite apare din nou sub forma unui parazitism comod. Rigurosul ascetism moral al lui Orlando al nostru, dimpotrivă, în timp de pace este supus, ca tot ce e nobil și măreț, la o grea încercare. Bojardo spune în cîntul 24 :

Turpin despre contele Braxa zice
Că o viață întreagă a fost neprihănit ;
Să creadă ăst-lucru pe nimeni nu oprese !

Dar se știe că mai târziu ochii frumoasei Angelica l-au făcut pe contele Braxa să-și piardă mințile, și Astolf a trebuit să-i aducă din nou mintea din lună, după cum ne istorisește afit de fermecător messer Lodovico Ariosto²⁴⁰. Modernul nostru Orlando s-a confundat însă cu poetul, care povestea că și el și-a pierdut mințile din cauza dragostei, dar că și le-a regăsit căutîndu-le cu buzele și cu mîinile pe pieptul Angelicăi sale, cu care prilej însă, drept mulțumire, a fost alungat din casă.

În politică, conducătorul partizanilor se dovedește de o iscusință neîntrecută în ceea ce privește toate mijloacele războiului de guerilă. În conformitate cu sensul însuși al cuvîntului „partizan”, el merge de la un partid la altul *. Intrigi meschine, tertipuri jalnice, minciuni ocazionale, perfidie care îmbracă forma unei indignări morale apar la el ca simptome firești ale unei conștiințe nobile, și, pătruns de credință în

* Joc de cuvinte : „Parteigänger“ — „partizan“ ; cuvînt format din „Partei“ — „partid“ și „Gänger“ — „cel care merge“. — *Nota red.*

misiunea sa și în înalta semnificație a cuvintelor și faptelor sale, el declară categoric: „Eu nu mint niciodată!”. Ideile fixe îi oferă un vâl admirabil pentru camuflarea perfidiei și fac ca prostăncii emigranți, *lipsiți* de orice idei, să creadă că el, omul ideilor fixe, nu-i decît un prost, iar un individ trecut prin ciur și dîrmon ca el tocmai de asta are nevoie.

Don Quijote și Sancho Panza într-o singură persoană, tot atît de îngrăgostit de traista cu merinde ca și de ideile sale fixe, entuziasmat de întreținerea gratuită a cavalerilor răătăcitori nu mai puțin decît de gloria lor, erou al războaielor liliputane și al intrigilor minuscule, care-și ascunde șiretenia sub masca unui caracter ferm — iată-l pe Willich, pe care adevăratul viitor îl așteaptă în preriile lui Rio Grande del Norte.

Într-o scrisoare adresată redacției ziarului „Deutsche Schnellpost” din New York, d-l Goegg lămurește în felul următor relațiile dintre cele două elemente ale emigrației descrise mai sus:

„Ei” (germanii din sud) „au hotărît să încerce să se unească cu celelalte fracțiuni pentru a restabili prestigiul Comitetului central *muri-bund*. Dar sînt puține șanse ca această bună intenție să reușească. Kinkel continuă să urzească intrigi; împreună cu salvatorul său, cu biograful său și cîțiva locotenenți prusieni, el a format un comitet care urma să acționeze în taină, să se extindă, să-și însușească, în măsura posibilității, fondurile bănești ale democrației și apoi, subit, să apară la lumina zilei ca partid puternic al lui Kinkel. Aceasta nu este nici cinstit, nici drept și nici rațional!”

Intențiile „cinstite” de care sînt animate elementele sud-germane în încercările lor de unire reies din următoarea scrisoare adresată de d-l Sigel aceluiași ziar:

„Dacă noi, puținii bărbați cu *intenții curate*, am recurs în parte la conspirație, am făcut acest lucru numai pentru a ne pune în gardă împotriva jalnicei perfidii și pretențiilor lui Kinkel și ale acoliților săi și pentru a le dovedi că nu sînt făcuți să domine. *Principalul nostru scop* era de a-l sili pe Kinkel să vină la o mare adunare, unde i-am fi dovedit lui și prietenilor lui politici apropiați, cum se exprimă el, că nu tot ce strălucește este aur. Ducă-se dracului mai întîi instrumentul” (Schurz) „și apoi muzicantul” (Kinkel) („Wochenblatt der New Yorker Deutschen Zeitung” din 24 septembrie 1851).

Cît de caracteristică era componența ambelor partide care, ca o ocară, își spun unul altuia „german din sud” și „german din nord” se poate vedea chiar și din faptul că în fruntea elementelor din sudul Germaniei se afla „rațiunea”

lui Ruge, iar în fruntea elementelor din nordul Germaniei „sentimentul” lui Kinkel.

Pentru a înțelege marea luptă care a urmat apoi, trebuie să spunem câteva cuvinte despre diplomația acestor două partide care au zguduit lumea.

Pe Arnold (prin urmare și pe acoliții săi) îl preocupa, în primul rînd, ideea înființării unui „club închis” al cărui scop oficial, *aparent* era „activitatea revoluționară”. Din acest club urma să fie promovat iubitul său „comitet *pentru* problemele germane”, iar din acest comitet Ruge însuși urma, la rîndul său, să fie promovat în Comitetul central european. Arnold a urmărit cu perseverență acest țel încă din vara anului 1850. El nădăjduia „să găsească” în germanii din sud „acel admirabil element de mijloc peste care ar fi putut domni nestingherit ca suveran”. Constituirea oficială a unei organizații a emigranților, înființarea de comitete reprezenta, așadar, un element necesar în politica lui Arnold și a aliaților săi.

Pe de altă parte, Kinkel & Co. trebuiau să caute să zădărnicească tot ce putea legitima poziția uzurpată de Ruge în Comitetul central european. Ca răspuns la apelul său la o subscriere prealabilă de 500 de lire sterline, Kinkel a primit din New Orleans înștiințarea că i se trimit bani și, pe această bază, a și format, împreună cu Willich, Schimmelpfennig, Reichenbach, Techow, Schurz și alții, o *comisie financiară secretă*. Ei judecau astfel: dacă vom avea bani, și emigrația va fi de partea noastră; dacă emigrația va fi de partea noastră, tot noi vom fi și conducătorii Germaniei. De aceea ei trebuiau, înainte de toate, să dea o ocupație masei emigranților, oferindu-le adunări consacrate unor probleme pur formale, dar să zădărnicească prin orice mijloc constituirea unei organizații oficiale care ar depăși cadrul unei „societăți amorfe” și îndeosebi să nu admită crearea vreunui comitet, și în felul acesta să pună bețe în roate fracțiunii adverse, s-o împiedice să acționeze, iar ei să poată manevra în spatele acesteia.

Trăsătura comună a ambelor fracțiuni, adică a „notabilităților”, era tendința de a duce de nas masa emigranților fără a-i împărtăși scopurile lor finale, de a se servi de ea numai ca pretext și de a o abandona de îndată ce-și vor fi atins scopul.

Să vedem cum se năpustesc acești Machiavelli, Talleyranzi și Metternichi ai democrației unul asupra celuilalt.

Scena întâi. 14 iulie 1851. După ce „a eșuat înțelegerea privată cu Kinkel în vederea unei acțiuni comune”, Ruge, Goegg, Sigel, Fickler, Ronge au invitat notabilitățile tuturor fracțiunilor să se întâlnească la o adunare care are loc la Fickler, la 14 iulie. Vin 26 de persoane. Fickler propune formarea unui „cerc închis” al emigranților germani, din care să fie ales „un comitet de acțiune pentru sprijinirea scopurilor revoluționare”. Propunerea este respinsă mai ales de Kinkel și de șase dintre adepții lui. După dezbateri furtunoase care au durat câteva ore, propunerea lui Fickler este adoptată (cu 16 voturi pentru și 10 contra). Kinkel și minoritatea declară că ei nu mai pot participa și părăsesc adunarea.

Scena a doua. 20 iulie. — Majoritatea sus-menționată se constituie într-o uniune separată. Printre noii primiți este *Tausenau*, recomandat de Fickler.

Așa cum Ronge este Luther al democrației germane, iar Kinkel Melanchthonul ei, așa este d-l Tausenau *Abraham a Santa Clara* al ei. La Cicero, cei doi prezicători nu se pot uita unul la altul fără să-i pufnească risul²⁴¹. — Tot așa nici d-l Tausenau nu-și putea privi în oglindă propriul chip serios fără să izbucnească în hohote de ris. Dacă Ruge a izbutit să găsească în persoana badenezilor oameni cărora el le impunea, soarta s-a răzbunat trimițându-i pe austriacul Tausenau, care-i impunea lui.

La propunerea lui Goegg și a lui Tausenau, ședința s-a amânat, pentru a se mai încerca o dată să se ajungă la o înțelegere cu fracțiunea lui Kinkel.

Scena a treia. 27 iulie. — Ședință la Cranbourne Hotel. „Notabilitățile” emigrației au grand complet. A venit și fracțiunea lui Kinkel, dar nu cu intenția de a adera la uniunea existentă. Dimpotrivă, ea a insistat „să se formeze «un club de discuții deschis», fără comitet de acțiune și fără vreun țel precis”. Schurz, care în cursul tuturor acestor dezbateri parlamentare a jucat rolul de mentor al tânărului Kinkel, face următoarea propunere :

„Prezenta societate se constituie ca o uniune politică închisă, sub denumirea de *Club al emigranților germani*. Noii membri sînt primiți din rîndul emigranților germani la recomandarea unui membru al uniunii și cu majoritate de voturi”.

Propunerea este acceptată în unanimitate. Clubul a hotărît să se întrunească în fiecare vineri.

„Adoptarea acestei propuneri a fost întâmpinată cu ovații generale și salutată cu exclamații: «Trăiască republica germană!!!». Intrucît exista o năzuință generală spre înțelegere, fiecare simțea că și-a împlinit datoria și că a făcut un lucru folositor pentru revoluție” (Goegg, „Wochenblatt der Schnellpost“ din 20 august 1851).

Eduard Meyen era atît de încîntat de acest succes, încît în buletinele sale litografiate a exclamat :

„Întreaga emigrație — mergînd pînă la Bucher — constituie acum o falangă încheată, cu o singură excepție : încorigibila clică a lui Marx”.

Aceste cuvinte ale lui Meyen pot fi întîlnite și în buletinele litografiate ale guvernului apărute la Berlin *.

Astfel, într-o atmosferă de conciliere generală și în strigăte de „ura” în onoarea republicii germane, a luat ființă marele *Club al emigranților*, care avea să țină ședințe atît de însuflețite și, la cîteva săptămîni după plecarea lui Kinkel în America, să-și dea duhul — spre satisfacția generală —, ceea ce, de altfel, nu-l împiedică să-și joace pînă în ziua de azi rolul, în America, ca o instituție în viață.

Scena a patra. 1 august. — A doua ședință la Cranbourne Hotel.

„Din păcate, trebuie să arătăm chiar de pe acum că ne-am înșelat punîndu-ne speranțe în succesele acestui club” (Goegg, *ibid*, 27 august).

Kinkel, fără o hotărîre adoptată în prealabil cu o majoritate de voturi, introduce în club 6 emigranți prusieni și 6 vizitatori prusieni ai expoziției industriale. *Damm* ** (președintele, fost președinte al Adunării constituante de la Baden) își exprimă uimirea în legătură cu această încălcare a statutului, care echivalează cu o înaltă trădare. *Kinkel* declară :

„Clubul nu este decît o societate *amorfă*, care nu urmărește alt scop decît posibilitatea ca membrii lui să se cunoască între ei și să ducă discuții care pot fi ascultate de oricine. De aceea este de dorit ca această societate să fie frecventată de un număr cit mai mare de vizitatori din afară”.

Studentul *Schurz* se grăbește să atenueze lipsa de tact a profesorului său, aducînd un amendament cu privire la admi-

* — „Preussische Lithografische Correspondenz“. — *Nota red.*

** — Aici este *Damm* !

— Cine ?

— *Damm* !

— Cine ?

— *Damm, Damm*, nu-l cunoașteți pe *Damm* ?

terea de vizitatori. Amendamentul este adoptat. Abraham a Santa Clara, pardon *Tausenau*, se ridică și, fără să zimbească, face următoarele două propuneri serioase :

1) „să fie aleasă o comisie“ (faimosul comitet) „care să prezinte în fiecare săptămână rapoarte exacte în legătură cu politica curentă, îndeosebi a Germaniei; aceste rapoarte urmează să fie depuse la arhiva uniunii și publicate la momentul potrivit; 2) să fie aleasă o comisie“ (faimosul comitet) „care să înregistreze în arhiva uniunii tot felul de amănunte referitoare la încălcările de lege și la atrocitățile comise în ultimii trei ani, precum și cele care continuă să se comită de către slugile reacțiunii împotriva adepților democrației“.

Împotriva celor propuse s-au ridicat în mod hotărât :

Reichenbach : „În aceste propuneri, neînsemnate în aparență, eu văd intenții suspecte și năzuința ca prin alegerea acestei comisii să se dea asociației un caracter oficial, nedorit nici de mine, nici de amicii mei“.

Schimmelpfennig și *Schurz* : „Aceste comisii și-ar putea aroga funcții cu caracter conspirativ, care să ducă încetul cu încetul la formarea unui comitet oficial“.

Meyen : „Eu aș dori vorbe, nu fapte“.

Potrivit afirmațiilor lui Goegg, majoritatea părea dispusă să adopte propunerile. Atunci *Machiavelli-Schurz* propune să se amâne ședința. Abraham a Santa Clara, pardon *Tausenau*, se alătură din comoditate acestei propuneri. *Kinkel* crede că

„votarea trebuie amînată pentru ședința următoare, în special pentru că în seara aceasta fracțiunea sa pare a fi în minoritate, și el și amicii lui nu s-ar putea considera *legați* de un vot care ar avea loc în asemenea condiții“.

Se hotărăște amînarea ședinței.

Scena a cincea. 8 august. — A treia ședință la Cranbourne Hotel. Dezbateri în legătură cu propunerile lui *Tausenau*. — *Kinkel* și *Willich* au adus cu ei, contrar înțelegerii, „păturile de jos ale emigrației“, le menu peuple, pentru ca de astă dată „să-și lege conștiința“. *Schurz* propune ca rapoartele cu privire la politica curentă să fie făcute de voluntari și, ca urmare a unei înțelegeri prealabile, s-au oferit imediat să facă asemenea rapoarte : *Meyen* — despre Prusia, *Schurz* — despre Franța, *Oppenheim* — despre Anglia, *Kinkel* — despre America și viitor (căci viitorul său imediat era în America). Propunerile lui *Tausenau* sînt respinse. El declară pe un ton mișcător că vrea să-și jertfească pe altarul patriei mînia lui îndreptățită și să rămînă în mijlocul tovarășilor lui. Dar frac-

țiunea Ruge-Fickler, plină de indignare, ia imediat poza generozității înșelate.

Intermezzo. Kinkel a primit, în sfârșit, din New Orleans 160 de lire sterline, pe care, cu participarea altor notabilități, trebuia să le transforme în interesul revoluției în capital aducător de profit. Frațiunea Ruge-Fickler, care și așa era îndârjită de rezultatele ultimului vot, a aflat acest lucru. Nu se mai putea pierde nici un minut, trebuia acționat. Astfel s-a format noua mlaștină a emigrației, care și-a împodobit existența sa stătută și putredă cu denumirea : „*Uniunea agitatorică*”. Membrii ei erau Tausenau, Frank, Goegg, Sigel, Hertle, Ronge, Haug, Fickler, Ruge. Uniunea a declarat de îndată în ziarele engleze că

„a fost creată nu pentru discuții, ci numai pentru acțiune ; ea se va ocupa nu cu words*, ci cu works** și, înainte de toate, propune tovarășilor de idei să contribuie cu bani. Uniunea agitatorică încredințează puterea executivă lui *Tausenau*, numindu-l totodată ministru corespondent pentru problemele externe ; de asemenea recunoaște poziția lui *Ruge* în Comitetul central european“ (ca regent al imperiului) „și activitatea lui anterioară, precum și faptul că reprezintă poporul german în spirit autentic german“.

În noua combinație se întrezărește limpede grupul inițial Ruge-Ronge-Haug. Așadar, Arnold, după ani de lupte și de eforturi și-a atins ținta : era recunoscut a cincea roată la căruța democratică centrală și avea în spatele lui „o parte bine conturată”, din păcate chiar prea bine conturată, „a poporului”, alcătuită în total din 8 oameni. Dar și această plăcere i-a fost otrăvită, prin faptul că recunoașterea lui a fost în același timp legată de înlăturarea sa indirectă din post și că a fost recunoscut numai cu condiția pusă de țărănoiul de Fickler ca Ruge să înceteze acum „să scrie și să răspândească aberațiile sale”. Bădăranul de Fickler considera „merituoase” numai acele scrieri ale lui Arnold pe care el nu le citise și pe care n-ar fi avut de ce să le citească.

Scena a șasea. 22 august. — Cranbourne Hotel. Mai întâi „capodopera diplomatică” (vezi Goegg) a lui *Schurz* : propunerea de a forma un comitet general al emigranților, compus din 6 membri aparținând diferitelor fracțiuni, în care să intre și cei 5 membri din Comitetul emigranților deja existent al Uniunii meseriașilor a lui Willich (în aceste condiții fracțiunea Kinkel-Willich era întotdeauna în majoritate). Propu-

* — vorbe. — *Nota trad.*

** — fapte. — *Nota trad.*

nerea a fost acceptată. Ea a fost pusă la vot, dar membrii acelei părți a „statului” care era în subordinea lui Ruge au refuzat să participe la vot, din care cauză capodopera diplomatică a suferit un eșec. Cît de serios au privit ei ideea unui Comitet al emigranților reiese, de altfel, din faptul că după patru zile Willich a ieșit din Comitetul meseriașilor emigranți, a cărui existență era de mult pur nominală, după ce revolte repetate ale „păturilor de jos ale emigrației”, pornite dintr-o totală lipsă de respect, făcuseră de mult timp ca dizolvarea acestui comitet să fie inevitabilă. — Se fac *interpelări* în legătură cu manifestările publice ale Uniunii agitatorice. Este prezentată propunerea ca Clubul emigranților să nu aibă nimic comun cu Uniunea agitatorică și să dezaprobe în mod public toate acțiunile acesteia. Urmează atacuri violente la adresa „agitatorilor” prezenți: Goegg și Sigel junior (adică senior, vezi mai departe*). Rudolf Schramm declară că vechiul său prieten, Ruge, este un slugoi al lui Mazzini și „un mîrșav calomniator”. Și tu Brutus! Goegg ripostează, nu în calitate de mare orator, ci în calitate de cetățean cînstit, și-l atacă vehement pe Kinkel, acest fățarnic de o perfidie molie și de o onctuozitate de popă.

„Este de neiertat să-i lipsești de posibilitatea de a activa pe cei care vor să activeze! Dar acești oameni, după cum se vede, vor o unire doar aparentă, inactivă, pentru ca sub acest paravan clica lor să-și poată atinge anumite scopuri”.

Cînd Goegg s-a referit la declarația publică a Uniunii agitatorice apărută în ziarele engleze, Kinkel s-a ridicat maiestros și a spus că

„de pe acum el stăpînește întreaga presă americană și că s-au luat măsuri ca și presa franceză să treacă sub influența lui”.

Propunerea autenticei fracțiuni germane a fost adoptată și a fost urmată de declarația „agitatorilor” că membrii uniunii lor nu mai pot rămîne în Clubul emigranților.

Așa s-a produs îngrozitoarea sciziune dintre Clubul emigranților și Uniunea agitatorică, care a însemnat o spărtură adîncă în întreaga istorie universală modernă. Cel mai ciudat este faptul că aceste două creații ale emigrației au dăinuit numai pînă cînd s-a produs sciziunea dintre ele și că ele există acum numai ca spiritele păgîne în bătălia lui Kaulbach²⁴², bătălie care continuă pînă în ziua de azi în mitin-

* Vezi volumul de față, pag. 355. — *Nota red.*

gurile și în coloanele ziarelor germano-americane și va continua, pe cât se pare, în vecii vecilor.

Un caracter și mai furtunos a imprimat ședinței nedisciplinată Schramm, care l-a atacat și pe Willich, afirmând că Clubul emigranților s-a făcut de rîs prin legătura cu acest cavaler. Președintele — de astă dată era timidul Meyen —, desperat, lăsase de cîteva ori să-i scape cîrma din mîină. Dar tumultul a ajuns la culme în timpul dezbaterilor în legătură cu Uniunea agitatorică și cu retragerea membrilor ei. În mijlocul vociferărilor, tropăiturilor, hărmălaiei, amenințărilor, urletelor, constructiva ședință s-a prelungit pînă la orele două din noapte, cînd, în cele din urmă, hotelierul a închis robinetele de gaz, cufundîndu-i într-un întuneric adînc și bîgîndu-i în sperieți pe adversarii surescitați, și astfel a pus capăt bătăliei pentru salvarea patriei.

La sfîrșitul lunii august, cavalerescul Willich și sentimentalul Kinkel au încercat să torpileze Uniunea agitatorică, adresîndu-se cînstitutului Fickler cu următoarea propunere :

„El, Fickler, să formeze împreună cu ei și cu prietenii lor politici apropiați o *comisie financiară* care să administreze banii sosiți din New Orleans. Această comisie va funcționa pînă cînd se va putea întruni o comisie financiară oficială a revoluției ; totodată însă, dacă acceptă această propunere înseamnă că este de acord cu dizolvarea tuturor asociațiilor revoluționare și agitatorice germane existente pînă atunci”.

Virtuosul Fickler s-a revoltat împotriva formării acestei „comisii secrete, căreia nu-i revenea nici o răspundere”.

„Cum poate — exclamă el — o simplă comisie financiară să unească în jurul ei toate partidele revoluționare ? Nici banii care vor intra și nici cei care au și intrat nu pot niciodată constitui, ca atare, o bază de dragul căreia orientările divergente din cadrul democrației să-și sacrifice independența”.

Așadar, în loc să ducă la dizolvarea dorită, acest îndemn la dezertare a avut un efect contrar și Tausenau a putut să declare că ruptura dintre cele două puternice partide — „Emigrația” și „Agitația” — a devenit acum ireparabilă.

XIV

Pentru a arăta felul drăgălaș în care s-a desfășurat războiul dintre „Agitație” și „Emigrație”, reproducem aici câteva extrase din ziarele germano-americane.

„AGITAȚIA”

Ruge îl declară pe Kinkel „agent al prințului Prusiei”.

Un alt „agitator” face descoperirea că membrii de seamă ai Clubului emigranților sînt :

„În afară de pastorul Kinkel, trei locotenenți prusieni, doi publiciști netalentați din Berlin și un student”.

Sigel scrie :

„Nu se poate contesta că Willich și-a cîștigat cîțiva adepți. Firește, dacă trei ani de-a rîndul propovăduiești și spui oamenilor numai lucruri care le fac plăcere, trebuie să fii prea prost ca să nu faci din acești oameni adepții tăi. Clica lui Kinkel încearcă să atragă de partea ei pe acești adepți ai lui Willich. Adepții lui Willich întretin intrigi amoroase cu adepții lui Kinkel”.

Un al patrulea „agitator” declară că adepții lui Kinkel sînt niște „idolatri”.

Tausenau caracterizează Clubul emigranților în felul următor :

„Promovarea unor interese particulare sub masca împăciuirii, folosirea sistematică a viclesugurilor pentru cucerirea majorității, apariția unor mărimi necunoscute în calitate de conducători și organizatori ai partidului, încercările de a forma o comisie financiară secretă și toate acele tertipuri și mașinații de culise cu ajutorul cărora *politicienii necopți* cred întotdeauna că pot hotări în exil destinele patriei lor, cînd de fapt la primele izbucniri ale revoluției asemenea planuri vane se risipesc ca fumul”.

În sfârșit, Rodomonte-Heinzen declară că Ruge, Goegg, Fickler și Sigel sînt singurii emigranți corecți din Anglia pe care îi cunoaște el; membrii Clubului emigranților sînt niște „egoiști, regaliști și comuniști”, Kinkel este „un nătărău incurabil și un aristocrat filozofant”, Meyen, Oppenheim, Willich și ceilalți sînt niște omuleți pe care el, Heinzen, „îi privește de la înălțimea sa” și care nu-i ajung lui Ruge nici pînă la gleznă” („Schnellpost” din New York, „New Yorker Deutsche Zeitung”, „Wecker” etc., 1851).

„EMIGRAȚIA”

„Ce nevoie este de un comitet care spînzură în aer, care își ia singur imputerniciri încă înainte de a fi început să funcționeze, care n-a fost ales de nimeni și care n-a întrebat pe cei pe care pretinde că-i reprezintă dacă vor să fie reprezentați de aceste persoane?” — „Cine-l cunoaște pe Ruge știe că mania de a lansa proclamații este boala lui incurabilă”. — „În parlament Ruge n-a putut să obțină nici măcar influența unui Raveaux sau Simon din Trier”. — „Acolo unde e nevoie de energie revoluționară în acțiune, de muncă organizată, de rezervă sau de discreție, acolo Ruge e periculos, întrucît el suferă atît de incontinența vorbelor cît și de incontinența cernelii și întotdeauna vrea să reprezinte întreaga lume. Ruge a intrat în legătură cu Mazzini și Ledru-Rollin, ceea ce înseamnă, transpus în limbajul lui Ruge, un comunicat în toate ziarele: «Germania, Franța și Italia au încheiat o alianță revoluționară frățească»”. — „Această pretențioasă formare a unui comitet, această lăudăroasă inactivitate i-a determinat pe cei mai intimi și mai inteligenți amici ai lui Ruge, cum sînt Oppenheim, Meyen, Schramm, să stabilească legături cu alți oameni în vederea unei activități în comun”. — „În spatele lui Ruge nu se află o parte bine conturată a poporului, ci un maniac pașnic bine conturat”.

„Cîte sute de oameni întreabă în fiecare zi cine este acest Tauschnau, și nimeni, absolut nimeni nu poate răspunde. Din cînd în cînd cîte un vienez afirmă că el este unul dintre democrații venezi care întotdeauna au reproșat democrației vieneze reacționarismul ei, pentru a o pune într-o lumină nefavorabilă. Dar este o afirmație care îi privește pe acești venezi. În orice caz el este o mărime necunoscută, și încă și mai puțin se cunoaște dacă, în genere, este o mărime”.

„Să vedem încă o dată cine sînt acești oameni demni căroră toți ceilalți li se par niște politicieni necopți. Să-l luăm pe comandantul suprem Sigel. Dacă ar fi întrebată muza istoriei cum se face că această nulitate incoloră a ajuns comandant suprem, ea ar fi pusă într-o mare încurcătură. Sigel nu este decît fratele fratelui său. Fratele său a devenit popular datorită unor ieșiri violente antiguvernamentale provocate de repetatele condamnări la închisoare pe care le-a suferit, condamnări provocate, la rîndul lor, de cel mai banal desfrîu. Tînărul Sigel considera că acesta este un motiv suficient pentru a se proclama, în prima zăpăceală a avîntului revoluționar, comandant suprem și ministru de război. Artileria badeneză, care și-a dovedit nu o dată admirabilele ei calități, avea destui ofițeri mai copți și mai meritoși, cu care junele locotenent

imberb Sigel nici nu se putea măsura și care au fost destul de indignați cînd au trebuit să asculte de ordinele unui tînăr necunoscut pe cît de lipsit de experiență pe atît de neînzentrat. Există însă Brentano, slab de minte și trădător, care era gata să admită tot ce putea duce de ripă revoluția... Totala incapacitate de care Sigel a dat dovadă în tot timpul campaniei din Baden... Face, în orice caz, să menționăm că la Rastatt și în Pădurea Neagră Sigel i-a lăsat în voia soartei pe cei mai viteji soldați ai armatei republicane, fără a le trimite întăririle *făgăduite*, în timp ce el se plimba prin Zürich cu epoleții și în cabrioleta principelui de Fürstenberg, dîndu-și aere de comandant de oști interesant prin nefericirea lui. Iată măreția cunoscută tuturor a acestui politician copt, care, cu conștiința legitimă a actelor sale eroice din trecut, s-a numit singur pentru a doua oară comandant suprem în Uniunea agitatorică. Acesta este marele nostru cunoscut, fratele fratelui său“.

„E pur și simplu ridicol cînd asemenea indivizi“ (cum sînt membrii Uniunii agitatorice) „reproșează altora că fac lucrurile pe jumătate, cînd ei înșiși sînt niște *nulități politice* care nu că fac lucrurile pe jumătate, dar nu fac nimic“. — „Ambiție personală — iată ce se ascunde în dosul bazei lor principiale“. — „Uniunea agitatorică“ n-are ca uniune decît o însemnătate privată, ca un fel de cerc literar îngust sau ca un club de biliard, și de aceea nu are nici un temei să fie recunoscută și nu are nici un drept să dea mandate“. — „Voi înșivă ați aruncat zarurile. Cei nelămuriți trebuie lămuriți ca să poată judeca ei înșiși cine sînteți voi!“ („Correspondent“ din Baltimore).

Trebuie să spunem că acești domni, în strădania lor de a se cunoaște unul pe altul, aproape că au ajuns la auto-cunoaștere.

XV

Între timp comisia financiară secretă a „Emigrației” și-a ales o conducere alcătuită din Kinkel, Willich și Reichenbach și a hotărît să se ocupe serios de împrumutul german. Studentul Schurz — după cum au comunicat la sfârșitul anului 1851 „Schnellpost” din New York, „New Yorker Deutsche Zeitung” și „Correspondent” din Baltimore — a fost trimis în Franța, Belgia și Elveția, unde i-a căutat pe toți acei bătrâni uitați și pierduți fără urmă, parlamentari, regenți ai imperiului, deputați ai camerelor și alte notabilități, pînă chiar și pe răposatul Raveaux, pentru a obține din partea lor garantarea împrumutului. Acești ratați, dați de mult uitării, s-au grăbit să garanteze acțiunea întreprinsă. Căci garantarea împrumutului însemna, dacă în general însemna ceva, un fel de garantare reciprocă a posturilor guvernamentale în partibus, și d-nii Kinkel, Willich și Reichenbach au primit astfel garantarea perspectivelor lor de viitor. Respectabili bărbați virtuozși care lîncezeau neconsolați în Elveția, s-au pasionat în așa măsură de „organizarea” și garantarea posturilor, încît au stabilit dinainte viitoarea ordine numerică de repartizare a funcțiilor guvernamentale după vîrstă, cu care prilej au avut loc scene violente cînd a trebuit să se hotărască cui să-i revină postul nr. 1, 2 și 3. Într-un cuvînt, studentul Schurz s-a înapoiat cu garanția în buzunar și s-au pus pe lucru. E drept că cu cîteva zile înainte, la o nouă consfătuire cu „Agitația”, Kinkel a promis să nu lanseze un împrumut unilateral în numele „Emigrației”; tocmai de aceea a plecat el cu semnăturile garanțiilor și împuternicit de Reichenbach-Willich, chipurile pentru a ține în nordul Angliei prelegerile sale de estetică, în realitate însă pentru a se îmbarca la Liverpool pentru New York și, asemenea lui *Parsifal*²⁴³, să caute în America *sfîntul Gral*, adică comoara de aur a partidului democratic.

Aici începe melodioasa, strania, patetica, nemaipomenita și autentică poveste plină de aventuri a marilor bătălii date de „Emigrație” și „Agitație” cu o nouă înverșunare și o perseverență nestrămutată de o parte și de alta a oceanului, povestea cruciadei lui Gottfried, în care el a rivalizat cu Kossuth și, după multe greutăți și încercări nemaiauzite, s-a reîntors, în sfârșit, acasă cu sfântul Gral în traistă.

Or, bei signor, io vi lascio al presente,
E se voi tornerete in questo loco,
Dirò questa battaglia dov'io lasso
Ch'un'altra non fu mai di tal fracasso

(Bojardo, canto 26 *)

Ei, domnilor, aici vă las
Și, de veți mai veni vreodată,
Veți afla povestea unei bătălii
Cum n-a fost alta plină de urgii.

---

* — Bojardo, cîntul 26. — *Nota red.*

NEW-YORK DAILY TRIBUNE.

VOL. XII NO. 3540

NEW-YORK, SATURDAY, AUGUST 21, 1852.

PRICE TWO CENTS.

Karl Marx

Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii ²¹¹

Londra, vineri 6 august 1852

Rezultatele alegerilor generale parlamentare din Anglia sînt deja cunoscute. Le voi analiza mai amănunțit în următorul meu articol *.

Care au fost partidele care s-au înfruntat ori s-au sprijinit unul pe celălalt în cursul acestei campanii electorale ?

Acestea au fost : toryi, whigii, conservatorii liberali (adeptii lui Peel), liber-schimbistii par excellence ** (adeptii școlii manchesteriene ²⁴⁵, partizanii reformei parlamentare și financiare) și, în sfîrșit, cartiștii.

Whigii, liber-schimbistii și adeptii lui Peel s-au unit împotriva torylor. Lupta electorală propriu-zisă s-a dat între această coaliție, pe de o parte, și tory, pe de altă parte. Cît privește cartiștii, aceștia erau atît împotriva whigilor, adeptilor lui Peel și a liber-schimbistilor, cît și a torylor, ridicîndu-se astfel împotriva întregii Anglii oficiale.

Partidele politice din Marea Britanie sînt destul de cunoscute în Statele Unite. De aceea ne putem mărgini aici a reaminti doar din cîteva trăsături de condei particularitățile cele mai caracteristice ale fiecăruia dintre aceste partide.

Pînă în 1846, toryi treceau drept păstrătorii tradițiilor vechii Anglii. Se spunea că ei consideră constituția britanică drept a opta minune a lumii, că sînt laudatores temporis acti *** , susținători înfocați ai tronului, ai lui High Church ²⁴⁶, ai privilegiilor și libertăților supușilor britanici. Abrogarea legilor cerealelor în fatalul an 1846 ²⁴⁷ și strigătul de desperare pe care această abrogare l-a smuls torylor au arătat că toryi apără cu înfocare numai renta funciară și nimic altceva, și au

* Vezi volumul de față, pag. 382—387. — *Nota red.*

** — prin excelență. — *Nota trad.*

*** — admiratori ai timpurilor trecute. — *Nota trad.*

dezvăluit în același timp secretul atașamentului lor față de instituțiile politice și religioase ale vechii Anglii. Acestea sînt cele mai potrivite instituții pentru *marea proprietate funciară* cu ajutorul cărora aristocrația funciară a dominat în Anglia pînă în prezent, căutînd să-și mai mențină și acum dominația. Anul 1846 a dezvăluit în toată goliciunea lor *interesele materiale de clasă* care constituie *baza reală* a partidului tory. Anul 1846 a smuls de pe tory pielea de leu, consfințită de tradiție, sub care se ascuseseră pînă atunci interesele de clasă ale acestui partid. Anul 1846 i-a transformat pe tory în *protecționiști*. Cuvîntul „tory” era denumirea sacră, cuvîntul „protecționiști” a devenit denumirea profană ; „tory” suna ca un strigăt de luptă pe tărîm politic ; „protecționist” — ca un strigăt de desperare pe tărîm economic ; „tory” părea să reprezinte o idee, un principiu ; „protecționist” exprima interesele materiale. Și ce anume apără acești adepți ai taxelor vamale protecționiste ? Propriile lor venituri, renta de pe propriile lor pămînturi. Prin urmare, toryi sînt, în ultimă instanță, tot atît de burghezi ca și ceilalți, căci unde găsești un burghez care să nu-și protegiască propria sa pungă ? De ceilalți burghezi toryi se deosebesc în aceeași măsură în care renta funciară se deosebește de profitul comercial și industrial. Renta funciară este conservatoare, profitul apare ca un element al progresului ; renta funciară este națională, profitul este cosmopolit ; renta funciară este o supusă credincioasă a bisericii de stat, profitul este un disident din naștere. Abrogarea legilor cerealelor în 1846 nu a fost altceva decît recunoașterea unui fapt împlinit, a unei schimbări care avusese loc de mult în elementele societății civile engleze, și anume subordonarea intereselor funciare intereselor cercurilor financiare, a proprietății funciare — comerțului, a agriculturii — industriei, a satului — orașului. Mai poate fi pus la îndoială acest fapt atunci cînd în Anglia populația sătească se află în proporție de 1 la 3 față de cea orășenească ? Baza materială a puterii torylor constă în renta funciară. Renta funciară este reglementată de prețurile produselor alimentare, iar acestea erau menținute în mod artificial la un nivel ridicat cu ajutorul legilor cerealelor. Abrogarea legilor cerealelor a făcut să scadă prețurile la produsele alimentare, fapt care, la rîndul său, a determinat scăderea rentei funciare, iar scăderea rentei a provocat prăbușirea forței reale a torylor pe care se baza puterea lor politică.

Ce încearcă însă toryi să facă acum ? Să mențină o putere politică a cărei bază socială a încetat să existe. Și cum anume pot ajunge la aceasta ? Ei n-au altă cale decît *contrarevoluția*, adică reacțiunea statului împotriva societății. Ei luptă pentru menținerea cu forța a unor instituții și a unei puteri politice condamnate la pieire din clipa în care populația orășenească a ajuns să fie de trei ori mai numeroasă decît cea rurală. O astfel de încercare trebuie să ducă în mod inevitabil la înfrîngerea torylor ; ea trebuie să grăbească și să intensifice dezvoltarea socială a Angliei, să provoace o criză.

Toryi își recrutează adepții dintre fermierii-arendași care, fie că nu s-au dezvățat încă să vadă în proprietarii funciari pe stăpîinii lor firești, fie că depind economicște de ei, fie că încă nu înțeleg că interesele fermierului coincid cu ale proprietarului funciar în aceeași măsură în care coincid interesele datornicului cu ale cămătarului. Toryi găsesc adepți și susținători atît în cercurile interesate în profiturile obținute de pe urma coloniilor și a navigației cît și printre partizanii bisericii de stat, într-un cuvînt în rîndul tuturor elementelor care socotesc necesar să-și apere interesele împotriva urmărilor inevitabile ale dezvoltării industriei moderne și împotriva revoluției sociale pe care aceasta o pregătește.

Dușmanii ereditari ai torylor sînt *whigii*, partid care n-are comun cu whigia americani²⁴⁸ decît denumirea.

Whigia englezi constituie în istoria naturală a politicii o specie care, asemenea tuturor reprezentanților clasei amfibiiilor, se întilnește curent, dar este greu de descris. Să-i numim toryi demisionați, așa cum fac adversarii lor ? Sau să-i luăm drept apărători ai anumitor principii *populare*, așa cum le place scriitorilor de pe continent să-i prezinte ? În acest caz ne-am găsi în aceeași situație dificilă ca d-l Cooke, istoriograful whigilor, care a mărturisit cu multă naivete *, în lucrarea sa „Istoria partidelor”²⁴⁹, că, într-adevăr, partidul whig se sprijină pe o serie de „principii liberale, morale și înaintate”, dar, din nenorocire, în tot cursul existenței sale de mai bine de un secol și jumătate, ori de cîte ori a fost la putere, a fost împiedicat să transpună în viață aceste principii. Așadar, whigii, potrivit mărturisirii propriului lor istoric, reprezintă în realitate ceva cu totul diferit de „principiile liberale și înaintate” pe care le afișează. Acest partid se află deci exact în situația bețivului care, adus în fața primarului, de-

* — naivitate, candoare. — *Nota trad.*

clară că în principiu el este antialcoolic, dar în mod cu totul întîmplător duminicile se îmbată întotdeauna.

Să lăsăm însă deoparte principiile whigilor ; pe baza faptelor istorice putem înțelege mai bine ce anume reprezintă ei, ținînd seama de ceea ce fac și nu de ceea ce au crezut odată și de ceea ce doresc acum să-i facă pe alții să creadă cu privire la rolul lor.

Ca și toryi, whigii fac parte dintre marii proprietari funciari din Marea Britanie. Ba mai mult, cei mai vechi, mai bogați și mai aroganți proprietari funciari din Anglia formează chiar nucleul partidului whig.

Prin ce se deosebesc ei însă de tory ? Whigii sînt *reprezentanții aristocrați* ai burgheziei, ai clasei de mijloc industriale și comerciale. Pentru ca burghezia să le cedeze lor, acestei oligarhii de familii aristocrate, monopolul conducerii și dreptul exclusiv de a dispune de funcții în stat, ei fac burgheziei toate acele concesii care în decursul dezvoltării sociale și politice s-au dovedit a fi *inevitabile și iminente*, și o ajută să obțină transpunerea lor în viață. Nici mai mult, nici mai puțin. Și ori de cîte ori se ia o asemenea măsură inevitabilă, whigii declară sus și tare că prin aceasta s-a ajuns la limita extremă a progresului istoric, că întreaga dezvoltare socială a atins țelul ei final, iar apoi „se cramponează” de această „limită extremă”²⁵⁰. Ei pot suporta mai ușor decît toryi o scădere a veniturilor lor provenite din arendă, dat fiind că se socotesc arendași ai veniturilor Imperiului britanic prin grația lui Dumnezeu. Ei pot renunța la monopolul creat de legile cerealelor atîta timp cît consideră monopolul guvernării ca pe un bun al lor, moștenit din tată în fiu. Încă din vremea „glorioasei revoluții” din 1688²⁵¹, cu excepția unor scurte intermitențe cauzate în special de prima revoluție franceză și de reacțiunea ce i-a urmat, whigii au deținut în permanență funcții în stat. Cine își amintește de această perioadă din istoria Angliei va constata că singura caracteristică a partidului whig este tendința de a menține oligarhia lor de castă. Interesele și principiile pe care, în afară de aceasta, whigii le apără din cînd în cînd nu le aparțin lor, ci le sînt impuse de dezvoltarea clasei industriale și comerciale — de dezvoltarea burgheziei. După 1688 îi găsim aliați cu magnații finanței, care tocmai atunci ajunseseră foarte influenți, așa cum în 1846 îi vedem aliați cu magnații industriei. Whigii au făcut tot atît de puțin pentru adoptarea legii cu privire la reforma din 1831²⁵², ca și pentru adoptarea legii cu privire la

libertatea comerțului din 1846. Ambele mișcări în favoarea reformelor, atît cea politică cît și cea comercială, erau mișcări ale burgheziei. De îndată ce una dintre aceste mișcări creștea într-atît încît devenea de neînlăturat, ajungînd totodată mijlocul cel mai sigur de a răsturna pe toryi de la putere, whigii își făceau apariția, luau frinele conducerii în mîinile lor și-și asigurau din victorie apanajul de a guverna. În 1831 ei au extins latura politică a reformei numai atît cît era necesar pentru a nu nemulțumi cu totul burghezia ; după 1846 ei au îngădit măsurile privind libertatea comerțului numai atît cît era necesar pentru a salva cît mai multe privilegii pentru aristocrația funciară. De fiecare dată ei dirijau mișcarea în așa fel încît să împiedice mersul ei înainte și să-și redobîndească totodată funcțiile lor.

Este neîndoios că, din clipa în care aristocrația funciară nu va mai fi în stare să-și mențină pozițiile, jucînd rolul de putere independentă, și să lupte ca partid independent pentru a ajunge la conducere, pe scurt din clipa în care toryi vor fi cu desăvîrșire înlăturați, în istoria Angliei nu va mai fi loc nici pentru whigi. Aristocrația odată desființată, care ar mai fi rostul unei reprezentanțe aristocrate a burgheziei împotriva acestei aristocrații ?

După cum se știe, în evul mediu împărații germani puneau orașele, care se aflau în prima lor perioadă de avînt, sub conducerea unor guvernatori imperiali, „advocați”, pentru a apăra aceste orașe de nobilimea din împrejurimi. Cînd însă, datorită creșterii populației și a bogăției, orașele au devenit suficient de puternice și independente nu numai pentru a rezista atacurilor nobilimii, dar și pentru a o ataca, ele i-au alungat de îndată pe guvernatorii titulari, pe advocați.

Asemenea advocați au fost whigii pentru burghezia engleză, și monopolul lor asupra puterii trebuie să se prăbușească de îndată ce se va prăbuși monopolul torylor asupra pămîntului. Whigii au degenerat, transformîndu-se dintr-un partid într-o clică pe măsură ce burghezia a dobîndit mai multă independență și forță.

Este evident amestecul dezgustător de elemente eterogene pe care trebuie să le reprezinte whigii englezi : adepți ai feudalismului și totodată malthusianiști ; saci de bani cu prejudecăți feudale, aristocrați fără simțul onoarei ; burghezi fără activitate industrială, retrograzi cu fraze progresiste pe buze, susținători ai progresului, devotați pînă la fanatism ideilor conservatoare, traficantî de reforme în doze homeopaticе ;

ocrotitori ai nepotismului ; mari maestri ai corupției, ipocriți în religie, Tartuffi în politică. Masele poporului englez au un simț estetic sănătos. De aceea ele simt o repulsie instinctivă față de tot ce este pestrîț și echivoc, față de liliaci și față de partidul lui Russell. Masele poporului englez, proletariatul de la orașe și sate au comun cu toryi ura împotriva „sacilor cu bani” și cu burghezia ura împotriva aristocraților. În whigi poporul urăște și pe unii, și pe ceilalți — aristocrați și burghezi, pe proprietarul funciar care-l asupraște și pe magnatul care-l exploatează. În whigi el urăște oligarhia, care conduce Anglia de mai bine de un secol și care a înlăturat poporul de la conducerea propriilor lui treburi.

Adeptii lui Peel (liberali și conservatori) nu constituie un partid, ci mai curînd amintirea unui om de partid, a defunctului sir Robert Peel. Dar englezii sînt un popor prea prozaic pentru a considera că o amintire poate servi la altceva decît la o culegere de elegii. Acum însă, cînd în toată țara poporul englez i-a ridicat defunctului sir Robert Peel monumente din bronz și marmură, el socotește cu atît mai mult că e posibil să se lipsească de monumentele ambulante ale lui Peel, gen Graham, Gladstone, Cardwell etc. Așa-numiții adepti ai lui Peel nu reprezintă altceva decît un stat-major de birocrați, instruiți de Robert Peel pentru el însuși. Și deoarece acest stat-major este destul de numeros, ei uită pentru moment că în spatele lor nu există nici un fel de armată. Așadar, adeptii lui Peel sînt foștii partizani ai lui sir R. Peel, care încă nu s-au hotărît cărui partid să i se alăture. Se înțelege că asemenea șovăieli nu constituie o bază pentru crearea unui partid politic de sine stătător.

Mai rămîn liber-schimbistii și cartiștii ; îi voi caracteriza pe scurt în articolul următor.

Scris de K. Marx la 2 august 1852

Publicat în ziarele

„New York Daily Tribune” nr. 3.540

din 21 august 1852 și

„The People's Paper” nr. 22

din 2 octombrie 1852

Semnăt : *Karl Marx*

Se tipărește după textul

apărut în ziarul

„New York Daily Tribune”,

confruntat cu textul apărut

în ziarul „The People's Paper”

Tradus din limba engleză

The People's Paper,

THE CHAMPION OF
POLITICAL JUSTICE AND UNIVERSAL RIGHT.

4. 131

LONDON, SATURDAY, OCTOBER 3, 1852.

(Price 2d per copy)

Karl Marx

Cartiştii

Londra, marţi 10 august 1852

În timp ce toryi, whigii, adepţii lui Peel, într-un cuvînt toate partidele asupra cărora ne-am oprit pînă acum, aparţin mai mult sau mai puţin trecutului, liber-schimbistii (adepţii şcolii manchesteriene, partizanii reformei parlamentare şi financiare) sînt *reprezentanţii oficiali ai societăţii engleze moderne*, reprezentanţii acelei Anglii care domină piaţa mondială. Ei reprezintă partidul burgheziei conştiente de forţa ei, partidul capitalului industrial, care caută să facă din puterea sa socială o putere politică şi să stirpească pe ultimii reprezentanţi trufaşi ai societăţii feudale. În fruntea acestui partid se află fracţiunea cea mai activă şi mai energică a burgheziei engleze, *fabricanţii*. Ei vor să obţină o dominaţie nelimitată şi nedeghizată a burgheziei, o supunere făţişă, oficial recunoscută, a întregii societăţi faţă de legile producţiei capitaliste moderne şi faţă de conducerea oamenilor care dirijează această producţie. Prin libertatea comerţului ei înţeleg mişcarea nestingherită a capitalului, eliberat de orice piedici politice, naţionale şi religioase. Pămîntul trebuie să devină o marfă care circulă pe piaţă şi să fie exploatat potrivit legilor comerciale generale. Trebuie să existe fabricanţi de produse alimentare, ca şi fabricanţi de fire şi de ţesături de bumbac, şi nu trebuie să mai existe aristocraţi proprietari funciari. Pe scurt, nu mai pot fi tolerate nici un fel de restricţii politice sau sociale, regulamente sau monopoluri în afara acelor care decurg din „legile eterne ale economiei politice”, adică din condiţiile în care are loc producţia şi repartitia capitalului. Lupta acestui partid împotriva vechilor instituţii engleze — acest produs al unui stadiu de dezvoltare socială învechit şi muribund — îşi găseşte expresia în lozinca: *O producţie cît mai ieftină şi înlăturarea tuturor faux frais ale producţiei*

(adică a tuturor cheltuielilor de prisos care nu sînt în mod necesar cheltuieli de producție). Și această lozincă nu se adresează numai anumitor persoane particulare, ci *întregii națiuni*.

Regalitatea, cu „fastul” ei „barbar”, cu curtea ei, cu lista ei civilă și suita ei de lachei, nu face oare parte dintre aceste faux frais * ale producției? Națiunea poate produce și schimba produsele și fără regalitate, deci jos coroana! Și ce sînt sinecurile nobilimii, Camera lorzilor? Faux frais ale producției. Dar marea armată permanentă? Faux frais ale producției. Dar coloniile? Faux frais ale producției. Dar biserica de stat, cu bogățiile ei, obținute prin jaf și cerșetorie? Faux frais ale producției. Lăsați-i pe preoți să se concureze liber și fiecare să le plătească atît cît crede de cuviință. Dar întregul sistem greoi al justiției engleze, cu curtea de justiție a lordului-cancelar? ²⁵³ Faux frais ale producției. Dar războaiele dintre națiuni? Faux frais ale producției. Anglia va putea exploata cu mai puține cheltuieli națiunile străine dacă va trăi cu ele în pace.

Vedeți dv., acestor apărători ai burgheziei britanice, acestor adepți ai școlii manchesteriene, fiecare instituție a vechii Anglii li se pare, din punctul de vedere al producției mecanizate, pe cît de costisitoare pe atît de inutilă, neavînd alt scop decît acela de a împiedica națiunea să producă cît mai mult cu cheltuieli minime și să-și schimbe liber produsele. Ultimul lor cuvînt este în mod inevitabil *republica burgheză*, în care libera concurență își exercită dominația nelimitată în toate sferele vieții și în care, în general, rămîne doar acel minim de putere guvernamentală care este absolut necesar întregii clase burgheze pentru a-i asigura interesele generale și a-i administra treburile generale, atît în politica internă cît și în cea externă; dar acest minim de putere guvernamentală trebuie să fie organizat cît mai rațional și mai economic. În alte țări un asemenea partid ar fi numit *democratic*. Dar el este în mod necesar revoluționar și scopul final pe care-l urmărește, mai mult sau mai puțin conștient, este totala lichidare a vechii Anglii ca stat aristocratic. Totuși, scopul imediat al acestui partid este înfăptuirea unei reforme parlamentare care să-i confere puterea legislativă necesară pentru o asemenea revoluție.

* cheltuieli neproductive. —Nota trad.

Dar burghezii englezi nu pot fi atât de ușor stârniți ca cei francezi. Și chiar dacă vor voi să obțină o reformă parlamentară, ei nu se vor apuca să facă o revoluție în genul celei din februarie. Dimpotrivă, după ce au reperțat în 1846 o mare victorie asupra aristocrației funciare prin abrogarea legilor cerealelor, ei s-au mulțumit cu avantajele materiale obținute de pe urma acestei victorii, neglijând să tragă concluziile politice și economice necesare și dînd astfel whigilor posibilitatea să-și recapete monopolul ereditar asupra puterii guvernamentale. În tot cursul perioadei dintre 1846 și 1852, ei s-au făcut ridicoli prin strigătul lor de luptă : principii mari și măsuri practice (citește : *mărunte*). Și de ce toate acestea ? Pentru că, ori de cîte ori are loc o mișcare puternică, ei sînt siliți să facă apel la *clasa muncitoare*. Dar dacă aristocrația este pentru ei un adversar care-și trăiește ultimele clipe, clasa muncitoare este un dușman în ascensiune. Ei preferă să facă un compromis cu adversarul muribund decît să întărească prin concesiile reale, iar nu aparente, pe dușmanul în ascensiune căruia îi aparține viitorul. De aceea ei caută să evite orice ciocniri violente cu aristocrația ; dar necesitatea istorică și toryi îi împing înainte. Ei trebuie să-și îndeplinească în mod inevitabil misiunea și să distrugă pînă în temelii vechea Anglie, Anglia trecutului ; iar din clipa în care vor deveni unicii deținători ai puterii politice, cînd dominația politică și supremația economică vor fi concentrate în aceleași mîini și, deci, lupta împotriva capitalului nu va mai fi despărțită de lupta împotriva guvernului existent, din acea clipă va începe *revoluția socială în Anglia*.

Să trecem acum la *cartiști*, această parte politiceste activă a *clasei muncitoare* britanice. Cele șase puncte ale Cartei pentru care luptă ei nu conțin altceva decît revendicarea *votului universal* și a condițiilor fără de care acest vot ar fi iluzoriu pentru clasa muncitoare, și anume vot secret, indemnizație pentru membrii parlamentului, alegeri generale anuale. Dar votul universal echivalează cu dominația politică a clasei muncitoare din Anglia, unde proletariatul constituie imensa majoritate a populației, unde în decursul unui război civil îndelungat, deși subteran, acest proletariat a dobîndit o conștiință clară a poziției sale de clasă și unde, chiar în districtele rurale, nu mai există țărani, ci numai proprietari funciari, în-

treprinzători capitaliști (fermieri) și muncitori salariați. De aceea introducerea votului universal în Anglia ar constitui o măsură cu un caracter socialist mult mai pronunțat decât oricare altă măsură care este onorată cu această denumire pe continent.

Aici rezultatul inevitabil al votului universal este *supremația politică a clasei muncitoare*.

Despre renașterea și reorganizarea partidului cartist voi vorbi cu alt prilej. Pentru moment mă voi opri numai asupra alegerilor care au avut loc de curînd.

Pentru a avea dreptul de a alege în parlamentul britanic, un bărbat trebuie să posede într-o circumscripție electorală urbană o casă al cărei venit, la fixarea impozitului în folosul săracilor, să fie stabilit la 10 l.st. ; iar în comitate el trebuie să fie un freeholder²⁵⁴ cu un venit anual de 40 de șilingi sau un arendaș care să plătească anual 50 l.st. Chiar numai de aici rezultă că în mod oficial cartiștii au putut lua parte doar în mică măsură la lupta electorală care s-a încheiat de curînd. Pentru a lămuri cum au participat ei realmente la aceste alegeri, trebuie să amintesc o particularitate a sistemului electoral englez, care face o deosebire între :

Ziua în care sînt propuși candidații [Nomination day] și ziua în care sînt aduse la cunoștință rezultatele alegerilor [Declaration day] ! Votare prin ridicare de mîină și al doilea scrutin !

Cînd candidații își fac apariția în ziua alegerilor și se adresează în mod public poporului, ei sînt aleși în primă instanță prin ridicare de mîină. Fiecare are dreptul să ridice mîina, fie el nealegător sau alegător. Oricare ar fi persoana pentru care s-a ridicat majoritatea mîinilor, împuternicitul cu organizarea alegerilor o declară aleasă (în mod provizoriu) prin ridicare de mîină. Dar acum medalia își arată reversul. Alegerea prin ridicare de mîină a fost o simplă ceremonie, un act de politețe formală față de „poporul suveran”, dar politețea încetează de îndată ce privilegiile încep să fie amenințate. Căci dacă prin ridicare de mîină candidații care se bucură de privilegiul de a alege nu au fost aleși, atunci acești candidați au dreptul să ceară al doilea scrutin ; la al doilea scrutin poate participa numai un grup privilegiat de alegători, și este declarat legal ales numai acela care obține în aceste condiții majoritatea voturilor. Prima alegere — prin ridicare

de mîină — reprezintă o compensație aparentă vremelnic acordată opiniei publice, pentru a-i dovedi cu atît mai mult în momentul următor neputința ei.

S-ar părea că această alegere prin ridicare de mîină, această formalitate periculoasă, a fost inventată doar cu scopul de a ridiculiza votul universal și de a face o nevinovată glumă aristocratică pe socoteala „gloatei” (cum se exprima maiorul Beresford, secretar pentru problemele financiare militare). Ar fi însă o eroare. Acest vechi obicei, la origine comun tuturor popoarelor germanice, s-a putut menține prin tradiție pînă în secolul al XIX-lea numai datorită faptului că dădea parlamentului de clasă britanic, fără cheltuieli speciale și fără primejdii, o aparență de popularitate. Foloasele pe care clasele dominante le trăgeau de pe urma acestui obicei constau în aceea că masa poporului apăra cu mai multă sau mai puțină înflăcărare interesele acestor clase ca pe propriile ei interese naționale. Abia cînd burghezia a adoptat o poziție independentă față de cele două partide oficiale, whigii și toryi, masele muncitoare au început să se manifeste independent în ziua propunerilor de candidați. Dar niciodată pînă atunci contrastul dintre votarea prin ridicare de mîină și al doilea scrutin, dintre ziua în care sînt propuși candidații și ziua în care sînt aduse la cunoștință rezultatele alegerilor, nu a avut un caracter atît de serios, nu s-a conturat atît de precis prin ciocnirea de principii opuse, niciodată nu a avut un caracter atît de amenințător, atît de general și nu a cuprins întreaga țară ca în aceste ultime alegeri din 1852.

Și ce contrast ! Era suficient să fii propus candidat prin ridicare de mîină pentru a cădea la al doilea scrutin. Era suficient să obții majoritatea de voturi la această alegere pentru ca poporul să te întîmpine cu ouă clocite și cu pietre. Membrii parlamentului legal aleși aveau, în primul rînd, mult de lucru pentru a-și pune în siguranță propria lor persoană parlamentară. De o parte majoritatea poporului, iar de cealaltă a douăsprezecea parte din întreaga populație și a cincea parte din numărul bărbaților adulți din toată țara. De o parte entuziasm, de cealaltă corupție. De o parte partide care își reneagă specificul : liberali care apără concepții conservatoare și conservatori care proclamă idei liberale ; de cealaltă parte poporul care își afirmă prezența și își apără propria sa cauză.

De o parte o mașină uzată, care, învîrtindu-se neîncetat într-un cerc vicios, nu este niciodată în stare să facă un singur pas înainte, și fricțiunile sterile care macină toate partidele oficiale, nimicindu-le treptat ; de cealaltă parte masa națiunii care înaintează, amenințînd să rupă cercul vicios și să distrugă mașina oficială.

Nu intenționez să urmăresc felul în care s-a manifestat în întreaga țară contrastul acesta dintre propunerea de candidați și al doilea scrutin, dintre demonstrația amenințătoare a clasei muncitoare în timpul campaniei electorale și lașele manevre electorale ale claselor dominante. Din întreaga masă a circumscripțiilor voi lua ca exemplu o singură circumscripție electorală urbană, unde acest contrast se concentrează ca într-un focar : este vorba de alegerile din Halifax. Candidații care se înfruntau în alegeri erau : Edwards (tory), sir Charles Wood (fost ministru de finanțe whig, cumnat al contelui Grey), Frank Crossley (adept al școlii manchesteriene) și, în sfîrșit, Ernest Jones, cel mai înzestrat, mai consecvent și mai energic reprezentant al cartismului. Halifax fiind un oraș industrial, toryi aveau acolo puține șanse. Frank Crossley era aliat cu whigii. Prin urmare, bătălia propriuzisă se dădea între Wood și Jones, între whig și cartist.

„Sir Charles Wood a ținut un discurs de aproximativ o jumătate de oră ; atît începutul cît și a doua jumătate a discursului său nu au putut fi de loc auzite, din pricina exclamațiilor de dezaprobare ale mulțimii întrunite acolo. Potrivit relatării unui reporter aflat în apropierea lui, discursul nu a fost decît o recapitulare a măsurilor cu privire la libertatea comerțului adoptate pînă atunci, un atac la adresa guvernului lordului Derby și un panegiric al „*prosperității fără seamăn a țării și a poporului!*” (Voci : „Așa-i ! Așa-i !”). El n-a propus nici o singură măsură nouă în favoarea reformei și a făcut, doar în cîteva cuvinte, o aluzie vagă la proiectul de lege al lordului John Russell cu privire la reforma electorală”²⁶⁵.

Intrucît în nici unul dintre marile ziare londoneze ale clasei guvernante nu veți găsi cuvîntarea lui Ernest Jones, reproduc mai jos cîteva extrase mai ample din această cuvîntare.

„Intîmpinat cu o explozie de entuziasm, Ernest Jones a spus :

«Alegători și nealegători, v-ați întrunit aici cu prilejul unei sărbători mari și solemne. Constituția recunoaște astăzi, în teorie, votul universal ca să-l anuleze, poate, mâine în practică... În fața voastră stau astăzi reprezentanții a două sisteme și voi trebuie să hotărîți care dintre aceștia vă vor conduce timp de 7 ani. Șapte ani — o adevărată viață în miniatură !... Vă invit să vă opriți în pragul acestor 7 ani, lăsați-i să se perinde încet și liniștit în fața ochilor voștri ; astăzi, voi, 20.000 oa-

meni, veţi lua o hotărîre pe care, poate, mîine 500 de oameni o vor încălca. (Voci : «Aşa-i ! Aşa-i !»). Am spus că în faţa voastră stau reprezentanţii a două sisteme. Într-adevăr, la stînga mea se află whigii, toryi şi oamenii de afaceri, dar în fond între ei nu există nici o deosebire. Omul de afaceri spune : cumpără ieftin şi vinde scump. Tory spune : cumpără scump şi vinde şi mai scump. Pentru muncitori aceasta se reduce la acelaşi lucru. Se impune însă primul sistem ale cărui rădăcini sînt roase de plaga pauperismului. Acest sistem este bazat pe concurenţa cu străinătatea. Şi eu susţin că în sistemul „cumpără ieftin şi vinde scump“, care se sprijină pe concurenţa cu străinătatea, ruinarea clasei muncitoare şi a micilor întreprinzători trebuie să continue. Şi de ce oare ? Munca este creatura tuturor avuţiilor. Pentru ca un singur grăunte să incolţească sau un singur yard de pînză să fie ţesut, omul trebuie să muncească. În această ţară, pentru muncitor nu există însă îndeletnicire independentă. Munca este o marfă care se inchiriază, munca apare pe piaţă ca un obiect care se cumpără şi se vinde ; prin urmare, întrucît ea creează orice avuţie, munca va fi aceea care trebuie în primul rînd cumpărată. „Cumpără ieftin, cumpără ieftin !“ Munca se cumpără pe cea mai ieftină piaţă. Şi iată şi urmarea : „Vinde scump, vinde scump !“ Ce anume ? *Produsele muncii*. Cui ? Străinătăţii — fireşte ! — şi muncitorului însuşi, căci, nefiind stăpîn pe propria lui muncă, muncitorul nu se bucură de primele ei roade. „Cumpără ieftin, vinde scump !“ Cum vă place ? „Cumpără ieftin, vinde scump !“ Cumpără ieftin munca muncitorului şi vinde scump aceluiaşi muncitor produsul propriei sale munci ! La baza acestei tranzacţii se află principiul pierderii inerente. Întreprinzătorul cumpără ieftin munca ; el vinde şi, la vînzare, trebuie să realizeze un profit. El vinde chiar muncitorului şi astfel orice tranzacţie între întreprinzător şi angajat reprezintă o înşelătorie deliberată din partea întreprinzătorului. Astfel munca coboară tot mai jos, datorită ştirbirii ei permanente, iar capitalul urcă tot mai sus, datorită înşelăciunilor neîntrerupte. Dar respectivul sistem nu se limitează la aceasta. *El se bazează pe concurenţa cu străinătatea, ceea ce înseamnă că trebuie să ruinăm comerţul altor ţări, aşa cum am ruinat munca în propria noastră ţară.* În ce mod ? Ţara cu taxe vamale ridicate trebuie să vîndă mai ieftin decît ţara cu taxe vamale scăzute. Concurenţa străină este în continuare creştere, în consecinţă ieftinătatea trebuie să crească şi ea continuu. De aceea în Anglia salariile trebuie să scadă neîncetat. Şi cum se obţine această scădere ? Prin *surplus de muncă*. Cum se creează acest surplus de muncă ? Prin monopolul asupra pămîntului, care mină spre fabrici un număr mai mare de braţe de muncă decît se cer ; prin monopolul asupra maşinilor, care aruncă aceste braţe de muncă în stradă ; prin munca femeii, care-l îndepărtează pe bărbat de la suveică ; prin munca copiilor, care o îndepărtează pe femeie de la războiul de ţesut. Apoi, punînd stăpînire pe acest surplus de muncă vie, întreprinzătorii strivesc sub călcîi aceste inimi chinuite şi strigă : „Veţi muri de foame ! Cine vrea să muncească ? Mai bine o felie de pîine decît nimic !“. Şi această masă extenuată se agaţă cu lăcomie de ceea ce i se oferă, acceptînd orice condiţii. (Exclamaţii puternice : «Aşa-i ! Aşa-i !»). Iată care este partea muncitorului în acest sistem. Dar cum se reflectă această situaţie asupra voastră, a alegătorilor ? Ce influenţă are ea asupra comerţului intern, asupra micilor comercianţi, asupra impozitului pentru săraci şi asupra impozitelor în general ? Fiecărei creşteri a concurenţei străine trebuie să-i corespundă o creştere a ieftinătăţii în ţară. Fiecare creştere a ieftinirii muncii trebuie să se bazeze pe o creştere a surplusului de muncă, şi aceasta din urmă se obţine printr-o lărgire a producţiei de

mașini. Întreb din nou : cum se reflectă această situație asupra voastră ? Liberalul — adept al școlii manchesteriene, care se află la stînga mea — introduce o nouă invenție și aruncă în stradă 300 de oameni care au devenit de prisos pentru el. Mici comercianți ! Ați pierdut 300 de cumpărători. Contribuabili care plățiți impozitul în folosul săracilor ! Aceasta înseamnă 300 de săraci în plus. (Strigăte puternice de aprobare). Fiți atenți, însă, răul nu se oprește aici ! Acești 300 de oameni fac în primul rînd să scadă salariile acelor care continuă să lucreze în ramura de producție respectivă. Întreprinzătorul spune : „De azi încolo vă scad salariile“. Muncitorii ridică obiecții. Atunci el adaugă : „Vedeți acești 300 de oameni pe care tocmai i-am aruncat în stradă ? Dacă vă convine, puteți schimba locurile cu ei, ei sînt gata să se întoarcă în orice condiții, căci mor de foame“. Muncitorii simt că așa stau lucrurile și împotrivirea lor este înfrîntă. O, tu liberal, adept al școlii manchesteriene, fariseu în politică ! În fața acestor oameni care ne ascultă, ești gata să-mi răspunzi acum ? Dar răul nu se oprește nici aici. Oamenii lipsiți de posibilitatea de a-și exercita profesiunea caută de lucru în alte ramuri, făcînd să crească peste măsură surplusul de muncă și să scadă salariile. Profesiunile astăzi prost plătite au fost cîndva bine plătite, cele bine plătite astăzi vor fi în curînd prost plătite. Astfel puterea de cumpărare a clasei muncitoare scade pe zi ce trece și totodată piere și comerțul intern. Luați aminte, comercianți ! Clienții voștri sărăcesc, profiturile voastre se reduc, în timp ce săracii voștri devin din ce în ce mai numeroși, iar impozitele pe care le plățiți în folosul săracilor, precum și celelalte impozite, cresc tot mai mult. Veniturile voastre scad, cheltuielile voastre cresc. Primiți mai puțin și plățiți mai mult. Vă place acest sistem ? Fabricantul bogat și proprietarul funciar aruncă asupra voastră întreaga povară a impozitului în folosul săracilor și a altor impozite. Voi, reprezentanți ai clasei de mijloc, sînteți mașina de plătit biruri a bogaților. Ei aduc pe lume sărăcia care le creează avuțiile și vă obligă pe voi să suportați cheltuielile provocate de sărăcia pe care au creat-o. Proprietarul funciar o ocolește datorită privilegiilor, fabricantul se despăgubește prin salariile muncitorilor săi și totul se repercutează asupra voastră. Vă place acest sistem ? Acesta este sistemul pe care-l susțin domnii care se află la stînga mea. Dar care este propunerea mea ? Eu v-am arătat răul. Și aceasta este ceva. Dar eu vreau să fac mai mult. Mă aflu aici pentru a arăta adevărul și a-l dovedi». (Ovații puternice)“.

După aceea Ernest Jones a început să-și expună propriile sale concepții asupra reformelor politice și economice și a continuat astfel :

„Alegători și nealegători ! V-am expus acum unele măsuri sociale și politice a căror adoptare imediată o susțin și de data aceasta, așa cum am făcut în 1847. Dar deoarece am cerut mai multă libertate pentru voi, am fost lipsit eu de libertate. (Voci : «Așa-i ! Așa-i !»). Deoarece am încercat să ridic pentru voi toți templul libertății, am fost întemnițat și deținut într-o închisoare pentru delincvenți de drept comun. Și aici, în stînga mea, se află unul dintre principalii mei temniceri. (Rumoare puternică și prelungită, îndreptată împotriva celor din stînga). Deoarece am încercat să ridic glasul în apărarea adevărului, am fost condamnat la tăcere. Doi ani și o săptămînă am fost ținut în închisoare, la regim celular, strict izolat, fără cerneală, toc și hirtie ; în schimb am fost silit să scarmăn cîlți... Da (oratorul se întoarce către sir Charles

Wood), timp de doi ani şi o săptămână aţi triumfat dv., acum e rîndul meu! Voi trezi în inimile tuturor englezilor de la această întrunire ingerul răzbunării. (Explozie de aplauze). Ascultaţi! Nu simţiţi filfiirea aripilor lui în fiecare mişcare a mulţimii uriaşe? (O nouă explozie de aplauze prelungite). ...Aţi putea obiecta că aceasta nu este o problemă publică. Tocmai că este! (Voci: «Aşa e, aşa e!»). ...Este o problemă publică, deoarece cine nu este alături de soţia unui arestat nu va fi nici alături de soţia unui muncitor. Acela care nu va fi alături de copiii unui deţinut nu va fi nici alături de copiii robului salariat. (Aplauze şi exclamaţii: «Aşa e, aşa e!»). Trecutul lui o dovedeşte, promisiunile lui de astăzi nu o dezminţ. Cine a votat legea excepţională cu privire la Irlanda, cine a votat gagging bill*, cine a votat innăbuşirea presei irlandeze? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Cine a votat de 15 ori împotriva propunerii lui Hume cu privire la votul universal, împotriva propunerii lui Locke King cu privire la comitate, împotriva propunerii lui Ewart cu privire la parlamente alese pe termen scurt şi împotriva propunerii lui Berkeley cu privire la votul secret? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Cine a votat împotriva eliberării lui Frost, Williams şi Jones? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Cine a votat împotriva anchetării abuzurilor din colonii şi în favoarea lui Ward şi Torrington, tiranii din insulele Ionice şi Ceilon? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Cine a votat împotriva reducerii sumei de 12.000 l.st. alocate ducelui de Cambridge, împotriva oricărei reduceri a cheltuielilor pentru armată şi flotă, împotriva desfiinţării impozitului pe ferestre şi de 48 de ori împotriva oricărei reduceri de impozite, inclusiv a reducerii propriului său salariu? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Cine a votat împotriva desfiinţării impozitelor pe hîrtie şi anunţuri şi a impozitelor pe cunoştinţe? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Cine a votat pentru nenumăratele noi episcopate, parohii, pentru subsidiile acordate colegiului din Maynooth, împotriva reducerii acestor subsidii şi împotriva scutirii dissenterilor²⁵⁶ de plata impozitelor către biserică? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Cine a votat împotriva oricărei anchete privind falsificarea produselor alimentare? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Cine a votat împotriva reducerii taxelor vamale la zahăr şi împotriva desfiinţării impozitului pe malţ? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Cine a votat împotriva reducerii muncii de noapte a brutarilor, împotriva cercetării situaţiei muncitorilor din fabricile de tricotaje, împotriva inspecţiilor sanitare în casele de muncă, împotriva propunerii de a se interzice începerea muncii copiilor mici înainte de ora 6 dimineaţa, împotriva ajutorului acordat de parohii femeilor sărace însărcinate şi împotriva legii zilei de muncă de 10 ore? Whigul! Iată-l! Jos cu el! Jos cu el, în numele lui Dumnezeu şi al umanităţii! Cetăţeni din Halifax! Cetăţeni ai Angliei! Aveţi în faţa voastră cele două sisteme. Acum judecaţi şi alegeţi!» (Imposibil de descris entuziasmul stîrnit de acest discurs, în special de partea lui finală. Din mijlocul imensei mulţimi care asculta cu respiraţia tăiată fiecare frază, izbucneau la fiecare pauză, ca vuietul unor valuri agitate, strigăte de indignare împotriva reprezentanţilor whigilor şi a dominaţiei de clasă. În ansamblu a fost o scenă care nu va putea fi uitată multă vreme. Procedîndu-se la votul prin ridicare de mîna, doar cîţiva, mai ales dintre cei cumpăraţi sau

* Legi care pun căluşul în gură. — *Nota trad.*

intimidați, au votat pentru sir Charles Wood, dar aproape toți cei prezenți au ridicat ambele mâini pentru Ernest Jones, în mijlocul unor ovații și al unui entuziasm de nedescris).

Primarul a declarat aleși prin ridicare de mână pe d-l Ernest Jones și d-l Henry Edwards. Atunci sir C. Wood și d-l Crossley au cerut să se treacă la al doilea scrutin“.

S-a întâmplat așa cum a prezis Jones : el a fost propus candidat cu 20.000 de voturi, dar whigul Charles Wood și Crossley, adept al școlii manchesteriene, au fost aleși cu 500 de voturi.

Scris de K. Marx la 2 august 1852

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.543
din 25 august 1852 și
în formă prescurtată în ziarul
„The People's Paper“ nr. 23
din 9 octombrie 1852

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziarul
„New York Daily Tribune“,
confruntat cu textul ziarului
„The People's Paper“

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Corupția în alegeri

Londra, vineri 20 august 1852

Puțin înainte de a se împrăștia, membrii răposatei Camere a comunelor au hotărît să le creeze succesorilor cît mai multe dificultăți în calea lor spre parlament. Ei au votat o lege draconică împotriva mituirii, corupției, intimidării și, în general, a escrocheriilor în alegeri.

S-a întocmit o listă lungă cu întrebările cele mai amănunțite și mai absurde care-ți pot trece prin minte și care, potrivit acestei legi, pot fi puse atît petiționarilor cît și membrilor parlamentului. Li se poate cere să declare, sub prestare de jurămînt, cine au fost agenții lor și ce legături au avut cu ei. Pot fi întrebați și siliți să declare nu numai ceea ce știu, dar chiar și ceea ce „gîndesc, presupun și bănuiesc” cu privire la sumele cheltuite cu ocazia alegerii lor, fie de ei înșiși, fie de alte persoane, cu sau fără consimțămîntul lor. Într-un cuvînt, nici un membru al parlamentului nu este în stare să înfrunte această grea încercare fără riscul de a fi declarat sperjur, dacă are cea mai mică bănuială că ar fi posibil sau probabil ca cineva să fi comis pentru el o încălcare a legii.

Așadar, presupunînd chiar că noii legislatori vor face uz, în ceea ce privește această lege, de aceeași libertate ca și clerul, care, deși crede numai în *cîteva* din cele 39 de articole²⁵⁷, își pune totuși semnătura sub *toate*, legea conține totuși clauze suficiente pentru a face din noul parlament cea mai neprihănită adunare în care s-au rostit vreodată cuvîntări și s-au adoptat legi pentru cele trei regate. Dar ajunge să comparăm această lege cu alegerile generale care au urmat imediat după adoptarea ei pentru a le recunoaște torylor gloria că sub conducerea lor a fost proclamată în teorie cea mai mare puritate de moravuri în alegeri, iar în practică a existat cea mai mare corupție electorală.

„Au loc noi alegeri în decursul cărora asistăm la scene de *mituire, corupție, violență, beție și crimă nemaiîntâlnite* din vremurile vechiului monopol absolut al torylor. Aflăm pînă și de soldați care, cu baioneta la armă, i-au ridicat pe alegătorii liberali și i-au silit, chiar sub ochii proprietarilor funciari, să voteze împotriva convingerilor lor; și acești soldați au tras cu sînge rece în popor cînd acesta a îndrăznit să-și exprime simpatia față de alegătorii arestați și au săvîrșit numeroase crime împotriva populației lipsite de apărare!” (Aluzie la evenimentele de la Six-Mile-Bridge din Comitatul Clare și Limerick). „Ni se va spune, poate, că aceasta a fost în Irlanda! E drept, dar în Anglia toryi au folosit poliția pentru a distruge tribunele adversarilor lor; au trimis bande organizate de tîlhari și criminali să cutureie străzile pentru a-i lua prin surprindere și a-i intimida pe alegătorii liberali, au deschis adevărate cloace de beție; nu au precupețit aurul pentru a-i corupe, ca bunăoară la Derby, și aproape în fiecare localitate în care a avut loc o luptă electorală au recurs în mod sistematic la intimidarea alegătorilor”.

Așa scrie „People's Paper”²⁵⁸, săptămînalul lui Ernest Jones. După această publicație cartistă să dăm cuvîntul săptămînalului partidului advers, organul cel mai cumpătat, mai rațional și mai moderat al burgheziei industriale, publicația londoneză „Economist” :

„Credem că putem afirma că în timpul acestor alegeri generale au fost mai multe acte de *corupție*, de *intimidare* și s-a manifestat mai mult *servilism, fanatism și dezmăț* decît în oricare alte alegeri anterioare. Se spune că în aceste alegeri au fost mult mai multe cazuri de mituire decît în anii precedenți... Cît privește varietatea metodelor de intimidare și de influențare nelegală practicate în cursul ultimelor alegeri, ele depășesc orice închipuire... Și dacă adunăm la un loc toate acestea — beția respingătoare, intrigile josnice, corupția în masă, încercările barbare de intimidare a alegătorilor, bunul nume al candidaților improșcat cu noroi, ruinarea alegătorilor cinstiți, cumpărarea și dezonorarea celor slabi de înger, minciunile, intrigile, mașinațiile făcute pe față și fără rușine, batjocorirea cuvintelor sfinte, calomnierea numelor nobile — rămînem îngroziți în fața imensei mulțimi de victime, de trupuri distruse și suflete pierdute peste mormîntul cărora s-a instalat un nou parlament”.

Metodele de corupție și de intimidare au fost cele obișnuite. În primul rînd presiunea directă exercitată de guvern. Astfel la Derby s-a găsit asupra unui agent electoral, prins în flagrant delict de mituire, o scrisoare a maiorului Beresford, secretar pentru problemele financiare militare, prin care acesta îi deschide printr-o firmă comercială, un credit pentru cheltuieli electorale. Ziarul „Poole Herald” publică o circulară a amiralității către ofițerii de rezervă, semnată de comandantul suprem al unei baze navale, prin care li se ordonă să-și dea votul candidaților guvernamentali. S-a recurs de

asemenea la folosirea directă a forței armate, cum a fost la Cork, Belfast și Limerick (unde au fost ucise 8 persoane). — Proprietarii funciari i-au amenințat pe arendașii lor cu alungarea dacă nu vor vota cu ei. Administratorii de moșie ai lordului Derby au fost, în această privință, o pildă pentru colegii lor. Prăvăliașii au fost amenințați cu pierderea clientelei, muncitorii cu concedierea ; s-a practicat pe scară largă sistemul de a-i îmbăta pe alegători și multe altele. — Acestor mijloace *lumești* de corupție, toryi le-au adăugat și altele *de ordin spiritual* ; a fost dată o proclamație a regelui împotriva procesiunilor catolice pentru a ațița bigotismul și a stîrni ura religioasă ; pretutindeni se auzea strigătul : „Jos papistașii !”. Unul dintre rezultatele acestei proclamații au fost dezordinile de la Stockport²⁵⁹. Se înțelege de la sine că preoții irlandezi au ripostat cu arme asemănătoare.

Nici nu s-au sfîrșit bine alegerile și un singur consilier juridic al coroanei a primit, din 25 de localități, petiții care cereau invalidarea alegerilor în parlament din pricina cazurilor de mituire și de intimidare a alegătorilor. Astfel de proteste împotriva deputaților aleși, cu menționarea sumelor cheltuite pentru alegeri, s-au primit și din Derby, Cockermouth, Barnstaple, Harwich, Canterbury, Yarmouth, Wakefield, Boston, Huddersfield, Windsor precum și din multe alte localități. S-a stabilit că, chiar în împrejurările cele mai favorabile, 8 pînă la 10 adepți ai guvernului Derby în parlament vor fi invalidați în urma acestor petiții.

Mituirea, corupția și intimidarea s-au practicat, desigur, în primul rînd în comitatele agricole și orașelele controlate de pairi ; pentru păstrarea unui număr cît mai mare dintre acestea, whigii au făcut uz de toată inventivitatea lor pe vremea adoptării legii cu privire la reformă din 1831. Circumscripțiile electorale din marile orașe și din comitatele industriale cu populație densă reprezentau, datorită condițiilor lor speciale, un teren foarte puțin favorabil unor astfel de manevre.

Zilele alegerilor generale sînt prin tradiție în Anglia bacanale care degenerază în orgii, burse de evaluare a convingerilor politice, perioada celor mai bogate recolte pentru circiumari. „Aceste periodice *saturnalii* — remarca un organ de presă englez * — lasă întotdeauna urme adînci ale acțiunii lor funeste”. E firesc să fie așa. Sînt adevărate saturnalii în accepția veche, romană a cuvîntului. Stăpînul

* — „Economist”. — *Nota red.*

devenea atunci rob, iar robul devenea stăpîn. Dar cînd robul devine stăpîn pentru o zi, în acea zi stăpînesc în voie instinctele brutale. Stăpînii erau marii demnitari ai claselor guvernante sau ai anumitor fracțiuni ale acestor clase, iar rolul robilor îl juca întreaga masă a acelorași clase, care se bucura de privilegiul de a vota, înconjurată de miile de oameni care nu aveau drept de vot și a căror unică menire era aceea de a fi simpli figuranți ; sprijinul acestora, manifestat sub formă de aprobare verbală sau prin ridicare de mîină, era întotdeauna binevenit, fie și numai de dragul unor efecte teatrale. Dacă cercetăm istoria alegerilor din Anglia timp de un secol sau mai bine în urmă, sîntem tentați să ne întrebăm nu de ce au fost atît de rele parlamentele engleze, ci, dimpotrivă, cum de au reușit să fie chiar atît de bune cum au fost și să reflecte fie și într-o lumină tulbure dezvoltarea reală a societății engleze. Tot așa și adversarii sistemului reprezentativ trebuie să fie, de bună seamă, surprinși cînd constată că corpurile legislative, în care totul este determinat de majoritatea abstractă, de raportul întîmplător al numărului de voturi, iau totuși hotărîri și rezolvă problemele potrivit necesităților momentului, cel puțin în perioada de înflorire a puterii acestor corpuri legislative. Dintr-un simplu raport numeric nu se va putea ajunge niciodată, chiar recurgînd la deducțiile logice cele mai forțate, la concluzia necesității unei votări care să corespundă stării reale de lucruri ; dimpotrivă, într-o situație dată, necesitatea anumitor raporturi între deputați va decurge întotdeauna de la sine. Ce altceva era obiceiul tradițional de a mitui în alegerile din Anglia dacă nu o anumită formă, pe cît de brutală pe atît de evidentă, prin care se manifesta raportul de forțe dintre partidele adverse ? Mijloacele de influențare și de dominare, folosite în mod obișnuit de aceste partide în alte cazuri, aici au fost folosite timp de cîteva zile, într-un mod neobișnuit, mai mult sau mai puțin grotesc. Dar în ambele cazuri premisa rămînea aceeași : candidații partidelor rivale reprezentau interesele întregului cerc de alegători și acest cerc privilegiat de alegători reprezenta, la rîndul său, interesele masei nealegătorilor, sau, mai exact, această masă fără drept de vot încă nu avea propriile ei interese specifice. Preotesele din Delfi trebuiau să fie amețite cu vaporii pentru a dobîndi darul profeției ; poporul englez trebuie să se amețească cu gin și bere pentru a fi în stare să-și găsească legiuitorii-proroci. Și unde trebuiau căutați acești proroci era un lucru de la sine înțeles.

În relațiile dintre clase și partide au avut loc schimbări radicale din momentul în care clasa de mijloc industrială și comercială, adică burghezia, a apărut ca partid oficial alături de whigi și tory, și în special de la adoptarea legii cu privire la reformă din 1831. Acești burghezi nu aveau nici cea mai mică simpatie pentru manevrele electorale costisitoare, pentru aceste faux frais* ale alegerilor generale. Ei socoteau că e mai ieftin să concureze cu aristocrația funciară, folosind mijloacele morale obișnuite, decît mijloacele bănești personale. Pe de altă parte, ei se considerau reprezentanții intereselor generale care predominau în societatea modernă. De aceea ei erau în situația de a cere ca alegătorii să fie conduși de interese naționale generale, și nu de motive personale și locale, și insistau cu atît mai mult asupra acestui lucru cu cît vechea metodă de influențare electorală, prin însăși componența alegătorilor, se transforma într-o unealtă a aristocrației funciare și devenea inaccesibilă burgheziei. Astfel, burghezia a luptat pentru alegeri bazate pe principii morale și a impus promulgarea de legi elaborate în acest spirit, legi care trebuiau să servească drept pavază împotriva influenței locale a aristocrației funciare. Și, într-adevăr, din 1831 mituirea a îmbrăcat forme mai civilizate și mai ascunse și alegerile generale au început să decurgă într-un mod mai liniștit decît înainte. Acum, în sfîrșit, masa poporului a încetat să mai fie un simplu cor, care lua parte, cu mai mult sau mai puțin interes, la lupta eroilor oficiali care trăgeau la sorți între ei, și, asemenea cureților cretani la nașterea lui Jupiter, s-au dezlănțuit în adevărate bacanale cu prilejul creării de divinități parlamentare²⁰⁰, căpătîndu-și plata și tratația cuvenită pentru participarea la proslăvirea lor. Cînd cartiștii au înconjurat ca o masă amenințătoare întreaga arenă pe care urma să se desfășoare bătălia electorală oficială, urmărind plini de neîncredere fiecare mișcare care avea loc acolo, era firesc ca alegeri ca cele din 1852 să provoace o indignare generală. Chiar un organ conservator ca „Times” a lăsat să-i scape pentru prima oară cîteva cuvinte în apărarea votului universal, iar întreaga masă a proletariatului britanic a strigat într-un singur glas: dușmanii reformei au adus cele mai bune argumente adepților ei; iată cum arată alegerile în actuala orînduire de clasă; iată cum arată Camera comunelor cu un astfel de sistem electoral!

* — cheltuieli neproductive. — Nota trad.

Pentru a înțelege adevăratul caracter al sistemului de mituire, corupție și intimidare sub forma practică în timpul ultimelor alegeri, este necesar să atragem atenția asupra unui fapt care a acționat în aceeași direcție.

Dacă ne referim la alegerile generale care au avut loc începând din 1831, observăm că cu cât creștea presiunea majorității populației țării lipsite de drept de vot asupra cercului privilegiat de alegători, cu cât burghezia cerea mai insistent lărgirea acestui cerc, iar clasa muncitoare distrugerea oricăror urme de existență a unui asemenea cerc, cu atât mai mult se reducea numărul alegătorilor care luau efectiv parte la alegeri și, astfel, cercul alegătorilor se restrângea tot mai mult. Niciodată faptul acesta n-a fost mai izbitor ca în ultimele alegeri.

Să luăm, de pildă, Londra. În City, numărul alegătorilor este de 26.728 ; dintre ei au votat numai 10.000. În circumscripția Tower Hamlets au fost înregistrați 23.534 de alegători ; dintre ei au votat numai 12.000. În Finsbury, din 20.025 de alegători au votat mai puțin de jumătate. La Liverpool, unde s-a desfășurat una dintre cele mai aprige lupte electorale, din 17.433 de alegători înregistrați au luat parte la al doilea scrutin numai 13.000.

Aceste exemple sînt suficiente. Ce dovedesc ele ? Apatia celor care se bucură de privilegiul de a alege. Și ce dovedește această apatie ? Că acest cerc de alegători și-a trăit traiul, că și-a pierdut orice interes pentru propria lui existență politică. Aceasta nu înseamnă nicidecum că alegătorii au devenit indiferenți față de politică în general, ci numai față de o anumită politică, ale cărei rezultate se reduc, în majoritatea cazurilor, la sprijinirea torylor pentru a-i izgoni pe whigi sau a whigilor pentru a-i înfrînge pe tory. Alegătorii simt instinctiv că rezolvarea diferitelor probleme nu mai depinde nici de parlament, nici de alegerile în parlament. Cine a abrogat legile cerealelor ? Desigur, nu cei care au ales parlamentul protecționist și cu atât mai puțin însuși parlamentul protecționist ; legile au fost abrogate numai și exclusiv de presiunea din afară. În această presiune din afară și în alte mijloace de influențare a parlamentului decît prin vot crede acum chiar o mare parte a alegătorilor. Acești alegători socotesc sistemul de vot legal existent pînă acum ca o formalitate învechită ; dar dacă parlamentul ar începe să se împotrivescă presiunii din afară și ar impune națiunii legi alcătuite în spiritul acestui cerc limitat de alegători, atunci.

ei s-ar alătura asaltului comun împotriva întregului sistem învechit.

De aceea mituirea și intimidarea practicate de către tory au fost doar încercări violente de a reînvia cercul muribund de alegători care a devenit inapt pentru o activitate pozitivă și nu mai poate da nici rezultate decisive în alegeri, nici un parlament cu adevărat național. La ce au dus toate acestea? Vechiul parlament a fost dizolvat, deoarece la sfârșitul existenței sale s-a destrămat în diferite fracțiuni care s-au condamnat una pe alta la o inactivitate totală. Noul parlament începe acolo unde a sfârșit cel vechi. El este paralizat chiar din clipa nașterii sale.

Scris de K. Marx
în jurul datei de 16 august 1852
Publicat în ziarele
„New York Daily Tribune“ nr. 3.552
din 4 septembrie 1852 și
„The People's Paper“ nr. 24
din 16 octombrie 1852

Se tipărește după textul
apărut în ziarul
„New York Daily Tribune“
confruntat cu textul apărut
în ziarul „The People's Paper“

Tradus din limba engleză

Semnat: *K a r l M a r x*

Karl Marx

Rezultatele alegerilor

Londra, vineri 27 august 1852

Să analizăm acum rezultatele ultimelor alegeri generale.

Dacă înglobăm în denumirea comună de „opозиție” pe whigi, liber-schimbști și adepții lui Peel și le opunem acestora pe toryi, vom vedea că datele statistice cu privire la noul parlament exprimă în mod evident marea contradicție despre care am vorbit într-un articol anterior * — contradicția dintre oraș și sat.

În *Anglia* au fost aleși : în orașe 104 partizani ai guvernului și 215 partizani ai opозиției, iar în comitate 109 partizani ai guvernului și numai 32 de partizani ai opозиției. Din comitate, aceste fortărețe ale torylor, trebuie excluse cele mai bogate și mai influente : West Riding în Yorkshire, South Lancashire, Middlesex, East Surrey și altele, cu o populație de patru milioane din zece, cît au toate comitatele, fără să mai socotim orașele care trimit deputați în parlament.

În *Wales*, rezultatele alegerilor la orașe sînt complet opuse celor de la sate : orașele au ales 10 partizani ai opозиției și 3 partizani ai guvernului, iar comitatele 11 partizani ai guvernului și 3 partizani ai opозиției.

În *Scotia*, acest contrast apare în modul cel mai evident. Orașele au ales 25 de partizani ai opозиției și nici un partizan al guvernului. Comitatele au trimis 14 partizani ai guvernului și 13 partizani ai opозиției.

În *Irlanda*, proporția este alta decît în Marea Britanie. Aici, partidul național este mai puternic la sate, unde populația se află mult mai direct sub influența clerului catolic, în timp ce în orașele din nord predomină elementele engleze și protestante. De aceea adevăratul centru al opозиției este aici satul, deși acest lucru nu poate apărea prea evident în

* Vezi volumul de față, pag. 377. — *Nota red.*

sistemul electoral actual. În Irlanda, orașele au trimis 14 partizani ai guvernului și 25 de partizani ai opoziției, iar comitatele 24 de partizani ai guvernului și 35 de partizani ai opoziției.

Dacă mă întrebați care partid a învins în alegeri, trebuie spus că fiecare și toate la un loc i-au înfrînt pe tory, dat fiind că aceștia n-au obținut în mod evident decît minoritatea în alegeri, în ciuda mituirii, a intimidării și a presiunii exercitate de guvern. Potrivit celor mai exacte date, au fost aleși 290 de partizani ai guvernului, 337 de liberali sau reprezentanți ai coaliției opoziției și 27 cu o poziție nehotărîtă. Chiar dacă adăugăm acești 27 cu o poziție nehotărîtă partizanilor guvernului, liberalii rămîn totuși cu o majoritate de 20 de voturi. Toryi contaseră însă pe o majoritate de cel puțin 336 de voturi. Dar, chiar lăsînd la o parte problema raportului numeric defavorabil, toryi au suferit o înfrîngere în lupta electorală, deoarece liderii lor au fost nevoiți să se dezică de propriile lor principii protecționiste. Din 290 de adepți ai lui Derby, 20 s-au pronunțat împotriva oricăror taxe vamale protecționiste, iar mulți dintre ceilalți, inclusiv Disraeli, împotriva legilor cerealelor.

În declarațiile făcute în parlament, lordul Derby a dat asigurări că va schimba politica comercială a Angliei numai în cazul că va fi sprijinit de o mare majoritate — atît de puțin se aștepta că s-ar putea afla în minoritate. Iar dacă rezultatul alegerilor nu corespunde nici pe departe așteptărilor optimiste ale torylor, el este totuși mult mai favorabil pentru aceștia decît se aștepta opoziția.

Nici un partid n-a suferit o înfrîngere mai grea decît whigii și tocmai în acel punct unde era concentrată forța acestui partid: este vorba despre foștii lui miniștri. Masa whigilor se confundă, pe de o parte, cu liber-schimbistii, iar pe de alta cu adepții lui Peel. Adevăratul principiu de viață al whigismului englez se concentrează în conducătorul lui oficial. Este adevărat că șeful ultimului guvern whig, lordul John Russell, a fost reales de City din Londra; dar în alegerile din City în 1847 d-l Masterman (tory) a obținut cu 415 voturi mai puțin decît lordul John Russell. În alegerile din 1852 el a obținut cu 819 voturi mai mult decît lordul Russell și a fost trecut primul pe lista celor aleși. Unsprezece membri ai ultimului guvern whig și-au pierdut locurile în parlament, și anume: sir W. J. Craig, lord trezorer; R. M. Bellew, lord trezorer; sir D. Dundas, judecător, avocat

general ; sir J. Grey, ministru de interne ; J. Hatchell, procuror general pentru Irlanda ; J. Cornewall Lewis, secretar al trezoreriei ; lord C. E. Paget, secretarul șefului suprem al artileriei ; J. Parker, secretar al amiralității ; sir W. Somerville, secretar pentru Irlanda ; amiral Stewart, lord al amiralității ; la aceștia mai poate fi adăugat d-l Bernal, președinte al comitetelor Camerei ²⁶¹. Pe scurt, de la legea cu privire la reformă whigii n-au mai suferit o asemenea înfrângere.

Adepții lui Peel, puțin numeroși și în vechiul parlament, au constituit, în urma reducerii numărului lor, o grupare și mai neînsemnată ; mulți dintre liderii lor cei mai influenți și-au pierdut locurile, ca, de pildă, Cardwell și Ewart (ambii din Liverpool) ; Green (Lancaster) ; lord Mahon (Hertford) ; Roundell Palmer (Plymouth) etc. Cea mai mare senzație a stîrnit-o înfrângerea lui Cardwell, nu numai datorită însemnătății orașului reprezentat de el, dar mai ales relațiilor sale personale cu defunctul sir R. Peel. El era, împreună cu lordul Mahon, executorul testamentar literar al acestuia. Cardwell a fost înfrînt deoarece a susținut abrogarea legilor cu privire la navigație ²⁶² și n-a vrut să se alătore aceluia care strigau : „Jos papistașii !” ; iar la Liverpool adepții bisericii de stat au avut o influență considerabilă asupra alegerilor.

„Această comunitate atît de activă și de avidă de bani — remarcă cu acest prilej un organ al liber-schimbistilor * — are prea puțin timp pentru a cultiva sentimente religioase ; ea trebuie de aceea să se sprijine pe cler, devenind un instrument în mâinile lui”.

Pe lîngă aceasta, alegătorii din Liverpool, spre deosebire de cei din Manchester, nu sînt simpli „oameni”, ci „gentlemen”, și lupta pentru vechea ortodoxie în credință este ceea ce se cere în primul rînd unui gentleman.

În sfîrșit, în această luptă electorală au pierdut și liber-schimbistii cîteva dintre numele lor cele mai populare. Astfel, la Bradford a fost înfrînt colonelul Thompson (zis „Old Mother Goose” **), unul dintre cei mai bătrîni propovăduitori și publiciști ai libertății comerțului ; la Oldham — W. J. Fox, unul dintre cei mai renumiți agitatori și mai spirituali oratori ; pînă și Bright și Gibson și-au înfrînt adversarii whigi numai cu o mică majoritate chiar la Manchester, fieful acestui partid. Se înțelege de la sine că, în actualul sistem electoral, adepții școlii manchesteriene nu contează și nu pot conta pe o

* — „Economist”. — *Nota red.*

** — „Bătrîna mamă gîscă”. — *Nota trad.*

majoritate parlamentară. Totuși, ani de-a rândul ei s-au lăudat că, dacă whigii ar fi doborâți și toryi ar reveni la putere, ei ar face o agitație teribilă și ar săvârși acte de eroism. Iar acum, în loc de aceasta, i-am văzut din nou, în recenta campanie electorală, mergând modest mină în mină cu whigii; chiar aceasta și echivalează cu o înfrângere morală.

Dar dacă nici unul dintre partidele oficiale n-a repurtat o victorie, dacă, dimpotrivă, fiecare, la rândul său, a fost înfrînt, națiunea engleză se poate mîngîia cu faptul că, în loc de un anumit partid, în parlament este reprezentată mai pregnant ca oricînd o anumită profesiune, și anume *jurislii*. Camera comunelor va număra peste 100 de juristi, număr care, probabil, nu va fi de bun augur nici pentru partidul care vrea să cîștige partida în parlament, nici pentru parlamentul care vrea să ia hotărîni cu aprobarea națiunii.

Din raporturile numerice expuse reiese în mod neîndoielnic că întreaga opoziție dispune de o majoritate negativă împotriva torylor. Cu eforturi unite, ea poate răsturna guvernul chiar în primele zile după deschiderea parlamentului. Dar este incapabilă să formeze ea însăși un guvern durabil. Pentru aceasta ar fi necesar să fie din nou dizolvat parlamentul și să se facă noi alegeri generale; dar, la rândul lor, noile alegeri generale ar face necesară o nouă dizolvare. Pentru a ieși din acest cerc vicios este nevoie de o reformă parlamentară, dar partidele învechite și noul parlament ar prefera mai curînd o conducere tory decît o acțiune atît de eroică.

Dacă analizăm fiecare partid în parte, toryi, deși în minoritate față de opoziția coalizată, constituie totuși cel mai puternic partid din parlament. Afară de aceasta, ei s-au consolidat în posturile de comandă ale statului, se sprijină pe o armată bine disciplinată, compactă și destul de omogenă; în fine, își dau seama cu certitudine că, dacă pierd de data aceasta, pentru ei jocul a luat sfîrșit o dată pentru totdeauna. Lor li se opune coaliția a patru armate, fiecare cu un alt comandant, coaliție care reprezintă un amalgam eterogen de fracțiuni cu interese, principii, amintiri și pasiuni diferite, ridicîndu-se împotriva disciplinei parlamentare ca principiu suprem și urmărindu-și cu gelozie pretențiile respective.

Se înțelege de la sine că raportul în care se află diferitele grupări ale opoziției în parlament nu corespunde nicidecum raportului lor de forțe în țară. Astfel, whigii tot mai formează în parlament partea cea mai numeroasă a opoziției, nucleul în jurul căruia se grupează celelalte fracțiuni. Faptul este cu

atît mai periculos cu cît acest partid, care se visează mereu la cirna țării, se grăbește mult mai mult să se debaraseze de pretențiile aliaților săi decît să înfrîngă dușmanul comun. Al doilea grup al opoziției, adepții lui Peel, numără 38 de membri, în frunte cu sir J. Graham, S. Herbert și Gladstone. Sir J. Graham se gîndește la o alianță cu adepții școlii de la Manchester. El jinduieste prea mult la postul de premier pentru a avea cea mai mică dorință de a-i ajuta pe whigi să-și recîştige vechiul monopol asupra conducerii statului. Pe de altă parte, mulți dintre adepții lui Peel împărtășesc concepțiile conservatoare ale torylor, și liberalii pot conta pe sprijinul lor permanent numai în problemele de politică comercială.

„În multe alte probleme — scrie un ziar liberal — le va fi ușor miniștrilor să prezinte măsurile lor astfel încît să le asigure sprijinul unei majorități considerabile“.

Liber-schimbistii par excellence* sînt reprezentați mai puternic decît în fostul parlament: ei numără 113 deputați. Lupta împotriva torylor îi va sili să meargă mai departe decît consideră oportun prudența politică a whigilor.

În sfîrșit, există „brigada irlandeză“, cu aproximativ 63 de deputați, care nu s-a prea acoperit de glorie de la moartea „regelui Dan“**, dar în stare, datorită efectivului ei, să mențină raportul de forțe; ea nu are nimic comun cu opoziția britanică decît ura împotriva lui Derby. În parlamentul britanic, această brigadă reprezintă Irlanda împotriva Angliei. Într-o campanie ceva mai îndelungată, nici un partid parlamentar nu poate conta cu certitudine pe sprijinul ei.

Rezumăm pe scurt rezultatul analizei de mai sus: deși torylor li se opune o majoritate negativă, nu există nici un partid care ar putea lua în locul lor frînele conducerii; înfrîngerea lor ar duce în mod necesar la o reformă parlamentară; ei au o armată compactă, omogenă, disciplinată și dețin posturi de comandă în stat; opoziția este un conglomerat format din patru grupări diferite, iar armatele de coaliție luptă întotdeauna prost și fac manevre stîngace; chiar majoritatea negativă se ridică doar la 20—30 de voturi; a patra parte a parlamentului — 173 de deputați — este formată din oameni noi, care vor evita cu teamă orice le-ar putea periclita locurile în parlament, plătite cu un preț atît de mare. Rezu-

* — prin excelență. — *Nota trad.*

** Daniel O'Connel. — *Nota red.*

mînd, așadar, toate acestea, ajungem în mod inevitabil la concluzia că toryi vor fi destul de puternici nu ca să cîştige victoria, dar ca să ducă lucrurile pînă la criză. Și se pare că s-au hotărît la aceasta. Teama de o astfel de criză, care ar revoluționa întreaga fațadă oficială a Angliei, răzbate în paginile fiecărui organ de presă, cotidian și săptămînal din Londra. „Times”, „Morning Chronicle”, „Daily News”, „Spectator”, „Examiner” — toate fac zarvă deoarece toate sînt cuprinse de teamă. Ele ar prefera ca, uzînd de expresii dure, să-i convingă pe toryi să se retragă de la putere, și astfel să preîntîmpine criza. Dar ele nu vor putea evita conflictul, în ciuda tuturor expresiilor dure și a oricărei indignări virtuoză.

Scris de K Marx
în jurul datei de 16 august 1852

Publicat în ziarele
„New York Daily Tribune” nr. 3.558
din 11 septembrie 1852 și
„The People's Paper” nr. 25
din 23 octombrie 1852

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziarul
„New York Daily Tribune”,
confruntat cu textul apărut
în ziarul „The People's Paper”

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Activitatea lui Mazzini și Kossuth. —
 Alianța cu Ludovic Napoleon. — Palmerston

Londra, marți 28 septembrie 1852

Cele ce urmează sînt fapte autentice privind acțiunile emigranților italieni și maghiari.

Nu de mult, din însărcinarea lui Kossuth și Mazzini, generalul maghiar Vetter a întreprins o călătorie prin toată Italia cu un pașaport emis pe numele unui pictor, cetățean al Statelor Unite. L-a însoțit o cîntăreață maghiară, d-na Ferenczi, care dădea concerte. Pe această cale el a putut pătrunde în cercurile oficiale cele mai înalte, iar scrisorile lui Mazzini, pe care le avea la el, i-au deschis ușile societăților secrete. A străbătut întreaga țară de la Torino și Genova, prin Milano, pînă la Roma și Neapole. De curînd s-a întors în Anglia și a prezentat un raport asupra călătoriei sale, care l-a uimit pe d-l Mazzini, acest arhanghel al democrației. Esența celor declarate de Vetter este că Italia a devenit cu totul *materialistă*; comerțul cu mătăsuri, uleiuri și alte produse ale țării a crescut într-o asemenea măsură, devenind problema precumpănitoare la ordinea zilei, iar burghezia (în care Mazzini își pusese toată nădejdea) calculează cu atîta minuțiozitate și precizie cheltuielile și pierderile provocate de revoluție și face, în consecință, eforturi atît de serioase pentru a le recupera, depunînd o activitate dintre cele mai zeloase în industrie, încît este absolut *imposibil să ne închipuim că în Italia ar putea să înceapă o mișcare revoluționară*. În această țară, spune Vetter în respectivul document, nu poate avea loc nici o răscoală atîta timp cît craterul francez nu va scuipa iarăși foc, cu atît mai mult cu cît pantea revoluționară par excellence* a populației este demoralizată de permanentele persecuții și de repetatele eșecuri ale planurilor ei și, mai ales, nu se bucură de sprijinul maselor.

* — prin excelență. — *Nota trad.*

Luînd cunoștință de raportul lui Vetter, Mazzini, după ce a defăimat cu atîta vehemență și atît de prostește Franța, s-a văzut din nou obligat, *volens nolens**, să lase bătrînelui Babilon *inițiativa*.

Dar, după ce au hotărît să încheie din nou o alianță cu Franța, cu cine credeți că au început acești domni să trateze? *Cu d-l Ludovic Bonaparte.*

De acord cu Mazzini, Kossuth a trimis la Paris pe un anume Kis pentru a stabili legături cu bonapartiștii. Kis cunoscuse cîndva pe fiii lui Jerôme Bonaparte. Acum el se distrează la Paris în cafenele și alte localuri, se învîrtește în jurul lui Pierre Bonaparte, face temenele în fața lui și trimite rapoarte magnifice lui Kossuth. Așadar, eliberarea Ungariei de către firma Ludovic Napoleon și Kossuth este în afară de orice îndoială. Capul revoluționarilor a încheiat o alianță pe viață și pe moarte cu „tiranul“.

Încă înainte de aceste evenimente, bătrînul polonez Lelewel și preotul rus Tadeus Gorzowski veniseră la Londra în numele așa-numitei Centralizări poloneze²⁶³ și expuseseră lui Kossuth și Mazzini planul unei insurecții a cărei condiție hotărîtoare ar fi trebuit să fie sprijinul lui Bonaparte. Prietenul lor cel mai apropiat la Londra era contele Lanckoroński, care era totodată agent imperial rus, iar planul propus de ei s-a bucurat de deosebita cinste de a fi revizuit și corectat în prealabil la Petersburg. Acum contele Lanckoroński se află la Paris, unde îl supraveghează pe Kis, și de aici urmează să plece la Ostenda, pentru a primi noi instrucțiuni de la Petersburg.

Din Paris, Kis i-a trimis lui Kossuth tot felul de asigurări care s-ar potrivi foarte bine într-o carte de fabule, dar care, în condițiile fabuloase din Franța, corespund poate realității. Se spune că Kossuth a primit de la Ludovic Napoleon o scrisoare scrisă cu propria lui mîină prin care acesta îl invită *să vină la Paris*. După cît se pare, Kossuth a răspîndit copii după această scrisoare în întreaga Ungarie. El a făcut, chipurile, acolo toate pregătirile pentru o insurecție generală. Din conspirație fac parte chiar și funcționari regali-imperiali. Kossuth nădăjduiește să pornească mișcarea în octombrie.

Pînă aici m-am limitat să vă redau, aproape cuvînt cu cuvînt, cele ce mi-au fost relatate de alții. Dacă mă întrebați acum care este părerea mea personală despre toate acestea, socot că Ludovic Bonaparte vrea să împuște doi iepuri dintr-o

* — vrînd-nevrînd. — *Nota trad.*

dată. El caută să le intre pe sub piele lui Kossuth și Mazzini pentru ca să-i vîndă apoi austrieților ; în schimb, aceștia trebuie să sancționeze pretenția lui la coroana imperială a Franței. Pe lîngă aceasta, el consideră că Mazzini și Kossuth vor pierde orice influență în rîndurile partidului revoluționar de îndată ce se va afla că au dus tratative sau au stabilit legături cu el. În plus, urcarea pe tron a acestuia întîmpină opoziția fermă a puterilor absolutiste și, avînd în vedere firea lui aventuroasă, este foarte posibil, deși nu prea probabil, ca el să fie dispus să-și încerce norocul cu conspiratorii.

Cît despre Italia, în special, Ludovic Bonaparte arde de nerăbdare să anexeze Lombardia și Veneția la propriile lui teritorii, în timp ce Neapole urmează să revină vărului său Murat. Ce perspectivă minunată pentru signor Mazzini !

Pentru că a venit din nou vorba de Italia, permiteți-mi să vă mai aduc la cunoștință o noutate. Contesa Visconti, una dintre eroinele ultimelor lupte pentru libertate din Italia, a fost nu de mult la Londra și a avut o convorbire cu lordul Palmerston. Excelența-sa i-a spus că nădăjduiește ca, înainte de sfîrșitul anului în curs, să se afle în fruntea guvernului britanic și că atunci Europa va merge spre o transformare rapidă. În special Italia nu mai poate fi lăsată în ghearele Austriei, deoarece nu e cu puțință ca o țară să fie guvernată la nesfîrșit cu gloanțe și praf de pușcă. Palmerston și-a manifestat speranța că Franța va sprijini aceste proiecte. Dorința lui era însă ca, în cazul unei mișcări generale, Lombardia să fie imediat anexată Piemontului, iar problema proclamării ei ca republică să fie lăsată întru totul pe seama viitorului.

În ceea ce mă privește, sînt convins că versatul Palmerston își face mari iluzii și, mai ales, nu pricepe că, chiar dacă mai are o oarecare influență în coteriile parlamentare, în țară însă nu se mai bucură de nici o influență.

Scris de K Marx
la 28 septembrie 1852

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.590
din 19 octombrie 1852

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Pauperismul și libertatea comerțului. —
Criza comercială în perspectivă

Londra, vineri 15 octombrie 1852

D-l Henley, ministrul comerțului, a declarat recent prietenilor săi fermieri, întruniți în localul unei fabrici de malt din Banbury, că pauperismul a scăzut din motive independente de libertatea comerțului, în primul rînd din cauza *foametei din Irlanda*, a descoperirii aurului dincolo de ocean, a emigrării în masă din Irlanda și, ca o consecință a acesteia, a cererii mari de vase engleze etc. etc. Trebuie să recunoaștem că „foametea” este un remediu tot atît de radical împotriva pauperismului ca și arsenicul împotriva șoarecilor.

Publicația londoneză „Economist” remarcă :

„Toryi trebuie, cel puțin, să recunoască prosperitatea existentă și rezultatul ei firesc, golirea caselor de muncă”.

În continuare „Economist” încearcă să dovedească acestui neîncrezător ministru al comerțului că numai datorită libertății comerțului s-au golit casele de muncă și că, dacă libertatea comerțului va ajunge la o dezvoltare deplină, casele de muncă, de bună seamă, vor dispărea cu totul de pe pămîntul Angliei. Din păcate, statistica publicației „Economist” nu dovedește ceea ce era în intenția celor care au întocmit-o.

Este bine cunoscut faptul că industria și comerțul modern trec în dezvoltarea lor prin cicluri periodice cu o durată de 5 pînă la 7 ani, parcurgînd, într-o succesiune regulată, diferite stadii : acalmie — apoi oarecare ameliorare — încredere crescîndă — înviorare — prosperitate — efervescență — lărgire excesivă a activității comerciale-industriale — zguduire — depresiune — stagnare — epuizare și, în sfîrșit, din nou acalmie.

După ce am amintit cele de mai sus, să revenim la statistica lui „Economist”.

Din 1834, cînd suma cheltuită pentru asistența săracilor a ajuns la 6.317.255 l.st., această sumă a scăzut pînă în 1837 la un minim de 4.044.741 l.st. După această dată a crescut din nou în fiecare an pînă în 1843, cînd a atins 5.208.027 l.st. În 1844, 1845 și 1846 a scăzut din nou pînă la 4.954.204 l.st., dar în 1847 și 1848 a crescut din nou, atingînd în 1848 6.180.764 l.st., aproape același nivel ca și în 1834, înaintea adoptării noii legi pentru asistența săracilor²⁶⁴. În 1849, 1850, 1851 și 1852 a scăzut din nou la 4.724.619 l.st. Dar intervalul dintre 1834 și 1837 a fost o perioadă de prosperitate; acela dintre 1838 și 1842 o perioadă de criză și stagnare, dintre 1843 și 1846 o perioadă de prosperitate, dintre 1847 și 1848 o perioadă de criză și stagnare și dintre 1849 și 1852 din nou o perioadă de prosperitate.

Ce dovedește deci această statistică? În cel mai bun caz ea confirmă tautologia banală că pauperismul britanic crește și scade o dată cu alternarea perioadelor de stagnare și prosperitate, independent de libertatea comerțului sau de protecționism. Ba mai mult, constatăm că în 1852, anul dominației libertății comerțului, cheltuielile pentru asistența săracilor au fost cu 679.878 l.st. mai mari decît în 1837, anul dominației protecționismului, cu toată foametea din Irlanda, a „pepitelor” din Australia și a torentului continuu de emigranți.

Un alt ziar englez liber-schimbist încearcă să demonstreze că, în condițiile libertății comerțului, exportul crește, iar creșterea exportului sporește prosperitatea; o dată cu prosperitatea, pauperismul trebuie să scadă și, în cele din urmă, să dispară. Pentru a dovedi aceasta se dau cifrele de mai jos. Numărul celor ațți de muncă și condamnați să trăiască din ajutorul parohial pentru săraci era:

La 1 ianuarie 1849	
în 590 de circumscripții pentru asistența săracilor	— 201.644
La 1 ianuarie 1850	
în 606 circumscripții pentru asistența săracilor	— 181.159
La 1 ianuarie 1851	
în 606 circumscripții pentru asistența săracilor	— 154.525

Comparînd cu aceasta statistica privitoare la export, găsim pentru exportul de produse engleze și irlandeze următoarele cifre:

1848	48.946.395 l. st.
1849	58.910.883 „ „
1850	65.756.032 „ „

Și ce dovedește acest tabel? Creșterea exportului cu 9.964.488 l.st. a salvat în 1849 peste 20.000 de persoane de

pauperism ; o creștere ulterioară de 6.845.149 l.st. a salvat în 1850 încă 26.634 de persoane. Astfel, presupunînd că libertatea comerțului ar înlătura cu totul ciclurile industriale și urmările lor nefaste, în actualul sistem salvarea de la mizerie a tuturor pauperilor apti de muncă ar necesita o creștere suplimentară a comerțului exterior de 50.000.000 l.st. anual, adică de aproape 100%. Și acești statisticieni burghezi lucizi au îndrăzneala să peroreze despre „utopiști” ! Într-adevăr, nu există utopiști mai mari decît acești optimiști burghezi.

Am obținut de curînd documentele publicate de Consiliul pentru asistența săracilor. Ele arată, e drept, că între 1848 și 1851 se constată o scădere a numărului de pauperi. Dar din aceste documente mai rezultă că în perioada 1841—1844 numărul mediu al pauperilor a fost de 1.431.571, iar în perioada 1845—1848 de 1.600.257. În 1850 au primit asistență în cadrul caselor de muncă și în afara lor 1.809.308 de pauperi, în 1851 numărul lor a fost de 1.600.329, adică ceva mai mult decît media din perioada 1845—1848. Comparînd acum aceste cifre cu numărul populației stabilit prin recensămînt, găsim că în anii 1841—1848 la fiecare 1.000 de locuitori reveneau 89 de pauperi, iar în 1851 reveneau 90. Astfel, în realitate, pauperismul a crescut în comparație cu cifrele medii din anii 1841—1848, în ciuda libertății comerțului, a foametei, a prosperității, în ciuda pepitelor din Australia și a torentului de emigranți.

Observăm în legătură cu aceasta că și numărul criminalilor a crescut. Ajunge să arunci o privire în revista medicală „Lancet” pentru a te convinge că falsificarea și otrăvirea produselor alimentare a ținut pînă acum pasul cu libertatea comerțului. În fiecare săptămînă „Lancet” stîrnește panică la Londra, dezvăluind noi mistere. Această revistă a instituit o adevărată comisie de anchetă, formată din doctori, chimiști etc., pentru analizarea produselor alimentare vîndute la Londra. Cafea otrăvită, ceai otrăvit, oțet otrăvit, piper otrăvit, murături otrăvite, totul amestecat cu otravă — iată concluziile la care ajung în mod invariabil rapoartele acestei comisii.

Se înțelege că ambele orientări ale politicii comerciale burgheze, libertatea comerțului și protecționismul, sînt la fel de incapabile să înlătore niște fenomene care nu constituie altceva decît rezultatele necesare și firești ale bazei economice a societății burgheze. Și existența unui milion de pauperi în casele de muncă engleze este tot atît de strîns legată de pros-

peritatea engleză ca și existența a 18.000.000—20.000.000 aur în banca Angliei.

Constatînd acest fapt, dăm o dată pentru totdeauna o ripostă fanștilor burghezi, care, pe de o parte, atribuie liberfății comerțului ceea ce este doar un fenomen care însoțește în mod necesar orice perioadă de prosperitate în ciclurile comerciale-industriale sau, pe de altă parte, așteaptă de la prosperitatea burgheză ceea ce aceasta nu este în stare să aducă. Acest fapt odată stabilit, nu încape nici o îndoială că anul 1852 este unul dintre anii cei mai prosperi pe care i-a avut vreodată Anglia. Mărimea venitului public, în pofida desființării impozitului pe ferestre, rapoartele cu privire la navigație, listele de mărfuri exportate, cursurile pe piața de bani și, mai ales, înviorarea fără precedent în districtele industriale constituie o mărturie de netăgăduit în acest sens.

Dar pînă și cea mai superficială cunoaștere a istoriei comerțului de la începutul secolului al XIX-lea este suficientă pentru a convinge pe oricine că se apropie momentul cînd ciclul comercial-industrial va intra în stadiul de *efervescentă*, după care va urma stadiul de *lărgire excesivă* a operațiilor de bursă și de zguduire. „Cîtuși de puțin — strigă optimiștii burghezi —, în nici una dintre perioadele anterioare de prosperitate speculația de bursă nu a fost atît de neînsemnată ca acum. Prosperitatea noastră de astăzi se bazează pe producția de mărfuri cu utilitate directă; aceste mărfuri sînt consumate de îndată ce apar pe piață, ceea ce asigură producătorului un profit corespunzător și stimulează o reproducție lărgită continuă”.

Cu alte cuvinte, ceea ce caracterizează prosperitatea actuală este faptul că surplusul de capital existent s-a îndreptat și continuă să se îndrepte nemijlocit către producția industrială. Conform ultimului raport al d-lui Leonard Horner, inspector general de fabrică, în 1851 numai capacitatea fabricilor de bumbac a crescut cu 3.717 CP. Fabricile în curs de construcție pe care le enumeră el reprezintă o listă aproape fără sfîrșit. Într-un loc se construiește o torcătorie cu o capacitate de 150 CP, într-alt loc o țesătorie cu 600 de războaie pentru țesături în culori, în altă parte o torcătorie cu 60.000 de fuse cu o capacitate de 620 CP, în sfîrșit o torcătorie și o țesătorie, una cu o capacitate de 200 CP și alta de 300 CP etc. Dar cea mai mare fabrică se construiește lîngă Bradford (Yorkshire) pentru fabricarea de alpaca și alte materiale.

„De mărimea acestei întreprinderi, care se construiește pentru d-l Titus Salt, ne putem da seama din faptul că, potrivit calculelor, ea urmează să acopere o suprafață de 6 acri englezi. Corpul principal va fi un edificiu masiv din piatră, cu o arhitectură deosebit de pretențioasă, avînd o singură sală lungă de 540 de picioare; utilajul va fi expresia ultimelor invenții de valoare recunoscută. Motoarele termice destinate să pună în funcțiune această masă uriașă de mașini se construiesc la d-nii Fairbairn din Manchester și vor avea o putere de 1.200 CP. Singură uzina de gaz va avea mărimea uzinei de gaz a unui mic oraș; ea va fi realizată după sistemul cu hidrocarburi al lui White și va costa 4.000 l. st. S-a calculat că vor fi necesare 5.000 de lămpi de gaz, care vor consuma zilnic 100.000 de picioare cubi de gaz. Pe lângă această fabrică mare, d-l Salt construiește în imediata ei vecinătate 700 de cottages pentru muncitori”²⁶⁵.

Care va fi rezultatul acestor uriașe investiții de capital făcute nemijlocit în producția industrială? Faptul că criza nu va veni? În nici un caz, dimpotrivă, criza va lua o înfățișare mult mai periculoasă decît în 1847, cînd a fost mai mult comercială și financiară decît industrială. De data aceasta ea va lovi cu toată forța ei districtele *industriale*. Să ne amintim de stagnarea fără precedent din perioada 1838—1842, care a fost de asemenea rezultatul direct al supraproducției industriale. Cu cît capitalul excedentar se concentrează mai mult în producția industrială, în loc să se scurgă pe diferitele canale ale sferei comerciale-financiare, cu atît acțiunea crizei asupra maselor muncitoare și chiar asupra elitei burgheziei va fi mai cuprinzătoare, mai îndelungată și mai directă. Și dacă, în momentul izbucnirii crizei, întreaga masă de mărfuri care inundă piața se transformă dintr-o dată într-un balast, cu atît mai grea va fi situația pentru numeroasele fabrici mărite sau nou construite, gata utilizate pentru a începe lucrul și vital interesate pentru a intra imediat în funcțiune. De cîte ori capitalul se abate de la obișnuitele sale canale comerciale de circulație, aceasta provoacă o panică, ce pătrunde pînă sub bolțile Băncii Angliei. Cu atît mai puternic trebuie să răsune strigătul: *sauve qui peut**, într-un moment cînd sume imense s-au transformat astfel în capital fix sub formă de fabrici, mașini etc., care fie că au început să lucreze abia la izbucnirea crizei, fie că vor necesita parțial cheltuieli suplimentare de capital circulant înainte de a putea fi aduse în stare de funcționare.

Din „Friend of India” culeg un alt fapt semnificativ pentru caracterul crizei care se apropie. Din datele pe 1852 referitoare la comerțul din Calcutta apărute în această pu-

* — scape cine poate! — *Nota trad.*

blicație, rezultă că valoarea mărfurilor de bumbac și a diverselor sorturi de fire importate în Calcutta în 1851 s-a ridicat la suma de 4.074.000 de rupii, adică aproape două treimi din valoarea întregului import de mărfuri. Anul acesta suma totală a acestui import va fi și mai mare. Nu sînt incluse aici date cu privire la importul în Bombai, Madras și Singapore. Dar criza din 1847 a scos la iveală asemenea aspecte ale comerțului cu India, încît nimeni nu mai poate avea acum nici cea mai mică îndoială asupra rezultatelor finale ale unei prosperități industriale în care importatul în „imperiul nostru indian” constituie două treimi din suma globală a importului.

Iată ce se poate spune despre caracterul acestei zguduiri, care trebuie să urmeze imediat după actuala prosperitate. Iminența acestei zguduiri în 1853 este prevestită de multe simptome, în special de surplusul de aur la Banca Angliei și de împrejurările specifice în care are loc acest aflux puternic de aur în lingouri.

În momentul de față, în subsolurile băncii Angliei se află 21.353.000 l.st. aur în lingouri. S-a încercat să se explice acest aflux prin extracția suplimentară de aur din Australia și din California. Dar chiar o cunoaștere superficială a faptelor dovedește inexactitatea acestei păreri.

Creșterea cantității de aur în lingouri în Banca Angliei nu reprezintă în realitate altceva decît scăderea importului de alte mărfuri, cu alte cuvinte înseamnă că exportul depășește considerabil importul. Într-adevăr, ultimele rapoarte comerciale arată o reducere însemnată a importului la cînepă, zahăr, ceai, tutun, vinuri, lînă, grîne, uleiuri, cacao, făină, indigo, piei, cartofi, slănină, carne de porc, unt, brînză, șuncă, untură, orez și la aproape toate produsele de pe continentul european și din India britanică. În 1850 și 1851 importul a fost deosebit de mare, și acest lucru, ca și creșterea prețurilor la cereale pe continent în urma unei recolte proaste, dă naștere unei tendințe de reducere a importului. Crește doar importul de bumbac și de in.

Acest excedent al exportului față de import explică de cursul de schimb este favorabil Angliei. Pe de altă parte, datorită faptului că acest excedent de export este compensat prin importul de aur, o parte considerabilă a capitalului englez nu circulă, mărind astfel rezervele bancare. Băncile, ca și persoanele particulare, caută pe orice cale să investească acest capital care stă nefolosit. Astfel se explică actuala abundență de capital de împrumut și dobînda scăzută. Taxa

de scont la polițele de prim rang este de $1\frac{3}{4}$ —2 $\frac{3}{4}$ %. Din orice lucrare de istorie a comerțului, de pildă din „Istoria prețurilor” de Tooke²⁶⁶, reiese că, atunci cînd coincid simptome ca acumulare neobișnuită de aur în lingouri în subsolurile Băncii Angliei, excedent al exportului față de import, curs de schimb favorabil, abundență de capital de împrumut și dobîndă scăzută, ciclul comercial-industrial intră de fiecare dată în stadiul în care prosperitatea se transformă în efervescență, în care pe de o parte începe un import excesiv, iar pe de altă parte se fac speculații nebunești în jurul a tot felul de afaceri fictive ademenitoare. Dar, la rîndul său, acest stadiu de efervescență nu face decît să preceadă zguduirea. Efervescența este punctul culminant al prosperității; ea, firește, nu produce criza, dar provoacă izbucnirea ei.

Știu foarte bine că economiștii englezi oficiali *care prezic viitorul* vor considera aceste păreri ca o culme a ereziei. Dar, s-a întîmplat măcar o dată, din vremea în care „Robinson Prosperity” *, faimosul ministru de finanțe, a deschis sesiunea parlamentului în 1825, chiar în ajunul izbucnirii crizei, prevestind o prosperitate colosală și de nezdruccinat, ca acești optimiști burghezi să prevadă sau să prezică o criză? Dimpotrivă, nu a fost o singură perioadă de prosperitate în care ei să nu fi profitat de ocazie pentru a afirma că *de data aceasta* medalia nu are revers, că *de data aceasta soarta* implacabilă a fost înfrîntă. Iar atunci cînd criza izbucnea, ei luau o înfățișare nevinovată, năpustindu-se asupra comercianților și industriașilor cu predici morale ieftine împotriva lipsei de prevedere și împotriva imprudenței.

Împrejurările politice deosebite create de această prosperitate comercială și industrială vremelnică vor forma subiectul viitorului meu articol.

Scris de K. Marx
la 12 octombrie 1852

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 3.601
din 1 noiembrie 1852

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — F. J. Robinson, viconte de Goderich. — *Nota red.*

Karl Marx

Consecințele politice ale prosperității comerciale

Londra, marți 19 octombrie 1852

În ultimul meu articol am expus situația industrială și comercială actuală a Angliei; să analizăm acum consecințele politice care decurg din această situație.

Dacă, o dată cu izbucnirea crizei industriale și comerciale prevăzute, lupta iminentă împotriva torylor va dobîndi un caracter mai amenințător și revoluționar, actuala prosperitate este, pentru moment, cel mai prețios aliat al acestui partid. E drept, acest aliat nu le va permite să restabilească legile cerealelor, la care chiar ei au renunțat, dar va consolida efectiv puterea lor politică și îi va ajuta să înfăptuiască o reacție socială, care, dacă nu va fi împiedicată de nimic, va sfîrși, negreșit, prin a le aduce cucerirea unor avantaje de clasă substanțiale, dat fiind că, din capul locului, această reacție a fost pornită în numele unor interese de clasă materiale. Nu de legi ale cerealelor e nevoie, spune Disraeli, ci de o nouă distribuire a impozitelor, în interesul fermierilor — arendași împovărați. Dar de ce sînt împovărați fermierii? Deoarece, în majoritatea cazurilor, ei continuă să plătească arenda în proporțiile stabilite pe vremea protecționismului, în timp ce vechile prețuri la cereale de pe vremea protecționismului au dispărut o dată pentru totdeauna. Totuși, aristocrația nici nu se gîndește să reducă renta funciară pe pămînturile ei; în schimb, intenționează să introducă o nouă formă de impunere, care trebuie să-i compenseze pe fermieri pentru surplusul pe care îl vor avea de plătit aristocrației.

Repet că actuala prosperitate comercială favorizează reacțiunea torylor. De ce?

„Patriotismul — se lamentează «Lloyd's Weekly Newspaper»²⁶⁷ — este gata să-și facă culcuș și în dulap dacă găsește acolo mîncare și băutură. De aceea libertatea comerțului este sprijinul actual al contelui Derby; ea se tolănește pe un pat de trandafiri culeși de Cobden și Peel.“

Masele populare au destul de lucru și sînt relativ îndesulate, cu excepția, bineînțeles, a pauperilor, a căror existență este indisolubil legată de prosperitatea britanică ; de aceea, în momentul de față, poporul nu constituie un material prea maleabil pentru agitația politică. Ceea ce îl ajută însă, în primul rînd, pe lordul Derby în mașinațiile sale este fanatismul cu care *burghezia* s-a aruncat în puternicul proces al producției industriale : ridicarea de fabrici, construirea de mașini, construcția de vase, prelucrarea de fire și țesături din bumbac și lînă, formarea de stocuri în depozite, producția de mărfuri, schimbul, exportul, importul și alte activități mai mult sau mai puțin folositoare, al căror scop este pentru ei întotdeauna îmbogățirea. În acest moment de înviore a afacerilor, burghezia, care își dă bine seama că asemenea momente fericite sînt din ce în ce mai rare, vrea și trebuie să facă bani, cît mai mulți bani, nimic altceva decît bani. Sarcina supravegherii torylor, ea o lasă pe seama politicianilor ei ex professo *. Dar aceștia (vezi, de pildă, scrisoarea lui Joseph Hume din „Hull Advertiser”²⁶⁸) se plîng pe drept cuvînt că, fără presiunea din afară, ei pot acționa tot atît de puțin ca și organismul omenesc fără presiunea atmosferică.

În realitate, burghezia nu poate scăpa de o presimțire neplăcută, și anume că în sferele înalte ale guvernului se petrece ceva suspect și că guvernul *exploatează* oarecum fără scrupule apatia politică provocată de actuala prosperitate. De aceea ea avertizează din cînd în cînd guvernul prin organele ei de presă, ca de pildă :

„Nu putem prevedea cît timp va putea democrația (citește : burghezia) să-și păstreze actuala răbdare *înțeleaptă*, respectul față de propria ei forță și față de drepturile altora fără să încerce să-și consolideze poziția, recurgînd la mijloacele folosite la timpul ei de aristocrație. Din comportarea generală a democrației, aristocrația nu trebuie însă să tragă concluzia că prima nu va renunța niciodată la moderația ei” („Economist” din Londra).

La aceasta Derby răspunde : Pesemne că mă socotiți atît de prost încît să mă sperii de voi acum, cînd soarele strălucește, și să aștept cu minile încrucișate pînă cînd furtunile economice și stagnarea în afaceri vă vor lăsa destul timp pentru a vă ocupa mai serios de politică.

Planul de acțiune al torylor se dezvăluie pe zi ce trece tot mai limpede.

* — de profesie. — *Nota trad.*

Toryi au început să împiedice mitingurile în aer liber ; în Irlanda ei persecută ziarele care publică articole ce nu le sînt pe plac ; în momentul de față ei învinuiesc pe propagandiștii Societății pentru pace²⁶⁹, care au răspîndit broșuri împotriva pedepselor corporale în miliție, de acțiuni calomnioase care seamănă discordie. Fără mult zgomot ei innăbușă astfel, pe oriunde pot, opoziția izolată a străzii și a presei.

În același timp, ei evită orice ciocnire serioasă și publică cu adversarii lor, amînînd convocarea parlamentului și pre-gătînd totul pentru ca, după deschiderea sesiunii acestuia, să-l facă să se ocupe de funeraliile vreunui „duce decedat *”, în loc să se ocupe de interesele unui popor viu”, după cum se exprimă un ziar radical **. Parlamentul va fi convocat în prima săptămîină a lui noiembrie, dar nu încape nici o îndoială că dezbaterile serioase nu vor începe înainte de ianuarie.

Și cu ce vor umple toryi restul timpului ? Cu campania de înregistrare a alegătorilor și cu formarea miliției.

Obiectivul campaniei de înregistrare a alegătorilor constă în a-i exclude pe adversarii torylor de pe noile liste de alegători în parlament pe anul viitor sau în a împiedica includerea lor în aceste liste. Se recurge, în acest scop, la diferite obiecții, care pot împiedica în mod legal înregistrarea unei anumite persoane ca alegător. Fiecare partid politic este reprezentat prin propriii săi juriști și suportă singur cheltuielile legate de procedură ; revizori-juriști, numiți de judecătorul-șef al tribunalului regal²⁷⁰, hotărăsc în ce măsură sînt întemeiate plîngerile sau obiecțiile. Principala arenă a acestei campanii a fost pînă acum Lancashire și Middlesex. În vederea obținerii fondurilor necesare pentru campanie în Lancashireul de nord, toryi au făcut să circule o listă de subscripție pe care figura și numele lordului Derby, care subscrisese cu dărnicie suma de 500 l.st. În Lancashire, numărul contestațiilor împotriva înregistrării alegătorilor atinsese cifra uluitoare de 6.749, dintre care 4.650 revin Lancashireului de sud și 2.099 celui de nord. În sud 3.557 de contestații împotriva înregistrării au fost făcute de toryi și 1.093 de liberali ; în nord 1.334 de contestații au fost făcute de către toryi, 765 de către liberali (aceasta se referă, firește, numai la alegătorii de la sate și nu la cei din orașele situate în acest comitat). În Lancashire, toryi au ieșit învingători. În comitatul Middlesex, de pe listele de alegători au fost șterși 353 de ra-

* — Wellington. — *Nota red.*

** — „People's Paper”. — *Nota red.*

dicali și 140 de conservatori, aceștia din urmă cîștigînd astfel peste 200 de voturi.

În lupta aceasta de o parte stau toryi, iar de cealaltă whigii și reprezentanții școlii de la Manchester. După cum se știe, aceștia din urmă au înființat o serie de societăți funciare de freeholder, adică un mecanism pentru fabricarea de noi alegători. Toryi nu se ating de acest mecanism, dar îi distrug producția. Conform deciziei d-lui Shadwell, revizor-jurist pentru Middlesex, s-a luat dreptul de vot unui mare număr de alegători, membri ai acestor societăți funciare; el a declarat că un proprietar de pămînt nu se bucură de drept de vot dacă lotul lui a costat mai puțin de 50 l.st. Cum aceasta era o problemă de fapt și nu de drept, împotriva acestei decizii nu se putea face apel la curtea însărcinată cu judecarea afacerilor de drept comun²⁷¹. Este clar pentru oricine că această distincție între o problemă de fapt și una de drept le dă revizorilor-juriști, pe care guvernul existent îi poate influența întotdeauna, o putere nelimitată în alcătuirea de noi liste de alegători.

Ce spun uriașele eforturi depuse de toryi în campania de înregistrare a alegătorilor și amestecul direct al liderului lor în această campanie?

Ele dovedesc că contele Derby nu își pune prea mari speranțe într-o existență îndelungată a noului parlament, că este înclinat să-l dizolve în caz că se va împotrivi și că în același timp, cu ajutorul revizorilor-juriști, încearcă să asigure conservatorilor majoritatea în noile alegeri generale.

Astfel, pe de o parte, toryi păstrează în rezervă mașina electorală, de care dispun datorită campaniei de înregistrare a alegătorilor, iar pe de altă parte ei aplică legea privitoare la miliție, care le pune la dispoziție baionetele necesare pentru a traduce în viață chiar cele mai reacționare legi parlamentare, și se opun în liniște amenințărilor Societății pentru pace.

„Avînd un parlament, care îi dă o aparență de legalitate, și o miliție înarmată, care reprezintă o forță armată activă, ce nu poate face reacțiunea în Anglia!”, exclamă organul cartiștilor*.

Moartea „ducelui de fier”, eroul cu judecată sănătoasă de la Waterloo, a eliberat aristocrația, în acest moment deosebit de critic, de un înger păzitor supărător, care avea sufi-

* — „People's Paper”. — *Nota red.*

cientă experiență în problemele militare pentru a sacrifica destul de des victoriile aparente unei retrageri bine acoperite și ofensiva strălucită unui compromis oportun. Wellington avea un rol împăciuitoare în Camera lorzilor ; în momente hotărâtoare el putea să aibă împuterniciri din partea a 60 sau mai multe persoane ; el îi împiedica pe toryi să declare război deschis burgheziei și opiniei publice. Dar acum, cu un guvern tory care caută conflicte cu lumânarea și în fruntea căruia se află un amator de sport *, Camera lorzilor

„în loc să fie, ca sub conducerea ducelui, leatul care să dea stabilitate corabiei statului, poate să devină un echipament de prisos care să-i amenințe securitatea”.

Această părere că leatul pe care-l reprezintă Camera lorzilor este necesar pentru securitatea statului nu ne aparține, firește, nouă, ci ziarului liberal londonez „Daily News”. Actualul duce de Wellington, pînă acum marchiz de Duero, a trecut dintr-o dată din lagărul adepților lui Peel în lagărul torylor. Și astfel există toate indiciile că aristocrația e gata să facă cele mai desperate încercări pentru a recuceri terenul pierdut și a aduce înapoi vremurile de aur ale anilor 1815—1830. Și în momentul de față burghezia nu are timp nici să facă agitație, nici să se revolte și nici măcar să-și exprime indignarea în modul cuvenit.

Scris de K. Marx
la 12 octombrie 1852

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 3.602
din 2 noiembrie 1852

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

---

* — Derby. — *Nota red.*

Karl Marx și Friedrich Engels

Declarație făcută redacțiilor
ziarelor engleze

Stimate domn !

Subsemnații ne permitem să vă atragem atenția asupra poziției adoptate de presa prusiană, inclusiv de cele mai reacționare ziare, ca, de pildă, „Neue Preussische Zeitung”, față de procesul comuniștilor de la Colonia, care se judecă în prezent; de asemenea asupra lăudabilei rezerve de care aceste ziare dau dovadă în momentul de față când nici a treia parte din probe nu a fost examinată, când încă nu a fost dovedită autenticitatea nici unuia dintre documentele prezentate și apărarea nu a rostit încă nici un cuvânt. În timp ce aceste ziare, în cel mai rău caz, îi prezintă pe acuzații de la Colonia și pe subsemnații lor prieteni de la Londra, potrivit acuzațiilor formulate de procurorul general, ca pe niște „conspiratori primejdioși care poartă toată răspunderea pentru întreaga istorie a Europei din ultimii patru ani și de toate zguduirile revoluționare din 1848 și 1849”, la Londra există două organe de presă, „Times” și „Daily News”, care nu se sfiesc să-i prezinte pe acuzații de la Colonia și pe autorii prezentei scrisori ca pe „o bandă de haimanale fără căpătii”, ca pe niște escroci etc. Subsemnații se adresează publicului englez cu aceeași rugămintă cu care apărătorii acuzaților s-au adresat publicului german : să aștepte terminarea procesului și apoi să-și spună părerea. Dacă acest public ar continua în momentul de față să dea și alte explicații, el ar da guvernului prusian posibilitatea să împiedice dezvoltarea tuturor potlogăriilor comise de poliție, tuturor sperjurilor, falsificărilor de documente, mistificării datelor, furturilor etc., fără precedent

chiar în analele justiției politice prusiene. După ce toate acestea vor fi date în vileag în cursul actualului proces, opinia publică din Anglia va ști să-i aprecieze la justa lor valoare pe scribii anonimi de la „Times” și „Daily News”, care și-au asumat rolul de avocați și purtători de cuvânt ai celor mai josnici și mai servili spioni ai guvernului.

Cu toată stima,
*F. Engels, F. Freilgrath,
K. Marx, W. Wolff*

Londra, 28 octombrie 1852

Scris de K. Marx și F. Engels

Publicat în ziarele „The Spectator”
nr. 1.270 din 28 octombrie 1852 ;
„The People’s Paper” nr. 26
din 30 octombrie 1852 ;
„The Morning Advertiser”
din 30 octombrie 1852 ;
„The Leader” din 30 octombrie 1852 și
„The Examiner” nr. 2.335 din
30 octombrie 1852

Se tipărește după textul
apărut în ziarul
„The People’s Paper”, confruntat
cu textul apărut în alte ziare
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Declarație făcută redactorului ziarului
„Morning Advertiser“

Stimate domn !

Vă rog să primiți călduroasele mele mulțumiri pentru sprijinul generos pe care l-ați acordat cauzei prietenilor mei, acuzații de la Colonia *. Lăsându-i pe apărătorii acuzațiilor să dezvăluie întreaga serie de acte necinstite săvârșite de agenții poliției prusiene chiar în decursul procesului, vreau să vă aduc la cunoștință ultima fraudă la care s-a recurs pentru a dovedi existența unei corespondențe criminale între mine și acuzații de la Colonia. În conformitate cu o informație apărută la 29 octombrie în „Kölnische Zeitung“, d-l Stieber, consilier de poliție, a prezentat un nou document, o scrisoare ridiculă, scrisă chipurile de mine, în care l-aș însărcina pe unul dintre preținșii mei agenți „să strecoare la miezul nopții sub ușile unor democrați binecunoscuți din Krefeld 50 de exemplare din «Catehismul roșu», fixînd pentru executarea acestei sarcini data de 5 iunie 1852“.

În interesul prietenilor mei acuzați declar următoarele :

- 1) că nu am scris respectiva scrisoare ;
- 2) că am aflat de existența ei numai din „Kölnische Zeitung“ din 29 curent ;
- 3) că n-am văzut niciodată așa-numitul „Catehism roșu“ ;
- 4) că nu mi-am dat niciodată, sub nici o formă, aportul la răspîndirea „Catehismului“.

---

* Este vorba de faptul că ziarul „Morning Advertiser“ a publicat o declarație în apărarea acuzaților de la Colonia (vezi volumul de față, pag. 403—404). *Nota red.*

Această declarație, pe care am făcut-o și în fața judecăto-
rului de poliție din Marlborough-street și care echivalează
deci cu o declarație făcută sub prestare de jurămint, am tri-
mis-o prin poștă la Colonia. Publicînd-o în coloanele ziarului
dv., îmi veți face un serviciu cu atît mai mare cu cît acesta
ar fi mijlocul cel mai eficient pentru a împiedica poliția prus-
siană să intercepteze acest document.

Cu toată stima,
Dr. Karl Marx

Londra, 30 octombrie 1852,
28, Dean-street, Soho

Publicat în ziarele
„The Morning Advertiser“
din 2 noiembrie 1852
și „The People's Paper“ nr. 27
din 6 noiembrie 1852

Se tipărește după textul apărut
în ziarul „The Morning Advertiser“,
confruntat cu textul apărut
în ziarul „The People's Paper“
Tradus din limba engleză

Karl Marx

Partidele și perspectivele politice

Londra, marți 2 noiembrie 1852

Continuăm să analizăm consecințele politice care decurg în mod inevitabil din actuala prosperitate comercială și industrială.

În mijlocul acestei atmosfere de învioreare industrială generală, de accelerare a schimburilor comerciale, de indiferență față de politică, partidele parlamentare, lipsite de orice presiune din afară, desăvîrșesc în liniște deplină procesul propriei lor destrămări.

„Adepții lui Peel și ai lui Russell încearcă în momentul de față o puternică atracție unii față de ceilalți. Adepții lui Peel, acești «oameni de stat» de neînlocuit care nu sînt în stare să facă nimic prin propriile lor forțe, încearcă acum să fie incluși ca rude de sînge în familia guvernamentală. Ajunge, de pildă, să vezi cum laudă organul lor, «Morning Chronicle», discursul foarte mediocru al lordului John Russell rostit la Perth!”

Astfel glăsuiește „Morning Herald”²⁷², organul semioficial al guvernului.

Dimpotrivă, obiectează „Guardian”²⁷³. E suficient să ascultați ce a spus despre adepții lui Peel, la fabrica de malț din Banbury, d-l Henley, ministrul comerțului, într-un cerc de prieteni fermieri.

„Acest partid — a declarat d-l Henley — are principiile sale proprii și le păstrează cu sfințenie. Libertatea comerțului sau protecționismul era o problemă deschisă și abia defunctul sir Robert Peel a făcut din ea o problemă de partid”.

D-l Henley, scrie „Guardian”, a vorbit cu respect de adepții lui Peel, afirmînd că „acum nu mai există piedici efective în calea reunificării *marei partid conservator*”. Așa este, exclamă „Guardian” ; să înlăturăm protecționismul și să reinviem partidul conservator ! Cu alte cuvinte, „Guar-

dian" presupune că adepții lui Peel sînt gata, întrucît problema legilor cerealelor a încetat a mai fi un obiect de dispută, să încheie o alianță reacționară cu toryi. Și „Daily News” anunță trecerea unei părți a adepților lui Peel în lagărul lui Derby ca un fapt împlinit. Dar și o parte din whigi sînt bănuți de aceeași acțiune vinovată, și n-ar fi de loc de mirare ținînd seama că nucleul lor aristocrat e format dintr-o clică de carieriști. Să-l luăm, de pildă, pe lordul Dalhousie. Acest lord a fost ministru în guvernul Peel, în perioada liberală a guvernării lui. După căderea lui Peel, Russell i-a oferit un loc în noul său cabinet. Împreună cu ducele de Newcastle, cu lordul St. Germanson și cu alți membri ai fostului guvern, el a susținut manevrele whigilor în Camera lorzilor și a fost răsplătit pentru aceasta cu un post, devenit vacant, de guvernator-general al Indiei, lozul cel mare din loteria oligarhiei. El a știut să stearcă maximum de avantaje materiale din acest post. Whigii s-au lăudat cu sacrificiul „fără precedent” pe care l-au făcut refuzînd oamenilor lor un post atît de mult rîvnit. În momentul de față, momeala aruncată lordului Dalhousie este postul de guvernator al celor cinci porturi, o sinecură care aduce anual venituri substanțiale ²⁷⁴. Se spune că omul nostru nu este prea împovărat de o avere personală moștenită și că el socotește ca o datorie patriotică să asigure postul respectiv împotriva oricărei surprize, chiar sub un guvern Derby.

În presa liberală din săptămîna aceasta se pot găsi zecî de asemenea episoade din cronique scandaleuse *, anecdote despre tocmelile cutărui sau cutărui whig referitoare la prețul minim contra căruia este dispus să se vîndă torylor. Acestea dovedesc corupția adîncă din sînul partidului whig; dar însemnătatea lor trece pe planul al doilea în comparație cu sciziunea dintre cei doi lideri principali ai acestui partid: Russell și Palmerston. Ne sînt cunoscute de cîtăva vreme incidentele legate de ultima luptă electorală; sprijinul pe care lordul Palmerston l-a dat în timpul acestei lupte candidaților lagărului guvernamental a părut foarte ciudat, după cum se exprimă chiar ziarele liberale. Dar iată că, într-o bună zi, chiar în ziarul lui Palmerston, „Morning Post” ²⁷⁵, apare un editorial care se face ecoul zvonurilor potrivit căror Palmerston ar intenționa fie să intre în guvern ca ministru și lider al Camerei comunelor, fie, în cazul unei căderi rapide a guvernului Derby, să formeze un nou guvern din

* — cronică de scandal. — *Nota trad.*

rămășițele fostului cabinet, care nu vor fi devenit cu totul „inacceptabile”. „Morning Post”, găsim că în ansamblu aceste zvonuri sînt foarte îmbucurătoare, declară că el nu vorbește în numele lordului Palmerston, ci numai în numele său. Cu toate acestea, Palmerston, în pofida tuturor cererilor insistente și chiar supărătoare ale presei whige și liberale, nu socotește necesar să dezmință această știre calomnioasă. „Morning Chronicle”, organul adeptilor lui Peel, vorbește despre aceste zvonuri pe un ton care arată limpede că Gladstone & Co. nu ar simți nici un fel de horror vacui * la gîndul unei asemenea fuzionări. „Daily News”, un ziar al școlii de la Manchester, dă publicității acest fapt și cere cu indignare trădătorilor din rîndurile whigilor și adeptilor lui Peel să treacă pe față de partea lui Derby. Vedem astfel că fiecare dintre *clicile* parlamentare care au ținut pînă acum pe rînd frînele statului nu au încredere în nici una dintre celelalte și nici în propriii lor membri, că se acuză reciproc de dezertare, corupție, compromis și, totuși, toate fără excepție recunosc că, dacă se face abstracție de problema legilor cerealelor, nu există nimic care să împiedice unirea lor cu adeptii lui Derby, în afară de ura și de ambiția personală. Ele ocupă față de Derby cam aceeași poziție ca diferitele fracțiuni ale partidului ordinii față de Bonaparte în ajunul lui 2 decembrie anul trecut.

E lesne de înțeles că opoziția așteaptă cu destulă îngrijorare apropiata campanie parlamentară.

Micul John Russell a primit într-o mică cutie diploma de cetățean de onoare al orașului Perth și, după un dîneiu grandios, a rostit un mic discurs, din care partea cea mai importantă a constituit-o declarația următoare :

„Spiritul de dreptate ne obligă, în aceeași măsură în care presupun că ne îndeamnă *prudența*, să așteptăm pînă cînd vor fi luate măsurile datorită cărora interesele agriculturii, interesele coloniale și cele ale navigației vor căpăta acea satisfacție de care pînă acum au fost lipsite pe nedrept (rîsete) ; aceste măsuri remarcabile sînt chemate să pună capăt unei lupte îndelungate”.

Singurul cotidian de care mai dispune Russell, „Globe” (ziar de seară) ²⁷⁶, face următorul comentariu asupra celor de mai sus : „Orice opoziție de felul celei din 1835 împotriva lui sir R. Peel este sortită unui eșec sigur, ca urmare a rivalității dintre diferiții lideri liberali”. Astfel, încercarea de a răsturna cabinetul Derby imediat după deschiderea sesiunii,

* — teamă de moarte (textual teamă de vid). — *Nota red.*

printr-un vot compact al opoziției coalizate, a fost complet abandonată și lordul John Russell rămîne credincios rolului său de om care sună primul semnalul de retragere. În ceea ce privește perspectivele generale ale opoziției parlamentare, conducătorul ei, d-l J. Hume, face următoarea mărturisire în scrisoarea sa din „Hull Advertiser” :

„Experiența mea în legătură cu deputații irlandezi, care au făcut parte pînă acum din Camera comunelor, arată că ei nu constituie de loc un material care să poată fi modelat și nu pot fi menținuți pe anumite poziții, sub influența unui lider sau altul. Deputații irlandezi sînt prea extravaganti, prea pasionați, prea pătrunși de nedreptățile și de calamitățile pe care le-a avut de suferit Irlanda. Pînă în prezent, după cîte știu eu, nu s-a făcut nimic care să ducă la o alianță între liberalii neîncrezători față de acțiunile guvernului Derby. Și cînd aud declarațiile serbede ale predecesorilor lordului Derby” (whigii) „și văd că mai curînd ar ieși din joc decît să apere cauza poporului chemîndu-i pe adepții reformei să li se alătore lor, nu pot avea prea multă încredere în nimic ce ar întreprinde ei pentru unificarea partidelor. Mă tem că, poate, va trebui să fie lăsați să mediteze asupra sfîrșitului, în timp ce adepții lui Derby continuă să comită tot felul de greșeli de guvernare pentru a asigura succesul cauzei lor și a obține avantaje pentru partizanii lor. Această situație se va prelungi încă *vreame îndelungată, pînă cînd* se va ivi vreo posibilitate de constituire a unui partid al poporului”.

John Bright, actualul conducător al școlii manchesteriene, a încercat într-adevăr, în discursul său rostit la un dîneu special în fața fabricanților din Belfast, să atenueze prin linguşiri efectul atacurilor lui Joseph Hume împotriva deputaților irlandezi. Dar, în toate problemele de disciplină parlamentară, opinia „bătrînului Joe” este cea mai autorizată.

Astfel, opoziția parlamentară și-a pierdut cu totul încrederea în sine.

Intr-adevăr, vechea opoziție parlamentară a degenerat în așa măsură, încît Nestorul²⁷⁷ ei, Hume, la încheierea lungii sale cariere declară în mod public că nu există în Camera comunelor un „partid al poporului” și că ceea ce a purtat acest nume n-a fost decît o „iluzie”.

Așadar, în lagărul opoziției domnește o descompunere, o slăbiciune și o neputință generală.

Scris de K. Marx
la 16 octombrie 1852

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 3.625
din 29 noiembrie 1852

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat : *Karl Marx*

Karl Marx

Încercări de a crea un nou partid de opoziție ²⁷⁸

Londra, marți 9 noiembrie 1852

Pe măsură ce partidele care au predominat pînă acum se destramă și trăsăturile lor distinctive se șterg, se face în mod firesc tot mai mult simțită nevoia unui nou partid de opoziție. Această nevoie se exprimă în mod diferit.

În discursul său deja amintit, lordul John Russell * a luat această inițiativă. Alarma dată de lordul Derby, spune el, a fost provocată în parte de zvonurile care îi atribuiău lui, lordului J. Russell, „vederi foarte democratice”. „În legătură cu aceasta nu e deci nevoie să spun că aceste zvonuri au fost cu totul neîntemeiate”. Totuși, el se declară democrat și explică apoi sensul inofensiv al acestui cuvînt :

„Democrația țării înseamnă, cu alte cuvinte, poporul acestei țări. Democrația este tot atît de îndreptățită să se bucure de drepturile ei ca și monarhia sau aristocrația. Democrația nu intenționează să atenteze la nici una dintre prerogativele coroanei. Democrația nu încearcă să desființeze vreunul dintre privilegiile legale ale Camerei lorzilor. Atunci ce înseamnă această democrație? Înseamnă creșterea avuției, dezvoltarea culturii, formarea unor vederi mai luminate și mai potrivite pentru o guvernare mai luminată a lumii. Aș spune mai mult. Aș spune că, dată fiind consolidarea poziției democrației, modul de a acționa nu se mai poate împăca cu *vechiul sistem de restricții, care-mi este prea bine cunoscut*. Dimpotrivă, democrația trebuie menținută și încurajată, forța și influența ei trebuie să dobîndească un organ recunoscut și legal”.

La aceasta „Morning Herald” ripostează :

„Lordul John Russell are o colecție de principii cînd este la putere și alta cînd este în opoziție. Cînd este la putere, principiul lui este să nu facă nimic, iar cînd nu este la putere — să promită solemn totul”.

Oare ce-o fi înțelegînd ziarul „Morning Herald” prin „nimic”, dacă îi dă fleacului de mai sus, spus de lordul John

* Vezi volumul de față, pag. 409. *Nota red.*

Russell, denumirea de „tot !” și dacă pentru „democrația” lui, care-i adulează pe regi, îi respectă pe lorzi și-i menține pe episcopi, îl amenință pe micul John Russell cu soarta lui Frost, Williams și a altora. Dar în toată povestea asta nostimada este că în Camera lorzilor lordul Derby se declară pe față adversar al „democrației” și vorbește despre democrație ca despre unicul partid împotriva căruia merită să lupti. Și iată că în scenă intră nelipsitul John Russell, făcînd o analiză a esenței acestei democrații, adică a creșterii avuției, a dezvoltării culturii acestei avuții și a pretențiilor ei de a influența guvernul cu ajutorul opiniei publice și a organelor legale. Prin urmare, democrația nu este altceva decît întruchiparea pretențiilor burgheziei, ale clasei de mijloc industriale și comerciale. Lordul Derby se erijează în adversar al acestei democrații, lordul John Russell își asumă de bunăvoie rolul de stegar al ei. Ambii recunosc în mod tacit că vechea disensiune din sînul propriei lor clase, aristocrația, nu mai prezintă nici un interes pentru țară. Și Russell este gata să renunțe la numele de „whig” pentru acela de „democrat” dacă aceasta ar constitui conditio sine qua non pentru a-și înlătura adversarii. În acest caz whigii ar continua să joace de fapt rolul pe care l-au jucat și pînă acum, manifestîndu-se în mod oficial ca slugi ale burgheziei. Astfel, planul pentru reorganizarea partidului, propus de Russell, se reduce la adoptarea unei noi denumiri a partidului.

Și Joseph Hume socotește necesară constituirea unui nou „partid al poporului”. După părerea lui însă, un asemenea partid nu poate fi format pe baza unei revendicări ca aceea a apărării drepturilor arendașilor și a altor propuneri similare. „Pe o astfel de platformă nu veți reuși să uniți nici 100 de deputați din cei 654”. Atunci care este leacul patentat pe care-l propune ?

„Liga poporului, sau partidul, sau uniunea, trebuie să cadă de acord asupra unui punct, bunăoară asupra revendicării votului secret ; și, după înfăptuirea acestui punct, va putea trece pas cu pas la alte puncte. Și dacă începutul mișcării îl pot face numai cîțiva membri ai Camerei comunelor, succesul nu poate fi obținut înainte ca poporul din afara parlamentului și alegătorii să nu se convingă de necesitatea de a sprijini și de a face parte din micul partid al poporului în parlament”.

Același Hume a fost unul dintre cei care au elaborat Carta poporului²⁷⁹. De la Carta poporului, cu cele șase puncte ale ei, el s-a limitat la „carta mică”, compusă doar din trei puncte, a adeptilor reformei financiare și parlamentare, și acum îl

vedem mulțumindu-se cu un singur punct : votul secret. Cît de puțin se așteaptă el la o reușită de pe urma noului său leac patentat reiese din sfîrșitul scrisorii sale din „Hull Advertiser” :

„Spuneți-mi cîți redactori vor risca să sprijine un partid care, din pricina actualei componențe a parlamentului, *nu va putea ajunge niciodată la putere* ?”

Așadar, întrucît acest nou partid nu intenționează pentru moment să schimbe nimic din componența parlamentului și se limitează la revendicarea votului secret, după cum recunoaște el însuși, nu va ajunge niciodată la putere. Ce rost are formarea unui partid *neputincios* și care-și recunoaște deschis neputința ?

Pe lingă încercarea lui Joseph Hume se face încă o încercare de a întemeia un nou partid. Este vorba de așa-numitul *partid național*. În loc de Carta poporului, partidul acesta vrea să facă din votul universal *unica* lui lozincă, omițînd astfel condițiile care numai ele pot transforma mișcarea pentru votul universal într-o mișcare națională, asigurîndu-i sprijinul poporului. Voi mai avea și de acum încolo prilejul să revin la acest partid național. El e format din foști cartiști care vor să pătrundă în *sterele respectabile* și din radicali, ideologi ai burgheziei, care vor să supună influenței lor mișcarea car-tistă. În spatele lor se află, fie că „naționali” își dau seama de aceasta, fie că nu, partizanii reformei parlamentare și financiare, adepți ai școlii manchesteriene, care-i împing înainte și-i folosesc ca avangardă.

Așadar, pentru oricine este evident că toate aceste jalnice compromisuri și renegări, toată această goană după avantaje mărunte, toate aceste oscilări și șarlatanii nu dovedesc decît că Catilina se află la porțile cetății, că lupta hotărîtoare se apropie, că opoziția își cunoaște lipsa de popularitate și incapacitatea de împotrivire și că toate încercările de a crea noi centre de apărare coincid într-un singur punct, și anume „o politică a racului”. „Partidul național” dă înapoi de la cartă la votul universal, Joe Hume de la votul universal la votul secret, alții de la votul secret la repartizarea egală a circum-scripțiilor electorale și așa mai departe, pînă ce ajungem, în sfîrșit, la Johnny Russell, care nu are altă lozincă decît un

cuvînt golit de conţinut : democraţie. Democraţia lordului J. Russell ar fi în practică ultimul cuvînt al partidului naţional, al „partidului poporului” al lui Hume şi al tuturor celorlalte simulacre de partide dacă măcar unul dintre ele ar avea vreo urmă de vitalitate.

Moleşeala şi indiferenţa politică, provocate de o perioadă de prosperitate materială şi totodată teama că toryi pun totuşi ceva la cale, certitudinea liderilor burgheziei că vor avea curînd nevoie de sprijinul poporului şi totodată convingerea unor lideri populari că poporul este prea apatic pentru a porni în momentul de faţă o mişcare independentă, toate aceste împrejurări au făcut ca partidele să încerce o apropiere reciprocă şi ca diferitele fracţiuni ale opoziţiei, începînd cu cea mai radicală şi terminînd cu cea mai puţin radicală, să încerce o alianţă în afara parlamentului, făcîndu-şi una alteia concesii, pentru ca în cele din urmă să se reîntoarcă la ceea ce îi place lordului Russell să numească democraţie.

Ernest Jones face următoarea remarcă justă cu privire la încercările de a crea un așa-numit „partid naţional” :

„Carta poporului este cea mai atotcuprinzătoare măsură de reformă politică din cîte au existat vreodată şi cartişti sînt singurul partid naţional adevărat din Marea Britanie care tinde spre reforme politice şi sociale”.

Iar unul dintre membrii Comitetului executiv²⁸⁰ cartist, R. G. Gammage, se adresează poporului precum urmează :

„Aţi refuza voi oare să colaboraţi cu burghezia ? Fireşte că nu dacă această colaborare este propusă în condiţii cinstitute şi onorabile. Şi care sînt aceste condiţii ? Ele sînt simple şi acceptabile. Recunoaşteţi Carta şi, odată recunoscută, uniţi-vă cu prietenii ei care sînt deja organizaţi în vederea transpunerii ei în viaţă. Dacă refuzaţi să faceţi acest lucru înseamnă ori că vă opuneţi Cartei însăşi, ori că, fălindu-vă cu superioritatea voastră de clasă, vă imaginaţi că această superioritate vă dă dreptul la un rol conducător. În primul caz nici un cartist cinstit nu se va putea uni cu voi, în cel de-al doilea nici un muncitor nu-şi va pierde în asemenea măsură demnitatea încît să se plece în faţa prejudecăţilor voastre de clasă. Lăsaţi-i pe muncitori să conteze numai pe propriile lor forţe, acceptînd un ajutor cinstit, ori de unde ar veni el, dar să acţioneze în așa fel încît salvarea lor să depindă de propriile lor eforturi”.

În momentul de față masele de cartiști sînt și ele absorbite de producția materială ; dar nucleul partidului se reorganizează pretutindeni, iar legăturile sînt restabilite atît în Anglia cît și în Scoția. În cazul cînd va izbucni o criză comercială și politică, importanța activității actuale a statului-major al cartismului, care se desfășoară fără zgomot, se va face simțită în întreaga Mare Britanie.

Scris de K. Marx
la 16 octombrie 1852

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.622
din 25 noiembrie 1852

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat : *Karl Marx*

Karl Marx

Kossuth, Mazzini și Ludovic-Napoleon

CĂTRE REDACTORUL ZIARULUI „NEW YORK TRIBUNE“

Stimate domn,

Constat că articolul meu din 28 septembrie, care scotea la iveală anumite aspecte ale activității lui Kossuth și Mazzini *, a stîrnit multe proteste și a constituit pentru presa democrată un prilej de a recurge pe scară largă la declamații goale, injurii și amenințări zgomotoase.

Știu în mod cert că la această campanie zgomotoasă Kossuth nu participă cîtuși de puțin. Dacă el însuși ar fi încercat să dezmință afirmațiile mele, aș fi revenit la acest subiect și aș fi adus dovezi incontestabile în sprijinul celor susținute.

De fapt, în articolul meu nu am intenționat să-l atac pe Kossuth, ci mai curînd să-l avertizez. În politică, pentru un anumit scop, te faci frate și cu dracul, numai să fii încredințat că tu îl tragi pe sfoară și nu el pe tine.

Cît privește pe domnul care a luat asupra sa sarcina de a mă combate *cu argumente care se bucură de autoritate*, țin să-i amintesc un vechi proverb: *Amicus incommodus ab inimico non differt* **.

Domnilor din presa democrată, și în special celor din presa democrată germană, care, potrivit obiceiului lor, au urlat mai tare decît toți, le răspund că în sinea lor sînt niște regaliști

* Vezi volumul de față, pag. 388—390. — *Nota red.*

** Un prieten incomod nu se deosebește de un dușman. — *Nota trad.*

fanatici. Acești domni nu pot trăi fără regi, dumnezei și papi. Abia scăpați de sub tutela vechilor lor conducători, își creează alții noi și se ridică cu indignare împotriva „păgînilor și rebelilor” care s-au făcut vinovați de publicarea unor adevăruri neplăcute, de dezvăluirea unor fapte compromițătoare, comițînd în felul acesta crime de lezmajestate și sacrilegii împotriva noilor zei și regi ai democrației.

Londra, 16 noiembrie 1852

Corespondentul Dv. particular

Scris de K. Marx

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 3.627
din 1 decembrie 1852

Tradus din limba engleză

Karl Marx și Friedrich Engels

Declarație finală în legătură cu recentul
proces de la Colonia

CĂTRE REDACTORUL ZIARULUI „MORNING ADVERTISER“

Stimate domn !

Subsemnații consideră că este o datorie a lor, atît față de ei înșiși cît și față de prietenii lor condamnați actualmente la Colonia, să aducă la cunoștința publicului englez următoarele fapte legate de recentul proces monstruos care a avut loc în orașul amintit și insuficient de elucidate în presa londoneză.

A fost nevoie de 18 luni numai pentru a se obține probele necesare pentru proces. În tot acest răstimp, prietenii noștri au fost ținuți la regim celular și lipsiți de orice posibilitate de a se ocupa cu ceva, chiar de a citi vreo carte ; celor care s-au îmbolnăvit li s-a refuzat asistența medicală necesară sau, dacă li s-a acordat, condițiile în care se aflau i-au pus în imposibilitate de a beneficia de ea. Chiar după ce li s-a comunicat „actul de acuzare“, li s-a interzis să se consulte cu avocații lor, ceea ce constituia o flagrantă încălcare a legii. Și care au fost pretextele pentru justificarea acestei detențiuni prelungite și aspre ? După trecerea primelor 9 luni „camera superioară de punere sub acuzare“ a declarat că nu există temeieri pentru menținerea acuzației și că, de aceea, cercetările trebuie reluate. Și au fost reluate. După 3 luni, la deschiderea sesiunii curții cu juri, procurorul general s-a plîns că pînă la data respectivă probele au atins un număr atît de copleșitor, că încă n-a fost în stare să se descurce în ele. Și după alte 3 luni procesul a fost amînat din nou pe motivul îmbolnăvirii unuia dintre martorii principali ai acuzării.

Adevărata cauză a acestor amînări era teama guvernului prusian că „dezvăluirile nemaiauzite“ pe care le-a anunțat cu

atîta pompă nu vor rezista confruntării cu niște fapte atît de neînsemnate. În cele din urmă, guvernul a reușit să selecționeze o curte cu juri cum nu mai văzuse pînă atunci Provincia renană : în ea au intrat 6 nobili reacționari, 4 reprezentanți ai haute finance * și 2 funcționari superiori.

Care au fost probele prezentate acestei curți cu juri ? Doar niște proclamații și niște scrisori absurde ale unui grup de fanțaști ignoranți care voiau să-și dea aere de conspiratori, în același timp unelte și complici ai unui oarecare Cherval, agent de poliție notoriu. Cea mai mare parte a acestor documente se aflaseră pînă atunci în posesiunea unui oarecare Oswald Dietz din Londra. În timpul mării expoziții ²⁸¹, poliția prusiană a forțat sertarele mesei lui Dietz în timp ce acesta lipsea de acasă, obținînd astfel documentele dorite printr-un furt ordinar. Aceste documente au servit, în primul rînd, pentru a descoperi așa-numitul complot franco-german de la Paris ²⁸². Dezbaterile procesului de la Colonia au dovedit acum că acești conspiratori împreună cu Cherval, agentul lor din Paris, erau chiar adversarii politici ai acuzaților și ai prietenilor lor din Londra, subsemnații. Dar procurorul general a susținut că numai o ceartă cu caracter pur personal i-a împiedicat pe aceștia din urmă să ia parte la complotul lui Cherval și al complicilor lui. Printr-o astfel de argumentare se intenționa să se dovedească complicitatea morală a acuzaților de la Colonia în complotul de la Paris. Și în timp ce acuzații de la Colonia erau astfel făcuți responsabili de acțiunile dușmanilor lor inveterați, prietenii declarați ai lui Cherval și complicii lui au fost aduși de guvern în fața judecății, dar nu pe banca acuzaților, ci ca martori pentru a depune mărturie împotriva acuzaților. Toate acestea au întrecut totuși măsura ; opinia publică a obligat guvernul să caute probe mai puțin îndoielnice. A fost pus în mișcare întregul aparat polițienesc sub conducerea unui oarecare Stieber, martor principal al acuzații la Colonia, consilier regal de poliție și șef al poliției criminale din Berlin. La ședința din 23 octombrie, Stieber a anunțat că un curier special din Londra i-a adus documente de o importanță capitală, dovedind în mod incontestabil participarea acuzaților împreună cu subsemnații la complotul

* — marea finanță. — *Nota trad.*

de care au fost învinuiți. „Printre alte documente, curierul i-a adus originalul dosarului cu procese-verbale ale ședințelor societății secrete, prezidate de dr. Marx, cu care acuzații au fost în corespondență”. Stieber s-a încurcat însă în declarații contradictorii cu privire la data cînd a sosit la el curierul. Și cînd dr. Schneider, principalul apărător al acuzaților, l-a învinuit direct pe Stieber de mărturie mincinoasă, acesta nu s-a încumetat să dea alt răspuns decît să invoce demnitatea sa ca reprezentant al coroanei, împuternicit cu o misiune foarte importantă de cele mai înalte autorități ale statului. În ceea ce privește dosarul cu procese-verbale, Stieber a declarat de două ori, sub jurămînt, că acesta este „dosarul autentic cu procese-verbale al asociației comuniștilor din Londra”, dar apoi, strîns cu ușa de apărare, a recunoscut că ar putea fi o simplă agendă, sustrasă de unul dintre spionii săi. În cele din urmă, din propriile sale mărturisiri a reieșit că dosarul cu procese-verbale este un fals făcut cu premeditare și că urmele provenienței lui duc la trei agenți din Londra ai lui Stieber : Greiff, Fleury și Hirsch. Ulterior, acesta din urmă a recunoscut el însuși că a întocmit dosarul cu procese-verbale sub îndrumarea lui Fleury și Greiff. Punctul acesta a fost dovedit atît de evident la Colonia, încît chiar procurorul general a declarat că prețiosul document al lui Stieber este „un nenorocit de dosar”, un simplu fals. Aceeași persoană a refuzat să ia în considerare o scrisoare, făcînd parte din probele acuzației, în care fusese imitat scrisul doctorului Marx ; și acest document s-a dovedit a fi un fals grosolan și evident. Tot astfel, orice alt document prezentat pentru a dovedi nu tendințele revoluționare, ci participarea propriu-zisă a acuzaților la ceva care ar aduce cît de cît a complot s-a dovedit a fi un fals al poliției. Teama guvernului de vreo dezvăluire era atît de mare, încît nu numai că a determinat poșta să oprească toate documentele adresate apărătorilor, dar l-a însărcinat pe Stieber să-i amenințe pe aceștia că-i va urmări pentru „corespondență criminală” cu subsemnații.

Dacă, în ciuda lipsei totale de probe concludente, s-a obținut totuși un verdict de acuzare, acest rezultat a fost posibil — chiar cu un astfel de juriu — numai datorită aplicării retroactive a noului cod penal ; și dacă legile se aplică astfel, însuși „Times” și Societatea pentru pace ar putea fi oricînd

date în judecată sub greaua învinuire de înaltă trădare. Pe lângă aceasta, procesul de la Colonia, prin durata lui și prin metodele neobișnuite folosite de acuzare, a stîrnit atîta vîlvă, încît o achitare ar fi echivalat cu o condamnare a guvernului ; și în Provincia renană s-a răspîndit larg convingerea că o achitare ar avea drept urmare lichidarea imediată a însăși Curții cu juri ca instituție.

Cu toată stima,

F. Engels

F. Freiligrath

K. Marx

W. Wolff

Londra, 20 noiembrie 1852

Scris de K. Marx și F. Engels

Publicat în ziarul

„The Morning Advertiser“ nr. 19.168
din 29 noiembrie 1852

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Friedrich Engels

Recentul proces de la Colonia ²⁸³

Londra, miercuri 1 decembrie 1852

Ați primit, probabil, ziarele europene în care erau publicate numeroase dări de seamă asupra monstruosului proces intentat comuniștilor de la Colonia (Prusia) și asupra rezultatului său. Dar fiindcă nici una dintre aceste dări de seamă nu prezintă o relatare cât de cât fidelă a faptelor și fiindcă aceste fapte aruncă o lumină vie asupra mijloacelor politice cu ajutorul cărora este ținut în cătușe continentul european, socot necesar să revin asupra acestui proces.

Prin desființarea dreptului de întrunire și de asociere, partidul comunist, sau proletar, ca și celelalte partide, își pierduse orice posibilitate de a-și făuri o organizație *legală* pe continent. În afară de aceasta, conducătorii lui fuseseră expulzați din țările respective. Dar nici un partid politic nu poate exista fără o organizație; și dacă burghezia liberală și mica burghezie democratică, datorită poziției lor sociale, mijloacelor de care dispuneau și relațiilor zilnice — de mult statornicite — între membrii lor, puteau într-o oarecare măsură să facă față nevoii de a avea o asemenea organizație, în schimb proletariatul, lipsit de asemenea poziții sociale și de mijloace bănești, a fost nevoit să-și caute o astfel de organizație în asociațiile secrete. Iată de ce au apărut, atât în Franța cât și în Germania, numeroase asociații secrete, care, începând din anul 1849, au fost descoperite, una după alta, de către poliție și urmărite ca organizații conspirative. E drept că multe dintre ele erau într-adevăr organizații conspirative, create tocmai în vederea răsturnării puterii politice existente, și ar fi un laș acela care, în anumite împrejurări, ar ezita să organizeze comploturi, după cum ar fi din partea lui o dovadă de neghiobie să facă acest lucru în alte împrejurări. Dar, în afară de acestea, existau și alte asociații, care își fixaseră scopuri mai înalte și mai îndepărtate, care știau că răsturnarea

guvernului existent nu este decît o etapă tranzitorie în marea luptă care se apropie ; și ele se străduiau să închege în jurul lor partidul al cărui nucleu îl alcătuiau și să-l pregătească în vederea ultimei bătălii, a bătăliei decisive, care, mai devreme sau mai tîrziu, va trebui să distrugă o dată pentru totdeauna, în Europa, nu numai dominația „tiranilor“, a „despoților“ și a „uzurpatorilor“, dar și pe aceea a unei puteri incomparabil mai mari și mai înfricoșătoare : puterea capitalului asupra muncii.

O asemenea organizație era partidul comunist din Germania, partid de avangardă ²⁸⁴. Potrivit principiilor enunțate în „Manifestul“ său (publicat în anul 1848) și tezelor dezvoltate în seria de articole „*Revoluție și contrarevoluție în Germania*“ *, publicate în „New York Daily Tribune“, acest partid nu și-a făcut niciodată iluzia că ar putea să înfăptuiască cum și cînd va crede de cuviință revoluția menită să traducă în viață ideile lui. El a cercetat cauzele care au dus la izbucnirea mișcărilor revoluționare din 1848 și pe cele care au dus la prăbușirea lor. Pornind de la considerentul că la baza oricărei lupte politice stă antagonismul social dintre clase, el și-a îndreptat atenția spre analiza condițiilor în care o clasă socială poate și trebuie să fie chemată să reprezinte totalitatea intereselor unei națiuni și deci să-și asume conducerea ei politică. Istoria a arătat partidului comunist cum după aristocrația funciară din evul mediu s-a dezvoltat puterea bănească a primilor capitaliști, care au și pus apoi mîna pe frînele conducerii ; cum, o dată cu folosirea puterii aburului, influența socială și dominația politică a acestor capitaliști — a capitaliștilor *financiar*i — a început să fie înlocuită cu puterea, în creștere, a capitaliștilor *industrial*i și cum, în vremea noastră, alte două clase, și anume clasa micilor burghezi și aceea a muncitorilor, revendică și ele dreptul la dominație. Experiența revoluționară practică a anilor 1848—1849 a confirmat considerațiile teoretice care au dus la concluzia că, înainte ca clasa muncitoare comunistă să poată spera să instaureze printr-o luptă neîntreruptă puterea ei și să distrugă regimul sclaviei salariate, care o ține sub jugul burgheziei, trebuie să vină la conducerea țării democrația mic-burgheză. Organizația secretă a comuniștilor nu putea deci să-și pună ca scop imediat, în Germania, răsturnarea guvernelor *existente*. Ea a fost creată pentru răsturnarea nu a acestor guverne, ci a guvernului care, printr-o acțiune insurecțională —, va reuși, mai de-

* Vezi volumul de față, pag. 3—112. — *Nota red.*

vreme sau mai târziu, să le ia locul. Oricare dintre membrii acestei organizații a putut să dea — și nu încapă îndoială că a dat — la timpul său un ajutor efectiv unei mișcări revoluționare îndreptate împotriva statu-quo-ului. Dar *pregătirea* unei asemenea mișcări pe altă cale decât prin răspîndirea în secret a ideilor comuniste în sinul maselor nu putea să fie sarcina Ligii comunistilor. Acest principiu de bază a fost atît de bine înțeles de către majoritatea membrilor Ligii, încît, atunci cînd ambiția și carierismul unora dintre ei au dus la încercarea de a o transforma într-o organizație conspirativă pentru a provoca o revoluție ex tempore*, aceste elemente au fost imediat excluse din Ligă.

Nici o lege din lume nu oferă temei pentru a califica o asemenea ligă drept o organizație complotistă sau asociație secretă creată cu intenții de înaltă trădare. Și, chiar dacă era vorba de un complot, el nu era îndreptat împotriva guvernului existent, ci împotriva succesorului său probabil. Și guvernul Prusiei știa acest lucru. Acesta este motivul pentru care cei 11 acuzați au fost ținuți la regim celular 18 luni de zile, timp pe care autoritățile l-au folosit pentru cele mai uluitoare ter-tipuri juridice. Închipuiți-vă și dv. : după opt luni de detențiune preventivă, arestații au mai fost reținuți în închisoare încă cîteva luni de zile pentru continuarea anchetei, „din lipsă de elemente constitutive ale delictului” ! Și cînd, în sfîrșit, acuzații au compărut în fața curții cu juri, nu li s-a putut imputa nici o faptă premeditată care să aibă caracter de înaltă trădare. Totuși ei au fost condamnați și veți vedea de îndată în ce fel.

În mai 1851 a fost arestat unul dintre emisarii Ligii** și, pe baza documentelor găsite asupra lui, au fost operate și alte arestări. Un funcționar de poliție prusian, pe nume *Stieber*, a primit numaidecît ordin să dibuiască firele pretinsului complot la Londra. El a reușit să pună mîna pe cîteva documente care aparțineau renegaților pomeniți mai sus, care, după excluderea lor din Ligă, au organizat într-adevăr un complot la Paris și la Londra. El a obținut aceste documente printr-o dublă infracțiune. A reușit să cumpere pe un individ oarecare, cu numele de Reuter, care a forțat sertarele biroului secretarului acestei asociații*** și a furat documentele. Dar acesta n-a fost decît începutul. Acest furt a dus la descoperi-

* — pe nepregătite. — *Nota trad.*

** — Nothjung. — *Nota red.*

*** — O. Dietz. — *Nota red.*

rea așa-zisului complot franco-german de la Paris și la condamnarea celor implicați, dar el n-a oferit, totuși, nici un fel de indicii în legătură cu marea Ligă a comuniștilor. Complotul de la Paris, în treacăt fie zis, era condus de câțiva imbecili ambițioși, chevaliers d'industrie* politici de la Londra și de un individ care fusese condamnat pentru falsificare de polițe și care era pe atunci agent de poliție la Paris**, Neghiobii pe care reușiseră să-i tragă pe sfoară se răzbunau, prin declamații furibunde și printr-o emfatică și sălbatică frazeologie, pentru totala nimicnicie a existenței lor politice.

Poliția prusiană a fost astfel nevoită să-și îndrepte eforturile spre descoperirea de noi dovezi. Ea a organizat, la legația prusiană de la Londra, un adevărat birou de poliție secretă. Un agent de poliție cu numele de Greif își exercita odioasa lui meserie la adăpostul titlului de atașat de legație, procedeu care, la drept vorbind, ar fi suficient pentru a pune toate legațiile prusiene în afara dreptului internațional și la care nici austriecii nu s-au pretat pînă acum. Sub conducerea lui lucra un oarecare Fleury, negustor în Cityul londonez, om cu oarecare avere și cu relații destul de onorabile, una dintre acele creaturi josnice care, dintr-o înclinație înnăscută spre mirșavie, comit faptele cele mai detestabile. Un alt agent era Hirsch, un funcționar comercial, care fusese însă suspectat de spionaj încă de la sosirea sa la Londra. El se strecurase în societatea unor emigranți comuniști germani de la Londra, care, pentru a-și da seama cu cine au de-a face, l-au tolerat cîtăva vreme printre ei. Legăturile lui cu poliția au fost dovedite în scurtă vreme și din acel moment d-l Hirsch s-a făcut nevăzut. Dar, cu toate că a pierdut în felul acesta orice posibilitate de a obține informațiile pentru care era plătit, el nu și-a încetat activitatea. În birlogul său din Kensington, unde nu s-a întilnit niciodată cu vreunul dintre comuniștii de care este vorba, el confecționa în fiecare săptămînă rapoarte fictive cu privire la ședințele fictive ale comitetului central fictiv al acelei organizații conspirative pe care nu reușea să pună mîna poliția prusiană. Cuprinsul acestor rapoarte reprezenta o întregă înșiruire de absurdități. Nici un nume de bottez nu corespundea, nici un nume de familie nu era scris corect, nici un cuvînt atribuit unei persoane sau alteia nu semăna cu părerile pe care le-ar fi putut exprima acea persoană. La ticluirea acestor falsuri, Hirsch era ajutat de

* — aventurieri, escroci. — *Nota trad.*

** — Cherval. — *Nota red.*

maestrul său Fleury, și nu e cituși de puțin dovedit că în această afacere murdară nu e implicat și „atașatul” Greif. Oricît ar părea de necrezut, guvernul prusian a luat aceste absurde născociri drept adevăruri sacrosancte și ne putem lesne închipui ce confuzie au provocat asemenea mărturii în materialul probatoriu prezentat în fața juraților. La începutul dezbaterii procesului, d-l Stieber, agentul de poliție de care am vorbit mai înainte, s-a prezentat ca martor, a întărit prin jurămînt toate aceste născociri absurde și a stăruit cu multă satisfacție asupra afirmației sale că unul dintre agenții săi secreți se află în cele mai strînse legături cu acele persoane din Londra care trebuie considerate drept principalii organizatori ai acestei teribile conspirații. Acest agent secret se menținea, ce-i drept, într-o ambianță foarte secretă, din moment ce, timp de 8 luni, a stat ascuns la Kensington, de teamă că ar putea într-adevăr să dea ochii cu vreunul dintre părtașii la complot, despre ale căror gînduri, vorbe și fapte, fie ele oricît de ascunse, pretindea că raportează în fiecare săptămîină.

Dar domnii Hirsch și Fleury aveau în rezervă încă o născocire. Din toate rapoartele ticluite de ei au întocmit un „dosar original cu procese-verbale” ale ședințelor comitetului central secret, asupra existenței căruia insista în mod deosebit poliția prusiană; și cum d-l Stieber a descoperit că acest dosar se potrivește de minune cu rapoartele pe care le primise el de la aceleași persoane, l-a prezentat numaidecît juraților, în fața cărora a declarat, sub prestare de jurămînt, că după o amănunțită cercetare a ajuns la convingerea fermă că dosarul este autentic. Tocmai atunci au fost publicate cea mai mare parte din născocirile debitate de Hirsch. Își poate oricine închipui cît de surprinși trebuie să fi fost preinșii membri ai acestui comitet secret cînd au aflat că li se atribuie fapte pe care pînă atunci nici nu le bănuiau. Cutare, căruia la botez i s-a dat numele de Wilhelm, s-a pomenit aici că-l cheamă Ludwig sau Karl; altora li se atribuiau cuvîntări rostite la Londra într-o vreme cînd ei se aflau la celălalt capăt al Angliei; despre alții se spunea că au citit scrisori pe care nu le primiseră niciodată, că țineau ședințe în mod regulat joia, în timp ce ei obișnuiau pur și simplu să organizeze întîlniri prietenești în fiecare miercuri; pe un muncitor care abia știa să scrie l-au făcut să figureze în calitate de redactor al proceselor-verbale și să semneze ca atare; și tuturor acestora li se atribuia un limbaj care o fi, poate, acela

al unui comisariat de poliție prusian, dar în nici un caz acela al unei asociații formate, în majoritatea ei, din scriitori care în patria lor se bucură de un bun renume. Și ca o încoronare a acestor isprăvi a fost plăsmuită o chitanță de primire a unei sume de bani pe care falsificatorii ar fi plătit-o pentru dosarul cu procese pretinsului secretar ar organului central născocit de ei. Dar existența acestui pretins secretar se datora pur și simplu unei farse, pe care un comunist malițios i-o jucase nefericitului Hirsch.

Această contrafacere grosolană era, totuși, prea scanda-loasă ca să nu producă un efect contrar celui dorit de autorii ei. Cu toate că prietenii de la Londra ai acuzaților au fost lipsiți de orice posibilitate de a aduce la cunoștința juraților faptele reale, cu toate că scrisorile trimise de ei avocaților apărării erau confiscate la poștă, cu toate că documentele și declarațiile scrise, date sub prestare de jurământ, pe care ei au reușit totuși să le procure acestor avocați n-au fost admise ca probatorii, indignarea generală a fost totuși atât de mare, că însuși procurorul, ba chiar și d-l Stieber, care întărise prin jurământ autenticitatea acestui dosar cu procese-verbale, au fost nevoiți să admită că el e fals.

Această falsificare n-a fost însă singurul fapt de acest fel de care s-a făcut vinovată poliția. În timpul procesului au mai ieșit la iveală două sau trei fapte asemănătoare. Documentele sustrase de Reuter au fost falsificate de poliție prin diferite intercalări în text, care au provocat denaturări de sens. Într-un document plin de nemaipomenite neghiobii era imitată caligrafia doctorului Marx și multă vreme i-a fost atribuit lui, pînă cînd, în cele din urmă, acuzarea s-a văzut nevoită să recunoască falsul. Dar în locul fiecărei infamii a poliției care era demascată ca atare ieșeau la iveală alte cincisăse noi, care nu puteau fi demascate imediat, dat fiind că apărarea era luată prin surprindere, dovezile trebuiau aduse de la Londra și orice corespondență a avocaților apărării cu emigranții comuniști de la Londra era considerată de tribunal drept complicitate la pretinsul complot !

Că Greif și Fleury sînt în realitate așa cum au fost prezentați aici, a confirmat-o însuși d-l Stieber în depoziția făcută de dînsul în calitate de martor ; cît despre Hirsch, trebuie spus că el a recunoscut în fața unui judecător de poliție din Londra că a falsificat „dosarul cu procese-verbale“ din ordinul și cu ajutorul lui Fleury și că după aceea a șters-o din Anglia pentru a se sustrage urmărilor penale.

Dezvăluirile atât de scandaloase care au fost făcute în cursul procesului au pus guvernul într-o situație extrem de grea. Ce-i drept, la acest proces el a dispus de o curte cu juri cum nu s-a mai pomenit încă în Renania : șase nobili — care sînt niște reacționari inveterați —, patru magnați ai finanței și doi funcționari publici. Acești oameni nu prea erau dispuși să cerceteze cu atenție îngrămădirea haotică de material probatoriu, care, timp de șase săptămîni, se adunase în fața lor, cînd li se împuia mereu urechile cu afirmația că acuzații sînt căpeteniile unui teribil complot comunist care urmărea să răstoarne tot ce-i mai sfînt : proprietatea, familia, religia, ordinea, guvernul și legile ! Și nu e, totuși, mai puțin adevărat că — dacă, în același timp, guvernul n-ar fi dat de înțeles claselor privilegiate că un verdict de achitare în acest proces ar servi drept semnal pentru suprimarea curților cu juri și ar fi interpretat ca o demonstrație politică fățișă, ca o dovadă că opoziția burghezo-liberală e dispusă să se alieze chiar și cu revoluționarii cei mai extremiști — s-ar fi dat o sentință de achitare. Așa însă guvernul, aplicînd noul cod penal prusian ca pe o lege cu efect retroactiv, a reușit să obțină condamnarea a șapte deținuți, în timp ce numai patru au fost achitați. Acuzații au fost condamnați la detențiune pe diferite termene, care variază între trei și șase ani ²⁸⁵, lucru pe care, fără îndoială, l-ați și făcut cunoscut cititorilor voștri de îndată ce ați primit vești în acest sens.

Scris de F. Engels
la 29 noiembrie 1852

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.645
din 22 decembrie 1852

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

KARL MARX

**Dezvăluiri
asupra procesului
comuniștilor de la Colonia²⁸⁶**

Scris de K. Marx
la sfârșitul lunii octombrie —
începutul lunii decembrie 1852

Publicat sub formă
de broșură separată :
„Enthüllungen über den Kommunisten-
Prozess zu Köln“, Basel, 1853

Se tipărește după textul
ediției din 1885, confruntat
cu edițiile din 1853 și 1875

Tradus din limba germană

Enthüllungen

über den

Kommunisten-Prozess

zu Köln.

Basel,

Buchdruckerei von Chr. Krüsi.

1853.

Coperta interioară a primei ediții a lucrării lui Karl Marx „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia“

I

Observații preliminare

La 10 mai 1851 a fost arestat Nothjung, la Leipzig ; curînd după aceea au fost arestați Bürgers, Röser, Daniels, Becker și alții. La 4 octombrie 1852 arestații au compărut în fața juraților de la Colonia, ca acuzați de „complot de înaltă trădare” împotriva statului prusian. Detențiunea preventivă — închi-soare celulară — a durat deci aproape un an și jumătate.

Cu prilejul arestării lui Nothjung și Bürgers au fost găsite la ei „Manifestul Partidului Comunist”, „Statutul Ligii comuniștilor” (o asociație de propagandă comunistă), două apeluri ale Organului central al acestei Ligi²⁸⁷ și, în fine, cîteva adrese și tipărituri. Cînd au început perchezițiile și arestările la Colonia, se știa de opt zile că fusese arestat Nothjung, așa că, chiar dacă înainte se mai putea găsi ceva, acum, fără îndoială, totul dispăruse. Și, într-adevăr, întreaga captură s-a limitat la cîteva scrisori cu totul neconcludente. Timp de un an și jumătate, pînă în ziua cînd, în sfîrșit, arestații au compărut în fața curții cu juri, materialul bona fide * care stătea la baza acuzației nu s-a îmbogățit nici cu un singur document. Totuși, după cum ne asigură parchetul (reprezentat prin von Seckendorf și Saedt), toate autoritățile statului prusian au desfășurat cea mai încordată și mai multilaterală activitate. Și cu ce s-au ocupat ele în acest caz ? Nous verrons ! **

Durata, neobișnuit de lungă, a detențiunii preventive și-a găsit o motivare dintre cele mai complicate. La început s-a văzut că guvernul saxon nici nu se gîndește să predea pe Bürgers și Nothjung autorităților prusiene. În zadar organele judiciare din Colonia cereau guvernului de la Berlin să obțină extrădarea lor și în zadar se adresa acesta autorităților din Saxonia. Între timp, guvernul saxon s-a lăsat înduplecat.

* — demn de încredere. — *Nota trad.*

** — Vom vedea ! — *Nota trad.*

Bürgers și Nothjung au fost extrădați. În sfârșit, în octombrie 1851, procesul a ajuns într-o fază destul de înaintată : dosarele au fost prezentate camerei superioare de punere sub acuzare a curții de apel din Colonia. Camera superioară de punere sub acuzare a hotărât că, „întrucît nu există elemente constitutive obiective ale delictului pentru deschiderea unei acțiuni judiciare, cercetările trebuie reluate“. Între timp, zelul profesional al organelor judiciare fusese stimulat prin recenta promulgare a unei legi disciplinare care dădea guvernului prusian dreptul să înlăture pe orice funcționar judecătoresc care nu-i era pe plac. De data asta, procesul a fost deci suspendat din lipsă de dovezi concrete. La următoarea sesiune trimestrială a curții cu juri el a trebuit să fie amînat pentru că existau prea multe dovezi. Se spunea că vrafal de documente doveditoare e atît de mare, că procurorul n-a reușit să-i dea de capăt. Încetul cu încetul el a reușit să ia cunoștință de conținutul lor și actul de acuzare a fost înmînat arestaților, iar judecarea procesului a fost fixată pentru ziua de 28 iulie. Dar între timp s-a îmbolnăvit directorul de poliție, Schulze, principala forță motrice guvernamentală a procesului. Starea sănătății lui obliga pe acuzați să mai stea închiși încă trei luni. Din fericire, Schulze a murit, publicul a început să dea semne de nerăbdare și guvernul a fost nevoit să ridice cortina.

În decursul acestei întregi perioade de timp, direcția poliției din Colonia, prezidiul poliției din Berlin, ministerul de justiție și cel de interne au intervenit permanent în desfășurarea anchetei, întocmai cum, mai tîrziu, Stieber, vrednicul lor reprezentant, în calitatea sa de martor, a intervenit într-una în dezbaterile publice ale procesului de la Colonia. Guvernul a reușit să-și alcătuiască o curte cu juri cum nu s-a mai pomenit în anele Renaniei. Alături de reprezentanții marii burghezii (Herstadt, Leiden, Joest), ai patriciatului orășenesc (von Bianca, von Rath) și ai iuncherilor rurali (Häbling von Lanzenauer, baronul von Fürstenberg etc.) se aflau și doi consilieri guvernamentali prusieni, printre care și un șambelan regal (von Münch-Bellinghausen), și, în sfârșit, un profesor prusian (Kräusler). În această curte cu juri erau deci reprezentate toate straturile claselor dominante din Germania și numai ele.

În fața unei asemenea curți cu juri se pare că guvernul prusian a putut să apuce pe drumul cel drept și să organizeze un simplu proces tendențios. E drept că documentele recu-

noscute ca autentice de către Bürgers, Nothjung etc., ca și cele găsite asupra lor, nu puteau să constituie o dovadă de existența unui complot ; ele nu dovedeau, în genere, existența nici unei acțiuni prevăzute de Code pénal²⁸⁸ ; dar ele dovedeau, în mod neîndoielnic, atitudinea ostilă a acuzaților față de actualul guvern și de actuala societate. Dar ceea ce scăpa înțelegerii legiuitorului putea fi completat de conștiința juraților. Nu e oare o dovadă de șiretlic din partea acuzaților faptul că ei și-au aranjat în așa fel dușmănia față de societatea actuală, încît să nu contravină nici unui paragraf din codul de legi ? Încetează oare o boală să fie molipsitoare prin simplul fapt că nu figurează în nomenclatura regulamentului poliției sanitare ? Dacă guvernul prusian s-ar fi limitat la încercarea de a dovedi, pe baza materialelor într-adevăr existente, că acuzații sînt niște oameni vătămători și dacă jurații ar fi considerat că e de ajuns ca prin verdictul lor „vinovat” să-i facă nevătămători, cine ar mai fi putut să-și îndrepte atacurile împotriva guvernului și juraților ? Nimeni, afară de exaltatul mărginit care-și închipuie că guvernul prusian și clasele stăpînitoare din Prusia sînt de ajuns de puternice pentru a putea acorda cîmp liber de acțiune și dușmanilor lor, atîta timp cît ei se mențin pe terenul discuțiilor și al propagandei.

Între timp guvernul prusian și-a închis singur calea largă a proceselor politice. Prin tărăgănarea neobișnuit de lungă a procesului, prin intervenția directă a guvernului în desfășurarea anchetei, prin misterioase aluzii la nu știu ce nebănuite grozăvii, prin vanitoase declarații în legătură cu o conspirație care s-ar fi ramificat în întreaga Europă, prin comportarea revoltător de brutală față de arestați, procesul a fost transformat într-un proces monstre*, asupra căruia a fost atrasă atenția presei europene, iar curiozitatea bănuitoare a publicului a fost ațîțată la maximum. Guvernul prusian se situase pe o poziție potrivit căreia, de dragul uzanțelor, acuzarea trebuie să furnizeze dovezi, iar curtea cu juri să ceară dovezi. Curtea cu juri s-a aflat și ea în fața unei alte curți cu juri, în fața curții cu juri a opiniei publice.

Pentru a îndrepta prima greșală, guvernul trebuia să comită una nouă. Poliția, care în timpul anchetei și-a asumat atribuțiile unui judecător de instrucție, în timpul dezbaterilor a trebuit să apară ca martor. Alături de procurorul obișnuit, guvernul a trebuit să pună unul neobișnuit ; alături de parchet — poliția ; alături de Saedt și Seckendorf -- pe Stieber

* — proces monstru, de mari proporții. — *Nota trad.*

cu Wermuth al său, cu pasărea sa Greif și cu micuțul său Goldheim *. Intervenția în acest proces a unei a treia puteri de stat devenise inevitabilă, pentru ca, cu ajutorul procedeele miraculoase folosite de poliție, să se livreze în permanență acuzării fapte după a căror umbră ea alerga în zadar. Tribunalul și-a dat atît de bine seama de această situație, încît președintele, judecătorul și procurorul, cu cea mai lăudabilă resemnare, cedau pe rînd rolul lor consilierului de poliție și martorului Stieber și dispăreau mereu în spatele lui. Dar, înainte de a trece la lămurirea acestor revelații ale poliției care stau la baza „elementelor constitutive obiective ale delictului”, care nici n-au fost găsite de Camera superioară de punere sub acuzare, trebuie să facem încă o observație preliminară.

Din hîrtille găsite asupra acuzaților, ca și din propriile lor declarații, reieșea că a existat o asociație comunistă germană al cărei Organ central se afla la început la Londra. La 15 septembrie 1850, în acest Organ central s-a produs o sciziune. Majoritatea, pe care actul de acuzare o numește „partidul lui Marx”, a mutat sediul Organului central la Colonia. Minoritatea, care a fost ulterior exclusă din Ligă de către cei de la Colonia, s-a constituit la Londra ca un Organ central de sine stătător și a înființat aici și pe continent un Sonderbund ²⁸⁹. În actul de acuzare această minoritate și aderenții ei poartă denumirea de „partidul lui Willich și Schapper”.

Saedt-Seckendorf afirmă că scindarea Organului central de la Londra a fost provocată de discordii pur personale. Cu mult înainte de Saedt-Seckendorf, „cavalerul Willich” a răspîdit printre emigranții din Londra cele mai infame zvonuri în legătură cu cauzele scizunii, și el a găsit în persoana d-lui Arnold Ruge, această a cincea roată la căruța de stat a democrației centrale europene ²⁹⁰, și a altor indivizi de teapa lui binevoitoare canale de scurgere a acestor calomnii în presa germană și americană. Democrația și-a dat seama cît de mult și-ar ușura victoria asupra comuniștilor dacă l-ar prezenta numaidecît pe „cavalerul Willich” drept reprezentantul lor. La rîndul său, „cavalerul Willich” și-a dat seama că „partidul lui Marx” nu putea dezvălui cauzele scizunii fără să dea pe

* Joc de cuvinte : Wermuth, Greif și Goldheim (diminutiv : Goldheimchen) — nume de funcționari de poliție și totodată : „Wermut” — „amărăciune”, „pelin”, „vin-pelin”; „Greif” — „condor”, „pajură”; „Goldheimchen” — „greieraș de aur”. — *Nota trad.*

față existența unei societăți secrete în Germania și, în primul rând, fără să lase Organul central din Colonia pe seama grijii părintești a poliției prusace. Acum aceste împrejurări sînt de domeniul trecutului, și de aceea vom da aici cîteva mici pasaje din procesul-verbal al ultimei ședințe a Organului central de la Londra, care a avut loc la 15 septembrie 1850*.

În expunerea de motive pe marginea propunerii sale de despărțire, Marx a spus, între altele, textual următoarele : „În locul concepției critice, minoritatea pune una dogmatică, iar în locul celei materialiste, una idealistă. În locul relațiilor reale, ea consideră *simpla voință* drept forță motrice a revoluției. În timp ce noi spunem muncitorilor : vă va fi dat, poate, să treceți încă prin 15, 20, 50 de ani de războaie civile și de ciocniri internaționale nu numai pentru a schimba condițiile existente, dar și pentru a vă schimba pe voi înșivă și a deveni astfel capabili de dominație politică, voi le spuneți tocmai contrarul : «Trebuie să venim numaidecît la putere, sau, dacă nu, să ne culcăm pe urechea aceea». În timp ce noi atragem în mod special atenția muncitorilor germani asupra stării de înapoiere a proletariatului german, voi măguliți în modul cel mai grosolan sentimentul național și prejudecățile de castă ale meseriașilor germani, ceea ce constituie, firește, un procedeu mai popular. Așa cum democrații au făcut din cuvîntul *popor* o entitate sacrosanctă, tot așa faceți și voi o asemenea entitate din cuvîntul *proletariat*. Ca și democrații, voi substituiți dezvoltării revoluționare o întreagă frazeologie revoluționară” etc. etc.

În răspunsul său, d-l Schapper a spus textual :

„Am exprimat părerea care a fost combătută aici pentru că, în general, o asemenea problemă trezește în mine tot entuziasmul. Aici se pune chestiunea dacă vom începe noi înșine să decapităm pe alții sau alții ne vor decapita pe noi”. (Schapper a făcut chiar promisiunea că în răstimp de un an, adică pînă la 15 septembrie 1851, dînsul va fi decapitat). „În Franța va veni rîndul muncitorilor și după aceea ne va veni rîndul și nouă, celor din Germania. Dacă n-ar fi așa, atunci se înțelege că m-aș culca pe urechea aceea și în acest caz aș avea o altă situație materială. Dar dacă vom ajunge pînă acolo, vom putea lua măsuri menite să asigure dominația proletariatului. Sînt un adept fanatic al acestei păreri, însă Organul central a vrut cu totul altceva” etc. etc.

După cum se vede, nu din motive personale s-a ajuns la sciindarea organului central. Dar ar fi tot atît de greșit să

* Vezi volumul de față, pag. 595—600. — *Nota red.*

vorbim de divergențe principiale. Partidul lui Schapper și Willich nu a revendicat niciodată onoarea de a avea idei proprii. Ceea ce îl caracterizează este o ciudată neînțelegere a ideilor străine pe care și le fixează ca simbol de credință, socotind că și le-a însușit o dată cu frazele respective. Nu mai puțin greșit ar fi să-i aducem partidului lui Willich și Schapper învinuirea că e un „partid al faptelor”, afară doar dacă prin fapte înțelegem flecăreala de cafenea, conspirațiile fictive și legăturile aparente, lipsite de orice conținut, menite să ascundă trîndăvia.

II

Arhiva lui Dietz

„Manifestul Partidului Comunist”, găsit asupra acuzaților, care a fost tipărit înainte de revoluția din februarie și care de ani de zile se găsea în librării, nu putea să constituie, prin forma și destinația sa, programul unui „complot”. În *circularele* Organului central care au fost confiscate era vorba numai de atitudinea comuniștilor față de viitorul guvern al democrației, și prin urmare nu de guvernul lui Frederic-Wilhelm al IV-lea. În sfârșit, statutul era al unei asociații secrete de propagandă, însă în Code pénal nu se prevede nici o pedeapsă pentru asociațiile secrete. Această propagandă își propune ca scop final dărîmarea societății existente, însă statul prusian s-a mai prăbușit o dată și se mai poate prăbuși încă de zece ori, și chiar definitiv, fără ca societatea existentă să sufere cu ceva. Comuniștii pot contribui la accelerarea procesului de descompunere a societății burgheze și, totuși, ei pot lăsa pe seama societății burgheze opera de descompunere a statului prusian. Cine și-ar fixa ca scop dărîmarea statului prusian și ar indica drept mijloc, în acest sens, dărîmarea societății ar fi asemenea inginerului nebun care voia să arunce pămîntul în aer pentru a curăți drumul de un morman de gunoi.

Dar dacă scopul final al Ligii este *doborîrea societății*, apoi mijlocul de realizare a acestui scop trebuie să fie neapărat *revoluția politică*, care implică și dărîmarea statului prusac, așa cum cutremurul implică prăbușirea unui coteț de găini. — Numai că acuzații porneau de la ideea criminală că actualul guvern prusian va cădea și fără ei. De aceea ei n-au întemeiat o ligă pentru răsturnarea actualului guvern prusian și nu s-au făcut vinovați de nici un „complot de înaltă trădare”.

Au fost învinuiți vreodată primii creștini că și-au pus drept scop doborârea primului prefect întâlnit în cale din cine știe ce provincie romană? Filozofii oficiali prusieni, de la Leibniz și pînă la Hegel, s-au căznit să-l detroneze pe Dumnezeu, și dacă eu îl detronez pe Dumnezeu, îl detronez și pe regele din grația lui Dumnezeu. Sau poate că au fost urmăriti pentru atentat împotriva dinastiei Hohenzollern?

Așadar, problema putea fi pusă în fel și chip, oricum voiai, dar corpus delicti * găsit a dispărut, ca o stafie, la lumina de zi a publicității. Lucrurile s-au oprit la jalnica recunoaștere a Camerei superioare de punere sub acuzare ** că „nu există elemente constitutive obiective ale delictului”, iar „partidul lui Marx” a fost destul de răuvoitor pentru ca, în decurs de un an și jumătate cît a durat ancheta, să nu mai adauge, propriu-zis, nici un element nou la corpul delict existent, care e cu totul nesatisfăcător.

Trebuia găsită o cale de ieșire din acest impas. Și partidul lui Willich și Schapper, împreună cu poliția, i-a venit în ajutor. Să vedem cum a reușit d-l Stieber, care este moașa lui, să tîrască acest partid în procesul de la Colonia. (Vezi depoziția făcută de Stieber, în calitate de martor, la ședința de la 18 octombrie 1852).

În primăvara anului 1851, pe cînd Stieber se afla la Londra, pasămite pentru a apăra de șmecheri și pungăși *** pe vizitatorii expoziției industriale, Polizei-Präsidium din Berlin i-a trimis copia hîrtilor găsite la Nothjung și

„în special — declară Stieber sub prestare de jurămint — mi s-a atras atenția asupra arhivei conspirației, care, după cum reieșea din hîrțile găsite la Nothjung, trebuia să se afle la Londra, la un oarecare Oswald Dietz, și să conțină întreaga corespondență a membrilor Ligii”.

Arhiva conspirației? Întreaga corespondență a membrilor Ligii? Dar Dietz era secretarul Organului central al partidului lui Willich și Schapper. Prin urmare, dacă se afla la el arhiva unei conspirații, ea nu putea fi decît arhiva conspirației lui Willich și Schapper. Dacă se afla la el o corespondență a Ligii, ea nu putea fi decît corespondența Sonderbundului, care avea o poziție ostilă față de acuzații de la Colonia.

* — corpul delict. — *Nota trad.*

** În original joc de cuvinte: „Klage des Anklagesenats”. — *Nota red.*

*** Joc de cuvinte: în original expresia „Stiebern und Diebern”, formată din numele de familie „Stieber” (copoi, în sens figurat: om șmecher, care se viră peste tot, agent secret) și cuvîntul „Diebe” (pungăș). — *Nota red.*

Totuși, din examinarea documentelor găsite la Nothjung reiese ceva mai mult, și anume că în nici unul dintre ele nu se arată că arhiva se afla în păstrarea lui Oswald Dietz. Și cum putea să știe Nothjung la Leipzig ceea ce nu știa nici „partidul lui Marx” la Londra ?

Stieber nu putea să spună de-a dreptul : Acum fiți atenți, domnilor jurați ! Am făcut, la Londra, niște descoperiri nemai-pomenite. Din păcate, ele se referă la o conspirație cu care acuzații de la Colonia n-au nimic comun și asupra căreia jurații de la Colonia nu sînt în drept să se pronunțe ; dar ea a oferit un pretext pentru a ține pe acuzați în închisoare celulară timp de un an și jumătate. Stieber nu putea să vorbească în felul acesta. Era absolut necesar să fie amestecat Nothjung în această afacere, pentru ca dezvăluirile făcute la Londra și documentele descoperite să fie puse în aparență legătură cu procesul de la Colonia.

Și iată-l pe Stieber cum jură că cineva s-a oferit să cumpere arhiva pe bani gheață de la Oswald Dietz. Lucrurile însă s-au petrecut pur și simplu în felul următor : un oarecare Reuter, agent de poliție prusian, care n-a făcut niciodată parte din vreo asociație comunistă și care locuia în aceeași clădire cu Dietz, în lipsa acestuia a forțat biroul și i-a șterpelit hîrtille. E foarte probabil că d-l Stieber i-a plătit pentru această ispravă, dar, dacă manevra ar fi fost cunoscută în timpul șederii sale la Londra, cu greu ar fi putut el să evite călătoria în Van-Diemens-Land²⁹¹.

La 5 august 1851, Stieber, care se afla pe atunci la Berlin, a primit de la Londra, „într-un voluminos pachet învelit în mușama”, arhiva lui Dietz, și anume un teanc de documente alcătuit din „60 de diferite piese”. Așa declară Stieber, sub prestare de jurămînt, și în același timp jură că acest pachet, pe care el l-a primit la 5 august 1851, cuprindea printre altele o scrisoare a cercului conducător de la Berlin, datată 20 august 1851. Dacă cineva s-ar încumeta să afirme că Stieber săvîrșește un sperjur cînd susține că la 5 august 1851 a primit scrisori expediate la 20 august 1851, el ar putea să-i răspundă, pe drept cuvînt, că un consilier regal prusian, ca și evanghelistul Matei, are dreptul să săvîrșească minuni cronologice.

En passant *, din enumerarea documentelor sustrase partidului lui Willich și Schapper, ca și din datele oferite de ele, reiese că acest partid, deși fusese prevenit asupra furtului cu

* — În treacăt fie spus. — Nota trad.

efracție săvârșit de Reuter, a mers pînă acolo că a îngăduit și după aceea să i se sustragă documente și a permis ca ele să fie predate poliției prusiene.

Din momentul în care s-a aflat în posesiunea comorii învelite în mușama tare, Stieber s-a simțit nespus de bine. „Întreaga urzeală — declară el sub jurămint — mi s-a dezvăluit clar înaintea ochilor”. Dar ce ascundea, în fond, această comoară în legătură cu „partidul lui Marx” și acuzații de la Colonia? După propria mărturie a lui Stieber, nimic, absolut nimic, în afară de :

„o declarație autentică — datată Londra, 17 septembrie — a mai multor membri ai Organului central, care formau, evident, nucleul partidului lui Marx, declarație care se referea la ieșirea lor din asociația comunistă în urma cunoscutei sciziuni de la 15 septembrie 1850”.

Așa spune Stieber, dar cînd face o asemenea declarație inofensivă el nu se poate limita la simpla enunțare a faptelor. El este nevoit să le ridice pe o treaptă mai înaltă, pentru a le da o importanță polițienească. Declarația aceea autentică, bunăoară, nu conține nimic în afară de trei rînduri scrise prin care se aduce la cunoștință că reprezentanții majorității membrilor fostului Organ central și a prietenilor lor se retrag din *Asociația legală a muncitorilor de pe Great Windmill street* ²⁹², dar nu și din „*asociația comuniștilor*”.

Stieber ar fi putut să ajute corespondenților săi să evite risipa de mușama și să scutească instituția sa de cheltuielile de expediție. El n-avea decît să cotrobăiască * prin diferitele gazete germane din septembrie 1850 și ar fi găsit, tipărită negru pe alb, o declarație prin care „nucleul partidului lui Marx” anunța, o dată cu ieșirea lui din comitetul emigranților ²⁹³, și ieșirea din *Asociația muncitorilor de pe Great Windmill street*.

Rezultatul următor al investigațiilor întreprinse de Stieber a fost, prin urmare, nemaipomenita lui descoperire că la 17 septembrie 1850 „nucleul partidului lui Marx” a ieșit din *Asociația legală de pe Great Windmill street*. „Întreaga urzeală a complotului de la Colonia i s-a dezvăluit clar înaintea ochilor”. Publicul însă nu mai avea încredere în ochii lui Stieber.

---

* Joc de cuvinte: Stieber — nume de familie, „durchstiebern” — „a cotrobăi”, „a descoperi”. — *Nota trad.*

III

Complotul Cherval

Între timp Stieber a știut să tragă folos de pe urma comorii furate. Hîrtilile primite de el la 5 august 1851 au dus la descoperirea așa-zisului „complot franco-german de la Paris”. Printre ele se aflau șase rapoarte trimise de la Paris de către *Adolph Mayer*, emisarul lui *Willich* și *Schapper*, și cinci rapoarte ale cercului conducător de la Paris către Organul central al lui *Willich* și *Schapper*. (Mărturia depusă de Stieber la ședința din 18 octombrie). Stieber întreprinde o călătorie diplomatică de agrement la Paris, unde face cunoștință personală cu marele *Carlier*, care tocmai se dovedise, cu prilejul faimoasei afaceri a loteriei cu lingouri de aur²⁹⁴, că, deși este un mare dușman al comuniștilor, este un și mai mare prieten al proprietății private a altuia.

„Ca urmare a acestui fapt, în septembrie 1851 am plecat la Paris. Am primit din partea lui *Carlier*, pe atunci prefect de poliție al Parisului, cel mai binevoitor sprijin... Cu ajutorul agenților de poliție francezi am dat repede și cu precizie de firele dezvăluite în scrisorile de la Londra. Am reușit să detectăm locuințele diferitelor căpetenii ale conspirației și să supraveghem toate mișcărilor lor, și mai cu seamă toate întrunirile și corespondența lor. Au fost descoperite acolo lucruri foarte grave... Am fost nevoit să cedez în fața insistențelor prefectului *Carlier* și, în noaptea de 4 spre 5 septembrie 1851, s-a trecut la acțiuni hotărîte”. (Depoziția făcută de Stieber la 18 octombrie).

În septembrie, Stieber a părăsit Berlinul. Să zicem că asta a fost la 1 septembrie. În cel mai bun caz, el a sosit la Paris în seara zilei de 2 septembrie. În noaptea de 4 s-a trecut la acțiuni hotărîte. Prin urmare, pentru tratativele cu *Carlier* și luarea măsurilor necesare au rămas 36 de ore. În aceste 36 de ore nu numai că au fost „detectate” locuințele diferitelor căpetenii, dar au fost de asemenea „supravegheate” toate mișcărilor lor, toate întrunirile lor, toată corespondența lor,

ceea ce s-a făcut, bine înțeles, numai după ce au fost „detectate locuințele lor”. Sosirea lui Stieber are ca efect nu numai o miraculoasă „repezițiune și precizie a agenților de poliție francezi”, dar ea face ca și căpeteniile conspiratorilor să fie „amabile” și să facă în 24 de ore atâtea mișcări, să organizeze atâtea întruniri și să scrie atâtea scrisori, încât chiar în seara următoare să se poată trece la acțiuni hotărâte împotriva lor.

Dar nu a fost de ajuns că pe ziua de 3 au fost detectate locuințele diverselor căpetenii și au fost puse sub supraveghere toate mișcărilor, întrunirile și corespondența lor.

„Agenții de poliție francezi — declară Stieber sub prestare de jurământ — reușesc să asiste la ședințele conspiratorilor și să ia cunoștință de hotărârile lor în legătură cu modul cum trebuie să acționeze în revoluția viitoare”.

Prin urmare, agenții de poliție abia au pus sub supraveghere întrunirile, și au și găsit, în felul acesta, prilejul să asiste la desfășurarea lor, și abia nimeresc la o ședință, că ea se și preface într-o serie de ședințe, și cum se țin câteva ședințe, se trece la adoptarea de hotărâri cu privire la atitudinea ce trebuie luată în revoluția viitoare, și toate acestea în una și aceeași zi. Chiar în ziua când Stieber face cunoștință cu Carlier, personalul polițienesc al acestuia află unde locuiesc diversele căpetenii, acestea fac cunoștință cu personalul polițienesc al lui Carlier, invită în aceeași zi pe agenții acestuia la ședințele lor, programează de dragul lor, în aceeași zi, o serie întregă de ședințe și nu se pot despărți de ei fără să ia, la repezeală, o serie de hotărâri cu privire la atitudinea ce trebuie adoptată în viitoarea revoluție.

Oricât de îndatoritor ar fi fost Carlier — și nimeni nu se îndoiește de amabilitatea și promptitudinea cu care a descoperit cu trei luni înainte de lovitura de stat un complot comunist —, Stieber îi atribuie mai mult decât era în stare să facă. Stieber are nevoie de miracole polițiste; și nu numai că are nevoie de ele, dar și crede în ele; și nu numai că crede în ele, dar și jură că ele au fost săvârșite.

„Când am pornit la treabă”, adică la acțiuni hotărâte, „am arestat personal, împreună cu un comisar francez, în primul rând pe pericolosul Cherval, principalul conducător al comuniștilor francezi. Cherval a opus o rezistență îndârjită și ne-am angajat într-o luptă înverșunată cu el”.

Aceasta este depoziția făcută de Stieber la 18 octombrie.

„La Paris, Cherval a săvârșit un atentat împotriva mea, și anume în propria mea locuință, în care s-a furișat în timpul nopții; în timpul luptei care s-a angajat între noi a fost rănită soția mea, care s-a grăbit să-mi sară în ajutor“.

Aceasta este cealaltă depoziție, făcută de Stieber la 27 octombrie.

În noaptea de 4 spre 5, Stieber trece la acțiuni hotărâte împotriva lui Cherval, și între ei se angajează o luptă cu pumnii, în care Cherval opune rezistență. În noaptea de 3 spre 4, Cherval trece la acțiuni hotărâte împotriva lui Stieber, și între ei se angajează o luptă cu pumnii, în care Stieber opune rezistență. Dar iată că, tocmai pe ziua de 3, între conspiratori și agenții de poliție domnea o entente cordiale*, mulțumită căreia s-au putut săvârși atâtea fapte mari într-o singură zi. Acum însă aflăm că în ziua de 3 nu numai Stieber și-a dat seama de intențiile conspiratorilor, dar și conspiratorii și-au dat seama, în aceeași zi, de intențiile lui. În timp ce agenții de poliție ai lui Carlier au dat de locuințele conspiratorilor, conspiratorii au dat de locuința lui Stieber. În timp ce el juca față de conspiratori un rol de „supraveghetor“, ei jucau față de el un rol activ. În timp ce el visează la complotul lor împotriva guvernului, ei pun la cale un atentat împotriva lui.

În depoziția sa de la 18 octombrie, Stieber continuă :

„În timpul acestei lupte“ (în care Stieber se afla în ofensivă) „am observat că Cherval încearcă să vire o hîrtie în gură și s-o înghită. Numai cu greu am putut salva jumătate din ea, cealaltă jumătate fiind deja mîncată!“

Așadar, hîrtia se afla în gura lui Cherval, între dinți, căci numai jumătate din ea fusese salvată, cealaltă fiind deja mîncată. Stieber și complicele lui — comisarul de poliție sau altcineva — au putut salva cealaltă jumătate numai înfigînd mîinile în beregata „periculosului Cherval“. Cel mai bun mijloc, pentru Cherval, de a se apăra împotriva unui asemenea atac era să muște, și într-adevăr, după cum scriau zierele pariziene, el a mușcat-o pe doamna Stieber. Dar la această scenă a asistat nu soția lui Stieber, ci comisarul de poliție. Stieber, dimpotrivă, declară că, în timpul atentatului săvârșit de Cherval în locuința lui, doamna Stieber, care i-a venit în ajutor, a fost rănită. Dacă comparăm declarația făcută de Stieber cu cele relatate de zierele pariziene, căpătăm

* — înțelegere cordială. — Nota trad.

impresia că în noaptea de 3 spre 4 Cherval a mușcat-o pe d-na Stieber pentru a salva hîrțiile pe care i le-a smuls din gură d-l Stieber în noaptea de 4 spre 5. Stieber ne va răspunde că Parisul e orașul minunilor și că chiar și La Rochefoucauld a spus că în Franța totul e posibil.

Lăsînd la o parte, pentru moment, orice credință în minuni devine clar că primele minuni s-au produs la 3 septembrie, cînd Stieber a îngrămădit laolaltă într-o *singură* zi o serie întregă de acțiuni care se petrecuseră la un mare interval de timp unele de altele, iar ultimele minuni au fost înregistrate atunci cînd evenimente diferite, care se petrecuseră într-o singură seară și într-un singur loc, au fost împărțite între două nopți diferite și două locuri diferite. Poveștilor lui din „O mie și una de nopți” noi îi opunem fapte reale. Dar înainte de asta vom menționa aici încă un fapt curios, chiar dacă el nu reprezintă o minune. Stieber a smuls jumătate din hîrtia înghițită de Cherval. Dar ce cuprindea această jumătate de hîrtie care a fost salvată? Tot ce căuta Stieber.

„Această hîrtie — declară el sub prestare de jurămint — conține o instrucțiune extrem de importantă pentru emisarul Gipperich din Strasburg și *adresa* lui *completă*”.

Să trecem acum la fapte.

Știm de la Stieber că la 5 august 1851 el a primit arhiva lui Dietz, învelită în mușama tare. La 8 sau 9 august 1851 și-a făcut apariția la Paris un oarecare Schmidt. Acesta pare să fie un nume inevitabil pentru orice agent de poliție prusac care călătorește incognito. Sub numele de Schmidt călătorește Stieber în anii 1845—1846 în munții Sileziei și tot sub acest nume face și *Fleury*, agentul său de la Londra, o călătorie la Paris în 1851. Aici el caută să dea de urma unor căpetenii ale complotului pus la cale de Willich și Schapper și îl găsește întîi pe Cherval. El pretinde că a fugit din Colonia și a salvat casa Ligii locale, care număra 500 de taleri. El se legitimează cu mandate din Dresda și din diferite alte localități, angajează discuții în legătură cu reorganizarea Ligii și cu unirea diferitelor partide, întrucît sciziunile au fost provocate de divergențe cu caracter pur personal — poliția pleda încă de pe atunci în favoarea unirii și concilierii —, și promite că cei 500 de taleri vor fi folosiți pentru a readuce Liga la vechea ei stare înfloritoare. Treptat-treptat, Schmidt face cunoștință cu diferitele căpetenii ale comunităților din Paris ale ligii lui Willich și Schapper. El nu numai că află adresele lor, dar îi și

vizitează, le spionează corespondența, le supraveghează mișcărilor, pătrunde în adunările lor, îi instigă ca un agent provocateur *. Cherval, îndeosebi, este cu atât mai mîndru, cu cît este copleșit de laudele lui Schmidt, care-l prezintă ca pe o somitate încă necunoscută a Ligii, ca pe „comandantul suprem” care nu și-a dat încă seama de propria sa importanță, așa cum s-a mai întîmplat și cu alți oameni mari. Într-o seară, pe cînd se duceau împreună la o ședință a Ligii, Cherval i-a citit lui Schmidt, înainte de a o expedia, faimoasa sa scrisoare către Gipperich. În felul acesta a aflat Schmidt de existența lui Gipperich. „Îndată ce Gipperich se va întoarce la Strasburg — i-a spus Schmidt — îi vom da imediat o procură pentru cei 500 de taleri care se află la Strasburg. Vă dau adresa persoanei care ține în păstrare banii, iar dv. îmi dați adresa lui Gipperich pentru a o trimite ca legitimație persoanei la care se va prezenta el”. Așa a obținut Schmidt adresa lui Gipperich. Chiar în seara în care Cherval a trimis scrisoarea lui Gipperich, după un sfert de oră Gipperich a fost arestat, potrivit unor instrucțiuni telegrafice; i s-a făcut percheziție la domiciliu, iar faimoasa scrisoare a fost interceptată. *Gipperich a fost arestat înaintea lui Cherval.*

Scurt timp după aceea, Schmidt i-a comunicat lui Cherval că la Paris a sosit un agent de poliție prusian cu numele de Stieber. El, Schmidt, nu numai că a aflat unde locuiește, dar a aflat de la un garçon de la cafenea de vizavi că Stieber duce tratative în legătură cu arestarea lui, a lui Schmidt. Cherval, i-a spus el, ar fi tocmai omul indicat să-i dea o lecție acestui mizerabil de polițist prusac. „Am să-l arunc în Sena”, răspunde Cherval. S-au înțeles ca în ziua următoare să pătrundă în locuința lui Stieber, să caute, sub un pretext oarecare, să se convingă de prezența lui și să-și întipărească în minte trăsăturile lui. În seara următoare, cei doi eroi ai noștri au întreprins într-adevăr această expediție. Pe drum, Schmidt și-a exprimat părerea că ar fi mai bine ca Cherval să intre în casă, iar el să rămînă să patruleze în fața casei: „Întrebi un portar dacă Stieber e acasă — continuă el — și, dacă te lasă să intri, îi explici lui Stieber că vrei să vorbești cu d-l Sperlîng și să-l întrebi dacă a adus mult așteptata poliță de la Colonia. Apropo, încă ceva: pălăria ta albă bate la ochi, e prea democratică. Uite, pune-ți pălăria mea neagră!”. Ei își schimbă pălăriile, Schmidt rămîne să patruleze, iar Cherval sună și după aceea se pomenește în locuința

* — agent provocator. — *Nota trad.*

lui Stieber. Portarul i-a spus că Stieber, probabil, nu e acasă, și el tocmai voia să se retragă când de pe scară a auzit o voce de femeie strigând : „Da, Stieber este acasă”. Cherval se îndreaptă într-acolo și ajunge în fața unui individ cu ochelari verzi, care se dă drept Stieber. Cherval repetă formula stabilită în legătură cu polița și cu Sperling. „Nu merge așa — îl întrerupe Stieber numaidecît. — Dumneata intri în casă, întrebă de mine, și se spune unde stau, apoi vrei să pleci etc. Asta mi se pare cît se poate de suspect”. Cherval îi răspunde în mod grosolan. Stieber trage clopoțelul și numaidecît își fac apariția cîțiva indivizi, care îl înconjoară pe Cherval ; Stieber îl apucă de buzunarul vestonului, din care se vede marginea unei scrisori. Nu era, ce-i drept, o instrucțiune a lui Cherval pentru Gipperich, ci o scrisoare a lui Gipperich adresată lui Cherval. Cherval încearcă să înghită scrisoarea, însă Stieber îi vîră mîna în gură. Cherval mușcă, îmbrînțește și lovește. În timp ce d-l Stieber vrea să salveze o jumătate din scrisoare, scumpa lui jumătate vrea să salveze cealaltă jumătate și, din pricina zelului ei profesional, este rănită. Larma provocată de această scenă atrage cîțiva chiriași, care au ieșit din apartamentele lor. Între timp unul dintre ciracii lui Stieber a aruncat peste balustrada de la scară un ceas de aur, și, în timp ce Cherval strigă „Mouchard !” *, Stieber & Co. strigă : „Au voleur !” **. Portarul aduce ceasul de aur și strigătele de „Au voleur !” devin generale. Cherval este arestat și la ușă nu mai găsește pe prietenul său Schmidt, ci vreo 4—5 soldați, care îl iau în primire.

În fața faptelor, toate minunile întărite prin jurămint de către Stieber dispar. Agentul său Fleury, în decurs de peste trei săptămîni, a întreprins ample operații ; el nu numai că a descoperit firele complotului, dar a și ajutat la urzirea lor ; lui Stieber nu i-a rămas decît să vină de la Berlin și să strige : Veni, vidi, vici ! *** El îi poate face cadou lui Carlier un complot pus la punct. Lui Carlier nu i se cere decît „bună-voința de a trece la acțiune”. Nu era nevoie ca d-na Stieber să fie mușcată de Cherval pe ziua de 3, pentru că d-l Stieber a băgat mîna în gura acestuia pe ziua de 4. N-avea nici un rost ca adresa lui Gipperich și importanta instrucțiune să fie scoase din gîtlejul „periculosului Cherval”, ca Iona din pîntecele balenei,-după ce jumătate de hîrtie fusese deja înghițită.

* — „Spion !”. — *Nota trad.*

** — „Săriți, hoții !”. — *Nota trad.*

*** — Am venit, am văzut, am învins ! — *Nota trad.*

Singurul lucru care rămîne miraculos este credința în minuni a juraților, căroră Stieber a îndrăznit să le îndruge cu toată seriozitatea născocirile sale mincinoase. Adevărați exponenți ai „mărginitei mentalități de supus credincios” !*

„În închisoare — declară Stieber sub prestare de jurămint (la ședința din 18 octombrie) — Cherval, după ce, spre nemărginita lui uimire, i-am prezentat toate rapoartele originale pe care le-a trimis la Londra și după ce s-a convins că știu totul, a făcut mărturisiri complete“.

Ceea ce Stieber i-a prezentat la început lui Cherval nu erau în nici un caz rapoartele originale pe care acesta le trimisese la Londra. Pe acestea, Stieber a cerut abia ulterior să i le trimită de la Berlin, împreună cu alte documente ale arhivei lui Dietz. Ceea ce i-a prezentat la început era o circulară semnată de Oswald Dietz, pe care Cherval tocmai o primise, și câteva dintre cele mai recente scrisori ale lui Willich. Cum a ajuns Stieber în posesiunea lor ? În timp ce Cherval, angajat în lupta cu Stieber și cu consoarta lui, mușca și lovea cum putea, bravul Schmidt-Fleury s-a dus în grabă la madame Cherval, o englezoaică, și i-a spus — el, ca negustor germano-lundonez, vorbește, firește, englezește — că soțul ei a fost arestat, că e în mare pericol și că ea i-ar putea da hîrțile lui Cherval pentru ca ele să nu-l compromită și mai mult și că acesta l-ar fi însărcinat să le înmîneze unei terțe persoane. Pentru a-i dovedi că este într-adevăr trimis din partea lui, îi arată pălăria albă pe care i-o luase lui Cherval, căruia îi dădea o înfățișare prea democratică. Fleury a primit scrisorile de la madame Cherval și Stieber le-a primit de la Fleury.

În orice caz, Stieber dispunea acum de o bază de operații mult mai favorabilă decît înainte, la Londra. Putea să fure hîrțile lui Dietz și să fabrice declarațiile lui Cherval. Ca atare el îl face pe Cherval al său (ședința de la 18 octombrie) să spună „despre legăturile sale cu Germania“

„că a stat vreme îndelungată în Renania și că în 1848, bunăoară, s-a aflat la Colonia. Acolo a făcut cunoștință cu Marx și a fost primit de către el în Ligă, la lărgirea căreia a contribuit cu mult zel la Paris, pe baza elementelor deja existente în acest oraș“.

Cherval a fost primit în Ligă în 1846, la Londra, de către Schapper și la propunerea lui, adică într-o vreme cînd Marx se afla la Bruxelles și nu era încă membru al Ligii²⁹⁵. Așadar, Cherval nu putea fi primit în aceeași Ligă în 1848, la Colonia, de către Marx.

* Expresie a ministrului prusian von Rochow. — *Nota red.*

După izbucnirea revoluției din martie, Cherval s-a dus pentru câteva săptămîni în Prusia renană, însă de acolo s-a întors din nou la Londra, unde a rămas în permanență de la sfîrșitul primăverii lui 1848 pînă în vara lui 1850. El nu putea deci ca, în același timp, „să contribuie cu mult zel la lărgirea Ligii la Paris” ; ori, poate, Stieber, care săvîrșește minuni cronologice, este în stare să săvîrșească și minuni spațiale și chiar să confere și unor terțe persoane darul ubicuității.

Pe Cherval, Marx l-a cunoscut cu totul superficial, printre sute de alți muncitori, abia după expulzarea sa din Paris în septembrie 1849, cînd a intrat, la Londra, în Asociația muncitorilor de pe Great Windmill street. El nu putea deci să facă cunoștință cu el în 1848, la Colonia.

La început Cherval i-a spus lui Stieber adevărul în toate aceste chestiuni. Stieber a încercat să-l constrîngă să dea declarații false. Și-a atins el scopul ? În favoarea acestei ipoteze vorbesc doar propriile declarații ale lui Stieber, ceea ce reprezintă, ca atare, un minus. Pentru Stieber toată problema consta în a-l pune pe Cherval într-o legătură fictivă cu Marx, pentru a crea astfel o legătură artificială între acuzații de la Colonia și complotul de la Paris.

De îndată ce se vede pus în necesitatea de a vorbi en détail * despre legăturile și corespondența lui Cherval și a tovarășilor lui cu Germania, Stieber evită să pomenească măcar de Colonia, dar, în schimb, vorbește cu multă mulțumire de sine și în mod amănunțit de Heck din Braunschweig, Laube din Berlin, Reininger din Mainz, Tietz din Hamburg etc. etc., într-un cuvînt despre partidul lui Willich și Schapper. Acest partid, spune Stieber, avea „în mîinile sale arhiva Ligii”. — Din neabăgare de seamă, arhiva a trecut din mîinile ei în mîinile lui. În această arhivă el n-a găsit *nici măcar un rînd* pe care Cherval să-l fi trimis la Londra (sau chiar lui Marx personal înainte de sciziunea intervenită în Organul central de la Londra, adică înainte de 15 septembrie 1850).

Prin Schmidt-Fleury el și-a însușit, în mod fraudulos, de la d-na Cherval hîrțile soțului ei. Dar nici de data asta el n-a găsit măcar un rînd pe care să-l fi primit Cherval de la Marx. Pentru a ieși din acest impas, Stieber îl determină pe Cherval să scrie

* — în mod amănunțit. — *Nota trad.*

„că între el și Marx s-a ajuns la relații încordate, pentru că acesta, cu toate că Organul central se afla la Colonia, pretindea să se poarte corespondență și cu dînsul“.

Dacă Stieber n-a putut să găsească nici o scrisoare a lui Marx către Cherval *anterioară* datei de 15 septembrie 1850, aceasta se datorește pur și simplu faptului că *după* 15 septembrie 1850 Cherval n-a mai purtat nici un fel de corespondență cu Marx. Pends-toi, Figaro, tu n'aurais pas inventé cela !*

Materialele împotriva acuzațiilor, pe care guvernul prusian le-a strîns — în parte chiar cu ajutorul lui Stieber — în decurs de un an și jumătate cît au ținut cercetările, dovedeau inexistența oricăror legături ale acuzaților cu comunitatea din Paris și cu complotul franco-german.

Adresa din iunie 1850 a Organului central de la Londra dovedea că comunitatea din Paris a fost dizolvată înainte de sciziunea intervenită în Organul central. Șase scrisori din arhiva lui Dietz dovedeau că, după ce Organul central și-a mutat reședința la Colonia, comunitățile din Paris au fost reorganizate de către A. Mayer, emisarul partidului lui Willich și Schapper. Scrisorile circumscripției conducătoare de la Paris, găsite în aceeași arhivă, dovedeau că el era în relații ostile cu Organul central de la Colonia. În sfîrșit, actul de acuzare francez dovedea că tot ceea ce făcea obiectul incriminărilor aduse lui Cherval și tovarășilor săi se petrecuse abia în 1851. De aceea, în ciuda dezvăluirilor făcute de Stieber, Saedt (la ședința de la 8 noiembrie) a găsit că e mai nimerit să emită subtila prezumție că s-ar putea totuși ca partidul lui Marx să fi fost implicat cîndva și într-un fel oarecare în vreun complot la Paris, dar a declarat totuși că despre această perioadă și despre acest complot nu se știe nimic în afară de aceea că Saedt, conformîndu-se ordinului autorităților, consideră posibile asemenea lucruri. Vă puteți da seama cît de obtuză e presa germană, care scornește tot felul de basme pe seama perspicacității lui Saedt !

Poliția prusiană încerca de *longue main* ** să-l prezinte opiniei publice pe Marx, iar prin el, și pe acuzații de la Colonia — ca fiind implicați în complotul franco-german. În timpul judecății procesului lui Cherval, agentul de poliție Beckmann a trimis ziarului „Kölnische Zeitung” următoarea informație, datată Paris, 25 februarie 1852 :

* — Spinzură-te, Figaro, căci ție nu ți-ar trece prin minte așa ceva ! (Beaumarchais, „Nunta lui Figaro”). — *Nota trad.*

** — de multă vreme. — *Nota trad.*

„Cîțiva acuzați au dispărut ; printre ei se află și un oarecare A. Mayer, despre care se vorbește că e agent al lui *Marx & Co*“.

După aceea „*Kölnische Zeitung*“ a publicat o declarație a lui Marx în care se arată că „A Mayer este unul dintre prietenii cei mai intimi ai d-lui Schapper și ai fostului locotenent prusian Willich, dar că lui îi este complet străin“ *. Acum însuși Stieber, în depozitia sa din 18 octombrie 1852, declară că „membrii Organului central, care la 15 septembrie 1850, la Londra, au fost excluși din partidul lui Marx, l-au trimis pe A. Mayer în Franța“ etc. și se referă chiar la corespondența lui A. Mayer cu Schapper și Willich.

În septembrie 1851, cu prilejul prigoanei dezlănțuite împotriva străinilor, *Conrad Schramm*, unul dintre membrii „partidului lui Marx“, a fost arestat într-o cafenea din Paris, împreună cu alți 50—60 de consumatori care se aflau acolo, și a fost ținut în stare de arest aproape două luni sub acuzația că a participat la complotul condus de irlandezul Cherval. La 16 octombrie, pe cînd se afla în temnița prefecturii poliției, el a fost vizitat de un german, care i s-a adresat în felul următor:

„Eu sînt un funcționar de stat prusian. Dv. știți că, în urma descoperirii unei asociații comuniste, în toate regiunile Germaniei, și mai ales la Colonia, au fost operate numeroase arestări. Este suficientă simpla menționare a unui nume într-o scrisoare pentru ca persoana respectivă să fie arestată. Guvernul se află, întrucîtva, într-o situație dificilă, datorită numărului mare de arestați, despre care nici nu știe dacă au sau nu vreo legătură cu toată această afacere. *Noi știm că dv. nu aveți nici un amestec în complot franco-allemand* **, ci, dimpotrivă, cunoașteți foarte bine pe Marx și pe Engels și sinteți, fără îndoială, inițiat în toate amănuntele uniunii comuniste germane. V-am fi foarte îndatorați dacă ne-ați putea da informațiile necesare în această privință și ați binevoi să ne dați unele indicații mai exacte în legătură cu persoanele care sînt sau nu vinovate. În felul acesta ați putea contribui la eliberarea unui mare număr de oameni. Dacă vreți, putem să întocmim un proces-verbal în legătură cu declarația dv. Nu trebuie să aveți nici un fel de temeri în privința acestei declarații“ etc.

Schramm, firește, i-a arătat ușa acestui lingușitor funcționar de stat prusian și a adresat un protest guvernului francez împotriva vizitelor de acest fel și, la sfîrșitul lunii octombrie, a fost expulzat din Franța.

Poliția prusiană aflase din declarația de retragere din Asociația muncitorilor, găsită la Dietz, că Schramm făcea parte din „partidul lui Marx“. Ea însăși a recunoscut în fața lui

* Vezi volumul de față, pag. 247. — *Nota red.*

** — complotul franco-german. — *Nota trad.*

Schramm că „partidul lui Marx” nu are nimic comun cu complotul lui Cherval. De altfel, dacă se putea dovedi existența unei legături între „partidul lui Marx” și complotul lui Cherval, acest lucru nu se putea face la Colonia, ci numai la Paris, unde o dată cu Cherval se afla arestat și un membru al acestui partid. Dar guvernul prusian nu se temea de nimic mai mult ca de o confruntare între Cherval și Schramm, întrucât ea nu ar fi făcut decât să zădărnicească din capul locului toate rezultatele pe care se aștepta să le obțină împotriva acuzațiilor de la Colonia în procesul de la Paris. Eliberându-l pe Schramm, judecătorul de instrucție francez a pronunțat în mod implicit un verdict care recunoaște că procesul de la Colonia nu are nimic comun cu complotul de la Paris.

Stieber mai face o ultimă încercare.

„Cît despre Cherval, sus-menționatul șef al comuniștilor francezi, s-au depus vreme îndelungată eforturi zadarnice pentru a afla cine este de fapt acest Cherval. În sfîrșit, dintr-o declarație confidențială făcută chiar de Marx unui agent de poliție, a reieșit că este vorba de un om care în 1845 a evadat din închisoarea de la Aachen, unde își ispășea o condamnare pentru falsificare de polițe și care în 1848, în timpul tulburărilor de atunci, a fost primit în Ligă de către Marx și trimis apoi la Paris ca emisar”.

Marx nu putea să-i comunice aceluși spiritus familiaris *, care e agentul de poliție al lui Stieber, că în 1848, la Colonia, el l-a primit pe Cherval în Liga în care Schapper îl primise încă din 1846 la Londra, sau că l-a obligat să locuiască la Londra și în același timp să facă personal propagandă la Paris, după cum nu putea ca, încă înainte de depozitia lui Stieber, să-i comunice aceluși alter ego al lui, care era de fapt agentul de poliție, că în 1845 Cherval se afla în închisoare la Aachen și că a falsificat polițe, căci lucrul acesta el l-a aflat abia din depozitia lui Stieber. Asemenea genuri de hysteron proteron ** îi sînt permise numai unui Stieber. Lumea antică a lăsat în urma ei pe *gladiatorul muribund*, iar statul prusac lasă în urma lui pe un *Stieber* *** *jurînd*.

Așadar, multă, foarte multă vreme s-au întreprins încercări zadarnice de a afla cine este, de fapt, acest Cherval. În seara zilei de 2 septembrie Stieber a venit la Paris. În seara

* — geniul familiei, păzitorul focului din vatră. — *Nota trad.*

** Greșeală care constă în admiterea a ceea ce e următor și posterior (hysteron) drept inițial și anterior (proteron); intervertirea adevăratei succesivități. — *Nota red.*

*** Joc de cuvinte: „Stieber” înseamnă și „copoi”, „detectiv”. — *Nota trad.*

zilei de 4 Cherval a fost arestat, iar în seara zilei de 5 a fost scos din celula sa și dus într-o sală slab luminată. Acolo se afla Stieber, iar alături de el era și un funcționar de poliție francez, un alsacian, care vorbea prost germana, dar care o înțelegea perfect de bine și avea o memorie de polițist ; consilierul de poliție berlinez, în aparență atât de servil, nu i-a făcut o impresie prea plăcută. Așadar, în prezența acestui funcționar francez a avut loc următoarea discuție :

Stieber, în limba germană : „Ascultă, d-le Cherval, noi știm foarte bine ce înseamnă să ai nume francez și pașaport irlandez. Noi te cunoaștem : d-ta ești originar din Prusia renană, te numești K. și depinde numai de dumneata să scapi de orice urmări ; poți face acest lucru printr-o mărturisire absolut sinceră” etc. etc.

Cherval a răspuns printr-un refuz.

Stieber : „Cutare și cutare persoane, care au falsificat polițe și au evadat din închisorile prusiene, au fost predate Prusiei de către autoritățile franceze, și de aceea, îți spun încă o dată, gîndește-te bine, că aici este vorba de 12 ani de detențiune celulară”.

Funcționarul de poliție francez : „Să-i dăm omului acestuia timp să reflecteze mai îndelung în celula sa”.

Cherval a fost dus înapoi în celula sa.

Stieber nu putea, firește, să spună deschis, să mărturisească în fața publicului că a încercat să-l silească pe Cherval să dea declarații false, amenințîndu-l cu spectrul extrădării și al detențiunii celulare pe 12 ani.

Și, totuși, el n-a reușit încă să afle cine este, de fapt, acest Cherval. În fața juraților el continuă să vorbească de Cherval și nu de K. Mai mult decît atât : el nu știe măcar unde se află, de fapt, acest Cherval. La ședința de la 23 octombrie el continuă să susțină că se află la Paris. La ședința de la 27 octombrie, văzîndu-se strîns cu ușa de avocatul Schneider II, care l-a întrebat „dacă persoana care continuă să fie desemnată sub numele de Cherval nu se află în momentul de față la Londra”, Stieber a răspuns că „în această privință nu este în măsură să dea nici un fel de informații și că dînsul nu poate decît să repete versiunea că Cherval se află ascuns la Paris”.

Guvernul prusian a avut parte de soarta lui obișnuită : a fost tras pe sfoară. Guvernul francez i-a permis să scoată din foc castanele complotului franco-german, dar nu să le și mănînce. Cherval a știut să-și cîștige bunăvoința guvernului francez, care, la cîteva zile după terminarea dezbaterilor de la Curtea cu juri din Paris, i-a dat posibilitatea să fugă, îm-

preună cu Gipperich, la Londra. Guvernul prusian credea că și-a cîștigat în persoana lui Cherval o unealtă pentru procesul de la Colonia, dar el n-a făcut decît să recruteze un agent pentru guvernul francez ²⁹⁶.

Cu o zi înainte de presupusa fugă a lui Cherval, a venit la el un faquin * prusac în frac negru, cu manșete, cu mustăți negre zbîrlite, cu părul cărunt, rar și tăiat scurt, într-un cuvînt un bărbat foarte prezentabil care mai tîrziu i-a fost prezentat ca locotenentul de poliție Greif și care după aceea s-a recomandat și el tot Greif. Greif a fost lăsat să intre la el pe baza unui permis pe care îl primise direct de la ministrul poliției, trecîndu-se peste prefectul poliției. Ministrului poliției îi surîdea ideea de a trage pe sfoară pe drăguții de prusieni.

Greif : „Sînt funcționar prusian și am fost trimis aici ca să tratez cu dumneata. Dumneata n-ai să poți ieși niciodată de aici fără ajutorul nostru. Îți fac o propunere. Fă o petiție către guvernul francez, cerîndu-i să te extrădeze, să te predea autorităților prusiene ; ni s-a promis cu anticipație că cererea d-tale va fi aprobată. Avem nevoie de dumneata ca martor la Colonia. După ce-ți vei fi îndeplinit obligația și procesul va lua sfîrșit, te vom pune în libertate pe cuvînt de onoare.

Cherval : „Am să ies eu și fără ajutorul vostru”.

Greif, cu convingere : „Imposibil !”.

Greif l-a chemat și pe Gipperich și i-a propus să plece la Hanovra, pentru 5 zile, ca emisar comunist. Dar și această propunere a fost zadarnică. În ziua următoare Cherval și Gipperich au evadat. Funcționarii francezi zîmbeau satisfăcuți, a fost expediată la Berlin o telegramă în legătură cu această întîmplare nenorocită, iar pe ziua de 23 octombrie Stieber tot mai jura că Cherval se află la Paris și chiar la 27 octombrie el nu a putut să dea nici un fel de informații ; știe numai din auzite că Cherval se află ascuns „la Paris”. Între timp, locotenentul de poliție Greif l-a mai vizitat de trei ori pe Cherval la Londra, în timpul dezbaterilor procesului de la Colonia, între altele pentru a afla adresa din Paris a lui Nette, de la care se spera să poată obține, pe bani, o declarație de martor împotriva acuzaților de la Colonia. Dar această încercare a dat greș.

Stieber avea destule motive să țină în umbră legătura sa cu Cherval. De aceea K-r continuă să rămînă tot Cherval,

* — aventurier, pușlama. — *Nota trad.*

prusianul continuă să rămână irlandez și Stieber nu știe nici astăzi unde se află Cherval și „cine este, de fapt, Cherval” *.

În corespondența lui Cherval cu Gipperich, triumviratul Seckendorf-Saedt-Stieber a găsit, în sfârșit, ceea ce voia :

Hans „hingherul“, Carlo Moor,
Mi-au slujit, pilduitori !²⁹⁸

Pentru a se întipări cum trebuie în trîndavii creieri ai celor 300 de contribuabili principali care reprezintă curtea cu juri, scrisoarea lui Cherval către Gipperich a avut cinstea să fie citită de trei ori. Orice om versat în materie ar descoperi numaidecît, în dosul acestui nevinovat patos țigănesc, pe bufonul care încearcă să-și pară înfiorător lui însuși și altora.

Mai departe, Cherval și tovarășii săi au împărtășit speranțele generale ale democrației în efectele miraculoase ale lui 2 mai 1852²⁹⁹ și au hotărît ca în această zi să ia și ei parte la evenimentele revoluționare. Schmidt-Fleury s-a străduit să dea acestei idei fixe forma unui plan. În felul acesta Cherval & Comp. au căzut în categoria juridică a complotului. Și așa, cu ajutorul lor, au fost obținute dovezi că, dacă acuzații de la Colonia n-au urzit un complot împotriva guvernului prusian, în orice caz partidul lui Cherval a pus la cale un complot împotriva Franței.

Guvernul prusian a încercat să fabrice, cu ajutorul lui Schmidt-Fleury, o legătură aparentă între complotul de la

---

* Nici în „cartea neagră”²⁹⁷ Stieber nu știe cine este, de fapt, acest Cherval. În partea a II-a, la pag. 38, sub nr. 111, figurează „Cherval” și se face trimiterea : „vezi Crämer”, iar la nr. 116, unde figurează Crämer, se spune : „A desfășurat, sub numele de Cherval, cum se arată la nr. 111, o activitate foarte intensă în serviciul Ligii comunistilor. În Ligă, el a purtat și numele conspirativ de Frank. Sub numele de Cherval el a fost condamnat în februarie 1853” (ar trebui 1852) „de către Curtea cu juri din Paris la 8 ani închisoare, dar curînd după aceea a evadat și a plecat la Londra”. Atît de slab informat se dovedește a fi Stieber în partea a II-a a cărții, care conține un indice de date personale ale celor suspecți, ale căror nume sînt înscrise în ordine alfabetică și prevăzute cu numere de ordine, încît a și uitat că în partea I, la pag. 81, i-a scăpat următoarea mărturisire : „Cherval este, de fapt, fiul unui funcționar renan, pe nume Joseph Crämer, care a abuzat (cine anume : tatăl sau fiul ?) „de meseria sa de litograf pentru a falsifica polițe, din care cauză a și fost arestat, dar în 1844 a evadat din închisoarea de la Colonia” (inexact, din cea de la Aachen) „și a plecat în Anglia, iar după aceea la Paris”. — Comparați toate acestea cu susmenționatele depoziții făcute de Stieber în fața juraților. Poliția nu este niciodată în stare să spună adevărul. (Nota lui Engels la ediția din 1885).

Paris și acuzații de la Colonia, legătură pe care trebuia s-o întărească Stieber prin jurământ. Această trinitate — Stieber-Greif-Fleury — joacă rolul principal în complotul lui Cherval. Mai târziu îi vom vedea din nou la lucru.

Să rezumăm cele spuse pînă aici :

A este republican, iar B pretinde și el că este republican. A și B se dușmănesc între ei. Din însărcinarea poliției, B construiește o mașină infernală. Pentru aceasta este dat în judecată A. Dacă mașina infernală a fost construită de B și nu de A, atunci de vină este faptul că A și B se dușmănesc între ei. Pentru a se dovedi vinovăția lui A, este citat B ca martor împotriva lui. Aceasta a fost latura comică a complotului Cherval.

Se înțelege de la sine că, în fața publicului, această logică a dat greș. Dezvăluirile „concrete” ale lui Stieber s-au evaporat, răspîndind miasme rău mirositoare, și totul s-a mărginit la jalnica mărturisire a Camerei superioare de punere sub acuzare că „nu există elemente constitutive obiective ale delictului pentru deschiderea unei acțiuni judiciare”. Se simțea nevoia unor noi minuni polițieneste.

IV

Dosarul original cu procese-verbale

La ședința din 23 octombrie, președintele * atrage atenția că „d-l consilier de poliție Stieber i-a comunicat că mai are de făcut unele depoziții importante” și, în acest scop, îl cheamă iarăși pe sus-numitul martor. Stieber sare de la locul său și face începutul unei noi înscenări.

Pînă acum el a descris activitatea partidului lui Willich și Schapper, sau, mai pe scurt, a partidului lui Cherval, activitatea desfășurată de acest partid *înainte și după* arestarea acuzaților de la Colonia. Despre ceea ce au făcut acuzații înșiși, atît *înainte* cît și *după* arestarea lor, el n-a spus nici un cuvînt. Complotul lui Cherval a avut loc *după* arestarea acuzaților de față, și acum Stieber declară :

„În depozițiile mele de pînă acum am înfățișat situația din Liga comuniștilor și activitatea membrilor ei doar *pînă la arestarea* acuzaților de față“.

Așadar, el recunoaște că complotul lui Cherval nu are nimic comun „cu situația din Liga comuniștilor și activitatea membrilor ei”. El recunoaște *totală inconsistență* a depozițiilor sale de pînă acum și manifestă atîta indiferență față de depozițiile sale de la 18 octombrie, încît consideră că e inutil ca Cherval să fie identificat și mai departe cu „partidul lui Marx”.

„În primul rînd — spune el — mai există și fracțiunea Willich, din care pînă acum a fost prins numai Cherval, la Paris etc.“.

Aha ! Va să zică, șeful principal, Cherval, este unul dintre conducătorii fracțiunii Willich.

Dar acum Stieber are de făcut *cele mai importante* comunicări, adică nu numai pe *cele mai noi*, dar și pe *cele mai im-*

---

* — Göbel. — *Nota red.*

portante. Cele mai noi și mai importante ! Aceste comunicări de cea mai mare importanță și-ar pierde din valoarea lor dacă n-ar fi subliniată lipsa de importanță a depozițiilor de pînă acum. Pînă acum — lasă Stieber să se înțeleagă — nu v-am comunicat, de fapt, mai nimic ; abia de-acum încep comunicările. Fiți atenți, deci ! Pînă acum v-am dat informații despre partidul lui Cherval, care este ostil acuzaților, ceea ce, la drept vorbind, nu are nici o legătură cu problema în discuție. Vă voi informa acum despre „partidul lui Marx“, singurul despre care este vorba în acest proces. Numai că Stieber nu putea să se pronunțe atît de simplu în această chestiune. De aceea el a spus : „Pînă acum eu am înfățișat Liga comuniștilor așa cum arăta ea *înainte* de arestarea acuzaților, acum o voi înfățișa așa cum arată ea *după* arestarea acuzaților“. Cu virtuozitatea care îl caracterizează, el știe să imprime un caracter de sperjur pînă și frazeologiei sale pur retorice.

După arestarea acuzaților de la Colonia, Marx — spune dînsul — a înființat un nou Organ central.

„Acest lucru reiese din depoziția făcută de un agent de poliție pe care răposatul director de poliție Schulze, la timpul său, a reușit să-l introducă pe neobservate în Liga de la Londra și să-l aducă în imediata apropiere a lui Marx“.

Noul Organ central a ținut un dosar cu procese-verbale și acest „*dosar original cu procese-verbale*“ se află acum în posesiunea lui Stieber. Acest dosar confirmă grozavele uneltiri puse la cale în Renania, la Colonia și chiar în sala tribunalului. El ne oferă dovada că acuzații continuă să poarte corespondență cu Marx prin zidurile închisorii. Într-un cuvînt : arhiva lui Dietz reprezenta Vechiul testament, iar dosarul original cu procese-verbale reprezintă Noul testament. Vechiul testament era împachetat în mușama tare, în timp ce Noul testament este legat în marochin de o culoare roșie, îngrozitoare. Marochinul roșu este, în orice caz, o demonstratio ad oculus *, dar astăzi lumea este și mai necredincioasă decît pe vremea lui Toma ; ea nu crede nici măcar în ceea ce vede. Cine mai crede acum în Vechiul sau Noul testament, după ce a fost descoperită religia mormonilor³⁰⁰ ? Dar și acest lucru a fost prevăzut de Stieber, care nu privește de loc cu ochi răi religia mormonilor.

* — dovadă grăitoare. — *Nota trad.*

„S-ar putea, firește — observă mormonul Stieber —, s-ar putea să mi se obiecteze că toate acestea nu sînt altceva decît niște născociri ale unor mizerabili agenți de poliție — declară Stieber sub jurămintă —, dar eu am dovezi depline de veracitatea și temeinicia comunicărilor făcute de ei“.

Gîndiți-vă numai ! Dovezi de veracitate și de temeinicie !
Și încă dovezi depline ! Dovezi *depline* ! Și care sînt aceste dovezi ?

Stieber știa de multă vreme

„că Marx poartă corespondență secretă cu acuzații aflați în detențiune preventivă, dar eu n-am putut încă să-i dau de urmă. *Duminica trecută* însă a venit la mine un curier *special de la Londra* care mi-a adus știrea că, în sfîrșit, s-a putut afla adresa secretă pe care era trimisă această corespondență : pe adresa unui negustor din localitate, D. Kothes, care locuiește în Piața Veche. Același curier mi-a înmînat dosarul original cu procese-verbale ale Organului central de la Londra ; acest dosar el a reușit să-l capete, în schimbul unei sume de bani, de la un membru al Ligii“.

Și iată-l pe Stieber că intră în legătură cu directorul de poliție Geiger și cu direcția poștei.

„Au fost luate măsurile de prevedere necesare, astfel că n-au trecut *decît două zile* și poșta de seară a adus de la Londra o scrisoare adresată lui Kothes. *Din ordinul parchetului general*, scrisoarea a fost confiscată, deschisă, și în ea a fost găsită o instrucțiune scrisă de mîna lui Marx, pe 7 pagini, pentru avocatul Schneider II. Scrisoarea conține o indicație despre felul cum trebuie să se desfășoare apărarea... Pe cealaltă parte a scrisorii se află înscris un mare *B* latin. S-a făcut o copie de pe scrisoare, iar partea din original care putea fi ușor separată a fost păstrată împreună cu *plicul original*. După aceea scrisoarea a fost pusă într-un plic și lipită, și în felul acesta a primit-o un funcționar de poliție extern, căruia i s-a dat dispoziție să meargă la Kothes, să i se prezinte ca emisar al lui Marx“ etc.

Mai departe, Stieber descrie abjecta comedie a lacheilor poliștiți, arătînd cum a jucat funcționarul de poliție extern rolul de emisar al lui Marx etc. La 18 octombrie Kothes este arestat și, după 24 de ore, declară că *litera B*, din adresa indicată în scrisoare înseamnă : Bermbach. La 19 octombrie acesta este arestat și totodată i se face o percheziție la domiciliu. La 21 octombrie Kothes și Bermbach sînt puși în libertate.

Stieber a făcut această depoziție sîmbătă 23 octombrie. „*Duminica trecută*“, adică duminică 17 octombrie, a venit curierul special cu adresa lui Kothes și cu dosarul original cu procese-verbale ; la două zile după venirea curierului, adică la 19 octombrie, a sosit și scrisoarea adresată lui Kothes.

Dar Kothes a fost arestat încă de la 18 octombrie pentru scrisoarea pe care i-a înmînat-o, la 17 octombrie, funcționarul de poliție extern. Prin urmare, scrisoarea adresată lui Kothes a sosit cu două zile înaintea curierului căruia i s-a dat adresa lui, sau Kothes a fost arestat la 18 octombrie pentru o scrisoare pe care a primit-o la 19 octombrie. Să fie vorba aici de o minune cronologică ?

Mai tirziu, presat de către avocați, Stieber declară că curierul cu adresa lui Kothes și cu dosarul original cu procese-verbale a venit la 10 octombrie. Dar de ce la 10 octombrie ? Pentru că 10 octombrie a căzut tot într-o duminică și, față de 23 octombrie, această zi era tot o duminică „trecută“, pentru că rămîne valabilă depozitia inițială în care este vorba de duminica trecută și în această parte sperjurul rămîne acoperit. Dar, în acest caz, scrisoarea a fost primită nu după două zile, ci după ce a trecut o săptămînă întreagă de la sosirea curierului. Obiectul sperjurului devine acum scrisoarea, iar nu curierul. Cu jurămintele lui Stieber se întîmplă ca și cu țaranul lui Luther. Îl sprijini dintr-o parte ca să încalece, și el cade în partea cealaltă a calului ³⁰¹.

În fine, la ședința de la 3 noiembrie, locotenentul de poliție Goldheim din Berlin declară că la 11 octombrie, deci într-o luni, locotenentul de poliție Greif din Londra i-a înmînat lui Stieber, în prezența lui și a directorului de poliție Wermuth, dosarul cu procese-verbale. În felul acesta Goldheim îl acuză pe Stieber de dublu sperjur.

Scrisoarea adresată lui Kothes a fost expediată de Marx pe ziua de joi 14 octombrie, așa cum arată și plicul original cu ștampila poștei din Londra. Scrisoarea trebuia, prin urmare, să ajungă la destinație vineri 15 octombrie, seara. Curierul care, cu două zile înainte de primirea acestei scrisori, a adus adresa lui Kothes și dosarul original cu procese-verbale trebuia să sosească deci miercuri 13 octombrie. Dar el n-a sosit nici la 17, nici la 10 și nici la 11 octombrie.

În orice caz, Greif, în calitate de curier, i-a adus lui Stieber, de la Londra, dosarul original cu procese-verbale. Ce fel de dosar era acesta știa Stieber tot așa de bine ca și colegul său Greif. De aceea el a întîrziat cu prezentarea lui în fața tribunalului, întrucît de data asta nu mai era vorba de niște depoziții făcute în dosul grațiilor închisorii Mazas ³⁰². În acel moment a sosit scrisoarea lui Marx. Asta i-a prins cît se poate de bine lui Stieber. Kothes nu era decît o simplă adresă, căci scrisoarea însăși nu-i era adresată lui, ci unui oarecare B,

care se află înscris pe dosul scrisorii închise în plic. Așadar, Kothes nu era, în fond, decît o simplă adresă. Dar să presupunem totuși că era o adresă *conspirativă*. Să presupunem, mai departe, că era o adresă conspirativă pentru corespondența lui Marx cu acuzații în procesul de la Colonia. Să presupunem, în fine, că agenții noștri de la Londra ar fi trimis, în același timp și prin același curier, dosarul original cu procese-verbale și această adresă conspirativă, dar că scrisoarea a ajuns la destinație după două zile de la venirea curierului cu adresa și dosarul original cu procese-verbale. În felul acesta împușcăm dintr-o dată doi iepuri. În primul rînd, dovedim existența unei corespondențe secrete cu Marx, iar în al doilea rînd dovedim autenticitatea dosarului original cu procese-verbale. Autenticitatea acestui dosar este dovedită de exactitatea adresei, care, la rîndul ei, este dovedită de scrisoare. Că agenții noștri sînt sinceri și demni de încredere ne-o dovedește adresa și scrisoarea, iar autenticitatea dosarului original al proceselor-verbale ne este dovedită de agenții noștri sinceri și demni de încredere. Quod erat demonstrandum*. Urmează apoi nostima comedie cu funcționarul de poliție extern ; sînt operate apoi o serie de arestări misterioase ; publicul, jurații și chiar acuzații sînt pur și simplu ca loviți de trăsnet.

De ce nu l-a obligat însă Stieber pe *curierul* său *special* să sosească la 13 octombrie, ceea ce era un lucru atît de ușor ? Pentru că altminteri el nu ar mai fi fost special, pentru că cronologia, după cum am văzut, este partea slabă a unui consilier de poliție prusac, iar calendarul obișnuit reprezintă ceva mai prejos de demnitățile lui. În afară de asta, el a reținut plicul original al scrisorii ; în acest caz, cine ar putea să lămurească această chestiune ?

Totuși, în depoziția sa, Stieber s-a compromis din capul locului prin trecerea sub tăcere a unui singur fapt. Dacă agenții lui au știut adresa lui Kothes înseamnă totodată că ei au cunoscut pe cel ce se ascundea sub misteriosul *B* de pe dosul scrisorii aflate în plic. Stieber era atît de puțin inițiat în misterele lui *B* latin, încît la 17 octombrie a dat ordin să fie percheziționat Becker, care se afla la închisoare, pentru a găsi la el scrisoarea lui Marx. Abia din depoziția lui Kothes a aflat el că *B* era Bermbach.

Dar cum a ajuns scrisoarea lui Marx în mîinile guvernului prusian ? Foarte simplu. Acest guvern deschide cu regularitate

* — Ceea ce trebuia demonstrat. — *Nota trad.*

scrisorile încredințate poștei sale, iar în timpul procesului de la Colonia el a practicat cu o deosebită râvnă această îndeletnicire. Aachen și Frankfurt pe Main ar avea multe de spus în această privință. Dacă o scrisoare sau alta scapă neobservată sau îi cade în mână e pură întâmplare.

O dată cu curierul original a căzut și dosarul original de procese-verbale. Dar Stieber, firește, nu bănuia încă acest lucru la ședința din 23 octombrie, când a dezvăluit pe un ton atît de solemn conținutul Noului testament, al cărții roșii. Primul rezultat al depozițiilor lui a fost arestarea din nou a lui Bermbach, care a asistat ca martor la dezbaterile procesului.

Pentru ce a fost arestat din nou Bermbach ?

Din cauza hîrtilor găsite la el ? Nu din această cauză, fiindcă, după percheziția făcută la el, a fost din nou pus în libertate. Arestarea lui a avut loc la 24 de ore după aceea a lui Kothes. Prin urmare, dacă s-ar fi aflat la el niscai documente compromițătoare, ele, cu siguranță, ar fi dispărut. Atunci de ce a fost arestat martorul Bermbach, în timp ce martorii Hentze, Hätzel și Steingens, care, după cum s-a constatat, cunoșteau activitatea Ligii sau luaseră parte la manifestările ei, stăteau liniștiți pe banca martorilor ?

Bermbach primise de la Marx o scrisoare care conținea o simplă critică a acuzației și nimic mai mult. Stieber a recunoscut acest fapt, căci scrisoarea se afla în fața juraților. El n-a făcut decît să exprime acest fapt în maniera sa polițistă-hyperbolică : „Marx însuși exercită, de la Londra, o influență permanentă asupra actualului proces”. Și jurații își puneau ei înșiși întrebări de felul celei adresate de Guizot alegătorilor săi : Est-ce que vous vous sentez corrompus ?* Atunci de ce a fost arestat Bermbach ? Încă de la începutul cercetărilor, guvernul prusian a căutat, *din principiu și în mod sistematic*, să priveze pe acuzați de orice mijloace de apărare. În directă contradicție cu legea, avocaților, după cum au declarat ei înșiși în ședință publică, li s-a interzis să vină în contact cu acuzații, chiar după ce acestora le-au fost puse la dispoziție actele de acuzare. După propria sa declarație, Stieber se afla în posesiunea arhivei lui Dietz încă de la 5 august 1851. Totuși această arhivă n-a fost anexată la actul de acuzare. Ea a fost dată în vileag abia la 18 octombrie 1852, în timpul unei ședințe publice, și numai într-o formă care îi convenea lui Stieber. Jurații, acuzații și publicul trebuiau luați prin surprindere, să

* — Simțiți dv. că sînteți corupți ? — *Nota trad.*

rămână uluiți, iar avocații trebuiau să-și dovedească neputința în fața surprizelor polițienești.

Și cită agitație după prezentarea dosarului original cu procese-verbale! Guvernul prusian se temea grozav de o demascare. Bermbach însă a primit de la Marx material pentru apărare; nu era greu de presupus că el a primit și lămuriri cu privire la dosarul cu procese-verbale. Prin arestarea lui a fost declarată existența unei noi infracțiuni, aceea de a fi întreținut corespondență cu Marx, și s-a stabilit că această infracțiune este pasibilă de pedeapsa cu închisoare. Acest lucru trebuia să determine pe fiecare cetățean prusac să nu mai dea cuiva adresa sa. *À bon entendeur demi mot* *. Bermbach a fost pedepsit cu *recluziune* pentru a se exclude posibilitatea procurării de materiale pentru apărare. Și el a stat închis cinci săptămâni. Dacă i s-ar fi dat drumul imediat după încheierea procedurii, tribunalele prusiene și-ar fi manifestat în mod deschis supunerea lor docilă și smerită față de poliția prusacă. Bermbach a stat la închisoare ad *majorem gloriam* ** a judecătorilor prusieni.

Stieber declară sub jurământ că

„după arestarea acuzaților de la Colonia, Marx a adunat iarăși, la Londra, rămășițele partidului său și, împreună cu vreo 18 persoane, a format un nou Organ central“ etc.

Aceste rămășițe nu s-au destrămat niciodată, ci au fost atît de strîns unite, încît din septembrie 1850 ele au format în permanență o *private society* ***. Printr-un decret arbitrar, Stieber le face să dispară, pentru ca după arestarea acuzaților de la Colonia, printr-un alt decret arbitrar, să le aducă din nou la viață, și anume sub forma unui nou Organ central.

Pe ziua de luni 25 octombrie a sosit la Londra ziarul „*Kölnische Zeitung*“, în care sînt redat depozițiile făcute de Stieber la 23 octombrie.

„Partidul lui Marx“ nu și-a alcătuit un nou Organ central și la adunările sale n-a întocmit nici un fel de proces-verbal. El a priceput numaidecît că principalul fabricant al Noului testament este *Wilhelm Hirsch din Hamburg*.

La începutul lunii decembrie 1851, Hirsch s-a prezentat la „asociația lui Marx“ ca emigrant comunist. Dar în același timp o serie de scrisori primite de la Hamburg îl denunțau ca

* — Cine are urechi de auzit să audă. — *Nota trad.*

** — spre cea mai mare glorie. — *Nota trad.*

*** — asociație particulară. — *Nota trad.*

agent de poliție. Cu toate acestea, s-a hotărît ca, un timp oarecare, el să fie tolerat în asociație, să fie supravegheat și să se facă rost de dovezi din care să reiasă vinovăția sau nevinovăția lui. La adunarea de la 15 ianuarie 1852 s-a dat citire unei scrisori primite de la Colonia, în care un prieten al lui Marx făcea cunoscut că procesul fusese din nou amînat și arăta cît de greu este, chiar și pentru rude, să obțină permișunea de a vizita pe arestați. Cu acest prilej s-a pomenit de soția doctorului Daniels. A devenit foarte izbitor faptul că de la această ședință Hirsch n-a mai fost văzut nici în „imediată apropiere” și nici de la distanță. La 2 februarie 1852 Marx a primit veste de la Colonia că, în urma unui denunț al poliției, la soția doctorului Daniels s-a făcut percheziție domiciliară; potrivit acestui denunț, în cadrul Asociației comuniste de la Londra s-a dat citire unei scrisori adresate de d-na Daniels lui Marx, care a fost apoi însărcinat să-i răspundă că el se ocupă de reorganizarea Ligii în Germania etc. Acest denunț este reprodus textual în prima pagină a dosarului original cu procese-verbale. — Marx a răspuns imediat că d-na Daniels nu i-a scris niciodată, așa că el n-avea cum să dea citire unei scrisori din partea ei. Întregul denunț nu este decît o născocire a unui oarecare Hirsch, un tînăr lipsit de onestitate, pe care nimic nu-l împiedică să toarne, pentru bani peșini, oricîte minciuni pofteste poliția prusiană.

De la 15 ianuarie Hirsch nu și-a mai făcut apariția la nici o adunare; acum el a fost definitiv exclus din asociație. Totodată s-a hotărît schimbarea sediului asociației și a zilei în care se țin adunările. Pînă acum adunările se țineau în Farrington street, City, la J. W. Masters, Markethouse, și anume *joia*. Acum ele urmau să se țină *miercurea*, la cîrciuma „Rose and Crown”, Crown street, Soho. Hirsch, pe care „directorul de poliție Schulz reușise să-l aducă pe neobservate în imediată apropiere a lui Marx”, nu aflase nici după 8 luni, în ciuda „aproprierii” sale, nici unde își are sediul asociația și nici ziua în care-și ține ea adunările. Atît înainte de februarie cît și după aceea, el continua să-și fabrice „dosarul original cu procese-verbale” joia și să le dateze tot joia. E de ajuns să deschizi „Kölnische Zeitung” ca să găsești: proces-verbal din 15 ianuarie (joi), la fel din 29 ianuarie (joi), 4 martie (joi), 13 mai (joi), 20 mai (joi), 22 iulie (joi), 29 iulie (joi), 23 septembrie (joi) și 30 septembrie (joi).

Patronul cîrciumii „Rose and Crown” a declarat în fața judecătorului de poliție din Marlborough street că, începînd

din februarie 1852, „asociația d-rului Marx” se întrunește la el în fiecare miercuri. Liebknecht și Rings, prezentați de Hirsch drept secretarii care au întocmit dosarul original cu procese-verbale, și-au autentificat semnăturile lor în fața aceleiași judecător. În sfârșit, au fost procurate procesele-verbale întocmite de Hirsch la Asociația muncitorească a lui Stechan³⁰⁸, astfel că s-a putut compara scrisul lui cu acela din dosarul original cu procese-verbale.

În felul acesta a fost dovedită lipsa de autenticitate a dosarului original cu procese-verbale, așa că nu mai era nevoie să se procedeze la o critică a conținutului, care este lichidat de propriile sale contradicții.

Dificultatea consta în a face ca documentele să ajungă în mâinile avocaților. Poșta prusiană nu era altceva decât un avanpost*, care se întindea de la granițele statului prusac pînă la Colonia, pentru a tăia apărătorilor orice posibilitate de aprovizionare cu arme.

A trebuit să se recurgă la căi ocolite, și primele documente, care au fost expediate la 25 octombrie, au putut să ajungă la Colonia abia la 30 octombrie.

De aceea avocații au fost nevoiți, la început, să se mulțumească cu puținele mijloace de apărare de care puteau dispune la Colonia. Prima lovitură Stieber a primit-o de unde nu se aștepta. Consilierul juridic Müller, tatăl soției doctorului Daniels, care e un jurist respectat și un cetățean cunoscut prin ideile sale conservatoare, a publicat, în numărul din 26 octombrie al lui „Kölnische Zeitung”, o declarație în care arăta că fiica sa n-a întreținut niciodată corespondență cu Marx și că dosarul original al lui Stieber nu e altceva decât o „mistificare”. Scrisoarea de la 3 februarie 1852, trimisă de Marx la Colonia, în care Hirsch este taxat drept agent de poliție și fabricant de false denunțuri polițiste, a fost înfăptuită găsită și trimisă apărării. În declarația prin care „partidul lui Marx” anunță că se retrage din Asociația de pe Great Windmill street, declarație găsită în arhiva lui Dietz, a fost identificată adevărata caligrafie a lui W. Liebknecht. În sfârșit, avocatul Schneider II a primit de la Birnbaum, secretarul oficiului de asistență a săracilor de la Colonia, scrisori originale ale lui Liebknecht, iar de la secretarul particular Schmitz scrisori originale ale lui Rings. La grefa tribunalului, avocații au confruntat dosarul proceselor-verbale atît cu scrisul lui

* Joc de cuvinte: „Post“ — „poșta“, „Vorposten“ — „avanpost“. — *Nota red.*

Liebknecht din declarația de retragere cit și cu scrisorile lui Rings și Liebknecht.

Stieber, care și așa era destul de alarmat de declarația făcută de consilierul juridic Müller, a aflat despre aceste cercetări grafologice prevestitoare de nenorociri. Pentru a preîntîmpina lovitura care-l amenința, la ședința din 27 octombrie el se ridică din nou și declară că

„i s-a părut foarte suspect faptul că semnătura din dosar a lui Liebknecht arată foarte diferită de cealaltă, pe care o găsim în documente. De aceea el a început să întreprindă investigații mai amănunțite și a aflat că semnatarul procesului-verbal în chestiune se numește H. Liebknecht, în timp ce înaintea numelui Liebknecht întilnit în documente se află litera W.

La întrebarea avocatului Schneider II : „Cine l-a informat că există și un H. Liebknecht”, Stieber refuză să răspundă. Schneider II îi cere apoi unele informații în legătură cu Rings și Ulmer, care în dosarul proceselor-verbale figurează ca secretari alături de Liebknecht. Stieber simte că i se întinde o nouă cursă. De trei ori se prefacă că n-a auzit întrebarea și caută să-și ascundă zăpăceala și, ca să-și recapete prezența de spirit, el repetă de trei ori, fără să fie nevoie, cum a ajuns în posesiunea dosarului cu procese-verbale. În sfîrșit, bilbiindu-se dă unele explicații : Rings și Ulmer nu sînt, probabil, niște nume reale, ci simple „*nume conspirative ale celor din Ligă*”. Faptul că în dosarul cu procese-verbale este menționat, în repetate rînduri, numele d-nei Daniels ca întreținînd corespondență cu Marx ar putea fi explicat, după Stieber, printr-o convenție potrivit căreia trebuie să se citească soția doctorului Daniels” și să se subînțeleagă „ajutorul de notar Bermbach”. Avocatul von Hontheim îi pune întrebări în legătură cu Hirsch. Stieber declară, sub prestare de jurămint, că

„nici pe acest Hirsch nu-l cunoaște. Dar că el nu este un agent prusian, după cum se zvonește, reiese din faptul că autoritățile prusiene l-au pus sub supraveghere”.

La un semn al lui Stieber, Goldheim începe să țîrie, explicînd că „în octombrie 1851 el a fost trimis la Hamburg ca să-l prindă pe Hirsch”. Vom vedea cum același Goldheim este trimis a doua zi la Londra pentru a-l prinde pe același Hirsch. Așadar, același Stieber care susține că a cumpărat de la emigranți, pe bani gheață, arhiva lui Dietz și dosarul original cu procese-verbale susține acum că Hirsch nu poate să fie agent prusian pentru că este emigrant ! Pentru el este sufi-

cient ca cineva să fie emigrant pentru ca, în funcție de necesitate, Stieber să garanteze fie venalitatea lui absolută, fie incoruptibilitatea lui absolută. Și nu este oare Fleury, pe care însuși Stieber, la ședința din 3 noiembrie, îl denunță ca agent de poliție, nu este oare și acest Fleury un emigrant politic?

După ce în dosarul său original cu procese-verbale s-au produs tot felul de breșe, la 27 octombrie Stieber declară, cu o clasică nerușinare, că „*el este mai convins ca oricînd de autenticitatea dosarului cu procese-verbale*”.

La ședința de la 29 octombrie, expertul confruntă scrisorile lui Liebknecht și Rings, predate de Birnbaum și Schmitz, cu dosarul proceselor-verbale și declară că semnăturile din acest dosar sînt false.

În rechizitoriul său, d-l prim-procuror Seckendorf declară :

„Datele din dosarul proceselor-verbale corespund cu cele obținute pe altă cale. Numai că parchetul se află în absolută imposibilitate de a dovedi autenticitatea dosarului”.

Acest dosar este autentic, dar dovezile de autenticitate lipsesc. Un Nou testament ! Seckendorf spune în continuare :

„Apărarea însă a arătat chiar ea că acest dosar, cel puțin, conține mult adevăr, întrucît în el găsim informații în legătură cu activitatea lui Rings, despre care pînă acum nu știa nimeni nimic.”

Dacă pînă acum nu știa nimeni nimic despre activitatea lui Rings, dosarul cu procese-verbale nu ne dă nici un fel de informații în această privință. Ceea ce se spune acolo despre activitatea lui Rings nu putea să constituie o mărturie menită să confirme *conținutul* dosarului cu procese-verbale, iar în ce privește forma lui, ele dovedeau că semnătura unuia dintre membrii „partidului lui Marx” a fost *de fapt* plastografiată. Așadar, cele spuse despre Rings dovedesc, după cum se exprimă Seckendorf, „că acest dosar, cel puțin, conține mult adevăr”, și anume *un adevărat fals*. Parchetul general (reprezentat prin Saedt-Seckendorf) și direcția poștei au deschis, împreună cu Stieber, o scrisoare adresată lui Kothes. Prin urmare, ei știau data sosirii lui, știau deci că Stieber a comis un sperjur atunci cînd a afirmat, mai întîi, că curierul a sosit la 17, iar după aceea că a sosit la 10 octombrie, și despre scrisoare a spus mai întîi că a primit-o la 19, iar după aceea că a primit-o la 12 octombrie. Ei erau complicii lui.

La ședința de la 27 octombrie, Stieber a încercat să-și păstreze prezența de spirit, dar în zadar. El se temea că în

orice zi pot veni de la Londra documente demascatoare. Stieber se simțea tare prost și tot atât de prost se simțea și statul prusian întruchipat de el. Demascarea în fața publicului căpăta proporții periculoase. De aceea la 28 octombrie a fost trimis la Londra locotenentul de poliție Goldheim ca să salveze patria. Și ce a făcut el la Londra ? A încercat, cu ajutorul lui Greif și al lui Fleury, să-l determine pe Hirsch să vină la Colonia și, sub numele de *H. Liebknecht*, să întărească sub jurământ autenticitatea dosarului cu procese-verbale. Lui Hirsch i-a fost oferită o pensie de stat în toată regula. Dar el avea instinctul său de polițist, care era tot atât de dezvoltat ca al lui Goldheim. Hirsch știa că nu este nici procuror, nici locotenent de poliție și nici consilier polițienesc și, ca atare, nu are privilegiul sperjurului. El presimțea că va fi lăsat fără nici un sprijin de îndată ce lucrurile vor căpăta o întorsătură defavorabilă. Hirsch nu voia să devină țap * și mai cu seamă țap ispășitor. De aceea el a refuzat categoric. Guvernului creștin german al Prusiei îi rămânea însă gloria de a fi încercat să cumpere un martor mincinos într-un proces penal în care erau în joc capetele compatrioților săi acuzați.

Goldheim, prin urmare, s-a întors la Colonia fără să fi făcut nici o ispravă.

La ședința de la 3 noiembrie, după încheierea rechizitoriului și înainte de a se da cuvântul apărării, Stieber, văzându-se prins între ciocan și nicovală, intervine încă o dată în discuții și declară sub jurământ că

„el a trebuit să procedeze la noi cercetări în legătură cu dosarul cu procese-verbale. El l-a trimis pe locotenentul de poliție Goldheim de la Colonia la Londra și i-a încredințat misiunea de a efectua aceste cercetări. Goldheim a plecat la 28 octombrie și s-a întors la 2 noiembrie. El se află aici“.

La un semn al stăpînului său, își face apariția Goldheim, care declară sub jurământ că,

„odată sosit la Londra, s-a adresat mai întâi locotenentului de poliție Greif, care l-a condus în cartierul Kensington, la agentul de poliție Fleury, acela care i-a predat lui Greif dosarul. Fleury i-a mărturisit acest lucru lui, martorul Goldheim, și a afirmat că el a primit într-adevăr dosarul de la un membru al partidului lui Marx, pe nume *H. Liebknecht*. Fleury a recunoscut fără nici o șovăială chitanța pentru banii primiți pe dosar, semnată de *H. Liebknecht*. El n-a putut să dea de *Liebknecht* la Londra, întrucât, după afirmația lui Fleury, acesta

* Joc de cuvinte : Hirsch — nume de familie, „Hirsch“ — „cerb“. — *Nota red.*

se teama să apară în public. La Londra, el, martorul, a căpătat convingerea că conținutul dosarului, cu excepția citorva erori, este *perfect autentic*. Acest lucru i-a fost confirmat mai cu seamă de agenți ai săi demni de încredere, care au asistat la ședințele asociației lui Marx, dar dosarul acesta nu este dosarul original al proceselor-verbale, ci numai un *caiet de însemnări* în care era consemnat tot ce s-a petrecut la ședințele asociației lui Marx. Cît despre proveniența dosarului, care n-a fost pe deplin clarificată, în această privință există doar două ipoteze valabile. Sau el, după cum ne asigură categoric agentul, a fost întocmit de către Liebknecht, care, pentru a-și ascunde trădarea, a evitat să scrie „cu propria-i mînă, sau, dacă nu, agentul Fleury a primit însemnările pentru dosar de la alți doi prieteni ai lui Marx, emigranții Dronke și Imandt, și, pentru a da o valoare cît mai mare mărfii sale, a prezentat aceste însemnări sub forma unui dosar original cu procese-verbale. Prin agentul de poliție Greif s-a stabilit în mod oficial că Dronke și Imandt s-au întîlnit adeseori cu Fleury... Martorul Goldheim declară că la Londra s-a convins că tot ce s-a spus mai înainte despre ședințele secrete care au avut loc la Marx, despre legăturile dintre Londra și Colonia, despre corespondența secretă etc. corespunde pe deplin adevărului. Pentru a dovedi cît de bine informați sînt și astăzi agenții prusieni de la Londra, martorul Goldheim face cunoscut că la 27 octombrie s-a ținut, la Marx, o ședință strict secretă în cadrul căreia au fost dezbătute măsurile ce urmau să fie luate împotriva dosarului cu procese-verbale, și în special împotriva d-lui consilier de poliție Stieber, care devenise extrem de supărător pentru partidul de la Londra. Hotăririle și documentele respective, spune el, au fost trimise, în cel mai strict secret, avocatului Schneider II. Printre hîrțile trimise acestuia se află și o scrisoare particulară, trimisă de Stieber, în 1848, lui Marx, care se afla pe atunci la Colonia, și pe care acesta o ținea în mare secret, pentru că spera să-l compromită cu ajutorul ei pe martorul Stieber“.

Martorul Stieber se ridică imediat și declară că el i-a scris atunci lui Marx în legătură cu o calomnie infamă, că l-a amenințat cu darea în judecată etc.

„Nimeni în afară de mine și de Marx nu poate ști acest lucru, și el constituie, desigur, cea mai bună dovadă de veracitatea informațiilor primite de la Londra“.

Așadar, după Goldheim, dosarul original cu procese-verbale, abstracție făcînd de părțile sale false, este „*perfect autentic*“. L-a convins de autenticitatea lui mai cu seamă faptul că el nu este un dosar original cu procese-verbale, ci doar „*un caiet de însemnări*“. Dar Stieber? Stieber nu se simte în nici un caz ca un om căzut din nori, ci, dimpotrivă, ca un om căruia i s-a luat o piatră de pe inimă. În ultimul moment, cînd tocmai a fost ascultat ultimul cuvînt al acuzării și primul cuvînt al apărării n-a fost încă rostit, Stieber, cu ajutorul lui Goldheim al său, face ca, într-o clipită, dosarul original cu procese-verbale să se transforme într-un caiet de însemnări.

Dacă doi polițiști se acuză între ei că umblă cu minciuna, nu dovedesc ei prin aceasta că slujesc amândoi adevărul? Stieber se folosește de Goldheim pentru a-și acoperi retragerea.

Goldheim se jură că, „odată sosit la Londra, s-a adresat mai întâi locotenentului de poliție Greif, care l-a condus în cartierul Kensington, la agentul de poliție Fleury”. Cine n-ar jura, după toate astea, că bietul Goldheim, împreună cu locotenentul de poliție Greif, și-au sleit pur și simplu puterile pînă ce au ajuns la Fleury, în îndepărtatul cartier Kensington? Dar locotenentul de poliție Greif locuiește în casa agentului de poliție Fleury, și anume cu un etaj mai sus, așa că, de fapt, nu Greif l-a condus pe Goldheim la Fleury, ci, dimpotrivă, Fleury l-a condus pe Goldheim la Greif.

„Agentul de poliție Fleury din cartierul Kensington!” Cită precizie! Vă mai puteți îndoi, în acest caz, de dragostea de adevăr a guvernului prusian, care își denunță propriii săi agenți, arată cum îi cheamă și unde locuiesc și îi dă astfel de gol? Dacă dosarul cu procese-verbale reprezintă un fals, atunci adresați-vă numai „agentului de poliție Fleury din Kensington”. Minunat! Adresați-vă lui Pierre, secretarul particular din arondismentul al 13-lea. Fiindcă, dacă vrei să desemnezi în mod exact un individ sau altul, atunci nu spui numai numele lui, ci și prenumele. Nu *Fleury*, ci *Charles Fleury*. Trebuie arătat cu ce se îndeletnicește în văzul tuturor acest individ, iar nu ce profesiune practică pe ascuns. Așadar, *negustorul Charles Fleury*, iar nu agentul de poliție Fleury. Și, dacă vrei să spui unde locuiește, atunci trebuie să indici nu numai cartierul respectiv din Londra, care, la drept vorbind, este mare cît un întreg oraș, ci cartierul, strada și numărul casei. Așadar, nu agentul de poliție Fleury din Kensington, ci *negustorul Charles Fleury, 17, Victoria road, Kensington*.

Dar „locotenentul de poliție Greif” este, cel puțin, spus pe șleau. Totuși, dacă locotenentul de poliție Greif este repartizat la ambasada din Londra și din locotenent devine attaché, * atunci este vorba de un attachement ** care nu are nimic de-a face cu justiția. Pornirile inimii sînt totuna cu glasul soartei.

Așadar, după cum încearcă să ne asigure locotenentul de poliție Goldheim, agentul de poliție Fleury ne asigură că dînsul a primit dosarul de la un om care într-adevăr l-a asigurat că el este H. Liebknecht și care i-a dat chiar lui Fleury

* — atașat. — *Nota trad.*

** — atașament. — *Nota trad.*

o chitanță. Numai că Goldheim n-a putut „pune mâna” pe acest H. Liebknecht la Londra. Goldheim ar fi putut, în acest caz, să rămână liniștit la Colonia, căci asigurările d-lui consilier de poliție Stieber nu devin mai solide prin faptul că ele ne sînt prezentate numai sub forma asigurărilor date de locotenentul de poliție Goldheim, autentificate de locotenentul de poliție Greif, căruia, la rîndul său, agentul de poliție Fleury îi face serviciul de a-i autentifica și el asigurările.

Fără a se lăsa descurajat de experiența sa puțin îmbucurătoare de la Londra, Goldheim, cu marea capacitate de convingere care-l caracterizează și care la el trebuie să țină loc capacității de a raționa, s-a convins „pe deplin” că „tot” ce a declarat Stieber sub jurămînt despre „partidul lui Marx”, despre legăturile lui cu Colonia etc. „corespunde pe de-a-ntregul realității”. Și nici acum, după ce subalternul său Goldheim i-a prezentat un *testimonium paupertatis**, nici acum nu este acoperit d-l consilier de poliție Stieber? Prin felul său de a face declarații cu jurămînt, Stieber a obținut un singur rezultat: el a dat peste cap ierarhia prusacă. Nu-l credeți pe d-l consilier de poliție? Bine. El s-a compromis. Dar în acest caz îl veți crede pe locotenentul de poliție. Nu-l credeți pe locotenentul de poliție? Atunci e și mai bine. În acest caz nu vă mai rămîne decît să-l credeți cel puțin pe agentul de poliție, alias *mouchardus vulgaris*** . Asemenea eretică confuzie de idei ne oferă *Stieber, amatorul de jurăminte*.

După ce, pînă acum, Goldheim ne-a făcut dovada că, așa cum s-a convins și el la Londra, dosarul original cu procese-verbale nu există, iar în ce privește existența lui H. Liebknecht el nu poate decît să constate că la Londra nu se poate „pune mâna” pe el; după ce s-a convins tocmai în felul acesta că „toate” declarațiile lui Stieber cu privire la „partidul lui Marx” corespund „pe de-a-ntregul realității”, el este, în sfîrșit, nevoit ca, în afară de aceste argumente negative, care, după părerea lui Seckendorf, conțin „mult adevăr”, să prezinte și un argument pozitiv, menit să arate „cît de bine informații sînt și astăzi agenții prusieni de la Londra”. Ca dovadă el citează faptul că la 27 octombrie „s-a ținut la Marx o ședință strict secretă”. La această ședință strict secretă au fost dezbătute măsurile care urmau să fie luate împotriva dosarului cu procese-verbale și a „extrem de supărătorului” consilier de

* — certificat de paupertate. — *Nota trad.*

** — cu alte cuvinte pe spionul ordinar. — *Nota trad.*

poliție Stieber. Decretele și hotărârile respective „au fost trimise, în cel mai strict secret, avocatului Schneider II”.

Cu toate că la această ședință au fost de față și agenți prusieni, drumul pe care l-au luat scrisorile le-a rămas totuși „absolut necunoscut”, așa că poșta, în ciuda tuturor eforturilor, nu le-a putut reține. Face să ascultați, pe sub îmbătrânite bolți, țîriitul melancolic al greierului * : „Scrisorile și documentele respective au fost trimise, în cel mai strict secret, avocatului Schneider II”. În cel mai strict secret pentru agenții secreți ai lui Goldheim.

Inchipuitele hotărâri cu privire la dosarul cu procese-verbale nu puteau fi luate într-o ședință absolut secretă ținută la Marx în ziua de 27 octombrie, pentru că el încă de la 25 octombrie trimisese datele principale cu privire la falsitatea dosarului cu procese-verbale nu lui Schneider II, ci d-lui von Hontheim.

Că, în general, au fost trimise documente la Colonia, asta i-o șoptește poliției nu numai conștiința ei necurată. La 29 octombrie, Goldheim a sosit la Londra, iar la 30 octombrie el a găsit în „Morning Advertiser”, „Spectator”, „Examiner”, „Leader” și „People’s Paper” o declarație semnată de Engels, Freiligrath, Marx și Wolff **, în care aceștia atrag atenția publicului englez asupra dezvăluirilor ce vor fi făcute de către apărare în legătură cu forgery, perjury, falsification of documents ***, într-un cuvînt cu privire la infamiile poliției prusiene. Expedierea documentelor a fost ținută „alît de secret”, încît „partidul lui Marx”, în mod oficial, a adus acest lucru la cunoștința publicului englez, ce-i drept abia la 30 octombrie, după ce Goldheim sosise la Londra, iar documentele ajunseră la Colonia.

Cu toate acestea, și la 27 octombrie au fost trimise documente la Colonia. De unde a aflat acest lucru atotștiutoarea poliție prusiană ?

Poliția prusiană nu a acționat atît de secret ca „partidul lui Marx”. Dimpotrivă, cu cîteva săptămîni înainte și în văzul tuturor, ea a postat în fața casei lui Marx doi dintre copiii ei, care-l supravegheau, din stradă, du soir jusqu’au matin, du matin jusqu’au soir **** și-l urmăreau pas cu pas. Și iată că la 27 octombrie Marx a legalizat în mod oficial la o judecătorie

* Joc de cuvinte, bazat pe consonanța cuvîntului „Heimchen” — „greier” cu numele Goldheim. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 403—404. — *Nota red.*

*** — falsul, sperjurul, contrafacerea de documente. — *Nota trad.*

**** — din seară pînă-n zori și din zori pînă-n seară. — *Nota trad.*

de poliție absolut publică din Marlborough street, în prezența reporterilor ziarelor engleze, documentele absolut secrete care conțineau mostre de caligrafia autentică a lui Liebknecht și Rings, precum și declarațiile făcute de patronul circiumii „Crown” în legătură cu data ținerii adunărilor. Îngerii păzitori prusieni s-au ținut după el de la locuința sa pînă în Marlborough street și din Marlborough street înapoi pînă la locuința sa și apoi de la locuința sa pînă la poștă. Ei au dispărut numai cînd Marx a pornit în secret spre judecătorul de poliție din cartier pentru a-i cere să emită un ordin de arestare împotriva celor doi „adepti” ai săi.

De altfel, guvernul prusian mai dispunea de încă o cale. Iată despre ce este vorba : documentele autentificate la 27 octombrie și datate 27 octombrie au fost trimise de Marx la Colonia direct prin poștă, pentru a apăra astfel de ghearele vulturului prusac *duplicatul* lor, expediat în cel mai strict secret. Așadar, poșta și poliția din Colonia știau că niște documente datate 27 octombrie au fost expediate de Marx, și Goldheim nu avea nevoie să se deplaseze la Londra pentru a descoperi acest secret.

Goldheim simte că el trebuie să arate, în fine, ceva, adică ce „anume” s-a hotărît, „în ședința strict secretă de la 27 octombrie”, să i se trimită lui Schneider II, și el arată că acest ceva este scrisoarea adresată de către Stieber lui Marx. Din păcate însă, Marx n-a trimis această scrisoare la 27, ci la 25 octombrie, și nu lui Schneider II, ci d-lui von Hontheim. Dar de unde știa poliția că Marx păstrează încă scrisoarea lui Stieber și că vrea s-o trimită apărării? Să-l lăsăm totuși pe Stieber să ia din nou cuvîntul.

Stieber speră să-l împiedice, prin praevenire *, pe Schneider II să dea citire acestei scrisori extrem de „neplăcute” pentru el. Dacă Goldheim spune că scrisoarea mea se află la Schneider II și, pe deasupra, că acesta a primit-o datorită „legăturilor sale criminale cu Marx” — își face Stieber socoteala — înseamnă că Schneider II va distruge scrisoarea pentru a dovedi că agenții lui Goldheim sînt greșit informați și că, în ce-l privește, nu se află în legături criminale cu Marx. De aceea Stieber se ridică repede, redă în mod denaturat conținutul scrisorii și încheie cu uimitoarea exclamație : „Nici un om în afară de mine și de Marx nu poate ști acest lucru, ceea ce constituie, desigur, cea mai bună dovadă de veracitatea informațiilor primite de la Londra”.

* — acțiune preventivă. — Nota trad.

Stieber are o metodă a lui proprie de a ține ascunse secrete care nu-i convin. Dacă nu vorbește el, atunci trebuie să tacă toată lumea. De aceea, în afară de el și de o anumită damă în vîrstă, „nimeni nu poate ști” că odinioară el a trăit în apropiere de Weimar ca *homme entretenu**. Dar dacă Stieber avea toate motivele să facă totul pentru ca nimeni în afară de Marx să nu știe nimic despre scrisoare, Marx, în schimb, avea toate motivele să facă în așa fel ca toată lumea să afle despre ea, afară de Stieber. Acum știm care este *cea mai bună dovadă* de veracitatea informațiilor primite de la Londra. Cum o fi arătînd atunci cea mai proastă dovadă a lui Stieber?

Dar Stieber comite iarăși, cu bună știință, un sperjur cînd spune: „nici un om în afară de mine și de Marx nu poate ști acest lucru”. El știa că nu Marx, ci un alt redactor al „Noii gazete renane” a răspuns la scrisoarea lui³⁰⁴. În orice caz, „un om în afară de el și de Marx”. Pentru ca acest lucru să fie cunoscut de și mai mulți oameni, redăm aici cuprinsul acestei scrisori:

În nr. 77 al „Noii gazete renane” a apărut o corespondență din Frankfurt pe Main, datată 21 decembrie, care conține o minciună sfruntată, și anume că eu m-aș fi dus la Frankfurt în calitate de spion polițienesc pentru ca, sub aparența unui om cu principii democratice, să dau de urma ucigașilor ducelui Lichnovski și ai generalului Auerswald. Pe ziua de 21 eu am fost într-adevăr la Frankfurt, unde am stat doar o singură zi, roslul călătoriei mele fiind, după cum se poate vedea din alăturatul document, să aranjez o chestiune particulară a d-nei von Schwesler, care locuiește în acest oraș; m-am întors de mult la Berlin, unde mi-am reluat de multă vreme activitatea mea de avocat. De altfel vă atrag atenția asupra dezmințirii oficiale în legătură cu această chestiune, publicată în „Frankfurter Oberpostamts-Zeitung” nr. 338 din 21 decembrie și în nr. 248 al ziarului local „National-Zeitung”. Cunoșcînd respectul dv. pentru adevăr, îmi permit să sper că veți publica de îndată în gazeta dv. dezmințirea alăturată și, potrivit obligațiilor dv. legale, îmi veți indica numele celui ce v-a dat această informație mincinoasă, întrucît nu pot lăsa nepedepsită o asemenea calomnie; în caz contrar, cu tot regretul, voi fi nevoit să iau eu însumi măsuri împotriva unei redacții care se bucură de toată considerația.

Cred că, în ultima vreme, democrația nu datorează nimănui mai mult decît *mie*. Eu sînt acela care am smuls din plasa justiției penale sute de democrați puși sub acuzare. Eu sînt acela care, încă din vremea cînd în localitate fusese introdusă starea de asediu, cînd lași și jalnicii pigmei (așa-zișii democrați) dezertaseră de mult de pe cîmpul de bătălie, am înfruntat cu neînfricare și perseverență autoritățile și continuu să fac și azi la fel. Dacă niște organe democratice se comportă astfel față de mine, acest lucru este prea puțin încurajator pentru continuarea eforturilor de pînă acum.

* — întreținut. — *Nota trad.*

Dar ceea ce este mai minunat în cazul de față este obtuzitatea organelor democratice. Zvonul că m-aș fi dus la Frankfurt în calitate de agent de poliție a fost lansat mai întâi de „Neue Preussische Zeitung“, această faimoasă publicație a reacțiunii, cu scopul de a-mi submina activitatea mea de avocat, care a devenit atât de incomodă pentru ea. Celelalte ziare berlineze au dezmințit de mult acest zvon. Publicațiile democratice sînt însă destul de mărginite ca să repete o asemenea minciună stupidă. Dacă aș fi vrut să mă duc la Frankfurt ca spion, atunci e clar că nu s-ar fi scris dinainte despre asta în toate ziarele; și ce nevoie avea Prusia să trimită un funcționar de poliție la Frankfurt, unde se află destui funcționari pricepuți în materie? Imbecilitatea a fost întotdeauna latura slabă a democrației, în timp ce adversarii obțineau victorii prin abilitatea lor.

O minciună tot atât de infamă este și afirmația potrivit căreia, cu ani în urmă, am fost spion polițienesc în Silezia. Pe atunci eu eram funcționar de poliție, oficial angajat, și îmi făceam datoria ca atare. Pe seama mea au fost răspindite cele mai josnice minciuni. Să poftescă cineva să dovedească că am încercat să-i intru sub piele. Fiecare poate să mintă și să spună ce vrea. Aștept deci de la dv., pe care vă consider o persoană onestă și onorabilă, un răspuns grabnic și satisfăcător. Ziarele democratice de la noi s-au discreditat prin nenumăratele lor minciuni și cred că nu vreți să ajungeți și dv. în aceeași situație.

Al dv. devotat,
Stieber, doctor în drept etc.,

Berlin, Ritterstrasse, 65

Berlin, 26 decembrie 1848

Dar de unde știa Stieber că scrisoarea lui a fost trimisă de Marx la 27 octombrie lui Schneider II? Ea a fost trimisă, însă nu la 27, ci la 25 octombrie, și nu lui Schneider II, ci lui von Hontheim. El nu știa, prin urmare, decît că scrisoarea asta mai există încă și bănuia că Marx va comunica conținutul ei unuia dintre apărători. Dar pe ce se baza o asemenea bănuială? Cînd a sosit la Londra „Kölnische Zeitung“ cu de poziția făcută de Stieber la 18 octombrie în legătură cu Cherval, Marx a trimis spre publicare ziarelor „Kölnische Zeitung“, „Berliner National-Zeitung“ și „Frankfurter Journal“ o declarație, datată 21 octombrie, în a cărei parte finală îl amenința pe Stieber cu scrisoarea lui, pe care continua s-o păstreze. Pentru a asigura caracterul „strict secret“ al scrisorii, Marx publică chiar el o declarație prin care face cunoscută existența ei. Datorită lașității presei germane declarația nu apare, însă din acest moment poșta prusiană — iar o dată cu poșta prusiană, și Stieber al ei — a căpătat cuvenita informație.

Ce vești a adus atunci de la Londra ȋriitorul Goldheim ?

Că Hirsch nu jură strîmb, că H. Liebknecht nu are o existență „palpabilă” și că dosarul original cu procese-verbale e departe de a fi ceea ce se pretinde că este, că atotștiutorii agenți de la Londra știu tot ce a publicat „partidul lui Marx” în presa londoneză. Pentru a salva onoarea agenților prusieni, Goldheim le atribuie lor sărăcăcioasele informații scoase * din scrisorile deschise și sustrase de ei.

În ședința de la 4 noiembrie, după ce Schneider II l-a făcut praf pe Stieber cu dosarul lui cu procese-verbale și a dovedit că acesta se face vinovat de fals și sperjur, Stieber se ridică pentru ultima oară și dă expresie indignării sale fără margini. S-a ajuns pînă acolo cu îndrăzneala, spune el plin de revoltă, că pînă și d-l Wermuth, directorul de poliție Wermuth, este acuzat de sperjur. Stieber s-a întors deci din nou la scara ierarhică ortodoxă, la linia ascendentă. Mai înainte el se mișca în linie eterodoxă, în linie descendentă. Dacă nu vor să-l creadă pe el, consilierul de poliție, atunci să-l creadă pe locotenentul său de poliție ; și dacă nu pe locotenentul de poliție, atunci pe agentul de poliție al acestui locotenent ; și dacă nu pe agentul Fleury, atunci, în orice caz, pe subagentul Hirsch. Acum procedează tocmai invers. El, care e *consilier de poliție*, poate c-o fi jurat strîmb ; dar Wermuth, care e *director de poliție*, să fie el în stare de așa ceva ? E de necrezut ! În supărarea sa, el îl laudă pe Wermuth cu o amărăciune crescîndă **, tratează pe cei de față cu Wermuth curat, cu Wermuth ca om, cu Wermuth ca avocat, Wermuth ca tată de familie, cu Wermuth ca director de poliție, cu Wermuth for ever ***.

Chiar și acum, în ședință publică, Stieber încearcă să-i țină pe acuzați au secret **** și să ridice o barieră între apărare și materialul destinat apărării. El îl acuză pe Schneider II de „legături criminale” cu Marx. Prin aceasta, spune Stieber, Schneider comite un atentat împotriva celor mai înalte autorități prusiene. Pînă și Göbel, președintele curții cu juri, pînă și el se simte stîngenit de presiunea lui Stieber. Și vrînd-nevrînd el este nevoit, fie și într-o formă destul de lașă și de slugarnică, să-l sfichiuiască din cînd în cînd pe Stieber. Dar

* Joc de cuvinte, bazat pe consonanța dintre cuvîntul „aufgestieberte” — „scoase” și numele Stieber. — *Nota red.*

** Joc de cuvinte : „Wermuth” înseamnă și „amărăciune”, „pelin”, „vin-pelin”. — *Nota red.*

*** — în vecii vecilor. — *Nota trad.*

**** — la secret, complet izolați. — *Nota trad.*

Stieber are și el, în felul său, dreptate. Căci nu numai el, personal, este țintuit la stîlpul infamiei, ci o dată cu el și parchetul, tribunalul, poșta, guvernul, prezidiul poliției din Berlin, ministerele, ambasada prusiană de la Londra, într-un cuvînt întregul stat prusian, cu dosarul original cu procese-verbale în mîină.

D-lui Stieber îi este permis acum să publice răspunsul la scrisoarea lui din partea „Noii gazete renane”.

Dar să ne întoarcem încă o dată la Londra, împreună cu Goldheim.

Așa cum Stieber nu știe încă unde se află Cherval și cine este propriu-zis acest Cherval, tot așa și *proveniența* dosarului cu procese-verbale, după cum reiese din depoziția făcută de Goldheim (la ședința de la 3 noiembrie), nu este încă pe deplin clarificată. Pentru clarificarea ei, Goldheim emite două ipoteze.

„Există — spune el — doar două căi de explicare a provenienței, care n-a fost încă pe deplin clarificată, a dosarului. El, după cum ne asigură categoric agentul, sau a fost într-adevăr întocmit de Liebknecht, care, pentru a-și ascunde trădarea, a evitat să folosească caligrafia sa obișnuită”.

W. Liebknecht, precum se știe, face parte din „partidul lui Marx”. Dar tot atît de bine se știe că semnătura Liebknecht din dosarul cu procese-verbale nu aparține lui W. Liebknecht. De aceea, la ședința din 27 octombrie, Stieber declară sub jurămint că această caligrafie nu aparține lui W. Liebknecht, ci unui alt Liebknecht, unui oarecare H. Liebknecht. El a aflat de existența acestui alter ego, dar nu ne poate spune din ce sursă provin informațiile sale. Goldheim declară sub jurămint : „Fleury a afirmat că a primit într-adevăr dosarul de la un membru al «partidului lui Marx», pe nume H. Liebknecht”. În continuare Goldheim declară că „el n-a putut pune mîna pe acest H. Liebknecht la Londra”. Atunci ce *semne de existență* a dat pînă acum H. Liebknecht, cel descoperit de Stieber, lumii în general și locotenentului de poliție Goldheim în special ? Nici un alt semn de existență în afară de *caligrafia* sa din dosarul original cu procese-verbale ; dar acum Goldheim declară că „Liebknecht a evitat să se folosească de caligrafia sa obișnuită”.

Pînă acum H. Liebknecht n-a existat decît prin caligrafia sa. Acum însă nu mai rămîne nimic din el, nici caligrafia și nici măcar punctul de pe „i”. Dar de unde știe Goldheim că H. Liebknecht, a cărui existență îi este cunoscută din caligra-

fia dosarului cu procese-verbale, are o caligrafie diferită de aceea a dosarului cu procese-verbale rămîne deocamdată un secret al lui Goldheim. Dacă Stieber își are minunile lui, de ce să nu le aibă și Goldheim pe ale lui ?

Goldheim uită că șeful său Stieber a și confirmat, sub prestare de jurământ, existența lui H. Liebknecht și că el însuși a declarat, cu puțin mai înainte, același lucru tot sub prestare de jurământ. Dar chiar în clipa cînd jură că H. Liebknecht există, el își amintește că H. Liebknecht nu este decît un expedient necesar al lui Stieber, o minciună dictată de nevoie, iar nevoia nu cunoaște legi. El își amintește că în realitate nu există decît un singur Liebknecht, W. Liebknecht; dar, dacă el într-adevăr există, atunci semnătura din dosarul cu procese-verbale este falsă. El nu are curajul să recunoască că Hirsch, subagentul lui Fleury, o dată cu falsul dosar cu procese-verbale, a confecționat și o iscălitură falsă. De aceea el emite ipoteza : „Liebknecht a evitat să se folosească de propria lui caligrafie”. Să emitem și noi o ipoteză : Pe vremuri Goldheim a falsificat o dată niște bancnote. El a fost deferit justiției și s-a dovedit că semnătura care figura pe bancnotă nu era aceea a directorului băncii. Să nu mi-o luați în nume de rău, domnilor, va spune Goldheim, să nu mi-o luați în nume de rău ! Bancnota este autentică. Ea emană de la însuși directorul băncii. Dacă semnătura nu-i aparține chiar lui, ci a fost falsificată de cineva, ce legătură are asta cu problema în discuție ? „Se vede că el a evitat să se folosească de propria lui caligrafie”.

Sau, continuă Goldheim, în caz că ipoteza cu Liebknecht este falsă :

„Sau agentul Fleury a obținut însemnări pentru acest dosar de la alți doi prieteni ai lui Marx — emigranții Dronke și Imandt — și, pentru a da o valoare mai mare mărfii sale, le-a prezentat sub forma unui dosar original cu procese-verbale. S-a stabilit, doar, în mod oficial, prin locotenentul de poliție Greif, că Dronke și Imandt se întilneau adeseori cu Fleury”.

Sau ? De unde vine acest „sau” ? Dacă un dosar cum e dosarul original cu procese-verbale este semnat de trei persoane, și anume de Liebknecht, Rings și Ulmer, nimeni nu va deduce de aici că „el e opera lui Liebknecht” sau a lui Dronke și Imandt, ci că e opera lui Liebknecht sau a lui Rings și Ulmer. Nu cumva nenorocitul de Goldheim, care, în sfîrșit, s-a ridicat și el pînă la judecata disjunctivă — sau, sau — o să spună și el : „Rings și Ulmer au evitat să se folosească de

propria lor caligrafie" ? Goldheim însuși consideră necesar să dea o nouă întorsătură procesului.

Dacă dosarul original cu procese-verbale nu este opera lui Liebknecht, așa cum afirmă agentul Fleury, înseamnă că el a fost alcătuit chiar de Fleury, dar însemnările respective au fost obținute de la Dronke și Imandt, care, așa cum a stabilit în mod oficial locotenentul de poliție Greif, se întâlneau adeseori cu Fleury.

„Pentru a da o valoare mai mare mărfii sale”, spune Goldheim, Fleury prezintă însemnările sub forma unui dosar original cu procese-verbale. El nu numai că comite un fals, dar plăsmuiește semnături. Și face toate acestea „pentru a da o valoare mai mare mărfii sale”. Un om atât de conștiincios cum este acest agent prusian, care din lăcomie de câștig confecționează procese-verbale și plăsmuiește semnături, este, în orice caz, incapabil să confecționeze însemnări false. Aceasta este concluzia la care ajunge Goldheim.

Dronke și Imandt au venit la Londra abia în aprilie 1852, după ce au fost expulzați de către autoritățile elvețiene. Dar o treime din dosarul original cu procese-verbale constă din procesele-verbale din luna ianuarie, februarie și martie 1852. Prin urmare, o treime din acest dosar a fost alcătuită, în orice caz, de către Fleury fără Dronke și Imandt, deși Goldheim se jură că dosarul a fost alcătuit de Liebknecht sau de Fleury, însă pe baza însemnărilor făcute de Dronke și Imandt. Goldheim declară toate acestea sub jurământ, dar Goldheim, deși nu este Brutus, este totuși Goldheim.

Dar s-ar putea de asemenea presupune că Dronke și Imandt i-au furnizat lui Fleury însemnările începând din aprilie, căci, după cum jură Goldheim, „s-a stabilit în mod oficial, prin locotenentul de poliție Greif, că Dronke și Imandt se întâlneau adeseori cu Fleury”.

Să revenim la aceste întâlniri.

La Londra, după cum am spus mai înainte, Fleury nu era cunoscut ca agent de poliție prusian, ci ca negustor din City, ba chiar ca negustor democrat. El era originar din Altenburg și a venit la Londra ca emigrant politic ; aici s-a căsătorit, ulterior, cu o englezoaică dintr-o familie foarte onorabilă și foarte înstărită și a dus, în aparență, o viață retrasă împreună cu soția și socrul său, un bătrîn industriaș, adept al sectei *quakerilor*. La 8 sau 9 octombrie, Fleury a început „să se întâlnească adeseori” cu Imandt, acesta în calitate de profesor. Dar, potrivit declarației rectificate a lui Stieber, dosarul ori-

ginal cu procese-verbale a ajuns la Colonia la 10 octombrie, iar după ultima declarație a lui Goldheim — la 11 octombrie. Așadar Fleury, în momentul în care Imandt, care pînă atunci îi fusese complet necunoscut, i-a dat prima lecție de limba franceză, nu numai că legase în marochin roșu dosarul original cu procese-verbale, dar îl și predase curierului special ca să-l ducă la Colonia. Iată cum a alcătuit Fleury, pe baza însemnărilor lui Imandt, dosarul său cu procese-verbale. Pe Dronke însă Fleury l-a văzut o *singură dată*, cu totul întâmplător, la Imandt, și abia la 30 octombrie, cînd dosarul original cu procese-verbale revenise de mult la starea sa inițială de inexistență.

Așadar, guvernul creștin-german nu se mulțumește cu forțarea sertarelor de birou, cu șterpelirea de hîrtii străine, cu estorcarea de depoziții false, cu născocirea de comploturi fictive, cu confecționarea de documente false, cu jurăminte strîmbe și cu încercarea de a obține prin corupere mărturii mincinoase, într-un cuvînt cu tot ceea ce i-ar putea ajuta la condamnarea acuzaților de la Colonia. El încearcă totodată să arunce un vâl de suspiciuni infamante asupra prietenilor de la Londra ai acuzaților, pentru a-l scoate basma curată pe Hirsch al său, despre care Stieber spunea sub prestare de jurămînt că nu-l cunoaște, iar Goldheim că nu e agent de poliție.

Pe ziua de vineri 5 noiembrie londonezii au putut citi în „Kölnische Zeitung” o dare de seamă asupra ședinței de la 3 noiembrie a curții cu juri, în cadrul căreia a fost ascultată depoziția lui Goldheim. S-a pornit de îndată la căutarea de informații despre Greif și chiar în aceeași zi s-a aflat că el locuiește la Fleury. În acest timp, Dronke și Imandt iau cu ei „Kölnische Zeitung” și se duc la Fleury. Îl pun să citească depoziția lui Goldheim. El pălește, încearcă să se stăpînească, face pe miratul și se declară gata să depună mărturie împotriva lui Goldheim în fața unui magistrat englez. Dar înainte de asta trebuie să vorbească și cu avocatul său. Se fixează o întrevedere pentru după-amiaza zilei următoare, sîmbătă 6 noiembrie. Fleury promite că va aduce la această întrevedere o declarație definitivă, autenticată oficial. El, bineînțeles, n-a venit. De aceea Imandt și Dronke s-au dus sîmbătă seara la locuința lui, unde au găsit următorul bilet adresat lui Imandt :

„Cu ajutorul avocatului s-a aranjat totul; restul se va face de îndată ce va fi găsită persoana. Avocatul a și expediat totul astăzi. Afacerea asta a făcut să fie necesară prezența mea la City. Veniți mâine pe la mine; sint acasă toată după-amiaza pînă la ora 5. Fl.“

Pe cealaltă parte a biletului se află un postscriptum :

„Chiar acum am sosit acasă, dar a trebuit să plec împreună cu d-l Werner și soția mea, lucru de care *vă puteți convinge* mâine. Scrieți-mi la ce oră vreți să veniți“.

Imandt i-a lăsat următorul răspuns :

„Sînt foarte surprins că nu vă găsec acum acasă, mai ales că nu v-ați prezentat la întîlnirea stabilită pentru azi după-amiază. Trebuie să vă mărturisesc că împrejurările care s-au creat mi-au permis să-mi formez de pe acum o părere despre dv. Dacă aveți interes să-mi schimb părerea, veniți la mine, cel mai tîrziu mîine dimineață, deoarece nu vă pot garanta că calitatea dv. de spion polițienesc prusian nu va deveni subiect de discuție pentru ziarele engleze. Imandt“.

Dar Fleury nu și-a făcut apariția nici duminică dimineața. În seara aceleiași zile, Dronke și Imandt s-au dus din nou la el, cu intenția de a-i da să înțeleagă că încrederea lor a fost numai pentru moment zdruncinată și în felul acesta să obțină de la el o declarație. După numeroase ezitări și tergiversări, declarația a fost întocmită. Fleury a șovăit îndeosebi cînd i s-a atras atenția că, semnînd documentul, trebuie să-și scrie nu numai numele, ci și prenumele. Declarația suna, textual, precum urmează :

Către redacția lui „Kölnische Zeitung“.

Subsemnatul declar că îl cunosc pe d-l Imandt de aproximativ o lună, de cînd îmi dă lecții de franceză, iar pe d-l Dronke l-am văzut pentru prima oară sîmbătă 30 octombrie a.c. ;

nici unul dintre ei nu mi-a făcut vreo confidență în legătură cu dosarul de procese-verbale care figurează în procesul de la Colonia ;

nu cunosc nici o persoană cu numele de Liebknecht și n-am avut niciodată vreun fel de legătură cu ea.

Londra, 8 noiembrie 1852, Kensington

Charles Fleury

Dronke și Imandt erau, firește, convinși că Fleury va da dispoziție celor de la „Kölnische Zeitung“ să nu primească nici o declarație cu semnătura lui. De aceea ei n-au trimis această declarație la „Kölnische Zeitung“, ci avocatului Schneider II, care însă a primit-o cînd procesul era într-o fază prea avansată pentru a se mai putea folosi de ea.

Fleury, chiar dacă nu este o Fleur de Marie ³⁰⁵ a prostituateilor polițiste, este totuși o floare * care va înflori, chiar dacă florile ei nu vor fi decît niște fleurs-de-lys **.

Povestea dosarului cu procese-verbale însă nu s-a terminat.

Sîmbătă 6 noiembrie, W. Hirsch din Hamburg a declarat sub prestare de jurămint, în fața judecătorului de poliție din Bow street, Londra, că el însuși, sub conducerea lui Greif și Fleury, a fabricat dosarul original cu procese-verbale care figurează în procesul comuniștilor de la Colonia.

Așadar este vorba mai întîi de un dosar original cu procese-verbale ale „partidului lui Marx”, apoi de un caiet de însemnări al spionului Fleury și, în sfîrșit, de un fabricat al poliției prusiene, simplu fabricat polițienesc, fabricat polițienesc sans phrase ***.

Chiar în ziua cînd Hirsch trăda judecătorului de poliție englez din Bow street secretul dosarului original cu procese-verbale, în casa lui Fleury din cartierul Kensington un alt reprezentant al statului prusian era ocupat cu împachetarea, în mușama tare, nu a unor documente furate, și nici fabricate și, în general, nu a unor documente, ci a propriului său calabalic. Această pasăre era tocmai Greif ****, persoană cunoscută nouă de la Paris, curierul special de la Colonia, șeful agenților de poliție prusieni de la Londra, dirijorul oficial al acestei întregi mistificări, locotenentul de poliție repartizat ambasadei prusiene cu titlul de atașat. Greif a primit ordin din partea guvernului prusian să părăsească imediat Londra. Nu mai era timp de pierdut.

Așa cum la sfîrșitul unui spectacol de operă decorurile din planul al doilea — care pînă atunci stau ascunse în culise, dispuse în amfiteatru — strălucesc deodată la lumina focurilor bengale și îți iau ochii cu contururile lor strălucitoare, tot așa la sfîrșitul acestei tragicomedii polițiste prusiene și se înfățișează, dispuse în amfiteatru, atelierele ascunse în care a fost confecționat dosarul original cu procese-verbale. Pe treapta cea mai de jos poate fi văzut Hirsch,

* Joc de cuvinte: „fleur” — floare, Fleury — nume de familie. — *Nota red.*

** Fleurs-de-lys [nuferi] sînt numite, în limba populară franceză, literele T.F. (travaux forcés, muncă silnică) aplicate cu fierul roșu pe corpul criminalilor. Cit de bine l-a caracterizat Marx pe acest individ reiese din supliment (vezi, mai departe, cap. VIII, nr. 1) ³⁰⁶. *Nota lui Engels la ediția din 1885.*

*** — pur și simplu. — *Nota trad.*

**** Joc de cuvinte: „Greif” înseamnă și „pajură”, „condor”. — *Nota trad.*

nefericitul copoi polițienesc care lucrează cu plată în acord ; pe treapta următoare se află Fleury, negustorul din City, burghezul spion și agent provocateur ; pe cea de-a treia treaptă — Greif, locotenent de poliție și diplomat, iar pe treapta cea mai de sus — însăși ambasada prusiană, căreia i-a fost repartizat în calitate de atașat. Timp de 6—8 luni de zile, săptămână după săptămână, Hirsch și-a întocmit cu regularitate, în camera sa de lucru și sub ochii lui Fleury, dosarul său original cu procese-verbale. Dar cu un etaj *mai sus* de Fleury locuia locotenentul de poliție prusian Greif, supraveghetorul și inspiratorul lui. Dar Greif însuși își petrecea în mod regulat o parte din zi în localul ambasadei prusiene, unde, la rîndul său, era supravegheat și inspirat de alții. Localul ambasadei prusiene era, prin urmare, adevărata seră în care creștea dosarul original cu procese-verbale *. Greif a fost, așadar, nevoit să dispară. Și a dispărut la 6 noiembrie 1852.

Dosarul original cu procese-verbale nu mai putea fi ținut mai departe, nici măcar sub forma unui caiet de însemnări. El a fost înmormîntat de procurorul Saedt, în replica lui la pledoariile avocaților.

S-a ajuns, așadar, din nou la punctul de la care a pornit Camera superioară de punere sub acuzare a Curții de apel cînd a dispus să se întreprindă noi cercetări, întrucît „*nu există elemente constitutive obiective ale delictului*”.

---

* În ediția din 1853, apărută la Basel, după aceste cuvinte urmau două fraze care în celelalte ediții lipsesc : „De aceea Greif a trebuit să dispară. Rușinea care-l aștepta la Londra a căzut și asupra ambasadei prusiene. — *Nota red.*”

V

Scrisoare de însoțire la „Catehismul roșu”

La ședința din 27 octombrie, inspectorul de poliție *Junkermann* din Crefeld declară că

„a confiscat un pachet cu exemplare din „Catehismul roșu”, care era adresat unui chelner de la un hotel din Crefeld și purta ștampila poștei din Düsseldorf. Tot acolo a găsit și o scrisoare de însoțire fără semnătură, al cărei expeditor n-a fost descoperit”. „*Scrisoarea de însoțire*, după cum observă reprezentantul parchetului, pare a fi scrisă de *mina lui Marx*”.

La ședința din 28 octombrie, expertul (???) Renard ajunge la concluzia că scrisoarea de însoțire este scrisă de mina lui Marx. Această scrisoare sună astfel :

Cetățeni !

Intrucît vă bucurați de deplina noastră încredere, vă trimitem pe această cale 50 de exemplare din „Catehism”, pe care simbătă 5 iunie, la ora 11 seara, va trebui să le strecurați pe sub ușile locuințelor revoluționarilor cunoscuți, de preferință acelea ale muncitorilor.

Contăm cu toată certitudinea pe virtuțile dv. cetățenești și ne așteptăm, ca atare, la executarea acestei dispoziții. Revoluția e mai apropiată decît își închipuie unii. Trăiască revoluția !

Salut și frăție !

Berlin, mai 1852

Comitetul revoluționar

Martorul *Junkermann* declară totodată „că pachetele de care este vorba au fost trimise martorului *Chianella*”.

În perioada de detențiune preventivă a acuzaților de la Colonia, *Polizeipräsidentul Hinckeldey* conduce manevrele ca un comandant suprem. Laurii lui *Maupas* nu-i dau pace.

În dezbaterile judiciare figurează doi directori de poliție, unul viu și altul mort, un consilier de poliție — și acest unul

era Stieber —, doi locotenenți de poliție, dintre care unul face mereu drumul de la Londra la Colonia, iar celălalt de la Colonia la Londra, o puzderie de agenți și subagenți de poliție, unii sub numele lor, iar alții anonimi, heteronimi, pseudonimi, cu și fără coadă, și, în sfârșit, încă un inspector de poliție.

De îndată ce a citit, la Londra, numărul din „Kölnische Zeitung” în care sînt publicate depozițiile făcute de martori la 27 și 28 octombrie, Marx s-a dus la judecătoria de poliție din Marlborough street, a copiat textul scrisorii de însoțire apărut în „Kölnische Zeitung” și a dat spre autentificare această copie; totodată a făcut următoarea declarație, care echivalează cu o depoziție sub prestare de jurămint :

- 1) nu el a scris sus-menționata scrisoare de însoțire ;
- 2) despre existența ei a aflat abia din „Kölnische Zeitung” ;
- 3) *n-a văzut niciodată* așa-zisul „Catehism roșu” ;
- 4) n-a contribuit niciodată și sub nici o formă la răspîndirea lui.

Trebuie spus cu acest prilej că în Anglia o asemenea declarație (declaration) dată în fața instanței, dacă se dovedește a fi falsă, atrage după sine toate consecințele unui sperjur.

Sus-menționatul document a fost trimis lui Schneider II și în același timp a fost publicat în ziarul londonez „Morning Advertiser” *, întrucît în timpul desfășurării procesului s-a format convingerea că poșta prusiană își face ciudata închipuire că, în afară de supravegherea secretelor corespondenței, ea ar fi obligată să țină în secret, față de adresanți, scrisorile ce i-au fost încredințate. Parchetul general s-a opus prezentării acestui document, fie și numai pentru *confruntare*. El știa că o simplă ochire aruncată pe originalul scrisorii de însoțire și pe copia oficial autentificată de către Marx n-ar fi putut ascunde privirii scrutoare a acestor jurați înșelătoria și contrafacerea cu premeditare a caligrafiei lui. De aceea, în interesul apărării reputației morale a statului prusian, el a protestat împotriva oricărei confruntări a textelor.

Schneider II a arătat că

„adresantul Chianella, care a dat cu atîta promptitudine informații poliției în legătură cu presupușii expeditori și *s-a oferit din capul locului să-i servească de agent informator*, nu s-a gîndit în nici un caz la Marx”.

Cine a citit vreodată măcar un rînd scris de Marx n-ar putea în nici un caz să-i atribuie paternitatea acestei melodra-

* Vezi volumul de față, pag. 405—406. — *Nota red.*

matice scrisori de însoțire. Ceasul din miez de noapte de la 5 iunie — ceasul visurilor unei nopți de vară —, operația, prescrisă cu o insistență atît de vizibilă, de strecurare a „Catehismului” pe sub ușile locuințelor filistinilor revoluționari, toate acestea făceau să te gîndești mai degrabă la firea lui Kinkel, așa cum „virtuțile cetățenești” și „certitudinea” cu care „se conta” pe „executarea” militară a „dispoziției” date făceau să te gîndești la puterea de imaginație a lui Willich. Dar cum să fi ajuns Kinkel-Willich pînă acolo, încît să-și compună rețetele lor revoluționare cu caligrafia lui Marx ?

Dacă s-ar putea formula o ipoteză în legătură cu „proveniența, care n-a fost încă pe deplin clarificată”, a scrisorii de însoțire plastografiate, ea ar fi cam aceasta : poliția a găsit la Crefeld 50 de „Catehisme” împreună cu emfatica și binevenita scrisoare de însoțire. Ea a dat dispoziție — la Colonia sau la Berlin, qu'importe ? * — să se pună textul pe notele lui Marx. Și în ce scop ? „Pentru a da o valoare mai mare mărfii sale”.

Totuși, nici reprezentantul parchetului general, în rechizitoriul său demn de discursul împotriva lui Catilina **, n-a ccutezat să se refere la această scrisoare de însoțire. El n-a vrut să se folosească de ea. Așadar, scrisoarea asta n-a contribuit cu nimic la stabilirea „*elementelor constitutive obiective ale delictului*”, care se dovediseră a fi insuficiente.

* — nu-i totuna ? — *Nota trad.*

** Este vorba de discursul lui Cicero împotriva lui Catilina. — *Nota red.*

VI

Frațiunea Willich-Schapper

După înfrîngerea revoluției din 1848—1849, partidul proletar de pe continent a pierdut ceea ce a avut, în mod excepțional, în decursul acestei scurte perioade : presa, libertatea cuvîntului și dreptul de asociere, adică mijloacele legale de organizare a partidului. Partidul burgheziei-liberale și acela al micii burghezii democratice, în ciuda reacțiunii, au găsit în poziția socială a claselor pe care le reprezintă condițiile necesare pentru a se uni, într-o formă sau alta, și pentru a-și valorifica, într-o măsură mai mult sau mai puțin însemnată, interesele lor comune. După 1849, la fel ca și înainte de 1848, partidului proletar îi era deschis *un singur drum*, acela al organizării de *asociații secrete*. De aceea, începînd din anul 1849, iau ființă pe continent o serie întreagă de asociații proletare secrete, care sînt mereu descoperite de către poliție, condamnate de către tribunale și cărora închisorile le pustiesc amarnic rîndurile, dar pe care împrejurările le readuc din nou la viață.

O parte din aceste asociații secrete și-au fixat ca obiectiv imediat răsturnarea puterii de stat existente. Acest obiectiv era perfect justificat în Franța, unde proletariatul fusese învins de burghezie și unde atacul împotriva guvernului de atunci coincidea cu atacul întreprins împotriva burgheziei. O altă parte din asociațiile secrete urmăreau formarea unui partid al proletariatului fără a se preocupa de soarta guvernelor existente. Acest lucru era necesar în țări ca Germania, unde atît burghezia cît și proletariatul se aflau sub apăsarea guvernelor lor semif feudale și unde, prin urmare, un atac victorios împotriva guvernelor existente, în loc să zdruncine forța burgheziei sau a așa-ziselor stări de mijloc, ar fi contribuit în primul rînd la instaurarea dominației ei. Nu încapă îndoială că și aici membrii partidului proletar ar fi luat din

Ent h ü l l u n g e n

über den

Kommunisten = Prozess

311

R ö l u .

1853.

Coperta interioară a lucrării lui K. Marx :
„Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia“,
în ediția apărută la Boston în anul 1853

nou parte la o revoluție împotriva statu-quo-ului, dar nu era misiunea lor să pregătească o asemenea revoluție, să facă agitație, să conspire și să organizeze comploturi în favoarea ei. Ei puteau să lase această pregătire pe seama condițiilor generale și a claselor direct interesate. Ei trebuiau să facă acest lucru dacă nu voiau să renunțe la propria lor poziție de partid și la sarcinile istorice care decurg de la sine din condițiile generale de existență ale proletariatului. Pentru ei, actualele guverne erau doar niște apariții efemere, iar statu-quo doar un moment trecător, de scurtă durată, așa că trebuie lăsat pe seama măruntiei democrației obtuze, să se ocupe de el pînă la istovire.

De aceea „*Liga comuniștilor*” nu era o asociație conspirativă, ci o asociație care înfăptuia în mod secret organizarea partidului proletar, pentru că proletariatul german, în mod vădit, era lipsit de igni et aqua *, de libertatea presei, a cuvîntului și a asociațiilor. Dacă o asemenea asociație desfășoară totuși o activitate conspirativă, această activitate are același sens pe care-l are conspirația aburului și a electricității împotriva lui statu-quo.

Se înțelege de la sine că o asemenea asociație secretă, care și-a fixat ca scop nu formarea unui *partid de guvernămînt*, ci a unui *partid de opoziție al viitorului*, putea să pară prea puțin atrăgătoare pentru niște indivizi care, pe de o parte, căutau să-și ascundă propria lor nimicnicie sub impozanta mantie teatrală a conspirațiilor, iar pe de altă parte voiau ca, o dată cu izbucnirea apropiatei revoluții, să-și satisfacă ambițiile lor meschine și, înainte de toate, căutau să pară, încă de pe acum, niște personaje importante, să-și primească partea lor din roadele demagogiei și să culeagă laudele panglicarilor de bilci ai democrației.

De aceea din Liga comuniștilor s-a desprins sau, dacă vreți, a fost desprinsă o fracțiune care cerea, dacă nu adevărate conspirații, cel puțin *aparențe* de conspirații și insista, de aceea, asupra necesității unei alianțe directe cu eroii democrați la ordinea zilei, și aceasta era fracțiunea Willich-Schapper. Caracteristic pentru această fracțiune este faptul că Willich figurează, împreună cu *Kinkel* și alături de el, ca entrepreneur ** în afacerea cu împrumutul germano-american pentru sprijinirea revoluției.

* textual : foc și apă, adică condițiile vitale, absolut necesare. — *Nota trad.*

** — antreprenor. — *Nota trad.*

Despre atitudinea acestui partid față de majoritatea Ligii comuniștilor, din care făceau parte acuzații de la Colonia, am vorbit mai înainte ; o expunere mai pregnantă și mai amănunțită în această problemă a fost făcută de Bürgers și Röser în cadrul dezbaterilor de la Curtea cu juri din Colonia.

Înainte de a încheia expunerea noastră, să ne aruncăm o privire retrospectivă asupra comportării fracțiunii Willich-Schapper în timpul procesului de la Colonia.

Așa cum s-a arătat mai înainte, datele oferite de documentele sustrase de Stieber fracțiunii dovedeau că și după furtișagul comis de Reuter documentele ei continuau să ajungă în mâinile poliției. Nici pînă astăzi fracțiunea n-a catadicsit să dea o explicație a acestui fenomen atît de ciudat.

Schapper era mai bine informat decît oricine asupra trecutului lui Cherval, știa că acesta fusese primit de către el în Ligă în 1846 și nu de către Marx în 1848 etc. Prin tăcerea lui el nu face decît să se declare de acord cu minciunile lui Stieber.

Fracțiunea știa că scrisoarea de amenințare adresată martorului Haupt era scrisă de Hake, unul dintre membrii ei, dar a lăsat să cadă bănuiala asupra partidului acuzaților.

Moses Hess, membru al fracțiunii și autorul „*Catehismului roșu*”³⁰⁷ — această jalnică parodie a „Manifestului Partidului Comunist” —, Moses Hess, care nu numai că-și scrie singur operele, dar le și răspîndește tot el, știa perfect de bine cui trimitea pachete din „Catehismul” său. El știa că Marx n-a micșorat nici măcar cu un singur exemplar bogatele lui stocuri de „Catehism”. Moses lasă, fără nici o jenă, să planeze bănuiala asupra acuzaților, ca și cum partidul lor ar fi avut grijă să răspîndească „Catehismul” lui în Renania, împreună cu melodramatica scrisoare de însoțire.

Prin ceea ce spune, ca și prin tăcerea ei, fracțiunea face cauză comună cu poliția prusiană. Acolo unde se manifestă în timpul dezbaterii procesului, ea nu apare pe banca acuzaților, ci în calitate de „*martor regal*”.

Hentze, prietenul și binefăcătorul lui Willich, care a recunoscut că a participat la activitatea Ligii, stă cîteva săptămîni la Willich, la Londra, de unde pleacă apoi la Colonia, pentru a face o depoziție falsă împotriva lui Becker, împotriva căruia există mult mai puține indicii decît împotriva lui însuși ; el declară că Becker e membru al Ligii încă din 1848.

Hätzel, care, așa cum reiese din arhiva lui Dietz, a făcut parte din fracțiune și a primit din partea ei sprijin bănesc și care pentru participarea sa la activitatea Ligii a mai fost adus o dată în fața juraților de la Berlin, apare ca martor împotriva acuzaților. El face mărturii false, stabilind o închipuită legătură între statutele Ligii și înarmarea, cu caracter de excepție, a proletariatului berlinez în timpul revoluției.

Steingens, demascat de propriile sale scrisori (vezi ședința de la 18 octombrie) ca principal agent al fracțiunii la Bruxelles, apare la Colonia nu ca acuzat, ci ca martor.

Cu puțin înainte de începerea dezbaterilor la Curtea cu juri din Colonia, Willich și Kinkel au trimis o calfă de croitor * ca emisar în Germania. Kinkel, ce-i drept, nu face parte din fracțiune, dar Willich a fost unul dintre principalii organizatori ai împrumutului germano-american pentru sprijinirea revoluției.

Kinkel, încă de pe atunci, era amenințat de pericolul, care s-a abătut asupra lui ceva mai târziu, de a fi destituit, împreună cu Willich, de către giranții de la Londra din funcția de administrator al fondurilor împrumutate și de a vedea cum banii, în ciuda protestelor vehemente adresate de el și de Willich, sînt trimiși înapoi în America. De aceea tocmai în acest timp avea nevoie de o misiune fictivă în Germania și de o corespondență fictivă cu Germania, în parte pentru a arăta că, în general, acolo continuă să existe teren pentru o activitate revoluționară potrivită pentru el și prielnică folosirii dolarilor americani, iar în parte pentru a găsi un pretext pentru enorma corespondență, pentru spezele de transport etc. pe care el și prietenul său Willich știuseră să le treacă pe lista de cheltuieli (vezi circulara litografiată a contelui O. Reichenbach). Kinkel, așa cum a recunoscut chiar el, nu avea nici un fel de legături în Germania, nici cu liberalii burghezi, nici cu democrații mic-burghezi. Prin aceasta se și explică greșeala lui de a-l lua pe emisarul fracțiunii drept emisar al ligii revoluționare germano-americane. Acest emisar n-avea altă misiune decît aceea de a desfășura în rîndurile muncitorilor o activitate îndreptată împotriva partidului acuzaților de la Colonia. Trebuie să recunoaștem că momentul a fost destul de bine ales pentru a oferi, în ultimul moment, un nou pretext pentru reluarea anchetei. Poliția prusiană era perfect informată asupra persoanei, a zilei de plecare și a itinerarului urmat de emisar. De cine era informată? O să ve-

* — A. Gebert. — *Nota red.*

dem noi. La întrunirile secrete organizate de către emisar la Magdeburg asistau și spionii ei, care îi trimiteau informații în legătură cu desfășurarea discuțiilor. Prietenii din Germania și de la Londra ai acuzaților de la Colonia stăteau cu frica în sân.

La 6 noiembrie, așa cum am spus mai înainte, Hirsch a recunoscut în fața judecătorului de poliție din Bow street că dosarul original cu procese-verbale a fost fabricat de el sub conducerea lui Greif și a lui Fleury. El a fost îndemnat de Willich să facă acest pas. Willich și Schärtner, patronul unui hotel, l-au însoțit pînă la judecătoria de poliție. Mărturia lui Hirsch a fost transcrisă în trei exemplare diferite, care au fost expediate prin poștă, pe diferite adrese, la Colonia.

Era extrem de important ca Hirsch să fie arestat de îndată ce a părăsit localul judecătoriei. Pe baza declarației care se găsea asupra lui și care era legal autenticată, procesul pierdut la Colonia putea fi cîștigat la Londra, dacă nu în favoarea acuzaților, cel puțin împotriva guvernului. Dar Willich, dimpotrivă, a făcut totul pentru a zădărnici un asemenea pas. El păstrează cea mai desăvîrșită tăcere, ascunzînd acest fapt nu numai „partidului lui Marx”, care era direct interesat, dar și propriilor săi adepți, chiar și lui Schapper. Numai Schärtner era inițiat în secretul lui. Schärtner declară că el și Willich l-au condus pe Hirsch la vapor. Și, potrivit intențiilor lui Willich, tocmai Hirsch trebuia să facă, la Colonia, o depoziție împotriva lui însuși.

Willich îl informează pe Hirsch în legătură cu drumul pe care-l vor urma documentele, iar acesta informează ambasada prusiană, care, la rîndul ei, transmite poștei această informație. Documentele nu ajung la destinație, ci dispar. Mai tîrziu Hirsch, care dispăruse pentru un timp oarecare, își face din nou apariția la Londra și, într-o adunare publică a democraților, declară că Willich e complicele lui.

Răspunzînd la o interpelare în această problemă, Willich recunoaște că de la începutul lui august 1852 s-a aflat din nou în legătură cu Hirsch, care, la propunerea lui, fusese exclus încă din 1851, ca agent de poliție, din asociația de pe Great Windmill. Hirsch este acela care i l-a denunțat pe Fleury ca agent de poliție prusian și i-a dat apoi informații în legătură cu toate scrisorile primite sau trimise de către Fleury. El, Willich, pretinde că s-a folosit de acest mijloc pentru a urmări mișcările poliției prusiene.

Willich, după cum se știe, era cam de un an prieten intim al lui Fleury, de care era sprijinit bănește. Dar dacă Willich știa, încă din august 1852, că acesta este agent de poliție prusian și, totodată, era la curent cu intrigile lui, cum se face că nu știa nimic despre dosarul original cu procese-verbale? Cum se face

că el intervine abia după ce însuși guvernul prusian l-a demascat pe Fleury ca agent de poliție?

că el recurge la un mijloc de intervenție care nu face, în cel mai bun caz, decât ca aliatul său, Hirsch, să-o șteargă și el din Anglia și ca dovada vinovăției lui Fleury, oficial autenticată, să scape din mâinile „partidului lui Marx”?

că a continuat să primească sprijin bănesc din partea lui Fleury, care se laudă că a primit de la el o chitanță de 15 lire sterline?

că Fleury continuă să dețină un rol de conducere în afacerea cu împrumutul germano-american pentru sprijinirea revoluției?

că el îi arată lui Fleury sediul propriei sale asociații secrete și locul unde își ține ea întrunirile, astfel că într-o cameră alăturată agenți prusieni consemnează în procese-verbale tot ce se discută?

că el îl informează pe Fleury asupra itinerarului urmat de sus-numitul emisar, calfa de croitor, și chiar primește bani de la Fleury pentru organizarea acestei călătorii cu misiune specială?

că, în sfârșit, îi povestește lui Fleury cum l-a instruit pe Hentze, care locuiește la el, asupra modului cum trebuie să facă depozitia împotriva lui Becker în fața juraților de la Colonia*. Trebuie să mărturisim que tout cela n'est pas bien clair**.

* În privința relațiilor dintre Willich și Becker:

„Willich îmi trimite scrisori extrem de amuzante: cu nu-i răspund, dar el nu se poate abține să-mi împărtășească noile lui planuri revoluționare. El m-a desemnat pe mine să revoluționez garnizoana din Colonia!!! Mai deunăzi ne-am prăpădit de ris. Cu prostiile lui, o să mai nenorocoască încă mulți oameni, căci e de ajuns o singură scrisoare de acest fel pentru a asigura salariul pe trei ani pentru o suță de judecatori chemați să judece procese împotriva demagogilor⁹³. Dacă aș organiza o revoluție la Colonia, el n-ar rejuza să-și aibă conducerea operațiilor următoare. Cît se poate de prietenește!” (Dintr-o scrisoare a lui Becker către Marx cu data de 27 ianuarie 1851).

** — că toate astea nu sînt tocmai clare. — Nota trad.

VII

Sentința

Pe măsură ce se lămureau misterele poliției, opinia publică începea să se pronunțe în favoarea acuzaților. După demascarea înșelătoriei cu dosarul original cu procese-verbale, toată lumea se aștepta la o sentință de achitare. „Kölnische Zeitung” s-a văzut silită să se încline în fața opiniei publice și să se întoarcă împotriva guvernului. În coloanele sale, care pînă acum erau deschise doar pentru insinuările poliției, au început să apară, pe neașteptate, mici note fugitive, favorabile acuzaților, și care aruncau o umbră de suspiciune asupra lui Stieber. Pînă și guvernul prusian credea că pierduse partida. Corespondenții lui de la ziarele „Times” și „Morning Chronicle” au început deodată să pregătească opinia publică de peste hotare în vederea unui deznodămînt nefavorabil. Oricît de dăunătoare și de monstruoase ar fi doctrinele acuzaților, oricît de detestabile ar fi documentele găsite asupra lor, dovezi reale de existența unui complot n-au existat, și de aceea este puțin probabil să se pronunțe o sentință de condamnare. Cu atîta ipocrită resemnare în fața soartei scria corespondentul din Berlin al ziarului „Times”, acest ecou servil al temerilor care circulau în cele mai înalte cercuri din orașul de pe Spreea. Cu atît mai nemăsurată a fost bucuria curții bizantine și a eunucilor ei cînd, de la Colonia, telegraful electric a transmis, cu iuțea fulgerului, celor de la Berlin verdictul „vinovat”, pronunțat de curtea cu juri.

O dată cu dezvăluirea falsului în chestiunea dosarului cu procese-verbale, procesul a intrat într-un nou stadiu. Acum jurații nu mai puteau să declare că acuzații sînt sau nu vinovați ; acum ei trebuiau să admită că vinovați sînt acuzații sau guvernul. Achitarea acuzaților ar fi însemnat condamnarea guvernului.

În replica sa la pledoariile avocaților apărării, procurorul Saedt a renunțat la dosarul cu procese-verbale. El nu vrea, pasămite, să facă uz de un document care poartă pe el o asemenea pată și îl consideră el însuși ca „neautentic” ; acest document nu e altceva decât un „nenorocit” de dosar care a pricinuit o mare pierdere de timp inutilă și nu a contribuit cu nimic la elucidarea problemei ; el arată că Stieber, călăuzit de un zel profesional demn de toată lauda, s-a lăsat mistificat.

Dar însuși reprezentantul parchetului, în rechizitoriul său, a afirmat că acest dosar conține „mult adevăr”. Cu totul de parte de a recunoaște neautenticitatea lui, el și-a exprimat doar regretul că nu-i poate dovedi autenticitatea. O dată cu autenticitatea dosarului original cu procese-verbale, care a fost întărită de Stieber prin jurământ, a căzut și autenticitatea depozițiilor făcute de Cherval de la Paris, de asemenea întărite de către Stieber prin jurământ, și asupra cărora Saedt a revenit încă o dată în replica sa ; au căzut toate faptele culese, timp de un an și jumătate, prin cele mai încordate eforturi ale tuturor autorităților statului prusian. Dezbaterea procesului în fața curții cu juri, anunțată pentru ziua de 28 iulie, a fost amînată cu trei luni. De ce ? Din cauza îmbolnăvirii directorului de poliție Schulz. Și cine este acest Schulz ? El este acela care a descoperit întii dosarul original cu procese-verbale. Dar să ne întoarcem cu puțin în urmă. În ianuarie și februarie 1852 au fost făcute percheziții domiciliare la soția doctorului Daniels. Pe ce bază ? Pe baza *primei pagini* din dosarul original cu procese-verbale : ele au fost trimise de Fleury lui Schulz, Schulz le-a predat la direcția poliției din Colonia, iar aceasta le-a transmis judecătorului de instrucție ; ele l-au dus deci pe judecătorul de instrucție la locuința soției doctorului Daniels.

În ciuda complotului Cherval, în octombrie 1851 Camera superioară de punere sub acuzare tot nu găsise acele elemente constitutive ale delictului care lipseau, și de aceea, la ordinul ministerului, a dispus să se înceapă o nouă anchetă. Și cine a condus această anchetă ? Directorul de poliție Schulz. Așadar, Schulz trebuia să găsească elementele constitutive ale delictului. Și ce a găsit el ? Dosarul original cu procese-verbale. Întreg materialul nou procurat de el se limita la acele pagini ale dosarului cu procese-verbale pe care ulterior Stieber a dat ordin să le adaoge și să le dea la legat. Acuzății au trebuit să fie supuși, timp de 12 luni, la un regim

celular, pentru a se crea astfel răgazul necesar zămislirii și creșterii dosarului original cu procese-verbale. Fleacuri ! — exclamă Saedt și găsește că dovada vinovăției constă în însuși faptul că apărătorii și acuzații au avut nevoie de opt zile pentru a curăța grajdurile augiene pe care s-au străduit să le umple, timp de un an și jumătate, toate autoritățile statului prusian și pentru care acuzații au stat tot atâta timp la închisoare. Dosarul original cu procese-verbale nu a constituit un episod incidental ; el era punctul nodal în care se strângeau toate izele activității guvernamentale : ale ambasadei și ale poliției, ale ministerului și ale organelor locale, ale parchetului și ale direcției poștei, ale Londrei, Berlinului și Coloniei. Dosarul original cu procese-verbale prezenta atâta importanță pentru acest proces, încît a fost născocit, în fond, pentru a provoca un proces. Curierii, depeșele, interceptarea scrisorilor, arestările, sperjurul, totul a fost pus în mișcare pentru a menține în vigoare dosarul original cu procese-verbale : falsa * pentru a-l întocmi, încercări de corupere pentru a-l justifica. Dezvăluirea misterului dosarului original cu procese-verbale a însemnat dezvăluirea misterului unui proces monstru.

La început a fost nevoie de intervenția miraculoasă a poliției pentru a ascunde caracterul pur tendențios al procesului. „Dezvăluirile care urmează — a spus Saedt la deschiderea dezbaterilor — vă vor dovedi, domnilor jurați, că acest proces nu are în el nimic tendențios”. Acum însă el pune accentul pe caracterul tendențios, pentru a da uitării descoperirile făcute de poliție. După un an și jumătate de anchetă preliminară, jurații au simțit nevoie de date obiective care să dovedească comiterea delictului, pentru a se justifica astfel în fața opiniei publice. După cinci săptămîni de comedie polițistă, ei aveau nevoie de o „tendință pură” pentru a ieși din smîrcul faptelor reale. De aceea Saedt nu se mărginește la materialul pe baza căruia Camera superioară de punere sub acuzare a ajuns la concluzia că „nu există elemente constitutive obiective ale delictului”, ci merge mai departe. El încearcă să demonstreze că legea împotriva comploturilor nu cere, în general, existența unui corp delict, căci ea este o lege pur tendențioasă ; așadar, categoria complot nu reprezintă decît un pretext pentru a-i arde, pe cale legală, pe ereticii politici. Încercarea lui promitea un succes și mai mare prin aplicarea codului penal prusian, care a fost promulgat după arestarea

* — falsuri. — *Nota trad.*

acuzărilor. Sub pretext că acest cod conține unele prescripții atenuante, servilul tribunal putea admite aplicarea lui ca lege cu caracter retroactiv.

Dar dacă procesul avea un caracter pur tendențios, atunci de ce mai era nevoie de un an și jumătate de cercetări preliminare ? Pentru că ele aveau o tendință.

Așadar, din moment ce este vorba numai de tendință, trebuie să ne angajăm într-o discuție de principii cu un Saedt-Stieber-Seckendorf, cu un Göbel, cu guvernul prusian, cu cei 300 de contribuabili principali ai circumscripției administrative Colonia, cu șambelanul regal von Münch-Bellinghausen și cu baronul von Fürstenberg ? Pas si bête*.

Saedt (la ședința de la 8 noiembrie) recunoaște că

„acum câteva luni, când i-a fost incredințată — de către primul procuror — misiunea de a reprezenta, împreună cu el, parchetul la acest proces și când, după aceea, a început să parcurgă materialele, i-a venit pentru prima oară ideea să se ocupe mai de aproape de comunism și de socialism. De aceea s-a simțit obligat să împărtășească juraților rezultatul acestor investigații, cu atât mai mult cu cât, după părerea lui, trebuia să pornească de la premisa că, poate, unii dintre ei, la fel ca și dînsul, s-au ocupat încă prea puțin de asemenea probleme“.

Și Saedt își cumpără, în acest scop, cunoscutul compendiu al lui Stein³⁰⁹.

„Și tot ce, azi, el a-nvățat
Pe alții, mîine, vrea să-nvețe“³¹⁰.

Dar reprezentantul parchetului a avut un ghinion ciudat. El căuta date obiective împotriva lui Marx și a găsit date obiective împotriva lui Cherval. El caută comunismul pe care-l propagau acuzații și dă de comunismul pe care îl combatteau. În compendiul lui Stein pot fi găsite, firește, toate soiurile de comunism, afară de acela pe care îl caută Saedt. Stein n-a luat încă cunoștință de comunismul critic german. Ce-i drept, în mîinile lui Saedt se află „Manifestul Partidului Comunist“, pe care acuzații îl recunosc ca manifestul partidului lor. Iar în acest manifest se află un capitol care face critica întregii literaturi socialiste și comuniste de pînă acum, prin urmare a întregii înțelepciuni înregistrate de către Stein. Din cuprinsul acestui capitol trebuie să reiasă deosebirea dintre actuala orientare comunistă, împotriva căreia este îndreptată acuzația, și toate orientările comuniste anterioare ; trebuie să reiasă deci conținutul specific și *tendința specifică*

* — Nu sîntem noi așa de proști. — *Nota trad.*

a doctrinei împotriva căreia se pronunță Saedt. Dar nici un Stein * nu-i va ajuta să urnească această piatră *. Aici era nevoie să înțelegi, fie și numai pentru a putea să acuzi. Și cum încearcă acum să se descurce Saedt, pe care Stein l-a lăsat în voia soartei? El afirmă că

„*Manifestul*» este alcătuit din *trei capitole*. Primul capitol conține o expunere istorică a poziției sociale a diferiților cetățeni (!) din punctul de vedere al comunismului”. (Very fine **). „...În capitolul al doilea este analizată poziția comuniștilor față de proletari... În sfârșit, ultimul capitol se ocupă de poziția comuniștilor din diferite țări...” (!) (Ședința de la 6 noiembrie).

„*Manifestul*”, ce-i drept, e alcătuit din patru capitole și nu din trei, dar de ceea ce n-am cunoștință n-am nici trebuință. De aceea Saedt afirmă că el e alcătuit din trei capitole și nu din patru. Capitolul inexistent pentru el este tocmai funestul capitol care conține critica comunismului consemnat de Stein, care conține, așadar, *tendința specifică* a comunismului aflat acum sub acuzare. Sărmanul Saedt! Înainte ducea lipsă de *elemente constitutive ale delictului*, iar acum îi lipsește *tendința*.

Dar orice teorie, amice, e cenușie ³¹¹. „De așa-zisa problemă socială și de rezolvarea ei — observă Saedt — s-au ocupat în ultima vreme toți chemații și nechematii”. Saedt, în orice caz, face parte dintre cei chemați, căci prim-procurorul Seckendorf l-a „chemat” în mod oficial, cu trei luni în urmă, și i-a dat însărcinarea să studieze socialismul și comunismul. Domnii de teapa lui Saedt, din toate timpurile și din toate locurile, au fost totdeauna de acord să-l declare pe Galilei drept „nechemat” să studieze mișcarea corpurilor cerești și au considerat drept „chemați” pe inchișitorii care l-au acuzat de erezie. E pur și muove! [Și totuși se mișcă!] ***.

În fața claselor dominante, reprezentate de către curtea cu juri, sta dezarmat proletariatul revoluționar, reprezentat prin acuzați; prin urmare, acuzații erau dinainte condamnați, toc-

* Joc de cuvinte: Stein — nume de familie, „Stein” — „piatră”. — *Nota red.*

** — Foarte subtil. — *Nota trad.*

*** Saedt nu numai altădată se enumera printre cei „chemați”. El a continuat și după aceea să fie printre cei „chemați”, ca răsplată pentru meritele cîștigate în acest proces, și anume a fost „chemat” să ocupe postul de procuror general în Renania; el deținea acest rang cînd a fost scos la pensie, iar apoi a adormit întru domnul, după ce, simțînd că i se apropie sfîrșitul, s-a împărtășit din sfintele taine. (*Nota lui Engels la ediția din 1885*).

mai pentru că stăteau în fața acestei curți cu juri. Dacă a fost ceva care să zguduie pentru moment conștiința burgheză a juraților, așa cum a zguduit opinia publică, acest ceva a fost intriga complet demascată a guvernului, decăderea morală a guvernului prusian, care s-a dezvăluit în fața ochilor lor. Dar, își spuneau jurații, dacă guvernul prusian recurge la metode atât de josnice și totodată atât de riscante împotriva acuzaților, dacă el, ca să spunem așa, își pune în joc reputația sa europeană, înseamnă că acuzații, oricât de mic ar fi partidul lor, sînt al dracului de primejdioși, iar doctrina lor reprezintă, în orice caz, o forță respectabilă. Guvernul a încălcat toate legile codului penal pentru a ne apăra pe noi de acest monstru criminal. Să ne încălcăm și noi, la rîndul nostru, minusculul nostru point d'honneur* pentru a salva onoarea guvernului. Să-i fim recunoscători și să condamnăm pe acuzați.

Nobilimea și burghezia renană, prin verdictul „vinovat” rostit de ele, și-au unit glasul lor cu strigătul scos de burghezia franceză după 2 decembrie: „Numai furtul mai poate salva proprietatea, sperjurul — religia, bastarzii — familia, dezordinea — ordinea!”

Întregul aparat de stat din Franța s-a prostituat. Și, totuși, nici o instituție nu s-a prostituat în așa hal ca judecătorii și jurații francezi. Să-i întrecem pe jurații și judecătorii francezi, au exclamat jurații și judecătorii din Colonia. În procesul Cherval, care a avut loc curînd după lovitura de stat jurații din Paris, l-au achitat pe Nette, împotriva căruia existau probe cu mult mai numeroase decît împotriva oricărui dintre acuzați. Să-i întrecem pe jurații loviturii de stat de la 2 decembrie. Condamnînd pe Röser, Bürgers și ceilalți, îl condamnăm, ulterior, și pe Nette.

În felul acesta a fost năruită pentru totdeauna încrederea superstițioasă în jurați care mai exista încă în Renania. A devenit limpede că curtea cu juri este un tribunal de castă al claselor privilegiate, orînduit în așa fel încît să astupe lacunele legii prin amplexarea conștiinței burgheze.

Iena!...³¹² Iată ultimul cuvînt pentru un guvern care are nevoie de asemenea mijloace pentru a exista, ca și pentru o societate care are nevoie de un asemenea guvern pentru a se apăra. Acesta este ultimul cuvînt în procesul comuniștilor de la Colonia... *Iena!*

*— punct de onoare. — *Nota trad.*

Karl Marx

Parlamentul. — Votul de la 26 noiembrie. —
Bugetul lui Disraeli

Londra, vineri 10 decembrie 1852

Prezicerile mele în legătură cu importante rezultate ale reluării luptei parlamentare dintre partide s-au împlinit întocmai *. La deschiderea sesiunii, opoziția dispunea de o majoritate negativă împotriva guvernului; dar, între timp, diferitele fracțiuni rivale care alcătuiau această majoritate au reușit să se paralizeze una pe alta. Adoptînd la 26 noiembrie, în locul rezoluției „radicale” a d-lui Villiers cu privire la libertatea comerțului, amendamentul echivoc al lordului Palmerston, Camera comunelor a oferit spectacolul unei păcăliri reciproce și generale, al disensiunii generale și al descompunerii care a cuprins toate vechile partide parlamentare.

Rezoluția d-lui Villiers, care caracterizează legea din 1846 ³¹³ ca „înțeleaptă și justă”, a fost elaborată fără știrea lui Cobden și Bright, acești liber-schimbiști par excellence **. Whigii au hotărît să acționeze în interesul liber-schimbiștilor, fără a le ceda însă inițiativa sau a le acorda vreun loc în guvern după victoria scontată. Russell, care a propus, primul, să se insereze în rezoluție aprecierea : „înțeleaptă și justă”, atît de jignitoare pentru guvern, s-a declarat de acord cu amendamentul lui Graham; adepții lui Peel, cărora li s-au raliat și guvernamentalii, au prezentat o moțiune care recunoaște utilitatea libertății comerțului pe viitor, dar o contestă atunci cînd este vorba de trecut. Această moțiune oferea torylor posibilitatea să-și recupereze pierderile suferite din pricina legii lui sir Robert Peel. Dar aceiași adepți ai lui Peel au respins amendamentul lui Disraeli și, retrăgîndu-și propria lor moțiune, s-au pregătit să sprijine rezoluția inițială în favoarea libertății comerțului. Whigii, care se aflau doar la un pas de victorie, au suferit o înfrîngere în urma ieșirii în arenă a lui

* Vezi volumul de față, pag. 407—415. — *Nota red.*** — prin excelență. — *Nota trad.*

Palmerston, care s-a pronunțat în favoarea amendamentului propus de Graham și a asigurat astfel victoria guvernamentelor cu ajutorul adeptilor lui Peel. În sfârșit, însăși această victorie, câștigată de un guvern protecționist, consta în recunoașterea libertății comerțului și ea a fost combătută de nu mai puțin de 53 dintre cei mai hotărâți membri ai partidului guvernamental. Într-un cuvânt, dezbaterile de la 26 noiembrie, în cursul cărora a fost recunoscută în mod oficial politica libertății comerțului — însă în felul cum a fost interpretată și reprezentată de către protecționiști și cum va fi aplicată de ei — au constituit o îngrămădire confuză de situații false, intrigi de partid, manevre parlamentare, trădări reciproce etc.

Într-unul din articolele mele precedente, scris înainte de începerea sesiunii, am amintit că Disraeli, evitând să mai vorbească în discursurile sale electorale despre reintroducerea legilor cerealelor, a căutat să despăgubească pe proprietarii funciari printr-o reformă fiscală, care ar fi dat fermierilor posibilitatea să plătească vechile arenze de pe vremea protecționismului *. Luînd de pe umerii fermierilor o parte din actuala povară a impozitelor și punînd-o pe spinarea maselor populare, Disraeli se simțea mîndru că descoperise, pentru proprietarii funciari aflați în suferință, un panaceu cu mult mai eficace decît vechiul sistem, atît de precar, al taxelor vamale protecționiste, care însemna o speculație directă pe seama *stomacului* maselor. Speculația pe seama *buzunarelor* lor iată în ce constă ingeniosul plan al d-lui Disraeli, care și-a găsit acum întruchiparea în bugetul prezentat de el la 3 ianuarie, în Camera comunelor, și a cărui soartă va fi, probabil, hotărîtă în dezbaterile de astă-seară.

La germani a devenit un obicei ca guvernele și filantropii să palavragească în fel și chip despre adoptarea de „măsuri pentru îmbunătățirea situației claselor muncitoare” (*Massregeln zur Hebung der arbeitenden Klassen*). În ce privește bugetul d-lui Disraeli, el ar putea fi calificat, fără nici o exagerare, drept o serie de „măsuri pentru îmbunătățirea situației claselor parazitare”. Dar așa cum măsurile de acest fel despre care vorbesc guvernele și filantropii germani s-au dovedit a nu fi niciodată altceva decît curată șarlatanie, tot așa și planul zămislit acum de ministrul de finanțe englez și îndreptat spre satisfacerea intereselor claselor parazitare nu este altceva decît curată înșelătorie, menită să determine pe fermieri să plătească cu mai multă tragere de inimă actualele arenze ridicate,

* Vezi volumul de față, pag. 398. — *Nota red.*

promițându-li-se în acest scop o reducere aparentă a poverii impozitelor ; și ei pot fi prostiți cu o asemenea iluzie numai printr-o măsură care înseamnă o adevărată jefuire a populației orașenești.

Disraeli își anunțase de mult și în chip destul de misterios bugetul său, în care făgăduia tuturor nici mai mult, nici mai puțin decît o a opta minune a lumii. Acest buget urma să „pună capăt luptei de interese și să facă să înceteze nimicitorul război dintre clase“, „să dea satisfacție tuturor fără să păgubească pe cineva“, „să contopească diferitele interese într-o comunitate prosperă“, „să creeze pentru prima oară o armonie între sistemul nostru comercial și cel financiar, prin stabilirea unor principii noi“, *care se conturează într-un viitor destul de apropiat.*

Să examinăm acum aceste revelații, care nu se mai conturează doar în viitor și care au fost aduse la cunoștința parlamentului englez și a întregii lumi încă de acum o săptămînă. Disraeli, așa cum se și cuvine în asemenea ocazii, a prezentat aceste revelații pe un ton solemn și cu tot ceremonialul cuvenit. Peel, pentru a-și expune proiectul său financiar din 1842, a avut nevoie de două ore. Disraeli a vorbit nu mai puțin de cinci ore. Timp de o oră el a demonstrat, cu lux de amănunte, că cei aflați „în suferință“ nu au nimic de suferit ; o altă oră a sacrificat-o pentru a arăta ce *nu are de gînd* să facă pentru ei, cu care prilej s-a pus în contradicție cu declarațiile lui Walpole, Packington, Malmesbury și cu propriile sale declarații anterioare ; celelalte trei ore le-a consacrat prezentării bugetului, expunerii unor episoade în legătură cu situația din Irlanda, problemelor în legătură cu apărarea țării, unor reforme administrative în perspectivă și altor probleme interesante.

Trăsăturile de bază ale bugetului sînt următoarele :

1) *Transportul maritim.* La taxa pentru faruri se face o reducere parțială, care însumează aproximativ 100.000 l.st. pe an. Această reducere reprezintă o înlesnire de mai puțin de 6 pence la tonă pe an și nu poate avea vreo influență asupra transportului maritim înainte de jumătatea anului viitor. Taxele vamale de tranzit se desființează. Sînt anulate o serie de împuterniciri date amiralității care lezează interesele flotei comerciale. Așa, de pildă, ofițerii de marină, cînd recrutează matrozi în porturile străine, nu trebuie să pretindă să li se plătească acestora salariile numai decît ; totodată, trebuie să acorde ajutor gratuit vaselor aflate în primejdie, iar în por-

turi să nu gonească vasele civile din cele mai bune locuri de ancorare. În sfârșit, va trebui să fie numită o comisie a Camerei comunelor pentru chestiunile de pilotaj și de încărcare a vaselor cu balast. La atîta se reduc măsurile menite să apere interesele transportului maritim. Dar, pentru ca liber-schimbistii să nu se laude că prin aceste măsuri li se fac cine știe ce concesii reale, restul de taxe vamale — cele percepute pentru lemnul de import folosit la construcția de vapoare — rămîn neschimbate.

2) *Coloniile*. Se acordă libertatea de a rafina zahărul înainte de plata taxelor vamale, astfel că de acum încolo se vor percepe taxe asupra cantității de zahăr rafinat produs pentru vînzare, iar nu asupra materiei prime. În afară de aceasta, urmează să fie stimulată emigrarea chinezilor în Indiile de vest, pentru a se asigura astfel plantatorilor într-o măsură suficientă brațe de muncă ieftine. Taxele vamale diferențiale asupra zahărului nu se anulează.

3) *Impozitul asupra malțului și taxele vamale asupra hameiului*. Impozitul asupra malțului trebuie redus la jumătate, ceea ce, după afirmația d-lui Disraeli, va atrage după sine o micșorare a încasărilor cu 2.500.000 l.st. Se prevede totodată o reducere la jumătate a taxelor vamale asupra hameiului, ceea ce ar provoca, de asemenea, o pierdere de aproximativ 300.000 l.st. Această reducere trebuie aplicată de la 10 octombrie 1853. În locul actualei prohibiții la importul de malț din străinătate și al actualei taxe vamale asupra hameiului de import, pentru hameiul și malțul importat se va stabili o taxă vamală corespunzătoare taxelor de acciză la care sînt supuse aceste mărfuri.

4) *Ceaiul*. Actuala taxă vamală va fi redusă, pentru toate calitățile, de la 2 șilingi și 2½ pence la 1 șiling de fiecare livră; dar această reducere trebuie efectuată treptat, în decurs de șase ani, astfel ca în 1853 ea să fie de 4½ pence și în fiecare din anii următori de 2 pence, pînă în 1858 inclusiv. Pentru anul 1853 această reducere va însemna o micșorare a încasărilor cu 400.000 l.st.

5) *Impozitul pe avere și pe venit*. Acest impozit, care a fost în vigoare numai pînă la 5 august 1853, urmează să fie prelungit cu încă trei ani; cuantumul lui rămîne același, dar repartiția lui trebuie modificată. Trebuie să se facă distincție între impozitul pe proprietatea aducătoare de venit și impozitul pe veniturile provenite din diferite ocupații. Avera imobiliară și hîrtille de valoare vor trebui să fie impuse, ca

și înainte, cu 7 pence de fiecare liră, în timp ce la veniturile obținute din diferite ocupații (agricultură, comerț, profesiuni libere, muncă salariată) urmează să se facă o reducere a impozitului de la 3% la 2%. Aceste impozite vor fi plătite de aici înainte în proporție de numai 5 $\frac{1}{4}$ pence de fiecare liră. Pe de altă parte, plafonul venitului scutit de impozit va fi coborât de la 150 la 100 l.st. anual, iar cel provenit din averi imobiliare și hirtii de valoare la 50 l.st. Pentru a pune pe fermieri la adăpost de orice pierderi care ar proveni din schimbările proiectate, impozitul lor va fi calculat la o treime din arendă, și nu la jumătate, cum se face acum, astfel ca și după această modificare toți fermierii care plătesc o arendă anuală mai mică de 300 l.st. să fie scutiți de impozit. Ca o favoare acordată bisericii, toți preoții cu un venit anual de 100 l.st. vor fi, ca și pînă acum, scutiți de impozite. În sfîrșit, impozitul asupra venitului va fi extins, pentru prima oară, și asupra Irlandei, însă această extindere nu vizează în nici un caz pe proprietarii funciari, căci se referă numai la veniturile provenite din hirtii de valoare și din salarii.

6) *Impozitul pe clădiri.* Acest impozit va fi extins asupra tuturor locatarilor care plătesc o chirie anuală de 10 l.st., în timp ce pînă acum erau impuși numai cei ce plăteau o chirie anuală de cel puțin 20 l.st. În afară de aceasta, impozitul pe clădiri va fi dublat, adică în loc de 6 pence de fiecare liră pentru prăvălii și de 9 pence de fiecare liră pentru locuințe se va plăti 1 șiling și, respectiv, 1 șiling și 6 pence de fiecare liră.

În esență, acest buget înseamnă :

Pe de o parte, o extindere a impozitului pe venit asupra acelor clase ale populației urbane din Anglia care pînă acum erau scutite de plata lui și introducerea acestui impozit în Irlanda pentru deținătorii de hirtii de valoare și funcționarii de stat ; extinderea impozitului pe clădiri asupra acelor clase ale populației urbane care pînă acum erau scutite și dublarea proporțiilor acestui impozit. *Pe de altă parte,* reducerea cu 2.800.000 l.st. a impozitului pe malț și a taxelor vamale pe hamei, care apasă asupra populației agricole ; ușurarea cu 100.000 l.st. a poverii fiscale care apasă asupra transportului maritim și reducerea cu 400.000 l.st. a taxelor vamale la ceai.

Populația orașelor va avea de suportat un spor de impozite sub forma unui impozit suplimentar pe venit, o lărgire a sferei locatarilor impozabili și o dublare a impozitului pe clădiri în vederea micșorării cu 2.800.000 l.st. a impozitelor care apasă

asupra populației rurale. Micul prăvăliaș, mecanicul mai bine retribuit și funcționarul comercial ar începe astfel să plătească impozit pe clădiri și ar fi supuși, pentru prima oară, la plata impozitului pe venit. Ca urmare, impozitul asupra terenurilor agricole ar fi de 7 pence de fiecare liră, în timp ce impozitul asupra caselor de locuit ar fi de 2 șilingi și 1 penny. Scăderea taxelor vamale la ceai nu afectează acest raport, întrucât suma lor este foarte mică în comparație cu impozitele directe sporite, iar avantajele acestei reduceri sînt aceleași pentru sat ca și pentru oraș.

Scutirea proprietarilor funciari irlandezi de toate impozitele pe venit și exceptarea fermierilor și clericilor englezi de la impunerea pe venit în forma sa extinsă reprezintă a favoare evidentă acordată satului pe seama orașului. Dar cine are de cîștigat de pe urma reducerii impozitului pe malț : proprietarul funciar, fermierul sau consumatorul ? O reducere a impozitelor înseamnă o micșorare a riscurilor legate de producție. Potrivit legilor economiei politice, o reducere a cheltuielilor de producție ar trebui să atragă după sine o reducere a prețurilor și, în consecință, nu ar aduce folos proprietarului funciar sau fermierului, ci numai consumatorului.

În cazul de față însă trebuie să ținem seama de două împrejurări. În primul rînd, în Anglia, pămîntul pe care se poate cultiva orz de prima calitate este proprietate de monopol, iar terenuri potrivite pentru aceste culturi se găsesc numai în Nottinghamshire, Norfolk etc., în timp ce aprovizionarea cu malț de import este limitată prin însăși natura mărfii, întrucît nici orzul, nici malțul nu pot suporta un transport maritim de lungă durată. În al doilea rînd, marii fabricanți de bere englezi dețin în mod efectiv un monopol care se bazează îndeosebi pe actualul sistem de licențe, așa încît nici chiar abrogarea legilor cerealelor n-a provocat o scădere de prețuri la porter * și la ale**.

În felul acesta, cîștigul care se obține prin reducerea impozitului pe malț nu va reveni fermierilor sau consumatorilor, ci va fi împărțit între proprietarii funciari și marii fabricanți de bere. Și, fiindcă odiosul amestec al accizelor în agricultură urmează să fie menținut, încasarea unei sume egale cu jumătate din impozitul anterior va necesita aceleași cheltuieli administrative pe care le-a necesitat pînă acum încasarea întregii sume. În momentul de față, cheltuielile necesare pentru

* — bere neagră. — *Nota trad.*

** — bere blondă. — *Nota trad.*

stringerea unui impozit în sumă de 14.400.000 l.st., provenit din accize, se ridică la 5 l.st. și 6 șilingi la suta de lire sterline din impozit. După micșorarea impozitului cu 3.000.000 l.st., procentul cheltuielilor va fi de 6 lire pînă la 6 lire și 4 șilingi. Într-un cuvînt, în măsura în care scade venitul cresc și cheltuielile neproductive.

Bugetul lui Disraeli se reduce astfel la o despăgubire a proprietarilor funciari, la „o despăgubire plătită însutit”.

Dar bugetul acesta mai are și o altă particularitate, tot atît de interesantă.

Dacă vrei să punei în aplicare sistemul dv. comercial liber-schimbist, trebuie ca mai întii să vă schimbați sistemul financiar. „Trebuie să reveniți de la impozitul indirect la cel direct”, spune Disraeli, și el are dreptate.

Impozitul direct, care e cel mai simplu, reprezintă totodată forma inițială și cea mai veche de impunere, contemporană cu orînduirea socială bazată pe proprietatea funciară. Mai tîrziu orașele au introdus sistemul impozitelor indirecte, dar cu timpul, datorită diviziunii moderne a muncii, sistemului marii producții industriale și dependenței directe a comerțului interior de cel exterior și de piața mondială, sistemul acesta al impozitelor indirecte, a intrat într-un dublu conflict cu cerințele sociale. La granițele statului, acest sistem se întru-chipează în taxele vamale protecționiste și împiedică sau îngreuiază schimbul liber cu alte țări. În interiorul statului, el se identifică cu imixtiunea fiscului în producție, provoacă perturbări în raportul valoric al mărfurilor și subminează libera concurență și schimbul. Datorită acestor două cauze, desființarea lui devine o necesitate. Trebuie reintrodus impozitul direct. Dar această formă de impozit nu permite nici un fel de înșelăciune și fiecare clasă știe exact care este partea ei de contribuție la cheltuielile statului. De aceea în Anglia nu e nimic mai impopular ca impozitele directe : impozitul pe venit, impozitul pe avere, impozitul pe clădiri etc. Acum se pune întrebarea : cum va putea clasa industrială din Anglia, care e obligată de libertatea comerțului să adopte sistemul impozitelor directe, cum va putea ea să introducă acest sistem fără să provoace o nemulțumire generală și, în același timp, fără să-și sporească propriile ei greutăți ?

Ea poate face acest lucru numai pe trei căi :

Recurgînd la datoria publică ; dar aceasta ar însemna o subminare a creditului de stat, o confiscare, o măsură revoluționară.

Prin transformarea rentei funciare în primul obiect al impunerii fiscale ; dar și această măsură ar fi un atentat împotriva proprietății, o confiscare, o măsură revoluționară.

Prin redobândirea de către stat a averilor bisericii ; dar și aceasta ar fi un atentat împotriva proprietății, o confiscare, o măsură revoluționară.

„În nici un caz — răspunde Cobden. — Noi n-avem decît să reducem cheltuielile de stat, și atunci vom putea să ușurăm și poverile fiscale care apasă asupra noastră !”

Aceasta este o utopie. În primul rînd, legăturile dintre Anglia și continent cer o continuă creștere a cheltuielilor de stat ; în al doilea rînd, o victorie a clasei industriale, reprezentată prin Cobden, ar avea aceleași consecințe, deoarece, datorită ei, lupta dintre capital și muncă ar deveni și mai îndîrjită și ar fi nevoie de mai multe mijloace de reprimare. Cu alte cuvinte, bugetul nu poate fi redus în nici un caz.

În concluzie : libertatea comerțului atrage după sine trecerea la impozitul direct. Acest sistem implică însă adoptarea de măsuri revoluționare împotriva bisericii, proprietarilor funciari și deținătorilor de hîrtii de valoare. Aceste măsuri revoluționare reclamă în mod imperios o alianță cu clasa muncitoare, iar această alianță privează burghezia engleză de principalul avantaj pe care-l așteaptă de la libertatea comerțului, și anume dominația nelimitată a capitalului asupra muncii.

Scris de K. Marx
în jurul datei de 10 decembrie 1852

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.650
din 28 decembrie 1852

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Răspuns „secretarului“ lui Kossuth

CĂTRE REDACTORUL ZIARULUI „NEW YORK DAILY TRIBUNE“

Londra, marți 14 decembrie 1852

Stimate domn,

Acum cîtva timp v-am trimis o explicație * în legătură cu recenta mea corespondență privitoare la activitatea lui Kossuth și Mazzini **, explicație care a provocat comentarii atît de aprinse în ziarele americane. Această explicație — în care precizam, între altele, că Kossuth n-a avut nici un fel de amestec în numeroasele articole prilejuite de corespondența mea și că intenția mea era nu atît să atac persoanele sus-amintite, cît mai degrabă să le avertizez etc. — conținea tot ce am socotit atunci necesar să spun în această privință. Dar iată că, primind ultimul număr al ziarelor americane, dau în paginile lor peste un fel de dezmințire oficială a informațiilor mele, semnată, zice-se, de secretarul d-lui Kossuth. Cu privire la acest „document“ trebuie să vă informez că d-l Kossuth, căruia i-am cerut lămuriri, m-a asigurat :

- 1) că în momentul de față nu are nici un secretar ;
- 2) că sus-pomenita „dezmințire“ a fost scrisă fără permisiunea lui ;
- 3) că dînsul nici nu știa despre ea înainte de a primi o comunicare din partea mea.

După această declarație „autorizată“ nu voi mai reveni asupra acestei chestiuni. Avocații nepoftiți, care au dat dovadă de atîta zel inoportun, n-au decît să se consoleze cum vor ști.

Corespondentul dv. particular

Scris de K. Marx

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.656
din 4 ianuarie 1853

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

* — Vezi volumul de față, pag. 416—417. — *Nota red.*

** — Vezi volumul de față, pag. 388—390. — *Nota red.*

Karl Marx

Înfrîngerea guvernului

Londra, vineri 17 decembrie 1852

Mă grăbesc să vă informez asupra rezultatului dezbaterilor din noaptea trecută, care s-au soldat cu o înfrîngere pentru guvern.

Această înfrîngere totală a miniștrilor a fost precedată de rușinosul deznodămînt al bătăliei pe care a dus-o, de unul singur, cel mai vajnic luptător al lor, Ahile-Beresford³¹⁴, ministrul de război. Comisia de anchetă pentru alegerile din Derby și-a depus raportul. Acest raport confirmă pe de-a-ntregul diversele fapte care au fost deja prezentate de liberali în petiția lor și consideră, în încheiere, că dovezile obținute prin martori arată că în timpul alegerilor din Derby a fost pus în funcție un vast sistem de corupție. Totuși comisia n-a mers mai departe în căutare de dovezi și, în loc să-l acuze în mod deschis pe d-l Beresford de tentativă de mituire, s-a mulțumit cu o calificare severă de „neglijență ușuratică și lipsă de prevedere”. Rămîne de văzut dacă parlamentul va fi de acord cu punctul de vedere al acestei onorabile comisii și dacă va permite d-lui Beresford să-și păstreze mandatul. În acest caz, parlamentul însuși ar întări memorabila apreciere făcută de d-l ministru Beresford, care a spus că „poporul englez este cea mai respingătoare gloată din lume”. În orice caz însă d-l Beresford nu mai poate rămîne în postul său de ministru.

După această scurtă digresiune, să revenim la tema noastră inițială.

Patru nopți la rînd și aproape toată noaptea a cincea, membrii Camerei comunelor au dezbătut următoarea problemă: trebuie analizat tot bugetul în ansamblu sau rezoluția în ansamblu, principiile generale sau datele concrete referitoare la un punct sau altul? Pînă la urmă au ajuns la concluzia că în momentul de față Camera comunelor trebuie

să se ocupe numai de problema majorării impozitului pe clădiri și de lărgirea sferei de aplicare a *impozitelor directe*.

Această principală propunere înscrisă în proiectul de buget prezentat de d-l Disraeli a fost respinsă de parlament, ea întrunind :

286 voturi pentru și 305 contra.

Majoritatea obținută de adversarii guvernului este de 19 voturi. După aceea camera și-a suspendat lucrările pînă luna viitoare. Lipsa de timp mă împiedică să fac, așa cum aș fi vrut, o analiză mai amănunțită a dezbaterilor. De aceea trebuie să mă limitez la expunerea celor mai memorabile pasaje din ultimul discurs al d-lui Disraeli, care este, fără îndoială, cel mai important din cîte au fost rostite.

Sir Charles Wood, fostul ministru de finanțe, și sir James Graham și-au îndreptat principalele lor atacuri împotriva propunerii făcute de Disraeli ca fondul de împrumut pentru lucrări publice (400.000 l.st. pe an) să fie folosit pentru acoperirea deficitului care rezultă din reducerea taxelor vamale asupra transportului maritim. Sir James Graham a stăruit în mod deosebit asupra acțiunii binefăcătoare a acestui fond. Și ce răspunde la toate acestea d-l Disraeli ?

„Vreau să arăt comisiei ce abuzuri flagrante s-au comis în mînuirea fondurilor publice ale acestei țări, ce sume imense de bani au fost risipite pur și simplu fără avizul și controlul parlamentului, și toate acestea numai de către aparatul care a administrat acest fond de împrumut pentru lucrări publice“.

El face apoi o descriere amănunțită a scandaloaselor mashiinării financiare la care a recurs guvernul whig în manipularea acestui fond. După aceea trece la expunerea principiilor care stau la baza proiectului de buget prezentat de el.

„Înainte de a preciza care e primul pas care urmează să-l facem, trebuie rezolvată o chestiune extrem de importantă, și anume aceea a limitelor pînă la care putem merge cu cererile noastre față de țară în ce privește stabilirea sumei impozitelor directe de care are nevoie orice guvern care vrea să pornească pe drumul unei reforme financiare. (Voci : „Așa e !“). Deputatul de Halifax (sir Charles Wood) m-a învinuit că am făcut o propunere care ar duce la o majorare nechibzuită a impozitelor directe ale țării. (Voci : „Auzi ! Auzi !“). Deputatul de Carlisle (sir James Graham) mi-a adus acuzația de a fi împins în mod nechibzuit impozitele directe pînă la limita lor extremă. În primul rînd, propunerea făcută de mine în numele guvernului nu numai că nu prevede o majorare nechibzuită a totalului impozitelor directe, dar, în caz că va fi acceptată, nu va provoca o urcare a impozitelor directe pînă la proporțiile pe care le-au atins ele pe vremea cînd finanțele erau conduse de onorabilul nostru gentleman, deputatul de Halifax, care a recurs nu

numai la impozitul pe avere și pe venit, dar și la impozitul pe ferestre, care în ultimul an de aplicare i-a adus aproape 2.000.000 de lire sterline. (Aplauze). Onorabilul gentleman care ne sfătuiește să nu majorăm în mod nechibzuit impozitele directe a redus suma pe care a încasat-o, în ultimul său an de guvernare, din impozitul pe ferestre și s-a mulțumit cu modesta sumă de 700.000 de lire sterline obținute prin înlocuirea impozitului pe ferestre printr-un alt impozit. Nu pot să trec însă cu vederea că onorabilul gentleman care îmi aduce nechibzuita învinuire că am majorat totalul impozitelor directe a propus la început să se procedeze la o schimbare radicală, care ar fi făcut ca impozitul său pe clădiri să crească la o sumă mai mare decât aceea pe care am propus-o eu vreodată. (Aplauze puternice). Dar asta-i totul? Numai atât a făcut acest onorabil gentleman care mă acuză de majorarea nechibzuită a impozitelor directe ale țării? Se știe, doar, că acest ministru, care, percepînd un impozit pe avere ale cărui proporții reale ne sînt acum cunoscute, percepînd un impozit pe ferestre care se ridică la aproape 2.000.000, a venit într-o zi la Camera comunelor și a făcut adunării uluitoarea propunere de a urca impozitul pe avere și pe venit la o sumă aproape de două ori mai mare decît cea existentă. (Aplauze furtunoase). Consider o asemenea comportare ca o dovadă de nepăsare față de consecințe... Ni se vorbește de dublarea impozitului pe clădiri ca de o sumă modestă. Dar dacă onorabilul gentleman ar fi procedat la dublarea impozitului pe avere și pe venit, cred că el ar fi putut, pe drept cuvînt, să fie învinuit de majorarea nechibzuită a impozitelor directe. (Aplauze puternice). Se vorbește de nechibzuință! Dar există oare, în istoria finanțelor, ceva care să se poată compara cu nechibzuința de care a dat dovadă onorabilul gentleman? (Aplauze puternice). Și pe ce temeii a făcut el această propunere monstruoasă, de necrezut, care și-ar fi găsit o justificare numai în cazul cînd ar fi fost dictată de necesitățile siguranței statului? După ce a primit însă riposta cuvenită și a fost luat în deridere și umilit, el a declarat că are venituri suficiente și poate renunța la propunerea sa. (Aplauze furtunoase, prelungite). Viitorul istoric nu va fi crezut și va fi bănuir de minciună cînd va povesti cum un ministru a făcut propunerea de majorare, la aproape de două ori, a impozitului pe venit, iar a doua zi a declarat că veniturile bugetare sînt pe deplin asigurate. (Un nou ropot de aplauze).“

După ce s-a răfuit astfel cu sir Charles Wood, Disraeli continuă :

„Trebuie să dovedim că există o deosebire între proprietate și venit, între venitul stabil și cel instabil. Trebuie apoi să apărăm un principiu pe care l-am considerat și continuăm să-l considerăm ca fiind singurul just și care, chiar dacă nu acum, va fi, fără îndoială, recunoscut și acceptat, și anume că *baza impozitului direct trebuie lărgită*. (Exclamații aprobative pe băncile ministeriale)... Dacă s-ar încerca să se adopte ca un principiu permanent al sistemului nostru social teza potrivit căreia clasele chemate să exercite puterea politică trebuie create prin împovărarea cu impozite directe a păturii mai bogate a societății și prin împovărarea muncitorilor cu impozite indirecte, nu mi-aș putea închipui o situație mai fatală și mai plină de consecințe dezastruoase pentru țara noastră. (Aplauze). Dar sînt, totodată, profund convins că clasele privilegiate vor fi acelea care vor avea în primul rînd de suferit asemenea consecințe dezastruoase“.

Adresându-se liber-schimbitorilor, Disraeli spune :

„Vedem că cei mai mari adversari ai tarifelor vamale coloniale se pronunță cu toții în favoarea unei impuneri ridicată a producătorilor și vedem aici cum, parcă pentru a-și bate joc de noi, ei recurg la toate tezele eronate la care noi am avut, pînă la urmă, curajul să renunțăm în mod onorabil. (Ovații furtunoase). Și îmi spuneți că protecționismul a murit și ne spuneți că nu există un partid al protecționistilor ! Nu, el arată destul de bine și se află chiar aici. (Arată spre băncile opoziției). O dată cu băncile noastre ei și-au însușit și principiile noastre, și sînt convins că vor avea tot atît de puțin succes. (Aplauze)”.

În încheiere, Disraeli, răspunzînd sugestiei binevoitoare a lui sir Charles Wood de a-și retrage proiectul de buget, spune următoarele :

„Am fost sfătuit să-mi retrag proiectul de buget. Mi s-a spus că d-l Pitt și l-a retras pe al său și că, ceva mai recent, alte persoane” (whigii și, mai ales, sir Charles Wood) „au procedat la fel. (Rîsete). Eu nu visez la gloria d-lui Pitt, dar nici n-aș vrea să ajung în halul de decădere al aștorlalți. (Aplauze puternice). Nu, domnilor, eu am mai văzut la ce rezultate ajunge un guvern care nu e în stare să-și pună în aplicare propriile sale măsuri : la rezultate care nu fac cinste guvernului, nu sînt de folos pentru țară și, după părerea mea, nici nu sînt compatibile cu demnitatea acestei camere, la care țin mai mult decît la orice. (Aplauze puternice). Îmi amintesc de un proiect de buget din 1848 care a fost retras, din nou prezentat și iarăși retras. (Rîsete). Și care a fost rezultatul activității acestui guvern care a existat doar atît cît a fost tolerat ? Care a fost rezultatul pentru finanțele acestei țări ? Nu cumva acea rușinoasă operație de înlocuire a impozitului pe ferestre cu acela pe clădiri, pe care sînt acum nevoit s-o repar ? (Aplauze). Motivele de nemulțumire depășesc cu mult sfera simplelor interese de partid... Da, știu prea bine ce voi avea de înfruntat. Voi avea de înfruntat o coaliție. (Aplauze). Și se prea poate ca această combinație să aibă succes. O coaliție anterioară a avut și ea succes. Dar coalițiile, chiar cele care au avut succes, s-au convins întotdeauna că triumful lor este de scurtă durată. Eu știu, de asemenea, că în Anglia nu sînt agreeate coalițiile. (Aplauze). Împotriva coaliției eu fac apel la acea opinie publică care guvernează țara, la acea opinie publică a cărei influență înțeleaptă și irezistibilă poate supune controlului ei pînă și hotărîrile parlamentului și fără al cărei sprijin cele mai înalte și mai vechi instituții nu sînt altceva decît produsul unei fantezii lipsite de fond. (Onorabilul gentleman își reia locul, în mijlocul unor aplauze asurzitoare, care nu mai conținesc)”.

Și care este părerea ziarelor de azi cu privire la urmările acestei înfrîngerii a guvernului ?

„Morning Chronicle” (ziarul adeptilor lui Peel) și „Morning Advertiser” (ziarul radicalilor) consideră ca sigură demisia guvernului. „Times” este și el de părere că guvernul va demisiona, deși se îndoiește că opoziția va putea să formeze tot atît de ușor un nou guvern cum l-a răsturnat pe cel vechi.

„Daily News“ (ziarul Manchesterienilor) crede în posibilitatea unei remanieri a guvernului căzut, în combinație cu lordul Palmerston. „Morning Post“ (ziarul lui Palmerston) consideră această remanieră ca ceva de la sine înțeles. În sfârșit, „Morning Herald“ (Derby-Disraeli) declară că, dacă miniștrii își vor da azi demisia, regina * va fi nevoită să-i cheme din nou mîine.

Un lucru este sigur: miniștrii au suferit o înfrîngere în urma unei rezoluții liber-schimbiste care prevedea o extindere a impozitului direct. În orice caz, ei se pot consola cu ideea că, dacă au putut să respingă cu succes primul atac parlamentar cu prețul renunțării la propriile lor principii, opoziția i-a înfrînt în a doua luptă numai datorită faptului că și ea a renunțat la principiile ei.

În felul acesta, ceea ce am spus mai înainte cu privire la poziția partidelor parlamentare ** a fost pe deplin confirmat în aceste dezbateri. Față de masa compactă a celor 286 de tory, opoziția coalizată dispune de o majoritate de numai 19 voturi. Va fi de ajuns ca ea să formeze un nou guvern pentru ca el să cadă cu prima ocazie. Dacă guvernul format de opoziție ar dizolva Camera comunelor, noile alegeri, care ar avea loc în condițiile de pînă acum, ar duce la aceleași rezultate, adică la o nouă Cameră a comunelor, în care ar reîncepe vechiul joc, diferitele partide paralizîndu-se unul pe altul ca pînă acum, și politica Angliei s-ar afla din nou într-un cercle vicios ***.

De aceea eu afirm că continuă să rămînă în vigoare vechea dilemă: sau *menținerea guvernului tory*, sau *reforma parlamentară*.

Scris de K. Marx
la 17 decembrie 1852

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.659
din 7 ianuarie 1853

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză.

* — Victoria. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 407—415. — *Nota red.*

*** — cerc vicios. — *Nota trad.*

Karl Marx

Un guvern care și-a trăit traiul. —
Perspectivele guvernului de coaliție etc.

Londra, marți 11 ianuarie 1853

„Am ajuns acum la începutul *împărăției politice de o mie de ani*³¹⁵, în care spiritul zizaniilor de partid va dispărea de pe fața pământului și singurele calități care vor da drept de ocupare a unor funcții vor fi talentul, experiența, hărnicia și patriotismul. Avem acum un guvern care pare să se bucure de aprobarea și sprijinul tuturor, fără deosebire de opinie. Principiile lui se bucură de asentimentul și sprijinul general“.

Acestea sînt cuvintele cu care „Times“, în primul său moment de entuziasm, a salutat venirea guvernului Aberdeen. După tonul lui puteai să-ți închipui că Anglia va fi de acum înainte fericită să vadă că are un guvern alcătuit numai din personalități noi, tinere, promițătoare. De aceea nu mică va fi mirarea oamenilor de pretutindeni cînd vor afla că noua eră din istoria Marii Britanii urmează să fie inaugurată numai de octogenari aproape complet uzați și căzuți în decrepitudine. Aberdeen are aproape 80 de ani ; Lansdowne e de pe acum cu un picior în groapă ; Palmerston și Russell se află cam în aceeași situație ; Graham este un birocrat care de la sfîrșitul secolului trecut a slujit aproape sub toate guvernele ; ceilalți membri ai cabinetului sînt de două ori morți de bătrînețe și de istovire și doar în mod artificial readuși la viață. Într-un cuvînt, vreo 10 centenari, acesta este materialul din care pare să fi fost format, printr-o simplă operație de adunare, noul „imperiu milenar“ de către publicistul de la „Times“.

Ni se promite că în acest „imperiu milenar“ sînt sortite să dispară cu desăvîrșire zizaniile de partid, ba mai mult decît atît, înseși partidele. Ce vrea să spună „Times“ cînd face asemenea afirmație ? Trebuie să înceteze oare, din acest moment, existența tuturor partidelor numai pentru că anumite cercuri ale aristocrației, care pînă acum s-au bucurat de privilegiul de a-și da aparența de partide naționale sau parlamentare, s-au convins că nu mai poate fi continuată această

farsă și pentru că, bazate pe această convingere și, ca rezultat al asprei lecții pe care au primit-o în ultima vreme, aceste clici aristocratice au înțeles să renunțe la micile lor răfuieli și să se unească într-o masă compactă în vederea apărării privilegiilor lor comune ? Și nu constituie oare formarea unei asemenea „coaliții” o dovadă cât se poate de grăitoare că a sosit timpul când principalele clase ale societății contemporane — burghezia industrială și clasa muncitoare —, clase în plin avînt, dar parțial încă lipsite de o reprezentanță, se pregătesc să revendice dreptul de a fi singurele partide politice ale națiunii ?

În timpul guvernării lordului Derby, toryi au renunțat, o dată pentru totdeauna, la doctrinele lor protecționiste și s-au declarat liber-schimbști. Cînd a anunțat demisia cabinetului său, contele Derby a spus :

„Milorzi, îmi amintesc — și probabil că și dv. vă amintiți — că nobilul conte” (Aberdeen) „nu o dată a declarat, în această cameră, că, în afară de problema libertății comerțului, el nu cunoștea *nici* o problemă asupra căreia să existe *vreo* deosebire de vederi între el și actualul guvern”.

Lordul Aberdeen, declarîndu-se de acord cu această afirmație, merge și mai departe, spunînd că „este dispus să se alieze cu nobilul conte” (Derby) „pentru a opune rezistență tentativelor democrației, dar îi este greu să arate unde se află această democrație”. Ambele părți sînt de acord că între toryi și adepții lui Peel nu mai există nici un fel de divergențe. Dar asta nu-i totul. În legătură cu politica externă, contele Aberdeen observă :

„Timp de 30 de ani, principiile politicii externe ale țării noastre au rămas neschimbate, chiar dacă în aplicarea lor s-au manifestat unele divergențe”.

Din toate acestea reiese că întreaga luptă dintre Aberdeen și Palmerston, care a ținut din 1830 pînă în 1850 și în cursul căreia primul a căutat să ajungă la o alianță cu puterile nordice, iar al doilea a luptat pentru o „entente cordiale” * cu Franța, unul era împotriva lui Ludovic-Filip, iar celălalt de partea lui ; primul se pronunța împotriva intervenției, iar celălalt în favoarea ei ; într-un cuvînt, toate certurile și disputele lor, pînă și recenta lor indignare generală împotriva „rușinoasei” conduceri a afacerilor externe de către lordul

* — „înțelegere cordială”. — *Nota trad.*

Malmesbury, pot fi considerate drept curată înșelătorie. Și, în general, se poate găsi în viața politică a Angliei ceva care să fi suferit o schimbare mai radicală decât politica ei externă? Până în 1830, alianță cu puterile nordice; după 1830, alianță cu Franța (alianță cvadruplă)³¹⁶; după 1848, izolare completă a Angliei de întregul continent.

După ce, la început, lordul Derby ne-a asigurat că între tory și adepții lui Peel nu există nici un fel de divergențe, contele Aberdeen ne asigură îndată după aceea că nu există divergențe nici între adepții lui Peel și whigi, între conservatori și liberali. După părerea sa,

„Țara este obosită de aceste diferențieri lipsite de orice sens și care nu au nici o influență reală asupra comportării sau principiilor oamenilor de stat. Nu se poate concepe un alt guvern decât cel conservator și tot atât de adevărat este că nu se poate concepe un alt guvern decât cel liberal“.

„Acești termeni nu au un sens prea bine definit. Țara este plictisită de aceste diferențieri lipsite de orice sens“.

Cele trei fracțiuni ale aristocrației — toryi, adepții lui Peel și whigii — sînt deci de acord că între ele nu există, în fond, nici un fel de deosebiri. Dar, în afară de aceasta, mai există un punct asupra căruia ele sînt de acord. Disraeli a declarat că dînsul intenționează să pună în aplicare principiul libertății comerțului. Lordul Aberdeen spune :

„Mărețul obiectiv al actualilor miniștri ai reginei și principala caracteristică a guvernării lor trebuie să fie menținerea și extinderea prudentă a libertății comerțului. Aceasta este misiunea care le-a fost în mod special încredințată“.

Într-un cuvînt, întreaga aristocrație este de acord că trebuie să guverneze în folosul burgheziei și ținînd seama de interesele ei, dar în același timp este hotărîtă să nu lase ca burghezia să dețină ea rolul conducător în aceste treburi. Și, în acest scop, vechea oligarhie, încordîndu-și ultimele forțe, a adunat tot ce mai posedă în materie de talent, influență și autoritate și a format un guvern a cărui misiune este de a îngrădi, pentru o vreme cît mai îndelungată, accesul direct al burgheziei la guvernarea țării. Aristocrația coalizată a Angliei e hotărîtă să se călăuzească, în raporturile ei cu burghezia, după aceeași regulă de conduită pe care o recomandă Napoleon față de popor : „Tout pour le peuple, rien par le peuple“ *.

* — „Totul pentru popor, nimic cu ajutorul poporului“. — *Nota trad.*

„Trebuie, totuși — după cum remarcă Ernest Jones în „People's Paper“ —, ca intenția vădită de a exclude clasa de mijloc să fie mascată într-un fel oarecare, și acest lucru ei“ (miniștrii) „speră să-l poată realiza cel mai ușor prin acceptarea în posturi de mîna a doua și lipsite de influență a unor aristocrați liberali ca sir William Molesworth, Bernal Osborne etc. Dar să nu-și închipuie ei că acest liberalism sclivisit al celor din Mayfair³¹⁷ îi va satisface pe severii domni din școala manchesteriană. Pe aceștia îi interesează aspectul practic al problemei și nimic altceva. Ei se gîndesc la lire sterline, șilingi și pence, la posturi și funcții, la uriașele venituri ale celui mai întins imperiu din lume, care trebuie pus în întregime și în mod exclusiv, cu toate resursele lui, la dispoziția intereselor lor de clasă“.

Și, într-adevăr, e de ajuns să arunci o simplă privire în paginile lui „Daily News“, „Advertiser“ și, mai ales, ale lui „Manchester Times“³¹⁸, ziarul personal al d-lui Bright, pentru a te convinge că adepții școlii manchesteriene, promițînd sprijinul lor temporar guvernului de coaliție, intenționează să adopte o politică identică cu aceea pe care au dus-o adepții lui Peel și whigii față de ultimul guvern Derby, adică să-i pună pe miniștri la încercare. D-l Disraeli a avut de curînd prilejul să se convingă care este sensul acestei „încercări“.

Dat fiind că înfrîngerea cabinetului tory a fost hotărîtă de brigada irlandeză, noul guvern de coaliție a considerat, firește, necesar să ia unele măsuri menite să-i asigure sprijinul acestei fracțiuni. D-l Sadleir, samsarul brigăzii irlandeze, a fost repede ademenit cu funcția de lord-trezorier. D-lui Keogh i s-a oferit postul de procuror general în Irlanda, în timp ce d-l Monsell a fost numit secretar al direcției artileriei.

„Cu aceste trei achiziții — scrie „Morning Herald“ — se speră că va fi cîștigată brigada“.

Există totuși destule motive de îndoială în ce privește eficacitatea acestor trei achiziții pentru asigurarea sprijinului întregii brigăzi irlandeze. Căci iată ce se poate citi într-o publicație irlandeză ca „Freeman's Journal“³¹⁹ :

„Ne aflăm într-un moment critic pentru problema drepturilor arendașilor și aceea a libertății religioase. Succesul sau insuccesul în rezolvarea acestor probleme nu depinde acum de miniștri, ci de deputații irlandezi. Guvernul Derby a fost răsturnat cu 19 voturi. Dacă 10 oameni ar fi trecut de partea cealaltă, s-ar fi schimbat și mersul evenimentelor. Atîta timp cît partidele se află într-o asemenea situație, deputații irlandezi sînt atotputernici“.

În încheierea ultimului meu articol mi-am exprimat părerea că nu există decît o singură alternativă : sau un guvern

tory, sau reforma parlamentară *. Pentru cititorii noștri prezintă, desigur, interes părerile lordului Aberdeen în această problemă. El spune :

„Îmbunătățirea situației poporului nu exclude“ (sic!) „înlăturarea deficiențelor existente în sistemul reprezentativ ; căci întâmplări de felul celor petrecute în timpul ultimelor alegeri nu prea sînt menite să-i facă pe oameni să îndrăgească acest sistem“.

Cu prilejul alegerilor care au avut loc după numirea lor în posturi de stat, colegii lordului Aberdeen au declarat în unanimitate că este necesară o reformă a sistemului reprezentativ. Totuși, de fiecare dată ei au dat de înțeles ascultătorilor lor că e necesar ca reformele de acest fel să fie „moderate și raționale și că ele trebuie întocmite fără pripeală, cu multă chibzuință și prudență“. Așadar, cu cît actualul sistem reprezentativ se dovedește a fi mai defectuos și cu cît e recunoscut mai mult ca atare, cu atît mai mult iese la iveală dorința de a nu purcede la o schimbare pripită și radicală.

Cu ocazia ultimelor realegeri de miniștri s-a experimentat pentru prima dată o nouă invenție, care permite oamenilor politici să-și păstreze prestigiul în orice împrejurare, fie că vor intra sau nu în noul cabinet. Această invenție constă în folosirea unei metode încă neaplicate pînă acum, aceea a „problemei deschise“. Osborne și Villiers s-au angajat cîndva în mod public să susțină votul secret. Acum însă declară că el constituie o problemă deschisă. Molesworth s-a angajat să lupte pentru reforma colonială, și acum ea constituie o problemă deschisă. Keogh, Sadleir și alții s-au angajat să apere drepturile arendașilor, și acum ele constituie o problemă deschisă. Într-un cuvînt, toate chestiunile pe care, ca deputați, le-au considerat ca fiind, în fond, rezolvate au devenit pentru ei probleme deschise de cînd sînt miniștri.

În încheiere trebuie să menționez încă o situație ciudată care s-a creat ca rezultat al coaliției dintre adepții lui Peel, whigi, radicali și irlandezi. Fiecare dintre fruntașii remarcabili ai fracțiunilor respective a fost îndepărtat din departamentul pentru care se presupunea că posedă un oarecare talent sau o oarecare calificare și numit într-un post cu totul nepotrivit pentru el. Palmerston, acest remarcabil ministru de externe, a fost numit la departamentul internelor, în locul lui Russell, care îmbătrînise în acest post și care, la rîndul său, a fost îndepărtat din acest post pentru a fi trecut la con-

* Vezi volumul de față, pag. 515. — Nota trad.

ducerea afacerilor externe. Gladstone, acest Escobar al puseismului³²⁰, este numit ministru de finanțe. Molesworth, care se bucură de oarecare reputație pentru că a copiat sau a adoptat absurdul sistem de colonizare al d-lui Wakefield³²¹, este numit comisar al lucrărilor publice. Lui sir Charles Wood, care, ca ministru de finanțe, a avut privilegiul de a o scrînti cînd cu un defioit, cînd cu un surplus în tezaur, i se încredințează președinția Consiliului de control pentru problemele Indiei. Monsell, care abia e în stare să deosebească o pușcă ghintuită de o muschetă, este numit secretar la comandamentul artileriei. Singurul care și-a găsit locul potrivit este sir James Graham, care în postul de prim-lord al amiralității a știut să-și cîștige încă de multă vreme trainica reputație de a fi fost primul care a introdus viermele putred în flota britanică.

Scris de K. Marx
la 11 ianuarie 1853

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.677
din 28 ianuarie 1853

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Perspective politice. — Înflorirea comerțului. —
Un caz de moarte prin inaniție

Londra, vineri 14 ianuarie 1853

Cu prilejul primirii investiturii sale diplomatice la ministerul afacerilor externe, lordul John Russell a declarat că intenționează să preia acest departament doar în calitate de ad-interim și că, într-un viitor apropiat, portofoliul acestui minister va fi încredințat contelui Clarendon. Realitatea este că lordul Russell s-a simțit întotdeauna complet străin de departamentul afacerilor externe, în care nu s-a remarcat prin nimic altceva decât prin publicarea unei compilații insipide privind, pare-se, istoria tratatelor încheiate după pacea de la Nymwegen, carte care, în cel mai bun caz, este tot atât de interesantă ca și „tragedia” cu care același Russell a uimit, într-o bună zi, lumea ³²². După toate probabilitățile, devenind liderul Camerei comunelor, lordul John își va păstra locul în cabinet, unde își va consacra întreaga lui energie elaborării noii legi cu privire la reformă. Se știe doar că reforma parlamentară este pentru Russell un cîmp de activitate tradițional, de cînd, prin măsurile luate de el în 1831, a dat dovadă de o adevărată măiestrie în împărțirea „burgurilor putrede” ³²³ între tory și whigi.

Prezicerea mea cu privire la ineficacitatea mituirii celor trei deputați irlandezi *, la care a recurs guvernul pentru a atrage întreaga „brigadă irlandeză” de partea coaliției guvernamentale, s-a împlinit întocmai. Atitudinea unor publicații ca „Freeman’s Journal” și „Tablet”, tonul scrisorilor și declarațiilor d-lor Lucas, Moore și Duffy și, în sfîrșit, rezoluția împotriva d-lor Sadleir și Keogh, adoptată la ultima adunare a Ligii pentru apărarea drepturilor arendașilor ³²⁴, demonstrează în suficientă măsură că guvernul Aberdeen nu va dispune decât de o fracțiune cu totul neînsemnată a forțelor irlandeze.

* Vezi volumul de față, pag. 519. — *Nota red.*

După cum se știe, lordul Aberdeen, șeful guvernului, va lua parte la ședințele Camerei lorzilor. Mai deunăzi, d-l Bright, într-un discurs rostit la Manchester la un banchet în cinstea d-lui Ingersoll, noul ambasador american, a profitat de ocazie pentru a afirma că desființarea Camerei lorzilor este o condiție sine qua non * pentru „progresul” burgheziei industriale. Această primă declarație oficială făcută de școala manchesteriană după formarea guvernului de coaliție îl va ajuta, într-o oarecare măsură, pe lordul Aberdeen să dea de urma acelei democrații care-i inspiră atîta teamă lordului Derby.

În felul acesta, lupta dintre partide, pe care un ziarist optimist de la „Times” o considera dispărută pentru totdeauna, a izbucnit din nou, cu toate că era „imperium milenar” a început prin amînarea sesiunii parlamentare pînă la 10 februarie.

La începutul noului an a fost anunțată cu multă zarvă și în consensul tuturor creșterea continuă a prosperității comerciale și industriale, care a fost confirmată de publicarea dărilor de seamă cu privire la veniturile încasate de stat pînă în ziua de 5 ianuarie a.c., de rapoartele prezentate de ministerul comerțului pentru ultima lună și pentru cele 11 luni încheiate la 5 decembrie 1852, de rapoartele inspectorilor de fabrică și, în sfîrșit, de buletinele comerciale anuale care se publică la începutul fiecărui an și care permit o privire de ansamblu asupra tuturor tranzacțiilor comerciale pe anul care s-a scurs.

Dările de seamă asupra veniturilor de stat ne arată o creștere globală anuală de 978.926 l. st. și una trimestrială de 702.776 l. st. Se înregistrează o creștere anuală la toate capitolele, cu excepția *taxelor vamale*. Suma totală intrată în vistieria statului se ridică la 50.468.193 l.st.

Accizele, despre care se spune că sînt un indice al bunăstării populației, au însumat :

în anul financiar încheiat la 5 ianuarie 1852 . . .	13.093.170 l. st.
în anul financiar încheiat la 5 ianuarie 1853 . . .	13.356.981 „ „

Taxele de timbru, care indică creșterea activității comerciale, au însumat :

în anul financiar 1851—1852	5.933.549 l. st.
în anul financiar 1852—1853	6.287.261 „ „

* — condiție indispensabilă. — *Nota trad.*

Impozitul pe avere, care indică creșterea bogăției claselor avute, a totalizat :

în anul financiar 1851—1852	5.304.923 l. st.
în anul financiar 1852—1853	5.509.637 „ „

Rapoartele ministerului comerțului pe ultima lună și pe cele 11 luni încheiate la 5 decembrie 1852 arată :

	<u>1852</u>	<u>1851</u>	<u>1850</u>
Valoarea exportului pe ultima lună încheiată la 5 decembrie (în lire sterline)	6.102.694	5.138.216	5.362.319
Pe cele 11 luni încheiate la 5 decembrie	65.349.798	63.314.272	60.400.525

Așadar, valoarea exportului pe o lună indică o creștere de aproape 1.000.000 l. st., iar pe 11 luni o creștere de peste 2.000.000. În lipsa oricăror date în legătură cu valoarea importului, nu știm în ce măsură această creștere este egalizată sau depășită de creșterea valorii exportului.

Să trecem la rapoartele inspectorilor de fabrică; d-l Horner, inspector de fabrică pentru districtul Lancashire, scrie următoarele în raportul său, de curînd publicat, care cuprinde date cu privire la semestrul încheiat la 31 octombrie 1852 :

„În ultimul an, în districtul meu s-au produs foarte puține schimbări în ce privește fabricile de lînă, de lînă toarsă și de mătase; cît despre filaturile de in, ele se află în aceeași situație ca la 1 noiembrie 1851. Dar în industria bumbacului creșterea numărului fabricilor a fost foarte mare. Chiar dacă scădem pe cele care în momentul de față nu lucrează (și e foarte probabil că în curînd multe dintre ele vor începe din nou să lucreze, mai ales acelea al căror utilaj a fost păstrat), reiese că în ultimii doi ani au fost puse în funcțiune 129 de fabrici noi, cu o putere totală de 4.023 CP. Creșterea forței motrice la 53 dintre fabricile existente însumează 2.090 CP, astfel că creșterea totală este de 6.113 CP, ceea ce, pe cît se vede, a permis folosirea în industria bumbacului a cel puțin 24.000 de muncitori în plus. Dar asta nu-i totul; în prezent se construiesc încă multe fabrici noi. Pe un teritoriu destul de restrîns, care cuprinde orașele Ashtown, Staleybridge, Oldham și Lees, se construiesc 11 fabrici care, potrivit unor calcule preliminare, vor avea o putere totală de 620 CP. Constructorii de mașini, după cît se spune, sînt copleșiți de comenzi; un fabricant foarte inteligent și cu mult spirit de observație mi-a spus mai deunăzi că, după toate probabilitățile, multe dintre fabricile aflate în construcție nu vor putea fi puse în funcțiune înainte de 1854, din cauza imposibilității de a le utiliza cu mașini. Dar datele arătate de mine mai sus, ca și cele pe care le prezintă colegii mei în rapoartele lor curente, deși ne permit să ne facem o idee despre puternica creștere a producției, nu pot reflecta adevăratele proporții ale acestei creșteri. Căci există o sursă largă și foarte bogată de sporire a producției, asupra căreia este foarte greu de obținut

vreun fel de date. Mă refer la recente îmbunătățiri din sectorul mașinilor cu aburi, datorită cărora motoare vechi și chiar motoare noi pot produce o forță care depășește considerabil plafonul lor nominal și care înainte ar fi fost considerată imposibilă“.

Mai departe d-l Horner citează un fragment dintr-o scrisoare a d-lui Nasmyth, un eminent inginer constructor din Birmingham, care arată cât de mult poate fi sporită productivitatea prin mărirea vitezei mașinilor, la care se montează în prealabil cilindrii dubli de înaltă presiune ai lui Woolf ; se obține astfel, la aceleași mașini, o productivitate cu cel puțin 50% mai mare decât cea existentă înainte de introducerea acestei perfecționări.

Din datele totalizatoare cuprinse în rapoartele tuturor inspectorilor de fabrică se poate vedea că în cursul anului bugetar încheiat la 31 octombrie 1852 au fost puse în funcțiune 229 de fabrici noi, care folosesc mașini cu aburi cu o capacitate de 4.771 CP și energie hidraulică de 586 CP ; au fost lărgite 69 dintre fabricile existente, care folosesc mașini cu aburi cu o forță motrice de 1.532 CP și motoare cu o energie hidraulică de 28 CP ; totalul general se ridică la 6.917 CP.

Trecînd apoi la buletinele comerciale anuale, constatăm că ele sînt pătrunse de același entuziasm cu care „Times“ vestea „imperiul milenar“ în domeniul politicii, dar ele prezintă în orice caz avantajul că, cel puțin în ce privește anul trecut, se bazează pe fapte și nu pe simple speranțe.

În sectorul agricol de asemenea nu există motive de nemulțumire. La începutul anului, prețul mediu săptămînal al grîului era de 37 de șilingi și 2 pence, iar la sfîrșitul anului el a ajuns să fie de 45 de șilingi și 11 pence. Urcarea prețului la cereale a fost însoțită de o urcare a prețului vitelor, cărnii, untului și brînzeturilor.

În august 1851 a survenit o scădere fără precedent a prețurilor la diferite produse, mai cu seamă la zahăr și la cafea, și această scădere n-a încetat pînă la sfîrșitul anului, deoarece în Mincing Lane ³²⁵ panica a atins punctul culminant abia în ianuarie 1852. Acum buletinele anuale indică o sporire considerabilă a prețurilor la majoritatea produselor de import, în special la coloniale : zahăr, cafea etc.

Cît despre situația materiilor prime, ea poate fi apreciată pe baza următoarelor date.

În buletinul d-lor Hughes și Ronald, „situația comerțului lîinii“ este caracterizată ca fiind

„cît se poate de satisfăcătoare în tot cursul anului trecut... Cererea de lînă pe piața internă a fost neobișnuit de mare... Exportul de produse de lînă și de lînă toarsă a atins cel mai înalt nivel, depășind chiar pe acela din 1851, ai cărui indici au fost cei mai ridicați în ultimii ani... S-a observat o continuă urcare a prețurilor, dar o creștere a lor mai însemnată s-a înregistrat abia în cursul ultimei luni, astfel că în momentul de față se poate considera că ele depășesc în medie cu 15—20% pe cele din perioadele corespunzătoare ale anului trecut“.

D-nii Churchill și Seem arată că

„în 1852 comerțul cu lemne a adus o contribuție importantă la prosperitatea comercială a țării... Cantitatea de lemne adusă în Londra reprezintă 1.200 de cargouri, atît cît a fost și în 1851. În acești doi ani s-a ajuns la o creștere de 50% față de anii precedenți, în care cifra medie a fost de circa 800 de cargouri. În timp ce cantitatea de lemn de construcție s-a menținut, în medie, la nivelul anilor precedenți, cererea de șipci de brad, scînduri etc. sau de stâlpi a înregistrat în 1852 o creștere nemaiîntîlnită ; de la 4.900.000 de bucăți, cît era în medie în anii precedenți, a ajuns în 1852 la 6.800.000 de bucăți“.

Cu privire la pielărie, firma Powell & Co. declară :

„Anul care a trecut a fost, fără îndoială, deosebit de bun pentru fabricanții din aproape toate ramurile industriei pielăriei. La începutul anului, materiile prime erau ieftine, iar împrejurările au favorizat o creștere a valorii pieilor prelucrate, cu mult mai mare decît în anii precedenți“.

Deosebit de prosperă este industria metalurgică. Prețul fierului s-a ridicat. de la 5 l. st. tona la 10 l. st. și 10 șilingi și, recent de tot, la 12 l. st. tona, și e probabil să urmeze o creștere pînă la 15 l. st. ; tot mai multe furnale sînt puse în funcțiune.

În legătură cu transportul maritim, d-nii Offor și Gamman au spus următoarele :

„În anul care s-a scurs s-a înregistrat o activitate remarcabilă a transportului maritim britanic, care a fost favorizată în primul rînd de avîntul pe care l-a dat afacerilor descoperirea aurului în Australia... S-a produs o urcare generală a prețurilor la transporturi“.

Aceeași înviorare s-a înregistrat și în sectorul construcțiilor navale. Cu privire la această ramură de producție, în buletinul d-lor Tonge, Carrey & Co. din Liverpool se spune :

„Niciodată pînă acum n-am putut să dăm, în rapoartele noastre anuale, informații atît de favorabile în legătură cu vînzarea de vase, atît în privința proporțiilor tonajului lor cît și în privința prețurilor obținute. Prețurile vaselor pentru colonii au înregistrat o creștere de 17%, și această tendință se menține fermă. Numărul vaselor terminate

care se află în șantierele navale s-a micșorat pînă la 48, în timp ce în anul 1852 el era de 76, iar în 1851 de 82, și nu e de prevăzut că în viitorul apropiat numărul lor va crește... Numărul vaselor sosite la Liverpool și vîndute în cursul anului a fost de 120, cu un tonaj global de 50.000 de tone. Numărul vaselor lansate în portul nostru și al celor aflate în construcție în 1852 a fost de 39, iar tonajul lor total de 15.000 de tone, în timp ce în 1851 ele au fost în număr de 23, cu un tonaj total de 9.200 de tone. Numărul vapoarelor construite aici și al celor aflate în construcție a fost de 13, cu un tonaj total de 4.050 de tone... În ce privește vasele cu pînze, construite din fier, o caracteristică deosebit de remarcabilă a branșei noastre este aceea că acestor vase li se acordă o preferință din ce în ce mai mare; atît aici cît și la Clyde, la Newcastle și pretutindeni, constructorii navali sînt acum ocupați cu construirea unor asemenea vase în proporții nemaivăzute“.

Despre *căile ferate*, d-nii Woods și Stubbs scriu :

„Rapoartele îndreptățesc cele mai optimiste speranțe și depășesc cu mult toate prevederile de pînă acum. Rapoartele pe ultima săptămînă arată o creștere a rețelei de căi ferate cu 348 de mile, adică cu 5,5% în comparație cu anul 1851, și o creștere a veniturilor transporturilor cu 41.426 lst., adică cu 14%“.

În sfîrșit, buletinele firmei Duffy & Co. (Manchester), ocupîndu-se de tranzacțiile cu India și China pe luna decembrie 1852, le caracterizează ca fiind foarte extinse. Despre surplusul de bani se vorbește ca despre un factor care a favorizat extinderea activității pe piețele îndepărtate și a permis celor interesați să-și recupereze pierderile suferite la începutul anului la diferite mărfuri și produse.

„În momentul de față, speculanții și capitaliștii se simt atrași de diverse proiecte de valorificare a unor pămînturi noi, de exploatare a unor zăcăminte etc.“

Despre prosperitatea districtelor industriale în general și a celor cu o industrie a bumbacului în special, ne-am putut da seama parcurgînd rapoartele inspectorilor de fabrici. Conducătorii firmei „John Wrigley și fiul“ (Liverpool) au spus următoarele în legătură cu industria bumbacului :

„Considerată ca un indiciu al prosperității generale a țării, creșterea comerțului de bumbac a dus, în anul care a trecut, la rezultate dintre cele mai îmbucurătoare... S-au manifestat cu acest prilej o serie întreagă de trăsături remarcabile, dar cea mai izbitoare și mai demnă de menționat este ușurința extraordinară cu care a fost realizată o recoltă de bumbac nemaivăzută pînă acum — de peste 3.000.000 de baloturi — obținută în Statele Unite ale Americii... În multe districte se fac de pe acum pregătiri în vederea lărgirii capacității întreprinderilor industriale și ne putem aștepta ca în anul ce vine să se prelucreze o cantitate totală de bumbac mai mare decît în oricare din anii precedenți“.

Numeroase alte ramuri industriale se află și ele în aceeași situație.

„Ne referim — spun d-nii Mc Neir, Greenhow și Irving (Manchester) — la Glasgow, cu industria lui de bumbac și industria lui metalurgică, la Huddersfield, Leeds, Halifax, Bradford, Nottingham, Leicester, Sheffield, Birmingham, Wolverhampton etc., cu diversele lor ramuri industriale; toate par să fie într-o situație de mare prosperitate”.

Singurele excepții de la această prosperitate generală sînt industria mătăsii și fabricile de cardat lînă din Yorkshire. Perspectivele generale ale industriei și comerțului pot fi rezumate în cuvintele unui buletin din Manchester :

„*Ne temem mai de grabă de o speculație excesivă decît de inactivitate și lipsă de mijloace*”.

În mijlocul acestei prosperități generale, o măsură recent adoptată de Banca Angliei a produs consternare generală în lumea comercială. La 22 aprilie 1852, această bancă a redus taxa de scont la 2%. În dimineața zilei de 6 ianuarie 1853 s-a anunțat că taxa de scont va fi urcată de la 2 la 2½%, adică va crește cu 25%. S-a încercat să se explice această urcare prin marile împrumuturi primite de curînd de unii mari antreprenori de căi ferate, ale căror polițe pentru sume foarte ridicate, după cum se știe, se aflau în circulație. În alte cercuri — vezi, bunăoară, ziarul londonez „Sun” — s-a crezut că Banca Angliei, mărinind taxa de scont, voia să-și capete partea ei de beneficii din prosperitatea generală. În general însă această măsură a fost reprobată ca „inoportună”. Pentru o justă apreciere a ei, voi prezenta aici o serie de date extrase din „Economist” :

Banca Angliei			
	Aur	Hirtii de valoare	Scontul minim
1852			
22 Aprilie	19.587.670 l. st.	23.782.000 l. st.	reduc la 2%
24 Iulie	22.065.349 „ ”	24.013.728 „ ”	2%
18 Decembrie	21.165.224 „ ”	26.765.724 „ ”	2%
24 Decembrie	20.794.190 „ ”	27.545.640 „ ”	2%
1853			
1 Ianuarie	20.527.662 „ ”	29.284.447 „ ”	2%, dar, de la 6 ianuarie, ridicat la 2½%

Așadar, în bancă se află cu 1.000.000 mai mult aur decît în aprilie 1852, cînd scontul a fost redus la 2%, dar între aceste două perioade există o diferență foarte vizibilă, dat fiind că mișcarea aurului a trecut din faza fluxului în aceea a refluxului. Refluxul acesta a fost extraordinar de puternic : el a făcut față importului de aur din America și din Australia în ultima lună. În afară de aceasta, în aprilie 1852 au fost cu 5.500.000 mai puține hîrtii de valoare decît acum. Prin urmare, în aprilie 1852 oferta de capital de împrumut era mai mare decît cererea, în timp ce acum lucrurile stau invers.

Exportul de aur a fost însoțit de o scădere vizibilă a cursului valutei peste graniță, împrejurare care se explică, în parte, prin creșterea considerabilă a prețurilor la majoritatea articolelor de import și, în parte, prin marile speculații cu mărfurile de import. La toate acestea trebuie adăugată influența unei toamne și a unei ierni nefavorabile pentru fermieri, îndoielile și temerile provocate de ea în legătură cu recolta viitoare și, ca urmare, uriașele tranzacții comerciale cu grîu și făină din străinătate. În sfîrșit, capitaliștii englezi participă pe scară largă la înființarea de companii de căi ferate și la alte societăți în Franța, Italia, Spania, Suedia, Norvegia, Danemarca, Germania și Belgia, și ei sînt într-o mare măsură beneficiari ai acelei escrocherii generale a cărei arenă este astăzi bursa din Paris. De aceea polițele asupra Londrei se află acum pe piețele europene într-o cantitate mult mai mare ca oricînd, ceea ce duce la o scădere continuă a cursului valutar. La 24 iulie, la Paris, lira sterlină era cotate la 25 de franci și 30 de centime, iar la 1 ianuarie ea a scăzut la 25 de franci ; unele tranzacții au fost încheiate chiar la un curs inferior acestei cifre.

Întrucît cererea de capital a crescut proporțional cu oferta, recenta măsură adoptată de Banca Angliei pare pe deplin justificată. Dar pentru că se urmărește, cu ajutorul ei, să se pună capăt speculațiilor și scurgerii de capital, am curajul să prezic că ea se va dovedi cu totul ineficace.

După ce cititorii m-au însoțit pînă aici, urmărind această lungă înșirare de dovezi ale prosperității crescînde a Angliei, îi rog să acorde puțină atenție celor întîmplate unui biet muncitor din cei care confecționează ace, Henry Morgan, care a plecat de la Londra la Birmingham în căutare de lucru. Pentru a nu fi învinuit de exagerare, voi reproduce întocmai cele relatate de ziarul din Northampton *.

* — „Northampton Mercury“. — *Nota red.*

Mort din cauza mizeriei

Cosgrove. „Luni dimineața, pe la ora 9, doi muncitori, care în timpul ploii își găsiseră adăpost într-o șură părăsită a d-lui T. Slade din parohia Cosgrove, au fost atrași de gemetele unui nenorocit pe care l-au găsit prăbușit într-un ungher, într-o stare de extenuare totală. Ei i s-au adresat cu blîndețe și i-au oferit din mîncarea lor, dar n-au obținut nici un răspuns. După aceea, palpîndu-i corpul, au constatat că era aproape rece. L-au chemat apoi pe d-l Slade, care se afla în apropiere. Acest gentleman, după un timp oarecare, l-a expedit pe nefericitul om — însoțit de un băiețaș — cu o căruță, în care avea un așternut de paie și era acoperit cu paie, la azilul din Yardley-Gobion, situat la o depărtare de aproape o milă. A ajuns acolo cu puțin înainte de ora unu, dar după un sfert de oră și-a dat sufletul. Această biată făptură costelivă, murdară și zdrențăroasă prezenta un spectacol înfiorător. S-a aflat că nenorocitul primise în seara de joi 2 ianuarie, de la un funcționar al oficiului de asistență a săracilor din Stoney Stratford, un bilet de vagabond, pe baza căruia i se dădea adăpost pentru o noapte la azilul de săraci din Yardley; după aceea a parcurs pe jos distanța de trei mile pînă la Yardley, unde a fost primit la azil. A mîncat cu multă poftă mîncarea ce i s-a oferit și după aceea a cerut să i se permită să mai rămînă o zi și o noapte. Această permisiune i-a fost acordată. Sîmbătă, dis-de-dimineață, după ce a mîncat (probabil pentru ultima oară pe lumea asta), a pornit înapoi pe drumul spre Stratford. Fiind foarte slăbit și cu picioarele chinuite de dureri — căci avea o rană la un călcîi — el, pe cît se pare, a fost mulțumit să se folosească de primul adăpost întîlnit în drum. Acest adăpost s-a întîmplat să fie un șopron deschis, care făcea parte din anexele unei ferme, situate la un sfert de milă de șosea. Aici a fost găsit, întins pe paie, în ziua de luni 6 ianuarie, la amiazi, și, fiindcă stăpînii nu îngăduiau ca un străin să rămînă aici, i s-a spus să plece. El a cerut voie să mai stea puțin și a plecat cam pe la ora patru, pentru a căuta din nou, pînă la căderea nopții, un loc apropiat în care să se odihnească și să înopteze. S-a întîmplat că acest loc să fie șura părăsită de care am vorbit; ea avea acoperișul de paie pe jumătate distrus și ușile lăsate vraisește. În acest adăpost neînchipuit de rece, el s-a ghemuit într-un ungher, a stat acolo fără hrană mai mult de șapte zile, pînă ce, așa cum am arătat, a fost găsit în dimineața zilei de 13. Întrebat cum îl cheamă, a spus că se numește Henry Morgan și că a lucrat la o fabrică de ace; părea să aibă între 30 și 40 de ani și era un om bine legat“.

Cu greu ne putem închipui un caz mai îngrozitor. Un om sănătos, cu o constituție destul de robustă, în floarea vîrstei, pelerinajul lui atît de lung și de chinuitor de la Londra la Stoney-Stratford, desperarea cu care imploră ajutor „civilizației” înconjurătoare, cele șapte zile de post, cruzimea semenilor care l-au lăsat în voia soartei, peregrinările lui în căutare de adăpost, alungarea lui dintr-un loc în altul, neomenia împinsă la extrem a individului cu numele de Slade și moartea resemnată, tristă a omului complet sleit de puteri — iată un tablou care e destul de zguduitor pentru a ne da mult de gîndit.

Nu încapе îndoială că el a încălcat dreptul de proprietate cînd a căutat adăpost sub șopron și în șura părăsită !!!

Povestiți-i unui afacerist obez din City despre acest caz de moarte prin inaniție în plină prosperitate și vă va răspunde cu cuvintele ziarului londonez „Economist” din 8 ianuarie :

„E o plăcere să vezi cum prosperă toate clasele sub regimul libertății comerțului ; energiile lor sînt stimulate de speranța în răsplată ; toți își îmbunătățesc producția, și toți și *fiecare în parte* trag foloase de pe urma ei”.

Scris de K. Marx
la 14 ianuarie 1853

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 3.681
din 2 februarie 1853

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat : *Karl Marx*

Karl Marx

Alegerile. — Complicații financiare. —
 Ducosa de Sutherland și sclavia ³²⁶

Londra, vineri 21 ianuarie 1853

Noile alegeri, care au fost o urmare a noilor măsuri adoptate de guvern, s-au terminat. Guvernul a suferit o înfrângere. D-l Sadleir, unul dintre lorzii trezoreriei, care era considerat pînă acum drept conducătorul „brigăzii irlandeze”, a fost învins de d-l Alexander, care a fost ales cu o majoritate de 6 voturi. D-l Alexander datorează alegerea sa unei coaliții a oranjiștilor ³²⁷ și catolicilor. Pe de altă parte, guvernul a repercutat o victorie la Universitatea din Oxford, unde votarea a ținut 15 zile și lupta a fost extrem de încordată. Gladstone a învins cu o majoritate de 124 de voturi pe Dudley Percival, candidatul adeptilor lui High Church ³²⁸. Amatorilor de logică hudibrasiană ³²⁹ le recomandăm să citească editorialele celor două ziare care s-au înfruntat în această luptă, „Morning Chronicle” și „Morning Herald”.

Ieri, după lungi dezbateri, directorii Băncii Angliei au urcat din nou scontul minim de la 2½ la 3%. Această împrejurare a avut un efect imediat asupra bursei din Paris, unde hîrțile de valoare de tot felul au suferit o nouă scădere. — Dar chiar dacă Banca Angliei ar reuși să frîneze speculația de la Paris, ar rămîne încă deschis un alt canal pentru scurgerea stocului de aur : importul de grîne. Ultima recoltă, atît în Anglia cît și pe continent, este evaluată la două treimi din cea mijlocie. Pe lîngă aceasta, există și unele îndoieli în ce privește cantitatea de produse alimentare disponibile pentru consum pînă la viitoarea recoltă, întrucît, datorită umidității solului, însămînțările s-au făcut cu întîrziere. De aceea se încheie tranzacții pentru un import masiv de cereale, ceea ce face ca cursul schimbului să se mențină și de acum înainte nefavorabil Angliei. Aurul pe care-l aduc corăbiile din Australia nu poate ține pasul cu sporirea bruscă a importului de cereale.

Intr-unul din ultimele mele articole am amintit despre specula care se face cu fierul *. Prima urcare a scontului de la 2% la 2½%, efectuată de Banca Angliei, a și început să-și exercite influența asupra acestei ramuri a comerțului. Prețul fontei din Scoția, care în ultimele două săptămîni era de 78 de șilingi, la 19 ianuarie a coborît la 61 de șilingi. După urcarea scontului, piața de acțiuni ale căilor ferate va suferi, probabil, și ea o stagnare, din cauza vînzării forțate a acțiunilor care pînă acum au fost depuse ca garanție pentru împrumuturile acordate; operațiile acestea au și început. Părerea mea este, totuși, că scurgerea aurului nu este provocată numai de exportul de aur și că ea se datorește, în bună parte, înviorării comerțului interior, mai ales în regiunile industriale.

În acest moment de acalmie în viața politică, apelul adresat de adunarea de femei de la Stafford House surorilor lor din America, în problema sclaviei negrilor, și „apelul plin de dragoste și simțăminte creștinești al multor mii de femei din Statele Unite ale Americii către surorile lor, femeile din Anglia”, în problema sclaviei albilor, s-au dovedit a fi un adevărat chilipir pentru presă. Nici unul dintre ziarele engleze n-a fost izbit de faptul că adunarea de la Stafford House a avut loc în palatul și sub președinția ducesei de Sutherland. Și, totuși, aceste două nume — Stafford și Sutherland — sînt suficiente pentru a aprecia la adevărata ei valoare filantropia aristocrației britanice, o filantropie care-și caută obiectivele cît mai departe de casă și care preferă ca ele să fie dincolo, iar nu dincoace de ocean.

Istoria îmbogățirii familiei Sutherland este istoria ruinării și exproprierii populației galice-scoțiene, a izgonirii ei de pe pămînturile natale. Încă din secolul al X-lea, danezii au debarcat în Scoția, au cucerit văile din Caithness și i-au izgonit pe băștinași în munți. Mor-Fear-Chattaibh, cum era numit în limba galică „omul cel mare din Sutherland”, și-a găsit întotdeauna tovarăși de arme, gata să-l apere, cu riscul propriei lor vieți, împotriva dușmanilor săi danezi sau scoțieni, străini sau localnici. După revoluția care i-a izgonit pe Stuarti din Anglia³³⁰, certurile personale dintre micii șefi de clan scoțieni au devenit din ce în ce mai rare, și regii englezi, pentru a-și păstra măcar un simulacru de dominație în aceste districte îndepărtate, îi încurajau să-și formeze regimente din rude de-ale lor, un sistem prin care acești *lairds* — cum erau numiți șefii de clan — puteau să îmbine organizarea militară

* Vezi volumul de față, pag. 526. — *Nota red.*

modernă cu vechiul sistem de *clan*, astfel ca cele două elemente să se sprijine unul pe celălalt.

Pentru a face o justă apreciere a uzurpării care s-a produs îndată după aceea, trebuie mai întâi să lămurim în mod precis ce este *clanul*. *Clanul* face parte din acele forme de existență socială care, în procesul general al dezvoltării istorice, se află cu o întreagă treaptă mai jos decât oriînduirea feudală; el aparține, cu alte cuvinte, fazei *patriarhale* a societății. „*Klaen*” înseamnă în limba galică „copii”. Toate obiceiurile și tradițiile galilor scoțieni se bazează pe presupunerea că toți membrii *clanului* aparțin unuia și aceluiași grup familial. „Omul cel mare” — șeful *clanului* — dispune, pe de o parte, de o putere tot atât de despotică și, pe de altă parte, este tot atât de îngăduit în drepturile sale de legăturile de sânge etc. ca oricare căpetenie de gintă. *Clanului* — *gintii* — îi aparține districtul în care s-a stabilit, tot așa cum în Rusia pământul ocupat de o obște țărănească aparține întregii obști, iar nu unor țărani izolați. Așadar, districtul era proprietate obștească a *gintii*. În acest sistem nu poate fi vorba de proprietate privată în înțelesul modern al cuvântului, după cum nu poate fi vorba de o comparație între situația socială a membrilor *clanului* și situația indivizilor care trăiesc în condițiile societății noastre moderne. Împărțirea și, ulterior, repartizarea pământului corespundeau funcțiilor militare ale diferiților membri ai *clanului*. Conducătorul le acorda acestora anumite loturi în funcție de calitățile lor militare, reducea sau extindea, după bunul său plac, terenurile aflate în posesiunea diverșilor comandanți, și aceștia, la rîndul lor, împărțeau vasalilor și subvasalilor lor diferite bucăți de pământ. Dar districtul, în totalitatea lui, rămînea în permanență proprietatea *clanului* și, oricît ar fi putut să varieze pretențiile diferiților membri, condițiile de posesiune rămîneau aceleași; tot așa, nu erau niciodată sporite dările militare sau cele pentru laird, care era căpetenie în război și, totodată, cîrmuitor suprem în timp de pace. În general, fiecare bucată de pământ era cultivată, din generație în generație, de una și aceeași familie, care plătea anumite dări fixe. Aceste dări erau destul de mici și ele reprezentau mai degrabă un tribut plătit în semn de recunoaștere a puterii supreme a „*omului cel mare*” și a ofițerilor lui decît o rentă funciară în sensul modern al cuvântului sau o sursă generală de venituri. Comandanții aflați în subordinea directă a „*omului celui mare*” erau numiți „*taksmen*”, iar pământul dat în grija lor purta denumirea de „*tak*”. Ei, la rîndul lor, aveau

**SUTHERLAND AND SLAVERY ;
or,
THE DUCHESSE AT HOME.**

By DR. CHARLES MARX.

— How cruel that you to this native; later, let me take the state out of their eye, and perceive not the home in their own eye.
[Under the satisfied hypocrisy of "Church and State" a system of oppression is carried on in this gloriously free country, that equals in its atrocity the slavery of the American South. We give as a fitting illustration, the following historical statement, showing how the Sutherland family got their wealth. The Duchess of Sutherland, had attended to, in the Duchesse "Compass-Duchess" mother-in-law of the present Duchess. How the present Duke improved on the lessons of the Comtesse-Duchesse, the reader may have occasion to see before we have done with the latter.]

The history of the wealth of the Sutherland family as the Scotch Gaelic population from its native soil. As far back as the tenth century, the Duke and Duchess of Sutherland, commenced the Duke and Duchess, and drove both the short-land to the mountains. Shows that Chaitin, gene for his mountains. At the time of the Duke's father, the Duke, the Duke of Sutherland, had many times his companions in arms ready to defend him at the risk of their own lives. After the revolution which broke the Duke's from Britain, private funds were sent to the Duke, and the Duke, in order to keep up at least a semblance of domestic life, engaged in the purchase of a number of lands, which were made to combine modern military establishments with the ancient one system, such a measure as to support one by the other.

Now, in order to distinctly appreciate the wrongs perpetrated upon the Duke, we must first understand what the Duke meant. The Duke belonged to a form of social existence which, in the history of the world, stands a full degree below the feudal state; viz. the patriarchal state of society. "Knox," in Gaelic, means children. Every one of the ages and traditions of the Scottish Gaelic people upon the supposition that the members of the clan being to use the same land. The "great man," the chieftain of the clan is on one hand quite as arbitrary, on the other side as confined in his power, by custom, law, or every other of a feudal state. To the Duke, the family, belonged the district where it was established, exactly as in Russia, the land occupied by a community of peasants belongs to the individual peasants, but to the community. Thus the district was the common property of the family. There was no more question, under this system, of private property, in the modern sense of the word, than there could be of separating the social existence of the members of the clan to that of individuals living in the midst of our modern society. The division and subdivision of the land corresponded to the military functions of the single members of the clan. According to their military abilities, the chieftain assigned to them the number of soldiers, cannon, or enlarged according to his pleasure the number of the individual officers, and those officers again assigned to their respective commands a full or separate plot of land. But the district at large always remained the property of the clan, and, however the things of war might vary, the tenure remained the same; nor were the contributions for the common defence, or the tribute for the laird, who at once was leader in battle and chief magistrate in peace, ever increased. Upon the whole, every plot of land was cultivated by the same family, from generation to generation, under fixed imposts. These imposts were insignificant, more a tribute by which the supremacy of the "great man" and of his officers was acknowledged, than a rent of land in a modern sense, or a source of revenue. The officers directly subordinate to the "great man" were every family of a feudal state, the district entrusted to their care. "Tal" Under them were placed inferior officers, at the head of every hamlet, and under them stood the peasantry every year.

Thus you see, the Duke is nothing but a family organized in a military manner, quite as little defined by laws, just as closely defined by tradition, as any family. But the land is the property of the family, in the midst of which differences of rank, in spite of consanguinity, do prevail as well as in all the ancient Asiatic family communities.

The first occupation took place after the expulsion of the Duke, by the establishment of the family settlements. From that moment, say because the principal source of revenue of the Duke and the Duke-Duchess-Charitable. Entangled in the dissipation of the Court of London, he tried to squeeze as much money as possible out of his officers, and they applied the same system to their inferiors. The ancient tribute was transferred into fixed money contracts. In our respect these

of her generosity she allowed to the expelled Gaiques about 8,000 acres, two acres per family. These 8,000 acres had been lying waste until then, and brought no revenue to the proprietors. The Comtesse was generous enough to sell the acre at 2s. 6d. on an acre, to the class men who for centuries past had sold their blood for her family. The whole of the unprofitably appropriated clan land divided into twenty-nine large sheep farms, each of them inhabited by one single family, mostly English farm-labourers; and in 1812, the 1,000 farms had already been superadded by 121,000 sheep.

A portion of the aborigines had been thrown upon the sea-shore, and attempted to live by fishing. They became amphibious, and, as the Duke's father says, lived half on land and half on water, and after all did not do well upon both.

Stimulated, in fact, "Sturdy Men," converses with regard to the appropriation of the lands from Sutherlandism—an example, which, by-the-by, was imitated by the other "great men" of Scotland.

The large extent of regional domains is not a circumstance peculiar to Britain. In the whole of Europe, entire provinces were usurped by the warlike chieftains, who had then multiplied for their own benefit by the acquisition, and sometimes by their own conquest, in arms. During the ninth and tenth centuries the Countess of Mass, Arden, Poitou, Flanders, and other provinces, rather three large estates than principalities. A revolution which in more respects resembles Scotland, was the result of a great change among a small number of despots. If the Counts of Kyburg, of Lutzelburg, of Habsburg, of Gersburg had been protected by feudal laws, they would have been in the same position as the Barons of Sutherland, some of them would perhaps have had the same title for improvement as the Marchioness of Stafford, and more than one republic might have disappeared from the Alps in order to make room for fiefs of sheep. But the most desperate monarch in Germany would not have allowed to attempt anything of the sort.

Mr. Lock, in his defence of the Countess of Sutherland, (1787), replies to the above as follows:—

Why should this be made an exception to the rule adopted in every other case, just as the particular case? Why should the absolute authority of the landlord over his land be sacrificed to the public interest and to justice, which concern the public only?

And why then should the aristocrats in the British States of North America invade the private interest to the philanthropic pretences of her Grace, the Duchess of Sutherland?

The British aristocracy, who have everywhere superseded man by bullocks and sheep, will, in a future not very distant, be superseded in turn by these useful animals.

The process of clearing arable, which, in Scotland, we have just now described, was carried out in England in the sixteenth, seventeenth, and eighteenth centuries. Thomas More already explains it in the sixteenth century. It was performed in Scotland in the beginning of the nineteenth, and in Ireland it is now in full progress. The noble Viscount Palmerston, too, some years ago cleared of man his property in Ireland, exactly in the manner described above.

If of any property it ever was true that it was robbery, it is literally true of the property of the British aristocracy. Robbery of the Church-property, robbery of common, fraudulent transformation, accompanied by murder, fraud and perjury, robbery into private property—these are the titles of British aristocrats to their possessions, land and services in the latter part of the century were performed by a series of cases of lawyers you may see from an English lawyer of the last century, Dalrymple, who, in his "History of Feudal Property," very ably proves that every law or deed concerning property was interpreted by the lawyers, in England, where the middle class rose in wealth in favour of the middle class—in Scotland, where the nobility enriched themselves, in favour of the middle class, either due to it, or to a tenacious hostility to the people.

The above Turkish reform by the Comtesse of Sutherland was justifiable, at least, from a Millitean point of view. Chast Scotch noblemen went forth. Having succeeded human beings by sheep, they superadded sheep by goats, and the pasture grounds by forests. At the head of these was the Duke of Athol. "After the conquest, the Norman Kings effected the portions of the soil of England, in much the same way as the landlords here are now doing with the Highlands." (H. Home's Letters to the Highness, 1842.)

As for the large number of the human beings expelled to make room for the game of the Duke of Athol, and the sheep of the Comtesse of Sutherland, where did they go to, where did they find a home?

The United States of North America.

The enemy of British Wagon Slavery has a right to condemn Negro-Slavery, a Dethrone of Sutherland, Duke of Athol, a Manchester Cotton-Slavery!

KARL MARX.

O parte dintr-o pagină a ziarului „People's Paper“ cu articolul lui K. Marx „Ducesa de Sutherland și sclavia“ (În „People's Paper“ articolul este intitulat : „Sutherland și sclavia, sau ducesa la ea acasă“)

în subordine slujitori mai mici, care erau în fruntea fiecărui sat, și acestor slujitori le era subordonată țărănimea.

După cum vedeți, *clanul* nu este altceva decât o gintă organizată militărește și, ca orice gintă, tot atât de puțin reglementată prin legi, dar tot atât de puternic legată prin tradiții. În orice caz, pământul este *proprietate a familiei*, în cadrul căreia, în ciuda legăturilor de sînge, deosebiri de rang se impun, ca și în toate vechile comunități gentilice din Asia.

Prima uzurpare a avut loc după izgonirea Stuartilor, prin organizarea unităților militare gentilice. Din acel moment, *plățile* au devenit principala sursă de venituri pentru „*omul cel mare*”, Mor-Fear-Chattaibh. Împotmolindu-se în viața de risipă a curții de la Londra, el căuta să stoarcă cît mai mulți bani de la slujitorii lui, iar aceștia, la rîndul lor, aplicau același sistem celor aflați în subordinea lor. Vechile dări s-au transformat în contribuții fixe bănești. Dintr-un punct de vedere, introducerea acestor contribuții a însemnat un progres, căci ea a fost însoțită de fixarea unor plăți tradiționale. Dar, pe de altă parte, ea a însemnat o uzurpare, deoarece „*omul cel mare*” ocupa acum o poziție de proprietar funciar față de „*taksmeni*”, iar aceștia, la rîndul lor, se comportau față de țărani ca niște arendași. Și fiindcă acum „*omul cel mare*”, nu mai puțin decât „*taksmenii*”, avea nevoie de bani, a devenit necesară producția nu numai pentru consumul direct, dar și pentru export și pentru schimb. Se simțea nevoia de a schimba sistemul de producție națională și de a scăpa de brațele de muncă înlocuite prin această schimbare. Ca urmare, populația a început să scadă. Dar în secolul al XVIII-lea ea se mai menținea într-o oarecare măsură și omul nu era încă în mod fățiș sacrificat pentru profitul gol, așa cum ne arată Steuart, un economist scoțian, într-un pasaj din lucrarea sa, publicată cu 10 ani înaintea aceleia a lui Adam Smith; în acest pasaj (vol. 1 cap. 16) se spune :

„Renta care se plătește pentru aceste bucăți de pământ este cu totul neînsemnată față de întinderea lor ; dar, dacă o comparăm cu numărul gurilor pe care le hrănește această gospodărie, vom vedea că o bucată de pământ în regiunea muntoasă a Scoției hrănește de zece ori mai mulți oameni decât o gospodărie de aceleași proporții din regiunile cele mai bogate“³³¹.

Chiar la începutul secolului al XIX-lea, arenzile erau încă foarte scăzute, după cum se vede dintr-o scriere a d-lui Loch

(1820) ³³², administratorul contesei de Sutherland, care a condus lucrările de ameliorare întreprinse pe moșiile ei. El dă ca exemplu registrul de arenze al moșiei Kintradawell pe anul 1811, din care reiese că pînă atunci fiecare familie era obligată să plătească în fiecare an cel mult cîteva șilingi în numerar, să dea cîteva păsări de curte și să facă cîteva zile de clacă.

Abia după 1811 s-a ajuns la uzurparea definitivă și efectivă, la transformarea forțată a *proprietății de clan* în *proprietate privată* — în înțelesul modern al cuvîntului — a *conducătorului*. Persoana care se afla în fruntea acestei revoluții economice era un Mohamed-ali de sex feminin, care îl digerasese bine pe Malthus: *contesa de Sutherland*, zisă și *marhiza de Stafford*.

Înainte de toate trebuie să precizez că strămoșii marchizei de Stafford erau „oameni mari” în părțile cele mai de nord ale Scoției, care cuprindeau aproape trei sferturi din Sutherlandshire. Acest comitat este mai întins decît multe din departamentele Franței sau decît micile principate germane. Cînd contesa de Sutherland a moștenit aceste moșii, pe care le-a adus apoi ca zestre soțului ei, marchizul de Stafford, mai tîrziu duce de Sutherland, populația aflată pe ele scăzuse deja la 15.000. Nobila contesă a hotărît să introducă o reformă economică radicală, și anume să transforme întregul teritoriu în pășune. Din 1814 și pînă în 1820, acești 15.000 de locuitori — circa 3.000 de familii — au fost în mod sistematic izgoșiți și exterminați. Toate satele lor au fost dărîmate și arse și toate ogoarele lor au fost transformate în pășune. Pentru această operație au fost trimiși soldați britanici, care au trebuit să dea adevărate lupte cu localnicii. O bătrînă a ars de vie în flăcările colibeii sale, pe care a refuzat s-o părăsească. În felul acesta nobila contesă și-a însușit 794.000 de *acri de pămînt*, care din timpuri imemorabile aparținuseră clanului localnic. Într-un acces de generozitate, ea a acordat locuitorilor izgoșiți vreo 6.000 de acri, cîte 2 acri de fiecare familie. Acești 6.000 de acri fuseseră pînă atunci un teren nedestelenit, care nu aducea proprietarilor lor nici un venit. Contesa a fost atît de generoasă, că a vîndut acrul de pămînt, în medie, cu 2 șilingi și 6 pence oamenilor clanului, care timp de secole își vărsaseră sîngele pentru neamul ei. Întregul pămînt care aparținuse clanului și pe care ea și l-a însușit în mod sama-

volnic l-a împărțit în 29 de ferme mari, destinate oieritului, și în fiecare dintre ele locuia câte o singură familie, în cele mai multe cazuri argați englezi. Până în 1821 cei 15.000 de gali au și fost înlocuiți cu 131.000 de oi.

O parte din băștinași, care au fost izgoniți la țărmul mării, au încercat să trăiască din pescuit. Ei au devenit amfibii și, după cum spune un scriitor englez, au început să trăiască jumătate pe pământ și jumătate pe apă ; dar pământul și apa, luate împreună, abia dacă le puteau asigura jumătate din mijloacele de existență.

Într-una din scrierile sale, „Studii sociale”, Sismondi face următoarea observație în legătură cu această expropriere a galilor din Sutherlandshire, care a constituit, de altfel, un exemplu demn de imitat și pentru ceilalți „oameni mari” din Scoția :

„Marea întindere a domeniilor senioriale nu constituie o caracteristică unică a Angliei. În întregul imperiu al lui Carol cel Mare, în întregul Apus, provinciile întregi au fost uzurpate de șefi războinici, care au început să le cultive pentru ei înșiși, folosind în acest scop munca locuitorilor învinși și uneori chiar pe aceea a propriilor lor tovarăși de arme. În secolele al IX-lea și al X-lea, comitatele Maine, Anjou și Poitou erau, pentru conții din aceste provincii, mai degrabă trei mari moșii decât niște principate. Elveția, care seamănă în atâtea privințe cu Scoția, era pe atunci împărțită între câțiva seniori. Dacă conții de Kyburg, de Lantzburg, de Habsburg și de Gruyères s-ar fi aflat sub protecția legilor engleze, ar fi ajuns în aceeași situație ca și conții de Sutherland ; mulți dintre ei ar fi manifestat, poate, aceeași înclinare spre îmbunătățiri” (ca și marchiza de Stafford) „și nu puține din republicile din Alpi ar fi dispărut pentru a face loc turmelor de oi. Nici cel mai despotic monarh din Germania nu și-ar putea permite așa ceva”⁸³³.

D-l Loch, luînd apărarea contesei de Sutherland (1820), răspunde la toate acestea în felul următor :

„Dar de ce ar trebui să se facă, tocmai în acest caz particular, o excepție de la regula adoptată în toate celelalte cazuri ? De ce puterea absolută a proprietarului funciar asupra pământului său să fie sacrificată în interesul societății și pentru motive care privesc numai societatea ?”

Dar, în acest caz, de ce să-și sacrifice proprietarii de sclavi din statele sudice ale Americii de Nord interesele lor personale pentru schimonoselile filantropice ale luminăției-sale ducesa de Sutherland ?

Aristocrația engleză, care a înlocuit pretutindenii oamenii prin boi și oi, va fi, la rîndul ei, înlocuită, într-un viitor nu prea îndepărtat, prin aceste animale folositoare.

Procesul de „*curățire a moșiilor*” din Scoția, de care a fost vorba în cele de mai sus, a avut loc în Anglia în secolele al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea. Încă din secolul al XVI-lea, manifestările lui sînt amarnic deplînse de Thomas Morus. În Scoția, acest proces a luat sfîrșit la începutul secolului al XIX-lea, iar în Irlanda el este acum în plină desfășurare. Numai cu cîțiva ani în urmă, și nobilul viconte Palmerston și-a „*curățat*” de oameni posesiunile sale din Irlanda, exact în felul descris de noi mai sus.

Dacă despre proprietate, în general, ar fi mai drept să se spună că este un *furt*, despre proprietatea aristocrației engleze se poate spune că este un furt în sensul literal al acestui cuvînt. Jefuirea averilor bisericești și a pămînturilor obștilor, transformarea frauduloasă — însoțită de exterminare — a proprietății feudale și patriarhale în proprietate privată — iată titlurile de proprietate ale aristocrației britanice asupra posesiunilor ei. Cît de mari servicii a adus aristocrației, în acest proces nu prea îndepărtat, o clasă servilă de juriști, putem afla de la Dalrymple, un jurist englez din secolul trecut, care, în lucrarea sa „*Istoria proprietății feudale*”³³⁴, mărturisește cu multă candoare că în procesele de proprietate fiecare lege și fiecare document era interpretat de juriști astfel: în Anglia — unde se îmbogățea burghezia — în favoarea *burgheziei*, iar în Scoția — unde se îmbogățea aristocrația — în favoarea *aristocrației*, adică, în ambele cazuri, într-un spirit ostil *poporului*.

Reformei turcești aplicate de contesa de Sutherland, despre care am vorbit mai înainte, i se putea căuta o justificare, cel puțin, din punct de vedere malthusian. Dar alți aristocrați scoțieni au mers și mai departe. După ce au înlocuit pe oameni cu oi, ei au înlocuit oile cu vînat, iar pășunile cu terenuri de vînătoare. Un rol de primă importanță a jucat în această privință ducele de Atholl.

„După cucerirea Angliei, regii normanzi au împădurit vaste teritorii de pămînt din această țară; același lucru fac, în momentul de față, proprietarii funciari de aici cu munții Scoției” (R. Somers. „*Scrisori din munții Scoției*”, 1848)³³⁵.

Și ce s-a întâmplat cu mulțimea de ființe omenești care au fost izgonite de pe pământurile lor pentru a face loc vînatului ducelui de Atholl și oilor contesei de Sutherland ? Încotro au trebuit să fugă ? Unde și-au găsit adăpost ?

In Statele Unite ale Americii de Nord.

Un dușman al sclaviei salariate engleze are dreptul să înfiereze sclavia negrilor ; o ducesă de Sutherland însă, un duce de Atholl, un lord al bumbacului din Manchester nu are niciodată acest drept !

Scris de K. Marx
la 21 ianuarie 1853

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.687
din 9 februarie 1853
și, într-o formă prescurtată,
în ziarul „The People's Paper“ nr. 45
din 12 martie 1853

Se tipărește după textul apărut
în „New York Daily Tribune“,
confruntat cu textul din
„The People's Paper“

Tradus din limba engleză

Semnat : *Karl Marx*

Karl Marx

Pedeapsa cu moartea. — Pamfletul d-lui Cobden. —
Măsurile luate de Banca Angliei³³⁶

Londra, vineri 28 ianuarie 1853

Sub titlul „Amatorii de sinucidere prin spânzurare”, ziarul „Times” cu data de 25 ianuarie publică un articol în care face următoarele observații :

„Nu rareori s-a semnalat că, în general, în țara noastră o execuție publică este imediat urmată de o serie de cazuri de moarte — provocate fie de sinucideri prin spânzurare, fie de accidente —, care își au explicația în puternica influență pe care o exercită executarea unui criminal notoriu asupra celor cu mintea neocaptă sau cu o sensibilitate maladivă”.

Printre cele câteva cazuri citate de „Times” ca ilustrare a acestei afirmații este și acela al unui alienat mintal din Sheffield, care, după ce a stat de vorbă cu alți alienați despre executarea lui Barbour, și-a pus capăt vieții, spânzurându-se. Un alt caz este acela al unui băiețandru de 14 ani, care de asemenea s-a spânzurat.

Nici unui om cu judecată nu i-ar putea da în gând ce doctrine urmează să fie confirmate de faptele menționate aci. Este vorba, pur și simplu, de o fățișă apoteoză a călăului, dat fiind că pedeapsa cu moartea e ridicată în slăvi ca ultima ratio* a societății. Și această proslăvire își găsește loc într-un articol de fond al unuia dintre „ziarele principale”.

Ziarul „Morning Advertiser”, care face o seamă de observații critice extrem de caustice, dar juste în legătură cu predilecția pentru spânzurătoare și logica, atît de feroce, a acestui confrate al său, prezintă următoarea cronică interesantă, care îmbrățișează o perioadă de 43 de zile din anul 1849 :

* — ultimul argument, mijlocul extrem. — *Nota trad.*

<i>Execuții</i>	<i>Crime și sinucideri</i>
Millan . . . . . 20 martie	Hannah Saddles . . . 22 martie
Petley . . . . . 26 martie	M. G. Newton . . . 22 martie
Smith . . . . . 27 martie	J. G. Gleeson — 4 crime
Howe . . . . . 31 martie	la Liverpool . . . 27 martie
Landish . . . . . 9 aprilie	Crimă și sinucidere
Sarah Thomas . . . 13 aprilie	la Leicester . . . 2 aprilie
J. Griffith . . . . . 18 aprilie	Otrăvire la Bath . . . 7 aprilie
J. Rush . . . . . 21 aprilie	W. Bailey . . . . . 8 aprilie
	J. Waard își ucide
	mama . . . . . 13 aprilie
	Yardley . . . . . 14 aprilie
	Doxy, paricid . . . . 14 aprilie
	J. Bailey își omoară
	cei doi copii și apoi
	se sinucide . . . . . 17 aprilie
	Charles Overton . . . 18 aprilie
	Daniel Holmston . . . 2 mai

Acest tabel, după cum recunoaște și „Times”, arată că imediat după executarea criminalilor au loc nu numai sinucideri, dar și cele mai atroce crime. Ceea ce ne miră este că articolul menționat nu prezintă nici un argument și nici o teză în favoarea barbarei teorii pe care o susține. Și ar fi într-adevăr extrem de greu, dacă nu chiar imposibil, să se găsească un principiu care să servească drept dovadă de justetea sau utilitatea pedepsei capitale într-o societate care se mândrește cu civilizația ei. Pedepsa își găsea, de regulă, justificarea ca mijloc de îndreptare sau de intimidare. Dar ce drept ai d-ta să mă pedesești pe mine numai pentru a îndrepta sau intimida pe alții? Și, în afară de asta, mai există și istoria, și o știință ca statistica, care demonstrează, fără putință de tăgadă, că de la Cain încoace lumea n-a fost niciodată îndreptată sau intimidată prin pedeapsă. Ba dimpotrivă! Din punctul de vedere al dreptului abstract există doar o singură teorie a pedepsei, care recunoaște într-o formă abstractă demnitatea omului, și aceasta este teoria lui Kant, în special în formularea mai riguroasă pe care i-o dă Hegel. Hegel spune :

„Pedepsa este *dreptul* criminalului. Ea este actul propriei lui voințe. Încălcarea dreptului, el o declară un drept al său. Crima lui este o negare a dreptului. Pedepsa este negarea negației și, în consecință, este o afirmare a dreptului pe care-l revendică cu insistență criminalul și pe care caută să-l impună el însuși cu forța”³³⁷.

În această formulă există, fără îndoială, unele aparențe de adevăr, întrucât Hegel îl ridică pe criminal la rangul de ființă

liberă, conștiință de sine, în loc să vadă în el doar un simplu obiect, un sclav al justiției. Dar, pătrunzînd ceva mai adînc în esența lucrurilor, vom descoperi că aici, ca și în numeroase alte cazuri, idealismul german nu face altceva decît să dea o sancționare mistică legilor societății existente. Nu se comite oare o eroare atunci cînd un anumit individ, cu mobilurile reale ale faptelor sale, cu variatele condiții sociale care-l influențează, e înlocuit prin abstracția „voință liberă”, cînd omul ca atare e înlocuit doar printr-una din numeroasele lui însușiri ? O asemenea teorie, care privește pedeapsa ca pe un rezultat al propriei voințe a criminalului, nu este altceva decît expresia speculativă a străvechiului „jus talionis” *, ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, sînge pentru sînge. Dacă e să vorbim sincer și fără nici un fel de parafraze, pedeapsa nu este altceva decît un mijloc de autoapărare a societății împotriva încălcării condițiilor ei de existență, oricare ar fi ele. Dar ce fel de societate este aceea care nu cunoaște o armă mai bună de autoapărare decît călăul și care, printr-unul din „principalele ziare ale lumii”, proclamă propria ei cruzime drept lege eternă ?

D-l A. Quetelet, în excelenta sa lucrare științifică „Omul și facultățile sale” ³³⁸, spune :

„Există un buget pentru care plătim cu o regularitate înspăimîntătoare ; mă refer la cheltuielile pentru închisori, cazemate și eșafoduri. Putem chiar să precizem cîte persoane își vor păta miinile cu singele semenilor lor, cîte vor comite falsuri, cîte vor recurge la otrăviri — aproape în același mod cum precizem numărul nașterilor și al deceselor anuale”.

Și, într-adevăr, d-l Quetelet, într-un pronostic al crimelor probabile publicat în 1829, a prezis cu o precizie uimitoare nu numai cifra totală, dar și diferitele categorii de crime care aveau să fie comise în Franța în 1830. Tabelul de mai jos, întocmit de dînsul pentru anii 1822—1824, ne arată că numărul mediu al crimelor comise în cadrul cutărei sau cutărei fracțiuni naționale a societății depinde nu atît de instituțiile politice speciale ale țării date, cit de condițiile fundamentale, proprii societății burgheze contemporane luate în ansamblu. Din 100 de criminali condamnați în America și în Franța au fost :

* — „legea talionului”. — *Nota trad.*

<i>în vîrstă</i>	<i>Filadeljia</i>	<i>Franța</i>
sub 21 de ani	19	19
de la 21 la 30 de ani	44	35
de la 30 la 40 de ani	23	23
peste 40 de ani	14	23
Total	100	100

În cazul acesta, dacă crimele, luate pe scară largă, prezintă — în ce privește numărul și clasificarea lor — aceeași regularitate ca și fenomenele naturii și dacă, după cum se exprimă d-l Quetelet, „ar fi greu de precizat în care din cele două domenii” (al lumii fizice sau al vieții sociale) „cauzele determinante își produc efectul cu cea mai mare regularitate”, n-ar trebui să ne gândim în mod serios la schimbarea sistemului care generează asemenea crime, în loc să proslăvim pe călăul care execută un anumit număr de criminali numai pentru a face loc altora ?

Unul dintre evenimentele la ordinea zilei este apariția unui pamflet al d-lui Richard Cobden, intitulat : „Anii 1793 și 1853 în trei scrisori” (140 de pagini)³³⁹. Prima parte a acestui pamflet, în care este vorba de perioada de dinaintea și din timpul revoluției din 1793, are meritul de a ataca în mod deschis și viguros vechile prejudecăți engleze în legătură cu această epocă. D-l Cobden vrea să dovedească că în războiul revoluționar Anglia a fost partea agresivă. Dar în această problemă dînsul nu poate avea pretenții de originalitate, întrucît nu face decît să repete, și încă într-o formă mult mai puțin sclipitoare, concluziile trase de cel mai mare pamfletar pe care l-a avut vreodată Anglia, și anume defunctul William Cobbett. Cealaltă parte a pamfletului, deși îmbrățișează aspectul economic al problemelor, are un colorit oarecum romantic. D-l Cobden caută în fel și chip să demonstreze totala absurditate a ideii că Ludovic-Napoleon ar avea intenția să debarce în Anglia și arată că zvonurile în legătură cu lipsa de apărare a Angliei n-au nici o bază reală și sînt răspîndite doar de cei interesați în sporirea cheltuielilor statului. Cum dovedește el că Ludovic-Napoleon nu e animat de nici un fel de intenții ostile față de Anglia ? Făcînd afirmația că Ludovic-Napoleon n-are nici un motiv *temeinic* pentru a se certa cu Anglia. Și cum dovedește el că o invazie străină în această țară este imposibilă ? Prin aceea, spune d-l Cobden, că timp de 800 de ani Anglia nu a fost niciodată invadată. Și, în sfîrșit, ce argument aduce el în sprijinul afirmației că această zarvă în legătură cu starea nesatisfăcă-

toare a apărării nu este altceva decît înșelăciune interesată ? Declarația făcută de înaltele autorități militare că ele se simt în perfectă siguranță !

Ludovic-Napoleon n-a avut încă pînă acum, nici chiar în Adunarea legislativă, un om atît de încrezător în sinceritatea și în intențiile lui pașnice ca acela pe care l-a găsit acum, cu totul pe neașteptate, în persoana d-lui Richard Cobden. „Morning Herald”, care în mod obișnuit ia apărarea lui Napoleon, a publicat (în numărul său de ieri) o scrisoare adresată d-lui Cobden și care, după cît se spune, a fost scrisă sub inspirația directă a lui Bonaparte ; în această scrisoare augustul erou de la Satory³⁴⁰ ne asigură că își va face apariția în Anglia numai în caz că regina *, simțindu-se amenințată de democrația răsculată, va avea nevoie de vreo 200.000 de décembraillards sau scandalagii de-ai lui **. Dar această democrație, crede „Herald”, nu este alta decît aceea a domnilor Cobden & Co. !

Trebuie să mărturisim că, după o lectură atentă a pamfletului în chestiune, am început să fim și noi cuprinși de teama că se pregătește ceva de felul unei invazii în Marea Britanie. D-l Cobden nu este un profet prea norocos. După abrogarea legilor cerealelor, el a întreprins o călătorie pe continent, mergînd chiar și în Rusia, iar la întoarcere a declarat că toate sînt în perfectă ordine, că vremea violenței a trecut, că popoarele sînt în întregime și pe deplin absorbite de activitatea lor comercială și industrială și că de acum încolo ele vor urma o cale de dezvoltare pașnică, pur practică, fără furtuni politice, fără explozii și zguduirii. Nici n-apucase prorocirea lui să ajungă pe continent, și în întreaga Europă s-a dezlănțuit revoluția din 1848, dînd o replică oarecum ironică pașnicilor preziceri ale d-lui Cobden. El vorbea de pace acolo unde nu era pace.

Ar fi o mare greșeală să se presupună că doctrina de pace a școlii manchesteriene ar avea o adîncă semnificație filozofică. Ea nu înseamnă altceva decît că metoda feudală a războiului va trebui să fie înlocuită cu cea comercială și că locul tunurilor trebuie să-l ia capitalul. Asociația păcii a convocat ieri o întrunire la Manchester, în cadrul căreia cei de față, aproape în unanimitate, au declarat că Ludovic-Napo-

* — Victoria. — *Nota red.*

** — décembraillards (décembre+brailards) — textual : „scandalagii din decembrie” ; aluzie la membrii *Asociației lui 10 decembrie*, organizație bonapartistă. — *Nota red.*

leon n-ar putea fi bănuït de nici un fel de uneltiri împotriva securității Angliei *dacă ziarele și-ar înceta atacurile lor odioase împotriva guvernului său și ar tăcea!* Față de această declarație, pare cît se poate de ciudat că majorarea cheltuielilor pentru armată și flotă a fost votată în Camera comunelor fără să întîmpine nici un fel de opoziție și că nici unul dintre membrii parlamentului prezenți la conferința de pace ³⁴¹ n-a ridicat nici cea mai mică obiecție împotriva sporirii forțelor armate.

În actuala perioadă de acalmie politică provocată de amînarea sesiunii parlamentare, două probleme deosebit de importante ocupă coloanele presei: apropiata *lege cu privire la reformă* și ultimele *dispoziții* ale Băncii Angliei *cu privire la taxa de scont*.

Ziarul „Times” cu data de 24 ianuarie își informează cititorii că se pregătește o nouă lege cu privire la reformă. Despre caracterul acestei legi vă puteți da seama judecînd după discursul electoral rostit la Halifax de către sir Charles Wood, care s-a declarat împotriva principiului *districtelor electorale egale*; apoi, după discursul rostit la Carlisle de către sir James Graham, care s-a pronunțat împotriva *votului secret* și, în sfîrșit, după părerea, în mod confidențial răspîndită, că pînă și minusculele pilule reformiste prescise, în februarie 1852, de Johnny Russell ³⁴² sînt considerate cu mult prea tari și periculoase. Dar există și unele simptome care trezesc și mai multe suspiciuni. Ziarul „Economist”, purtătorul de cuvînt al guvernului de coaliție, în numărul său din 22 ianuarie afirmă nu numai că

„reforma sistemului nostru reprezentativ nu figurează prea de mult pe lista problemelor esențiale și urgente”, dar și că „*ducem încă lipsă de materiale preliminare pentru activitatea legislativă*”. Lărgirea, egalizarea, reglementarea, revizuirea, apărarea și redistribuirea dreptului de vot — iată care sînt diferitele laturi ale problemei, fiecare dintre ele implicînd o chibzuire profundă și o studiere serioasă... Nu se poate spune că unii dintre oamenii noștri de stat nu posedă în măsură suficientă cunoștințe utile în toate aceste probleme sau măcar în unele dintre ele, dar cunoștințele acestea au fost căpătate *la întîmplare* și nu printr-un *efort sistematic*: ele sînt haotice, unilaterale și incomplete... E limpede că pentru remedierea acestei situații este necesară instituirea unei *comisii de anchetă*, avînd drept sarcină studierea a tot ce este, direct sau indirect, legat de subiectul în discuție“.

În felul acesta, guvernul nostru matusalemic ³⁴³ va trebui din nou să se apuce de studierea științelor politice coram

publico *. Colegii lui Peel și aceia ai lui Melbourne, subalternul lui Canning, loctiitorul lui Grey-senior, oameni care au servit sub lordul Liverpool sau care au făcut parte din cabinetul lordului Granville, toți acești neofiți care și-au început activitatea lor acum o jumătate de veac se dovedesc incapabili, din lipsă de experiență, să facă parlamentului vreo propunere radicală în legătură cu reforma electorală. În felul acesta vechiul proverb care spune că experiența vine o dată cu vârsta pare să-și capete o dezmințire. „O asemenea modestie din partea unei coaliții de veterani ai diferitelor partide este prea comică pentru a putea fi ușor descrisă!”, exclamă „Daily News”, întrebînd: „Unde vă este legea cu privire la reformă?” La care „Morning Advertiser” răspunde :

„Sîntem înclinați să credem că în actuala sesiune nu va fi, în general, dezbătută nici o lege cu privire la reformă. Se vor face, poate, încercări de legiferare a unor măsuri pentru preîntîmpinarea și pedepsirea actelor de corupție electorală, precum și în legătură cu alte probleme de importanță minoră; se vor depune, poate, eforturi pentru remedierea neajunsurilor legate de felul cum este repartizată reprezentarea parlamentară a țării, dar asemenea măsuri legislative nu merită să poarte denumirea de noua lege cu privire la reformă”.

Cît despre ultimele dispoziții ale Băncii Angliei în legătură cu taxa de scont, trebuie spus că panica dezlănțuită de ele la început s-a mai potolit și că oamenii de afaceri, ca și teoreticienii, sînt convinși că în actuala prosperitate nu se va produce vreo întrerupere serioasă sau vreo oprire. Dar citiți următorul fragment, extras din „Economist” :

„În acest an, pe imense întinderi de pămînt arabil din țara noastră nu crește nimic. Pe foarte multe fișii din pămînturile noastre fertile, numeroase loturi destinate culturii grîului au rămas neînsămînțate, iar unele dintre cele însămînțate nu se prezintă nici ele mai bine, fiindcă sau semănăturile au răsărit extrem de rar, sau au avut atît de mult de suferit de pe urma dăunătorilor încît proprietarii acestor loturi nu au, poate, nici ei perspective mai bune decît cei cu pămînturile necultivate. În momentul de față a devenit aproape imposibilă cultivarea întregii suprafețe prevăzute pentru grîu”.

Criza, temporar amînată prin deschiderea piețelor și miinelor din California și din Australia, nu va putea fi, desigur, evitată în cazul unei recolte proaste. Dispozițiile, în ce privește scontul, date de Banca Angliei nu constituie decît primul semn de rău augur. În 1847 Banca Angliei a modificat

* — în mod public, în fața întregului popor. — *Nota trad.*

de 13 ori scontul. În 1853 vor fi adoptate zeci de măsuri de acest fel. Aș vrea, în încheiere, să pun economiștilor englezi următoarea întrebare: cum se explică faptul că economia politică modernă, începîndu-și campania ei împotriva mercantilismului cu argumentul că fluxul și refluxul aurului nu prezintă nici o importanță pentru țară, că produsele se schimbă numai contra altor produse și că aurul este și el un produs ca toate celelalte, cum se explică faptul că acum, la capătul itinerarului, aceeași economie politică urmărește cu cea mai mare teamă fluxul și refluxul aurului? „Adevăratul obiectiv pe care trebuie să-l atingă banca prin operațiile sale — spune „Economist” — este acela de a împiedica exportul de capital”. Vrea, cumva, „Economist” să împiedice un export de capital sub formă de țesături de bumbac, fier, fire de lînă și stofe? Nu este și aurul un produs ca toate celelalte? Nu cumva „Economist” a devenit mercantilist acum, la bătrînețe? Nu cumva are de gînd acum, după ce a dat acces liber capitalului străin, să oprească exportul de capital britanic? Vrea el ca, după ce s-a eliberat de protecționismul civilizat, să se întoarcă la cel turcesc?

Tocmai încheiam acest articol cînd am fost informat că în cercurile politice a căpătat o largă răspîndire versiunea că d-l Gladstone se află în divergență de păreri cu cîțiva dintre principalii membri ai guvernului Aberdeen în problema *impozitului pe venit* și că urmarea acestei divergențe va fi, probabil, demisia acestui onorabil gentleman. În acest caz, succesorul lui va fi, pe cît se pare, sir Francis Baring, fostul ministru de finanțe în guvernul lordului Melbourne.

Scris de K. Marx
la 28 ianuarie 1853

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 3.695
din 18 februarie 1853

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Apărarea. — Finanțele. — Se stinge
aristocrația. — Politica

Londra, marți 8 februarie 1853

„Daily News” ne informează că guvernul studiază cu toată seriozitatea problema înființării unei miliții pentru apărarea coastelor.

Dărilor de seamă ale băncii arată o nouă scădere a stocului de aur, în sumă de 362.084 de lire sterline. În ultimele două săptămîni, aproximativ 1.000.000 l.st. aur au fost trimise parte spre continent, parte — sub formă de monezi — în Australia. Și cum rezerva de aur a Băncii Franței, în ciuda afluenței considerabile de aur din Anglia, continuă și ea să scadă, s-ar părea că a început un proces de formare de comori în mîinile unor persoane particulare, ceea ce constituie un simptom grăitor al neîncrederii generale în stabilitatea regimului napoleonian.

În momentul de față se observă o cerere generală de majorare a salariilor din partea muncitorilor, în special din partea constructorilor de nave, a minerilor, a muncitorilor din fabrici și a mecanicilor. Această cerere este o urmare a prosperității generale și nu poate fi considerată ca un fenomen cu totul neobișnuit. Un fapt care merită o mai mare atenție este greva — organizată în toată regula — a muncitorilor agricoli, ceea ce nu s-a mai întîmplat pînă acum. Muncitorii agricoli din Wiltshireul de sud au făcut grevă, cerînd majorarea cu 2 șilingi a salariului lor săptămînal, care e acum doar de 7 șilingi.

Potrivit rapoartelor trimestriale prezentate de șeful oficiului stării civile, în cursul anului trecut numărul celor emigrați din Marea Britanie a fost de circa 1.000 de persoane pe zi, în timp ce creșterea populației a fost ceva mai mică. În același timp a crescut simțitor numărul căsătoriilor.

Cu încetarea din viață a vicontelui Melbourne, a contelui de Tyrconnel și a contelui de Oxford, în cursul ultimelor două

săptămîni s-au stins nu mai puțin de trei familii de pairi. Dacă există o clasă care să facă excepție de la legea lui Malthus cu privire la înmulțirea în progresie geometrică, apoi această clasă este aceea a aristocrației ereditare. Să ne referim, de pildă, la pairii și la baroneții Marii Britanii. Din nobilimea normandă s-a mai păstrat pînă în zilele noastre doar foarte puțin, dacă s-o mai fi păstrînd, în genere, ceva; și nici urmașii vechilor familii de baroneți din vremea regelui Jacob I nu sînt cu mult mai numeroși. Membrii Camerei lorzilor, în marea lor majoritate, au fost înălțați la acest rang în 1760. Titlul de baronet a luat ființă în 1611, sub domnia lui Jacob I. Din numărul total al familiilor de baroneți care au primit atunci acest titlu mai sînt azi doar 13; iar dintre cele care au fost ridicate la acest rang în 1625 au mai rămas doar 39. Un alt exemplu de acțiune a aceleiași legi este stingerea neobișnuit de rapidă a aristocrației venețiene, în ciuda faptului că *toți* fiii ei moșteneau dreptul de a face parte din nobilime. *Amelot* a făcut socoteala că pe vremea lui existau la Veneția 2.500 de aristocrați cu drept de vot în Consiliu³⁴⁴. La începutul secolului al XVIII-lea mai rămăseseră din ei doar 1.500, cu toate că între timp se mai adăugaseră cîteva noi familii aristocratice. Din 1583 și pînă în 1654 consiliul guvernamental din Berna a inclus în patriciatul ereditar 487 de familii; dintre acestea, în decurs de două secole, s-au stins 399, iar în 1783 mai rămăseseră doar 108. Dacă ne referim la perioade istorice mai vechi, aflăm de la Tacit că împăratul Claudius a creat o nouă generație de patricieni, „*exhaustis etiam quas dictator Caesar lege Cassia et princeps Augustus lege Saenia sublegere*” *. Din toate acestea se vede că natura nu ține la aristocrația ereditară, și se poate afirma fără nici o reticență că Camera lorzilor ar fi murit de multă vreme, de moarte naturală dacă nu i s-ar fi făcut în continuu perfuzii de sînge proaspăt și n-ar fi existat un sistem artificial de susținere a ei. Fiziologia modernă a stabilit că la animalele superioare prolificitatea se află în raport invers cu dezvoltarea sistemului nervos, și în special cu creșterea cantității de substanță cerebrală. Dar nimeni nu se va apuca, firește, să susțină că dispariția aristocrației engleze are vreo legătură cu prisosul de substanță cerebrală.

* — „deoarece se stinseseră și cei ce fuseseră incluși în mod suplimentar de dictatorul Cezar, potrivit legii Cassia, și de principele August, potrivit legii Saenia” (Tacit. Analele). — *Nota red.*

Pe cît se pare, aceleași partide care au prezis venirea „imperiului milenar” și au pus bazele lui consideră încă de pe acum, încă înainte de deschiderea sesiunii Camerei comunelor, că el a încetat a mai exista. În numărul din 3 februarie al ziarului „Times” se spune :

„În timp ce manchesterienii tună și fulgeră împotriva guvernului lordului Aberdeen... papismul irlandez și *socialismul* (?) irlandez nu mai conținesc cu laudele lor suspecte la adresa lordului Derby și a d-lui Disraeli”.

Cît despre „*socialismul irlandez*” de care vorbește „Times”, această expresie se referă, bineînțeles, la agitația în favoarea drepturilor arendașilor. Cu altă ocazie voi căuta să arăt că teoriile tuturor economiștilor burghezi englezi moderni sînt în perfectă concordanță cu principiile Ligii pentru apărarea drepturilor arendașilor³⁴⁵. Cît de puțin este împărtășită de celelalte ziare tendința sus-menționatului articol din „Times”, se poate vedea din următoarele rînduri extrase din „Morning Advertiser” :

„Ar fi, din partea noastră, un semn de desconsiderare față de irlandezi dacă i-am socoti capabili de trădare a principiilor Ligii pentru apărarea drepturilor arendașilor”.

Extrema nervozitate de care dă dovadă ziarul lui Aberdeen se explică prin totala prăbușire a speranțelor în guvernul „milenar”. D-nii Sadleir și Keogh au fost lideri recunoscuți ai brigăzii irlandeze : unul în cabinet, iar celălalt pe cîmpul de luptă. D-l Sadleir a condus și a administrat, în timp ce d-l Keogh a ținut discursuri. S-a crezut că prin cumpărarea lor va fi atrasă întreaga grupare. Dar membrii brigăzii irlandeze au fost trimiși în parlament cu obligația de a sta în opoziție și de a rămîne independenți de orice guvern care nu va instaura o deplină egalitate religioasă și nu va transpune în viață principiile proiectului de lege al lui Sharman Crawford cu privire la drepturile arendașilor irlandezi³⁴⁶. Așadar, „Times” este supărat pe acești oameni pentru că nu vor să-și calce cuvîntul. Pretextul direct pentru această izbucnire de mînie a fost oferit de mitingul și de banchetul care au avut loc la Kells, în comitatul Meath. Circulara trimisă cu acest prilej invită pe toți cei cărora le era adresată să-și exprime indignarea față de „recenta dezertare din partidul parlamentar irlandez” ; a fost votată, totodată, o rezoluție în acest sens.

Această năruire a socotelilor pe care și le făcuse guvernul în legătură cu brigada irlandeză ar fi putut fi prevăzută

din vreme ; totuși, în caracterul și în poziția partidelor irlandeze se petrec acum transformări de al căror sens profund nu-și dau încă pe deplin seama nici aceste partide și nici presa engleză. Episcopii și majoritatea covârșitoare a clerului aprobă atitudinea deputaților catolici care au intrat în guvern. La Carlow, clerul a dat tot sprijinul său d-lui Sadleir, și el n-ar fi fost înfrînt dacă membrii Ligii pentru apărarea drepturilor arendașilor n-ar fi depus eforturi deosebite în acest sens. În ce lumină este văzută această schismă de către adevăratul partid catolic reiese din cuprinsul unui articol apărut în publicația franceză „l'Univers”, organul de presă al iezuitismului în Europa. În acest articol se spune :

„Singurul reproș pe care, pe bună dreptate, îl putem face d-lor Keogh și Sadleir este că și-au permis să intre în legătură cu două asociații” (Liga pentru apărarea drepturilor arendașilor și Asociația adepților egalității religioase) „care nu au alt scop decît acela de a legaliza anarhia de care este măcinată Irlanda”.

În indignarea sa, „l'Univers” își trădează secretul :

„Sîntem profund îndurerăți cînd vedem cum cele două asociații manifestă o atitudine de opoziție deschisă față de episcopi și de preoțime într-o țară în care prelații și demnitarii bisericii au fost pînă acum cei mai siguri conducători ai organizării poporului și ai națiunii”.

Putem deduce de aici că, dacă adepții Ligii pentru apărarea drepturilor arendașilor s-ar fi găsit întîmplător în Franța, „l'Univers” ar fi făcut totul pentru ca ei să fie exilați la Cayenne. Agitația repealerilor³⁴⁷ nu era decît o mișcare pur politică, și de aceea clerul catolic putea s-o folosească pentru smulgerea de concesiuni din partea guvernului englez, în timp ce poporul irlandez nu era altceva decît o unealtă în mîinile preoților. Agitația în favoarea drepturilor arendașilor reprezintă însă o mișcare socială cu rădăcini adînci, care în dezvoltarea ei de mai tirziu va duce la o sciziune definitivă între biserică și partidul revoluționar irlandez și va elibera astfel poporul de sub jugul spiritual, care timp de secole a făcut ca toată lupta lui, toate eforturile și jertfele lui să fie zadarnice.

Să trecem acum la „reuniunea” principalilor militanți ai mișcării pentru reformă din Lancashire și a deputaților acestui comitat, care a avut loc la 3 februarie la Manchester. Ea a fost prezidată de d-l George Wilson, care a vorbit numai despre reprezentarea inechitabilă a districtelor comerciale și industriale în comparație cu cele agricole, spunînd în această privință următoarele :

„În cinci comitate — Buckinghamshire, Dorsetshire, Wiltshire, Northamptonshire și Salop — 63 de membri ai parlamentului au fost aleși de 52.921 de alegători, în timp ce același număr de membri au ales și comitatele Lancashire și Yorkshire cu 89.669 de alegători rurali și 84.612 urbani, adică în total 174.281. Chiar dacă și-ar alege deputații numai în proporție cu numărul alegătorilor, aceste cinci comitate ar putea să pretindă să li se acorde doar 19 locuri, în timp ce Lancashire — cu aceeași normă de reprezentare — ar avea drept la 207 locuri. Douăsprezece orașe sau circumscripții electorale orășenești mari (considerând Londra ca fiind egală cu două circumscripții electorale orășenești), care au o populație de 3.268.218 oameni și 388.000 de case locuite, alege 24 de deputați la 192.000 de alegători. În același timp Andover, Buckingham, Chippenham, Cokermouth, Totnes, Harwich, Honiton, Bedford, Lynton, Marlborough, Great Marlborough și Richmond, care numără doar 3.569 de alegători, 67.434 de locuitori și 1.373 de case locuite, alege și ele tot 24 de deputați... Cel mai timid reformator și cel mai moderat om n-ar avea, poate, nimic de obiectat dacă țirgușoarele cu mai puțin de 5.000 de locuitori ar fi lipsite de reprezentanți în parlament și dacă cel puțin 20 de locuri ar fi atribuite circumscripțiilor electorale mari”.

D-l Milner Gibson, deputat în parlament, s-a ocupat de problema învățămîntului public și a taxelor pe cunoștințe. În ceea ce privește legea cu privire la reformă, singurul pasaj din discursul său care merită să fie menționat este declarația sa în legătură cu paragraful care se ocupă de circumscripțiile electorale egale :

„Acest paragraf poate constitui, dacă vreți, o mare *problemă de clasă*”.

Un alt deputat, d-l Brotherton, a spus :

„Nici un proiect de lege cu privire la reformă nu poate fi considerat satisfăcător în momentul de față dacă nu prevede o repartitie uniformă a reprezentării”.

Dar cu mult mai memorabil a fost discursul rostit de d-l Bright, deputat în parlament, o adevărată personalitate printre „personalitățile din Manchester”. Dînsul a spus :

„Actualul guvern este un guvern de coaliție, alcătuit din whigi și din doi adepți ai lui Peel... N-avem nici un motiv serios să ne bucurăm, ca și cum am avea de-a face cu niște oameni călăuziți de principii noi și dornici să promoveze o politică nouă, oameni capabili de inițiative mărețe și care nu au nevoie să fie împinși din spate de toți adepții reformei din toate regiunile țării. (Voci : „Așa e !”)”.

Referindu-se la reforma parlamentară, dînsul a spus :

„Dacă Ludovic Napoleon ar fi introdus, în Franța, o reprezentanță ca a noastră, dacă ar fi distribuit toate locurile de deputați districtelor rurale, în care dinastia Bonaparte se bucură de atîta popularitate, și n-ar fi permis alegerea de deputați din partea orașelor Paris, Lyon și Marsilia, atunci toate zierele engleze ar fi condamnat falsul sistem reprezentativ introdus de el în Franța. (Voci : „Așa e ! Are dreptate !”)... Avem concentrată aici, în Lancashire, a opta parte din populația Angliei, a zecea parte din proprietatea ei supusă la impozit și a zecea parte din numărul caselor... Începem să ne dăm seama în ce situație ne aflăm. (Aplauze puternice)... Mai este încă o mică dificultate : aceea pe care o întîmpină votul secret. (Voci : „Așa-i ! Așa-i !”). Am citit discursul rostit de lordul John Russell în timpul campaniei electorale ; alegătorii londonezi trebuie să se fi aflat într-o foarte bună dispoziție dacă au putut să lase fără răspuns declarația lui că este «împotriva secretului, oriunde ar fi el». Cînd am citit toate acestea, mi-am zis : «Foarte bine. Dacă așa fi unul din adepții tăi, te-ai sfătui să iei cu tine, la viitoarea ședință a cabinetului, un reporter de la ziarul „Times”». (Voci : „Are dreptate !”, rîsete).

Să trecem acum la argumentul lui sir James Graham, care a declarat că «dînsul nu crede că votul secret poate deveni obligatoriu». Dar pentru ce nu poate deveni obligatoriu ? Așa cum a devenit obligatoriu votul deschis, poate deveni obligatoriu și votul secret. În orice caz, el este obligatoriu în statul Massachusetts, dacă nu și în celelalte state ale Americii de Nord ; și sir James Graham știe prea bine cît de puțin convingătoare erau cele spuse de dînsul în fața a 2.000 sau 3.000 de persoane la Carlisle, pe o vreme ploioasă, cînd e de presupus că ascultătorii, adăpostiți sub umbrelele lor, nu prea puteau să cîntărească cu grijă fiecare din argumentele lui.

Nu trebuie să uităm — a spus în încheiere d-l Bright — că tot ce a obținut țara cu începere de la revoluția din 1688, și îndeosebi în ultimii ani, a fost obținut *prin lupta neînfrîcată a clasei comerciale și a celei industriale împotriva aristocrației și a claselor privilegiate din această țară*. Trebuie să facem să continue acest conflict, căci au mai rămas de înfăptuit multe lucruri mari. (Aplauze, voci : „Așa e ! Are dreptate !”)“.

În rezoluția adoptată în unanimitate se spune :

„Adunarea de față face apel la deputații liberali legați de Lancashire să se considere ca un comitet care are drept scop susținerea oricărei măsuri în favoarea reformei parlamentare, pentru a asigura acestui comitat o lărgire a reprezentanței sale care să corespundă populației, industriei, bogăției și culturii lui“.

La această adunare, școala manchesteriană a repetat strigătul ei de luptă : „Burghezia industrială împotriva aristocrației“. Dar, pe de altă parte, ea a dezvăluit secretul politicii ei, și anume tendința de a exclude poporul din reprezentanța națională și de a-și apăra cu înverșunare interesele ei speciale de clasă. Tot ce s-a spus despre votul secret, despre

învățămintul public, despre taxele pe cunoștințe etc. nu reprezintă altceva decât simple floricele retorice ; singurul scop urmărit cu toată seriozitatea este *egalizarea circumscripțiilor electorale* ; cel puțin, acesta este singurul punct care a dus la adoptarea unei rezoluții și la asumarea obligației corespunzătoare din partea deputaților. De ce ? Pentru că, în cazul circumscripțiilor electorale egale, interesele orașului ar avea întâietate față de acelea ale satului : burghezia ar pune stăpânire pe Camera comunelor. Dacă manchesterienii ar reuși să obțină circumscripții electorale egale fără a fi nevoiți să facă, cu acest prilej, concesiile serioase cartiștilor, aceștia ar avea împotriva lor, în loc de doi dușmani care se supralicitează în încercările de a-i atrage, o armată compactă de dușmani, care și-ar concentra toate forțele pentru a respinge revendicările poporului. Atunci s-ar stabili, pentru un timp oarecare, dominația neîngrădită a capitalului nu numai în industrie, ci și în politică.

Elogiile care au fost aduse, la Kells și la Manchester, fostului guvern pot fi considerate de rău augur pentru guvernul de coaliție. La Kells, d-l *Lucas*, membru al parlamentului, a spus :

„Nu există dușmani mai mari ai drepturilor arendașilor decât marchizul de Lansdowne, lordul Palmerston, Sidney Herbert și alții... Parcă guvernul whig și adepții lui Graham n-au întimpinat și ei cu murmur ostil problema arendașilor ! Să luăm, pe de altă parte, pe reprezentanții oficiali ai torylor și să cerem fiecăruia dintre cei ce au citit propunerile făcute de diferite partide să ne spună, cu mîna pe conștiință, dacă comportarea cu acest prilej a guvernului Derby n-a fost de o mie de ori mai cinstită decât aceea a whigilor“.

La adunarea de la Manchester, *Milner Gibson* a spus :

„Chiar dacă, privit în ansamblu, bugetul ultimului guvern nu era de loc bun, el cuprindea totuși unele semne promițătoare în ce privește politica viitoare. (Voci : „Așa e ! Are dreptate !“). Fostul ministru de finanțe a spart, cel puțin, gheața. Mă refer la taxele vamale pentru ceai. Am aflat din sursă autorizată că fostul guvern avea intenția să desființeze taxele de publicitate“.

D-l *Bright* a mers și mai departe cu elogiile sale :

„În problema impozitului pe venit, ultimul guvern a dat dovadă de mult curaj. Din partea gentlemanilor rurali din Anglia, care sînt stăpînii unei părți imense din proprietatea funciară, imobiliară a țării, gestul de a propune și a sprijini un proiect care face deosebire între normele de impunere a averii imobiliare și cele de impunere a veniturilor provenite din comerț și din alte surse instabile nu poate fi trecut

cu vederea, și noi, cei din acest district, sîntem datori să-l salutăm. Dar d-l Disraeli a mai atins încă o problemă, pentru care trebuie să spun că îi sînt recunoscător. În expunerea introductivă la proiectul său de buget, ca și în discursul în care, timp de trei ore, s-a războit cu toate forțele care se coalizaseră împotriva lui în acea noapte cînd el a suferit o înfrîngere definitivă, el s-a referit la impozitul pe succesiune, prin care înțelegem impozitul pe averea mobilă moștenită și taxa care se percepe la confirmarea testamentelor, și a recunoscut că aceste impozite au nevoie de o ajustare. (Aplauze puternice)“.

Scris de K. Marx la 8 februarie 1853

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.699
din 23 februarie 1853

Semnat : *K a r l M a r x*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Insurecția din Italia. — Politica britanică

Londra, vineri 11 februarie 1853

Apatia politică ce domnea de atîta vreme aici, învăluită în ceața deasă a Londrei, a fost întreruptă brusc de sosirea unor știri revoluționare din Italia. Prin telegraf s-a primit vestea că în ziua de 6 a lunii curente a avut loc o insurecție la Milano, că au fost lansate proclamații, una în numele lui Mazzini, alta în numele lui Kossuth, chemîndu-i pe ungurii aflați în rîndurile armatei austriece să se alătore revoluționarilor, că insurecția a fost la început înăbușită, dar apoi a izbucnit din nou, că austriecii cantonați în arsenal au fost masacrați etc., că porțile orașului Milano au fost închise. Este drept că ziarele guvernamentale franceze au publicat alte două știri, trimise una din Berna cu data de 8 și alta din Torino cu data de 9, potrivit cărora insurecția a fost definitiv înăbușită pe ziua de 7. Dar prietenii Italiei văd un indiciu favorabil în faptul că ministerul de externe al Angliei nu a primit de două zile nici o știre directă.

La Paris circulă zvonuri că Pisa, Lucca și alte orașe sînt în fierbere.

În urma unei comunicări primite de la consulul austriac, guvernul s-a întrunit în grabă la Torino pentru a delibera asupra situației din Lombardia. Primele informații au sosit la Londra în ziua de 9 februarie; interesant e faptul că această zi coincide cu aniversarea proclamării republicii de la Roma în 1849³⁴⁸, cu decapitarea lui Carol I în 1649 și cu detronarea lui Iacob al II-lea în 1689.

Cît privește șansele actualei insurecții de la Milano, sînt puține speranțe de succes, afară de cazul cînd unele dintre regimentele austriece vor trece de partea revoluției. Scrisorile particulare din Torino, pe care aștept să le primesc curînd, îmi vor da, probabil, posibilitatea să vă fac un raport amănunțit asupra întregii situații.

În legătură cu caracterul amnistiei acordate recent de Ludovic-Napoleon, au fost publicate câteva declarații ale emigranților francezi. Victor Frond (fost ofițer) declară, în ziarul „Nation”³⁴⁹ din Bruxelles, că a fost uimit văzându-și numele pe lista amnistiaților, deoarece s-a amnistiat singur în urmă cu cinci luni, când a fugit din Algeria.

Inițial în „Moniteur” s-a anunțat că urmează să fie amnistiate 3.000 de persoane exilate și că numai circa 1.200 de cetățeni vor rămâne proscrise. După câteva zile, același organ care se bucură de autoritate a anunțat că 4.312 persoane au fost grațiate, ceea ce înseamnă că Ludovic-Napoleon a grațiat de fapt cu 100 de persoane mai mult decât condamnase! Numai Parisul și departamentul Senei numără în jurul a 4.000 de persoane exilate. Dintre acestea doar 226 au intrat în amnistie. Din departamentul Hérault au fost exilate 2.611 persoane; dintre acestea sînt amnistiate 229. Nièvre numără 1.478 de victime, dintre care 1.100 de capi de familie, avînd în medie trei copii; sînt amnistiați 180. În departamentul Var, din 2.181 de persoane s-au reîntors din surghiun 687. Dintre cei 1.200 de republicani trimiși la Cayenne numai cîțiva au fost grațiați și tocmai aceia care fugiseră deja din aceste colonii pentru ocnași. Numărul persoanelor trimise în Algeria și eliberate acum este mare și totuși neînsemnat față de numărul imens de persoane exilate în Africa; după cum se spune, acesta atinge cifra de 12.000. Emigranții care trăiesc actualmente în Anglia, Belgia, Elveția și Spania, aproape toți, cu foarte puține excepții, nu au intrat în amnistie. Pe de altă parte, listele de amnistiați cuprind un număr mare de persoane care fie că n-au părăsit niciodată Franța, fie că li s-a permis de mult să se reîntoarcă; mai mult decît atît, există nume care figurează de mai multe ori pe liste. Dar cel mai monstruos este faptul că listele sînt pline cu numele unor persoane care, după cum se știe, au fost ucise în timpul sîngeroaselor battues* din decembrie.

Noua sesiune a parlamentului s-a deschis ieri. Ca o introducere demnă de realizările viitoare ale guvernului „de o mie de ani”, în Camera lorzilor a avut loc următoarea scenă. Conte de Derby l-a întrebat pe contele Aberdeen ce măsuri intenționează guvernul să supună spre examinare parlamentului, la care acesta din urmă a răspuns că și-a expus principiile cu alt prilej și că repetarea lor ar fi deplăsată; că orice alte declarații ar fi premature înainte de a

* — bătăi, masacre. — *Nota trad.*

se face noi comunicări în Camera comunelor. După aceasta a urmat un dialog cît se poate de ciudat, în timpul căruia contele Derby vorbea, iar contele Aberdeen dădea numai foarte semnificativ din cap.

Contele Derby : „Aș dori să întreb pe nobilul lord ce măsuri intenționează să supună Camerei lorzilor în cursul acestei sesiuni ?”

Pauză de cîteva secunde ; nobilul lord nu se ridică de pe locul lui.

Contele Derby : „Oare tăcerea aceasta înseamnă nici un fel de măsuri ?” (Rîsete).

Contele Aberdeen mormăie ceva nedeslușit.

Contele Derby : „Îmi pot permite să întreb ce măsuri vor fi supuse acestei camere ?”

Nici un răspuns.

Lordul-cancelar punînd problema suspendării ședinței, Camera lorzilor adoptă hotărîrea de suspendare.

Trecînd de la Camera lorzilor la „supușii credincioși ai maiestății-sale din Camera comunelor”, trebuie să recunoaștem contelui Aberdeen meritul de a fi expus mult mai elocvent programul guvernului prin tăcerea sa decît lordul John Russell prin discursul său lung și grav de ieri-seară. Rezumatul succint al acestuia ar fi : „Importanți sînt oamenii, nu măsurile” ; amînarea cu un an a tuturor problemelor care sînt de competența parlamentului și plata riguroasă a salariilor miniștrilor maiestății-sale în tot acest răstimp. Lordul John Russell a exprimat această intenție a guvernului aproximativ în următoarele cuvinte :

„În ceea ce privește numărul de contingente care trebuie votat pentru armată, flotă și artilerie, acesta nu va fi mai mare decît cel votat înaintea vacanței crăciunului. În ceea ce privește capitolele cheltuieli ale bugetului, ele vor fi considerabil mărite în comparație cu bugetul din anul trecut... Va fi propus un proiect de lege conform căruia organele legislative din Canada vor avea dreptul să dispună de fondul de rezervă bisericesc din Canada... Ministrul comerțului va propune adoptarea unui proiect de lege cu privire la pilota... Îngrădirile drepturilor supușilor evrei ai maiestății-sale vor fi abolite... Se vor face propuneri cu privire la problema învățămîntului. Nu pot spune încă cît de vast va fi proiectul pe care sînt pe cale de a-l propune, privitor la această problemă, în numele guvernului maiestății-sale. El va cuprinde măsuri referitoare la învățămîntul claselor sărace și propuneri cu privire la Universitățile Oxford și Cambridge... Deportările în Australia vor înceta... Va fi propus un proiect de lege care să prevadă un sistem de pedepse penale mai blînde... Imediat după vacanța paștelui sau la prima ocazie după această perioadă, ministrul sărace și prezenta proiectul financiar pe anul curent... Peste cîteva zile lordul-cancelar va expune măsurile pe care intenționează să le propună pentru îmbunătățirea legislației... Primul-secretar pentru problemele Irlandei intenționează să propună, zilele acestea, înființarea unui comitet special care să se

ocupe de proiectul de lege cu privire la proprietarii funciari și arendașii din Irlanda... Miniștrii vor face toate eforturile pentru a reinnoi impozitul pe venit pe anul în curs, fără nici un fel de dezbateri sau discuții“.

Cît privește reforma parlamentară, lordul John Russell declară că va fi, probabil, pusă în discuție în sesiunea viitoare. Aceasta înseamnă că în prezent nu va fi nici un proiect de lege cu privire la reformă. Ba mai mult, Johnny a făcut tot ce a putut pentru a respinge presupunerea că ar fi promis vreodată să propună un proiect de reformă mai liberal al sistemului reprezentativ decît proiectul de lege prezentat de el în timpul ultimei sesiuni³⁵⁰. A fost chiar indignat că i se atribuie asemenea promisiuni. El n-a spus niciodată și nici nu s-a gîndit la ceva de genul acesta. El nici nu poate promite că proiectul de lege pe care intenționează să-l propună în sesiunea viitoare va fi tot atît de multilateral ca cel din 1852. Cu privire la mituiri și corupție, el a spus :

„Cred că este preferabil să nu-mi dau încă părerea asupra necesității de a lua noi măsuri care să pună capăt mituirilor și corupției. Prin aceasta vreau numai să spun că problema este una dintre cele mai importante“.

Este imposibil de descris cu ce uimire și răceală a fost primit de Camera comunelor acest discurs al lui finality-John *³⁵¹. Ar fi greu de spus ce precumpănea : nedumerirea în sinul prietenilor săi sau ilaritatea în sinul dușmanilor săi. Toți păreau să considere discursul său ca o negare totală a doctrinei lui Lucrețiu că „nihil de nihilo fit“ **. Cel puțin lordul John a făcut din nimic ceva, și anume un discurs sec, lung și foarte plicticos.

Se presupunea că existența guvernului depinde de două probleme : recalcularea impozitului pe venit și noul proiect de lege cu privire la reformă. În ce privește impozitul pe venit, s-a propus menținerea lui în forma actuală pe încă un an. Cît privește proiectul de lege cu privire la reformă, fie și în limitele propuse de whigi, s-a declarat că miniștrii intenționează să-l prezinte numai cu condiția de a rămîne la putere încă un an întreg. Acesta este, în ansamblu, progra-

* John — limită extremă. Vezi ad. 250. — *Nota trad.*

** „nimic din nimic nu se face“ (Lucrețiu. „Poemul naturii“). — *Nota trad.*

mul ultimului guvern Russell, cu excepția proiectului de lege cu privire la reformă. Chiar și dezbaterea proiectului de buget este amînată pînă după vacanța de paște, în așa fel ca ministrii să-și poată încasa, în orice caz, salariul trimestrial.

Propunerile de reforme parțiale sînt aproape toate luate din programul d-lui Disraeli. Astfel, de pildă, îmbunătățirea legislației, abrogarea deportărilor în Australia, proiectul de lege cu privire la pilotaj, înființarea unei comisii pentru problema drepturilor arendașilor etc. Singurele puncte care aparțin de fapt actualului guvern sînt proiectata reformă a învățămîntului, care, după cum ne asigură lordul John, nu va fi de proporții mai mari decît persoana lui, și exceptarea baronului Lionel Rotschild de la îngrădirea drepturilor evreilor. Este însă îndoielnic că extinderea dreptului de vot asupra unui cămătar evreu, care, după cum se știe, a fost unul dintre complicii loviturii de stat a lui Bonaparte, va da o mare satisfacție poporului englez.

Această comportare insolentă din partea unui guvern compus din reprezentanții a două partide care, la ultimele alegeri generale, au suferit o înfrîngere totală este greu de explicat altfel decît prin faptul că orice nou proiect de lege cu privire la reformă ar duce în mod necesar la dizolvarea actualei Camere a comunelor, a cărei majoritate se cramponează de locurile obținute numai cu o infimă majoritate de voturi și pentru care a plătit un preț atît de mare.

Foarte reușit este felul în care „Times” încearcă să-i consoleze pe cititori :

„Viitoarea sesiune, adică data la care va avea loc, este mult mai sigură decît *ziua de mîine*, căci ziua de mîine depinde nu numai de voința, ci și de faptul dacă cel vinovat de tergiversări va fi sau nu în viață, în timp ce viitoarea sesiune va avea loc cu siguranță dacă lumea nu va pieri. Așadar, să aminăm pentru sesiunea viitoare întreaga reformă parlamentară și să lăsăm guvernul în pace timp de un an !”

În ceea ce mă privește, consider ca o împrejurare cît se poate de favorabilă pentru popor că legea cu privire la reformă nu va fi *promulgată* de miniștri în actuala stare de apatie a opiniei publice și „în umbra rece a unui cabinet de coaliție aristocratic”. Nu trebuie să se uite că lordul Aberdeen a făcut parte din guvernul tory, care, în 1830, a refuzat să accepte orice măsură în favoarea reformei. Reformele națio-

nale trebuie să fie obținute prin agitație națională și nu prin bunăvoința milordului Aberdeen.

În încheiere țin să menționez că la o ședință specială a comitetului de conducere al *Asociației naționale pentru protecția industriei și capitalului britanic*³⁵², care a avut loc luna trecută, sub președinția ducelui de Richmond, la sediul companiei mărilor Sudului, această asociație a luat înțeleapta hotărîre de a se dizolva.

Scris de K. Marx la 11 februarie 1853

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr 3.701
din 25 februarie 1853

Semnat : *K a r l M a r x*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Atentatul împotriva lui Franț-Iosif. — Insurecția de la Milano. — Politica britanică. — Discursul lui Disraeli. — Testamentul lui Napoleon

Londra, marți 22 februarie 1853

Telegraful comunică următoarele știri din Stuhlweissenburg * :

„În ziua de 18 februarie, la ora 1 d.a., Franț-Iosif, împăratul Austriei, se plimba pe lângă zidul fortificațiilor de la Viena, cînd un lucrător croitor cu numele de Laszlo Libényi, fost husar la Viena, s-a năpustit deodată asupra lui și l-a lovit cu un pumnal. Lovitura a fost parată de un aghiotant, contele O'Donnell. Franț-Iosif a fost rănit mai jos de occiput. Ungurul, în vîrstă de 21 de ani, a fost doborît de aghiotant cu o lovitură de sabie și arestat imediat“.

După o altă versiune, arma folosită în acest atentat a fost o pușcă.

Recent de tot a fost descoperită în Ungaria o foarte vastă conspirație, care urmărea răsturnarea dominației austriace.

„Wiener Zeitung“ publică cîteva sentințe pronunțate de tribunalele militare împotriva a 39 de persoane, care au fost acuzate, în primul rînd, că întrețin legături cu Kossuth și cu Ruscsak din Hamburg.

Imediat după înnăbușirea insurecției revoluționare de la Milano, Radetzki a dat ordin de întrerupere a tuturor comunicațiilor cu Piemontul și cu Elveția. Cred că ați primit, între timp, puținele informații din Italia care au reușit să se strecoare pînă în Anglia. Aș vrea să vă atrag atenția asupra unei trăsături caracteristice a evenimentelor din Milano.

În primul său decret, de la 6 februarie, contele Strassoldo, aghiotantul mareșalului Radetzki, recunoaște în mod deschis că la Milano a fost introdusă cea mai severă stare de asediu, deși majoritatea populației n-a participat în nici un fel la ultima insurecție. În proclamația oficială următoare, dată la 9 februarie la Verona, Radetzki anulează declarația subalter-

* Denumirea germană a orașului maghiar : Székesfehérvár. — *Nota red.*

nului său și caută să profite de insurecție pentru a storce bani sub cele mai felurite pretexte. El supune la amenzi enorme, în beneficiul garnizoanei, pe toți locuitorii, cu excepția acelor care aparțin în mod notoriu partidului austriac. În proclamația sa de la 11 februarie, el declară că „marea majoritate a locuitorilor, cu unele excepții laudabile, nu vor să se supună cîrmuirii imperiale” și dă ordin tuturor autorităților judiciare, adică tribunalelor militare, să conștate aveau tuturor complicilor, definind acest termen în felul următor :

„Che tale complicità consista semplicemente nella omissione della denuncia a cui ognuno è tenuto“*.

El ar fi putut tot atît de bine să conștate imediat întregul Milano, sub pretext că locuitorii lui n-au denunțat încă de la 5 ale lunii insurecția care avea să izbucnească pe ziua de 6. Cine nu vrea să devină spion și informator al Habsburgilor se expune riscului de a cădea pradă legală în mîinile croaților³⁵³. Într-un cuvînt, Radetzki proclamă un nou sistem de jefuire pe scară largă.

Insurecția de la Milano este semnificativă ca simptom al unei apropiate crize revoluționare pe întregul continent european. Ea e demnă de admirație ca un act eroic al unui mînunchi de proletari care, înarmați numai cu cuțite, au cutezat să atace o asemenea citadelă cum e garnizoana și armata cantonată în jurul ei, care numără 40.000 de soldați dintre cei mai buni din Europa, în timp ce fiii italieni ai lui Mamona cîntau, ospătau și dansau în marea de sînge și de lacrimi a națiunii lor umilite și chinuite. Dar, ca epilog al nesfîrșitelor conspirații ale lui Mazzini, al apelurilor sale emfaticе și al declamațiilor sale arogante împotriva poporului francez, această insurecție s-a soldat cu rezultate cît se poate de jalnice. Să sperăm însă că de aici înainte se va termina cu aceste „révolutions improvisées“**, cum le numesc francezii. A auzit cineva vreodată ca marii improvizaatori să fie în același timp și mari poeți ? În politică lucrurile stau la fel ca în poezie. Revoluțiile nu se fac niciodată la comandă. După teribila experiență din anii 1848 și 1849, pentru a declanșa o revoluție națională e nevoie de ceva

* — „Și că o asemenea complicitate constă, pur și simplu, în omisiunea de a face denunțul, care constituie o obligație pentru fiecare“.
— *Nota trad.*

** — revoluții improvizate. — *Nota trad.*

mai mult decît de apelurile pe hîrtie lansate de niște conducători aflați la mari distanțe. Kossuth a profitat de acest prilej pentru a dezavua în mod public insurecția, și în special proclamația lansată în numele său. Pare, totuși, cît se poate de suspect că el revendică post factum recunoașterea superiorității sale ca om politic față de prietenul său Mazzini. Ziarul „Leader” face, în legătură cu aceasta, următoarea observație :

„Considerăm necesar să prevenim pe cititorii noștri că această chestiune privește în mod exclusiv relațiile dintre d-nii Kossuth și Mazzini, dintre care ultimul nu se află în Anglia”.

Intr-o scrisoare publicată în „Daily News”, *Della Rocco*, un prieten al lui Mazzini, spune următoarele în legătură cu dezmințirea d-lor Kossuth și Agostini :

„Sînt unii care au bănuieli că ei au așteptat știrile definitive asupra succesului sau eșecului insurecției, fiind gata să împărtășească onoarea succesului sau să-și decline răspunderea pentru eșecul ei”.

Intr-o scrisoare adresată redactorului ziarului „Morning Chronicle” *B. Szemere*, fost ministru al Ungariei, protestează împotriva „uzurpării ilegale a numelui Ungariei de către Kossuth”. El spune :

„Cine vrea să-și facă o părere despre el ca om de stat să citească cu atenție istoria ultimei revoluții ungare ; iar cine vrea să cunoască iscusința lui de conspirator, să arunce o privire retrospectivă asupra nefericitei expediții de la Hamburg de anul trecut”.

Că revoluția este victorioasă chiar și atunci cînd este înfrîntă se poate vedea, mai bine decît din orice, din panica produsă de recenta *échauffourée* * de la Milano în rîndurile potențaților continentali, lovindu-i drept în inimă. Este suficient să citești următoarea scrisoare, apărută în „Frankfurter Oberpostamts-Zeitung”, publicație oficială :

„*Berlin*, 15 februarie. Evenimentele de la Milano au produs aici o profundă impresie. Știrile în legătură cu aceste evenimente au ajuns la rege pe cale telegrafică la 9 ale lunii, adică tocmai în toiul balului de la curte. Regele a declarat numaidecît că această mișcare este legată de un complet cu rădăcini adînci și avînd ramificații pretutindeni, și că pentru a face față acestor mișcări revoluționare este absolut necesară o strînsă alianță între Prusia și Austria... Un înalt demnitar a exclamat : «Va trebui, poate, să mergem să apărăm coroana Prusiei pe malurile Padului»”.

* — acțiune îndrăzneată, dar neizbutită. — *Nota trad.*

În primul moment s-a produs o alarmă atât de mare, că la Berlin au fost arestați vreo 20 de locuitori; și aceste arestări n-au avut altă explicație decît „profunda impresie” pe care au produs-o evenimentele de la Milano. „Neue Preussische Zeitung”, ziar ultraregalist, a fost confiscat pentru că a publicat un document despre care se credea că emană de la Kossuth. Pe ziua de 13, ministrul von Westphalen a prezentat camerei superioare un proiect de lege, alcătuit în mare grabă, prin care guvernul era împuternicit să confiște toate ziarele sau broșurile tipărite în afara frontierelor Prusiei. La Viena, arestările și perchezițiile domiciliare au devenit un fenomen obișnuit. Între Rusia, Prusia și Austria au început de îndată tratative în vederea unui protest comun în problema refugiaților politici, care urmează să fie adresat guvernului britanic. Cît de slabe și de neputincioase sînt așa-zisele „puteri” europene! Ele simt că, la primele semne prevestitoare ale cutremurului revoluționar, toate tronurile Europei încep să se clatine din temelii. Inconjurate de armatele lor, de spînzurătorile și închisorile lor, ele se cutremură de groază în fața a ceea ce, după propria lor expresie, nu reprezintă decît „tentativele subversive ale cîtorva mercenari ticăloși”.

„Liniștea a fost restabilită”. Da. Așa este. Dar e liniștea sinistă, înspăimîntătoare care se produce între prima fulgere a furtunii și puternicul bubuit care urmează după aceea.

De la furtunoasele scene de pe continent să trecem acum la liniștita Anglie. S-ar părea că spiritul micului finality-John domnește în toate sferile lumii oficiale, că întreaga națiune este lovită de aceeași paralizie ca și cei care o guvernează. Pînă și „Times” se tînguie cuprins de desperare :

„Poate că e liniștea care anunță furtuna, poate că e fumul care prevestește incendiul... Trăsătura caracteristică a momentului de față este plictiseala”.

Parlamentul și-a reluat activitatea, dar pînă în momentul de față actul cel mai dramatic și singurul remarcabil al guvernului de coaliție îl constituie plecăciunile de trei ori repetate ale lordului Aberdeen. Despre impresia produsă de programul lordului John asupra dușmanilor săi ne putem da cel mai bine seama din declarațiile făcute de prietenii săi.

„Lordul John Russell — spune „Times” — a pronunțat un discurs în care a existat mai puțină inspirație decît în cuvîntul introductiv rostit de unul dintre funcționarii de la licitație înainte de punerea în vînzare

a unor mobile vechi, a unor produse alterate sau a unor accesorii de brăvălie... Lordul John Russell trezește în prea mică măsură entuziasmul”.

După cum se știe, dezbaterea proiectului de lege cu privire la reforma electorală a fost amînată din cauză că există reforme de ordin practic mai urgente, care solicită din partea legislatorilor o atenție deosebită. În prezent ne-a și fost dat un exemplu de caracterul pe care trebuie să-l capete aceste reforme cînd instrumentul pentru efectuarea lor, adică parlamentul, rămîne el însuși nereformat.

La 14 februarie, lordul Cranworth și-a expus în Camera lorzilor programul său de reforme în domeniul dreptului. Cea mai mare parte din discursul său, care a fost destul de prolix, plictisitor și nebulos, a constatat în enumerarea numeroaselor probleme a căror rezolvare e așteptată de la dînsul, dar pe care nu este încă gata să le rezolve. Dînsul a invocat drept scuză faptul că stă pe sacul cu lînă ³⁵⁴ numai de șapte săptămîni. Totuși, după cum remarcă „Times”, „lordul Cranworth trăiește pe lumea asta de 63 de ani, dintre care 37 și i-a petrecut la bară”. Pătruns de adevăratul spirit al whigilor, din succesele relativ însemnate obținute pînă acum de micile reforme în domeniul dreptului, el trage concluzia că a continua cu reformele în același ritm ca înainte înseamnă a încălca orice reguli ale modestiei. Pătruns de adevăratul spirit aristocratic, el nu vrea să aibă de-a face cu dreptul bisericesc, întrucît „s-ar pune prea mult în contradicere cu interesele legal întemeiate”. Și pe ce sînt întemeiate aceste interese? Pe prejudicii pentru societate. Singurele măsuri de oarecare însemnătate pregătite de lordul Cranworth sînt următoarele două: în primul rînd „o lege cu privire la înlesnirea transferului de pămînt”, ale cărei trăsături principale constau în aceea că ele fac ca transferul de pămînt să fie și mai dificil, întrucît sporesc cheltuielile legate de această operație și fac să crească obstacolele de ordin tehnic fără să înlătore tărăgănelile sau să simplifice procedura greoaie a trecerii proprietății în alte mîini. În al doilea rînd, propunerea de a înființa o comisie de sistematizare a dreptului statutar ³⁵⁵, al cărei merit se va limita la alcătuirea unui index pentru cele 40 de volume in-folio ale statutelor. Lordul Cranworth poate, fără îndoială, să-și apere măsurile sale împotriva atacurilor celor mai inveterați adversari ai reformei în domeniul dreptului, recurgînd la aceeași scuză la care a

recurs o biată față care a mărturisit duhovnicului ei că, într-adevăr, a născut un copil, dar el e mic de tot.

Pînă acum singurele dezbateri interesante din Camera comunelor au fost cele provocate de interpelarea pe care d-l Disraeli a adresat-o la 18 februarie guvernului în legătură cu relațiile dintre Anglia și Franța. Disraeli a început cu Poitiers și Azincourt³⁵⁰ și a terminat cu campania electorală din Carlisle și cu discursul rostit la Cloth-hall, în Halifax, scopul urmărit de dînsul fiind acela de a acuza pe sir James Graham și pe sir Charles Wood de aprecieri ireverențioase la adresa lui Napoleon al III-lea. Disraeli nu putea să dovedească într-un mod mai elocvent totala descompunere a vechiului partid tory decît erijîndu-se în apologet al Bonapartilor, al acestor dușmani ereditari ai castei politice al cărei conducător este chiar el. Și nu putea să-și înceapă activitatea sa opoziționistă într-un mod mai nepotrivit decît luînd apărarea actualului regim din Franța. Slăbiciunea acestei părți din discursul său se poate vedea chiar dintr-o scurtă analiză a ei.

Încercînd să explice cauzele neliniștii pe care o provoacă opiniei publice actuala situație a relațiilor dintre Anglia și Franța, el a fost nevoit să recunoască că principala cauză o constituie tocmai înarmările masive care au fost începute sub propria lui guvernare. Totuși, el a căutat să demonstreze că creșterea și perfecționarea mijloacelor de apărare ale Marii Britanii își au unica lor rațiune în marile schimbări provocate de aplicațiile moderne ale științei în arta războiului. Autorități competente, declară el, au recunoscut de multă vreme necesitatea unor asemenea măsuri. În 1840, pe vremea guvernului d-lui Thiers, cabinetul condus de sir Robert Peel a făcut unele eforturi pentru a pune, cel puțin, bazele unui nou sistem în domeniul apărării naționale. Dar aceste eforturi s-au dovedit zadarnice. În 1848, cînd pe continent a izbucnit revoluția, s-a oferit guvernului de atunci un nou prilej de a impune opiniei publice direcția voită de el, în măsura în care era vorba de apărarea țării. Dar și de data asta fără nici un rezultat. Problema apărării naționale n-a devenit pe deplin actuală decît din momentul în care el și colegii săi au fost chemați în fruntea guvernului. Măsurile adoptate de ei au fost, în esență, următoarele :

1) A fost înființată miliția.

2) Artileria a fost înzestrată cu cele necesare.

3) Au fost luate măsuri menite să întărească pe deplin arsenalele țării și unele puncte de sprijin mai importante de pe coastă

4) A fost prezentată o propunere cu privire la completarea forțelor flotei cu 5.000 de marinari și 1.500 de soldați de infanterie marină.

5) Au fost luate măsuri pentru restabilirea forței din trecut, prin crearea flotei din Canalul Minecii, alcătuită din 15–20 de vase de linie și un număr corespunzător de fregate și vase mai mici.

Din toate aceste afirmații reiese că Disraeli a dovedit tocmai contrarul celor ce voia să dovedească. Guvernul n-a putut realiza o sporire a înarmărilor într-un moment cînd chestiunea siriană și cea tahitiană amenințau să năruie entente cordiale * cu Ludovic-Filip³⁵⁷; el n-a fost în stare să facă acest lucru nici atunci cînd revoluția s-a întins pe întregul continent și părea să amenințe interesele fundamentale ale Angliei. Dar de ce a devenit posibil acest lucru abia acum și de ce a fost făcut tocmai de guvernul d-lui Disraeli? Tocmai pentru că acum Napoleon al III-lea reprezintă, pentru securitatea Angliei, o amenințare mai mare ca oricînd după anul 1815. În afară de aceasta, după cum, pe bună dreptate, observă d-l Cobden :

„Creșterea forțelor navale, așa cum era ea proiectată, nu consta în creșterea forței motrice, ci în sporirea numărului de oameni, iar trecerea de la vasele cu pînze la cele cu aburi nu implică numai decît sporirea numărului de marinari, ci tocmai invers“.

Disraeli a spus :

„O altă cauză care a provocat temerea că se va ajunge la o rupere a relațiilor cu Franța a fost existența în Franța a unui guvern militar. Dar dacă armatele sînt dornice de cuceriri înseamnă că ele se află într-o situație nesigură în propria lor țară. Dar Franța este guvernată acum de armată nu datorită unei ambiții militare a trupelor, ci din cauza neliniștii de care sînt cuprinși cetățenii“.

D-l Disraeli pare a scăpa cu totul din vedere că problema care se pune aici este tocmai aceasta : cît timp se va simți armata tare pe poziție în propria ei țară și cît timp întreaga națiune, dînd tribut neliniștii egoiste a unei mici clase de cetățeni, se va supune actualului regim terorist al despotismului militar, care, la urma urmei, nu este altceva decît unealta unor înguste interese de clasă ?

A treia cauză menționată de d-l Disraeli este

---

* – înțelegerea cordială. – *Nota trad.*

„puternica prejudecată care domnește în țara noastră împotriva actualului conducător al Franței... Există părerea că, odată venit la putere, el a terminat cu constituția parlamentară, care la noi se bucură de o deosebită considerație, și a desființat libertatea presei“.

Totuși, d-l Disraeli nu prea a avut ce să opună acestei prejudecăți. El însuși a spus că „este foarte greu să-ți formezi o părere despre politica franceză“.

Dar chiar dacă poporul englez e mai puțin inițiat decât d-l Disraeli în secretele politicii franceze, bunul-simț îi spune că impertinentul aventurier, care nu se lasă controlat nici de parlament și nici de presă, este tocmai omul în stare să săvârșească un atac pirateresc împotriva Angliei când propriul lui tezaur public va fi secătuit ca urmare a cheltuielilor neșabuite și a risipei.

Mai departe, d-l Disraeli citează câteva exemple menite să arate cât de mult a contribuit la menținerea păcii înțelegerea cordială dintre Bonaparte și ultimul guvern, cum a fost, bunăoară, în conflictul care era gata să izbucnească între Franța și Elveția ; în problema deschiderii liberei navigații pe fluviile din America de Sud, în conflictul dintre Prusia și Neuchâtel ; când s-a impus Statelor Unite să participe la actul tripartit de renunțare la Cuba ; în acțiunea comună întreprinsă în Orientul apropiat în legătură cu extinderea tanzimatului asupra Egiptului ; în revizuirea tratatului de succesiune la tronul Greciei ; în colaborarea prietenească cu privire la Tunis etc.³⁵⁸. Această îmi amintește de discursul rostit, în noiembrie 1851, de unul dintre reprezentanții partidului ordinii din Franța, care a vorbit despre înțelegerea cordială dintre Napoleon și majoritatea adunării, înțelegere care dădea, cică, posibilitate adunării să rezolve atît de ușor problema dreptului de vot, a asociațiilor și a presei. Cu două zile mai tîrziu s-a produs lovitura de stat.

Pe cît de slabă și de contradictorie a fost această parte a discursului lui Disraeli, pe atît de strălucită a fost încheierea lui, care a însemnat un atac împotriva guvernului de coaliție.

„Există — a spus el în încheiere — încă un motiv care mă obligă în momentul de față să recurg la această analiză, și un asemenea motiv mi-l oferă actuala situație a partidelor din această cameră. E vorba de o situație extrem de curioasă. Avem în momentul de față un guvern conservator și avem o opoziție conservatoare. (Aplauze). Marele partid liberal nici nu mai știu unde s-o fi aflînd. (Aplauze). Unde sînt whigii, cu mărețele lor tradiții ?... Nu e nimeni care să-mi răspundă

la această întrebare ! (Noi aplauze). Unde este, vă întreb, energia tinerescă a radicalismului, unde sînt perspectivele lui optimiste, marile lui speranțe ? Mă tem că, odată trezit din visele acelei candori entuziaste care însoțește uneori tinerețea, el se va pomeni dintr-o dată uzat și azvîrlit ca un lucru inutil. (Aplauze). Folosit fără scrupule și azvîrlit fără prea multe menajamente. (Aplauze). Unde sînt radicalii ? Există măcar un singur deputat în această cameră care să spună despre sine că este radical ? (Voci : „Auzi ! Auzi !“). Nu, nu există nici unul. El ar trebui să se teamă să nu fie prins și făcut ministru conservator. (Explozie de rîsete). Cum s-a ajuns la o situație atît de comică ? Unde este mecanismul cu ajutorul căruia s-a ajuns la această situație politică atît de dezastruoasă ? Cred că pentru a găsi o explicație a actualei situații, trebuie să fac apel la acel ineput arsenal de proiecte politice care este primul-lord al amiralității” (Graham). „Deputații acestei camere își amintesc, poate, că acum vreo doi ani primul-lord al amiralității ne-a prezentat, după obiceiul d-sale, unul dintre acele crezuri politice care abundă în cuvîntările sale. Dînsul a spus : «Eu mă situez pe platforma progresului». Dar ciudat lucru este progresul ăsta — am gîndit eu atunci — dacă poți sta pe el ca pe o platformă ! (Rîsete puternice și aplauze). Am crezut atunci că este vorba de un lapsus retoric. Dar îmi cer scuze pentru această bănuială momentană. Mi-am dat seama că era vorba de un sistem bine chibzuit, care este acum pus în aplicare. Căci acum avem un guvern al progresului, și de aceea totul stă pe loc. (Aplauze). Nu mai auzim niciodată pronunțîndu-se cuvîntul «reformă», nu mai există un guvern al reformelor, dar există un guvern al progresului, în care fiecare dintre membrii lui s-a hotărît să nu facă nimic. Toate problemele grele au fost lăsate la o parte, toate problemele în care nu se poate ajunge la un acord au devenit probleme deschise“.

Adversarii lui Disraeli nu prea au avut ce răspunde, cu excepția lui sir James Graham, acest „ineput arsenal de proiecte politice“, care, cel puțin, și-a păstrat demnitatea, în sensul că n-a retractat pe de-a-ntregul cuvintele ofensatoare la adresa lui Ludovic-Napoleon de care fusese învinuit.

Lordul John Russell l-a acuzat pe Disraeli că face din politica externă a țării o chestiune de partid și a asigurat opoziția că,

„după discordiile și ciocnirile de anul trecut, țara ar fi fericită să observe, cel puțin pentru cîtva timp, că are loc un progres pașnic, fără acele bătălii, mari și zguduitoare, dintre partide“.

Rezultatul acestor dezbateri este că toate cheltuielile pentru flotă vor fi votate de cameră, dar, pentru liniștirea lui Napoleon, nu pentru motive militare, ci numai pentru considerente de ordin științific. Suaviter in modo, fortiter in re *.

* — Blînd în formă, dar aspru în fond. — *Nota trad.*

Joia trecută, în cursul dimineții, avocatul coroanei s-a dus la tribunalul arhiepiscopal și, în numele ministrului afacerilor externe, a cerut lui sir J. Dodson ca originalul testamentului lui Napoleon Bonaparte și codicilul respectiv să fie scoase din arhivă și predate guvernului francez. Cererea a fost satisfăcută. Dacă Ludovic-Napoleon s-ar apuca să deschidă și să execute testamentul, s-ar putea prea bine întâmpla ca acesta să se dovedească a fi pentru timpurile noastre o adevărată cutie a Pandorei ³⁵⁹.

Scris de K. Marx la 22 februarie 1853

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.710
din 8 martie 1853

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Karl Marx

Dezbaterile parlamentare. — Clerul și lupta
pentru ziua de muncă de 10 ore. — Moarte prin
inaniție ³⁶⁰

Londra, vineri 25 februarie 1853

Dezbaterile parlamentare din săptămîna asta nu prezintă prea mult interes. Pe ziua de 22, în Camera comunelor, d-l Spooner a propus să fie suprimate subvențiile acordate colegiului catolic din Maynooth ³⁶¹, iar d-l Scholefield a prezentat un amendament în care propunea „abrogarea tuturor dispozițiilor actualmente în vigoare potrivit cărora statului îi revine sarcina de a suporta orice cheltuieli cu caracter bisericesc sau religios”. Propunerea d-lui Spooner a fost respinsă cu 192 de voturi contra 162. Amendamentul d-lui Scholefield va fi luat în discuție abia miercurea viitoare; se prea poate, totuși, ca el să fie retras în întregime. Singurul punct remarcabil în toate discuțiile acestea referitoare la Maynooth este declarația făcută de d-l Duffy („brigada irlandeză”), care a spus că, după părerea lui,

„nu este exclusă posibilitatea ca președintele Statelor Unite sau noul împărat francez să fie bucuros să reînnoiască relațiile dintre țara sa și clerul irlandez”.

La ședința din noaptea trecută, lordul John Russell a prezentat Camerei comunelor un proiect de lege cu privire la „abolirea unor îngrădiri ale drepturilor supușilor evrei ai maiestății-sale”. Propunerea a fost adoptată cu o majoritate de 29 de voturi. În felul acesta problema este din nou rezolvată în Camera comunelor, dar ea rămîne, fără îndoială, din nou nerezolvată în Camera lorzilor.

Refuzul de a admite pe evrei în Camera comunelor, cînd știut este că spiritul cămătăresc domnește de multă vreme în parlamentul britanic, constituie, indiscutabil, o anomalie absurdă, cu atît mai mult cu cît evreeii au devenit de pe acum eligibili în toate funcțiile civile municipale. Dar nu e mai puțin caracteristic pentru om și pentru *epoca lui* faptul că, în

locul mult promisei legi cu privire la reformă, menită să pună capăt lipsei de drepturi pentru marea majoritate a poporului englez, finality-John prezintă un proiect de lege care nu urmărește altceva decât exceptarea baronului Lionel Rotschild de la îngrădirea drepturilor evreilor. Cît de puțină importanță acordă marele public acestei probleme se poate vedea din faptul că din nici o localitate a Marii Britanii nu s-a primit vreoa petiție în care să se ceară admiterea evreilor în parlament. Tot secretul acestei jalnice farse a reformbill-ului a fost dezvăluit, în discursul său, de sir Robert Peel-junior :

„La drept vorbind, camera se ocupă numai de problemele particulare ale nobilului lord. (Puternice exclamații aprobative). Nobilul lord a fost ales reprezentant al Londrei împreună cu un evreu (exclamații aprobative) și s-a angajat să prezinte în fiecare an un proiect de lege în favoarea evreilor. (Voci : „Așa este !”). Baronul Rotschild este, fără îndoială, un om foarte bogat, dar asta nu-i dă dreptul la o considerație deosebită, mai ales dacă ținem seama de felul cum a fost agonisită averea lui. (Strigăte puternice : „Așa e ! Așa e !” și aclamația : „O ho !” pe băncile deputaților guvernamentali). Nu mai departe decât ieri am citit în ziare că Banca Rotschild a consimțit să acorde Greciei un împrumut cu 9% pe bază de garanții solide. (Voci : „Auzi !”). Cu asemenea procente nu e de mirare că Banca Rotschild se îmbogățește mereu. (Voci : „Auzi !”). Ministrul comerțului a vorbit despre încătușarea presei. Dar, în fond, nimeni n-a făcut atît de mult pentru înăbușirea libertății în Europa ca Banca Rotschild (Voci : „Așa e ! Așa e !”), prin împrumuturile cu care a sprijinit puterile despotice. Dar chiar presupunînd că baronul e tot atît de meritos pe cît e de bogat, ar fi de dorit ca nobilul lord, care reprezintă în această cameră un guvern format din liderii tuturor fracțiunilor politice care s-au aflat în opoziție cu fostul guvern, să propună măsuri mai importante decât aceea de care este vorba aici“.

Examinarea petițiilor în legătură cu alegerile a început. Alegerile din Canterbury și Lancaster au fost invalidate și anulate pentru motive care dovedesc obișnuita venalitate a unei anumite categorii de alegători, dar este aproape sigur că în majoritatea cazurilor se va ajunge la un aranjament pe cale de compromis.

„Se înțelege de la sine — scrie „Daily News” — că clasele privilegiate, care au reușit să zădărnicească scopurile urmărite de legea reformei și să obțină din nou prioritatea în actualul sistem de reprezentare, sînt extrem de alarmate la ideea că s-ar putea ajunge la o demascare totală“.

Pe ziua de 21, lordul John Russell și-a dat demisia din postul de ministru al afacerilor externe și lordul Clarendon a depus jurămîntul în calitate de succesor al lui. Lordul John este primul membru al Camerei comunelor care face parte

din guvern fără să dețină un post oficial. El are acum rolul de simplu consilier privilegiat, fără portofoliu și fără salariu. Dar, în legătură cu acest inconvenient, d-l Kelly a și anunțat că va fi prezentat un proiect de lege menit să ușureze soarta bietului Johnny. Postul de ministru de externe a căpătat în momentul de față o mare importanță, dat fiind că Bundestagul german s-a decis pe neașteptate să ceară îndepărtarea din Marea Britanie a tuturor refugiaților politici și că austriecii propun să fim cu toții îmbarcați pe corăbii și duși pe vreo insulă pustie din sudul Oceanului Pacific.

Într-unul din articolele mele anterioare am vorbit, în treacăt, despre probabilitatea ca mișcarea pentru apărarea drepturilor arendașilor irlandezi, în ciuda concepțiilor și intențiilor actualilor ei lideri, să se transforme cu timpul într-o mișcare anticlericală *. Am arătat că înaltul cler a și început să adopte o atitudine ostilă față de Ligă. De atunci a mai apărut în arenă încă o forță care împinge mișcarea în aceeași direcție. Proprietarii funciari din nordul Irlandei încearcă pe toate căile să convingă pe arendașii lor că Liga pentru apărarea drepturilor arendașilor și Asociația pentru apărarea catolicilor sînt unul și același lucru, și, sub pretext că vor să împiedice răspîndirea papismului, se străduiesc să organizeze o opoziție împotriva Ligii.

În timp ce proprietarii funciari irlandezi cheamă astfel pe arendașii lor la luptă împotriva clerului catolic, clerul protestant englez cheamă clasa muncitoare la luptă împotriva marilor proprietari de fabrici. Proletariatul industrial al Angliei a reînceput cu energie îndoită vechea lui luptă pentru legea cu privire la ziua de muncă de 10 ore și pentru înlăturarea *sistemului de plată a muncii în mărfuri de la prăvăliile pendinte de fabrici* [„truck and shoppage system“]. Dat fiind că cererile de acest fel trebuie prezentate Camerei comunelor, care a primit pînă acum numeroase petiții cu conținut similar, într-unul din următoarele articole voi avea ocazia să analizez în mod mai amănunțit sălbaticile și nerușinatele practici la care recurg fabricanții despoți, care obișnuiesc să facă din presă și din tribuna parlamentară un megalon al retoricii lor liberale. Deocamdată însă e suficient să reamintesc că, începînd din 1802, clasa muncitoare engleză a dus o luptă neînteruptă pentru a obține limitarea prin lege a zilei de muncă în fabrici, pînă cînd, în fine, în 1847 a fost votată faimoasa lege John Fielden cu privire la ziua de

* Vezi volumul de față, pag. 551. — *Nota red.*

muncă de 10 ore, prin care se interzicea constrângerea femeilor și a minorilor să muncească în fabrici mai mult de 10 ore pe zi. Dar, curînd după aceea, magnații liberali ai fabricilor au ajuns la ideea că această lege le deschide largi posibilități pentru introducerea muncii în schimburi. În 1849 a fost intentat un proces la tribunalul financiar și curtea a decis că sistemul schimburilor [relay or shift-system], în care copiii lucrează în două schimburi, în timp ce adulții lucrează fără întreruperi pe tot timpul cît mașina se află în funcțiune, este perfect legal. A fost deci necesar să se facă o nouă intervenție în parlament și în 1850 sistemul schimburilor a fost declarat ilegal, dar cu acest prilej legii cu privire la ziua de muncă de 10 ore i-a luat locul legea cu privire la ziua de muncă de 10½ ore. În momentul de față, clasa muncitoare revendică o revenire în integritate* la legea inițială cu privire la ziua de muncă de 10 ore, și, pentru a face ca această lege să fie mai eficientă, muncitorii cer și o limitare a timpului de lucru al mașinilor.

Aceasta este, pe scurt, istoria oficială a legii cu privire la ziua de muncă de 10 ore. Cît despre dedesubturile acestei istorii, ele sînt următoarele. Aristocrația funciară, care a fost înfrîntă de burghezie prin votarea legii cu privire la reformă din 1831 și ale cărei „cele mai sfinte interese” au fost atacate de fabricanți prin pretenția lor de a se introduce libertatea comerțului și de a se aboli legile cerealelor, a hotărît să opună rezistență burgheziei, erijîndu-se în apărătoare a intereselor și revendicărilor muncitorilor în lupta lor împotriva patronilor și sprijinind în special cererea lor de a se limita ziua de muncă în fabrici. Pe vremea aceea, așa-zii lorzi filantropi puteau fi văzuți în fruntea tuturor mitingurilor la care se cerea instituirea zilei de muncă de 10 ore. În această campanie, lordul Ashley a reușit să-și creeze prin discursurile sale o anumită „reputație”. Primind o lovitură de moarte prin abolirea, în 1846, a legilor cerealelor, aristocrația funciară s-a răzbunat, forțînd în 1847 parlamentul să adopte legea cu privire la ziua de muncă de 10 ore. Dar burghezia industrială, cu ajutorul autorităților judecătorești, a recuperat ceea ce pierduse prin legislația parlamentară. Prin 1850, mînia proprietarilor funciari, treptat-treptat, se mai potolise și ei au încheiat un compromis cu proprietarii de fabrici, în sensul că sistemul de muncă în schimburi era considerat ilegal, dar în același timp, ca pedeapsă pentru obligația impusă patronilor

* — pe de-a-ntregul. — *Nota trad.*

de a aplica legea, i s-a impus clasei muncitoare să lucreze o jumătate de oră în plus pe zi. Totuși, în momentul de față, simțind că se apropie lupta decisivă cu manchesterienii, aristocrații încearcă din nou să pună stăpânire pe mișcarea pentru reducerea timpului de muncă; dar, neîndrăznind să acționeze ei înșiși în mod deschis, încearcă să submineze pozițiile lorzilor bumbacului, îndreptînd împotriva lor masele populare prin intermediul *slujitorilor bisericii de stat*. Din cele cîteva exemple care urmează, se poate vedea cît de brutale sînt formele în care își îmbracă acești sfinți părinți cruciada lor împotriva fabricanților. La Crampton s-a ținut un miting în favoarea zilei de muncă de 10 ore, care a fost prezidat de reverendul dr. Brammell (reprezentant al bisericii de stat). La acest miting, reverendul J. R. Stephens, parohul din Stalybrige, a spus :

„Au fost vremuri cînd popoarele erau guvernate de teocrați. Aceste vremuri s-au dus... Dar spiritul legii a rămas același... Omul muncitor, în primul rînd, ar trebui să-și primească partea sa din roadele pămîntului, pentru că el e acela care le produce. Legile pentru reglementarea muncii în fabrici sînt încălcate cu atîta nerușinare, că inspectorul principal al districtelor de fabrici de aici, d-l Leonard Horner, s-a văzut nevoit să-i scrie el însuși ministrului de interne că nu îndrăznește să trimită și nu va trimite pe nici unul dintre subinspectorii lui în anumite districte atîta timp cît nu i se va pune la dispoziție pază polițienească... Dar de cine trebuie să fie păziți? De proprietarii de fabrici! De cei mai bogați și mai influenți oameni din district, de oficialitățile districtului, de oameni care au fost investiți cu titlul de judecători de pace ai maiestății-sale și care iau parte la sesiunile judecătorești locale în calitate de reprezentanți ai coroanei... *Și au fost pedepsiți patronii pentru că au încălcat legea?*... Chiar în districtul meu a devenit un obicei ca bărbații care muncesc în fabrici — și în mare măsură și femeile — să stea în pat duminica dimineața pînă la orele 9, 10 sau 11, fiind complet istoviți de munca depusă în cursul săptămîinii. Duminica este singura zi în care pot să-și odihnească mădularele lor extenuate... Se poate constata că, de regulă, cu cît timpul de muncă este mai mare, cu atît salariile sînt mai mici... *În ce mă privește, aș prefera să fiu sclav în Carolina de Sud decît muncitor de fabrică în Anglia*“.

La Burnley, în cadrul unui mare miting pentru ziua de muncă de 10 ore, pastorul E. A. Verity, parohul din Habbergham Eaves, a spus, printre altele, auditoriului său :

„Ce face d-l Cobden, ce face d-l Bright și ceilalți domni manchesterieni cînd oamenii din Lancashire au de îndurat asemenea asuprire?... La ce se gîndește bogătașul? El se gîndește doar cum să-i stoarcă mai bine muncitorului, prin înșelăciune, o oră sau două în plus. Acestea sînt planurile reprezentanților așa-zisei școli manchesteriene. Iată ce face din ei niște *ipocriți* atît de *impertinenți* și niște *escroci atît de abili*. În calitate de slujitor al bisericii anglicane, protestez împotriva unei asemenea comportări“.

Am mai arătat cărei cauze se datorește această transformare atât de bruscă a venerabililor părinți ai bisericii de stat în cavaleri rătăcitori, apărători ai drepturilor muncitorilor, ba încă în niște cavaleri plini de ardoare războinică. Ei nu numai că vor să-și facă unele rezerve de popularitate pentru zilele negre care-i așteaptă în caz de victorie a democrației și nu numai că-și dau seama că biserica de stat este, în fond, o instituție aristocratică, care se va menține sau va pieri o dată cu oligarhia funciară, dar mai este aici și altceva. Adepții școlii manchesteriene sînt niște adversari ai bisericii de stat, sînt niște disidenți³⁶² și, mai presus de toate, pun atât de mult la inimă cele 13.000.000 de lire sterline scoase anual din buzunarele lor numai în folosul bisericii de stat din Anglia și din Țara Galilor, încît sînt ferm hotărîți să ajungă la o separare între aceste milioane profane și pătura clericală pentru a o face pe aceasta să fie mai demnă de împărăția cerurilor. Cucernicii slujitori ai bisericii luptă, astfel, pro aris et focus *. Pe reprezentanții școlii manchesteriene însă atacul acesta nu-i poate duce decît la concluzia că ei nu vor fi în stare să smulgă puterea politică din mîinile aristocrației dacă nu vor consimți, oricît de neplăcut le-ar fi acest lucru, să acorde și poporului întreaga lui parte de putere.

Pe continent spînzurătorile, împușcările și deportările sînt la ordinea zilei. Dar și călăii, ale căror fapte sînt adînc întipărite în conștiința întregii lumi civilizate, fac și ei parte din ființele care pot fi prinse și spînzurate. În același timp, în Anglia acționează și un despot invizibil, insesizabil și tainic, care, cînd lucrurile ajung la limită, condamnă pe indivizi la cea mai teribilă dintre morți și, îndeplinindu-și în tăcere opera de fiecare zi, izgonește neamuri și clase întregi de pe pămîntul strămoșilor lor, ca îngerul care, cu spada sa de foc, a izgonit pe Adam din rai. În forma ei mai recentă, activitatea acestui despot social invizibil poartă denumirea de *emigrație forțată*, iar în prima ei formă denumirea de *moarte prin inaniție*.

La Londra, în cursul acestei luni, s-au înregistrat noi cazuri de persoane moarte prin inaniție. Amintesc numai de Mary Ann Sandry, în vîrstă de 43 de ani, care a murit în Coal-lane, Shadwell, Londra. D-l Thomas Peene, medicul care a asistat la

* — pentru altar și cămin, pentru cauza lor sfîntă. — *Nota trad.*

ancheta judecătorului de instrucție, a stabilit că decedata a murit de foame și de frig. Ea zăcea pe un braț de paie fără nici un fel de cuvertură. Camera era complet lipsită de mobilă, nu se vedea nici urmă de combustibil și de alimente. Pe podeaua goală stăteau cinci copilași zgribuliți, care plîngeau de foame și de frig lângă corpul neînsuflețit al mamei.

Despre efectele „*emigrației forțate*” voi vorbi în articolul următor.

Scris de K. Marx la 25 februarie 1853

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune” nr. 3.716
din 15 martie 1853

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

Semnat : *K a r l M a r x*

Karl Marx

Emigrația forțată. — Kossuth și Mazzini. —
 Problema emigranților. —
 Corupția electorală din Anglia. — D-l Cobden ³⁶³

Londra, vineri 4 martie 1853

Din dările de seamă cu privire la comerț și la transportul maritim pe anii 1851 și 1852, care au fost publicate în februarie a.c., se vede că valoarea totală a *exportului* declarat la vamă s-a ridicat în 1851 la 68.531.601 l.st., iar în 1852 la 71.429.548 l.st.; din valoarea totală a exportului pe anul 1852, exportului de produse de bumbac, lână, in și mătase îi revine suma de 47.209.000 l.st. Volumul *importului* pe anul 1852 a fost mai mic decât în 1851. Și cum partea din import repartizată pentru consumul intern n-a scăzut, ci, dimpotrivă, a crescut, rezultă că Anglia a reexportat, în locul obișnuitei cantități de produse coloniale, o anumită sumă în aur și argint.

Oficiul pentru emigrația în colonii prezintă următoarea situație în legătură cu emigrația din Anglia, Scoția și Irlanda în toate părțile lumii în perioada cuprinsă între 1 ianuarie 1847 și 30 iunie 1852 :

<u>Anul</u>	<u>Din Anglia</u>	<u>Din Scoția</u>	<u>Din Irlanda</u>	<u>Total</u>
1847	34.685	8.616	214.969	258.270
1848	58.865	11.505	177.719	248.089
1849	73.613	17.127	208.758	299.498
1850	57.843	15.154	207.852	280.849
1851	69.557	18.646	247.763	335.966
1852 (până în iunie) .	40.767	11.562	143.375	195.704
Total	335.330	82.610	1.200.436	1.618.376

„Nouă zecimi din emigranții din Liverpool — se spune în darea de seamă — se crede că sînt irlandezi. Trei sferturi din emigranții din Scoția sînt celți din regiunile muntoase ale Scoției sau celți din Irlanda care au emigrat prin Glasgow“.

Prin urmare, aproape patru cincimi din numărul total al emigranților trebuie considerați ca aparținînd populației celte din Irlanda și din regiunile muntoase ale Scoției sau din insu-

lele învecinate. Ziarul londonez „Economist” spune în această privință următoarele :

„Emigrația este o consecință a prăbușirii sistemului social bazat pe arendarea de mici loturi și pe cultura cartofului”. „Plecarea excesivului de populație din Irlanda și din regiunile muntoase ale Scoției — spune în continuare „Economist” — este o premisă indispensabilă pentru orice îmbunătățire... Veniturile Irlandei n-au fost în nici un fel afectate de foametea din 1846—1847 și nici de emigrația care a urmat îndată după aceea. Dimpotrivă, *venitul ei net* s-a ridicat în 1851 la 4.281.999 l.st., adică a fost cu 184.000 l.st. mai mare decât în 1843”.

Mai întâi fă totul pentru ca locuitorii unei țări să ajungă la pauperism și, când nu mai poți stoarce din ei nici un profit, când au devenit o povară care împiedică creșterea veniturilor gonește-i și, după aceea, calculează-ți venitul net ! Aceasta este doctrina expusă de Ricardo în celebra sa lucrare „Principiile economiei politice”³⁶⁴. Să presupunem, spune el, că profitul anual al unui capitalist este de 2.000 l.st. Nu-i tot una pentru el dacă angajează 100 sau 1.000 de muncitori ? „Nu se prezintă oare la fel lucrurile și atunci când este vorba de venitul real al unei națiuni ?” întreabă Ricardo. Dacă venitul net real al unei națiuni — renta funciară și profitul — se menține la același nivel, atunci nu are nici o importanță dacă el provine de la 10.000.000 sau de la 12.000.000 de oameni. În lucrarea sa „Noi principii de economie politică”³⁶⁵, Sismondi, comentând această teză, a arătat că, potrivit acestui punct de vedere, pentru națiunea engleză ar fi absolut indiferent dacă ar dispărea întreaga populație și pe insulă ar rămâne singur regele (pe vremea aceea domnea un rege * și nu o regină), cu condiția ca o mașină automată să-i asigure posibilitatea de a obține un *venit net* egal cu cel pe care-l aduce acum o populație de 20.000.000. Și, într-adevăr, „avuția națională”, care este aici doar o noțiune gramaticală, n-ar fi în cazul de față cu nimic micșorată.

Într-unul din articolele mele precedente am dat un exemplu de „curățire a moșiilor” în regiunea muntoasă a Scoției **. Următorul pasaj, extras din „Galway Mercury”, vă va dovedi că același proces continuă să fie și azi în Irlanda o cauză de emigrare forțată :

„În Irlanda de vest, aproape întreaga populație a dispărut de pe fața pământului. Marii proprietari funciari din Connaught s-au înțeles în mod tacit să izgonească pe toți arendașii mici, împotriva cărora se

* — George al III-lea. — *Nota red.*

** Vezi volumul de față, pag. 533—539. — *Nota red.*

duce un război de exterminare sistematică.. Zilnic se comit în această provincie barbariile cele mai cumplite, de care publicul nu are nici o cunoștință”.

Dar nu numai locuitorii căzuți în mizerie ai verdelui Erin * și ai regiunii muntoase a Scoției sînt alungați ca urmare a ameliorărilor introduse în agricultură și a „prăbușirii sistemului social perimat” ; totodată, nu-i vorba numai de vînjoșii muncitori agricoli din Anglia, Țara Galilor și Scoția de jos, ale căror cheltuieli de strămutare sînt plătite de agenții de emigrație ; procesul de „îmbunătățire” cuprinde acum și o altă clasă, cea mai stabilă din Anglia. O uimitoare mișcare de emigrație a început printre micii fermieri englezi, în special printre cei care au în arendă pămînturi argiloase grele. Perspective proaste ale recoltei și lipsa capitalului necesar pentru efectuarea unor ameliorări mai importante pe loturile lor de pămînt, care să le dea posibilitatea să plătească vechea rentă, nu le lasă altă scăpare decît traversarea oceanului în căutarea unei noi patrii și a unor noi pămînturi. Mă refer aici nu la emigrația provocată de goana după aur, ci numai la emigrația forțată, care e provocată de extinderea marilor proprietăți funciare, de concentrarea loturilor de pămînt, de aplicarea mașinilor la cultura pămîntului și de introducerea pe scară largă a sistemului modern de agricultură.

În statele din antichitate, în Grecia și Roma, emigrația forțată, care căpăta forma întemeierii periodice de colonii, constituia o verigă permanentă în structura societății. Întregul sistem al acestor state era bazat pe o anumită îngrădire a numărului populației, ale cărui limite nu puteau fi depășite fără a pune în primejdie înseși condițiile de viață ale civilizației antice. Dar prin ce se explică această situație ? Prin faptul că în aceste state aplicarea științei în domeniul producției materiale era cu totul necunoscută. Pentru a-și păstra civilizația, cetățenii acestor state erau nevoiți să se mențină în număr mic. În caz contrar, ei erau amenințați de jugul muncii fizice istovitoare, care transforma atunci pe cetățeanul liber în sclav. Insuficienta dezvoltare a forțelor de producție făcea ca dreptul de cetățenie să depindă de o anumită proporție numerică, care trebuia neapărat menținută. Singura salvare în această privință era emigrarea forțată.

Aceeași presiune a surplusului de populație asupra forțelor de producție îi determina pe barbarii de pe podișurile Asiei să năvălească în statele Lumii vechi. Aceeași cauză ac-

* — vechea denumire a Irlandei. — *Nota trad.*

ționa și aici, numai că sub o formă diferită. Pentru a rămâne barbari, ei erau nevoiți să se mențină în număr mic. Ei alcătuiau triburi de păstori, vânători și luptători, al căror mod de producție cerea un spațiu întins pentru fiecare individ, așa cum este azi cazul cu triburile indiene din America de Nord. Creșterea numerică a acestor triburi a dus la o reducere reciprocă a teritoriului destinat producției. În felul acesta, populația excedentară a fost nevoită să întreprindă acele migrațiuni mari și riscante care au pus bazele formării popoarelor din Europa veche și modernă.

Cu totul altfel stau lucrurile cu emigrația forțată modernă. Surplusul de populație, de data asta, nu mai este provocat de insuficiența forțelor de producție; dimpotrivă, tocmai creșterea forțelor de producție impune o scădere a populației și înlătură partea ei excedentară, prin înfometare sau emigrație. Nu populația apasă asupra forțelor de producție, ci, dimpotrivă, forțele de producție apasă asupra populației.

Eu nu împărtășesc părerea lui Ricardo, care considera că „venitul net” este Molohul căruia trebuie să-i fie jertfite — și încă fără cîrtire — întregi popoare, și nici pe aceea a lui Sismondi, care, în numele filantropiei sale ipohondrice, voia să mențină cu forța metodele învechite în agricultură și să izgonească știința din industrie, așa cum izgonea Platon pe poeți din republica sa³⁶⁶. Societatea trece printr-o revoluție tăcută, căreia trebuie să i te supui și care ține tot atît de puțin seama de viețile omenesți care îi cad jertfă pe cît de puțin ține seama un cutremur de casele pe care le dărîmă. Clasele și popoarele care sînt prea slabe pentru a face față noilor condiții de viață sînt sortite pieirii. Dar poate fi ceva mai pueril și mai mărginit decît vederile economiștilor care cred cu toată seriozitatea că această jalnică situație trecătoare nu înseamnă altceva decît adaptarea societății la pornirile acaparatoare ale capitaliștilor, fie ei proprietari funciari sau magnați ai banului? În Marea Britanie acest proces se manifestă cît se poate de vizibil. Aplicarea în producție a metodelor științifice moderne duce la izgonirea locuitorilor din regiunile rurale și în același timp provoacă concentrarea populației în orașele industriale.

„Muncitorii industriali — arată „Economist” — n-au fost niciodată sprijiniți de către agenții de emigrație, cu excepția cîtorva țesători manuali de la firma «Spitalfields & Paisley», iar pe cont propriu au emigrat doar puțini de tot, sau, poate, chiar nici unul”.

„Economist” știe foarte bine că muncitorii nu pot emigra pe cont propriu și că burghezia industrială nu e dispusă să le acorde nici un sprijin la emigrarea lor. Și care e urmarea acestei situații? Populația rurală, elementul cel mai stabil și mai conservator al societății moderne, dispare, în timp ce proletariatul industrial, datorită tocmai modului de producție modern, se îngrămădește în marile centre, unde sînt adunate laolaltă uriașele forțe de producție, a căror geneză a însemnat pînă acum un adevărat martiriu pentru muncitori. Și cine-i va împiedica pe muncitori să facă încă un pas înainte și să pună stăpînire pe aceste forțe sub a căror dominație s-au aflat pînă acum? Unde se va găsi puterea care să le opună rezistență? Nicăieri! Atunci va fi inutil să se invoce „drepturile de proprietate”. Economistii burghezi recunosc ei înșiși că schimbările moderne intervenite în modul de producție au distrus sistemul social învechit și mijloacele lui de însușire. Aceste schimbări au dus la *exproprierea* membrilor clanului scoțian, a zilerilor și arendașilor irlandezi, a micii țărănime libere engleze, a țesătorilor manuali, a unui număr nesfîrșit de meseriași, a unor întregi generații de copii și femei din fabrici; și va veni o vreme cînd ele vor duce la exproprierea marilor proprietari funciari și a magnaților din industria bumbacului.

Pe continent cerul este brăzdat de fulgere, dar în Anglia se cutremură pămîntul însuși. Anglia este țara în care începe adevărata răsturnare furtunoasă a societății moderne.

În articolul meu de la 1 martie am arătat că Mazzini intenționează să ia în mod public poziție împotriva lui Kossuth³⁶⁷. Într-adevăr, la 2 martie, în ziarele „Morning Advertiser”, „Morning Post”, și „Daily News” a apărut o scrisoare a lui Mazzini. Și fiindcă acum însuși Mazzini a rupt tăcerea, pot confirma că, sub presiunea prietenilor săi din Paris, Kossuth s-a decis de propriul său document. În cariera de pînă acum a lui Kossuth întîlnim multe asemenea manifestări de nestatornicie și slăbiciune, de extremă contradicție și duplicitate. El posedă toate însușirile simpatice, dar în același timp și toate cusururile tipic feminine ale naturii „artistice”. El este un mare artist en paroles*. Celor ce nu vor să se supună prejudecăților curente și caută să-și formeze o părere proprie, bazată pe fapte, le recomand să citească biografiile lui Lajos Batthyány, Arthur Görgey și Lajos Kossuth, scrise de d-l Szemere și apărute de curînd³⁶⁸.

* — al cuvîntului. — Nota trad.

Dacă, în Lombardia, Mazzini n-a reușit să atragă în mișcare burghezia italiană, puteți fi siguri că Radetzki va reuși perfect de bine să facă acest lucru. În momentul de față, el se pregătește să confişte averea tuturor emigranților — chiar și a acelor care au plecat cu încuviințarea autorităților austriece și s-au naturalizat în alte țări — *dacă nu vor face dovada că n-au nici o legătură cu recenta insurecție*. Valoarea proprietăților care urmează să fie confiscate se ridică, după calculele unor ziare austriece, la vreo 12.000.000 de lire sterline.

În ședința de la 1 martie a Camerei comunelor, lordul Palmerston, răspunzând la o întrebare pusă de lordul Dudley Stuart, a spus :

„Puterile continentale n-au făcut nici un demers pentru expulzarea emigranților politici din Anglia și, dacă ar fi făcut acest lucru, li s-ar fi răspuns printr-un refuz precis și categoric. *Guvernul britanic nu și-a asumat niciodată sarcina de a se îngriji de securitatea internă a altor țări*“.

Că a existat, totuși, intenția de a întreprinde un asemenea demers se poate vedea din „Moniteur“, ziarul oamenilor de bursă, și din „Journal des Débats“, care, într-unul din ultimele sale numere, face presupunerea că Anglia este de pe acum dispusă să satisfacă pretențiile prezentate în comun de Austria, Rusia, Prusia și Franța. Ziarul adaugă :

„În cazul când Confederația elvețiană va refuza să-i acorde dreptul de control asupra cantoanelor de la frontierele ei, Austria va încălca, probabil, inviolabilitatea teritoriului elvețian și va ocupa cantonul Tessin ; în acest caz, Franța, pentru a menține un echilibru politic, va trimite trupe în cantoanele elvețiene de la frontierele ei“.

În fond, „Journal des Débats“ sugerează, cu privire la Elveția, o soluție tot atât de simplă a problemei ca și cea propusă, în glumă, de prințul Heinrich al Prusiei împărătesei Ecaterina, în 1770, în legătură cu Polonia³⁶⁹. Între timp, venerabila instituție denumită Bundestag³⁷⁰ discută cu toată seriozitatea „demersul care urmează să fie făcut pe lângă Anglia“ și irosește pentru această chestiune solemnă atîta răsufare cît i-ar ajunge pentru a umfla pînzele întregii flote germane.

În ședința de la 1 martie a Camerei comunelor s-a produs un incident extrem de caracteristic. S-a ridicat obiecția că deputații de Bridgenorth și Blackburn au fost aleși prin corupție și deci alegerea lor nu este legală. Atunci sir J. Shelley a propus ca dovezile prezentate comisiilor respective să fie aduse la cameră spre cercetare și ca înscrierile pentru noi

alegeri să fie suspendate pînă la 4 aprilie. Onorabilul baronet sir J. Trollope a menționat, în această ordine de idei, „că au și fost numite 14 comisii pentru anchetarea cazurilor de corupție din circumscripțiile electorale mici și că trebuie să mai fie numite încă vreo 50” și a arătat cît de greu e să găsești în această cameră destui membri pentru a constitui, pe de o parte, comisii de arbitraj, care să stabilească validitatea alegerilor puse în discuție, și, pe de altă parte, comisii pentru chestiunile curente ale camerei. Dacă analizezi mai profund principiile pe care se sprijină camera însăși, ajungi în mod inevitabil la concluzia că ea amenință să se prăbușească și că mașina parlamentară va fi definitiv scoasă din funcțiune.

În recentul său pamflet, ca și în *discursurile solemne* de la congresul păcii de la Manchester³⁷¹ și la diferitele mitinguri pentru reforma învățămîntului, d-l Cobden nu s-a putut dispensa de plăcerea de a aduce presei tot felul de învinuiri. Întreaga presă i-a plătit cu aceeași monedă, dar lovitura cea mai grea i-a fost dată de către „un englez” *, ale cărui articole despre Ludovic-Napoleon, pe vremea loviturii de stat, au stîrnit atîta senzație³⁷² și care de atunci și-a îndreptat atacurile împotriva baronilor mătăsii și a lorzilor bumbacului. El își încheie o scrisoare a sa, adresată d-lui Cobden, cu următoarea caracterizare epigramatică a acestui oracol din West-Riding :

„Îmbătat și *descumpănit* de un singur succes, el ar fi gata să devină un autocrat popular. Profet al unei cliici, în permanentă stare de agitație, avid de notorietate, neîngăduitor față de orice opoziție, capricios, certat cu logica și înclinat spre utopie, încăpăținat cînd este vorba să-și atingă scopurile, arrogant în întreaga lui atitudine, propovăduitor al păcii, dar veșnic gata de ceartă, prozelit veninos al frăției universale, mereu cu «libertatea» pe buze, dar adept al dogmelor despotice, el e cuprins de furie cînd presa nu se lasă intimidată sau înșelată; el ar vrea să castreze această presă, lipsind-o de influența, inteligența și independența ei, și să coboare o profesiune de gentlemeni cu o înaltă cultură la nivelul profesional al unei bande de scribi plătiți care să-l accepte pe el drept unicul ei *lider*”.

Scris de K Marx la 4 martie 1853

Publicat în ziarul

„New York Daily Tribune” nr. 3.722

din 22 martie 1853 și,

în formă prescurtată, în ziarul

„The People's Paper” nr. 50

din 16 aprilie 1853

Semnat : *Karl Marx*

Se tipărește

după textul ziarului

„New York Daily Tribune”,

confruntat cu textul ziarului

„The People's Paper”

Tradus din limba engleză

* — Richards. — *Nota red.*

Karl Marx

Kossuth și Mazzini.
— Uneltirile guvernului prusian. —
Tratatul comercial dintre Austria și Prusia. —
„Times” și emigranții ³⁷³

Londra, vineri 18 martie 1853

Parlamentul își întrerupe azi lucrările, pentru vacanța de paște, pînă la 4 aprilie.

Intr-unul din articolele mele precedente am făcut loc versiunii, unanim acreditate, că la Pesta soția lui Libeny a fost bătută cu biciul de către autoritățile austriece ³⁷⁴. Ulterior, informîndu-mă mai îndeaproape, am aflat că el n-a fost nici-odată căsătorit ; tot atît de lipsit de temeii s-a dovedit a fi și zvonul, care și-a găsit o largă publicitate în presa engleză, că el a încercat să-l răzbune pe tatăl său, maltratată de austrieci. El a acționat sub influența unor motive exclusiv politice și și-a păstrat pînă în ultima clipă tăria sufletească, comportîndu-se ca un erou.

Încă înainte de primirea acestui articol, veți fi luat deja cunoștință, din ziarele engleze, de răspunsul lui Kossuth la declarația lui Mazzini. În ce mă privește, sînt de părere că Kossuth n-a făcut decît să înrăutățească o situație care și așa era destul de proastă. Contradicțiile dintre prima lui declarație și cea din urmă sînt atît de vizibile, încît nu mai e cazul să insist aici asupra lor. Totodată, în limbajul celor două documente există unele deosebiri, care provoacă un sentiment de repulsie : primul este scris în stilul hiperbolic al unui profet oriental, iar al doilea e impregnât de cazuistica juridică a unui avocat.

Prietenii lui Mazzini susțin acum, într-un singur glas, că insurecția de la Milano le-a fost impusă, lui și tovarășilor săi, de împrejurări care îi depășeau. Dar, pe de o parte, prin însăși natura lor, conspirațiilor le sînt proprii izbucnirile premature, fie ca urmare a unei trădări, fie datorită unei întîmplări. Pe de altă parte, dacă trei ani de-a rîndul strigi : *acțiune, acțiune, acțiune* și întregul tău vocabular revoluționar se reduce numai la cuvîntul „insurecție”, nu poți pretinde să ai suficientă

autoritate pentru a dicta în orice moment : *nu trebuie să se treacă la insurecție*. În orice caz însă, brutalitatea austriecilor a făcut din eșecul insurecției de la Milano un adevărat început al revoluției naționale. Iată, de exemplu, ce spune, în numărul său de astăzi, „Morning Post”, bine informatul ziar al lordului Palmerston :

„Poporul din Neapole este în așteptarea unei mișcări care va izbucni, cu siguranță, în imperiul austriac. Atunci se va răscula întreaga Italie, de la granițele Piemontului și pînă în Sicilia, și se va produce o groaznică nenorocire. Trupele italiene se vor împrăștia, așa-ziișii soldați elvețieni, recrutați încă din timpul revoluției din 1848, nu vor salva pe suveranii Italiei. Italia se îndreaptă spre o *republică nemaipomenită*. Acesta va fi, fără îndoială, actul următor al dramei care a început în 1848. Diplomația și-a epuizat toate forțele în lupta pentru prinții Italiei“.

Aurelio Saffi, care a contrasemnat proclamația lui Mazzini și care înainte de insurecție a întreprins o călătorie prin Italia, într-o scrisoare adresată ziarului „Daily News” mărturisește că „*clasele de sus* au căzut în apatie, indiferență sau deseperare” și că numai „poporul din Milano”, proletariatul,

„lipsit de orice conducere și lăsat în voia instinctelor sale, și-a păstrat, în fața despotismului proconsulilor austrieci și a asasinatelor judiciare ale comisiilor militare, credința în viitorul țării sale și, în unanimitate, s-a pregătit de răzbunare“.

Pentru partidul lui Mazzini reprezintă, așadar, un mare progres faptul că, în sfîrșit, a ajuns și el la convingerea că, chiar în cazul unei insurecții naționale împotriva despotismului străin, există elemente, cum ar fi deosebirile de clasă, și nu ne putem aștepta ca, în vremurile noastre, de la clasele de sus să pornească o mișcare revoluționară. Poate că adepții lui Mazzini vor face încă un pas înainte și își vor da seama că trebuie să se ocupe în mod serios de situația materială a populației rurale italiene dacă vor ca lozinca lor „Dio e popolo” * să aibă ecoul cuvenit. Cu altă ocazie mă voi ocupa mai îndeaproape de condițiile materiale în care trăiește imensa majoritate a populației rurale din această țară, condiții care au făcut ca pînă acum ea să fie, dacă nu reacționară, cel puțin indiferentă față de lupta națională a Italiei.

Doă mii de exemplare dintr-o broșură intitulată „Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia” („Enthüllung über den Kölner Kommunisten-Prozess”) **, publicată

* — „Dumnezeu și poporul”. — *Nota trad.*

** Vezi volumul de față, pag. 429—501. — *Nota red.*

de mine nu de mult la Basel, au fost confiscate la granița Badenului și arse la cererea guvernului prusian. Pe baza noii legi a presei, care a fost impusă Confederației elvețiene de către puterile continentale, autoritățile de la Basel, care au și confiscat un număr oarecare de exemplare ce se mai aflau în posesiunea editorului, intenționează să deschidă acțiune publică împotriva d-lui Schabelitz, editorul, a fiului său * și a proprietarului tipografiei. Va fi primul proces de acest fel în Elveția și cazul a devenit, de pe acum, obiect de controversă între partidele radical și conservator. Cît de preocupat este guvernul prusian să ascundă opiniei publice ticăloșiile comise de el în timpul procesului de la Colonia reiese și din faptul că ministrul de externe a emis ordine de confiscare (Fahndebriefe) a broșurii, oriunde ar apărea, dar n-a avut măcar curajul să indice adevăratul ei titlu. Pentru a induce în eroare publicul, el dă acestei broșuri denumirea de „*Teoria comunismului*”, deși, în realitate, ea nu conține nimic altceva decît dezvăluiri ale unor secrete de stat ale Prusiei.

Singurul „progres” realizat de Germania oficială după 1848 este încheierea tratatului comercial austro-prusian, et encore ** acest tratat este prevăzut cu atîtea clausulae ***, îngrădit de atîtea excepții și lasă la o parte atîtea probleme importante, care urmează să fie reglementate pe viitor de comisii încă inexistente și în același timp prevede o reducere a tarifelor care este în fond atît de neînsemnată, încît echivalează cu o simplă aspirație către adevărata uniune comercială a Germaniei și este lipsită de orice însemnătate practică. Trăsătura cea mai caracteristică a acestui tratat este noua victorie repurtată de Austria asupra Prusiei. Această pseudo-putere perfidă, josnică, lașă, șovăielnică s-a supus din nou rivalei ei, care e mai crudă, dar mai sinceră. Austria nu numai că a impus Prusiei un tratat pe care aceasta s-a arătat foarte puțin dispusă să-l accepte, dar Prusia s-a văzut totodată nevoită să reinnoiască vechea Uniune vamală³⁷⁵, cu vechiul tarif, sau, cu alte cuvinte, s-a angajat ca timp de 12 ani să nu schimbe nimic din politica ei comercială fără consimțămîntul unanim al statelor mai mici care fac parte din Uniunea vamală, adică fără permisiunea Austriei (statele germane de sud fiind nu numai din punct de vedere politic, dar și din punct de vedere comercial vasale ale Austriei și, implicit, adver-

* Jakob Schabelitz. — *Nota red.*

** — dar și. — *Nota trad.*

*** — clauze. — *Nota trad.*

sare ale Prusiei). De la restaurarea monarhiei „prin grația lui Dumnezeu”, Prusia a decăzut din ce în ce mai mult. Regele Prusiei, „un om înțelept pentru vremea lui”, pare a crede că în umilința pe care trebuie s-o suporte guvernul său pe plan internațional poporul său poate să-și găsească o consolare pentru despotismul infernal la care este supus.

Problema emigranților nu este încă reglementată. Semi-oficiosul „Oesterreichische Correspondenz” dezmințe afirmația că Austria a adresat în momentul de față o nouă notă guvernului englez, deoarece „evenimente recente au arătat că lordul Palmerston și-a recîștigat influența și, ca atare, guvernul imperial nu poate risca o știrbire sigură a prestigiului său”. Despre declarația făcută de Palmerston în Camera comunelor * v-am scris. Din ziarele engleze ați luat cunoștința de declarația austrofilă făcută de Aberdeen în Camera lorzilor și potrivit căreia guvernul englez este gata să-și asume rolul de agent secret și procuror general al Austriei. Ziarul lui Palmerston ** face acum, în legătură cu cele spuse de colegul său, următoarea observație :

„Chiar dacă ne referim la concesiile mai moderate pe care pare că înclină să le facă lordul Aberdeen, nu putem să spunem că avem multă încredere în reușită... Nimeni nu va îndrăzni să facă guvernului britanic propunerea de a încerca să se transforme în unealta unei politici străine și să joace rolul de capcană politică”.

Vedeți ce bună înțelegere domnește, în sanhedrinul acestui guvern matusalemic, între „imbecilitatea senilă și energia liberală”. În coloanele întregii prese londoneze a răsunat strigătul de indignare unanimă împotriva lui Aberdeen și a Camerei lorzilor. Cu o *singură și rușinoasă excepție* : aceea a ziarului „Times”.

Vă amintiți că „Times” a început prin a denunța pe emigranți și a îndemna puterile străine să ceară expulzarea lor. Apoi, cînd s-a convins că proiectul de repunere în vigoare a legii pentru controlul străinilor ³⁷⁶ va fi — spre rușinea guvernului — respins de Camera comunelor, el a început deodată să se lanseze în exhibiții retorice pe tema jertfelor pe care ar fi — desigur ! — gata să le facă de dragul menținerii dreptului de azil. În sfîrșit, după schimbul amical de păreri între luminații milorzi din Camera superioară, el s-a răsplătit singur pentru înaltele sale virtuți civice, permițîndu-și următoarea ieșire dușmănoasă în articolul său de fond din 5 martie :

* Vezi volumul de față, pag. 584. — *Nota red.*

** — „Morning Post”. — *Nota red.*

„În multe țări de pe continent se crede că sîntem încîntați de prezența în țara noastră a acestei menajerii de emigranți, a acestor fioroase personaje de toate naționalitățile care sînt gata să comită orice crimă... Cred, oare, publiciștii străini care protestează împotriva prezenței în Anglia a compatrioților lor declarați în afara legii că soarta unui emigrant în țara noastră este de invidiat? Am vrea să facem să dispară o asemenea credință greșită. *Ființele care fac parte din această clasă amărită* duc, cele mai multe, o existență de sărăcie și mizerie, *mănincă piinea amară a străinului*, și pe aceasta, bineînțeles, doar atunci cînd reușesc s-o capete, cufundate cum sînt, ca să spunem așa, în valurile tulburi ale acestei metropole uriașe... *Pedeapsa lor este exilul în forma lui cea mai cruntă*“.

În ce privește ultimul punct, „Times” are dreptate: Anglia este o țară minunată, însă numai dacă nu ți-e dat să trăiești în ea.

În „cerul lui Marte”, Dante întilnește pe strămoșul său Cacciaguیدا di Elisei, care îi prezice apropiatul lui exil din Florența în următoarele cuvinte:

„Tu proverai si come sa di sale
Lo pane altrui, e com'e duro calle
Lo scendere, e'l salir per l'altrui scale“.

„Vedea-vei tu cerșită pe cărări
Ce piine-aduni și cît de-amară cale
Să urci și să cobori străine scări“³⁷⁷.

Ferice de Dante! Era și el tot „o ființă din amărita clasă care poartă numele de emigranți politici”, dar dușmanii nu-l puteau amenința cu mîrșave atacuri în spiritul celor din articolele de fond ale lui „Times”! Dar și mai fericit este „Times”, căci el a scăpat de un „loc rezervat” în „Infernul” lui Dante.

Dacă este adevărat că, după cum se exprimă „Times”, emigranții sînt nevoiți să mănince piinea amară a străinului, pe care, pe deasupra, o obțin cu bani grei — lucru pe care ziarul a uitat să-l adauge —, nu este oare tot atît de adevărat că „Times”, la rîndul său, se îngrașă din carnea și sîngele străinilor? Cîte articole de fond și cîte lire sterline n-au stors pitiile lui anonime din revoluțiile franceze, insurecțiile germane, revoltele italiene și războaiele ungare, din numeroasele „fusillades” * franceze și spînzurători austriece, din capetele confiscate și averile decapitate? Cît de nefericit ar fi „Times” dacă pe continent n-ar exista „personaje fioroase”, dacă zi de zi ar trebui să se mulțumească cu produsele de calitate inferioară ale pieței din Smithfield, cu fumul coșurilor londoneze, cu murdăria, cu *fioroșii* vizitii, cu cele șase poduri de

* — execuții prin împușcare. — *Nota trad.*

peste Tamisa, cu înmormintările în raza orașului, cu cimitirele pestilențiale, cu apa de băut în care plutesc impuritățile, cu catastrofele de cale ferată, cu falsificările de măsuri și greutate și cu alte subiecte interesante care alcătuiesc asortimentul permanent al acestui ziar în perioadele de acalmie pe continent. „Times” a rămas același ca pe vremea cînd cerea guvernului englez să-l execute pe Napoleon I.

„S-a luat oare în considerare” — scria acest ziar în numărul său din 27 iulie 1815 — „influența pe care o va avea în mod inevitabil, asupra tuturor nemulțumirilor din toate părțile Europei, vestea că acest om mai este încă în viață? Ei vor crede, și pe bună dreptate, că suveranii aliați se tem să atenteze la viața unui om care are atîția adepți și admiratori”.

Același ziar a pledat și pentru o cruciadă împotriva Statelor Unite ale Americii :

„Nu trebuie încheiată nici un fel de pace cu America *pînă ce nu se va termina cu acest dăunător exemplu de răzvrătire democratică victorioasă*”.

În redacția lui „Times” nu există personaje „fioroase” de pe continent. Dimpotrivă, există acolo, de pildă, un jalnic omuleț, un prusian cu numele de Otto von Wenckstern, care a scos pe vremuri o fițuică nemțească, iar după aceea, pe cînd se afla în Elveția, a căzut în neagră mizerie, astfel că a fost nevoit să apeleze la buzunarul lui Freiligrath și al altor emigranți, pînă ce, în sfîrșit, a intrat în slujba ambasadorului Prusiei la Londra, binecunoscutul Bunsen, și în același timp a devenit parte integrantă a oracolului din Printing-House-square³⁷⁸. În redacția ziarului „Times” sînt destule asemenea personaje blajine de pe continent, care formează veriga de legătură între poliția de pe continent și cel mai mare ziar din Anglia.

De cîtă libertate se bucură presa în Anglia se poate vedea din următorul fapt. La judecătoria de poliție de pe Bow-street din Londra s-a prezentat d-l E. Truelove, domiciliat în Strand-street, în urma unei reclamații depuse împotriva lui de împuterniciei departamentului pentru încasarea impozitelor interne, pe baza legii din al șaselea și al șaptelea an de domnie al lui William al IV-lea, capitolul 76 ; el era învinuit că a vîndut un ziar care purta numele de „Potteries Free Press” și apărea fără achitarea taxei de timbru cuvenite. Patru numere ale acestui ziar au fost tipărite în orașul Stoke-on-Trent. Proprietarul său nominal era Collet Dobson Collet, secretarul

Societății pentru abolirea taxelor pe cunoștințe, care a scos ziarul „în conformitate cu practica folosită de Oficiul taxelor de timbru, care a permis ziarelor «Athenaeum», «Builder», «Punch», «Racing Times»³⁷⁹ etc. să publice, fără să plătească taxă de timbru, dări de seamă despre evenimentele curente și comentarii pe marginea lor”; intenția lui fățișă era să provoace o urmărire din partea guvernului, cu scopul de a obține o precizare, pe cale judiciară, a categoriei de știri care pot fi scutite de plata taxei de timbru de un penny. Judecătorul, d-l Henry, n-a dat încă o hotărâre în acest sens. De altfel, această hotărâre nu va avea cine știe ce importanță, deoarece tipărirea ziarului în chestiune a fost întreprinsă nu pentru a sfida legea timbrului, ci doar pentru a profita de unele echivocuri pe care le mai prezintă încă litera legii.

Ziarele engleze de astăzi publică o telegramă trimisă la 6 martie, din Constantinopole, în care se spune că Fuad-Efendi, ministrul de externe, a fost înlocuit prin Rifaat-pașa. Această concesie a fost impusă Porții de prințul Menșikov, trimisul extraordinar al Rusiei. În chestiunea locurilor sfinte³⁸⁰ nu s-a ajuns încă la o reglementare între Rusia, Franța și Poartă, dat fiind că Ludovic-Napoleon, extrem de iritat de intrigile Rusiei și Austriei, care vor să împiedice încoronarea lui de către papă, vrea să-și ia revanșa pe socoteala turcilor. În viitorul meu articol am de gând să mă ocup de această problemă orientală, care e veșnic nouă și care constituie un fel de pons asini * al diplomației europene.

Scris de K. Marx la 18 martie 1853

Publicat în ziarul
„New York Daily Tribune“ nr. 3.733
din 4 aprilie 1853

Semnat: *Karl Marx*

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Tradus din limba engleză

---

* — piedică pentru proști; textual — puntea măgarului (așa era numită teorema a cincea a lui Euclid, care era înțeleasă mai anevoie de către începători). — *Nota trad.*

А п е х е

Ședința Organului central din 15 septembrie 1850³⁸¹

Prezenți : Marx, Engels, Schramm, Pfänder, Bauer, Eccarius, Schapper, Willich, Lehmann.

Fränkel lipsește motivat.

Procesul-verbal al ședinței trecute nu este prezentat, întrucît aceasta este o ședință extraordinară ; de aceea nu i se dă citire.

Marx : Vineri nu s-a putut ține ședința deoarece a coincis cu ședința comisiei Asociației³⁸². Din cauză că Willich a convocat * o adunare de circumscripție a cărei legitimitate nu o discut, ședința trebuie să aibă loc astăzi.

Fac următoarea propunere, care cuprinde trei puncte :

1. Organul central să fie mutat de la Londra la Colonia ; atribuțiile sale să treacă asupra circumscripției de acolo imediat după încheierea ședinței de astăzi. Această hotărîre va fi comunicată membrilor Ligii din Paris, Belgia și Elveția. În Germania ea va fi adusă la cunoștință de însuși noul Organ central.

Motivare : Am fost împotriva propunerii lui Schapper cu privire la crearea unei circumscripții pe întreaga Germanie la Colonia, pentru a nu știrbi unitatea puterii centrale. În propunerea noastră acest considerent dispăre, întrucît s-au ivit o serie de noi împrejurări. Minoritatea din Organul central s-a răscolat fățiș împotriva majorității atît cu ocazia votului de blam din ultima ședință cît și acum în legătură cu Adunarea generală convocată de circumscripție, precum și în Uniunea și în Comitetul emigranților³⁸³ ; de aceea Organul central nu mai poate continua să existe aici. Unitatea Organului central n-ar mai putea fi menținută, el s-ar scinda și s-ar

---

* luni. (Aici și în continuare în notele de la subsol se menționează deosebirile existente în cea de-a doua variantă a copiilor scrise de mîină după procesele-verbale ale ședinței din 15 septembrie 1850. — *Nota red.*.)

forma două ligi. Dar cum interesele partidului primează, propun această soluție;

2. Statutele de pînă acum ale Ligii să fie anulate. Noului Organ central să i se traseze sarcina să elaboreze noi statute.

Motivare : Statutele adoptate la Congresul din 1847 au fost modificate în 1848 de O.C. de la Londra. În prezent situația s-a schimbat din nou. În ultimele statute de la Londra articolele consacrate formulării principiilor au fost atenuate. În unele locuri sînt în vigoare ambele statute, în altele nu există nici un fel de statute, sau sînt în vigoare statute elaborate cu de la sine putere *. Așadar, în Ligă domnește o totală anarhie. În afară de aceasta, ultimele statute au fost date publicității și deci nu mai pot rămîne în vigoare. Prin urmare, propunerea mea are, în fond, ca scop să se pună în locul unor statute inexistente statute efective ³⁸⁴.

3. La Londra să se formeze două circumscripții, care să nu întrețină nici un fel de relații între ele, singura lor legătură constînd în faptul că ambele vor face parte din Ligă și vor corespunda cu același Organ central.

Motivare : Tocmai în vederea unității Ligii trebuie create aici două circumscripții. În afară de divergențele personale, a ieșit la iveală existența unor divergențe principiale chiar în asociație. Și cu ocazia ultimelor discuții în problema „poziției proletariatului german în viitoarea revoluție”, membri ai minorității din O.C. au exprimat opinii care sînt în directă contradicție cu penultima circulară ** și chiar cu Manifestul ³⁸⁵. În locul concepțiilor universale ale Manifestului este pusă concepția națională germană, măgulind sentimentul național al meseriașilor germani. În locul concepției materialiste a Manifestului este promovată concepția idealistă. În locul adevăratelor relații este prezentată *voința*, ca fiind principalul în revoluție. În timp ce noi spunem muncitorilor : S-ar putea să fie nevoie de 15, 20, 50 de ani de război civil pentru a schimba condițiile existente și pentru a deveni voi înșivă capabili de a conduce, ei spun : Noi trebuie să obținem *imediat* puterea, sau ne putem duce la culcare. Așa cum democrația folosea cuvîntul „popor” ca o frazeologie goală, este folosit acum cuvîntul „proletariat”. Pentru a traduce în viață această frazeologie ***, toți micii burghezi ar trebui declarați proletari, adică ar fi reprezentați de facto micii burghezi, și nu prole-

* în mod independent

** a Organului central

*** această concepție

tarii. În locul adevăratei dezvoltări revoluționare ar trebui pusă frazeologia revoluționară. Această discuție a arătat, în sfârșit *, ce divergențe principiale formează substratul disensiunilor personale, și acum a venit timpul să se ia măsuri. Tocmai aceste afirmații contradictorii au devenit lozincile de luptă ale celor două fracțiuni, iar unii membri ai Ligii i-au învinuit de reacționarism pe susținătorii Manifestului, cău-tînd astfel să-i facă nepopulari, ceea ce de altfel acestora le este complet indiferent, întrucît nu urmăresc popularitatea. Majoritatea ar avea deci dreptul să dizolve circumscripția de la Londra și să-i excludă pe membrii minorității ** ca nefiind de acord cu principiile Ligii. Eu nu fac o asemenea propunere, pentru că ar duce la certuri inutile și pentru că acești oameni au totuși convingerea că sînt comuniști, deși concepțiile expuse de ei în prezent sînt anticomuniste și în cel mai bun caz pot fi numite social-democrate. Se înțelege însă că a rămîne împreună înseamnă pur și simplu o dăunătoare pierdere de timp. Schapper a vorbit adesea despre o ruptură — ei bine, eu sînt pentru ruptură și cred că am găsit calea de a ne despărți fără a sfărîma partidul.

Afirm că, după părerea mea, există cel mult 12 oameni, sau poate chiar mai puțini, pe care doresc să-i avem în circumscripția noastră, iar pe toți ceilalți i-aș lăsa bucuros minorității. Dacă propunerea mea va fi acceptată, bineînțeles că noi nu vom mai putea rămîne în *** asociație ; eu și majoritatea vom ieși din asociația de pe Great Windmill street. În ultimă instanță nu este vorba de relații dușmănoase între cele două fracțiuni, ci, dimpotrivă, de încetarea încordării și, în vederea acestui lucru, de încetarea oricăror relații. În Ligă și în partid rămînem împreună, dar rupem relațiile, care nu aduc decît prejudicii.

Schapper : Așa cum în Franța proletariatul o rupe cu Montagne ³⁸⁶ și cu „Presse”, tot așa și aici oamenii care reprezintă partidul, situîndu-se pe o poziție principială, o rup cu cei care organizează proletariatul. Eu sînt pentru mutarea Organului central **** și pentru modificarea statutelor. Cei din Colonia cunosc situația din Germania. Cred de asemenea că noua revoluție va promova oameni care se vor comporta ***** mai

* în sfârșit, limpede

** minorității Organului central.

*** una și aceeași

**** la Colonia

***** o vor conduce

bine decît toți cei care s-au bucurat de celebritate în 1848. În ceea ce privește divergențele principiale, Eccarius a propus problema care a prilejuit dezbaterile de azi. Eu am exprimat o părere care a constituit aici ținta unor atacuri, pentru că, în general, această chestiune mă pasionează. Situația este de așa natură, încît ori începem noi să tăiem capete, ori ni se va tăia nouă capul. În Franța va veni rîndul muncitorilor, și prin aceasta și nouă în Germania. Dacă n-ar fi așa, eu, desigur, m-aș duce la culcare și atunci aș avea și o altă situație materială. Dacă vom ajunge la aceasta, vom putea lua măsuri care să asigure dominația proletariatului. Sînt un adept fanatic al acestei păreri. Dar Organul central dorea contrarul. Dacă însă nu mai vreți să aveți de-a face cu noi, foarte bine, atunci să ne despărțim. Eu știu că în viitoarea revoluție voi fi, fără îndoială, ghilotinat, totuși voi pleca în Germania. Dacă voi vreți însă să formați două circumscripții, fie și așa, dar în cazul acesta Liga își încetează existența — iar atunci cînd ne vom întîlni din nou în Germania, poate că vom putea merge din nou împreună. Personal sînt prietenul lui Marx, dar, dacă vreți despărțirea, ei bine, noi vom merge singuri și noi vom merge singuri *. În acest caz însă trebuie înființate două ligi, una pentru cei ce militează cu condeiful, cealaltă pentru cei ce militează în alt fel. Nu sînt de părere că în Germania vor veni la putere burghezii, și în această privință sînt un entuziast fanatic; dacă n-aș fi așa, n-aș da doi bani pe toată această poveste. Decît două circumscripții aici la Londra, două asociații, două comitete ale emigranților — mai bine două ligi și o ruptură totală.

Marx: Schapper a înțeles greșit propunerea mea. De îndată ce propunerea va fi acceptată, ne vom despărți; cele două circumscripții se despart una de alta și încetează orice relații între membrii lor. Ei rămîn însă în aceeași Ligă și sub conducerea unuia și aceluiași Organ **. Puteți chiar să păstrați marea masă a membrilor Ligii. Cît privește sacrificiile personale, am făcut și eu nu mai puține decît oricare altul, însă pentru clasă, nu pentru persoane. Cît privește entuziasmul, nu e nevoie de prea mult pentru a face parte dintr-un partid despre care crezi că foarte curînd va ajunge la putere. Am înfruntat întotdeauna părerile trecătoare ale proletariatului. Ne devotăm unui partid care, spre binele lui, încă nu poate veni la putere. Proletariatul, dacă ar veni la putere, n-ar lua

* și voi veți merge singuri

** central

măsuri direct proletare, ci măsuri mic-burgheze. Partidul nostru poate veni la putere numai atunci când condițiile îi vor permite să-și transpună în viață concepțiile lui. Louis Blanc constituie cel mai bun exemplu de ceea ce se întâmplă atunci când ajungi prea devreme la putere³⁸⁷. De altminteri, în Franța proletarii nu vin la putere singuri, ci împreună cu țărani și micii burghezi, și vor trebui să aplice nu măsurile lor, ci *ale acestora*. Comuna din Paris³⁸⁸ este o dovadă că nu e nevoie să fii în guvern pentru a înfăptui ceva. De altfel, de ce nu se pronunță nici unul din ceilalți membri ai minorității care au aprobat atunci în unanimitate circulara, în special cetățeanul Willich? Nu *putem* și nu *vrem* să scindăm Liga, vrem numai să despărțim circumscripția din Londra în două circumscripții.

Eccarius: Eu am pus problema și am avut, într-adevăr, intenția s-o pun în discuție. În ceea ce privește opinia lui Schapper, am explicat încă în cadrul asociației de ce o socot o iluzie și de ce nu cred că imediat după viitoarea revoluție partidul nostru poate veni la putere. Atunci partidul nostru va fi mai necesar în cluburi decât în guvern.

Cetățeanul Lehmann pleacă fără să spună un cuvânt. La fel și cetățeanul Willich.

Punctul 1 este aprobat de toți. Schapper nu votează.

Punctul 2 este aprobat de toți. Schapper din nou nu votează.

Punctul 3 de asemenea este aprobat. Schapper din nou nu votează.

Schapper protestează împotriva noastră, a tuturor. „Acum ne-am despărțit complet. Eu am la Colonia cunoștințe și prieteni care mai curînd mă vor urma pe mine decât pe voi”.

Marx: Am procedat potrivit statutului, și hotărîrile O.C. au putere de lege.

După citirea procesului-verbal, Marx și Schapper declară că n-au scris la Colonia despre * aceasta.

Schapper este întrebat dacă are vreo obiecție împotriva procesului-verbal. El spune că nu are nici o obiecție, întrucît consideră că orice obiecție ar fi de prisos.

Eccarius propune ca procesul-verbal să fie semnat de toți. Propunerea este acceptată. Schapper declară că el nu seamănă procesul-verbal.

* Această propoziție lipsește în cea de-a doua variantă a copiei procesului-verbal. — *Nota red.*

Întocmit la Londra la 15 septembrie 1850.

Citit, aprobat și semnat *.

Semnat : K. Marx, președintele Organului central

F. Engels, secretar

Heinrich Bauer, K. Schramm, J. G. Eccarius, C. Pfänder.

Publicat pentru prima oară
în revista „International Review
of Social History”,
volumul I, partea a 2-a, 1956

Se tipărește
după fotocopia manuscrisului
Tradus din limba germană

---

* Aceste cuvinte nu există în cea de-a doua variantă. — *Nota red.*

Apel pentru ajutorarea condamnaților de la Colonia ³⁸⁹

Ne-a sosit următoarea scrisoare împreună cu apelul pe care-l dăm mai jos. Potrivit dorinței autorilor, publicăm mesajul primit.

Către „California Staats-Zeitung“
Washington, 14 ianuarie 1853

CĂTRE PUBLICUL GERMANO-AMERICAN !

O dată cu procesul monstruos de la Colonia, mișcarea muncitorească din Germania a intrat într-o nouă fază. Ea s-a eliberat de cătușele în care era ținută de cadrul îngust al fanaticei mișcări sectare și a pășit deschis pe arena politică. În fața procurorilor statului polițist birocratic au stat conducătorii politici ai proletariatului ; nobilimea renană și burghezia renană și-au instituit o judecată de castă sub forma curții cu juri, prin intermediul căreia au rostit împotriva muncii, care se opune privilegiilor lor, verdictul „vinovat“. În aceste împrejurări este pentru noi o îndatorire plăcută de a supune atenției publicului apelul de mai jos, pe care semnatarii lui, membri ai Ligii noastre, ni l-au trimis pentru a fi difuzat în Statele Unite, și totodată a ne oferi serviciile pentru a trimite la Londra micile sume, pe care, desigur, le vom primi, dând socoteală de mînuirea lor.

Uniuni, oricare ar fi denumirea voastră !

În prezent membrii voștri își petrec multe seri într-o tovărășie veselă și animată. Îmbărbățați-i pe energicii noștri prieteni din patrie și dați-le o mîină de ajutor oferindu-le sumele încasate într-o asemenea seară. Contribuțiile vă rugăm să le trimiteți pe adresa : „Pentru ajutor“, către Adolf Cluss, Biroul de transport Adams, Iron Building, Washington.

Washington, 10 ianuarie 1853

J. Gerhardt
Președinte

Ad. Cluss
Secretar

APEL !

Este de datoria partidului muncitoresc să ușureze situația luptătorilor de avangardă, condamnați la Colonia, și, în special, să se îngrijească de familiile lor rămase fără sprijin. Sperăm că muncitorii din Statele Unite consideră că și lor le revine această datorie de partid. Casierul însărcinat cu primirea sumelor de bani destinate celor arestați și familiilor lor este Ferd. Freiligrath, 3, Sutton Place, Hackney, Londra.

Londra, 7 decembrie 1852.

<i>Johann Baer</i>	<i>K. Marx</i>
<i>E. Dronke</i>	<i>F. Müinks</i>
<i>J. C. Eccarius</i>	<i>K. Pfänder</i>
<i>J. F. Eccarius</i>	<i>W. Pieper</i>
<i>Fr. Engels</i>	<i>L. W. Rings</i>
<i>F. Freiligrath</i>	<i>E. Rumpf</i>
<i>Imandt</i>	<i>J. Ulmer</i>
<i>Ernest Jones</i>	<i>Ferd. Wolf</i>
<i>W. Liebknecht</i>	<i>W. Wolff</i>
<i>G. Lochner</i>	<i>Miinks II</i>

Ziarele germano-americeane sînt rugate să reproducă acest apel.

Publicat
în „California Staats-Zeitung“,
ianuarie 1853

Se tipărește după textul
apărut în ziar
Tradus din limba germană

Apel pentru ajutorarea reprezentanților proletariatului condamnați la Colonia și a familiilor lor

Dintre obligațiile pe care și le asumă în mod tacit partidele politice și membrii lor face parte în primul rînd ajutorarea acelor care, aflîndu-se în posturi înaintate și apărîndu-le cu curaj și perseverență pînă la ultima limită, cad în mîinile dușmanului. Aceasta a fost poziția ocupată în partidul proletar muncitoresc din Germania de condamnații de la Colonia. Ei au fost condamnați nu pentru crima ce le-a fost imputată — ridicola punere la cale a unei revoluții —, ci pentru că au militat în vederea organizării partidului muncitoresc. Ei au fost condamnați de judecători care făceau parte din aristocrația financiară și feudală și a căror sentință nu putea fi, de aceea, decît nedreaptă, ca să nu mai vorbim de faptul că guvernul prusian, cu ajutorul celor mai ordinare falsuri, a știut să înlăture eventualele lor scrupule de conștiință.

Condamnații, care sînt muncitori și publiciști săraci și își ciștigau existența muncind zi de zi cu mîinile lor sau condeiele lor, aflîndu-se în captivitate, sînt lipsiți de orice posibilitate de a se îngriji de familiile lor ; ei înșiși, din pricina suferințelor și lipsurilor pe care le au de îndurat în închisoare, sînt expuși pericolului de a-și pierde prospețimea și elasticitatea spiritului, datorită cărora au ocupat pînă acum poziții înalte în partid, dacă nu se va face totul pentru îmbunătățirea situației lor și dacă nu vor fi scutiți de grija apăsătoare a întreținerii familiilor lor.

La Londra a fost înființat nu de mult un comitet care a ales drept casier pe Ferd. Freiligrath, poetul proletariatului, și care numără printre membrii săi pe conducătorul cartiştilor englezi, Ernest Jones. El a lansat către muncitorii germani din America următorul apel, căruia ne grăbim să-i răspundem :

„Este de datoria partidului muncitoresc să ușureze situația luptătorilor de avangardă condamnați la Colonia, și, în special, să se îngrijească de familiile lor rămase fără sprijin. Sperăm că muncitorii din Statele Unite consideră că și lor le revine această datorie de partid“.

Casierul însărcinat cu primirea sumelor de bani destinate celor arestați și familiilor lor este *Ferd. Freiligrath*, nr. 3, Sutton Place, Hackney, Londra.

Semnat : *Joh. Baer, E. Dronke, Joh. Georg Eccarius, Joh. Fried. Eccarius, Fr. Engels, F. Freiligrath, Imandt, Ernest Jones, W. Liebknecht, G. Lochner, K. Marx, F. Miinks, Miinks II, K. Pfänder, W. Pieper, W. Rings, E. Rumpf, J. Ulmer, Ferd. Wolf, W. Wolff.*

Societatea socialistă de gimnastică³⁹⁰ și-a însărcinat conducerea să organizeze ajutorarea condamnaților. Subsemnații au alcătuit un comitet special în acest scop și au adresat tuturor germanilor din New York, cărora le mai este scumpă cauza libertății și care prețuiesc pe apărătorii ei din vechea patrie, un apel de a trimite comitetului sume de bani în vederea ajutorării condamnaților. Societatea de gimnastică va prezenta la momentul oportun o dare de seamă de felul cum a folosit acești bani. Credem că societățile care se situează pe aceeași poziție față de partid ca și societatea noastră se vor arăta gata de a participa activ la organizarea ajutorării.

Din partea societății noastre au și fost trimise propunerile respective către toate asociațiile de gimnastică din Statele Unite.

În încheiere, menționăm că pentru prima zi de luni din luna martie societățile socialiste de gimnastică au fixat o toboală publică, care, sîntem convinși, se va solda cu mari beneficii, datorită generozității, dovedite în multe ocazii asemănătoare, a femeilor și tinerelor fete germane, ca expresie a simpatiei lor pentru libertate și pentru luptătorii ei de avangardă.

Listele de subscripție atît în bani cît și în obiecte poartă ștampila Societății socialiste de gimnastică și se găsesc la sediul acesteia din Canal Street nr. 38, la Reicherzer și Hein,

North-William-Street nr. 12, și la B. Keck, care locuiește la Jos. Müller, — nr. 21, Allenstreet.

New York, 16 ianuarie 1853

În numele conducerii Asociației socialiste
de gimnastică

Comitetul de ajutorare :

*H. Reicherzer, I. L. Schuler,
B. Becker, B. Beck, E. Reistle*

Publicat în
„New Yorker Criminal-Zeitung“,
ianuarie 1853

Se tipărește
după textul apărut în ziar
Tradus din limba germană

Adnotări

Date din viața și activitatea lui
Karl Marx și Friedrich Engels

Indici

Adnotări

1 În lucrarea „*Revoluție și contrarevoluție în Germania*” sînt expuse părerile întemeietorilor marxismului în cele mai importante probleme ale revoluției germane din 1848—1849. O împrejurare care a contribuit direct la scrierea acestei lucrări a fost propunerea pe care i-a făcut-o lui Marx, la începutul lunii august 1851, Charles Dana, unul dintre redactorii ziarului burghez progresist „New York Daily Tribune”, de a colabora la acest ziar. Fiind ocupat cu studii economice, Marx l-a rugat pe Engels să scrie o serie de articole despre revoluția din Germania. În acest scop, Engels a folosit ca izvor, în special, colecția „Noii gazete renane” și în plus unele materiale suplimentare ce i-au fost date de Marx, cu care Engels întreținea un permanent schimb de păreri. Marx vedea și el articolele înainte de a le trimite la ziar. Seria de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania” a apărut în „New York Daily Tribune” din 25 octombrie 1851 pînă în 23 octombrie 1852 sub semnătura lui Marx. De-abia în 1913, cînd a fost publicată corespondența dintre Marx și Engels, s-a aflat că această lucrare a fost scrisă de Engels. În timpul vieții lui Marx și Engels lucrarea „Revoluție și contrarevoluție în Germania” nu a fost retipărită. De prima editare, sub formă de volum, a acestei lucrări în limba engleză s-a ocupat în 1896 fiica lui Marx, Eleanor Marx-Aveling; în același an a apărut și o traducere în limba germană; în 1900 a apărut ediția franceză a acestei cărți în traducerea Laurei Lafargue, fiica lui Marx. În 1899 a apărut la Berlin traducerea rusă a primelor trei capitole, iar în limba rusă, prima ediție completă, tradusă din limba engleză, a apărut la Londra în 1900; o serie de noi ediții ale acestei cărți au apărut în Rusia în anii primei revoluții ruse, iar mai tîrziu cartea a fost în repetate rînduri reeditată în limba rusă de Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.

În „New York Daily Tribune”, articolele din această serie au apărut fără subtitluri; în ediția engleză din 1896, Eleanor Marx-Aveling le-a dotat cu subtitluri, care se păstrează și în ediția de față. — 3

2 „*Tribune*” — denumire prescurtată a ziarului american „New York Daily Tribune”, care a apărut din 1841 pînă în 1924. A fost întemeiat de remarcabilul ziarist și om politic american Horace Greeley. Pînă la jumătatea deceniului al 6-lea al secolului trecut ziarul a fost organul aripii de stînga a whigilor americani, iar apoi al parti-

dului republican. În deceniile al 5-lea și al 6-lea s-a situat pe poziții progresiste și s-a ridicat împotriva sclaviei. La acest ziar au colaborat o serie de scriitori și publiciști americani de seamă; începând de la sfârșitul deceniului al 5-lea, unul dintre redactorii lui a fost Charles Dana, care era influențat de ideile socialismului utopic. Din 1851 și pînă în martie 1862, adică timp de peste 10 ani, Marx a colaborat la „New York Daily Tribune”; un mare număr de articole pentru „New York Daily Tribune” au fost scrise de Engels la rugămintea lui Marx. În articolele publicate de ei în „New York Daily Tribune”, Marx și Engels au tratat cele mai importante probleme privind politica internă și internațională, mișcarea muncitorească, dezvoltarea economică a țărilor europene, expansiunea colonială, mișcarea de eliberare națională din țările asuprite și dependente etc. În perioada de reacțiune care începuse în Europa, Marx și Engels au folosit acest ziar american ca largă răspîndire pentru a demasca, pe bază de fapte concrete, racilele societății capitaliste, contradicțiile de neîmpăcat care-i sînt inerente, precum și pentru a arăta caracterul limitat al democrației burgheze.

Redacția ziarului „New York Daily Tribune” și-a permis cîteodată unele libertăți cu articolele lui Marx și Engels, publicîndu-le uneori fără semnătura autorului, ca articole de fond, iar alteori intervenind în text. Marx a protestat în repetate rînduri împotriva acestor procedee ale redacției. Începînd din toamna anului 1857, ca urmare a crizei economice din S.U.A., care s-a răsfrînt și asupra situației financiare a ziarului, Marx a fost nevoit să reducă numărul corespondențelor trimise la „New York Daily Tribune”. Colaborarea lui Marx la acest ziar a încetat definitiv la începutul războiului civil din S.U.A. La ruperea legăturilor lui Marx cu ziarul „New York Daily Tribune” a contribuit în mare măsură creșterea, în cadrul redacției, a influenței partizanilor unui compromis cu statele sclavagiste, precum și faptul că ziarul s-a abătut de la linia sa progresistă. — 7

3 *Sistemul continental* sau blocada continentală, declarată de Napoleon în 1806, interzicea țărilor din Europa continentală să facă comerț cu Anglia. — 8

4 *Tariful vamal protecționist din 1818* a desființat taxele vamale interne pe teritoriul Prusiei și a creat premisele pentru organizarea Uniunii vamale.

Uniunea vamală a statelor germane, care stabilea o graniță vamală comună, a fost fondată în 1834 sub conducerea Prusiei. Cu timpul Uniunea a înglobat toate statele germane, exceptînd Austria și unele state mici. Chemată la viață de necesitatea înființării unei piețe comune germane, Uniunea vamală a contribuit ulterior și la unificarea politică a Germaniei. — 9

5 Este vorba de răscoala țesătorilor din Silezia din 4—6 iunie 1844 — prima bătălie mare de clasă dintre proletariat și burghezie în Germania, precum și de răscoala muncitorilor cehi din a doua jumătate a lunii iunie 1844. Mișcarea muncitorilor, însoțită de devastarea fabricilor și de distrugerea mașinilor, a fost înăbușită cu cruzime de trupele guvernamentale. — 12

- 6 *Confederația germană* — uniunea statelor germane, creată la 8 iunie 1815 la Congresul de la Viena. Menținerea a trei ducini de state germane cu rînduielele lor feudal-absolutiste a adîncit fărîmițarea politică și economică a Germaniei, împiedicînd dezvoltarea ei pe calea progresului.
- Bundestagul* — organul central al Confederației germane ; avea reședința la Frankfurt pe Main și era alcătuit din reprezentanții statelor germane. Bundestagul era instrumentul politicii reacționare a guvernelor germane. — 14
- 7 În mai 1834 a fost organizată așa-numita Uniune vamală (Steuerverein), din care făceau parte statele germane Hanovra, Braunschweig, Oldenburg și Schaumburg-Lippe, interesate în comerțul cu Anglia. În 1854 această uniune separată a fost desființată, iar participanții ei au aderat la o nouă Uniune vamală (Zollverein). — 14
- 8 La Congresul de la Viena din 1814—1815, Austria, Anglia și Rusia țaristă, care se aflau în fruntea reacțiunii europene, au modificat harta Europei în scopul restaurării monarhiilor legitime, împotriva intereselor unificării naționale și independenței popoarelor. — 15
- 9 Este vorba de revoluția din iulie 1830 din Franța și de răscoalele care i-au urmat într-o serie de țări din Europa : Belgia, Polonia, Germania și Italia. — 16
- 10 „*Tînăra Germanie*” — grup literar, apărut în Germania în deceniul al 4-lea al secolului al XIX-lea și aflat sub influența lui Heine și Börne. Oglindind în operele lor beletristice și în publicațiile lor starea de spirit opoziționistă a micii burghezii, scriitorii care făceau parte din grupul „Tînăra Germanie” (Gutzkow, Wienbart, Mundt ș.a.) s-au ridicat în apărarea libertății de conștiință și a presei. Concepțiile membrilor grupului „Tînăra Germanie” se caracterizau printr-o lipsă de maturitate ideologică și inconsecvență politică ; curînd cei mai mulți dintre ei au devenit niște liberali burghezi de rînd. — 16
- 11 G. W. F. Hegel. „Grundlinien der Philosophie des Rechts” (G. W. F. Hegel. „Bazele filozofiei dreptului”). Berlin, 1821. — 16
- 12 „*Berliner Politisches Wochenblatt*” — organ ultrareacționar, a apărut din 1831 pînă în 1841, cu participarea unei serii de reprezentanți ai școlii istorice a dreptului ; s-a bucurat de sprijinul și protecția prințului moștenitor Frederic-Wilhelm (din 1840 — regele Frederic-Wilhelm al IV-lea).
- Scoala istorică a dreptului* — curent reacționar în știința istoriei și a dreptului, apărut în Germania la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Școala, prin reprezentanții ei de vază (Hugo, Savigny etc.), s-a pronunțat împotriva ideilor burghezo-democratice ale revoluției burgheze franceze. Caracterizarea acestei școli vezi în articolele lui Marx „Manifestul filozofic al școlii istorice a dreptului” și „Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. I, E.S.P.L.P. 1957, pag. 86—94 și 413—427).

Legitimistii — partizanii dinastiei Bourbon, care a fost răsturnată în Franța în 1792 și care reprezenta interesele marii proprietăți funciare ereditare. În 1830, după ce această dinastie a fost răsturnată pentru a doua oară, legitimistii s-au unit într-un partid politic. — 18

- 13 „*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*“ („Gazeta renană pentru politică, comerț și industrie“), cotidian care a apărut la Colonia de la 1 ianuarie 1842 până la 31 martie 1843. Ziarul a fost fondat de reprezentanți ai burgheziei renane cu o stare de spirit opoziționistă față de absolutismul prusian. Au fost atrași să colaboreze la acest ziar și câțiva tineri hegelieni. Din aprilie 1842 Karl Marx a devenit colaborator la „Gazeta renană“, iar din octombrie același an — unul dintre redactorii ei. În „Gazeta renană“ au apărut de asemenea o serie de articole ale lui Engels. Sub conducerea redacțională a lui Marx, orientarea revoluționar-democrată a ziarului a devenit tot mai limpede. Guvernul a supus „Gazeta renană“ unei cenzuri deosebit de riguroase, iar apoi a interzis-o. — 20
- 14 *Seehandlung* (Comerțul maritim) — societate de comerț și de credit, fondată în 1772 în Prusia; această societate, care se bucura de o serie de privilegii importante acordate de stat, pune la dispoziția guvernului împrumuturi însemnate, îndeplinind de fapt față de stat rolul de bancher. În 1904 a fost oficial transformată în Banca de stat a Prusiei. — 21
- 15 Este vorba de socialismul german, sau „adevăratul“ socialism, curent reacționar răspândit în Germania, îndeosebi în rândurile intelectualelor mic-burghezi, în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea. Reprezentanții „adevăratului socialism“ — K. Grün, M. Hess, H. Kriege ș.a. — substituiau ideilor socialismului propagarea sentimentală a iubirii și frăției și negau necesitatea revoluției burghezodemocratice în Germania. K. Marx și F. Engels au criticat acest curent în operele: „Ideologia germană“, „Circulară împotriva lui Kriege“, „Socialismul german în versuri și proză“ și „Manifestul Partidului Communist“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 3, Editura politică, 1958, pag. 475—572, și Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 1—16, 205—246, 492—494). — 23
- 16 „*Catolicismul german*“ — mișcare religioasă, apărută în 1844 într-o serie de state germane și care a cuprins pătri însemnate ale burgheziei mijlocii și ale micii burghezii. Această mișcare era îndreptată împotriva exceselor de misticism și bigotism din biserica catolică. Nerecunoscînd conducerea papei de la Roma și numeroase dogme și ritualuri ale bisericii catolice, „catolicii germani“ s-au silit să adapteze catolicismul la nevoile burgheziei germane.
- „*Comunitățile libere*“ — comunități care s-au separat în 1846 de biserica protestantă oficială sub influența mișcării „Amicii lumini“, curent religios, îndreptat împotriva pietismului dominant în biserica protestantă, care se caracteriza printr-un misticism și bigotism excesiv. Această opoziție religioasă constituia una dintre formele de manifestare a nemulțumirii burgheziei din deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea față de rînduiele reacționare din Germania.
- În 1859 „Comunitățile libere“ au fuzionat cu comunitățile „catolicilor germani“. — 27

- 17 *Unitarienii*, sau antitrinitarienii, — reprezentanți ai curentului religios care contesta dogma „sfintei treimi”. Mișcarea unitarienilor, apărută în secolul al XVI-lea, în perioada Reformei, era o reflectare a luptei maselor populare și a părții radicale a burgheziei împotriva orînduirii feudale și bisericii feudale. În Anglia și America unitarismul a pătruns din secolul al XVII-lea. În secolul al XIX-lea doctrina unitarismului pune pe primul plan momentele etice-morale din religie, ridicîndu-se împotriva ceremonialului exterior. — 27
- 18 Victoriile lui Napoleon în Germania au dus la prăbușirea așa-numitului Sfînt imperiu roman de nație germană. În august 1806 împăratul Austriei Franț I a renunțat la titlul de împărat al Sfîntului imperiu roman. Imperiul roman de nație germană, care luase ființă în secolul al X-lea, nu era un stat centralizat, ci reprezenta o uniune de principate feudale și orașe libere care recunoșteau puterea supremă a împăratului. — 28
- 19 Lozinca unei republici germane unice și indivizibile a fost formulată de Marx și Engels încă în ajunul revoluției (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 357). Aceeași lozincă constituie primul punct al „Revendicărilor partidului comunist în Germania” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 3) — programul politic al Ligii comuniștilor în revoluția germană, formulat de Marx și Engels în martie 1848. — 28
- 20 Este vorba de primul război așa-numit al opiumului (1839—1842) — război de cotofire purtat de Anglia împotriva Chinei, care a marcat începutul transformării Chinei într-o țară semicolonială. Unul din articolele tratatului de pace de la Nankin, impus Chinei în urma acestui război, prevedea deschiderea a cinci porturi chineze pentru comerțul străin, ceea ce a contribuit la pătrunderea străinilor în China. — 30
- 21 În februarie—martie 1846, simultan cu mișcarea de eliberare națională din Cracovia, a izbucnit și o mare răscoală țărănească în Galiția. Folosindu-se de contradicțiile de clasă, autoritățile austriece au izbutit să provoace ciocniri între țărani galițieni răsculați și șleahța poloneză, care se pregătea să porncască în sprijinul celor din Cracovia. Răscoala țărănească, care începuse cu dezarmarea detașamentelor de șleahțici rebeli, a luat caracterul unei devastări în masă a conacelor boierești. După ce a lichidat rebeliunea șleahței, guvernul austriac a înăbușit și răscoala țărănească din Galiția. — 30
- 22 Este vorba de războiul de eliberare națională din 1848—1849 a poporului italian de sub stăpînirea austriacă. Războiul a început în martie 1848, în urma revoluției populare victorioase din regiunea Lombardiei și Veneției, aflată sub stăpînirea Austriei. Sub presiunea maselor populare, la războiul împotriva Austriei au participat și statele monarhice italiene, în frunte cu Piemontul. Comportarea trădătoare a claselor dominante din Italia, care se temeau de o unificare a Italiei pe cale revoluționară, a dus la înfrîngere în războiul împotriva Austriei. — 39
- 23 Din poemul lui Heine „Germania. O poveste de iarnă”, cap. VII. — 50

- 24 Este vorba de armistițiul încheiat la 26 august 1848 între Danemarca și Prusia în războiul pentru Schleswig-Holstein. Războiul împotriva Danemarcei, care a început cu răscoala din Schleswig-Holstein, se încadrează în lupta revoluționară a poporului german pentru unificarea Germaniei. Guvernele statelor germane, printre care și Prusia, sub presiunea maselor populare, au fost nevoite să participe la acest război. Cu toate acestea, cercurile conducătoare ale Prusiei au sabotat de fapt acțiunile militare, iar în august 1848 au încheiat rușinosul armistițiu de la Malmö. Ratificarea acestui armistițiu în septembrie 1848 de către Adunarea națională de la Frankfurt a stîrnit un val de proteste și a dus la o răscoală populară la Frankfurt. În primăvara anului 1849 ostilitățile au fost re-luate în Schleswig-Holstein, dar în iulie 1850 Prusia a încheiat un tratat de pace cu Danemarca, fapt care a permis Danemarcei să reprime pe răsculați. — 50
- 25 În legătură cu ideile dezvoltate de Engels în lucrarea de față în ceea ce privește destinele istorice ale popoarelor slave care făceau parte din imperiul austriac, vezi prefața la volum, pag. IX—X. — 51
- 26 *Războaiele husite* — după numele marelui patriot ceh Jan Huss (1369—1415), conducătorul Reformei din Cehia, — războaie de eliberare națională purtate de poporul ceh între 1419 și 1434 împotriva feudalilor germani și bisericii catolice. Armata husită, ale cărei forțe principale erau formate din detașamente de țărani și plebei, a respins în decursul acestor războaie cinci cruciade organizate de papă și de împăratul german împotriva Cehiei. Răscoala populară nu a fost înfrîntă decît în urma compromisului trădător încheiat de elemente ale nobilimii și tîrgovețimii cehe cu forțele reacțiunii feudale din afară. Mișcarea husită a exercitat o foarte puternică influență asupra Reformei din Europa din secolul al XVI-lea. — 54
- 27 *Congresul slav* s-a întrunit la 2 iunie 1848 la Praga; la congres a ieșit la iveală lupta dintre cele două curente în mișcarea națională a popoarelor slave subjugate de imperiul habsburgic. Curentul de dreapta, liberal moderat, în care se încadrau și conducătorii congresului (Palacký, Safarik), a încercat să rezolve problema națională prin menținerea și consolidarea monarhiei habsburgice. Curentul de stînga, democratic (Sabina, Frič, Libelt etc.), s-a ridicat cu hotărîre împotriva acestui fel de rezolvare a problemei și a căutat să întreprindă acțiuni comune cu mișcarea democrat-revoluționară din Germania și din Ungaria. Unii dintre delegații la congres din aripa radicală care au participat activ la revoluția de la Praga din iunie 1848 au fost supuși unor crunte represalii. La 16 iunie reprezentanții aripii liberale moderate rămași la Praga au amînat fără termen lucrările congresului. — 57
- 28 Heine. „La sosirea străjii de noapte-n Paris“ (din ciclul „Poezii contemporane“). — 59
- 29 Cartiștii fixaseră pentru ziua de 10 aprilie 1848 la Londra o demonstrație de masă, care urma să se îndrepte spre clădirea parlamentului pentru a prezenta o petiție prin care se cerea adoptarea

- Cartei poporului. Demonstrația a fost interzisă de guvern; la Londra au fost concentrate trupe și unități de poliție pentru a împiedica desfășurarea ei. Conducătorii cartiștilor, dintre care mulți șovăiau, au hotărât să contramandeze demonstrația și au convins pe demonstrații să se împrăștie. Eșecul demonstrației a fost folosit de forțele reacțiunii pentru a dezlănțui o ofensivă împotriva muncitorilor și represalii împotriva cartiștilor. — 60
- 30 La 16 aprilie 1848 demonstrația pașnică a muncitorilor parizieni care voiau să înainteze guvernului provizoriu o petiție prin care cereau „organizarea muncii” și „desființarea exploatării omului de către om” a fost oprită de garda națională burgheză, special mobilizată în acest scop. La 15 mai 1848, în timpul unei demonstrații populare, muncitorii și meseriașii parizieni au pătruns în sala de ședințe a Adunării constituante, declarând-o dizolvată și formînd un guvern revoluționar. Demonstrații au fost însă împrăștiați de garda națională și de trupele sosite în grabă. Conducătorii muncitorilor (Blanqui și alții) au fost arestați. — 60
- 31 La 15 mai 1848, Ferdinand al II-lea, rege al Neapolului, poreclit regele-bombă din cauza bombardării Messinei în 1848, a înăbușit demonstrația populară, a dizolvat garda națională și parlamentul și a anulat reformele care fuseseră făcute, sub presiunea maselor populare, în februarie 1848. — 60
- 32 *Regulamentul provizoriu cu privire la presă*, promulgat la 1 aprilie 1848 de către guvernul austriac, prevedea depunerea unei cauțiuni mari pentru obținerea dreptului de a edita ziare. Menținerea cenzurii și faptul că persoanele vinovate de „delicte de presă” erau deferite tribunalului administrativ (și nu curții cu juri) dădeau posibilitate funcționarilor guvernamentali să târăgăneze publicarea oricărei lucrări.
- Constituția din 25 aprilie 1848* stabilea un cens ridicat de avere și un cens domiciliar pentru alegerile în Reichstag, institua două Camere — Camera deputaților și Senatul — și menținea dietele provinciale pe stări. Constituția conferea împăratului puterea executivă și comanda forțelor armate, precum și dreptul de a respinge legile adoptate de Camere.
- Legea electorală din 11 mai 1848* priva de dreptul de vot pe muncitori, zileri și servitori. O parte din senatori erau numiți de împărat, iar cealaltă parte erau aleși, pe baza sistemului de vot indirect, din rândul persoanelor care plăteau impozitele cele mai ridicate. Alegerile în Camera inferioară aveau loc de asemenea pe baza sistemului de vot indirect. — 64
- 33 La 13 august 1849, armata ungară, aflată sub comanda lui Görgey, care trădase cauza revoluției, a capitulat lângă Vilagos, predîndu-se trupelor țariste trimise să înăbușe revoluția din Ungaria. — 74
- 34 „*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*” („Noua gazetă renană. Organ al democrației”) — a apărut zilnic, sub conducerea lui Marx, la Colonia, de la 1 iunie 1848 pînă la 19 mai 1849. Din redacție făceau parte: Engels, precum și W. Wolff, G. Weerth, F. Wolf, E. Dronke, F. Freiligrath și H. Bürgers.

Ca organ de luptă al aripii proletare a democrației, „Noua gazetă renană” a avut rolul de educator al maselor populare, ridicându-le la luptă împotriva contrarevoluției. Articolele de fond, care precizau poziția gazetei în problemele fundamentale ale revoluției din Germania și din Europa, erau scrise, de regulă, de Marx și Engels.

Poziția hotărâtă și intransigentă a gazetei, internaționalismul ei militant, faptul că în coloanele ei era demascată politica guvernului prusian și a autorităților locale din Colonia, toate acestea au făcut ca „Noua gazetă renană” să fie chiar din primele luni de existență a ei ținta unor atacuri furibunde din partea presei feudale-monarhice și liberale-burgeze, precum și a unor persecuții din partea guvernului, care s-au înțepit mai ales după lovitura de stat contrarevoluționară din Prusia.

În pofida prigoanelor și a șicanelor polițienești, „Noua gazetă renană” a apărut cu mult curaj interesele democrației revoluționare, interesele proletariatului. În mai 1849, în condițiile ofensivei generale a contrarevoluției, guvernul prusian, profitând de faptul că Marx nu obținuse cetățenia prusiană, a dispus expulzarea lui din Prusia. Expulzarea lui Marx și represaliile împotriva celorlalți redactori ai „Noii gazete renane” au dus la încetarea apariției ei. Ultimul număr al „Noii gazete renane”, nr. 301, tipărit în roșu, a apărut la 19 mai 1849. În articolul de adio către muncitorii, redactorii ziarului au declarat că „ultimul lor cuvânt va fi întotdeauna și pretutindeni: eliberarea clasei muncitoare!”. — 74

35 Școlile *lancasteriene* — denumite după numele peșagogului englez Joseph Lancaster (1778—1831) — școli primare pentru copiii săraci, în care era folosit sistemul de instruire reciprocă. Pentru a suplini lipsa de învățători, elevii din clasele mai mari, precum și elevii mai avansați erau puși să învețe pe ceilalți școlari. Școlile lancasteriene au cunoscut în prima jumătate a secolului al XIX-lea o largă răspândire în Anglia, precum și într-o serie de alte țări. — 76

36 În 1636, John Hampden, care a devenit ulterior unul dintre militanții de seamă ai revoluției burgheze din secolul al XVII-lea din Anglia, a refuzat să plătească birarilor regelui „birul pe corăbii”, impozit care nu fusese aprobat de Camera comunelor. Procesul judiciar intentat lui Hampden pentru acest refuz a contribuit la creșterea opoziției împotriva absolutismului în societatea engleză.

Prologul la războiul pentru independența coloniilor engleze din America de Nord (1775—1783) l-a constituit lupta dusă de americani împotriva impozitelor și taxelor vamale introduse de guvernul englez în colonii. În 1766 parlamentul englez a fost silit, în urma protestelor americanilor, să suprima taxa de timbru introdusă cu un an înainte; mai târziu americanii au declarat boicotarea mărfurilor engleze impuse la taxe indirecte. În 1773 încercarea de a introduce în America cu forța ceaiul, care fusese impus la taxe vamale ridicate, s-a soldat cu distrugerea acestei mărfi în portul Boston. Toate aceste ciocniri au dus la ascuțirea conflictului și au grăbit începutul răscoalei coloniilor americane împotriva Angliei. — 79

37 La 21 martie 1848 a fost organizat — din inițiativa miniștrilor burgezi prusieni, care căutau să restabilească autoritatea regală — un

- cortegiu triumfal regelui în Berlin, însoțit de manifestații în favoarea unificării Germaniei. Frederic-Wilhelm al IV-lea a parcurs străzile Berlinului avînd pe braț o banderolă neagră-roșie-aurie, — simbolul Germaniei unite — și a ținut discursuri pseudopatriotice, declarîndu-se în mod fărnîc adept al „libertății și unității germane“. — 92
- 38 La 17 mai 1849 s-a deschis la Berlin o conferință la care au participat Prusia, Saxonia, Hanovra, Bavaria și Württemberg, avînd drept scop revizuirea constituției imperiului, elaborată de Adunarea națională de la Frankfurt. Ca rezultat al conferinței, la 26 mai 1849 a fost încheiat un acord între regii Prusiei, Saxoniei și Hanovrei („uniunea celor trei regi“), la care pînă în august 1849 s-au alăturat 29 de state germane. Prin acest acord, constituția imperiului era adaptată intereselor monarhiei, regent imperial urmînd să devină regele Prusiei, și se prevedea organizarea unei diete alcătuite din două Camere. „Uniunea“ reprezenta o tentativă a monarhiei prusiene de a dobîndi hegemonia în Germania. Sub presiunea Austriei și a Rusiei, Prusia a fost însă silită să dea înapoi, iar în noiembrie 1850 să renunțe la „uniune“. — 95
- 39 În *biserica sfîntul Paul* din Frankfurt pe Main s-au desfășurat ședințele Adunării naționale germane de la 18 mai 1848 pînă la 30 mai 1849. — 108
- 40 Ultimul articol din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania“ nu a apărut în „New York Daily Tribune“. În ediția engleză din 1896, precum și în diferite ediții ulterioare a fost publicat ca ultim articol articolul lui Engels „Recentul proces de la Colonia“, care nu intrase în această serie (vezi volumul de față, pag. 422—428). — 112
- 41 „*Allgemeine Zeitung*“ — cotidian reacționar german, fondat în 1798; din 1810 pînă în 1882 a apărut la Augsburg. — 113
- 42 Este vorba de arestarea unor militanți din Colonia ai Ligii comuniștilor (Bürgers, Röser, Daniels și alții) de către poliția prusiană; ea a avut loc în mai 1851, după arestarea la Leipzig a unui emisar al Ligii, Nothjung, de către autoritățile saxone. Guvernul prusian urmărea să zdrobească, cu ajutorul unui proces provocator împotriva Ligii comuniștilor, mișcarea de sine stătătoare a proletariatului. Însemnătatea procesului de la Colonia a fost arătată de Marx în lucrarea sa „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“ (vezi volumul de față, pag. 429—501). — 113
- 43 „*Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte*“ este una dintre cele mai de seamă opere ale marxismului. În această operă, pe baza analizei evenimentelor revoluționare din 1848—1851 din Franța, au fost dezvoltate principiile fundamentale ale materialismului istoric, ale teoriei luptei de clasă și revoluției proletare, ale învățaturii despre dictatura proletariatului. Aici a fost pentru prima oară formulată de Marx teza despre necesitatea sfărîmării mașinii de stat burgheze de către proletariatul victorios. Marx și-a scris cartea în perioada decembrie 1851 — martie 1852, sub impresia proaspătă a evenimen-

telor. În timp ce lucra la „Otpsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, Marx a întreținut un continuu schimb de păreri cu Engels asupra evenimentelor din Franța. Marx a utilizat drept surse, în afară de presă, materiale oficiale și corespondența particulară primită de la Paris. Inițial, lucrarea „Otpsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” urma să fie publicată sub forma unei serii de articole în săptămânalul „Die Revolution”, pe care se pregătea să-l editeze în S.U.A. Joseph Weydemeyer, unul dintre prietenii lui Marx și Engels, membru al Ligii comuniștilor. Weydemeyer nu a izbutit însă să publice decît două numere din această revistă (în ianuarie 1852), apoi ea și-a încetat apariția din cauza dificultăților materiale. Articolele lui Marx au sosit prea tîrziu pentru a putea fi publicate în aceste numere. În urma propunerii lui Marx, Weydemeyer a publicat această lucrare în mai 1852 sub forma primului (și unicului) număr al „revistei neperiodice” „Die Revolution”. Titlul lucrării „Otpsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” (în loc de „Ludovic Bonaparte”) a fost dat de Weydemeyer. Weydemeyer, care se afla într-o situație materială foarte precară, nu a putut achita patronului tipografiei o mare parte din tirajul acestei prime ediții, din care cauză în Europa nu a putut fi expediat decît un număr redus de exemplare. Încercările de a reedita cartea în Germania sau în Anglia (în limba engleză) au rămas fără rezultat. O a doua ediție nu a apărut decît în 1869. În vederea acestei ediții, textul a fost din nou revizuit de Marx. În prefața la ediția din 1869, Marx a caracterizat în modul următor redactarea pe care o făcuse textului: „O revizuire a lucrării i-ar fi răpit coloritul specific. M-am limitat deci la simpla corectare a greșelilor de tipar și la înlăturarea unor aluzii care acum n-ar mai putea fi înțelese”. Textul ediției a treia, apărută în 1885 sub îngrijirea lui Engels, corespunde textului ediției din 1869. Traducerea franceză a lucrării „Otpsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” a fost publicată pentru prima oară, în ianuarie-noiembrie 1891, în ziarul „Le Socialiste”, organul Partidului muncitoresc din Franța; în același an lucrarea a apărut la Lille. În limba rusă, lucrarea a fost editată pentru prima oară în 1894, la Geneva. Ulterior lucrarea a fost în numeroase rînduri reeditată în limba rusă. O serie de ediții au fost pregătite pentru tipar de Institutul de marxism-leninism de pe lingă C.C. al P.C.U.S. În ediția de față, lucrarea se tipărește după textul ediției germane din 1869.

— 115

- 14 *Otpsprezece brumar* (9 noiembrie 1799) — lovitura de stat care a încheiat procesul contrarevoluției burgheze din Franța; în urma acestei lovituri de stat a fost instaurată dictatura militară a lui Napoleon Bonaparte. — 119
- 45 *Bedlam* — ospiciu din Londra. — 121
- 46 La 10 decembrie 1848, în urma alegerilor generale, Ludovic Bonaparte a fost ales președinte al Republicii franceze. — 121
- 47 Conform legendei biblice, în timpul exodului evreilor din Egipt, cei mai fricoși dintre ei, speriați de greutatea drumului și suferind de foame, începuseră să regrete zilele trăite în captivitate, cînd cel puțin erau sătui. „A tinji după oalele cu carne din Egipt” a devenit o expresie obișnuită. — 121

- 48 *Hic Rhodos, hic salta!* (Aici e Rodos, aici să sari!) – cuvinte adresate lăudărosului (din fabula lui Esop „Lăudărosul”) care afirmase că pe insula Rodos a săvârșit sărituri mari.
Aici este trandafirul, aici să dansezi! – parafrazăre a citatului de mai sus (în limba greacă Ρόδοσ – numele unei insule, dar și „trandafir”), făcută de Hegel în prefața la lucrarea „Filozofia dreptului”. – 123
- 49 În mai 1852 expira termenul împuternicirilor prezidențiale ale lui Ludovic Bonaparte. În conformitate cu Constituția franceză din 1848, alegerea noului președinte trebuia să aibă loc la patru ani o dată, în a doua duminică a lunii mai. – 123
- 50 Goethe. „Faust”, partea I, scena a III-a („Odaia de studiu a lui Faust”). – 124
- 51 În ediția germană din 1869, ca și în edițiile din 1852 și 1885, data deschiderii Adunării legislative nu este indicată exact; deschiderea Adunării a avut loc în ziua de 29 mai 1849. – 124
- 52 *Opoziția dinastică* – grupare în Camera deputaților din Franța în perioada Monarhiei din iulie, condusă de Odilon Barrot. Reprezentanții acestei grupări, care exprimau starea de spirit a cercurilor liberale ale burgheziei industriale și comerciale, militau pentru introducerea unei reforme electorale moderate, pe care o considerau un mijloc de menținere a dinastiei de Orléans. – 124
- 53 *Crapülinsky* – erou din poezia lui Heine „Doi cavaleri”, șleahitic risipitor; numele de Crapülinsky vine de la cuvântul francez crapule, care înseamnă mîncău, lacom, bețiv, precum și om josnic, ticălos.
Marx îl numește Crapülinsky pe Ludovic Bonaparte. – 128
- 54 „*Le National*” – cotidian francez, a apărut la Paris din 1830 pînă în 1851; organul republicanilor burghezi moderați. – 129
- 55 „*Journal des Débats*” – denumire prescurtată a cotidianului burghez francez „*Journal des Débats politiques et littéraires*”, fondat la Paris în 1789. În perioada Monarhiei din iulie a fost ziar guvernamental, organul burgheziei orléaniste. În timpul revoluției din 1848 ziarul a exprimat concepțiile burgheziei contrarevoluționare, ale așa-numitului partid al ordinii. – 129
- 56 *Carta constituțională*, adoptată după revoluția din 1830 din Franța, era legea fundamentală a Monarhiei din iulie. Carta proclama în mod formal drepturile suverane ale națiunii și limita întrucîtva puterea regelui. Cu toate acestea, ea lăsa neatins aparatul birocratic-polițienesc și legile aspre împotriva mișcării muncitorești și democratice. – 131
- 57 „*Frère, il faut mourir!*” („Frate, trebuie să mori!”) – formula cu care se salută între ei membrii ordinului catolic al călugărilor trapiști. Ordinul trapiștilor, înființat în 1664, se distingea prin statutele sale severe și prin traiul ascetic pe care îl duceau membrii lui. – 133

- 58 *Clichy* — închisoare pentru datornici la Paris între 1826 și 1867. — 133
- 59 Este vorba de participarea regatului Neapole la intervenția împotriva Republicii de la Roma din mai-iulie 1849.
La 9 februarie 1849, Adunarea constituantă de la Roma, aleasă prin vot universal, a abolit puterea laică a papei și a proclamat republica. Puterea executivă în Republica de la Roma a fost concentrată în mâinile unui triumvirat în frunte cu Mazzini. În decursul existenței republicii au fost realizate o serie de reforme cu caracter burghezo-democratic. Totuși natura limitată de clasă a republicii s-a manifestat în politica ei agrară: refuzul de a da latifundiile moșierești în stăpînirea țăranilor a privat republica de un aliat în lupta împotriva contrarevoluției. În urma intervenției armate a Franței, Austriei și Neapolului, Republica de la Roma a căzut la 3 iulie 1849. — 136
- 60 Marx se referă la următoarele fapte din biografia lui Ludovic Bonaparte: în 1832 Ludovic Bonaparte a adoptat cetățenia elvețiană în cantonul Thurgau; în 1848, în timpul șederii în Anglia, Ludovic Bonaparte a participat ca voluntar în detașamentele speciale de constableri (rezerve polițienești formate din persoane civile), care au acționat mină în mină cu poliția împotriva demonstrației muncitorești organizate de cartiști la 10 aprilie 1848. — 136
- 61 Este vorba de analiza alegerilor din 10 decembrie 1848 făcută de Marx în lucrarea „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 45—47). — 136
- 62 Împăratul roman Caligula (37—41) a fost adus pe tron de garda pretorienilor. — 139
- 63 Guvernul francez a obținut de la Adunarea constituantă credite destinate echipării corpului expediționar trimis în Italia în aprilie 1849 sub pretextul sprijinirii Piemontului în lupta împotriva Austriei și al apărării Republicii de la Roma. Adevăratul scop al expediției era însă intervenția împotriva Republicii de la Roma și restaurarea puterii laice a papii. — 140
- 64 Este vorba de proiectul de lege depus la 6 noiembrie 1851 de regaliștii Le Flô, Baze și Panat, chestorii Adunării legislative (însărcinați cu conducerea treburilor administrative și financiare ale Adunării și cu paza ei), și respins la 17 noiembrie, în urma unor violente dezbateri. La votare, Montagne a sprijinit pe bonapartiști, considerînd că pericolul principal îl constituie regaliștii. — 140
- 65 *Peter Schlemihl* — eroul nuvelei lui Chamisso „Extraordinara întimplare a lui Peter Schlemihl”, care și-a vîndut umbra în schimbul unei pungi fermecate. — 142
- 66 *Ems* — localitate balneară din Germania. În august 1849 a avut loc aici o conferință a legitimiștilor, la care a participat și contele de

- Chambord, pretendent la tronul francez sub numele de Henric al V-lea.
- Claremont* — castel din împrejurimile Londrei, reședința lui Ludovic-Filip după fuga sa din Franța. — 146
- 67 Articolul V face parte din capitolul introductiv al Constituției franceze din 1848; articolele textului fundamental din constituție sînt numerotate cu cifre arabe. — 148
- 68 Aluzie la planurile lui Ludovic Bonaparte, care aspira să primească coroana Franței din mîinile papei Pius al IX-lea. Conform legendei biblice, David, regele evreilor, a fost uns rege de prorocul Samuel. — 153
- 69 Aluzie la cartea lui Ludovic Bonaparte (Napoléon-Louis Bonaparte. „Des idées napoléoniennes“. Paris, 1839), apărută în 1839 la Paris. — 159
- 70 *Burgravi* au fost denumiți, din cauza pretențiilor lor nejustificate la putere și a tendințelor lor reacționare, cei 17 conducători orlăniști și legitimiști care au făcut parte din comisia Adunării legislative însărcinată cu elaborarea noii legi electorale. Porecla a fost luată din drama istorică cu același nume a lui Victor Hugo, avînd o temă din viața Germaniei medievale. Burgravi se numeau în Germania persoanele desemnate de împărat drept cîrmuitorii ai orașelor și districtelor. — 163
- 71 Prin legea presei, adoptată de Adunarea legislativă în iulie 1850, cauțiunea pe care trebuiau s-o depună editorii ziarelor era considerabil mărită și reintrodusă taxa de timbru, taxă care se extindea și asupra broșurilor. Noua lege constituia o încununare a măsurilor reacționare care au dus la lichidarea de fapt a libertății presei în Franța. — 164
- 72 „*La Presse*“ — cotidian burghez, care a apărut la Paris din 1836; între 1848 și 1849 a fost organul republicanilor burgezi, iar mai tîrziu organul bonapartiștilor. — 164
- 73 „*Moniteur*“ — denumire prescurtată a cotidianului francez „*Le Moniteur universel*“, organul oficial al guvernului; ziarul a apărut la Paris sub această denumire din 1789 pînă în 1869. — 168
- 74 Este vorba de încercările făcute de Ludovic Bonaparte în perioada Monarhiei din iulie de a înfăptui o lovitură de stat printr-o rebeliune militară. La 30 septembrie 1836, ajutat de cîțiva ofițeri de orientare bonapartistă, el a reușit să antreneze într-o rebeliune două regimente de artilerie din garnizoana Strasburg; rebelii au fost însă dezarmați după cîteva ore. Ludovic Bonaparte a fost arestat și expulzat în America. La 6 august 1840, folosindu-se de o anumită recrudescență a stării de spirit bonapartiste în Franța, el a debarcat cu o ceată de complotiști la Boulogne, încercînd să provoace o rebeliune a soldaților din garnizoana locală. Această tentativă s-a soldat și ea printr-un eșec total. Bonaparte, condamnat la închisoare pe viață, a evadat în 1846, fugind în Anglia. — 169

- 75 *Bottom* — personaj din comedia lui Shakespeare „Visul unei nopți de vară” (În versiunea germană acest personaj se numește Zettel). Marx se referă la scena a II-a din actul I. — 169
- 76 *Schufferle* și *Spiegelberg* — personaje din drama lui Schiller „Hoții”, tîlhari și ucigași lipsiți de orice principii morale. — 170
- 77 Este vorba de ziarele de orientare bonapartistă; calificativ de la palatul Elysée — reședința prezidențială a lui Ludovic Bonaparte la Paris. — 172
- 78 Marx face un joc de cuvinte folosind un vers din imnul lui Schiller „Către bucurie”, în care poetul proslăvește bucuria, fiică a câmpurilor Elisée (la autorii antici sinonime cu paradisul). Champs Elysée — denumirea bulevardului din Paris unde se afla reședința lui Ludovic Bonaparte. — 176
- 79 *Parlamente* — instanțe judiciare superioare în Franța de dinainte de revoluția burgheză de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. Parlamente existau într-o serie de orașe din Franța. Cea mai mare însemnătate o avea parlamentul din Paris, în a cărui atribuție intra înregistrarea decretelor regale și care avea așa-numitul drept de remonstrație, adică dreptul de a ridica obiecții împotriva decretelor care contraveneau obiceiurilor și legilor țării. Opoziția parlamentului era însă lipsită de eficacitate, deoarece prezența regelui la ședințe făcea obligatorie înregistrarea decretelor. — 180
- 80 *Belle-Ile* — insulă situată în golful Biscaia; între 1849—1857 a servit drept loc de detențiune pentru condamnații politici; aici erau deținuți îndeosebi muncitorii care au participat la revoluția din 1848 de la Paris. — 183
- 81 Marx redă aici, în mod aproximativ, următorul episod narat de scriitorul antic Atheneos (din secolele II-III) în cartea sa „Banchetul sofistilor” („Deipnosophistae”). Faraonul egiptean Tachos, făcînd aluzie la faptul că regele spartan Agesilau, care-i venise într-ajutor cu trupele sale, era scund de statură, a spus: „Muntele era însărcinat. Pe Zeus l-a cuprins frica. Dar muntele a născut un șoarece”. Agesilau a răspuns: „Deși îți par a fi un șoarece, va veni vremea cînd îți voi dovedi că sînt leu”. — 184
- 82 În deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea Veneția a fost reședința contelui de Chambord, pretendent legitimist la tronul Franței. — 188
- 83 Este vorba de divergențele de ordin tactic existente în tabăra legitimistilor în perioada Restaurației. Ludovic al XVIII-lea și Villèle considerau că măsurile reacționare trebuie promovate cu o oarecare prudență, în timp ce contele d'Artois (din 1824 regele Carol al X-lea) și Polignac, ignorînd cu totul situația din Franța, se pronunțau pentru deplina reinstaurare a rînduielilor prer evoluționare.
Palatul Tuilerii de la Paris — reședința lui Ludovic al XVIII-lea; *pavilionul Marsan* — unul din corpurile palatului — în perioada Restaurației a fost reședința contelui d'Artois. — 189

- 84 „*The Economist*” — săptăminal englez politic și economic ; apare la Londra din 1843 ; organ al marii burghezii industriale. — 192
- 85 *Expoziția industrială de la Londra* — prima expoziție industrială-comercială mondială, a durat din mai pînă în octombrie 1851. — 196
- 86 „*Le Messenger de l'Assemblée*” — cotidian francez de orientare anti-bonapartistă ; a apărut la Paris din 16 februarie pînă în 2 decembrie 1851. — 198
- 87 Shakespeare. „Hamlet”, actul I, scena a V-a. — 206
- 88 *Ceveni* — regiune muntoasă din provincia Languedoc din Franța ; în 1702—1705 s-a produs aici o răscoală țărănească denumită răscoala „camizarilor”. Răscoala, care izbucnise în urma persecutării protestanților, a căpătat un caracter fățiș antifeudal. Izbucniri izolate au avut loc pînă în 1715.
Vendée — provincie situată în vestul Franței ; în timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea izbucnise aici o rebeliune contrarevoluționară a țăranilor, condusă de nobilime și cler. — 209
- 89 În ediția din 1852, în locul ultimelor două fraze din acest paragraf figurau următoarele cuvinte : „Sfărîmarea mașinii de stat nu va periclita centralizarea. Birocrația nu este decît o formă inferioară și grosolană de centralizare, care mai poartă încă în pîntece pe contrarul său, feudalismul. Dezamăgit de restaurarea napoleoniană, țăranul francez va renunța și la credința în parcela sa ; întreg edificiul statal clădit pe această parcelă se va prăbuși, iar *revoluția proletară va obține corul fără de care în toate țările țărănești soloul ei s-ar preschimba în cîntec de lebedă*”. — 214
- 90 *Conciliul de la Constanța* (1414—1418) a fost convocat în scopul consolidării situației bisericii catolice, șubrețită prin începerea mișcării de Reformă. Conciliul a condamnat doctrinele lui John Wycliffe și Jan Huss, conducători ai Reformei. S-a pus capăt schismei din biserica catolică, alegîndu-se în locul celor trei pretendenți, care-și disputau scaunul papal, un nou cap al bisericii. — 214
- 91 Vezi adnotarea 15. — 215
- 92 Este vorba de regența lui Filip, duce de Orléans, în Franța în anii 1715—1723, cînd Ludovic al XV-lea era minor. — 217
- 93 *Sfîntul veșmînt din Trier* — relicvă catolică care era păstrată în Catedrala din Trier și care se pretindea că reprezintă veșmîntul sfînt luat de pe trupul lui Hristos în timpul răstignirii. Sfîntul veșmînt din Trier constituia un obiect de venerație pentru pelegrini. — 217
- 94 Articolele lui Engels despre Anglia erau destinate revistei săptămînale „*Die Revolution*”, care era editată de Weydemeyer la New York. Din cele patru articole scrise de Engels în decembrie 1851 —

ianuarie 1852 n-au ajuns la Weydemeyer decît două, celelalte pierzîndu-se pe drum. Dar nici cele două primite n-au fost publicate din cauza suspendării revistei. În manuscris, titlul „Anglia” este scris de mîna lui Engels pe fiecare din cele două articole care s-au păstrat. La articolul al doilea, acest titlu a fost şters, după cît se pare, de către Weydemeyer, şi tot el a făcut, probabil, numerotarea articolelor cu, cifre române. — 218

- 95 În anii 1846–1853 Anglia a purtat în Ţara Capului cel de-al cincilea „război cafric” (cafri — denumire colectivă greşit dată triburilor din sud-estul Africii) împotriva triburilor cosa. În primii ani ai războiului, populaţia băştinaşă a învins în repetate rînduri trupele engleze. Prin tratatul de pace încheiat în 1853 triburile cosa au fost totuşi nevoite să cedeze englezilor o parte din teritoriul lor.
În 1851 colonialiştii englezi au încercat să pună stăpînire pe Coasta Sclavilor (Africa apuseană) şi în acest scop s-au amestecat în luptele interne ale triburilor ioruba, care locuiau în această regiune. În ciuda bombardamentului întreprins de ei, în decembrie 1851, împotriva oraşului Lagos, englezii n-au reuşit să supună populaţia băştinaşă, aşa că au trebuit să se mulţumească cu instaurarea puterii omului lor de încredere. Abia după „cumpărarea” Lagosului, în 1861, englezii s-au instalat temeinic pe Coasta Sclavilor şi au pus bazele coloniei lor Nigeria. — 219
- 96 Este vorba de trupele coloniale franceze care au luat parte la cucerirea Algeriei. — 219
- 97 În cîntecul „Mirmidonii sau funerariile lui Ahile” („Les mirmidons ou les funérailles d'Achille”), Béranger a înfăţişat în mod alegoric pe cîrmuitorii neînsemnaţi şi incapabili ai Franţei din perioada Restauraţiei. În titlul acestui cîntec avem un joc de cuvinte: mirmidonii erau un trib legendar din sudul Tesaliei, ai cărui oşteni au luptat în războiul Troian sub comanda lui Ahile; în limba franceză „mirmidon” înseamnă şi bondoc, prichindel, iar în sens figurat — neînsemnat, incapabil. — 220
- 98 Vezi adnotarea 29. — 220
- 99 Aici şi în cele ce urmează este vorba de *războaiele punice* (264–241, 218–201 şi 149–146 î.e.n.), care au avut loc între două din cele mai mari state sclavagiste din antichitate — Roma şi Cartagina —, pentru dominaţia în partea de apus a Mării Mediterane, pentru cucerirea de noi teritorii şi procurarea de sclavi. Războaiele s-au terminat prin distrugerea Cartaginei. — 221
- 100 În timpul războiului împotriva primei coaliţii antifranceze (1792–1797), armata franceză, sub comanda lui Napoleon, operînd împotriva forţelor austriece, a ocupat în mai-iunie 1797 Republica Veneţia, care era neutră. Potrivit tratatului de pace încheiat în octombrie al aceluiaşi an la Campoformio între Franţa şi Austria, o parte din teritoriul republicii, inclusiv oraşul Veneţia, a fost dată Austriei în schimbul concesiilor făcute de ea la graniţa renană, iar cealaltă parte a fost alipită la Republica Cisalpină, creată de Napoleon din teritoriile cucerite de el în Italia de nord; insulele Io-

- nice și posesiunile Republicii Veneția de pe coasta albaneză au fost alipite la Franța. — 222
- 101 Este vorba de flota engleză aflată în Portugalia, la gura fluviului Tajo. În secolul al XIX-lea, gura acestui fluviu era folosită ca bază intermediară de către flota engleză din Marea Mediterană. — 222
- 102 Aluzie la capul de pod creat de Napoleon I, în anii 1803—1805, în regiunea Boulogne, în vederea unei invazii în Anglia prin Canalul Mînceii. Aici au fost concentrate aproape 2.500 de mici vase de transport și o armată de debarcare cu un efectiv de 120.000 de oameni. Înfringerea flotei franceze în războiul cu Anglia și formarea unei noi coaliții antifranceze în Europa, cu participarea Rusiei și a Austriei, au silit pe Napoleon să renunțe la planul său. — 223
- 103 Este vorba de una din operațiile militare din timpul războiului din Schleswig-Holstein (vezi adnotarea 24). La 5 aprilie 1849, o escadră daneză, compusă din 10 vase, a întreprins — în vederea debarcării — un atac de pe mare împotriva orașului Eckernförde, situat în Schleswig, pe coasta golfului. Escadra a fost nimicită de focul încrucișat al bateriilor de coastă. — 225
- 104 *Asociația păcii* — organizație pacifistă burgheză, întemeiată la Londra, în 1816, de secta religioasă a quakerilor. Ea se bucura de sprijinul activ al liber-schimbistilor, care socoteau că, în condiții de pace și datorită libertății comerțului, Anglia va putea să-și valorifice mai bine superioritatea în domeniul industrial și să-și asigure dominația economică și politică. — 226
- 105 La acest pasaj, în manuscris s-a pus următoarea notă redacțională, scrisă, probabil, de Weydemeyer: „Articolul în care era comentată demisia lui Palmerston nu l-am primit; pesemne că s-a rătăcit pe drum din Anglia pînă aici“. — 227
- 106 „*The Daily News*“ — ziar liberal englez, organ al burgheziei industriale; a apărut, sub această denumire la Londra din 1846 pînă în 1930. — 227
- 107 *Carta poporului*, un document care cuprindea revendicările cartiștilor; ea a fost publicată la 8 mai 1838 ca proiect de lege care urma să fie depus în parlament; cuprindea șase puncte: votul universal (pentru bărbații care au împlinit vîrsta de 21 de ani), alegeri parlamentare anuale, vot secret, egalitatea circumscripțiilor electorale, desființarea censului de avere pentru candidații în alegerile parlamentare, retribuirea deputaților. — 228
- 108 Scrisoarea publicată a fost scrisă de Engels din inițiativa lui Marx și trimisă de acesta redacției ziarului „*The Times*“. Engels pregătise o scrisoare similară destinată a fi trimisă redacției ziarului „*The Daily News*“. Aceste scrisori nu au fost însă publicate din cauza atitudinii cu totul ostile a redacțiilor acestor ziare față de militanții Ligii comunistilor. Textul scrisorii către ziarul „*Times*“ se publică după ciorna scrisă pe versoul scrisorii lui Engels către Marx din 28 ianuarie 1852.

- „*The Times*“ — mare cotidian englez de orientare conservatoare, apare la Londra din 1785. — 232
- 109 *Marele juriu* — în Anglia, pînă în 1933, colegiu de jurați, compus din 12—23 de persoane alese de șerif dintre „oamenii onești și leali“ din comitat, care îndeplinea funcția de instanță de cercetări preliminare și decidea dacă inculpații să fie deferiți tribunalului corecțional. — 233
- 110 „*The Weekly Dispatch*“ — săptămînal englez ; a apărut sub această denumire la Londra din 1801 pînă în 1928 ; în deceniul al 6-lea al secolului trecut a avut o orientare radicală. — 235
- 111 Este vorba de organul săptămînal al cartiștilor „*Notes to the People*“, care a apărut la Londra între 1851 și 1852, sub conducerea lui E. Jones. Marx și Engels au sprijinit revista, luînd parte la redactarea și editarea ei ; cu începere din iunie 1851 și pînă în aprilie 1852 ei au publicat o serie de articole în această revistă. — 235
- 112 Este vorba de o serie de legi cu privire la presă, adoptate de Adunarea constituantă și de Adunarea legislativă (la 9—11 august 1848, la 27 iulie 1849 și în iulie 1850), prin care se introducea o cauțiune mare pentru editarea de ziare, taxa de timbru pentru ziare și publicații, precum și aspre sancțiuni pentru atacuri la adresa „principiului proprietății și al dreptului familial“, pentru „incitarea la război civil“. Aceste legi lichidau de fapt libertatea presei și a cuvîntului în Franța.
- Engels denușește aceste legi „legi care pun călușul în gură“ prin analogie cu cele șase legi reacționare adoptate în 1819 de parlamentul englez, care desființau inviolabilitatea persoanei, libertatea presei și a întrunirilor. — 236
- 113 La sfîrșitul anului 1853 și în cursul anului 1854 s-au produs în economia principalelor țări capitaliste fenomene acute de criză. Suprasaturarea piețelor, și în special a celei americane și a celei australiene, a provocat o scădere a producției în industria textilă și siderurgică din Anglia. Fenomene similare s-au observat și în Franța. Industria S.U.A. a trecut și ea prin serioase dificultăți. — 245
- 114 *Belgrave Square* — parc în West End, cartier elegant din Londra unde sînt concentrate vilele aristocrației și ale marii burghezii. — 245
- 115 Este vorba de confiscarea bunurilor casei de Orléans, confiscare decretată de Ludovic Bonaparte la 22 ianuarie 1852. — 246
- 116 „*Kölnische Zeitung*“ — cotidian german ; a apărut sub acest titlu la Colonia cu începere din 1802. În perioada revoluției din 1848—1849 și a reacțiunii care i-a urmat a oglindit politica lașă și trădătoare a burgheziei liberale prusiene ; a dus în permanență o campanie furibundă împotriva „Noii gazete renane“. — 247
- 117 În septembrie 1851, în Franța au fost operate o serie de arestări printre membrii comunităților locale care făceau parte din fracțiunea Willich-Schapper, desprinsă din Liga comuniștilor în septembrie 1850.

Tactica complotistă mic-burgheză, adoptată de această fracțiune, care ignora situația reală și preconiza organizarea imediată a insurjecției, a permis poliției franceze și celei prusiene să înceneze, cu ajutorul provocatorului Cherval, care conducea una din comunitățile pariziene, procesul așa-zisului complot franco-german. În februarie 1852 arestații au fost condamnați pe baza acuzației că au pregătit o lovitură de stat. Provocatorului Cherval i s-a înlesnit evadarea din închisoare. Încercările poliției prusiene de a imputa Ligii comunistilor, care era condusă de Marx și Engels, că a participat la complotul franco-german s-au soldat cu un eșec total. Unul dintre membrii Ligii comunistilor, Konrad Schramm, care fusese arestat în septembrie 1851 la Paris, a fost curînd după aceea pus în libertate din lipsă de dovezi. Mărturiile mincinoase făcute de Stieber la procesul de la Colonia, care aveau ca scop să dovedească participarea inculpaților la complotul franco-german, au fost demascate de Marx (vezi volumul de față, pag. 443—457). — 247

118 În septembrie 1849 Marx a fost ales în Comitetul de ajutorare a emigranților germani din Londra, organizat pe lângă Asociația culturală a muncitorilor germani din acest oraș. Pentru a pune capăt încercărilor întreprinse de emigranții democrați mic-burghezi de a-și exercita influența lor asupra elementelor proletare din rîndurile emigranților de la Londra, comitetul, la propunerea lui Marx și a altor conducători ai Ligii comunistilor, a fost transformat în Comitetul social-democrat al emigranților, din a cărui conducere au făcut parte Marx și Engels. Pe la mijlocul lunii septembrie 1850, Marx și Engels au anunțat că se retrag din Comitetul emigranților, întrucît cea mai mare parte din membrii lui căzuseră sub influența fracțiunii Willich-Schapper. — 247

119 Lucrarea „*Marii bărbați ai emigrației*” constituie un pamflet îndreptat împotriva militanților mic-burghezi ai revoluției din 1848—1849 care, după înfrîngerea revoluției, începuseră să atace pe revoluționarii proletari. Scopul lui Marx și Engels a fost acela de a da riposta convenită acestor atacuri și de a demasca activitatea dăunătoare a emigrației mic-burgheze, care se îndeletnicea cu jocul de-a comploturile revoluționare. Lucrarea a fost scrisă în mai-iunie 1852, parte la Londra, parte de Engels la Manchester, unde sosise Marx la sfîrșitul lunii mai. În lucrare a fost utilizat un bogat material faptic, adunat în prealabil cu ajutorul prietenilor : diverse tipărituri ale emigranților (documente, ziare, memorii), presa germană, franceză și engleză etc. La adunarea de material și la întocmirea manuscrisului, în afară de soția lui Marx, a mai participat și Ernst Dronke, membru al Ligii comunistilor. La începutul lunii iulie manuscrisul a fost înmînat, spre a fi publicat în Germania, emigranțului ungar Bangya, care își oferise serviciile în acest sens și care, după cum s-a constatat ulterior, era agent de poliție. Acesta a vîndut pamfletul poliției prusiene. Fapta lui Bangya, care a reușit cîtva timp să inducă în eroare pe Marx, a fost curînd demascată în public de acesta în articolul „Destăinuirile lui Hirsch”, scris în aprilie 1853 și publicat în ziarul american „Belletristisches Journal und New Yorker Criminal-Zeitung”.

Pamfletul nu a apărut în timpul vieții lui Marx și Engels. Exemplarul din manuscris păstrat de Marx și Engels (din care primele

pagini au fost scrise de mîna lui Dronke, iar restul de Engels, cu adăugirile făcute de Marx) a încăput ulterior pe mîna lui E. Bernstein, care nu numai că nu a întreprins nimic pentru publicarea lui, dar, editînd în 1913 corespondența dintre Marx și Engels, a eliminat cu grijă din ea pasajele care se refereau la tratativele duse de Marx cu Bangya în legătură cu pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”. Abia în 1924 Bernstein a predat manuscrisul Arhivei partidului social-democrat german, în care se păstrau operele postume ale lui Marx și Engels. În 1930 lucrarea a fost publicată pentru prima oară în limba rusă de către Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. în „Arhiva K. Marx și F. Engels”. Spre deosebire de ediția precedentă, textul lucrării se publică în ediția de față cu îndreptările redacționale ale lui Marx și Engels, iar pasajele șterse în manuscris au fost lăsate la o parte. — 249

- 120 Klopstock. „Messiada”, cîntul I. — 251
- 121 „Gottfried Kinkel. Wahrheit ohne Dichtung”. Biographisches Skizzenbuch von Adolf Strodtmann. Bd. I-II, Hamburg, Hoffmann und Campe, 1850—1851. — 251
- 122 Este vorba de curentul sentimental din literatura germană, al cărui model tipic a fost romanul lui Miller „Siegwart. O poveste de la mănăstire”, apărut în 1776 și care devenise foarte popular la sfîrșitul secolului al XVIII-lea. — 251
- 123 Goethe. „Faust”, partea I, scena a IV-a („Odaia de studiu a lui Faust”). — 252
- 124 Goethe. „Faust”, partea I, scena a IV-a („Odaia de studiu a lui Faust”). — 252
- 125 *Narcis* — în mitologia greacă, un tînăr nespus de frumos, care era îndrăgostit de propria lui imagine; în sens figurat om care se îndrăgește pe sine. — 255
- 126 *Wagner* — personaj din „Faust” al lui Goethe, învățăcelul lui Faust; tipul pseudosavantului, al scolasticului. — 256
- 127 Este vorba de revistele literare: „Deutscher Musenalmanach”, editată la Leipzig de A. Chamisso și G. Schwab în 1832—1838, și „Der Christoterpe”, editată la Tübingen de A. Knapp în 1823—1853. — 257
- 128 *Mahadeva* — „marele zeu”, supranume al lui Siva, unul dintre principalii zei indieni. Fetele indiene își confecționau chipul lui Siva, pe care îl foloseau ca obiect de adorare. — 257
- 129 „*Heinrich von Ofterdingen*” — roman neterminat al scriitorului german Novalis, una din operele tipice ale romantismului reacționar german. Eroul romanului — Heinrich von Ofterdingen — este un poet care își consacră viața căutării „florii albastre”, simbol al poeziei ideale. — 259
- 130 Goethe. „Xeniile blînde”. — 260

- 131 Este vorba de un episod din povestirea lui Hoffmann „Meister Johannes Wacht“. Eroul acestei povestiri, dulgherul Johannes Wacht, cuprins de mîhnire din cauza morții soției și fiului său, își găsește alinare în creație, făurind proiectul unei construcții originale. — 260
- 132 „*Menschenhass und Reue*“ — titlul unei drame a scriitorului reacționar german A. Kotzebue. — 262
- 133 G. W. F. Hegel. „Phänomenologie des Geistes“ („Fenomenologia spiritului“). Bamberg și Würzburg, 1807. — 262
- 134 Este vorba de eroul romanului autobiografic al scriitorului Jung-Stilling „Heinrich Stilling's Jünglingsjahre“ (1778), model de literatură pietistă bigotă. — 264
- 135 „*Uniunea crîngului*“ („Hainbund“) — cerc de tineri poeți (J. Voss, G. Bürger, L. Hölthy ș.a.), înființat în 1772 pe lângă Universitatea din Göttingen. Inspiratorul ideologic al acestui cerc era Klopstock. Cercul adera la curentul care primise repede denumirea de „Sturm und Drang“ și care exprima nemulțumirea bürgerilor germani față de orînduirea existentă în Germania. Lirica a fost caracteristică pentru reprezentanții curentului din Göttingen; este o lirică în care motivele de protest se împletesc cu proslăvirea sentimentală a modului de viață simplu al bürgerilor germani și a virtuților lor mic-burgheze. — 268
- 136 *Lorelei* — eroina unei legende populare care a inspirat pe mulți poeți germani; simbol al frumuseții nepăsătoare și ucigătoare. Cea mai vie întruchipare artistică a acestei imagini o constituie poezia cu același nume a lui H. Heine. — 268
- 137 Goethe. „Die Wahlverwandschaften“. — 269
- 138 D. F. Strauss. „Viața lui Iisus“. Bd. 1—2, Tübingen, 1835—1836. — 270
- 139 G. Kinkel. „Handwerk, errette Dich! oder Was soll der deutsche Handwerker fordern und thun, um seinen Stand zu bessern?“ Bonn, 1848. — 273
- 140 „*Winkelblechiade*“ (după numele economistului german K. G. Winkelblech, care a susținut teoria reacționară a reînvierii corporațiilor) sînt denumite aici în ironie congresele meseriașilor care s-au ținut în 1848 într-o serie de orașe germane și la care era enunțat programul utopic-reacționar de reînviere a corporațiilor. La 15 iulie 1848 a avut loc la Frankfurt pe Main un congres al meseriașilor din întreaga Germanie în scopul elaborării unui program comun. În urma refuzului patronilor de a permite calfelor să participe la congres în condiții de egalitate cu ei, aceștia au organizat un congres al lor, invitînd să participe la el muncitorii din diferite orașe ale Germaniei de sud. Programul acestui congres a fost alcătuit și el în spiritul doctrinei reacționare a lui Winkelblech, care a participat personal la ambele congrese. — 274
- 141 Cea de-a doua Cameră a parlamentului prusian a fost convocată la 5 februarie 1849, pe baza constituției acordate de Frederic-Wilhelm al IV-lea la 5 decembrie 1848, în urma loviturii de stat contra-

revoluționare din Prusia. Deși alegerile în cea de-a doua Cameră s-au desfășurat pe baza unei legi electorale extrem de ciuntite, în Cameră s-a format o puternică aripă stângă opoziționistă. La 28 aprilie această Cameră a fost dizolvată de guvern. — 276

- 142 Palatinatul nu are granițe maritime. — 277
- 143 La Rastatt a avut loc la 29–30 iunie 1849 ultima bătălie revoluționară dată de armata badeneză împotriva trupelor prusiene. Resturile armatei badeneze, asediate în fortăreața de la Rastatt, au capitulat la 23 iulie. — 278
- 144 Cuvîntarea ținută de Kinkel la 4 aprilie 1849 în fața curții marțiale din Rastatt a fost publicată la 6–7 aprilie 1850 în „Abend-Post“, ziar berlinez de orientare burghezo-democratică. Marx și Engels au criticat cu asprime în „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“ această cuvîntare a lui Kinkel (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 324–326). — 280
- 145 Goethe. „Leiden des jungen Werthers“ („Suferințele tinărului Werther“). — 282
- 146 Este vorba de eliberarea din captivitate a regelui Angliei Richard Inimă de Leu, luat prizonier de ducele austriac Leopold I pe cînd se reîntorcea din cea de-a treia cruciadă (1190–1192). Legenda leagă eliberarea regelui de numele trubadurului francez Blondel, care ar fi fost, după cum spune legenda, poetul de curte al lui Richard Inimă de Leu. — 282
- 147 „Household Words“ — săptămînal literar englez; a fost editat la Londra din 1850 pînă în 1859 de Charles Dickens.
„Illustrated News“ — denumire prescurtată a săptămînalului ilustrat englez „Illustrated London News“; apare din 1842. — 283
- 148 *Palatul de cristal* — clădire construită din metal și sticlă pentru prima expoziție mondială industrială-comercială din 1851 de la Londra. — 284
- 149 „Der Kosmos“ — săptămînal al emigranților democrați mic-burghezi germani din Anglia; a fost editat la Londra în 1851 de Ernst Haug. La această revistă au colaborat Kinkel, Ruge, Ronge, Oppenheim și Tausenau. Au apărut în total șase numere. — 284
- 150 Potrivit constituției, în mai 1852 urmau să aibă loc în Franța alegerile prezidențiale. Cercul democrației mic-burgheze, și în special cercurile de emigranți, sperau că la această dată vor veni la putere partidele democratice. — 284
- 151 Este vorba de campania pentru apărarea constituției imperiului, adoptată la 28 martie 1849 de Adunarea națională de la Frankfurt. Această constituție a fost respinsă de majoritatea guvernelor germane. În mai-iunie au izbucnit revoluții în Baden și Palatinat cu scopul de a sprijini constituția. Totuși Adunarea națională de la Frankfurt nu a dat nici un sprijin răsculaților. Engels a făcut o

caracterizare a campaniei pentru constituția imperiului în lucrările „Campania germană pentru constituția imperiului” (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 115–211) și „Revoluție și contrarevoluție în Germania” (vezi volumul de față, pag. 88–101). — 285.

- 152 Incercările de a crea un birou central al emigrației germane erau îndreptate împotriva Comitetului social-democrat al emigranților, condus în această perioadă de Marx și Engels (vezi adnotarea 118), și aveau ca scop să împiedice înființarea unei organizații de sine stătătoare a proletariatului. — 286
- 153 D. Diderot. „Le neveu de Rameau” („Nepotul lui Rameau”), în „Oeuvres inédites de Diderot”. Paris, 1821. — 287
- 154 „Clubul progresului categoric”, înființat la 5 iunie 1849 la Karlsruhe, cuprindea aripa mai radicală a democraților republicani mic-burghezi (Struve, Tzschirner, Heinzen etc.), nemulțumiți de politica capitulară a guvernului Brentano și de creșterea influenței elementelor de dreapta în cadrul acestui guvern. Clubul a propus lui Brentano să extindă revoluția dincolo de granițele Badenului și Palatinatului și să-și completeze guvernul cu elemente radicale. Primind un răspuns negativ, membrii clubului au încercat la 6 iunie să intimideze guvernul printr-o demonstrație armată. Guvernul însă i-a silit să capituleze, recurgând la ajutorul gărzii civile și al altor unități militare. „Clubul progresului categoric” a fost închis. — 287
- 155 Vezi adnotarea 6. — 287
- 156 Vezi adnotarea 16. — 288.
- 157 Universitățile germane aveau de obicei patru facultăți: facultatea de teologie, facultatea de drept, facultatea de medicină și facultatea de filozofie. — 288
- 158 „*Deutscher Zuschauer*” — săptăminal german de orientare radicală, editat la Mannheim din decembrie 1846 pînă în aprilie 1848 de democratul mic-burghez Struve, iar din iulie pînă în septembrie 1848 la Basel. La Mannheim, săptăminalul, condus de democratul mic-burghez F. Mordes, a continuat să apară din iulie pînă în decembrie sub aceeași denumire, avînd ca subtitlu „*Neue Folge*” și o nouă numerotare. — 288
- 159 Este vorba de cărțile: K. Rotteck. „*Allgemeine Weltgeschichte für alle Stände, von den frühesten Zeiten bis zum Jahre 1831*”. Bd. 1–4, Stuttgart, 1831–1833, și K. Rotteck und K. Welcker. „*Das Staats-Lexikon. Encyclopädie der sämtlichen Staatswissenschaften für alle Stände*”. Bd. 1–12, Altona, 1845–1848. — 288
- 160 G. Struve. „*Grundzüge der Staatswissenschaft*”. Bd. 1–4. Primele două volume din această lucrare au apărut în 1847 la Mannheim, iar vol. 3 și 4 în 1848 la Frankfurt pe Main. — 288

- 161 Este vorba de cartea : G. Struve. „Geschichte der drei Volkserhebungen in Baden“. Berna, 1849. — 288
- 162 Este vorba de „*Republikanisches Regierungs-Blatt*“, organul democrațiilor mic-burghezi ; a fost editat de G. Struve și K. Blind la Lörrach în timpul celei de-a doua revoluții din Baden în septembrie 1848. Ziarul avea lozincă : „Deutsche Republik ! Wohlstand, Bildung, Freiheit für Alle !“. — 289
- 163 Este vorba de cartea lui A. Goegg „*Rückblick auf die Badische Revolution unter Hinweisung auf die gegenwärtige Lage Deutschlands. Von einem Mitgliede der Badischen constituirenden Versammlung*“. Paris, 1850, apărută fără semnătura autorului. — 289
- 164 „*Deutsche Londoner Zeitung*“ — săptăminal al emigranților germani din Londra, a apărut din aprilie 1845 pînă în februarie 1851, la Londra, cu sprijinul material al ducelui Karl de Braunschweig, care renunțase la tron. Această publicație a fost scoasă de democrațul mic-burghez Louis Bamberger. Între 1849 și 1850 săptăminalul a publicat cu predilecție articole ale lui K. Heinzen, G. Struve și ale altor democrați mic-burghezi. În afară de aceasta, în paginile sale au fost reproduse „Manifestul Partidului Comunist“ al lui K. Marx și F. Engels (în martie 1848), primul capitol din lucrarea „Luptele de clasă în Franța“ a lui K. Marx (în aprilie 1850), o parte din „A treia cronică internațională“ a lui K. Marx și F. Engels (în februarie 1851), precum și o serie de declarații semnate de Marx și Engels. — 290
- 165 Este vorba de mișcarea opoziționistă a intelectualilor germani, care s-a desfășurat după eliberarea Germaniei de sub jugul napoleonian. Numeroși membri ai societăților studențești de gimnastică, care fuseseră înființate încă în perioada războiului de eliberare, s-au ridicat după Congresul de la Viena (vezi adnotarea 8) împotriva rînduieilor reacționare din statele germane, organizînd manifestări politice, în cadrul cărora se revendica unificarea Germaniei. Asasinarea în 1819 a lui Kotzebue, agent țarist și adept al Sfintei Alianțe, de către studentul Sand a servit drept pretext pentru represaliile împotriva „demagogilor“, cum au fost numiți participanții la această mișcare opoziționistă în hotărîrile Conferinței din august 1819 de la Karlsbad a miniștrilor statelor germane. — 291
- 166 G. W. F. Hegel. „*Encyclopädie der philosophischen Wissenschaften im Grundrisse*“ („Schiță a enciclopediei științelor filozofice“). Heidelberg, 1817. — 291
- 167 „*Hallische Jahrbücher*“ și „*Deutsche Jahrbücher*“ — titlurile prescurtate ale unei reviste literare și filozofice a tinerilor hegelieni, care a apărut la Leipzig, sub formă de cotidian, din ianuarie 1838 pînă în iunie 1841 sub titlul : „*Hallische Jahrbücher für deutsche Wissenschaft und Kunst*“, și din iulie 1841 pînă în ianuarie 1843 sub titlul „*Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst*“. Pînă în iunie 1841 revista a fost editată de A. Ruge și T. Echtermeyer la Halle, iar începînd din iulie 1841 de A. Ruge la Dresda. În ianuarie 1843 revista „*Deutsche Jahrbücher*“ a fost suspendată

- de guvernul saxon și interzisă printr-un decret al Bundestagului pe teritoriul întregii Germanii. — 291
- 168 „*Berlinische Monatsschrift*” — revistă a iluminiștilor germani; a apărut din 1783 pînă în 1811. Revista și-a schimbat denumirea în câteva rînduri; între 1799 și 1811 la editarea ei a participat F. Nicolai. — 291
- 169 Este vorba de cărțile: G. W. F. Hegel. „Vorlesungen über die Aesthetik” („Prelegeri despre estetică”). Bd. I-III; Werke, Bd. X, Abt. 1-3, Berlin, 1835, 1837-1838 și H. Heine. „Die romantische Schule” („Școala romantică”). Hamburg, 1836. — 292
- 170 G. W. F. Hegel. „Phänomenologie des Geistes” („Fenomenologia spiritului”). Bamberg und Würzburg, 1807. — 294
- 171 Este vorba de poemul satiric al lui H. Heine „Atta Troll”, în care filistinul german este ridiculizat sub înfățișarea ursului savant Atta Troll. — 295
- 172 „*Deutsch-Französische Jahrbücher*” — au apărut la Paris, în limba germană, sub îngrijirea lui K. Marx și A. Ruge. Nu a apărut decît un singur număr, dublu, în februarie 1844. În acest număr au fost publicate lucrările lui K. Marx: „Contribuții la problema evreiască” și „Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere”, precum și scrierile lui F. Engels: „Schiță a unei critici a economiei politice” și „Situția Angliei. «Past and Present» by Thomas Carlyle (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 1, Editura politică, 1957, pag. 382-412, 413-427, 544-571, 572-598). Aceste lucrări marchează trecerea definitivă a lui Marx și Engels la materialism și comunism. Principala cauză a încetării apariției revistei au fost divergențele de ordin principial dintre Marx și radicalul burghez Ruge. — 295
- 173 *Palais-Royal* — palat din Paris care aparținea familiei Orléans. În deceniile al 4-lea și al 5-lea ale secolului al XIX-lea, în incinta palatului au fost amenajate săli de spectacol și localuri de distracție; grădinile și galeriile lui Palais-Royal serveau drept locuri de promenadă. — 295
- 174 Este vorba de *Sosisar* — personaj din romanul frivol al lui Paul de Kock „Amanul lunii”; tip de șmecher și de bețivan. — 296
- 175 Despre „*Amicii luminii*”, vezi adnotarea 16. — 296
- 176 M. Stirner. „Der Einzige und sein Eigentum” („Unicul și proprietatea sa”). Leipzig, 1845. — 296
- 177 Expresie luată din „Manifestul electoral al partidului radical al reformelor din Germania” (aprilie 1848), întocmit de A. Ruge, în care „redactarea rațiunii evenimentelor” era proclamată drept una dintre sarcinile primordiale ale Adunării naționale germane. — 296
- 178 „*Die Reform. Organ der demokratischen Partei*” — ziar german, organ al democraților mic-burghezi; a fost editat de A. Ruge și

- G. B. Oppenheim din aprilie 1848 la Leipzig și Berlin, avînd ca redactor-șef pe E. Meyen; din vara anului 1848 pînă la începutul deceniului al 6-lea a apărut la Berlin. — 297
- 179 „*La Réforme*” — cotidian francez, organ al democraților republicani mic-burghezi și al socialiștilor mic-burghezi; a apărut la Paris din 1843 pînă în 1850. Din octombrie 1847 pînă în ianuarie 1848 Engels a publicat în acest ziar o serie de articole. — 297
- 180 Este vorba de congresul al doilea al democraților, care s-a ținut la Berlin între 26 și 30 octombrie 1848. La congres au participat 260 de delegați ai organizațiilor democratice și muncitorești din diferitele orașe ale Germaniei. Compoziția eterogenă a delegaților a dus însă la certuri și divergențe în problemele cele mai importante. În loc să adopte măsuri eficiente pentru mobilizarea maselor la lupta împotriva contrarevoluției, congresul s-a limitat să elaboreze un șir de rezoluții sterile și contradictorii. Astfel, în Apelul său de apărare a Vienei, adoptat la 29 octombrie, în urma propunerii lui Ruge, congresul a cerut guvernelor germane monarhiste să vină în ajutorul Vienei revoluționare. Marx a criticat foarte aspru acest apel în coloanele „*Noii gazete renane*” (vezi K. Marx și F. Engels, Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 501–504). — 298
- 181 „*Neue Preussische Zeitung*” — cotidian german, care a apărut la Berlin cu începere din iunie 1848, ca organ al camarilei contra-revoluționare de la curte și al iuncherilor prusaci. Ziarul era cunoscut și sub numele de „*Kreuz-Zeitung*”, pentru că pe frontispiciul lui figura o cruce. — 298
- 182 În legătură cu tactica rezistenței pasive, vezi volumul de față, pag. 78–82. — 298
- 183 „*Karlsruher Zeitung*” — cotidian german, care a apărut din 1757, organul oficial al guvernului din Baden, în special al guvernului Breptano în 1849. — 299
- 184 Este vorba de articolele lui Ruge apărute fără semnătură în săptămînalul liberal „*The Leader*”, la 21 și 28 decembrie 1850, sub titlul „*Partidul democrat german*”. — 299
- 185 „*The Morning Advertiser*” — cotidian englez, fondat la Londra în 1794; în deceniul al 6-lea al secolului al XIX-lea — organ al burgheziei radicale. — 299
- 186 *Arnold Winkelried* — războinic elvețian semilegendar, participant la războiul de eliberare de sub jugul austriac; legenda spune că în timpul bătăliei care a avut loc la 9 iunie 1386 la Sempach (cantonul Lucerna) între elvețieni și armatele ducelui Austriei, Leopold al III-lea, Winkelried, jertfindu-și viața, a făcut ca bătălia să fie cîștigată de elvețieni. — 300
- 187 Marx și Engels îl numeau pe Heinzen Rodomonte, după numele unui erou din poemul lui Ariosto „*Orlando furioso*” — Rodomonte, cunoscut prin palavrele și lăudăroșeniile sale. — 301
- 188 Este vorba de romanul moralizator și sentimental „*Călătoria Sofiei de la Memel pînă în Saxonia*” al scriitorului german J. T. Hermes,

care a cunoscut o largă răspîndire în Germania la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. — 302

- 189 *Ahriman* — denumirea grecească a lui Anhra-Mainiu, zeu antic persan, care personifica principiul răului în lume. Anhra-Mainiu se afla într-o veșnică și neîmpăcată dușmănie cu Ahura-Mazda (în grecește Ormuz), care personifica principiul binelui. — 303
- 190 Din poveștile fraților Grimm „Așterne-te masă, măgarul de aur și ciomagul din traistă”. La porunca stăpînului său, ciomagul ieșea din traistă și bătea pe dușmanii acestuia. — 303
- 191 *Billingsgate* — piața de pește din Londra renumită prin înjurăturile grosolane pe care le foloseau negustorii de acolo. — 303
- 192 Este vorba de comedia lui Heinzen „Doktor Nebel, oder: Gelehrsamkeit und Leben”. Köln, 1841. — 304
- 193 Este vorba de cărțile: K. Heinzen. „Die Preussische Bureaukratie” („Birocrația prusiană”). Darmstadt, 1845 și J. Venedey. „Preussen und Preussenthum” („Prusia și prusacismul”). Mannheim, 1839. — 304
- 194 Procedura judiciară franceză a fost introdusă în 1811 în regiunile din Germania cotoprite de francezi. În regiunea renană ea s-a menținut și după alipirea acestei regiuni la Prusia în 1815; ea a fost înlocuită treptat cu procedura judiciară prusiană. — 304
- 195 Este vorba de cartea: K. Heinzen. „Ein Steckbrief” („Un mandat de arestare”). Schaerbeek, 1845. — 304
- 196 „*Schnellpost*” — denumirea prescurtată a bisăptămînalului „Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und soziales Leben Deutschlands”, organul emigranților democrați mic-burghezi germani din S.U.A.; a apărut la New York între 1843 și 1851. În 1848 și 1851 K. Heinzen a fost redactorul gazetei, iar în 1851 a făcut parte din redacție și A. Ruge. Ziarul avea și un supliment, „Wochenblatt der Deutschen Schnellpost”. — 305
- 197 „*Mannheimer Abendzeitung*” — cotidian german de orientare radicală, fondat în 1842 de K. Grün, devenit curînd după aceea unul dintre reprezentanții „adevăraturii socialism” (vezi adnotarea 15). Ziarul și-a încetat apariția la sfîrșitul anului 1848. — 305
- 198 Este vorba de ediția din 1848 a broșurii: K. Heinzen. „Frankreichs «Brüderlicher Bund mit Deutschland»” („«Alianța frățească» a Franței cu Germania”). Rheinfelden. — 305
- 199 *Alcina* — personaj din poemul lui Ariosto „Orlando furioso”; vrăjitoare făcătoare de rele. — 307
- 200 *Quakerii* — (denumirea oficială — „Asociația prietenilor”) — sectă creștină protestantă întemeiată în Anglia în timpul revoluției burgheze din secolul al XVII-lea și care s-a bucurat de o largă răspîndire și în America de Nord. Quakerii nu recunoșteau biserica

- oficială cu ritualul ei și propovăduiau idei pacifiste. Quakerii neobișnuiți (spre deosebire de membrii ortodocși ai sectei — quakerii „abstinenți”) se numeau adepții curentului apărut în deceniul al 3-lea al secolului al XIX-lea, care preconiza reînnoirea dogmelor quakerismului. — 307
- 201 *Comitetul central european* (denumirea completă — Comitetul central al democrației europene) a fost creat în iulie 1850 la Londra, din inițiativa lui Mazzini. Comitetul era o organizație care grupa emigranți burghezi și mic-burghezi din diferite țări. Organizația nu a ființat multă vreme, deoarece atât componența cât și pozițiile ei ideologice erau extrem de neomogene. Comitetul central al democrației europene s-a destrămat de fapt încă din martie 1852 din cauza relațiilor încordate dintre emigranții democrați italieni și cei francezi. — 308
- 202 „*Proscrit*” — titlul prescurtat al publicației „*Le Proscrit, journal de la république universelle*”, organ lunar al Comitetului central al democrației europene; a apărut la Paris în 1850. Au apărut două numere. Din redacție făceau parte: Ledru-Rollin, Mazzini, Haug, E. Arago, Darasz, Delescluze, Worzel. De la sfârșitul lunii octombrie 1850 publicația a fost reorganizată, transformându-se în săptămînalul „*La Voix du Proscrit*”, care a apărut la Saint-Amand (Franța) pînă în septembrie 1851. — 308
- 203 „*Bremer Tages-Chronik*” — cotidian democratic german, care a apărut din 1849 pînă în 1851; din martie 1850 a avut ca redactor-șef pe R. Dulon. — 308
- 204 „*Paris vaut bien une messe*” („Parisul merită o liturghie”) — cuvinte rostite de Henric al IV-lea în 1593, în legătură cu promisiunea parizienilor de a-l recunoaște drept rege dacă va trece de la protestantism la catolicism. — 309
- 205 *Marea bătălie de la Bronnzell* este denumită aici în ironie o mică ciocnire între avangarda prusiană și cea austriacă, care a avut loc la 8 noiembrie 1850, în timpul revoluției din Kurhessen; Prusia și Austria, care se luptau pentru dobîndirea hegemoniei în Germania, își contestau una alteia dreptul de a interveni în treburile interne din Kurhessen, în scopul înabușirii revoluției. Prusia a fost nevoită să cedeze în acest conflict cu Austria, deoarece aceasta primise sprijinul diplomatic al Rusiei. — 310
- 206 „*Jobs*” — eroul poemului satiric „*Jobsiada*” al lui K. A. Kortum, care a devenit popular la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. — 310
- 207 Cuvintele și expresiile pe care le ironizează Marx și Engels sînt parafrazate după apelul „*Către germani*” al Comitetului central al democrației europene, publicat în noiembrie 1850 în săptămînalul „*Voix du Proscrit*”. — 310
- 208 Este vorba de Congresul internațional din august 1850 de la Frankfurt pe Main, convocat de pacifiștii burghezi. La acest congres au jucat un rol de seamă filantropul burghez american Burritt Elihu,

Cobden, liderul liber-schimbistilor englezi ; Girardin, publicist și om politic burghez francez ; liberalul german Jaup, fost șef al guvernului liberal din Hessen-Darmstadt ; la congres au luat parte de asemenea reprezentanți ai sectei religioase a quakerilor, precum și un șef de trib indian. Cuvântările rostite la congres au avut un caracter fățarnic și bigot. — 310

- 209 Este vorba de cartea : H. Harring. „Historisches Fragment über die Entstehung der Arbeiter-Vereine und ihren Verfall in communistische Speculationen“ („Fragment istoric despre apariția asociațiilor muncitorești și despre decăderea lor în speculații comuniste“). Londra, 1852. — 313
- 210 *Festivitatea de la Hambach* — manifestație politică care a avut loc la 27 mai 1832 lângă castelul Hambach din Palatinatul bavarez, manifestație organizată de reprezentanții burgheziei liberale și radicale germane. Participanții la festivitate au chemat la unirea tuturor germanilor împotriva cîrmuitorilor din Germania în numele luptei pentru libertățile burgheze și transformări constituționale. — 313
- 211 Este vorba de „*Deutschland*“ — organ democratic, care a apărut la Strassburg din decembrie 1831 pînă în martie 1832, editat de Harro Harring, precum și de următoarele cărți ale acestui autor : „*Die Völker. Ein dramatisches Gedicht. Ehre. Freiheit. Vaterland*“. Strassburg, 1832 ; „*Blutropfen. Deutsche Gedichte*“. Strassburg, 1832 ; „*Die Monarchie, oder die Gesichte von König Saul*“. Strassburg, 1832 ; „*Männer-Stimmen, zu Deutschland's Einheit. Deutsche Gedichte*“. Strassburg, 1832. — 313
- 212 *Banda infernală* (Schwefelbande) — inițial denumirea unei asociații studențești de la Universitatea din Iena din deceniul al 8-lea al secolului al XVIII-lea, care avea o proastă reputație din cauza scandalurilor provocate de membrii ei ; mai târziu epitetul „bandă infernală“ a devenit nume comun. — 315
- 213 Este vorba de campania emigranților revoluționari organizată de burghezul democrat Mazzini în 1834. Un detașament de insurgenți, format din emigranți de diferite naționalități, sub comanda lui Ramorino, a întreprins o incursiune în Savoia, prin Elveția, dar a fost zdrobit de trupele piemonteze. — 315
- 214 „*Tinăra Europă*“ — uniune internațională a organizațiilor revoluționare ale emigranților politici, creată în 1834 în Elveția, din inițiativa lui Mazzini și care a ființat pînă în 1836. „*Tinăra Europă*“ era formată din diferite organizații naționale : „*Tinăra Italie*“, „*Tinăra Polonie*“, „*Tinăra Germanie*“ ș.a. Uniunea își propunea instaurarea orînduirii republicane în statele europene. — 315
- 215 În iunie 1844, frații Bandiera, membri ai unei organizații complotiste secrete, au debarcat, în fruntea unui mic detașament de patrioți italieni, pe coasta Calabriei. Scopul insurgenților era să dezlănțuiască în Italia o revoluție împotriva Bourbonilor napolitani și a suzeranității austriece. În urma trădării comise de unul dintre

- membrii detașamentului, autoritățile au pus mâna pe participanții la expediție, iar frații Bandiera au fost împușcați. — 317
- 216 Este vorba de partizanii dinastiei germane Augustenburg, care contestau regilor Danemarckii dreptul de domnie în Schleswig-Holstein. — 317
- 217 Este vorba de conferința dintre Rusia, Austria și Prusia convocată în 1850 la Varșovia, din inițiativa Rusiei, cu scopul de a exercita presiuni asupra Prusiei pentru a o determina să renunțe la planurile de unificare a Germaniei sub egida ei. — 321
- 218 „*La Patrie*” — cotidian francez, fondat în 1841; în 1850 exprima interesele monarhiștilor uniți, grupați în așa-zisul partid al ordinii, fiind organul blocului lor electoral; ulterior a devenit ziar bonapartist. — 321
- 219 „*L'Indépendance belge*” — cotidian burghez fondat la Bruxelles în 1831; organ al liberalilor. — 321
- 220 Din cuvîntarea rostită de Hansemann la 8 iunie 1847 la ședința Dietei unite din Berlin. — 321
- 221 Este vorba de constituirea, după revoluția din februarie 1848 din Franța, a unei comisii guvernamentale pentru problema muncitorească, care se întrunea în palatul Luxemburg de la Paris. Această așa-zisă comisie de la Luxemburg a fost înființată de burghezie cu scopul de a distra masele muncitoare de la acțiuni revoluționare; ea nu dispunea nici de mijloace financiare și nici de vreo putere oarecare. Activitatea practică a comisiei, la conducerea căreia se afla Louis Blanc, se reducea la mediații între muncitori și patroni. După acțiunea maselor muncitoare din 15 mai 1848 (vezi adnotarea 30) guvernul a lichidat comisia. — 322
- 222 Toastul lui Blanqui, pe care organizatorii mitingului de la 24 februarie 1851 (așa-zisul „banchet al celor egali”) au încercat să-l ascundă opiniei publice, a fost publicat într-o serie de ziare franceze. Marx și Engels au tradus acest toast în limba germană și engleză, scriind și o prefață (vezi *K. Marx și F. Engels, Opere*, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 584–586). Traducerea germană a fost tipărită într-un tiraj mare și difuzată în Germania și în Anglia. — 322
- 223 Marx și Engels dau lui Kinkel numele prorocului biblic Ieremia. „Plîngerile lui Ieremia” la dărîmarea Ierusalimului au intrat în literatură ca model de vaiete și jelanii amare (de aici și expresia ieremiade). — 324
- 224 „*The Morning Chronicle*” — cotidian burghez englez, care a apărut la Londra din 1770 pînă în 1862; organ al whigilor, la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut organ al partizanilor lui Peel, apoi organ al conservatorilor. — 325
- 225 Este vorba de lovitura de stat de la 2 decembrie 1851 a lui Ludovic Bonaparte în Franța. — 325

- 226 *Apocalipsul* — una dintre scrierile apărute în epoca creștinismului primitiv și cuprinsă în Noul testament. Paternitatea acestei cărți este atribuită apostolului Ioan. Prorociile mistice despre „sfârșitul lumii” și „a doua venire a lui Hristos” cuprinse în Apocalips au fost adeseori folosite de mișcările populare eretice din evul mediu. Mai târziu Apocalipsul a fost folosit de popi pentru înspăimântarea maselor populare. — 326
- 227 Vezi adnotarea 93. — 326
- 228 Vezi adnotarea 33. — 327
- 229 „*New Yorker Staatszeitung*” — cotidian democratic german, fondat în 1834; ulterior unul dintre organele partidului democrat din S.U.A. — 330
- 230 Marx și Engels dau lui Schärttner numele de *Silenus* — care în mitologia greacă era însoțitorul lui Dionisos, zeul vinului și al podgoriilor. — 333
- 231 Goethe. „Anmerkungen über Personen und Gegenstände, deren in dem Dialog: „Rameau's Neffe“ erwähnt wird“. — 334
- 232 *Pistol* — personaj dintr-o serie de piese ale lui Shakespeare („Nevestele vesele din Windsor”, „Henric al IV-lea”, „Henric al V-lea”; tipul fanfaronului și al mincinosului. — 335
- 233 Vezi adnotarea 90. — 337
- 234 *Preparlamentul* — adunarea oamenilor politici din statele germane, care s-a întrunit la Frankfurt pe Main între 31 martie și 4 aprilie 1848. Majoritatea covârșitoare a delegaților preparlamentului aparținea curentului monarhist-constituțional. Preparlamentul a adoptat o hotărâre cu privire la convocarea unei adunări naționale pe întreaga Germanie și a elaborat un proiect al „Drepturilor și revendicărilor fundamentale ale poporului german”, document care proclama în vorbe unele libertăți burgheze, în fapt însă lăsa neatins bazele regimului absolutist semifeudal existent în Germania. — 338
- 235 Marx și Engels dădeau lui Heinzen numele de *Ianus* — zeu antic roman, care era reprezentat ca având două fețe; în sens figurat Ianus înseamnă om cu două fețe. „Ianus” era și titlul ziarului editat de Heinzen între 1851 și 1852 în S.U.A., în care l-a atacat pe Marx. — 338
- 236 *Sfântul Gral* — conform unei legende medievale, o cupă prețioasă, înzestrată cu o putere miraculoasă. — 341
- 237 Aluzie la poemul comic al unui autor necunoscut din Grecia antică „Războiul dintre broaște și șoareci” („Batrahomiomahia”), o parodie a epopeii lui Homer. — 341
- 238 Este vorba de ideile expuse de Willisen în cartea: „Theorie des grossen Krieges angewendet auf den russisch-polnischen Feldzug von 1831”. În zwei Theilen („Teoria războiului de mari proporții, cu aplicații la campania ruso-poloneză din 1831”. În două părți) Berlin,

1840. În construcțiile sale teoretice, Willisen nu pornea de la materialul faptic furnizat de istoria artei militare, ci de la o serie de principii filozofice abstracte. — 343
- 239 Este vorba de detașamentul format de Willich din emigranți germani — muncitori și meseriași —, la Besançon (Franța) în noiembrie 1848. Membrii detașamentului primeau subsidii din partea guvernului francez; la începutul anului 1849 aceste subsidii au fost sistate. Detașamentul s-a încadrat ulterior în așa-zisul corp al lui Willich, care a participat la revoluția din mai 1849 din Baden-Palatinat. — 344
- 240 Este vorba de cîntul 34 din poemul lui Ariosto „Orlando furioso”. Poemul lui Ariosto a fost scris ca o continuare a poemului lui Bojardo „Orlando innamorato”. — 345
- 241 Expresie aparținînd lui Cato cel Bătrîn, citată de Cicero în cartea „De divinatione”; haruspicii erau în Roma antică preoți care prevesteau viitorul citind în măruntaiele animalelor de jertfă. — 348
- 242 Este vorba de „Bătălia hunilor” — tablou vestit al pictorului german Kaulbach. Tabloul reprezintă bătălia dintre spiritele luptătorilor căzuți, bătălie care se desfășoară în văzduh, deasupra cîmpului de luptă. — 352
- 243 *Parsifal* — eroul unei serii de poeme medievale; cavaler care a pornit în căutarea sfîntului Gral (vezi adnotarea 236); săvîrșind o serie de isprăvi, Parsifal devine păzitorul sfîntului Gral. — 357
- 244 Cu articolul „*Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii*” începe de fapt colaborarea lui Marx la ziarul „New York Daily Tribune” (vezi adnotarea 2). Pînă atunci el trimisese ziarului numai articolele din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, scrise de Engels. Inițial articolul a fost scris de Marx în limba germană pentru a fi inclus în articolul „Cartiștii” și a fost trimis la 2 august 1852 la Manchester lui Engels pentru a-l traduce în limba engleză. Pînă la sfîrșitul lunii ianuarie 1853, Engels traducea, de regulă, articolele lui Marx; după aceea, acesta a stăpînit atît de bine limba literară engleză, încît a început să-și scrie singur corespondențele în engleză. Traducînd, Engels împărțea uneori un articol mare în două părți, pe care Marx le expedia apoi unui ziar ca articole de sine stătătoare. Astfel, în cazul de față, Engels a împărțit articolul trimis de Marx în două părți: „*Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii*” și „*Cartiștii*”.
- În octombrie 1852 articolele menționate, precum și articolele „*Corupția în alegeri*” și „*Rezultatele alegerilor*” au fost republicate într-o serie de numere din gazeta „*The People's Paper*” sub titlul: „*Alegerile generale din Marea Britanie*”. Într-o variantă a articolului „*Cartiștii*”, publicat în „*People's Paper*”, au fost omise unele materiale luate de Marx chiar din ziarul respectiv.
- „*The People's Paper*” — săptămînal cartist, fondat în mai 1852 la Londra de către E. Jones, unul dintre conducătorii aripii de stînga a cartiștilor, prieten al lui Marx și Engels. Din octombrie 1852 pînă în mai 1856, Marx și Engels au colaborat la acest săptămînal, ajutînd

- totodată și la redactarea lui. În afară de reproducerea celor mai importante articole ale lui Marx apărute în „New York Daily Tribune”, ziarul a publicat și o serie de articole scrise special pentru el de Marx și Engels. În această perioadă, „People's Paper” a apărut în mod consecvent interesele clasei muncitoare și a propagat ideile socialismului. Aproximativ la Jones de radicalii burgezi a dus la încetarea colaborării lui Marx și Engels la „People's Paper” și ruperea temporară a legăturilor lor cu Jones. În iunie 1858 ziarul a trecut în mâinile unor afaceriști burgezi. — 359
- 245 *Scoala manchesteriană* — curent economic, care exprima interesele burgeziei industriale. Adepții acestui curent, liber-schimbistii, militau pentru libertatea comerțului și pentru neamestecul statului în viața economică. Centrul de agitație al liber-schimbistilor era la Manchester, unde în fruntea acestei mișcări se aflau doi fabricanți de textile, Cobden și Bright, care în 1838 au organizat Liga împotriva legilor cerealelor. În deceniile al 5-lea și al 6-lea, liber-schimbistii au format o grupare politică aparte, care a constituit mai târziu aripa de stînga a partidului liberal. — 359
- 246 *High Church* — curent în sînul bisericii anglicane, care avea adepți mai ales în rîndurile aristocrației; păstra vechile ritualuri fastuoase, subliniind astfel continuitatea ei cu catolicismul. Spre deosebire de High Church, al doilea curent din biserica anglicană — Low Church —, care era răspîndit mai ales în rîndurile burgeziei și ale clerului inferior, pune accentul pe propovăduirea moralei creștine burgeze. — 359
- 247 Bilul cu privire la abrogarea legilor cerealelor a fost adoptat în iunie 1846. Așa-numitele legi ale cerealelor, prin care se urmărea îngrădirea sau interzicerea importului de cereale din străinătate, au fost introduse în Anglia în interesul marilor proprietari funciari — landlorzii. Adoptarea bilului din 1846 a însemnat victoria burgeziei industriale, care lupta împotriva legilor cerealelor sub lozincă libertății comerțului. — 359
- 248 *Whigii* — denumirea unui partid din S.U.A. care reprezenta mai ales interesele burgeziei industriale și financiare și la care aderase și o parte din plantatori. Partidul whigilor a existat din 1834 pînă în 1852, cînd ascuțirea luptei în legătură cu problema sclaviei a dus la o sciziune și la o regroupare a partidelor politice din S.U.A. Majoritatea whigilor au constituit în 1854, împreună cu o parte din partidul democrat și cu partidul fermierilor (Free Soil Party) partidul republican, care s-a ridicat împotriva sclaviei. Cealaltă parte a whigilor a aderat la partidul democrat, care apăra interesele plantatorilor proprietari de sclavi. — 361
- 249 G. W. Cooke. „The History of Party; from the Rise of the Whig and Tory Factions, in the Reign of Charles II, to the Passing of the Reform Bill” („Istoria partidelor de la apariția fracțiunii whigilor și torylor, sub domnia lui Carol al II-lea, pînă la adoptarea legii cu privire la reforma electorală”). Vol. 1—3, Londra, 1836—1837. — 361
- 250 Aluzie la porecla ironică „John limită extremă”, dată de către radicalii liderului partidului whig John Russell, după discursul său din

- 1837, în care a caracterizat reforma parlamentară din 1832 ca limita extremă a dezvoltării constituționale a Angliei. — 362
- 251 Denumirea de „revoluție glorioasă” a fost dată în istoriografia engleză burgheză loviturii de stat din 1688, după care în Anglia s-a consolidat monarhia constituțională, bazată pe un compromis între aristocrația funciară și burghezia financiară. — 362
- 252 Este vorba de reforma electorală, votată de parlamentul englez în 1831 și sancționată definitiv de Camera lorzilor în iunie 1832. Reforma era îndreptată împotriva monopolului politic al aristocrației funciare și financiare și a dat acces în parlament reprezentanților burgheziei industriale. Proletariatul și mica burghezie, care au constituit principala forță în lupta pentru reformă, au fost înșelate de burghezia liberală și nu au câpătat drept de vot. — 362
- 253 *Curtea de justiție a lordului-cancelar*, sau tribunalul legitim, — unul dintre tribunalele superioare din Anglia, iar după reforma judiciară din 1873 o secție a curții supreme. De competența acestei curți, condusă de lordul cancelar, erau procesele privitoare la moșteniri, obligații contractuale, societăți pe acțiuni etc. Competența acestei curți se împlenea adeseori cu competența altor curți superioare; în opoziție cu dreptul cutumiar englez adoptat de alte tribunale, procedura judiciară a curții de justiție a lordului cancelar era aplicată pe baza așa-zisului „drept legitim”. — 366
- 254 *Freeholderi* — una dintre categoriile de mici proprietari de pământ din Anglia care se trag din „deținătorii liberi” din evul mediu. — 368
- 255 Este vorba de proiectul de lege cu privire la reforma electorală, în legătură cu care Russell a făcut o declarație preliminară în februarie 1852; totuși proiectul de lege nu a fost supus dezbaterii parlamentului. El a fost analizat de Engels în articolele despre Anglia (vezi volumul de față, pag. 227—231). — 370
- 256 Este vorba de alocațiile acordate de parlamentul englez în 1846 pentru construirea unei noi clădiri a colegiului catolic din Maynooth (Irlanda) și de alocațiile pentru întreținerea lui. Aceste măsuri urmăreau să atragă de partea claselor dominante din Anglia clerul catolic irlandez și să slăbească în felul acesta mișcarea de eliberare națională din Irlanda.
- Dissenteri* — reprezentanții sectelor și curentelor religioase care se abăteau într-o măsură sau alta de la dogmele bisericii anglicane oficiale. — 373
- 257 *39 de articole* — simbolul credinței bisericii anglicane, adoptat de parlamentul englez în 1571. — 375
- 258 Vezi adnotarea 244. — 376
- 259 Este vorba de pogromul împotriva irlandezilor, care a avut loc la 29—30 iunie 1852 în orașul Stockport (districtul Cheshire, Anglia), pornit de o mulțime fanatică de protestanți englezi, cu îngăduința autorităților locale și a poliției. Casele catolicilor irlandezi, care formau aproape o treime din populația orașului, au fost devastate, în rîndurile irlandezilor au fost morți și zeci de răniți; în același

- timp poliția a arestat mai bine de o sută de irlandezi nevinovați, sub pretextul că ar fi luat parte la tulburări. Evenimentele din Stockport au dus la o nouă ascuțire a vrăjbei naționale între englezi și irlandezi. — 377
- 260 După mitologia greacă cureții păzeau pe insula Creta pe pruncul Zeus (zeul suprem al cerului; în mitologia Romei antice îi corespunde Jupiter), ascuns acolo de mama lui, zeița Rhea, pentru a-l feri de tatăl lui, titanul Cronos, care-și devoră copiii de teamă că urmașii îi vor lua puterea. Cureții înăbușeau țipetele noului născut Zeus lovind cu săbiile în scuturi. — 379
- 261 Potrivit procedurii adoptate de parlamentul englez, în cazul debaterii unor probleme foarte importante, Camera comunelor întrunită în ședință plenară se declară comitet al întregului parlament (Committee of the whole House); în asemenea ședințe îndatoririle de președinte (Chairman of the Committees) sînt îndeplinite de una dintre persoanele trecute pe lista de președinți, desemnată în mod special de președintele Camerei comunelor pentru a conduce ședința respectivă. — 384
- 262 *Legile cu privire la navigație* se numeau legile protecționiste, adoptate de parlamentul englez în cursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XVII-lea, începînd din 1651, prin care se urmărea sprijinirea navigației engleze; aceste legi au fost abrogate în 1849. — 384
- 263 *Centralizarea* — organul executiv conducător al Asociației democratice poloneze, creat în 1836. Asociația democratică a apărut în Franța în 1832 ca organizație a aripii de stînga, șleahitică-burgheză, a emigrației poloneze. Programul Asociației prevedea desființarea serviciilor feudale și a inegalității stărilor sociale, să se cedeze țărânilor loturi de pămînt fără răscumpărare, precum și o serie de alte măsuri progresiste. Asociația democratică a participat activ la pregătirea insurecției de la Cracovia din 1846, pornită în scopul eliberării naționale a Poloniei. Din vara anului 1849, după interzicerea Asociației democratice poloneze în Franța, sediul Centralizării a fost mutat la Londra, totuși majoritatea membrilor Asociației a continuat să rămînă în Franța. Deceniul al 6-lea a fost o perioadă de divergențe ideologice în sinul Asociației democratice. În 1862, o dată cu înființarea în Polonia a unui Comitet național central pentru pregătirea insurecției, Asociația democratică a hotărît să se dizolve. — 389
- 264 *Legea pentru asistența săracilor*, adoptată în 1834, admitea o singură formă de ajutorare a săracilor: cazarea lor în case de muncă cu regim de muncă obligatorie ca în închisori; aceste case erau denumite de popor „bastilii pentru săraci“. — 392
- 265 Marx citează din ziarul „Times“ din 22 septembrie 1852. — 395
- 266 Este vorba de cărțile lui T. Tooke: „A History of Prices, and of the State of the Circulation, from 1793 to 1837“ („Istoria prețurilor și a situației circulației din 1793 pînă în 1837“). Vol. I—II, Londra, 1838, „A History of Prices, and of the State of the Circulation, in 1838 and 1839“ („Istoria prețurilor și a situației circulației în 1838

- și 1839"). Londra, 1840, și „A History of Prices, and of the State of the Circulation, from 1839 to 1847 inclusive“ („Istoria prețurilor și a situației circulației din 1839 până în 1847 inclusiv“). Londra, 1848. — 397
- 267 „*Lloyd's Weekly London Newspaper*“ — săptămînal englez de orientare liberală, a apărut sub titlul de mai sus din 1843 pînă în 1918. — 398
- 268 „*The Hull Advertiser*“ — publicație engleză, organ al radicalilor burgezi ; a apărut din 1799 pînă în 1867. — 399
- 269 Vezi adnotarea 104. — 400
- 270 *Tribunalul regal* — unul dintre tribunalele superioare din Anglia ; după reforma din 1873 a devenit o secție a Tribunalului suprem. Tribunalul regal judeca procesele penale și civile și avea dreptul să revizuiască hotărîrile a o serie de tribunale inferioare. — 400
- 271 Este vorba de *tribunalul pentru procese civile* — unul dintre tribunalele superioare din Anglia, în care procedura juridică urma dreptul cutumiar englez (după reforma din 1873 el a devenit o secție a Tribunalului suprem). Tribunalul pentru procese civile avea în competența sa, pe lîngă alte probleme, și examinarea apelurilor la hotărîrile revizorilor-juriști în legătură cu listele de alegători. Potrivit dreptului cutumiar englez, numai problemele de drept, adică problemele care se refereau la încălcarea normelor de drept și de procedură, puteau fi supuse spre examinare Curții de apel ; potrivit dreptului cutumiar, problemele de fapt, adică problemele care se refereau la împrejurările concrete ale obiectului procesului, erau de competența Curții cu juri. — 401
- 272 „*The Morning Herald*“ — cotidian englez de orientare conservatoare, a apărut la Londra din 1780 pînă în 1869. — 407
- 273 „*The Guardian*“ — săptămînal englez, organ al bisericii anglicane ; fondat la Londra în 1846. — 407
- 274 *Cinci porturi* (Cinque ports) — asociație a orașelor maritime din Anglia de sud-vest, înființată în evul mediu ; denumirea asociației provine de la numărul porturilor care au intrat inițial în ea. Asociației i s-au acordat privilegiile în domeniul comerțului maritim și al pescuitului, în același timp ea era însă obligată să pună la dispoziția regelui vase de război și echipament. Funcția de guvernator al celor cinci porturi, care în evul mediu avea largi împuterniciri administrative și juridice, s-a transformat o dată cu întemeierea flotei permanente într-o sinecură dintre cele mai de seamă ale monarhiei engleze. — 408
- 275 „*The Morning Post*“ — cotidian englez conservator ; a apărut la Londra din 1772 pînă în 1937. — 408
- 276 „*The Globe*“ — denumire prescurtată a cotidianului englez „*The Globe and Traveller*“, care a apărut la Londra cu începere din 1803 ;

organ al whigilor, iar în perioadele când erau la guvern — oficiosul guvernului; începînd din 1866, organ al conservatorilor. — 409

277 *Nestor* — după mitologia greacă, cel mai bătrîn și mai înțelept dintre eroii greci care au luat parte la războiul troian; în tradiția literară a intrat ca tipul bătrînului înțelept datorită experienței cîștigate de-a lungul vieții. — 410

278, Titlul a fost dat de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. — 411

279 Vezi adnotarea 107. — 412

280 Este vorba de Comitetul executiv al Asociației cartiste naționale, întemeiată în iulie 1840. Această Asociație a fost primul partid de masă al muncitorilor în istoria mișcării muncitorești, care în anii de avînt al cartismului a numărat aproximativ 40.000 de membri. În activitatea asociației s-a făcut simțită lipsa unității ideologice și tactice în rîndurile membrilor ei și ideologia mic-burgheză a majorității liderilor cartiști. După înfringerea cartismului în 1848, Asociația a intrat în declin, iar în deceniul al 6-lea ea și-a încetat activitatea. — 414

281 Vezi adnotarea 85. — 419

282 Vezi adnotarea 117. — 419

283 Articolul „*Recentul proces de la Colonia*” a fost scris de Engels, la rugămintea lui Marx, pentru „*New York Daily Tribune*”. Ulterior el a fost inclus în seria de articole „*Revoluție și contrarevoluție în Germania*”, pregătită pentru tipar de către Eleanor Marx-Aveling și publicată în volum separat în 1896, în locul ultimului articol din această serie, care a fost promis de Engels, dar n-a apărut în ziar. — 422

284 Este vorba de *Liga comuniștilor* — prima organizație comunistă internațională a proletariatului. Întemeierea ei a fost precedată de o intensă activitate desfășurată de Marx și Engels în vederea asigurării coeziunii ideologice și organizatorice a socialiștilor și muncitorilor înaintați din diferite țări. În acest scop, la începutul anului 1846, ei au organizat, la Bruxelles, Comitetul comunist de corespondență. Marx și Engels au apărut ideile comunismului științific, ducînd o luptă dîrză împotriva comunismului egalitarist-vulgar al lui Weitling, împotriva „adevăraturii socialism” și utopiilor mic-burgheze ale lui Proudhon, care-și exercitau influența lor îndeosebi asupra membrilor Ligii celor drepti, o organizație conspirativă a muncitorilor și meseriașilor care își avea comunitățile ei în Germania, Franța, Elveția și Anglia. Conducerea de la Londra a Ligii celor drepti, convingîndu-se de justetea concepțiilor lui Marx și Engels, le-a propus, la sfîrșitul lunii ianuarie 1847, să intre în Ligă, să participe la reorganizarea ei și să elaboreze un program al Ligii bazat pe principiile proclamate de ei. Marx și Engels au acceptat această propunere.

La începutul lunii iunie 1847 a avut loc, la Londra, congresul Ligii celor drepti, care a intrat în istorie ca primul Congres al Ligii comunistilor. La lucrările lui au luat parte Engels și W. Wolff. La acest congres organizația a căpătat numele de Liga comunistilor, iar lozincă, destul de imprecisă, de pînă atunci — „Toți oamenii sînt frați!” — a fost înlocuită cu lozincă internaționalistă de luptă a partidului proletar — „Proletari din toate țările, uniți-vă!” Congresul a examinat totodată și „Statutele Ligii comunistilor”, la a căror elaborare a participat îndeaproape și Engels. În noile statute au fost precizate țelurile finale ale mișcării comuniste și înlăturate punctele care imprimau organizării ei un caracter conspirativ. La baza organizării Ligii au fost puse principii democratice. Statutele ei au fost definitiv adoptate la cel de-al doilea Congres al Ligii comunistilor (vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 576—582). La lucrările acestui congres, care a avut loc la Londra între 29 noiembrie și 8 decembrie 1847, au participat și Marx și Engels. În cursul dezbaterilor, care au durat mai multe zile, ei au apărut principiile comunismului științific, pe care congresul le-a adoptat în unanimitate. Din însărcinarea congresului, ei au scris documentul-program „Manifestul Partidului Comunist” (vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 461—500), care a fost publicat în februarie 1848.

La sfîrșitul lunii februarie 1848, după ce a izbucnit revoluția în Franța, Organul Central de la Londra al Ligii a trecut conducerea Ligii asupra Comitetului de circumscripție de la Bruxelles, în frunte cu Marx. După expulzarea lui Marx din Bruxelles, sediul noului Organ Central se stabilește la Paris, unde se mută Marx. Engels este și el ales în Organul Central. În jumătatea a doua a lunii martie și începutul lunii aprilie 1848, Organul Central organizează întoarcerea în patrie a cîtorva sute de muncitori germani, în cea mai mare parte membri ai Ligii comunistilor, cu scopul de a participa la revoluția germană care începuse. „Revendicările partidului comunist din Germania”, formulate de Marx și Engels la sfîrșitul lunii martie, au constituit platforma politică a Ligii comunistilor în această revoluție (vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 3—5).

După sosirea lor în Germania, la începutul lunii aprilie 1848, Marx, Engels și adepții lor s-au convins că, datorită stării de înapoiere a Germaniei, datorită izolării și nivelului de conștiință politică nu îndeajuns de ridicat al muncitorilor germani, 200—300 de membri ai Ligii comunistilor, împrăstiați în întreaga țară, nu vor putea să exercite o influență destul de mare asupra maselor largi ale poporului. De aceea Marx și Engels au considerat că e necesar să acționeze la flancul de extremă stîngă, efectiv proletar, al mișcării democratice. Ei au intrat în Asociația democrată de la Colonia și au recomandat adepților lor să intre în organizațiile democratice pentru a apăra acolo pozițiile proletariatului revoluționar, pentru a critica inconsecvența și șovăielile democraților mic-burghezi și a-i împinge la acțiuni hotărîte. Totodată ei le-au atras atenția asupra importanței organizării unor asociații muncitorești, asupra educării politice a proletariatului și creării premiselor pentru formarea unui partid proletar de masă. Centrul de conducere și de îndrumare a membrilor Ligii comunistilor devenise acum „Noua gazetă renană”, care era redactată de Marx (vezi adno-

țarea 34). La sfârșitul anului 1848, Organul Central de la Londra al Ligii a încercat să restabilească legăturile întrerupte și l-a trimis pe Joseph Moll în calitate de emisar în Germania pentru reorganizarea Ligii. Organul Central de la Londra a introdus în statutul din 1847 unele modificări, care micșorau importanța principală a acestui document. Astfel, în loc de răsturnarea burgheziei, instaurarea dominației proletariatului și construirea societății comuniste fără clase, se proclama ca scop al Ligii constituirea republicii sociale. Misiunea încredințată lui Moll în iarna 1848—1849 în Germania n-a fost încununată de succes.

În aprilie 1849, Marx, Engels și adepții lor s-au retras din Asociația democrată. Experiența politică căpătată de masele muncitorești, dezamăgirea ce le-o pricinuisse democrația mic-burgheză au permis, în acel moment, să se pună în mod practic problema formării unui partid proletar de sine stătător. Marx și Engels n-au reușit însă să realizeze acest plan. Curînd a început insurecția în sud-vestul Germaniei, a cărei înfrîngere a însemnat, de fapt, sfârșitul revoluției germane.

În cursul revoluției s-a văzut că concepțiile Ligii comuniștilor, expuse în „Manifestul Partidului Comunist”, erau singurele juste și că Liga a fost o minunată școală de activitate revoluționară: membrii ei au participat pretutindeni în mod activ la mișcare, apărînd, în coloanele presei, pe baricade și pe cîmpurile de bătălie, pozițiile clasei mai revoluționare, pozițiile proletariatului.

Înfrîngerea revoluției a însemnat o lovitură prea grea pentru Liga comuniștilor. Mulți dintre membrii ei erau în închisori sau în emigrație, adresele lor se pierduseră, legăturile erau rupte, iar comunitățile încetaseră pretutindeni să mai funcționeze. Pierderi însemnate au avut de suferit și organizațiile Ligii din afara Germaniei.

În toamna anului 1849, majoritatea conducătorilor Ligii s-au întrunit la Londra. Eforturile noului Organ Central reorganizat, condus de Marx și Engels, au dus în primăvara anului 1850 la refacerea vechii organizații și la înviorarea activității Ligii comuniștilor. În „Adresa Organului Central către Liga comuniștilor”, scrisă de Marx și Engels în martie 1850 (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 263—273), s-a făcut bilanțul revoluției din 1848—1849 și s-a trasat sarcina creării unui partid de sine stătător al proletariatului, independent de mica burghezie. În „Adresă” a fost formulată pentru prima oară ideea revoluției neîntrerupte. În martie 1850 începe să apară un nou organ de propagandă comunistă: „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”.

În vara anului 1850, în cadrul Organului Central al Ligii comuniștilor s-au accentuat divergențele principale în problema tacticii. Majoritatea membrilor Organului Central, în frunte cu Marx și Engels, s-au opus cu hotărîre tacticii sectare, aventuriste a fracțiunii Willich-Schapper, care preconiza dezlănțuirea imediată a revoluției, fără a ține seama de legile obiective și de situația politică reală din Europa. În opoziție cu această tactică, Marx și Engels subliniau pe toate căile că, în condițiile ofensivei reacțiunii, principala sarcină a Ligii comuniștilor consta în a propaga comunismul științific și a pregăti cadre de revoluționari proletari pentru viitoarele lupte revoluționare. Activitatea scizionistă a fracțiunii Willich-Schapper a dus

la ruptura cu această fracțiune la mijlocul lunii septembrie 1850. În ședința de la 15 septembrie 1850 (vezi volumul de față, pag. 595—600), la propunerea lui Marx, împuternicirile Organului Central au fost transmise Comitetului de circumscripție de la Colonia. Comunitățile Ligii comuniștilor din Germania au aprobat, pretutindeni, hotărârea majorității Organului Central de la Londra. Potrivit indicațiilor lui Marx și Engels, noul Organ Central din Colonia a alcătuit, în decembrie 1850, noile statute ale Ligii (vezi textul acestor statute, cu observațiile lui Marx, în *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 580—583). Persecuțiile polițienești și arestarea unor membri ai Ligii au dus, în mai 1851, la încetarea de fapt a activității Ligii comuniștilor în Germania. Curînd după procesul comuniștilor de la Colonia, la 17 noiembrie 1852, la propunerea lui Marx, Liga s-a declarat dizolvată.

Liga comuniștilor a jucat un mare rol istoric ca școală a revoluționarilor proletari, ca germene al partidului proletar, ca precursor al Asociației Internaționale a Muncitorilor (Internaționala I). — 423

285 Potrivit verdictului pronunțat la 12 noiembrie 1852 de Curtea cu juri din Colonia, inculpații — membri ai Ligii comuniștilor — H. Bürgers, P. Nothjung și P. Roser au fost condamnați la cîte 6 ani recluziune, H. Becker, K. Otto și W. Reiff la cîte 5 ani, iar F. Lessner la 3 ani. Patru dintre inculpați — R. Daniels, J. Klein, J. Erhardt și A. Jacoby — au fost declarați nevinovați și achitați. R. Daniels, după cîțiva ani de la eliberarea sa, a murit de tuberculoza pe care o contractase în închisoare. F. Freiligrath, implicat în procesul comuniștilor de la Colonia, a scăpat de arestare și de judecată, emigrînd la Londra. — 428

286 Lucrarea „*Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia*” este un pamflet combativ, în care Marx a înfierat metodele mîrșave de reprimare folosite de statul polițist prusian împotriva mișcării comuniste. Marx a început să-și scrie lucrarea sa la sfîrșitul lunii octombrie 1852, cînd la Colonia continuau încă dezbaterile în procesul împotriva Ligii comuniștilor. Deși avea de luptat cu condiții de trai extrem de grele — el și familia lui se aflau în pragul mizeriei totale —, Marx a izbutit, la începutul lunii decembrie, să-și termine lucrarea. La 6 decembrie manuscrisul a fost trimis editorului Schabelitz-junior, în Elveția. Un alt exemplar al manuscrisului a fost trimis a doua zi spre tipărire în America, lui A. Cluss, membru al Ligii comuniștilor. În Elveția, pamfletul a fost tipărit la Basel, în ianuarie 1853, dar aproape tot tirajul lui (2.000 de exemplare) a fost confiscat, în martie, de către poliție în cătunul Weil de la frontiera cu Badenul. În America, la început, lucrarea a fost publicată, în părți succesive, în „*Neu-England-Zeitung*”, ziar democrat din Boston, iar în aprilie 1853 ea a fost tipărită în editura acestui ziar, ca broșură separată. În Germania n-a putut fi difuzată nici ediția de la Boston a pamfletului. Cartea a putut să fie difuzată în Germania abia după reeditarea ei în această țară, în 1875. Spre deosebire de ediția anonimă din 1853, de data asta s-a pus numele autorului. La această ediție s-a adăugat și o postfață specială, scrisă de Marx; ca supliment la această lucrare a fost reproducă fără titlu a patra anexă („*Procesul comuniștilor de la Colonia*”)

- din pamfletul „Domnul Vogt“, scris de Marx în 1860. În 1885 a apărut ediția a treia a cărții, redactată de Engels, care a scris pentru ea articolul introductiv : „Contribuții la istoria Ligii comuniștilor“. În comparație cu ediția anterioară, Engels a completat cartea cu Adresele Organului Central către Liga comuniștilor, scrise în martie și iunie 1850 (vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 263–273 și 331–338). — 429
- 287 Marx se referă la Adresele din martie și iunie 1850 ale Organului Central către Liga comuniștilor (vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 263–273 și 331–338). După cum se vede din actul de acuzare, cu ocazia arestării lui Nothjung au căzut în mâinile poliției și următoarele documente, care au figurat la proces : Statutele Ligii comuniștilor, elaborate — potrivit instrucțiunilor primite de la Marx și Engels — de către Organul Central al Ligii de la Colonia în septembrie 1850, după sciziunea Ligii (vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 580–583), și Adresa Organului Central de la Colonia al Ligii din 1 decembrie 1850. — 433
- 288 *Code pénal* — Codul penal introdus, în 1811, în Franța și în regiunile cucerite de francezi în Germania de vest și de sud-vest ; alături de Codul civil, el rămăsese în vigoare în Renania și după anexarea acestei provincii de către Prusia în 1815. — 435
- 289 *Sonderbund* (Uniune separată) — denumire ironică — prin analogie cu uniunea separată a cantoanelor catolice reacționare din Elveția în deceniul al 5-lea al secolului al XIX-lea — dată de Marx și Engels fracțiunii sectare aventuriste Willich-Schapper, care după 15 septembrie 1850 s-a desprins de Liga comuniștilor și s-a constituit într-o organizație separată, de sine stătătoare, cu propriul ei Organ Central. Prin activitatea ei, fracțiunea Willich-Schapper a dat posibilitate poliției prusiene să descopere comunitățile ilegale ale Ligii comuniștilor din Germania și i-a oferit un pretext pentru înscenarea, în 1852, a procesului de la Colonia împotriva unor militanți de vază ai Ligii comuniștilor. — 436
- 290 Vezi adnotarea 201. — 436
- 291 *Van-Diemens-Land* (Țara lui van Diemen) — prima denumire dată de europeni insulei Tasmania, folosită pînă în 1853 de autoritățile engleze drept loc de deportare a condamnaților la muncă silnică. — 441
- 292 Este vorba de *Asociația culturală a muncitorilor germani* de la Londra, care a fost întemeiată în februarie 1840 de K. Schapper, J. Moll și alți militanți ai Ligii celor drepti. După organizarea Ligii comuniștilor, rolul conducător în Asociație îl aveau comunitățile locale ale Ligii. În anii 1847 și 1849–1850, Marx și Engels au participat îndeaproape la activitatea Asociației. La 17 septembrie 1850, Marx, Engels și o seamă de adepți ai lor s-au retras din Asociație (vezi *K. Marx* și *F. Engels*, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 449), datorită faptului că, în lupta dintre majoritatea Organului Central al Ligii comuniștilor, condusă de Marx și Engels, și mino-

ritatea sectară aventuristă (fracțiunea Willich-Schapper), Asociația s-a situat de partea minorității. Pe la sfârșitul deceniului al 6-lea, Marx și Engels au început din nou să participe la activitatea Asociației culturale. Asociația și-a continuat existența ei până în 1918, când a fost interzisă de guvernul englez. În secolul al XX-lea ea a fost frecventată de numeroși emigranți politici din Rusia. — 442

- 293 În legătură cu retragerea lui Marx și a adepților săi din comitetul emigranților, vezi adnotarea 118. — 442
- 294 În legătură cu *loteria cu lingouri de aur*, vezi volumul de față, pag. 176—177. — 443
- 295 Vezi adnotarea 284. — 449
- 296 În pamfletul „Domnul Vogt”, în anexele la această lucrare și în postfața la ediția din 1875 a lucrării „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, Marx aduce o serie de date concrete complimentare care îl demască pe Cherval ca spion și provocator. Potrivit acestor date, Cherval a fost agent al ministrului plenipotențiar al Prusiei la Paris și, totodată, spion francez; evadarea lui din închisoare a fost pusă la cale cu știrea poliției franceze și a celei prusiene. Venind la Londra în mai 1852, a fost primit în Asociația culturală a muncitorilor germani, de sub conducerea lui Schapper, dar curînd după aceea a fost exclus, întrucît s-a descoperit că a jucat un rol de provocator în procesul așa-zisului complot franco-german (vezi adnotarea 117). — 455
- 297 Este vorba de cartea: „Die Communisten-Verschwörungen des neunzehnten Jahrhunderts” („Comploturile comuniste din secolul al XIX-lea”). Berlin, Partea I 1853, Partea a II-a 1854, alcătuită de Wermuth și Stieber, funcționari de poliție. În anexele la primul volum al acestei cărți, în care era expusă „istoria” mișcării muncitorești pentru uzul poliștilor, erau reproduse unele documente ale Ligii comuniștilor care căzuseră în miinile poliției. Cea de-a doua parte reprezintă de fapt o „listă neagră” cu date biografice ale persoanelor legate de mișcarea muncitorească și democratică. — 456
- 298 Din poezia lui Heine „Imagini din vis”. — 456
- 299 Vezi adnotarea 150. — 456
- 300 *Mormonii* — membrii unei secte religioase, înființată în 1830, în S.U.A. Fondatorul ei, Joseph Smith (1805—1844), a scris „Cartea lui Mormon”, inspirată, chipurile, de revelația divină. În această carte plină de plâsmuiri fantastice se povestește, în numele prorocului Mormon, despre o emigrare a triburilor izraelite în America, care ar fi avut loc în antichitate. — 459
- 301 Într-una din „Convorbirile în timpul mesei”, Luther compară lumea cu un țăran beat care nu se poate ține în șa. — 461
- 302 *Mazas* — închisoare din Paris. Marx se referă la depozițiile făcute de deținuții implicați în procesul așa-zisului complot franco-german (vezi adnotarea 117). — 461

- 303 Este vorba de o asociație muncitorească fondată, cu sprijinul lui Marx, la Londra, în ianuarie 1852 și avînd ca președinte pe Stechan, un emigrant din Hanovra. Ea era alcătuită din muncitorii ieșiți din Asociația culturală a muncitorilor germani, care se afla sub influența fracțiunii Willich-Schapper. O contribuție activă la organizarea asociației a avut și muncitorul Lochner, membru al Ligii „comuniștilor și prieten apropiat al lui Marx și Engels. Ulterior, mulți dintre membrii acestei asociații, printre care și Stechan, au căzut sub influența fracțiunii Willich-Schapper și au revenit în organizația anterioară. — 466
- 304 Printre manuscrisele lui Marx s-a păstrat o ciornă scrisă de mîna lui, dar nesemnată, a scrisorii de răspuns adresate lui Stieber, în care dădea o ripostă drastică acestui agent de poliție. Pe cît se pare, înainte de a-i fi trimisă lui Stieber, această scrisoare a fost semnată de cineva din redacția „Noii gazete renane”, foarte probabil de W. Wolff, căruia putea să-i fie cunoscută activitatea lui Stieber în Silezia. — 475
- 305 *Fleur de Marie* — eroină a romanului lui Eugène Sue „Misterele Parisului”, o fată crescută printre delicvenți, dar care și-a păstrat noblețea și curățenia sufletească; autorul i-a dat numele unei flori, crinul, care chiar și atunci cînd crește în mlaștini murdare își păstrează albeața strălucitoare a petalelor. — 483
- 306 Engels se referă la primul supliment la edițiile din 1875 și 1885 ale lucrării „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”. În acest supliment a fost reproducă fără titlu a patra anexă („Procesul comuniștilor de la Colonia”) din cartea „Domnul Vogt”, a lui Marx, în care se arată că, îndată după procesul de la Colonia, Fleury a fost condamnat la cîțiva ani muncă silnică, făcîndu-se vinovat de fals. — 483
- 307 În postfața la ediția germană din 1875 a lucrării „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, Marx a precizat că autorul „Catehismului roșu” nu este Hess, ci un oarecare Levy. După cum s-a constatat ulterior, Marx a fost de data asta indus în eroare. O serie de documente care pe atunci nu erau cunoscute de el, și îndeosebi o scrisoare trimisă de Hess lui Weydemeyer la 21 iulie 1850, confirmă că Hess e autorul. — 492
- 308 Vezi adnotarea 165. — 495
- 309 Este vorba de cartea lui L. Stein. „Der Sozialismus und Communismus des heutigen Frankreichs” („Socialismul și comunismul în Franța de azi”). Leipzig, 1842. — 499
- 310 Parafrazarea unui vers din epigrama lui Schiller „Oamenii norocoși” („Die Sonntagskinder”). — 499
- 311 Goethe. „Faust”, partea I, scena a IV-a („Odaia de studiu a lui Faust”). — 500

- 312 Aluzie la înfrângerea pe care a suferit-o Prusia la Iena, la 14 octombrie 1806 ; această înfrângere, care a atras după sine capitularea Prusiei în fața Franței napoleoniene, a dat în vileag toată putreziciunea orânduirii social-politice a monarhiei feudale a Hohenzollernilor. — 501
- 313 Este vorba de abrogarea legilor cerealelor (vezi adnotarea 247). — 502
- 314 Marx îl compară în mod ironic pe Beresford cu Ahile, cel mai curajos dintre eroii mitului grec despre războiul troian. — 511
- 315 Potrivit învățăturii religioase despre „*împărăția de o mie de ani*”, înainte de „sfârșitul lumii” pe pământ se va instaura dreptatea deplină. — 516
- 316 Alianța dintre Anglia și Franța după revoluția din iulie, cunoscută sub denumirea de „*înțelegere cordială*” („entente cordiale”), a luat forma unui tratat în aprilie 1834, prin încheierea așa-numitei *cvadruple alianțe* între Anglia, Franța, Spania și Portugalia. La încheierea acestui tratat au ieșit însă la iveală interesele opuse ale Angliei și Franței, care ulterior au dus la încordarea relațiilor între aceste două țări. Tratatul, care formal era îndreptat împotriva „puterilor nordice” absolutiste (Rusia, Austria și Prusia), permitea în realitate Angliei ca, sub pretext că acordă sprijin militar guvernului spaniol și celui portughez în lupta împotriva pretenzenților la tron, don Miguel în Portugalia și don Carlos în Spania, să-și consolideze pozițiile în aceste două țări. — 518
- 317 *Mayfair* — cartierul din Londra în care sînt situate vilele aristocrației engleze. — 519
- 318 Marx se referă la ziarul liberal englez „*Examiner and Times*”, care apărea la Manchester. Ziarul a fost fondat în 1848, în urma fuzionării gazetelor „*Manchester Times*” și „*Manchester Examiner*”. În deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului al XIX-lea, ziarul a susținut pe liber-schimbști ; a apărut sub diferite denumiri pînă în 1894. — 519
- 319 „*The Freeman's Journal*” — cotidian irlandez, a apărut la Dublin din 1763 pînă în 1924 ; în deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului al XIX-lea a susținut revocarea uniunii cu Anglia și s-a ridicat în apărarea drepturilor arendașilor irlandezi. — 519
- 320 *Puseism* — curent în sînul bisericii anglicane din deceniul al 4-lea pînă în al 7-lea ale secolului al XIX-lea. Își trage numele de la unul dintre întemeietorii lui — teologul Pusey de la Universitatea din Oxford, care stăruia ca în biserica anglicană să fie restabilite ceremoniile catolice și unele dogme ale catolicismului. Puseismul era reflectarea religioasă a luptei desfășurate de aristocrația engleză, care căuta să-și păstreze influența ei în țară, împotriva burgheziei industriale, care aparținea în majoritatea ei diferitelor secte protestante. — 521

- 321 Teoria colonizării a lui Wakefield a fost criticată ulterior de Marx în capitolul al 25-lea din primul volum al *Capitalului*. — 521
- 322 Este vorba de cartea lui Russell: „Memoirs of the Affairs of Europe from the Peace of Utrecht” („Însemnări despre evenimentele din Europa după pacea de la Utrecht”). Vol. 1—2, London, 1824—1829, și de tragedia „Don Carlos” a aceluiași autor, apărută în 1822. — 522
- 323 „*Burguri putrede*” — astfel erau denumite în Anglia în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea orășelele și așezările slab populate sau depopulate, care se bucurau încă din evul mediu de dreptul de a fi reprezentate în parlament. Deputații „burgurilor putrede” erau, de fapt, numiți de către marii aristocrați feudali, sub dependența cărora se afla populația locală. Privilegiile „burgurilor putrede” au fost desființate prin reformele din anii 1832, 1867 și 1884. — 522
- 324 *Liga pentru apărarea drepturilor arendașilor* a fost întemeiată în august 1850 de un grup de oameni politici burgezi irlandezi. Scopul Ligii era lichidarea metodelor semif feudale și colonialiste de exploatare a țărânilor irlandeze, care împiedicau dezvoltarea capitalismului în Irlanda. Deși conducerea ei era moderată, Liga oglindea interesele arendașilor irlandezi, care luptau împotriva proprietarilor funciari și a speculanților de pământ. Programul Ligii se reducea la revendicarea de a se interzice rezilierea arbitrară a contractului de arendare de către proprietarii funciari, de a se da arendașilor, în cazul anulării arenzii, compensații pentru lucrările de îmbunătățiri funciare efectuate de ei; stabilirea unei arenze echitabile și recunoașterea dreptului arendașilor de a transmite arenda prin vânzare liberă. Un rol important a jucat agitația desfășurată de Ligă în perioada alegerilor generale în parlament din 1852. Revendicările Ligii au fost susținute de masele largi de arendași din Irlanda, atât catolici cât și protestanți. La alegerile din ianuarie 1853, Liga a făcut agitație împotriva irlandezilor membri ai parlamentului care, ducând o politică de conciliere, au intrat în guvern. Împotriva Ligii s-au ridicat atât proprietarii funciari cât și înaltul cler catolic și protestant din Irlanda, care se temea de avântul mișcării democratice și de eliberare națională din țară. Curînd după aceasta Liga și-a încetat existența. — 522
- 325 *Mincing Lane* — stradă din Londra, centrul comerțului cu ridicata de mărfuri coloniale. — 525
- 326 Materialele referitoare la exproprierea populației rurale de către familia Sutherland, citate în articolul de față, au fost folosite ulterior de Marx în capitolul al 24-lea din primul volum al „*Capitalului*”. — 522
- 327 *Ordinul oranjiștilor* — o organizație teroristă reacționară, înființată în 1795 de proprietarii funciari și de clerul protestant, în scopul luptei împotriva mișcării de eliberare națională a poporului irlandez. Ordinul organiza persecutarea sistematică a irlandezilor catolici de către protestanți. Deosebit de puternică era influența ordi-

nului în Irlanda de nord, populată de protestanți. În perioada agitației desfășurate de Liga pentru apărarea drepturilor arendașilor (vezi adnotarea 324), în Irlanda s-a format, în pofida proprietarilor funciari și a înaltului cler catolic și protestant, o coaliție a protestanților orangiști și a catolicilor de rind. — 532

328 Vezi adnotarea 246. — 532

329 *Hudibras* — eroul poemului satiric cu același nume al poetului englez Butler; *Hudibras* se caracteriza prin înclinarea spre raționamente și dispute lipsite de sens, fiind capabil să demonstreze cu ajutorul silogismelor tezele cele mai absurde. Acest poem, îndreptat împotriva moralei fățarnice și a bigotismului religios al burgheziei engleze, a fost scris de Butler în 1663—1678. — 532

330 Este vorba de lovitura de stat din 1688 (vezi adnotarea 251), care s-a soldat cu izgonirea lui Iacob al II-lea Stuart și proclamarea lui Wilhelm al III-lea de Orania, stathuder al Țărilor de Jos, ca rege al Angliei. — 533

331 J. Steuart. „An Inquiry into the Principles of Political Oeconomy“. In two volumes („Studiu asupra principiilor de economie politică. În două volume“). Vol. I, Londra, 1767, pag. 104. — 535

332 J. Loch. „An Account of the Improvements on the Estates of the Marquess of Stafford, in the Counties of Stafford and Salop and on the Estate of Sutherland“ („Dare de seamă asupra îmbunătățirilor de pe domeniile marchizei de Stafford din comitatele Stafford și Salop și de pe domeniul Sutherland“). Londra, 1820. — 536

333 Marx citează cartea lui J. C. L. Simonde de Sismondi. „Etudes sur l'économie politique“ („Studii de economie politică“), vol. I, Paris, 1837, pag. 230—231, 237. — 537

334 J. Dalrymple. „An Essay towards a General History of Feudal Property in Great Britain“ („Studii de istorie generală a proprietății feudale în Marea Britanie“). Londra, 1759. — 538

335 R. Somers. „Letters from the Highlands; or the Famine of 1847“ („Scrisori din Highlands, sau Foametea din 1847“), Londra — Edinburgh — Glasgow, 1848, pag. 27. — 538

336 Acest articol este primul articol scris de Marx în limba engleză (vezi adnotarea 244). — 540

337 G.W.F. Hegel. „Grundlinien der Philosophie des Rechts“ („Elemente de filozofie a dreptului“). Berlin, 1821. — 541

338 A. Quetelet. „Sur l'homme et le développement de ses facultés, ou Essai de physique sociale“ („Despre om și dezvoltarea facultăților sale, sau Studii de fizică socială“). Vol. I-II, Paris, 1835. Marx a folosit această carte în traducerea engleză apărută în 1842 la Edinburgh. — 542

- 339 R. Cobden. „1793 and 1853. In three letters“ („1793 și 1853. În trei scrisori“). Manchester, 1853. — 543
- 340 Aluzie la Ludovic Bonaparte, care a organizat parada militară de la Satory (vezi volumul de față, pag. 171). — 544
- 341 Este vorba de Conferința internațională de pace convocată la Manchester de Asociația păcii (vezi adnotarea 104) la sfârșitul lunii ianuarie 1853. Liber-schimbiștii au fost deosebit de activi la acest congres. Congresul a adoptat o serie de rezoluții împotriva propagandei războinice antifranceze desfășurate în Anglia și împotriva intensificării înarmărilor; aceste rezoluții n-au avut însă nici o însemnătate practică. — 545
- 342 Vezi adnotarea 255. — 545
- 343 Aluzie la vârsta înaintată a membrilor guvernului de coaliție al lui Aberdeen. *Matusalem*, patriarh mitic din Biblie care ar fi trăit 969 de ani; expresia „vîrstă matusalemică“ este sinonimă cu longevitate excepțională. — 545
- 344 Amelot de la Houssaie. „Histoire du Gouvernement de Venise“. Paris, 1676, pag. 48. — 549
- 345 Marx și-a îndeplinit intenția scriind în iunie 1853 articolul „Problema indiană. — Legislația irlandeză cu privire la arendă“. — 550
- 346 Este vorba de billul care a fost depus în Camera comunelor de radicalul irlandez Crawford Germain în 1835. Acest bill, care prevedea ca, în caz de reziliere a contractelor de arendă, să se acorde compensații arendașilor pentru îmbunătățirile făcute de ei, a fost respins de Cameră în 1836. Billul a fost ulterior depus în mai multe rânduri spre discutare (în 1847, 1852 și 1856), fiind de fiecare dată respins de Cameră. — 550
- 347 *Repealeri* (de la cuvîntul Repeal of Union — revocarea uniunii) — adepții revocării Uniunii anglo-irlandeze din 1801. Uniunea anglo-irlandeză a fost impusă Irlandei de către guvernul englez după înăbușirea răscoalei irlandeze din 1798. Uniunea a înlăturat ultimele rămășițe de autonomie a Irlandei și a desființat parlamentul irlandez. Revendicarea desființării uniunii a devenit, începînd din deceniul al 3-lea al secolului al XIX-lea, una dintre cele mai populare lozinci ale mișcării irlandeze de eliberare națională. Liberalii burghezi (O'Connel și alții), care se aflau în fruntea mișcării naționale, considerau însă agitația în favoarea revocării uniunii numai ca un mijloc de a obține din partea guvernului englez concesii mărunte în favoarea burgheziei irlandeze. În 1835, încheind o tranzație cu whigii din Anglia, O'Connel a sistat, în linii generale, această agitație. Sub presiunea mișcării maselor, liberalii irlandezi au fost însă nevoiți să înființeze în 1840 Asociația repealerilor (adepții revocării uniunii), pe care s-au străduit s-o orienteze pe calea compromisurilor cu clasele guvernante din Anglia. — 551
- 348 Vezi adnotarea 59. — 556

- 349 „*La Nation, organe quotidien démocrate socialiste*” — cotidianul democraților mic-burghezi belgieni; a apărut la Bruxelles din 1848 pînă în 1856. — 557
- 350 Vezi adnotarea 255. — 559
- 351 Vezi adnotarea 250. — 559
- 352 Este vorba de *Asociația pentru protecția agriculturii și industriei engleze*, care inițial a purtat denumirea de Asociația pentru protecția agriculturii. Asociația a fost înființată în 1845 în scopul luptei împotriva liber-schimbistilor. Asociația, care exprima interesele marilor proprietari funciari (vezi adnotarea 247), s-a ridicat împotriva abrogării legilor cerealelor. — 561
- 353 *Croați* — în armata austriacă trupele ușor înarmate, care se recrutau mai ales din rîndurile croaților și ale altor popoare slave, precum și din rîndurile ungurilor. — 563
- 354 Potrivit tradiției parlamentare engleze, președintele Camerei lorzilor — lordul-cancelar — avea rezervat un scaun special, pe care se afla un *sac cu lînă*, ce simboliza în trecut principala sursă a avuției naționale engleze. — 566
- 355 *Dreptul statutar* — denumire dată în Anglia normelor de drept care izvorăsc din actele legislative ale parlamentului, din statute. — 566
- 356 Este vorba de două mari bătălii din războiul de o sută de ani (1337—1453) dintre Franța și Anglia. În 1358 la Poitiers și în 1415 la Azincourt, infanteria engleză a învins cavaleria nobilimii franceze. — 567
- 357 În 1839 conflictul turco-egiptean a izbucnit din nou, în urma cuceririi Siriei de către trupele egiptene în 1833. Sprijinul acordat de Franța pașei Egiptului, Muhamed-Ali, a constituit în această perioadă cauza încordării relațiilor anglo-franceze în Orientul apropiat. Anglia, nevoind să permită consolidarea influenței franceze în această importantă regiune, situată în apropierea coloniilor ei din Asia, a acordat ajutor militar Turciei împotriva Egiptului și, cu sprijinul Rusiei, Austriei și Turciei, a exercitat presiuni diplomatice asupra Franței, silind-o să renunțe la ajutorarea Egiptului. În 1844 s-a produs o nouă încordare a relațiilor anglo-franceze în legătură cu expulzarea în martie a agentului englez de pe insula Tahiti, care fusese pusă cu puțin timp înainte sub protectorat francez. Incidentul de pe insula Tahiti s-a produs în urma accentuării rivalității coloniale dintre Franța și Anglia în Oceanul Pacific. — 568
- 358 Conflictul dintre Franța și Elveția s-a produs în decembrie 1851 — ianuarie 1852 în legătură cu cererea de a expulza pe emigranții republicani francezi, adresată de Ludovic Bonaparte Elveției. În decursul anilor 1845—1849, Anglia și Franța au exercitat presiuni asupra Argentinei, cerîndu-i să deschidă fluviile Parană și Paraguay pentru vasele lor comerciale. În urma blocării îndelun-

gate a coastelor maritime de către flotele Angliei și Franței, Argentina a fost silită să cedeze, semnând în 1852 tratatul în legătură cu deschiderea fluviilor mai sus amintite pentru navigația vaselor străine.

Neuchâtel (denumirea germană: Neuenburg) — canton elvețian care se afla totodată sub suzeranitatea monarhiei prusiene. În urma revoluției burgheze din februarie 1848, Neuchâtelul a fost proclamat republică independentă de Prusia. Intervenția diplomatică a puterilor europene, în special a Angliei și Franței, a constrins Prusia să renunțe la aplicarea forței. Abia în 1857 Prusia a renunțat definitiv la pretențiile sale asupra Neuchâtelului.

În 1852 guvernele Angliei și Franței au propus guvernului S.U.A. să semneze un pact tripartit de renunțare la Cuba, temându-se de invadarea acestei insule, care aparținea Spaniei, de către Statele Unite. Convenția nu a fost semnată în urma refuzului guvernului S.U.A.

În 1851, Turcia, sub pretextul extinderii tanzimatului asupra Egiptului (tanzimat — politica de reforme aplicată în Turcia în 1839 cu scopul consolidării monarhiei printr-un compromis cu burghezia în ascensiune), a propus conducătorului Egiptului să aplice o serie de „reforme“ menite să supună din nou Turciei această țară. Sub presiunea Angliei și Franței, Egiptul a fost silit să accepte parțial pretențiile Turciei.

În noiembrie 1852, Anglia, Franța, Rusia, Bavaria și Grecia au semnat la Londra un tratat în virtutea căruia moștenitor al regelui Greciei Otto, care era lipsit de urmași, a fost numit fratele său Adalbert de Bavaria, în locul unui alt principe din casa bavareză care refuzase să treacă la ortodoxism.

În deceniile al 5-lea și al 6-lea ale secolului al XIX-lea, Anglia și Franța, opunându-se proclamării independenței Tunisului, au intervenit în politica externă a acestui stat și au sprijinit pretențiile Turciei în ceea ce privește suzeranitatea ei asupra Tunisului. — 569.

- 359 *Cutia Pandorei* — cutie plină de rele și calamități; expresie literară care își are izvorul în mitologia greacă, potrivit căreia Pandora a deschis din curiozitate o cutie în care erau ferecate tot soiul de rele, slobozindu-le. — 571.
- 360 Titlul articolului a fost schimbat de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. În „New York Daily Tribune“ articolul a fost publicat sub titlul: „Dezbaterile parlamentare. — Clerul împotriva socialismului. — Moarte prin inaniție“, care nu corespundea conținutului. — 572
- 361 Vezi adnotarea 256. — 572
- 362 *Disidenți*, sau dissenterii, — vezi adnotarea 256. — 577
- 363 În gazeta „People's Paper“, capitoul din lucrarea de față intitulat „Emigrația forțată“ a fost publicat sub formă de articol separat; alte patru capitole au fost înglobate sub titlul general de „Presa americană și mișcarea europeană“. — 579

- 364 D. Ricardo. „On the Principles of Political Economy, and Taxation“. Prima ediție a apărut la Londra în 1817. — 580
- 365 J.-C.-L. Simonde de Sismondi. „Nouveaux principes d'économie politique, ou De la richesse dans ses rapports avec la population“. Tomes I-II, Paris, 1819. — 580
- 366 Este vorba de dialogul lui Platon „Statul“, în care este descris statul ideal bazat pe diviziunea muncii ; din acest stat poezii ar trebui să fie, după părerea lui Platon, izgoniți pentru că nu sînt de nici un folos. — 582
- 367 Articolul menționat de Marx nu a fost publicat în „New York Daily Tribune“ și nu ne-a parvenit în manuscris. — 583
- 368 Este vorba de cartea : B. Szemere. „Graf Ludwig Batthyány, Arthur Görgei, Ludwig Kossuth. Politische Charakterskizzen aus dem Ungarischen Freiheitskriege“. Hamburg, 1853. — 583
- 369 Este vorba de propunerea de împărțire a Poloniei făcută de Henric de Prusia în 1770, în timpul vizitei la Petersburg. — 584
- 370 Vezi adnotarea 6. — 584
- 371 Vezi adnotarea 341. — 585
- 372 Este vorba de articolele publicate de ziaristul englez Richards în cotidianul „The Times“ din decembrie 1851 pînă în 1852, care apăreau sub pseudonimul „un englez“. — 585.
- 373 Titlul articolului a fost dat de Institutul de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. — 586
- 374 Faptele la care se referă Marx au fost, probabil, citate de el în articolul de la 1 martie 1853, care nu ne-a parvenit (vezi adnotarea 367). — 586
- 375 Vezi adnotarea 4. — 588
- 376 *Legea pentru controlul străinilor* a fost adoptată de parlamentul englez în 1848, în legătură cu evenimentele revoluționare de pe continent și cu demonstrația cartistă din 10 aprilie. Potrivit acestei legi, orice străin putea fi oricînd expulzat din Anglia printr-un ordin al guvernului. Această lege urma să fie în vigoare timp de un an. — 589
- 377 Dante. „Divina comedie“, „Paradisul“, cîntul XVII. — 590
- 378 *Printing-House-square* — piață din Londra unde își are sediul redacția centrală a ziarului „Times“. — 591
- 379 „*Athenaeum*“ — denumire prescurtată a săptămînalului literar-artistic englez „The Athenaeum, Journal of Literature, Science and the Fine Arts“ ; a apărut la Londra din 1828 pînă în 1921.

- „*The Builder*“ — revistă săptămînală engleză de arhitectură ; apare la Londra din 1842.
- „*Punch*“ — denumire prescurtată a săptămînalului umoristic englez „*Punch, or the London Charivari*“, de nuanță burghezo-liberală ; apare la Londra din 1841.
- „*Racing Times*“ — săptămînal sportiv englez ; apare la Londra din 1851. — 592
- 380 Vechiul litigiu dintre biserica greco-ortodoxă și biserica romano-catolică în legătură cu dreptul asupra locurilor sfinte din Palestina a fost pus din nou pe tapet de Ludovic Bonaparte în scopul consolidării pozițiilor Franței în Orientul apropiat. Cearta pentru locurile sfinte a luat amploarea unui mare conflict diplomatic, care a fost unul din pretextele dezlănțuirii războiului Crimeii. — 592
- 381 Din procesul-verbal al ședinței Organului Central al Ligii comuniștilor din 15 septembrie 1850 nu erau cunoscute decît extrasele publicate de Marx în lucrarea sa „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“ (vezi volumul de față, pag. 437). În afară de aceasta, hotărîrea adoptată la această ședință nu era cunoscută decît din Adresa Organului Central de la Colonia către Liga comuniștilor din 1 decembrie 1850 (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 576). Textul complet al procesului-verbal a fost publicat pentru prima oară în „*International Review of Social History*“, volume I, part. 2, 1956. În articolul introductiv din partea revistei se comunica că textul procesului-verbal se tipărește după o copie făcută de o mînă necunoscută, iar la subsol se dau variantele din ciorna procesului-verbal, scrisă de Engels.
- Totuși, în urma cercetării fotocopiilor ambelor documente mai sus amintite, puse la dispoziția Institutului de marxism-leninism de Institutul internațional de istorie socială de la Amsterdam, cercetătorii științifici ai institutului au constatat că ambele documente nu reprezintă decît copii ale procesului-verbal al ședinței Organului Central al Ligii. Una dintre aceste copii a fost scrisă de G. W. Haupt, care după sciziunea Ligii comuniștilor a fost trimis de Organul Central la Colonia pentru a-i pune la curent pe cei de acolo cu hotărîrile adoptate de Organul Central. Încă nu s-a putut stabili cui trebuie atribuită cea de-a doua copie.
- În volumul de față, textul procesului-verbal se publică după copia scrisă de Haupt, iar deosebirile esențiale de text dintre cele două variante ale procesului-verbal sînt date la subsol. — 595
- 382 Este vorba de Asociația culturală a muncitorilor germani de la Londra (vezi adnotarea 292). — 595
- 383 Este vorba de Comitetul social-democrat al emigranților (vezi adnotarea 118). — 595
- 384 „Statutele Ligii comuniștilor“ (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 576–582) au fost adoptate în decembrie 1847, la cel de-al doilea Congres al Ligii. În a doua jumătate a anului 1848, Organul Central din Londra al Ligii a introdus în statut modificări care făceau să scadă însemnătatea prin-

cială a acestui document. În primul paragraf al noilor statute, în locul formulării precise a scopurilor finale ale mișcării comuniste proletare — răsturnarea burgheziei, instaurarea dominației proletariatului și construirea societății comuniste fără clase — a apărut revendicarea nebuloasă a creării republicii sociale. Statutele au fost difuzate de Moll printre comunitățile germane în timpul călătoriei sale în Germania în iarna 1848—1849. În martie 1849, statutele au încăput pe mâinile poliției cu prilejul arestării membrilor uneia dintre comunitățile din Berlin conduse de Haetzel și au figurat ca document la procesul intentat grupului lui Haetzel în august 1850. În decembrie 1850, conform indicației date de Marx Organului Central de la Colonia, au fost elaborate noi statute (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 580—583). — 596

- 385 Este vorba de: „Adresa Organului Central către Liga comunistilor“ din martie 1850 și „Manifestul Partidului Comunist“ (vezi *K. Marx și F. Engels*, Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 263—273 și vol. 4, Editura politică, 1958, 461—500). — 596
- 386 *Muntele* (Montagne) — fracțiunea din Adunarea franceză constituantă și cea legislativă între 1848 și 1851, care reprezenta partidul democraților-republicani mic-burghezi, în frunte cu Ledru-Rollin, și care s-a grupat în jurul ziarului „La Réforme“; la acest partid au aderat și socialiștii mic-burghezi, în frunte cu Louis Blanc. — 597
- 387 Este vorba de participarea lui Louis Blanc ca „reprezentant al muncitorilor“ în guvernul provizoriu burghez din Franța în februarie-mai 1848. Activitatea comisiei guvernamentale pentru problema muncitorească, condusă de Louis Blanc (vezi adnotarea 221), nu s-a soldat cu nici un fel de rezultate practice și, în același timp, tactica de conciliere a lui Louis Blanc a sustras o parte din muncitorime de la lupta revoluționară. — 599
- 388 Este vorba de Comuna din Paris din 1789—1794. Fiind formal doar un organ orășenesc de autoadministrare, în 1792 Comuna a condus de fapt lupta maselor pariziene pentru aplicarea unor măsuri revoluționare decisive. Comuna a jucat un rol activ în răsturnarea monarhiei, în instaurarea dictaturii iacobine, în introducerea prețurilor maxime, în adoptarea legii cu privire la persoanele suspecte, lege îndreptată împotriva contrarevoluționarilor etc. După lovitura de stat de la 9 termidor (27 iulie 1794) Comuna a fost lichidată. — 599
- 389 Documentul de față precum și cel care urmează cuprind un apel către muncitorii germani din America scris de Marx în numele comitetului de ajutorare a comunistilor condamnați la Colonia. Marx a trimis lui Adolphe Cluss apelul pentru a fi publicat în ziarele germane din America. În scrisoarea către Cluss din 7 decembrie 1852, Marx arăta că organizarea ajutorului trebuie să constituie o demonstrație a solidarității de partid și sfătuia să se creeze în America comitete de ajutorare a condamnaților de la Colonia și a familiilor lor. — 601

390 *Societatea socialistă de gimnastică* — una dintre organizațiile emigrației democratice germane din S.U.A. Societatea a fost întemeiată la 5 octombrie 1850, la congresul de la Filadelfia al societăților germane de gimnastică. Societatea, care unea câteva zeci de formații din diferite orașe ale țării, a întreținut în prima perioadă a existenței sale legături cu mișcarea muncitorească germană din America. La ziarul societății, „Turnzeitung“ (care a apărut din 1851 până în 1861), a colaborat și Weydemeyer, membru al Ligii comuniștilor. În anii războiului civil din America, Societatea de gimnastică a participat activ la lupta împotriva statelor sclavagiste. În 1865 organizația și-a schimbat denumirea în Societatea de gimnastică din America de Nord. — 604

Date din viața și din activitatea lui Karl Marx și Friedrich Engels

(august 1851 — martie 1853)

1851

*August-
noiembrie*

În condițiile reacțiunii și ale represaliilor polițienești dezlănțuite în întreaga Europă, Marx la Londra, iar Engels la Manchester depun toate eforturile pentru a păstra nucleul Ligii comuniștilor ca bază a unei viitoare organizații proletare și pentru călirea și educarea ideologică a cadrelor de revoluționari proletari.

Atribuind o însemnătate covârșitoare elaborării învătăturii economice în vederea înarmării clasei muncitoare cu știința legilor dezvoltării economice, Marx continuă să se ocupe de economia politică. El petrece zile întregi în biblioteca de la British Museum, studiază istoricul proprietății funciare, problema colonială, a populației, a creditului, a sistemului bancar etc. El face nenumărate extrase însoțite de observații critice din lucrările lui Somers, Loudon, Wakefield, Prescott, Hodgskin, Quetelet, Townsend, Malthus, Hume, Grey, Doubleday, W. P. Alison, A. Alison, Hardcastle, Price, Faucher, MacCulloch ș.a. Marx se ocupă de asemenea de probleme de agromonomie și agrochimie, citind în această direcție lucrările lui Liebig și Johnston.

Ținând seama de marea importanță a cunoștințelor militare pentru conducerea de către partidul proletar a viitoarelor lupte revoluționare, Engels continuă să studieze istoria și teoria artei militare.

*Prima
jumătate a
lunii august*

Marx citește cartea lui P. J. Proudhon, apărută tocmai atunci, „Idée générale de la Révolution au XIX-e siècle”. Considerind că această carte cuprinde un atac polemic direct împotriva comunismului, Marx intenționează s-o critice în presă. Într-o serie de scrisori către Engels, el îi expune amănunțit conținutul cărții lui Proudhon, cerându-i părerea asupra ei.

*Aprox.
2 august*

În scrisoarea către Marx, Engels îl înștiințează că este în permanență filat de poliția din Manchester și-l roagă să păstreze documentele partidului într-un loc sigur.

*Aprox.
8 august*

Marx este invitat de Charles Dana, redactorul cotidianului „New York Daily Tribune”, publicație burgeză progresistă, să colaboreze la acest ziar. El primește bucuros propunerea lui Dana, intenționând să folosească colaborarea la acest ziar pentru a influența opinia publică și a trata problemele cele mai importante de pe pozițiile clasei muncitoare. Colaborarea lui Marx la „New York Daily Tribune” a durat peste zece ani; deși colaboratorul oficial al ziarului a fost Marx, un mare număr de articole au fost scrise de Engels, la rugămintea lui Marx, care era ocupat cu elaborarea doctrinei sale economice.

8 și 14 august

Marx adresează lui Engels rugămintea de a scrie pentru „New York Daily Tribune” o serie de articole despre revoluția din 1848–1849 din Germania.

*A doua
jumătate a
lunii august-
octombrie*

Engels citește lucrarea lui P. J. Proudhon „Idée générale de la Révolution au XIX-e siècle” și face o analiză critică a acestei cărți, în care demască ideile reformiste și anarhiste ale autorului ei. Engels trimite acest manuscris lui Marx, care se decide să-l folosească ca bază pentru lucrarea pe care intenționează s-o scrie împotriva lui Proudhon.

După 18 august

Marx primește de la Bermbach, una dintre persoanele din Colonia cu care întreține corespondență, știri asupra mersului cercetărilor în procesul intențat militanților de seamă ai Ligii comuniștilor arestați în mai 1851.

*21 august 1851–
24 septembrie
1852*

Engels scrie seria de articole „Revoluție și contra-revoluție în Germania”. Articolele sînt publicate cu începere din 25 octombrie 1851 pînă în 23 octombrie 1852 în cotidianul „New York Daily Tribune” sub semnătura lui Marx. În aceste articole sînt expuse de pe pozițiile materialismului istoric premisele, caracterul și forțele motrice ale revoluției burghezodemocratice din 1848–1849 din Germania.

*Sfîrșitul
lunii august*

Marx primește de la Jones o scrisoare prin care este înștiințat că în numărul 16 al revistei cartiste „Notes to the People”, editată de Jones, a fost reprodus articolul lui Marx publicat în „Noua gazetă renană” în legătură cu insurecția din iunie a muncitorilor parizieni. Marx și Engels continuă să colaboreze la „Notes to the People”, ajutînd pe Jones la redactarea unor articole și în general la conducerea revistei. Marx și Engels se străduiesc ca prin intermediul presei cartiste să exercite o influență ideologică asupra proletariatului englez și să-l sprijine pe Jones și pe adepții lui în opera de renaștere, pe o bază nouă, socialistă, a mișcării cartiste. Ei îl sprijină pe Jones în acțiunea întreprinsă împotriva lui Harney, care în

- perioada de declin a cartismului căzuse sub influența elementelor mic-burgheze, renunțând la pozițiile proletare.
- Septembrie** Marx și Engels află din ziare despre arestarea la Paris a membrilor fracțiunii sectare aventuriste Willich-Schapper și despre începerea cercetărilor în așazisul complot franco-german.
- 11 septembrie** Într-o scrisoare către Weydemeyer, Marx critică programul și tactica lui Mazzini, revoluționar burghez italian, arătând că acesta nu înțelege importanța pe care o prezintă, pentru încheierea cu succes a luptei de eliberare națională a Italiei, soluționarea problemei agrare în interesul țărănimii.
- 23–26 septembrie** Citind manifestul democratului mic-burghez Techow, participant la revoluția din 1848–1849 din Germania, manifest intitulat „Cum va arăta viitorul război”, Marx și Engels fac în corespondența lor o serie de observații critice pe marginea acestui manifest.
- Sfârșitul lunii septembrie–octombrie** Marx cercetează problema influenței mașinismului asupra muncii depuse de muncitori, în care scop studiază lucrări de istorie a tehnicii și face numeroase extrase din scrierile lui Poppe, Beckmann și Ure.
- Octombrie** Luptând împotriva încercărilor emigrației mic-burgheze de a sustrage proletariatul de la adevăratele sarcini ale mișcării revoluționare, Marx și Engels urmăresc cu atenție acțiunile lui Kinkel, care încearcă să realizeze în S.U.A. planul aventurist al „împrumutului revoluționar germano-american”. Marx trimite la Washington lui A. Cluss, membru al Ligii comunistilor, o serie de instrucțiuni în legătură cu lupta împotriva lui Kinkel.
- Octombrie 1851–1852** Engels continuă să învețe limba rusă și alte limbi slave, studiind în același timp istoria și literatura popoarelor respective. El studiază „Antologia rusă” a lui Bowring și face din această lucrare extrase referitoare la Lomonosov, Derjavin, Sumarokov, Bogdanovici, Heraskov, Karamzin, Jukovski, Krilov și alți scriitori ruși din secolul al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Engels citește în original o serie de opere ale literaturii clasice ruse: „Evghenii Oneghin” și „Călărețul de aramă” de Pușkin, „Prea multă minte strică” de Griboedov și traduce în proză câteva strofe din capitolul 1 al lui „Evghenii Oneghin”.
- După 2 octombrie** Marx primește de la Freiligrath o scrisoare prin care acesta îi comunică refuzul definitiv al editorului Löwenthal din Frankfurt pe Main de a-i publica lucrarea de economie politică. Alte încercări întreprinse de Marx spre a găsi pentru lucrarea sa un editor în Germania se soldează și ele printr-un eșec.

- 4 octombrie Marx întocmește o declarație în urma publicării în „Allgemeine Zeitung” din Augsburg din 30 septembrie 1851 a unei note informative cuprinzând atacuri calomnioase împotriva sa în legătură cu arestarea în Germania a unor membri ai Ligii comuniștilor. Declarația lui Marx este publicată în „Kölnische Zeitung” din 9 octombrie, iar sub o formă prescurtată în „Allgemeine Zeitung” din 18 octombrie.
- 16 octombrie Marx adresează lui Weydemeyer, stabilit în America, rugămintea de a încerca să editeze în America, sub formă de broșură, traducerea engleză a „Manifestului Partidului Comunist”, publicată în 1850 în revista cartistă „Red Republican”. Încercarea de a edita „Manifestul Partidului Comunist” în America nu reușește.
- 31 octombrie Marx propune lui Weydemeyer să organizeze în America editarea unei colecții de buzunar cuprinzând o serie de articole ale lui Marx, Engels, W. Wolff și Weerth apărute în „Noua gazetă renană”, precum și articolele lui Marx și Engels din „Deutsche-Brüsseler-Zeitung” îndreptate împotriva lui Heinzen, urmînd ca ulterior să includă în această ediție și pamfletele curente. Această ediție nu a fost realizată.
- Aprox.
5—15 noiembrie Marx îl vizitează pe Engels la Manchester.
- A doua
jumătate a
lunii noiembrie Marx citește lucrarea lui Proudhon „Creditul gratuit”, pe care o dezaprobă cu vehemență.
- 24—27
noiembrie Marx și Engels au în corespondența lor un schimb de vederi în legătură cu plănuita publicare a lucrării de economie politică a lui Marx.
- 1 decembrie Vrînd să organizeze o campanie de protest împotriva procesului inscenat de poliția prusiană din Colonia militanților de vază ai Ligii comuniștilor și să determine presa să înceteze de a mai trece sub tăcere procesul comuniștilor de la Colonia, Marx scrie o serie de scrisori împotriva autorităților prusiene, pe care le expediază la Paris spre a fi publicate în presa franceză. Totodată el roagă pe W. Wolff să trimită scrisori similare în America și Elveția, iar pe Engels — în Anglia. El nu izbuteste totuși să organizeze o asemenea campanie de protest prin presă.
- După
1 decembrie Marx stabilește legături cu muncitorii germani Stechan, Humpel și alții care, în cadrul Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, făceau opoziție fracțiunii Willich-Schapper.
- Freiligrath comunică lui Marx propunerea lui Lassalle de a înființa în Germania o societate pe acțiuni pentru editarea lucrării sale de economie politică. Marx respinge această propunere.

- 3 decembrie** Într-o scrisoare către Marx, Engels face o caracterizare amănunțită a loviturii de stat contrarevoluționare a lui Ludovic Bonaparte din 2 decembrie 1851 din Franța. Unele idei din această scrisoare au fost dezvoltate de Marx în lucrarea sa „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“.
- Aprox.
9 decembrie
1851—inceputul
lunii ianuarie
1852** Marx primește din Paris, de la Reinhardt, secretarul lui Heine, informații ample asupra situației politice, a stării de spirit din Franța în ajunul și după lovitura de stat din 2 decembrie. Marx folosește unele informații cuprinse în aceste scrisori în lucrarea sa „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“.
- A doua jumătate
a lunii
decembrie** Marx și Engels află din scrisorile lui Weydemeyer că el pregătește editarea la New York a unui săptăminal „Die Revolution“ și iau cunoștință de programul acestei reviste. Weydemeyer roagă pe Marx și Engels să-i trimită o serie de articole pentru revista și le comunică intenția lui de a retipări în „Die Revolution“ unele articole anterioare ale lor, precum și articole ale tovarășilor lor de luptă.
- 16 decembrie** Engels îl sfătuiește pe Marx să scrie pentru revista „Die Revolution“ un articol despre lovitura de stat din 2 decembrie din Franța.
- Aprox.
19 decembrie** Marx și Engels discută cu W. Wolff, F. Wolf, Weerth, Freiligrath și Eccarius propunerea de a trimite articole pentru revista lui Weydemeyer „Die Revolution“.
- Aprox.
19 decembrie
1851—aprox.
25 martie 1852** Marx lucrează la opera sa „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“. În această lucrare Marx face o profundă generalizare a experienței istorice a revoluției din 1848—1849, aducând prin aceasta o nouă contribuție la dezvoltarea învățăturii sale revoluționare. Dezvoltând teoria revoluției proletare și a dictaturii proletariatului, Marx formulează pentru prima oară teza de o importanță capitală a necesității sfărâmării mașinii de stat burgheze de către clasa muncitoare.
- Aprox.
20 decembrie 1851—
aprox.
3 ianuarie 1852** Engels îl vizitează pe Marx la Londra.
- 27 decembrie** Marx îl roagă pe Freiligrath să scrie, cu ocazia anului nou, o poezie pentru revista „Die Revolution“.

1852

**Ianuarie 1852—
martie 1853**

Studiind istoria artei militare, Engels acordă o deosebită atenție războaielor din perioada revoluțiilor din 1848—1849, îndeosebi campaniilor din Ungaria și

- Italia, al căror istoric intenționează să-l scrie. El citește lucrările lui Clausewitz, Jomini, Willisen, Hofstätter, Künzel, Görgey și ale multor alți autori.
- 1 ianuarie** Marx trimite lui Weydemeyer spre publicare primul capitol din lucrarea sa „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“.
- 2–24 ianuarie** Fiind grav bolnav, Marx continuă cu mare greutate munca la „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“.
- 6 ianuarie** La New York apare primul număr al revistei „Die Revolution“, în care se retipărește o parte din „A treia cronică internațională“, publicată de Marx și Engels în revista „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue“, și este anunțată apropiata publicare în revistă a lucrării lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“, precum și a lucrării „Noile revelații ale socialismului, sau «Idée générale de la Révolution au XIX-e siècle» a lui P. J. Proudhon“. Această din urmă lucrare nu a fost scrisă de Marx, deoarece revista și-a încetat apariția după nr. 2.
- 9 ianuarie** Într-o scrisoare către Weydemeyer, Jenny Marx îi transmite rugămintea lui Marx de a arăta în coloanele revistei „Die Revolution“ care este situația inculpaților de la Colonia, deoarece presa emigrației mic-burgeze germane din America, la sugestia lui Kinkel, trece în mod voit sub tăcere această chestiune.
- Jumătatea lunii ianuarie** Cu sprijinul lui Marx, muncitorii care se împotrivesc fracțiunii Willich-Schapper întemeiază la Londra o nouă Asociație muncitorească germană sub președinția lui Stechan.
- 15 ianuarie** Marx participă la adunarea circumscripției din Londra a Ligii comuniștilor în cadrul căreia este citită o scrisoare primită din Colonia în care se arată că se târăgănează instrucția în procesul inculpaților de acolo.
- 23 ianuarie** Engels scrie pentru revista „Die Revolution“ un articol despre Anglia în care expune rezultatele cercetărilor sale în problema posibilității unei invazii a armatelor continentale în Marea Britanie. Acest articol rămîne nepublicat, deoarece revista își începe apariția.
- 28 ianuarie** Engels întocmește, la rugămintea lui Marx, scrisori destinate redacțiilor ziarelor „Times“ și „The Daily News“ în care demască samavolniciile guvernului prusian față de inculpații de la Colonia și trimite una din scrisori lui Marx. La 29 ianuarie Marx re-

mite această scrisoare redacției ziarului „The Times“ sub semnătura „Un prusian“. Încercările lui Marx și Engels de a publica în presa engleză materiale cu privire la situația inculpaților de la Colonia rămân însă fără rezultat.

- 30 ianuarie** Marx îl întreabă pe Weydemeyer dacă există vreo posibilitate de a publica în America lucrarea sa de economie politică.
- Februarie** Marx trece prin mari greutăți materiale și este silit să-și amănuteze îmbrăcăminte la Muntele de pietate, fapt care-l împiedică să lucreze la bibliotecă. Din cauza muncii excesive de noapte, are dureri de ochi.
- Februarie—
începutul lunii
aprilie** Engels scrie lucrarea „Adevăratele cauze pentru care proletariatul francez au rămas oarecum pasivi în decembrie anul trecut“. Lucrarea apare în revista „Notes to the People“ din 21 februarie, 27 martie și 10 aprilie 1852.
- 4 februarie** Într-o scrisoare către Engels, Marx îi comunică intenția sa de a atrage în calitate de colaboratori la revista „Die Revolution“ pe Szemere și Perczel, participanți la revoluția din 1848—1849 din Ungaria.
- Jumătatea lunii
februarie** Engels, care este supraincârcat de muncă la birourile firmei „Ermen și Engels“, are cu greu răgazul necesar de a scrie articole pentru „New York Daily Tribune“ și „Notes to the People“.
- 18 februarie** Marx trimite lui Engels material suplimentar pentru lucrarea sa „Revoluție și contrarevoluție în Germania“ și-l sfătuiește să critice cu mai multă asprime aripa stângă din Adunarea națională de la Frankfurt.
- Aprox.
19 februarie** În urma propunerii lui Marx, la adunarea ordinară a circumscripției din Londra, W. Hirsch, care se dovedise a fi un agent al poliției prusiene, este exclus din Liga comunistilor. În legătură cu acest fapt, la ședință se ia hotărârea de a se schimba locul și ziua adunărilor săptămânale ale membrilor Ligii comunistilor.
- 20 februarie** Aflînd despre încetarea apariției revistei „Die Revolution“, Marx îl roagă pe Weydemeyer să încerce să editeze în America „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte“ sub formă de broșură.
- 24 februarie** Marx este invitat la banchetul în onoarea celei de-a 4-a aniversări a revoluției din februarie 1848, organizat din inițiativa liderilor emigrației mic-burgheze franceze din Londra. Marx nu participă la acest banchet.

- 27 februarie Urmărind în permanență dezvoltarea economiei engleze și evenimentele politice din Anglia, Engels analizează într-o scrisoare către Weydemeyer situația economică și politică a acestei țări, promițând să-i trimită un articol pe această temă. Totuși, prin faptul că nu există vreo posibilitate de a publica acest articol, intenția lui Engels nu s-a realizat.
- 3 martie Marx trimite ziarului „Kölnische Zeitung” o declarație în care dezmente afirmația acestui cotidian că el ar avea legături cu A. Meyer, membru al fracțiunii Willich-Schapper, inculpat în așa-zisul complot franco-german. Declarația apare în „Kölnische Zeitung” din 6 martie.
Marx atrage atenția lui Engels într-o scrisoare că corespondența lor este perlustrată de poliție.
- 5 martie Într-o scrisoare către Weydemeyer, Marx expune elementul principal nou pe care el l-a introdus în concepția despre rolul claselor și al luptei de clasă în istorie, și anume: „1) că *existența claselor* este legată numai de *anumite faze istorice de dezvoltare a producției*; 2) că lupta de clasă duce în mod necesar la *dictatura proletariatului*; 3) că această dictatură însăși constituie numai trecerea la *desființarea tuturor claselor și la o societate fără clase*”.
- A doua jumătate a lunii martie Marx primește de la Cluss o comunicare în legătură cu activitatea reprezentanților emigrației mic-burgheze germane din America.
- 18 martie Într-o scrisoare către Marx, Engels își exprimă speranța că firma „Ermen și Engels” va fi lichidată și că, mutindu-se la Liverpool, unde va fi mai puțin ocupat cu afacerile comerciale ale tatălui său, se va putea dedica în mai mare măsură activității științifice și de partid. El îi comunică, de asemenea, și succesele dobândite în studierea gramaticii și vocabularului limbii ruse.
- 24 martie La adunarea ordinară a circumscripției din Londra a Ligii comuniștilor, Marx face o comunicare cu privire la activitatea desfășurată de Cluss și Weydemeyer în America, și îndeosebi la acțiunile lor împotriva lui Heinzen și Kinkel. Adunarea aprobă activitatea desfășurată de Cluss și Weydemeyer.
- 25 martie Marx trimite lui Weydemeyer ultima parte a lucrării sale „Oprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”.
Marx îi comunică lui Weydemeyer că Jones intenționează să editeze un nou ziar cartist și că în acest scop se face o colectă printre muncitorii cartiști.
- Aprox. 13 aprilie Engels se întoarce la Manchester după o ședere de câteva zile la Londra, în vizită la Marx.

- 14 aprilie** Moare Franzisca, fiica cea mai mică a lui Marx. Marx este nevoit să împrumute de la un vecin — un emigrant francez — suma necesară pentru înmormîntarea ei.
- 16 aprilie** Weydemeyer comunică lui Marx că editarea în America a broșurii „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte” întârzie din cauza lipsei mijloacelor necesare.
- Aprox. 24 aprilie** Marx află dintr-o scrisoare a lui Weydemeyer că, datorită ajutorului dat de un muncitor german imigrat care și-a donat economiile în sumă de 40 de dolari, îi poate edita în America lucrarea „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”.
- 30 aprilie** Marx îi comunică lui Engels planul său de a scrie în colaborare cu el câteva „portrete politice” ale militanților emigrației mic-burgheze germane. El îi scrie că de editarea acestui pamflet se va îngriji emigranțul maghiar Bangya, un cunoscut al lui Szemere și Perczel (care, după cum s-a dovedit ulterior, era agent secret al poliției). Marx îl roagă pe Engels să extragă din scrisorile pe care i le-a adresat, precum și din alte materiale, caracterizări ale militanților emigrației și să i le trimită; de asemenea să scrie câteva observații asupra lui Willich.
- Mai** Marx și Engels adună material pentru pamfletul despre militanții emigrației mic-burgheze germane. Ei adresează lui Dronke, W. Wolff, Cluss, Freiligrath, Weydemeyer și alții rugămintea de a le trimite date biografice despre câțiva dintre acești militanți și încep să lucreze la pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”.
- Aprox. 4 mai** Dana propune lui Marx să scrie pentru „New York Daily Tribune” o serie de articole cu privire la problemele curente din Anglia.
- Aprox. 19 mai** Apare la New York lucrarea lui Marx „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, ca supliment la revista „Die Revolution”, care-și reluase apariția sub formă de publicație neperiodică.
- 21 mai** În contractul încheiat de asociații firmei „Ermen și Engels” se stipulează condițiile materiale ale activității lui Engels la această firmă. Ca urmare, Engels are posibilitatea să sporească pe viitor ajutorul acordat familiei lui Marx.
- Sfîrșitul lunii mai—a doua jumătate a lunii iunie** Marx îl vizitează pe Engels la Manchester. Ei lucrează împreună la pamfletul „Marii bărbați ai emigrației”.

- 18 iunie** Marx dă soției sale însărcinarea de a remite lui Jones o serie de materiale spre publicare în noul ziar cartist „The People's Paper”, care începuse să apară din mai 1852. Marx îl ajută în general pe Jones în munca sa de redactor al ziarului și în special la întocmirea rubricii știrilor din străinătate, precum și la rezolvarea problemelor de ordin financiar ale ziarului. Mulțumită ajutorului dat de Marx, ajutor care a continuat și ulterior, numărul abonaților ziarului crește și situația lui materială se consolidează.
- Aprox. 25–28 iunie** După întoarcerea sa de la Manchester, Marx dictează soției sale și lui Dronke textul pamfletului „Marii bărbați ai emigrației” și remite un exemplar al manuscrisului lui Bangya, păstrind pentru sine cel de-al doilea exemplar.
- Sfârșitul lunii iunie** Weydemeyer comunică lui Marx și Engels că a fondat la New York o comunitate a Ligii comunistilor. Weydemeyer îi roagă să-i trimită regulat documentele Ligii, pentru ca membrii comunității să ia cunoștință de ele.
- Iulie-august** Marx își reia munca la biblioteca de la British Museum; el studiază numeroase lucrări de istorie universală, de istorie a instituțiilor publice, de istorie a civilizației precum și lucrări în legătură cu situația femeii în diferite epoci. Marx face extrase din lucrările lui Machiavelli, Hüllmann, Wachsmuth, Sismondi, Eichhorn, Butterwerk, Jung, Ségur și alții.
- Începutul lunii iulie-august** Engels studiază cartea specialistului maghiar în probleme militare Görgey: „Viața și activitatea mea în 1848–1849”, pe care face note marginale, precum și alte lucrări în legătură cu campania din 1848–1849 din Ungaria.
- August-octombrie** Marx și Engels urmăresc cu atenție lupta ce se dă în cadrul emigrației mic-burgheze germane în jurul mijloacelor materiale adunate de Kinkel prin „împrumutul revoluționar germano-american”.
- Începutul lunii august** Marx și Engels află că procesul de la Colonia se amină cu încă 3 luni.
- 2 august** Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” un articol despre partidele politice din Anglia. Articolul, tradus în limba engleză de Engels, este trimis de Marx la 6 și 10 august la New York, împărțit în două articole distincte, intitulate: „Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii” și „Cartiștii”. Articolele sînt publicate în ziar la 21 și 25 august.
- 12–22 august** Engels scrie articolul al XVII-lea din seriă de articole „Revoluție și contrarevoluție în Germania”, în

care, pe baza experienței istoriei războaielor și revoluțiilor, formulează principiile fundamentale ale comunismului științific cu privire la insurecția armată.

Jumătatea lunii august-septembrie Marx îi întreabă pe Lassalle, Ebner, Streit și Naut dacă există vreo posibilitate de a edita în Germania lucrarea „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”. Toate încercările de a edita această lucrare în Germania rămân fără rezultat.

Aprox. 16 august Marx scrie un articol în care demască esența anti-populară a sistemului electoral englez. Articolul, tradus de Engels în limba engleză, este trimis de Marx la 20 și 27 august la New York, împărțit în două articole, intitulate: „Corupția în alegeri” și „Rezultatele alegerilor”. Articolele apar în „New York Daily Tribune” din 4 și 11 septembrie.

Aprox. 19 august În dorința de a-l ajuta pe Engels în studiile sale militare, Marx parcurge în biblioteca de la British Museum literatura militară și-i trimite o listă lui Engels.

19 august Marx primește de la Bermach o scrisoare în care acesta îi comunică fapte cu privire la situația inculpaților de la Colonia și a perchezițiilor efectuate în oraș la diferite persoane, în scopul de a găsi scrisori de la Marx.

Marx propune editorului Brockhaus din Leipzig să scrie pentru „Gegenwart”, publicație editată de Brockhaus, o cronică intitulată „Literatura politică-economică contemporană din Anglia din 1830 până în 1852”. Brockhaus refuză propunerea lui Marx.

Inceputul lunii septembrie Marx îndură mari lipsuri. El nu are bani pentru a chema un medic și pentru a cumpăra medicamentele necesare bolnavilor din familie: soția sa, fiica sa Jenny și Helene Demuth, menajera lor. Familia lui Marx se hrănește timp de o săptămână numai cu pâine și cartofi.

După 2—aprox. 21 septembrie La rugămintea lui Marx, care intenționa să publice în limba engleză lucrarea „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”, Engels redactează traducerea primului capitol făcută de Pieper, membru al Ligii comuniștilor.

28 septembrie Marx scrie pentru „New York Daily Tribune” articolul „Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic Bonaparte. — Palmerston”, în scopul de a pune în gardă pe fruntașii emigrației revoluționare italiene și maghiare împotriva pericolului ca mișcarea națională să fie folosită de cercurile bonapartistice. Articolul este publicat în ziar la 19 octombrie.

- Octombrie—
12 noiembrie** Urmărind cu atenție procesul de la Colonia înscenat de guvernul prusian împotriva membrilor de vază ai Ligii comunistilor, proces început la 4 octombrie, Marx, Engels și adepții lor se străduiesc din toate puterile să ajute pe apărătorii inculpaților să dovedească Curții cu juri falsitatea acuzării. Ei trimit la Colonia pe diferite căi documente și materiale care demască mașinațiile poliției prusiene.
- 2—23 octombrie** În ziarul cartist „People's Paper” sînt reproduse articolele lui Marx din „New York Daily Tribune”: „Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii”, „Cartiștii”, „Corupția în alegeri” și „Rezultatele alegerilor”, sub forma unei serii de articole cu titlul comun: „Alegerile generale din Marea Britanie”.
- Prima
jumătate a
lunii octombrie** Impaciența din cauză că publicarea pamfletului „Marii bărbați ai emigrației” întîrzie, Marx și Engels se adresează lui Weerth, Dronke și altora cu rugămintea de a se edifica în privința persoanei lui Banny și a creditorilor care, după afirmațiile acestuia, s-au declarat dispuși să publice acest pamflet.
- 12 octombrie** Marx scrie un articol despre situația economică și politică a Angliei. Articolul, tradus de Engels în limba engleză, este trimis de Marx la New York la 15 și 19 octombrie, împărțit în două articole, intitulate: „Pauperismul și libertatea comerțului. — Criza comercială în perspectivă” și „Consecințele politice ale prosperității comerciale”. Articolele sînt publicate la 1 și 2 noiembrie în ziarul „New York Daily Tribune”.
- 16 octombrie** Marx scrie un articol despre situația partidelor politice din Anglia. Articolul, tradus de Engels în limba engleză, este trimis de Marx la New York la 2 și 9 noiembrie, împărțit în două articole. Primul din aceste articole apare în „New York Daily Tribune” la 29 noiembrie sub titlul „Partidele și perspectivele politice”, iar al doilea articol apare fără titlu, la 25 noiembrie.
- Aprox.
20 octombrie** Marx primește de la Cluss 130 de exemplare din broșura „Oprește brumar al lui Ludovic Bonaparte”, editată de Weydemeyer la New York.
- 23 octombrie** În „New York Daily Tribune” apare articolul al XIX-lea al lui Engels din seria „Revoluție și contra-revoluție în Germania”. Ultimul articol, al XX-lea, promis de Engels, n-a apărut în ziar.
- 25 octombrie** Marx propune lui Engels să scrie împreună, după terminarea procesului comunistilor de la Colonia, „Explicații pentru public”, cu scopul de a demasca uneltirile guvernului prusian.

- Marx îi comunică lui Engels că este filat de poliția din Londra.
- După*
26 octombrie Marx primește prin Weerth o comunicare din partea editorului Dunker din Berlin din care rezultă că editorul indicat de Bangya, care ar fi comandat pamflețul „Marii bărbați ai emigrației”, nu există în realitate.
- 28 octombrie Marx scrie o declarație în care demască atacurile calomnioase la adresa inculpaților de la Colonia și a prietenilor lor de la Londra apărute în „The Times” și „The Daily News”. Această declarație, semnată de F. Engels, F. Freiligrath, K. Marx și W. Wolff, este publicată în „The Spectator” din 28 octombrie, precum și în ziarele „People’s Paper”, „The Morning Advertiser”, „The Examiner” și „The Leader” din 30 octombrie.
- Sfârșitul lunii octombrie—începutul lunii decembrie* Marx scrie pamfletul „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”.
- După*
12 noiembrie Marx și Engels află din ziare sentința dată de Curtea cu juri în procesul comuniștilor de la Colonia : șapte dintre ei au fost condamnați la închisoare pe termene variind între 3 și 6 ani și numai patru au fost achitați.
- 16 noiembrie Marx întocmește o declarație adresată redacției ziarului „New York Daily Tribune” pe marginea campaniei de calomnii pornite de presa democrată mic-burgheză cu prilejul articolului său „Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic Bonaparte. — Palmerston”. Declarația este publicată în ziar la 1 decembrie.
- 17 noiembrie La adunarea circumscripției din Londra a Ligii comuniștilor, Marx face propunerea ca Liga să fie dizolvată, deoarece, în urma ofensivei reacțiunii din Europa și a arestării membrilor de vază ai Ligii, ea a încetat de fapt să mai existe. Propunerea lui Marx este acceptată.
- 20 noiembrie Marx și Engels trimit redacției ziarului „Morning Advertiser” „Declarația finală în legătură cu recentul proces de la Colonia”. Declarația, semnată de F. Engels, F. Freiligrath, K. Marx și W. Wolff, apare în ziar la 29 noiembrie.
- 29 noiembrie La rugămintea lui Marx, Engels scrie pentru „New York Daily Tribune” articolul „Recentul proces de la Colonia”. Articolul apare în ziar, sub semnătura lui Marx, la 22 decembrie.

- Sfârșitul lunii noiembrie—decembrie* Fiind informați de intenția lui Marx de a publica o broșură în care să demaște pe organizatorii procesului comuniștilor de la Colonia, șefii poliției din Prusia dispun ca în caz de apariție broșura să fie confiscată și se adresează poliției din alte țări, îndeosebi poliției belgiene, cu rugămintea de a proceda în același sens.
- 3 decembrie* Marx îi cere categoric lui Bangya să răspundă care e cauza mării tărăgănări a editării broșurii „Marii bărbați ai emigrației“, precum și lămuriri în privința editorilor fictivi indicați de Bangya.
- 6—7 decembrie* Marx trimite manuscrisul pamfletului „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“ pentru a fi editat de Schabelitz în Elveția și de Cluss în America.
- 7 decembrie* Marx trimite lui Cluss în America apelul pentru ajutorarea condamnaților de la Colonia și a familiilor lor și propune organizarea unor comitete de ajutorare. Apelul, semnat de Marx, Engels, Liebknecht, Freiligrath, Dronke, W. Wolff, F. Wolf, Jones, I. G. Eccarius, Lochner, Pfänder, Pieper și alții, este publicat în „California Staats-Zeitung“ și în „New York Criminal-Zeitung“ în ianuarie 1853.
Într-o scrisoare către Cluss, Marx face o apreciere critică a lucrării lui P. J. Proudhon despre lovitura de stat a lui Ludovic Bonaparte.
- Aprox. 10 decembrie* Marx scrie pentru „New York Daily Tribune“ articolul „Parlamentul. — Votul de la 26 noiembrie. — Bugetul lui Disraeli“, în care dezvăluie esența de clasă a sistemului fiscal englez. Articolul, tradus de Pieper în limba engleză, este publicat în ziar la 28 decembrie.
- Aprox. 14 decembrie* Marx primește de la editorul Schabelitz știrea că la Basel a început tipărirea broșurii „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“.
- 17 decembrie 1852 și 11 ianuarie 1853* Marx scrie articolele „Înfrângerea guvernului“ și „Un guvern care și-a trăit traiul. — Perspectivele guvernului de coaliție etc.“, despre politica reacționară a cabinetului tory Derby-Disraeli și a guvernului de coaliție al lui Aberdeen, care i-a succedat. Articolele sînt publicate în „New York Daily Tribune“ la 7 și 28 ianuarie.
- A doua jumătate a lunii decembrie 1852—10 ianuarie 1853* Engels îl vizitează pe Marx la Londra.

*După
27 decembrie* Marx primește informații că Bangya întreține legături cu poliția prusiană și că, probabil, a dat pe mîinile ei manuscrisul „Marii bărbați ai emigrației”. Marx și Engels decid să demaște cu prima ocazie pe Bangya în presă.

1853

Ianuarie—martie Marx studiază teoria banilor și alte probleme de economie politică, ocupîndu-se, totodată, de istoria civilizației și de istoria slavilor. El face extrase din lucrările lui Galiani, Wachsmuth, Kaulbach etc.

Marx corespundează cu Cluss în legătură cu editarea în America a broșurii „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”.

*A doua
jumătate a lunii
ianuarie* La Basel apare lucrarea lui Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”.

21 ianuarie Marx scrie articolul „Alegerile. — Complicații financiare. — Ducesa Sutherland și sclavia”, consacrat exproprierii țăranilor scoțieni de către latifundiari. Articolul, tradus de Engels în limba engleză, este publicat la 9 februarie în „New York Daily Tribune” și, într-o formă prescurtată, în ziarul „People’s Paper” din 12 martie.

28 ianuarie Marx scrie articolul „Pedeapsa cu moartea. — Pamflețul d-lui Cobden. — Măsurile luate de Banca Angliei”; este primul articol scris de el în limba engleză. Articolul, care cuprinde o analiză a cauzelor sociale ale creșterii criminalității în societatea capitalistă, apare în ziarul „New York Daily Tribune” din 18 februarie.

11—22 februarie Marx scrie articolele „Insurecția din Italia. — Politica britanică” și „Atentatul împotriva lui Franț-Iosif. — Insurecția de la Milano. — Politica britanică. — Discursul lui Disraeli. — Testamentul lui Napoleon”. Articolele apar în ziarul „New York Daily Tribune” din 25 februarie și 8 martie.

12 februarie Marx primește prin Jones, din partea Comitetului executiv al Asociației naționale cartiste, o invitație la mitingul cartiștilor din 22 februarie.

4 martie Marx scrie articolul „Emigrația forțată. — Kossuth și Mazzini. — Problema emigranților. — Corupția electorală din Anglia. — D-l Cobden”. Articolul este publicat în ziarul „New York Daily Tribune” din 22 martie și, într-o formă prescurtată, în ziarul „People’s Paper” din 16 aprilie.

- Aprox.
7-10 martie* Marx se îmbolnăvește grav de ficat.
- 9 martie* Marx primește de la Schabelitz știrea că 2.000 de exemplare din broșura „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“, care urmau să fie expediate în Germania, au fost confiscate de poliție într-un sat de graniță de lângă Baden.
- 18 martie* Marx scrie articolul „Kossuth și Mazzini. — Uneltirile guvernului prusian. — Tratatul comercial dintre Austria și Prusia. — «Times» și emigranții“. În acest articol, Marx relatează despre confiscarea și distrugerea de către poliție a întregului tiraj al broșurii „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“, editată în Elveția. Articolul apare în „New York Daily Tribune“ din 4 aprilie.
- 25 martie* Aflînd de la Cluss că broșura „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia“ apare succesiv în „Neu-England-Zeitung“ din Boston, Marx îi propune să încerce să publice această lucrare și într-o broșură separată. Lucrarea lui Marx apare în editura „Neu-England-Zeitung“ sub formă de broșură în jurul datei de 24 aprilie.

Indice de nume

A

- Aberdeen, George Gordon**, conte (1784—1860) — bărbat de stat englez, tory, din 1850 liderul adepților lui Peel; ministru de externe (1828—1830, 1841—1846) și prim-ministru al guvernului de coaliție (1852—1855). — 516—520, 522—523, 547, 550, 557—558, 560—561, 565, 589.
- Abraham a Santa Clara** (pseudonimul lui Ulrich Megerle) (1644—1709) — predicator catolic și scriitor umorist popular austriac. — 348—350.
- Agesilau** (aprox. 442 — aprox. 358 î.e.n.) — rege al Spartei (aprox. 399 — aprox. 358 î.e.n.). — 184.
- Agostini, Cesare** (1803—1855) — revoluționar italian, adept al lui Mazzini; participant la revoluția din 1848—1849 din Italia; după înfrângerea revoluției a emigrat în Anglia; mai târziu s-a despartit de Mazzini. — 564.
- Ailly, Pierre d'** (1350 — mort în 1420 sau 1425) — cardinal francez, cunoscut teolog; a jucat un rol de seamă la Conciliul de la Constanța. — 214.
- Alexander, John** — om politic irlandez, în 1853 membru al parlamentului. — 532.
- Alexandru Macedon** (356—323 î.e.n.) — eminent comandant de oști și bărbat de stat din antichitate. — 171.
- Allais, Louis Pierre Constant** (n. aprox. 1821) — agent al poliției franceze. — 170, 174.
- Amelot de la Houssaye, Nicolas** (1634—1706) — publicist francez, autorul cărții „Histoire du Gouvernement de Venise”. — 549.
- Anglas, François-Ernest** (1807—1861) — latifundiar francez, deputat în Adunarea legislativă (1850—1851), reprezentant al partidului ordinii. — 192.
- Anneke, Friedrich** (1818—1872) — ofițer de artilerie prusian, scos din armată în 1846 din cauza convingerilor sale politice; membru al comunității din Colonia a Ligii comunistilor; în 1849 locotenent-colonel, în armata revoluționară din Baden-Palatinat; mai târziu a participat la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din nord. — 277.
- Antoine, Gustave** — emigrant francez la Londra la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut; ginerele lui Auguste Blanqui. — 323.

Arconati Visconti, Constanza, marchiză (aprox. 1801 – aprox. 1870) – militantă a mișcării de eliberare națională din Italia. – 390.

Ariosto, Lodovico (1474–1533) – cel mai de seamă poet italian din epoca Renașterii, autorul poemului „Orlando furioso”. – 301, 302, 307, 329, 330, 345, 354.

Arnim, Bettina von (1785–1859) – scriitoare germană din școala romantică; în deceniul al 5-lea s-a pasionat pentru ideile liberale. – 264.

Ashley, Anthony Cooper, din 1851 conte de *Shaftesbury* (1801–1885) – om politic englez; în deceniul al 5-lea a condus în parlament grupul filantropilor tory din 1847 whig. – 575.

Atholl, George Augustus Frederick John Murray duce (1814–1864) – mare latifundiar scoțian. – 538, 539.

Auerswald, Rudolph (1795–1866) – bărbat de stat prusian, reprezentant al aristocrației liberale imburghezite, prim-ministru și ministru de externe (iunie-septembrie 1848). – 78.

August (63 î.e.n. – 14 e.n.) – împărat roman (27 î.e.n. – 14 e.n.). – 549.

Augustenburg – ramură a familiei ducilor de Schleswig-Holstein (1627–1852). – 317.

B

Baer, Johann – emigrant german la Londra la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut; membru al Ligii comuniștilor, adept al lui Marx și Engels. –

Bailly, Jean-Silvain (1736–1793) – astronom francez, militant al re-

voluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, unul dintre conducătorii burgheziei constituțional-liberale. – 121.

Bakunin, Mihail Alexandrovici (1814–1876) – democrat rus, publicist, a participat la revoluția din 1848–1849 din Germania; ulterior unul dintre ideologii anarhismului; în Internaționala I s-a manifestat ca un dușman inveterat al marxismului; la Congresul de la Haga din 1872 a fost exclus din Internaționala I pentru activitatea sa scizionistă. – 104.

Balzac, Honoré de (1799–1850) – mare scriitor realist francez. – 217.

Bandiera, frații Attilio (1810–1844) și Emilio (1819–1844) – militanți ai mișcării de eliberare națională din Italia, ofițeri în flota austriacă; membri ai societății „Tinăra Italie”; au fost executați pentru tentativa de a organiza o răscoală în Calabria (1844). – 317.

Baraguay d'Hilliers, Achille (1795–1878) – general francez, din 1854 mareșal; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; în 1851 – comandant al garnizoanei din Paris; bonapartist. – 179, 190.

Barbarossa – vezi *Frederic I Barbarossa*.

Barbès, Armand (1809–1870) – revoluționar francez, democrat mic-burghez; în timpul monarhiei din iulie unul dintre conducătorii societăților revoluționare secrete; militant activ al revoluției din 1848, deputat în Adunarea constituantă; pentru participare la evenimentele din 15 mai 1848 a fost condamnat la în-

- chisoare pe viață ; a fost eliberat fiind amnistiat în 1854. — 322.
- Barbour, James** (1831—1853) — tilhar, executat la Sheffield pentru omor. — 540.
- Baring, Francis** (1796—1866) — bărbat de stat englez, whig, membru al parlamentului ; între 1839 și 1841 ministru de finanțe, între 1849 și 1852 ministru al marinei. — 547.
- Baroche, Pierre-Jules** (1802—1870) — om politic francez, jurist, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, reprezentant al partidului ordinii ; în 1849 procuror general al Curții de apel ; bonapartist, a făcut parte dintr-o serie de guverne înainte și după lovitura de stat din 2 decembrie 1851. — 163, 174—176, 179, 184.
- Barrot, Odilon** (1791—1873) — om politic burghez francez, pînă în februarie 1848 fruntaș al opoziției dinastice liberale ; din decembrie 1848 pînă în octombrie 1849 șeful guvernului sprijinit de blocul contrarevoluționar al fracțiunilor monarhiste. — 137—139, 143, 156—158, 167, 181, 183, 189, 198.
- Barthélemy, Emmanuel** (aprox. 1820—1855) — muncitor francez, blanquist, a participat la societățile revoluționare secrete în timpul monarhiei din iulie și la revoluția din iunie 1848 de la Paris, apoi a emigrat în Anglia ; unul dintre conducătorii asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra ; a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper ; a fost executat în 1855, fiind acuzat de omor. — 322, 323.
- Bassermann, Friedrich Daniel** (1811—1855) — om politic burghez german, liberal moderat, deputat în Dieta din Baden ; în timpul revoluției din 1848—1849 reprezentant al guvernului din Baden în Bundestagul german, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (centrul de dreapta). — 81.
- Batthyány, Lajos** (Ludwig), conte (1809—1849) — bărbat de stat maghiar, reprezentant al cercurilor liberale ale aristocrației maghiare ; șeful guvernului (martie-septembrie 1848), a promovat politica de compromis cu monarhia austriacă ; a fost executat după înăbușirea revoluției. — 583.
- Bauer, Bruno** (1809—1882) — filozof idealist german, unul dintre cei mai de seamă tineri hegelieni, radical burghez ; după 1866 național-liberal. — 266, 291, 294, 299, 309, 310.
- Bauer, Heinrich** — militant de seamă al mișcării muncitorești germane, unul dintre conducătorii Ligii celor drepți, membru al Organului central al Ligii comuniștilor ; de profesie cizmar ; în 1851 a emigrat în Australia. — 595, 600.
- Baze, Jean-Didier** (1800—1881) — avocat și om politic francez, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă ; orléanist. — 188, 202.
- Beaumarchais, Pierre-Augustin** (1732—1799) — dramaturg de seamă francez. — 451.
- Beck, Wilhelmina** (m. 1851) — aventurieră austriacă, care se dădea drept baroneasă, informatoare politică a lui Kossuth ; agentă a poliției austriece și a celei engleze. — 113.
- Becker, B.** — emigrant german în S.U.A., la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut membru

- al Societății socialiste de gimnastică. — 604, 605.
- Becker*, Hermann Heinrich (1820—1885) — jurist și publicist german, începînd din 1850 membru al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpații în procesul comuniștilor de la Colonia (1852), condamnat la 5 ani de închisoare; ulterior național-liberal. — 232, 233, 433, 462, 492, 495.
- Beckerath*, Hermann (1801—1870) — bancher german, unul dintre liderii burgheziei renane; deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (centrul de dreapta); în august-septembrie 1848 ministru de finanțe în guvernul imperial. — 330.
- Beckmann* — la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut agent de poliție prusian la Paris, corospondentul la Paris al ziarului „Kölnische Zeitung”. — 451.
- Bedeau*, Marie-Alphonse (1804—1863) — general și om politic francez, republican moderat burghez; în timpul celei de-a doua Republici vicepreședinte al Adunării constituante și al Adunării legislative. — 143, 180.
- Bellini*, Vincenzo (1801—1835) — cunoscut compozitor italian. — 258.
- Bellew*, Richard Montesquieu — om politic englez, whig, între 1846 și 1852 membru al parlamentului. — 383.
- Bem*, Iózef (1795—1850) — general polonez, militant al mișcării de eliberare națională, participant la răscoala din 1830—1831; în 1848 a participat la luptele revoluționare de la Viena; unul dintre conducătorii armatei revoluționare din Ungaria; ulterior a intrat în armata turcă. — 71, 327.
- Benoît d'Azy*, Denis (1796—1880) — om politic francez, financiar și industriaș; vicepreședinte al Adunării legislative (1849—1851), legitimist. — 183, 188.
- Béranger*, Pierre-Jean (1780—1857) — mare poet democrat francez, autorul unor satire politice. — 220.
- Beresford*, William (n. 1798) — om politic englez, tory, membru al parlamentului, secretar pentru problemele financiare militare (martie-decembrie 1852). — 369, 376, 511.
- Berkeley*, Francis Henry Fitzharding (1794—1870) — om politic liberal englez, membru al parlamentului. — 373.
- Bernbach*, Adolf (1821—1875) — jurist la Colonia, democrat, deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; martor al apărării în procesul comuniștilor de la Colonia (1852), a fost în corespondență cu Marx; ulterior liberal. — 460, 462, 463—464, 467.
- Bernal*, Ralph (m. 1854) — om politic englez, whig, membru al parlamentului; între 1830 și 1850 președinte al Comitetelor Camerei. — 384.
- Bernal Osborne*, Ralph (1808—1882) — om politic liberal englez, membru al parlamentului, secretar al Amiralității (1852—1858). — 519, 520.
- Bernard* — colonel francez, președintele comisiilor militare de pedepsire a participanților la insurecția din iunie 1848 de la Paris; după lovitura de stat din 2 decembrie 1851, unul dintre organizatorii urmăririlor judiciare împotriva republicanilor anti-bonapartiști. — 135.

- Berryer**, Pierre-Antoine (1790—1868) — avocat și om politic francez, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea Constituantă și în Adunarea legislativă, legitimist. — 147, 163, 181, 188, 189, 191, 195.
- Bianca** — reprezentant al patriciatului orășenesc, jurat în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 434.
- Billault**, Auguste-Adolphe-Marie (1805—1863) — om politic și avocat francez, orléanist, membru în Adunarea constituantă (1848—1849); după 1849 bonapartist, ministru de interne (1854—1858). — 183.
- Birnbaum**, Wilhelm — secretar al asistenței sociale din Colonia, martor al apărării în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 466, 468.
- Blanc**, Louis (1811—1882) — socialist mic-burghez francez, istoric; în 1848 membru al guvernului provizoriu și președinte al comisiei de la Luxemburg; a adoptat o poziție conciliatoare față de burghezie; în august 1848 a emigrat în Anglia; unul dintre conducătorii emigrației mic-burgheze de la Londra. — 6, 119, 322—324, 599.
- Blanqui**, Louis-Auguste (1805—1881) — revoluționar francez, comunist utopist, adept al tacticii complotiste, conducătorul Societății secrete a anotimpurilor, organizatorul insurecției din 12 mai 1839; în timpul revoluției din 1848 s-a situat la extrema stângă a mișcării democratice și proletare din Franța; a stat în repetate rânduri în închisoare. — 125, 322, 323.
- Bleck**, Friedrich (1793—1859) — teolog protestant german, profesor de teologie la Universitatea din Bonn. — 251,
- Blind**, Karl (1826—1907) — ziarist german, democrat mic-burghez, participant la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în deceniul al 6-lea unul dintre liderii emigrației mic-burgheze germane de la Londra, ulterior național-liberal. — 298.
- Blondel de Nesle** — trubadur francez de la sfârșitul secolului al XII-lea — începutul secolului al XIII-lea; după cum spune legenda, poet la curtea regelui Angliei Richard Inimă de Leu, pe care l-a eliberat din captivitatea austriacă. — 282.
- Blum**, Robert (1807—1848) — democrat mic-burghez german, de profesie ziarist; șeful aripii stîngi din Adunarea națională de la Frankfurt; în octombrie 1848 a participat la apărarea Vienei; după ocuparea orașului de către trupele contrarevoluționare a fost împușcat. — 76, 77, 86, 322.
- Bobzin**, Friedrich Heinrich Karl (n. 1826) — meseriaș german, în 1847 membru al Asociației muncitorilor germani din Bruxelles; a participat la răscoala din 1849 din Baden-Palatinat, ulterior a emigrat la Londra; împreună cu Struve a condus Asociația emigranților germani din Londra, asociație burghezo-democratică. — 307.
- Bojardo** (Boiardo), Matteo Maria (1434—1494) — poet italian din timpul Renașterii, autorul poemului „Orlando innamorato”. — 300, 340, 345, 358.
- Bonald**, Louis-Gabriel-Ambroise, viconte de (1754—1840) — om politic și publicist francez, monarhist, unul dintre ideologii reacționari ai aristocrației și clericalismului în perioada Restaurației. — 18.

- Bonaparte** — dinastie imperială din Franța (1804—1814, 1815 și 1852—1870). — 208—210, 567.
- Bonaparte, Jérôme** (1784—1860) — fratele mai mic al lui Napoleon I, rege al Westfaliei (1807—1813), din 1850 mareșal. — 389.
- Bonaparte, Ludovic** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Bonaparte, Pierre** (1815—1881) — vărul lui Napoleon al III-lea; în timpul celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, a aderat la republicani. — 389.
- Börne, Ludwig** (1786—1837) — publicist și critic german, unul dintre reprezentanții de seamă ai opoziției mic-burgheze radicale; spre sfârșitul vieții adept al socialismului creștin. — 303.
- Bourbon** — dinastie regală din Franța (1589—1792, 1814—1815 și 1815—1830). — 137, 144—145, 185, 186, 188, 191, 208.
- Brammell** — preot englez. — 576.
- Braunschweig, Karl-Friedrich-August-Wilhelm** (1804—1873) — duce de Braunschweig din 1823; dețronat la începutul lunii septembrie 1830, a emigrat din țară; a încercat să ajungă din nou la putere cu ajutorul unor state europene; în deceniul al 5-lea și al 6-lea a întreținut legături cu elemente democratice din emigrație; a editat ziarul „Deutsche Londoner Zeitung”. — 290, 306, 328.
- Brentano, Lorenz** (1813—1891) — democrat mic-burghez din Baden, de profesie avocat; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, a făcut parte din aripa stângă a acestei adunări; în 1849 șef al guvernului provizoriu din Baden; după înfrângerea răscoalei din Baden-Palatinat a emigrat în Elveția, apoi în S.U.A. — 105, 287, 289, 298, 301, 335, 337, 338, 356.
- Bright, John** (1811—1889) — fabricant englez, om politic burghez, lider al liber-schimbistilor și unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor; de la sfârșitul deceniului al 7-lea lider al partidului liberal; a ocupat o serie de posturi ministeriale în guvernele liberale. — 226, 384, 410, 502, 519, 523, 553—554.
- Broglie, Achille-Charles-Léonce-Victor**, duce de (1785—1870) — bărbat de stat francez, prim-ministru (1835—1836), deputat în Adunarea legislativă (1849—1851), orléanist. — 163, 189.
- Brotherton, Joseph** (1783—1857) — om politic englez, liber-schimbist, adept al reformei sistemului electoral; membru al parlamentului. — 552.
- Brüggemann, Karl Heinrich** (1810—1887) — publicist burghez german, liberal; între 1845 și 1855 redactor-șef al ziarului „Kölnische-Zeitung”. — 299.
- Brutus** (Marcus Junius Brutus) (aprox. 85—42 î.e.n.) — om politic roman, unul dintre inițiatorii conjurației republicane aristocratice împotriva lui Julius Cezar. — 120, 352, 480.
- Bucher, Lothar** (1817—1892) — funcționar prusian, publicist; în 1848 deputat în Adunarea națională prusiană (centrul de stînga); după înfrîngerea revoluției din 1848—1849 a emigrat la Londra; ulterior național-liberal, partizan al lui Bismarck. — 321, 324, 349.
- Buhl, Ludwig** (1814 — începutul deceniului al 9-lea) — publicist german, tînăr hegelian. — 334.

- Bunsen*, Christian Karl Josias, baron (1791–1860) — diplomat prusian, publicist și teolog, a întreținut strînse legături cu cercurile de la curtea regală prusiană; ambasador la Londra (1842–1854). — 591.
- Bürgers*, Heinrich (1820–1878) — publicist radical german, colaborator la „Die Rheinische Zeitung” (1842–1843), în 1848 membru al comunității de la Colonia a Ligii comuniștilor, unul dintre redactorii „Noii gazete renane”; din 1850 membru al Organului central al Ligii comuniștilor; în procesul comuniștilor de la Colonia (1852) a fost condamnat la șase ani închisoare; ulterior progresist. — 232, 233, 433, 434, 492, 501.
- Burrill*, Elihu (1810–1879) — lingvist american, filantrop și pacifist burghez, organizator al unei serii de congrese pacifiste internaționale. — 310.
- Butler*, Samuel — (1612–1680) — poet satiric englez, autorul poemei „Hudibras”. — 532.
- C**
- Cobet*, Étienne (1788–1856) — publicist francez, reprezentant de seamă al comunismului utopic pacifist, autorul cărții „Călătoria în Icaria”. — 322.
- Caligula* (12–41) — împărat roman (37–41). — 139.
- Cambridge*, George William Frederick Charles, duce (1819–1904) — general englez, participant la războiul din Crimeea, comandant suprem al armatei engleze (1956–1895). — 373.
- Camphausen*, Ludolf (1803–1899) — bancher german, unul dintre liderii burgheziei liberale renane; în martie-iunie 1848 prim-ministru al Prusiei; a dus o politică trădătoare, de înțelegere cu reacțiunea. — 42, 46, 54, 78, 287.
- Canning*, George (1770–1827) — bărbat de stat și diplomat englez, unul dintre liderii torylor; ministru de externe (1807–1809, 1822–1827), prim-ministru (1827). — 220, 546.
- Caperon* — emigrant francez, la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut membru al comitetului asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 321.
- Cardwell*, Edward (1813–1836) — bărbat de stat englez, unul dintre liderii adepților lui Peel, ulterior liberal; ministru al comerțului (1852–1855); secretar general pentru problemele Irlandei (1859–1861); ministru al coloniilor (1864–1866) și ministru de război (1868–1874). — 364, 384.
- Carlier*, Pierre (1799–1858) — prefect de poliție al Parisului (1849–1851), bonapartist. — 158, 170, 176, 199, 443–445, 448.
- Carol cel Mare* (aprox. 742–814) — rege (768–800) și împărat (800–814) al francilor. — 52.
- Carol I* (1600–1649) — rege al Angliei (1625–1649); a fost executat în timpul revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea. — 556.
- Catilina* (Lucius Sergius Catilina) (aprox. 108–62 î.e.n.) — om politic roman, patrician, organizatorul conjurației împotriva republicii aristocratice. — 413, 487.
- Caussidière*, Marc (1808–1861) — democrat mic-burghez francez, participant la răscoala din 1834 de la Lyon; în timpul monarhiei din iulie, unul dintre cr-

- ganizatorii societăților revoluționare secrete ; după revoluția din februarie 1848, prefect de poliție al Parisului, deputat în Adunarea constituantă ; în iunie 1848 a emigrat în Anglia. — 119.
- Cavaignac**, Louis-Eugène (1802—1857) — general și om politic francez, republican burghez moderat ; a participat la războiul de cotropire a Algeriei ; după revoluția din februarie 1848 guvernator al Algeriei ; a folosit în război metode barbare ; din mai 1848 ministru de război al Franței ; a înăbușit insurecția din iunie a muncitorilor parizieni cu o nemaipomenită cruzime ; din iunie pînă în decembrie 1848 șeful puterii executive. — 61, 130, 135, 136, 143, 181, 193, 202, 240.
- Cervantes de Saavedra**, Miguel (1547—1616) — mare scriitor realist spaniol. — 19, 76, 315, 318, 346.
- Cezar** (Caius Iulius Caesar) (aprox. 100—44 î.e.n.) — eminent comandant de oști și bărbat de stat roman. — 120, 289, 313, 352, 448, 549.
- Chambord**, Henri-Charles, conte de (1820—1883) — ultimul reprezentant al vechii linii dinastice a Bourbonilor ; nepotul lui Carol al X-lea, pretendent la tronul Franței sub numele de Henric al V-lea. — 147, 168, 187, 188, 191.
- Chamisso**, Adalbert von (1781—1838) — poet romantic german, s-a ridicat împotriva reacțiunii feudale. — 142—143, 257, 277.
- Changarnier**, Nicolas-Anne-Theodule (1793—1877) — general și om politic burghez francez, monarhist ; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă ; după iunie 1848 comandant al garnizoanei și gărzii naționale de la Paris ; a luat parte la reprimarea demonstrației din 13 iunie 1849 de la Paris. — 54, 139, 140, 143, 149, 153, 154, 170—172, 174, 178—181, 184, 190, 192, 198, 200, 202.
- Charras**, Jean-Baptiste-Adolphe (1810—1865) — militar și om politic francez, republican burghez moderat ; a participat la înăbușirea insurecției muncitorilor francezi din iunie 1848 ; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, s-a ridicat împotriva lui Ludovic Bonaparte ; după lovitură de stat din 2 decembrie 1851 a fost exilat din Franța. — 202.
- Cherval**, Julien (pseudonimul lui Joseph *Kremer*) — agent provocator al poliției din Prusia ; a reușit să se strecoare în rîndurile Ligii comuniștilor ; după sciziunea Ligii a condus o comunitate din Paris, care a aderat la fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper ; unul dintre inculpații în așa-zisul proces al complotului franco-german din februarie 1852 de la Paris ; cu ajutorul poliției a evadat din închisoare. — 419, 425, 443, 445—459, 476, 477—478, 492, 497, 499, 501.
- Chianella** — chelner din Krefeld, informator al poliției, martor al acuzării în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 485, 486.
- Cicero** (Marcus Tullius Cicero) (106—43 î.e.n.) — renumit orator și bărbat de stat roman, filozof eclectic. — 348, 487.
- Clearendon**, George William Frederick *Villiers*, conte (1800—1870) — bărbat de stat englez, whig, ulterior liberal ; lord-protector al

- Irlandei (1847—1852); a înăbușit cu cruzime revoluția irlandeză din 1848; ministru de externe (1853—1858, 1865—1866 și 1868—1870). — 522, 573.
- Claudiu** (10 î.e.n. — 54 e.n.) — împărat roman (41—54). — 549.
- Clauren**, Heinrich (pseudonimul literar al lui Karl Heun) (1771—1854) — scriitor german, autor de romane sentimentale. — 259, 266.
- Clausewitz**, Karl (1780—1831) — general prusian și mare teoretician militar burghez; între 1812 și 1814 a fost în serviciul armatei ruse. — 306.
- Clement**, Knut Jungborn (1803—1873) — istoric și lingvist german, profesor la Universitatea din Kiel. — 313.
- Cluss**, Adolf (m. după 1889) — inginer german, membru al Ligii comuniștilor, în 1848 a fost secretar al Asociației culturale a muncitorilor din Mainz; în 1849 a emigrat în S.U.A.; în deceniul al 6-lea a întreținut o corespondență regulată cu Marx și Engels și a colaborat la o serie de ziare democratice germane, engleze și americane. — 601, 602.
- Cobbett**, William (1762—1835) — publicist și om politic englez, reprezentant de seamă al radicalismului mic-burghez; a luptat pentru democratizarea regimului politic din Anglia. — 543.
- Cobden**, Richard (1804—1865) — fabricant englez, om politic burghez, lider al liber-schimbistilor și unul dintre fondatorii Ligii împotriva legilor cerealelor; membru al parlamentului. — 226, 310, 502, 509, 540, 543, 544, 568, 579, 585.
- Cohnheim**, Max — democrat mic-burghez german, participant la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; după înfrângerea revoluției a emigrat din Germania. — 307.
- Collet**, Collet Dobson — ziarist radical și militant pe tărîm social. — 591.
- Constant**, Benjamin (1767—1830) — om politic liberal burghez francez, publicist și scriitor. — 120.
- Cooke**, George W. (1814—1865) — istoric și ziarist liberal englez. — 361—362.
- Cornwall Lewis**, George — vezi Lewis, George Cornwall.
- Cousin**, Victor (1792—1867) — filozof idealist francez, eclectic. — 120.
- Craig**, William Gibson (1797—1878) — bărbat de stat englez, whig, ministru de finanțe (1846—1852). — 383.
- Cramer**, Karl Gottlob (1758—1817) — scriitor german, autor de romane de aventuri. — 259.
- Cranworth**, Robert Monsey Rolf, baron (1790—1868) — bărbat de stat și jurist englez, whig, lord-cancelar (1852—1858 și 1865—1866). — 566.
- Crawford**, William Sharman (1781—1861) — om politic irlandez, radical burghez, a sprijinit pe carțiști, a luat parte la întemeierea Ligii pentru apărarea drepturilor arendașilor; membru al parlamentului. — 550.
- Creton**, Nicolas Joseph (1798—1864) — avocat francez; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, orléanist. — 186.

- Cromwell**, Oliver (1599–1658) – conducătorul burgheziei și al nobilimii îmburghezite în perioada revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea; din 1653 lord-protector al Angliei, Scoției și Irlandei. – 120, 201, 344.
- Crossley**, Francis (1817–1872) – fabricant englez, radical burghez, membru al parlamentului. – 370, 374.
- D
- Dahlmann**, Friedrich Christoph (1785–1860) – istoric și om politic burghez german, liberal; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (centrul de dreapta). – 25.
- Dalhousie**, James Andrew Ramsay, marchiz (1812–1860) – bărbat de stat englez, adept al lui Peel, guvernator general al Indiei (1848–1856); a militat pentru o politică colonialistă. – 408.
- Dalrymple**, John (1726–1810) – jurist și istoric scoțian, autorul cărții „Studii de istorie generală a proprietății feudale în Marea Britanie”. – 538.
- Damm** – democrat mic-burghez german; în 1849 președinte al Adunării constituante de la Baden; ulterior a emigrat în Anglia. – 349.
- Daniels**, Amalia (1820–1895) – soția lui Roland Daniels. – 465, 466, 497.
- Daniels**, Roland (1819–1855) – medic german, din 1850 membru al Organului central al Ligii comunistilor de la Colonia, unul dintre inculpații în procesul comunistilor de la Colonia (1852), achitat de Curtea cu juri. – 232, 233, 433, 465, 466, 497.
- Dante Alighieri** (1265–1321) – celebru poet italian. – 590.
- Danton**, George-Jacques (1759–1794) – militant de frunte al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, conducătorul aripii drepte a iacobinilor. – 99–100, 119, 120.
- Darasz**, Albert (1808–1852) – militant al mișcării de eliberare națională poloneze, participant la răscoala din 1830–1831, militant activ al organizațiilor democratice ale emigrației poloneze, membru al Comitetului central al democrației europene. – 308, 325.
- David** (sfârșitul secolului al XI-lea – începutul secolului al X-lea î.e.n.) – rege al Iudeii, a devenit un personaj biblic legendar. – 153.
- De Flotte**, Paul (1817–1860) – ofițer de marină francez, democrat și socialist, adept al lui Blanqui, a participat activ la evenimentele din 15 mai 1848 și la insurrecția din iunie 1848 de la Paris, deputat în Adunarea legislativă (1850–1851). – 162.
- Della Rocco** – emigrant italian, tovarăș de luptă al lui Mazzini. – 564.
- De Maistre**, Joseph (1753–1821) – scriitor francez, monarhist, unul dintre ideologii reacțiunii aristocratice și clericale, dușman inveterat al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. – 18.
- Demostene** (384–322 î.e.n.) – renumit orator și om politic din Grecia antică, conducătorul partidului antimacedonian din Atena, adept al democrației sclavagiste; după înfringerea Ligii ateniene în războiul împotriva Macedoniei (338 î.e.n.) a fost exilat din Atena. – 299.
- Derby**, Edward George Geoffroy Smith Stanley, conte (1799–1869)

- bărbat de stat englez, lider al torylor, ulterior unul dintre liderii partidului conservator; prim-ministru (1852, 1853—1859 și 1866—1868). — 370, 377, 383, 386, 393—402, 408—412, 515, 517—519, 523, 557, 558.
- Desmoulins*, Camille (1760—1794) — publicist francez, militant al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; iacobin de dreapta. — 120.
- Dickens*, Charles (1812—1870) — celebru scriitor realist englez. — 283.
- Diderot*, Denis (1713—1784) — eminent filozof francez, reprezentant al materialismului mecanicist, ateist; unul dintre ideologii burgheziei franceze revoluționare, iluminist, enciclopedist de seamă. — 287.
- Dietz*, Oswald (aprox. 1824—1864) — arhitect german din Wiesbaden, participant la revoluția din 1848—1849, a emigrat la Londra, membru al Organului central al Ligii comunistilor; după sciziunea, în 1850, a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper și a fost membru al Organului central al acestei fracțiuni; a luat parte la războiul civil din S.U.A. — 320, 419, 425, 439—441, 446, 449, 451, 452, 459, 463, 466, 468, 493.
- Disraeli*, Benjamin, conte *Beaconsfield* (1804—1881) — bărbat de stat și publicist englez, unul dintre liderii torylor, apoi lider al partidului conservator; ministru de finanțe (1852, 1858—1859 și 1866—1868), prim-ministru (1866 și 1874—1880). — 383, 398, 502—505, 508, 512—515, 518, 519, 560, 562, 567—570.
- Dobhoff*, Anton, baron (1800—1872) — bărbat de stat austriac liberal moderat; în 1848 ministru al comerțului (mai) și ministru de interne (iulie—octombrie). — 66.
- Dodson*, John (1780—1858) — judecător englez. — 571.
- Dronke*, Ernst (1822—1891) — publicist german, la început „adevărat socialist”, apoi membru al Ligii comunistilor și unul dintre redactorii „Noii gazete renane”; după revoluția din 1848—1849 a emigrat în Anglia; în timpul sciziunii Ligii comunistilor s-a situat de partea lui Marx și Engels; ulterior s-a retras din activitatea politică. — 479—482, 601, 602, 604.
- Duchâtel*, Charles (1803—1867) — bărbat de stat francez, orlânist, ministru de interne (1839—1840, 1840 — februarie 1848). — 188, 296.
- Duffy*, Charles Gawan (1816—1903) — om politic și publicist irlandez, unul dintre conducătorii organizației „Tinăra Irlandă” și întemeietorul Ligii pentru apărarea drepturilor arendașilor, membru al parlamentului; în 1855 a emigrat în Australia, unde a ocupat o serie de posturi publice. — 522, 572.
- Dulon*, Rudolf (1807—1870) — pas-tor german, adept al mișcării „Amicii luminii”, mișcare opoziționistă față de biserica oficială; în 1853 a emigrat în America. — 296, 308, 309.
- Dundas*, David (1799—1877) — om politic liberal englez, jurist, judecător, avocat-general (1849—1852). — 383.
- Dupin*, André-Marie-Jean-Jacques (1783—1865) — jurist și om politic francez, orlânist, deputat în Adunarea constituantă (1848—1849) și președinte al Adunării legislative (1849—1851); ulterior bonapartist. — 170, 174, 175.

- Duprat, Pascal* (1815–1885) — om politic francez, ziarist, republican burghez; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; s-a ridicat împotriva lui Ludovic Bonaparte. — 176, 177.
- E**
- Ecaterina a II-a* (1729–1796) — împărăteasă a Rusiei (1762–1796). — 584.
- Eccarius, Johann Friedrich* — croitor german, membru al Ligii comuniștilor, în 1851 emigrant la Londra; în timpul sciziunii Ligii comuniștilor s-a situat de partea lui Marx și Engels; frațele lui Johann Georg Eccarius. — 601, 602, 605.
- Eccarius, Johann Georg* (1818–1889) — croitor german, militant de seamă al mișcării muncitorești internaționale, membru al Ligii celor drepiți, apoi al Ligii comuniștilor, membru al Consiliului Internațional I, ulterior participant la mișcarea tradeunionistă engleză. — 595, 598–602, 604.
- Edwards, Henry* — om politic englez, tory, membru al parlamentului (1847–1852). — 370, 374.
- Eichhorn, Johann Albrecht Friedrich* (1779–1856) — bărbat de stat prusian, ministru al cultelor, instrucțiunii publice și sănătății (1840–1848). — 27.
- Eisenmann, Gottfried* (1795–1867) — publicist german; medic; în 1848–1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, a făcut parte din centru, apoi din aripa stîngă. — 16.
- Engels* — pastor protestant german din Colonia. — 269.
- Engels, Friedrich* (1820–1895) (vezi datele biografice). — 9, 14, 24, 25, 46, 60, 63, 74, 88, 102, 112, 227, 241, 246, 295, 403–404, 418–421, 423, 433, 439, 473, 492, 499, 500, 600–602, 604.
- Escobar y Mendoza, Antonio* (1589–1669) — predicator spaniol, ie-zuit. — 521.
- Esop* (secolul al VI-lea î.e.n.) — fabulist semilegendar din Grecia antică. — 123.
- Euclid* (sfîrșitul secolului al IV-lea începutul secolului al III-lea î.e.n.) — celebru matematician din Grecia antică. — 592.
- Ewart, William* (1798–1869) — om politic englez, adept al lui Peel, liber-schimbist, membru al parlamentului. — 373, 384.
- F**
- Falloux, Alfred* (1811–1886) — om politic și scriitor francez, legitimist și clerical, în 1848 inițiatorul dizolvării atelierelor naționale și inspiratorul înăbușirii insurecției din iunie de la Paris; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în cea legislativă, ministru al instrucțiunii (1848–1849). — 143, 156, 157, 189, 191.
- Fanon* — emigrant francez, la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut membru al Comitetului central al Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 321.
- Faucher, Jules (Julius)* (1820–1878) — publicist german, tînăr hegelian; adept al libertății comerțului, la începutul deceniului al 6-lea a propagat idei anarhiste, individualist-burgheze, în 1850–1861 a emigrat în Anglia; ulterior progresist. — 335–336.
- Faucher, Léon* (1803–1854) — publicist și om politic burghez francez, orléanist, economist-

- malthusianist, ministru de interne (decembrie 1848—mai 1849, 1851); ulterior bonapartist. — 164, 183, 189.
- Fazy, Jean-Jacques (James) (1794—1878)** — bărbat de stat și publicist elvețian, radical, șef al guvernului cantonului Geneva (1846—1853 și 1855—1861). — 290.
- Ferdinand I (1793—1875)** — împărat al Austriei (1835—1848). — 65—67, 76.
- Ferdinand al II-lea (1810—1859)** — rege al Neapolului (1830—1859); poreclit regele-bombă din cauza bombardării Messinei în 1848. — 60.
- Ferenczi** — cîntăreață maghiară. — 388.
- Feuerbach, Ludwig (1804—1872)** — eminent filozof materialist german din perioada premarxistă. — 270, 291, 296, 299.
- Fickler, Josef (1808—1865)** — ziarist german, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii mișcării democratice din 1848—1849 din Baden; membru al guvernului din Baden în 1849; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția, apoi în Anglia. — 334, 336—338, 348, 351, 353, 355.
- Fielden, John (1784—1849)** — fabricant englez, filantrop burghez, adept al legislației pentru reglementarea muncii în fabrici. — 574.
- Fleury, Charles** (pseudonimul lui Karl Friedrich August Krause) (n. 1824) — comerciant din Londra, spion și agent de poliție prusian. — 420, 425—428, 446—450, 456—457, 468, 469, 471, 472, 477—484, 494—495, 497.
- Follen, August Adolf Ludwig (1794—1855)** — publicist și poet german, a participat la războiul împotriva Franței napoleoniene; după 1815 a aderat la mișcarea opoziționistă a studenților; în 1821 a emigrat în Elveția. — 304, 309.
- Fould, Achille (1800—1867)** — bancher și om politic francez, orléanist, ulterior bonapartist, între 1849 și 1867 a fost în repetate rînduri ministru de finanțe. — 158, 179, 184, 191.
- Fourier, Charles (1772—1837)** — socialist utopist francez. — 23.
- Fox, William Johnson (1786—1864)** — om politic englez, predicator și publicist, liber-schimbist; ulterior a făcut parte din partidul liberal, membru al parlamentului. — 384.
- Frank, Gustav** — democrat mic-burghez austriac, la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea a emigrat la Londra. — 351.
- Fränkel** — muncitor german stabilit la Londra, în 1847 militant activ al Ligii comuniștilor și al Asociației culturale a muncitorilor germani de la Londra, între 1848 și 1850 membru al Organului central al Ligii comuniștilor; după sciziunea, în 1850, a Ligii a făcut parte din fracțiunea secară aventuristă Willich-Schapper, fiind membru al Organului central al acestei fracțiuni. — 595.
- Franț-Iosif I (1830—1916)** — împărat al Austriei (1848—1916). — 85, 562.
- Franz I (1768—1835)** — împărat al Austriei (1804—1835); împărat al așa-numitului Sfînt Imperiu Roman (1792—1806). — 33, 36.
- Frederic I Barbarossa** (aprox. 1123—1190) — rege german din 1152, apoi împărat al așa-numitului

- Sfânt Imperiu Roman (1155—1190). — 341.
- Frederic-August al II-lea* (1797—1854) — rege al Saxoniei (1836—1854). — 98.
- Frederic-Wilhelm al III-lea* (1770—1840) — rege al Prusiei (1797—1840). — 18—21.
- Frederic-Wilhelm al IV-lea* (1795—1861) — rege al Prusiei (1840—1861). — 18—22, 27, 37, 42, 43, 79, 81, 85, 89, 92, 93, 267, 439.
- Freiligrath, Ferdinand* (1810—1876) — poet german, la începutul activității sale romantic, apoi poet revoluționar; în 1848—1849 unul dintre redactorii „Noii gazete renane”, membru al Ligii comuniștilor; în deceniul al 6-lea s-a îndepărtat de lupta revoluționară. — 272, 403, 404, 418—421, 473, 591, 601, 602, 604.
- Fröbel, Julius* (1805—1893) — publicist german; editor de literatură progresistă; radical mic-burghez, participant la revoluția din 1848—1849 din Germania; deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stângă); ulterior liberal. — 76, 77.
- Fronđ, Victor* — ofițer francez, deportat în Algeria după lovitura de stat din 2 decembrie 1851; ulterior a emigrat în Belgia. — 557.
- Frost, John* (1784—1877) — radical mic-burghez englez, în 1838 a participat la mișcarea cartistă; pentru organizarea răscoalei minerilor din Wales în 1839 a fost condamnat la deportare pe viață în Australia; ulterior a fost amnistiat și în 1856 s-a reîntors în Anglia. — 373, 412.
- Fuad Efendi* (1814—1869) — bărbat de stat turc; în deceniul al 6-lea al secolului trecut a ocupat în repetate rânduri postul de mare vizir și cel de ministru de externe. — 592.
- Fürstenberg, baron* — moșier prusac, jurat la procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 434, 499.

G

Galilei, Galileo (1564—1642) — mare fizician și astronom italian; a pus bazele mecanicii; a militat pentru o concepție înaintată despre lume. — 500.

Gammage, Robert George (1815—1888) — militant al mișcării cartiste, de profesiune șelar și cizmar; autorul lucrării „Istoria cartismului” (1854). — 414.

Garibaldi, Giuseppe (1807—1882) — revoluționar italian, democrat, conducătorul mișcării de eliberare națională din Italia; în 1848, în fruntea unui corp de voluntari, a luptat cu abnegație, alături de armata Piemontului, în războiul împotriva Austriei; principalul organizator al apărării Republicii de la Roma în aprilie-iunie 1849; în deceniile al 6-lea și al 7-lea s-a aflat în fruntea luptei duse de poporul italian pentru eliberarea națională și unificarea țării. — 317, 322.

Gavazzi, Alessandro (1809—1889) — preot italian, participant la revoluția din 1848—1849 din Italia; după înfrângerea revoluției a emigrat în Anglia; a făcut agitație împotriva bisericii catolice și a puterii laice a papei; ulterior tovarăș de luptă al lui Garibaldi. — 326.

Gebert, August — timplar din Mecklenburg, membru al Ligii comuniștilor din Elveția, mai târziu s-a stabilit la Londra;

- după sciziunea, în 1850, a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper, fiind membru al Organului central al acestei fracțiuni. — 320, 493, 495.
- Geiger, Wilhelm Arnold** — funcționar de poliție prusian; în 1848 judecător de instrucție, ulterior director al poliției din Colonia. — 460.
- George al III-lea** (1738—1820) — rege al Angliei (1760—1820). — 580.
- Gerhardt, J.** — democrat mic-burghez german, la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut a emigrat în S.U.A.; președinte al Comitetului de ajutorare a condamnaților de la Colonia și a familiilor lor. — 601.
- Gervinus, Georg Gottfried** (1805—1871) — istoric burghez german, liberal; din 1844 profesor la Heidelberg; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt. — 26.
- Gibson, Thomas Milner** (1806—1884) — bărbat de stat englez, liber-schimbist, ulterior liberal; ministru al comerțului (1859—1865 și 1865—1866). — 384, 552, 554.
- Gipperich, Iosef** — croitor german, membru al unei comunități din Paris care, după sciziunea Ligii comuniștilor, a aderat la fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper; unul dintre inculpații în așa-zisul complot franco-german din februarie 1852 de la Paris; ulterior a emigrat în Anglia. — 447, 448, 455, 456.
- Girardin, Delphine de** (1804—1855) — scriitoare franceză, soția lui Émile de Girardin. — 217.
- Girardin, Émile de** (1806—1881) — publicist și om politic burghez francez; din deceniul al 4-lea până în deceniul al 7-lea al secolului trecut a fost, cu unele întreruperi, redactor al ziarului „La Presse”; în politică a excelat printr-o totală lipsă de principii; înainte de revoluția din 1848 a făcut opoziție guvernului Guizot; în perioada revoluției a fost republican burghez; deputat în Adunarea legislativă (1850—1851), ulterior bonapartist. — 177, 310.
- Giraud, Charles-Joseph-Barthélemy** (1802—1881) — jurist francez, monarhist, ministru al instrucțiunii (1851). — 199.
- Gladstone, William Ewart** (1809—1898) — bărbat de stat englez, tory, ulterior adept al lui Peel; în a doua jumătate a secolului trecut, unul dintre liderii partidului liberal; ministru de finanțe (1852—1855 și 1859—1866) și prim-ministru (1868—1874, 1880—1885, 1886, 1892—1894). — 364, 386, 409, 521, 547.
- Göbel** — președintele Curții cu juri la procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 477, 499.
- Goegg, Amandus** (1820—1897) — ziarist german, democrat mic-burghez, în 1849 membru al guvernului provizoriu din Baden; după înringerea revoluției a emigrat din Germania; în deceniul al 8-lea a aderat la Partidul social-democrat din Germania. — 289, 334, 336—339, 346—352, 355.
- Goethe, Johann Wolfgang** (1749—1832) — mare scriitor și gânditor german. — 124, 252, 254, 255, 260—262, 268, 282, 334, 500.
- Goldheim** — ofițer de poliție prusian; la începutul deceniului al

- 6-lea al secolului trecut unul dintre agenții secreți ai poliției prusiene la Londra. — 436, 461, 467—474, 477—481, 486.
- Görgey, Arthur** (1818—1916) — conducător militar al revoluției din 1848—1849 din Ungaria; comandant suprem al armatei ungare (aprilie-iunie 1849); s-a sprijinit pe ofițerimea reacționară și pe o parte din burghezia contrarevoluționară; a sabotat războiul revoluționar. — 74, 327, 583.
- Göringer, Karl** (n. aprox. 1808) — birtaș din Baden, a participat la răscoala revoluționară din 1848—1849 din Baden; după înfringerea răscoalei a emigrat în Anglia; membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper; proprietarul unui birt din Londra, unde se adunau emigranții mic-burghezi germani. — 327, 333.
- Gorzowski, Tadeus** — emigrant polonez, membru al Asociației democratice poloneze. — 389.
- Gottfried von Strassburg** (sfârșitul secolului al XII-lea—începutul secolului al XIII-lea) — poet german din evul mediu, autorul poemului cavaleresc „Tristan și Isolda”. — 256, 260.
- Gouté** — emigrant francez; la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea, membru al comitetului Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra. — 321.
- Gracchus** (Caius Sempronius Gracchus) (153—121 î.e.n.) — tribun al poporului (123—122 î.e.n.) în Roma antică; a luptat pentru adoptarea unor legi agrare în folosul țărănimii; fratele lui Tiberius Gracchus. — 120.
- Gracchus** (Tiberius Sempronius Gracchus) (163—133 î.e.n.) — tribun al poporului (133 î.e.n.) în Roma antică; a luptat pentru adoptarea unor legi agrare în folosul țărănimii. — 120.
- Graham, James Robert George** (1792—1861) — bărbat de stat englez, adept al lui Peel; ministru de interne (1841—1846); ministru al marinei (1830—1834, 1852—1855). — 364, 386, 502, 503, 512, 516, 521, 545, 567, 570.
- Granier de Cassagnac, Adolphe** (1806—1880) — ziarist francez, politician lipsit de principii; pînă la revoluția din 1848 orleanist, apoi bonapartist; în perioada celui de-al doilea Imperiu deputat în Corpul legislativ. — 217.
- Granville, William, baron** (1759—1834) — bărbat de stat englez, whig, prim-ministru (1806—1807). — 546.
- Green, Thomas** — om politic englez, adept al lui Peel, în 1846—1852 membru al parlamentului. — 384.
- Greif** — ofițer de poliție prusian; la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut, unul dintre conducătorii agenturii prusiene la Londra. — 420, 425—427, 436, 455—456, 461, 469, 471, 480, 481, 483—485, 494.
- Grey, Charles, conte** (1764—1845) — bărbat de stat englez, unul dintre liderii whigilor; prim-ministru (1830—1834). — 370, 546.
- Grey, George** (1799—1882) — bărbat de stat englez, whig, ministru de interne (1846—1852, 1855—1858 și 1861—1866) și ministru al coloniilor (1854—1855). — 334.
- Grimm, frații Wilhelm** (1786—1859) și Jakob (1785—1863) — filologi germani, profesori la Universi-

tatea din Berlin, cunoscuți autori de basme inspirate din folclorul german și din epopeile medievale germane. — 303.

Grünich — democrat mic-burghez german; la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut a emigrat la Londra. — 307.

Guise, duce de — vezi *Henric al II-lea de Lorena*.

Guizot, François-Pierre-Guillaume (1787—1874) — istoric și om politic burghez francez; din 1840 pînă la revoluția din februarie 1848 a condus efectiv politica internă și externă a Franței; exponentul intereselor mării burghezii financiare. — 120, 133, 188, 189, 206, 217, 463.

H

Hake (Haacke), Johann Karl (n. aprox. 1820) — croitor german, membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper. — 492.

Habegg — democrat mic-burghez german; la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut a emigrat în Anglia. — 307.

Häbling von Lanzenauer — moșier prusac, jurat în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 434.

Habsburg — dinastie de împărați ai așa-numitului Sfînt Imperiu Roman; din 1273 pînă în 1806 (cu întreruperi) dinastie de împărați ai Austriei (din 1804) și de împărați ai Austro-Ungariei (1867—1918). — 563.

Hampden, John (1594—1643) — militant de seamă al revoluției burgheze engleze din secolul al XVII-lea; exponent al interese-

lor burgheziei și ale nobilimii îmburghezite. — 79.

Hansemann, David (1790—1864) — mare capitalist, unul dintre liderii burgheziei liberale renane; în martie-septembrie 1848 ministru de finanțe al Prusiei; a dus o politică trădătoare, de înțelegeri cu burghezia. — 42, 46, 54, 74, 321.

Harring, Harro (1798—1870) — scriitor german, radical mic-burghez; din 1828 a trăit (cu întreruperi) în emigrație în diferite țări. — 311—318.

Hasse, Leo — prieten al lui Gottfried Kinkel, pasionat de poezie. — 268.

Hatchell, John (n. 1788) — bărbat de stat englez, whig, prim-procuror al Irlandei (1851—1852). — 384.

Hätzel, Karl Joseph August (n. aprox. 1815) — cizmar german, membru al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpații în procesul intentat în august 1850 la Berlin unui grup de membri ai Ligii comuniștilor; achitat de Curtea cu juri; după sciziunea din 1850 a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper; martor al acuzării în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 463, 493.

Hauck, Ludwig (1799—1850) — ofițer austriac, democrat, participant la insurecția de la Viena din 1848 și la revoluția din 1848—1849; împușcat după înfrîngerea revoluției. — 327.

Haug, Ernst — democrat mic-burghez german, ofițer austriac, participant la revoluția din 1848—1849 din Italia; după înfrîngerea revoluției a emigrat în An-

- glia ; unul dintre redactorii săptăminalului „Kosmos”. — 308, 324—330, 351.
- Haupt*, Hermann Wilhelm (n. aprox. 1831) — funcționar comercial german, membru al Ligii comunistilor, unul dintre arestații în procesul comunistilor de la Colonia ; a făcut declarații trădătoare în cursul instrucției și a fost eliberat de poliție înainte de proces ; a fugit în Brazilia. — 492.
- Hautpoul*, Alphonse-Henri d' (1789—1865) — general francez, legitimist, ulterior bonapartist ; deputat în Adunarea legislativă (1849—1851), ministru de război (1849—1850). — 158, 163, 171—173.
- Haynau*, Julius Jacob (1786—1853) — feldmareșal austriac, a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Italia și Ungaria. — 54.
- Head*, Francis (1793—1875) — administrator colonial, explorator și scriitor englez. — 218.
- Heck*, Ludwig (n. aprox. 1822) — croitor din Braunschweig, membru al Ligii comunistilor ; după sciziunea din 1850 a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper. — 450.
- Hecker*, Friedrich Karl (1811—1881) — republican din Baden, democrat mic-burghez, unul dintre conducătorii revoluției din aprilie 1848 din Baden ; după revoluție a emigrat în Elveția, apoi în S.U.A. ; participant la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din nord. — 288.
- Hegel*, Georg Wilhelm Friedrich (1770—1831) — eminent reprezentant al filozofiei clasice germane, idealist obiectiv ; a elaborat în modul cel mai multilateral dialectica idealistă. — 16, 119, 123, 252, 262, 267, 291—294, 304, 311, 326, 440, 541, 542.
- Hein* — emigrant german în S.U.A. ; la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut, membru al Societății socialiste de gimnastică. — 604.
- Heine*, Heinrich (1797—1856) — mare poet revoluționar german. — 50, 59, 128, 292, 294, 295, 456.
- Heinzen*, Karl (1809—1880) — publicist german de orientare radicală, democrat mic-burghez, a luat poziție împotriva lui Marx și Engels ; a participat la revoluția din 1849 din Baden-Palatinat, după care a emigrat în Elveția, iar apoi în Anglia ; în toamna anului 1850 s-a stabilit definitiv în S.U.A. — 296, 297, 301—306, 319, 320, 328—330, 338, 359.
- Henley*, Joseph Werner (1793—1884) — bărbat de stat englez, tory, ministru al comerțului (1852 și 1858—1859). — 391, 407.
- Henric* (1726—1802) — principe al Prusiei, militar și diplomat, a participat la războiul de șapte ani (1756—1763). — 584.
- Henric al II-lea de Lorena*, duce de Guise (1614—1664) — unul dintre conducătorii Frondei. — 216.
- Henric al IV-lea* (1553—1610) — rege al Franței (1589—1610). — 309.
- Henric al V-lea* — vezi *Chambord*, Henri-Charles.
- Henric al VI-lea* (1421—1471) — rege al Angliei (1422—1461). — 186.
- Henry*, Thomas (1807—1876) — judecător englez. — 592.

- Hentze, A.** — ofițer german, membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea, în 1850, a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper; martor al acuzării în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 463, 492, 495.
- Herbert, Sidney** (1810—1861) — bărbat de stat englez, întâi tory, apoi adept al lui Peel; secretar al amiralității (1841—1845), secretar la ministerul de război (1845—1846 și 1852—1855) și ministru de război (1859—1860). — 386.
- Herder, Johann Gottfried** (1744—1803) — filozof german, scriitor și teoretician al literaturii, reprezentant al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea; unul dintre întemeietorii curentului literar progresist „Sturm und Drang”. — 296.
- Hermes, Johann Timotheus** (1738—1821) — teolog și scriitor german, autorul romanului „Călătoria Sofiei de la Memel pînă în Saxonia”. — 301—302.
- Herstadt** — bancher din Colonia, jurat la procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 434.
- Hertle, Daniel** (n. 1824) — ziarist german, democrat mic-burghez, participant la revoluția din 1849 din Baden-Palatinat; în 1850 a emigrat în S.U.A. — 351.
- Herwegh, Georg** (1817—1875) — cunoscut poet german, democrat mic-burghez. — 291.
- Hess, Moses** (1812—1875) — publicist mic-burghez german, pe la jumătatea deceniului al 5-lea al secolului trecut unul dintre principalii reprezentanți ai „adevărului socialism”; după sciziunea Ligii comuniștilor a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper; în deceniul al 7-lea adept al lui Lassalle. — 492.
- Hinckeldey, Karl Ludwig Friedrich** (1805—1856) — funcționar guvernamental prusian; din 1848 Poli-zeipräsident la Berlin. — 485.
- Hirsch, Wilhelm** — funcționar comercial din Hamburg; la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut, agent de poliție prusian la Londra. — 420, 425—428, 464—469, 477—479, 481, 483, 484, 494, 495.
- Hoffmann, Ernst Theodor Amadeus** (1776—1822) — scriitor german, romantic reacționar, în a cărui creație elementele reale erau îmbinate cu misticismul și fantasticul și era propagată teza caracterului irațional al cunoașterii. — 260.
- Hohenzollern** — dinastie de principii electori din Brandenburg (1415—1701), de regi ai Prusiei (1701—1918) și de împărați ai Germaniei (1871—1918). — 440.
- Homer** — poet epic semilegendar din Grecia antică, autorul „Iliadei” și „Odiseii”. — 283.
- Hontheim, Richard** (m. 1857) — avocat din Colonia, apărător în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 467, 473, 474, 476.
- Horner, Leonhard** (1785—1864) — geolog englez și militant pe tărîm social, inspector de fabrică (1833—1856); a susținut interesele muncitorilor. — 394, 524, 525.
- Hugo, Victor** (1802—1885) — mare scriitor francez; în perioada celei de-a doua Republici, deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă. — 157.

Hume, Joseph (1777—1855) — om politic englez, unul dintre liderii radicalilor burghezi; membru al parlamentului. — 373, 399, 410, 412—414.

I

Imandt, Peter — institutor german, democrat, participant la revoluția din 1848—1849; membru al Ligii comunistilor; din 1852 emigrant la Londra, adept al lui Marx și Engels. — 479—483, 601, 602, 604.

Ingersoll, Joseph (1786—1868) — om politic american, membru al Congresului S.U.A., ambasador în Anglia (1852—1853). — 523.

Iosif al II-lea (1741—1790) — împărat al așa-numitului Sfânt Imperiu Roman (1765—1790). — 33, 34.

Itzstein, Johann Adam (1775—1855) — om politic german, unul dintre conducătorii opoziției liberale din Dieta de la Baden; în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (extrema stângă); după înfringerea revoluției a emigrat în Elveția. — 305.

Iacob I (1566—1625) — rege al Angliei (1603—1625). — 549.

Iacob al II-lea (1633—1701) — rege al Angliei (1685—1688). — 556.

J

Jacoby, Abraham (n. 1832) — medic german, membru al Ligii comunistilor, unul dintre inculpații în procesul comunistilor de la Colonia (1852); achitat de Curtea cu juri; ulterior a emigrat în S.U.A. — 232, 233.

Jacoby, Johann (1805—1877) — publicist și om politic german, democrat burghez; în 1848 unul dintre conducătorii aripii stângi

în Adunarea națională prusiană; în 1849 deputat în a doua Cameră (extrema stângă); în deceniul al 8-lea s-a alăturat social-democraților. — 322.

Jaup, Heinrich Karl (1781—1860) — jurist german; liberal, șeful guvernului din Hessen-Darmstadt (1848—1850), președintele congresului pacifiștilor ținut la Frankfurt pe Main în august 1850. — 310.

Jellačić, Josip, conte (1801—1859) — general austriac, ban al Croației, Dalmației și Slavoniei (1848—1859); a participat activ la înăbușirea revoluției din 1848—1849 din Ungaria și Austria. — 65, 67, 68, 70, 72, 73.

Joest, Karl — fabricant la Colonia, jurat în procesul comunistilor de la Colonia (1852). — 434.

Johann (1782—1859) — arhiduce austriac; din iunie 1848 până în decembrie 1849 regent imperial al Germaniei. — 48, 63, 97, 100, 101, 108—110.

Joinville, François-Ferdinand-Philippe-Louis-Marie, duce de Orléans, prinț (1818—1900) — fiul lui Ludovic-Filip; după victoria revoluției din februarie 1848 a emigrat în Anglia. — 189, 198.

Jones, William (aprox. 1808—1875), — ceasornicar englez, cartist, unul dintre organizatorii răscoalei minerilor din Wales din 1839; condamnat la deportare pe viață în Australia. — 373.

Jones, Ernest Charles (1819—1869) — militant de seamă al mișcării muncitorești engleze, poet și publicist proletar, unul dintre conducătorii aripii stângi a cartismului și redactor la „Northern Star”, „Notes to the People” și „People’s Paper”; prieten al lui Marx și Engels. — 370—373, 376, 414, 519, 601, 602, 604.

- Jordan**, Silvester (1792–1861) — jurist și om politic german, în deceniul al 4-lea unul dintre fruntașii mișcării democrat-constituționaliste din Kurhessen; în 1848–1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt. — 15–16.
- Jung-Stilling**, Johann Heinrich (1740–1817) — scriitor german, pietist. — 264.
- Junkermann** — inspector de poliție la Krefeld, martor al acuzării în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 485, 486.
- K**
- Kant**, Immanuel (1724–1804) — celebru filozof german, întemeietorul idealismului german de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. — 270, 541.
- Kaulbach**, Wilhelm (1805–1874) — cunoscut pictor german. — 352.
- Keck**, B' — emigrant german în S.U.A., la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut membru al Societății socialiste de gimnastică. — 604, 605.
- Kelly**, Fitzroy (1796–1880) — bărbat de stat englez, tory, membru al parlamentului. — 574.
- Keogh**, William Nicolas (1817–1878) — jurist și om politic irlandez; adept al lui Peel; unul dintre liderii fracțiunii irlandeze din parlament; a deținut în repetate rânduri înalte funcții în magistratura din Irlanda. — 519, 520, 522, 550.
- King**, Peter John Locke (1811–1885) — om politic englez, radical burghez, membru al parlamentului. — 228, 373.
- Kinkel**, Gottfried (1815–1882) — poet și publicist german, democrat mic-burghez, participant la răscoala din 1849 din Baden-Palatina; condamnat de tribunalul prusian la detențiune pe viață; a evadat din închisoare și a emigrat în Anglia; unul dintre liderii emigranților mic-burghezi de la Londra, a luat poziție împotriva lui Marx și Engels. — 251–284, 300, 312, 319–322, 324–332, 335, 341, 342, 346–355, 357, 358, 487, 491, 493.
- Kinkel**, Johanna, născută **Mockel** (1810–1858) — scriitoare germană, soția lui Gottfried Kinkel. — 254, 260, 264, 265, 267–271, 276, 279–281, 284, 329–331.
- Kiss**, Miklós (n. 1820) — ofițer maghiar, democrat, emigrant, agent al lui Kossuth în Franța și Italia. — 389.
- Klein**, Johann Jakob (n. aprox. 1818) — medic din Colonia, membru al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpații în procesul comuniștilor de la Colonia (1852); achitat de Curtea cu juri. — 232, 233.
- Klein**, Julius Leopold (1810–1876) — dramaturg și critic teatral german, tânăr hegelian. — 334.
- Klopstock**, Friedrich Gottlieb (1724–1803) — poet german, unul dintre primii reprezentanți ai iluminismului burghez în Germania. — 251.
- Knapp**, Albert (1798–1864) — poet german, autor de cîntece și imnuri bisericesti, pietist. — 257, 277.
- Kock**, Paul de (aprox. 1794–1871) — scriitor burghez francez, autor de romane distractive frivole. — 296.

- Kortum**, Karl Arnold (1745—1824) — poet și scriitor german; cunoscut ca autor al „Jobsiadei”. — 310.
- Kossuth**, Lajos (Ludwig) (1802—1894) — conducătorul mișcării de eliberare națională din Ungaria, în timpul revoluției din 1848—1849 s-a situat în fruntea elementelor burgheze-democratice; șeful guvernului revoluționar din Ungaria; după înfringerea revoluției, a emigrat din Ungaria; la începutul deceniului al 6-lea a căutat sprijin la cercurile bonapartiste. — 301, 303, 322, 358, 388—390, 416, 510, 556, 562, 564, 565, 579, 583, 586.
- Kothes**, D. — comerciant din Colonia, democrat; martor al apărării în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 460—463, 468.
- Kotzebue**, August (1761—1819) — scriitor și publicist reacționar german. — 262.
- Kräusler** — profesor prusian, jurat în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 434.
- Krug**, Wilhelm Traugott (1770—1842) — filozof idealist german. — 326.
- Krummacher**, Friedrich Wilhelm (1796—1868) — predicator german, pastor calvinist, șeful pietiștilor din Wuppertal. — 266.
- L**
- La Hitte**, Jean-Ernest (1789—1878) — general francez, bonapartist, deputat în Adunarea legislativă (1850—1851), ministru de externe (1849—1851). — 162.
- Lamartine**, Alphonse (1790—1869) — poet, istoric și om politic francez; în deceniul al 5-lea republican burghez; în 1848 ministru de externe și de fapt șeful guvernului provizoriu. — 183, 282, 305.
- Lamorcicière**, Christophe-Louis-Léon (1806—1865) — general și om politic francez, republican burghez moderat; în 1848 a participat activ la înăbușirea insurjecției din iunie, a fost ministru de război în guvernul Cavaignac (iunie-decembrie); în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă. — 143, 202.
- Lanckoroński**, conte — emigrant polonez, agent al guvernului țarist. — 389.
- Landolphe** — socialist mic-burghez francez, emigrant la Londra; după sciziunea, în 1850, a Ligii comuniștilor a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper. — 323.
- Lansdowne**, Henry Petty-Fitzmaurice, marchiz (1780—1863) — bărbat de stat englez, whig, în 1806—1807 ministru de finanțe, președinte al Consiliului privat (1830—1841, 1846—1852), ministru fără portofoliu (1852—1863). — 516.
- La Rochefoucauld**, François, duce (1613—1680) — scriitor moralist francez, unul dintre militanții Frondei. — 446.
- La Rochejaquelein**, Henri-August George, marchiz (1805—1867) — om politic francez, membru al Camerei pairilor, unul dintre conducătorii partidului legitimist; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; ulterior, sub cel de-al doilea Imperiu, senator. — 189.
- Latour**, Theodor, conte (1780—1848) — bărbat de stat austriac, adept

- al monarhiei absolute; în 1848 ministru de război; în octombrie 1848 a fost ucis de insurgenții de la Viena. — 67.
- Laube**, Samuel — croitor german, membru al Ligii comuniștilor, după sciziunea, în iunie 1850, a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper. — 450.
- Ledru-Rollin**, Alexandre-Auguste (1807—1874) — publicist și om politic francez, unul dintre conducătorii democrațiilor mic-burghezi, redactor al ziarului „La Réforme”; în 1848 membru al guvernului provizoriu; deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, unde a fost liderul partidului Muntelui; după demonstrația din 13 iunie 1849 a emigrat în Anglia. — 6, 54, 130, 144, 149, 151, 152, 240, 299, 308, 319—322, 324, 328, 330, 355.
- Le Flô**, Adolphe-Emmanuel-Charles (1804—1887) — general, om politic și diplomat francez; reprezentant al partidului ordinii; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; ministru de război în „guvernul apărării naționale” (1870—1871). — 140, 202.
- Lehmann**, Albert — muncitor german din Londra, militant activ al Ligii celor drepti și al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra, apoi membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea, în 1850, a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper, fiind membru al Organului central al acestei fracțiuni. — 595, 599.
- Leibniz**, Gottfried Wilhelm (1646—1716) — mare matematician german, filozof idealist. — 440.
- Leiden**, Kosmos Damian — comerciant din Colonia, jurat în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 434.
- Lelewel**, Joachim (1786—1861) — cunoscut istoric și militant revoluționar polonez; a participat la răscoala poloneză din 1830—1831; unul dintre conducătorii aripii democratice a emigrației poloneze; în 1847—1848 membru al comitetului Asociației democratice din Bruxelles. — 389.
- Leo**, Heinrich (1799—1878) — istoric și publicist german, promotor al unor opinii religioase și politice ultrareacționare, unul dintre ideologii iuncherimii prusace. — 309.
- Leopold** (1790—1852) — mare duce de Baden (1830—1852). — 98, 105.
- Lewald**, Fanny (1811—1889) — scriitoare germană, a făcut parte din gruparea „Tânăra Germanie”. — 296.
- Lewis**, George Cornewall (1806—1863) — bărbat de stat englez, whig, secretar al trezoreriei (1850—1852), între 1855 și 1858 ministru de finanțe, apoi ministru de interne (1859—1861) și ministru de război (1861—1863). — 384.
- Libényi**, János (László) (aprox. 1832—1853) — calfă de croitor maghiar, în 1853 a săvârșit un atentat împotriva împăratului Franz-Iosif. — 562, 586.
- Liebknecht**, Wilhelm (1826—1900) — eminent militant al mișcării muncitorești germane și internaționale, participant la revoluția din 1848—1849, membru al Ligii comuniștilor, unul dintre întemeietorii și conducătorii social-democrației germane; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 466—468, 474, 478, 480, 601, 602, 604.

- Liverpool**, Robert Banks *Jenkinson*, conte (1770–1828) — bărbat de stat englez, unul dintre liderii torylor ; a ocupat o serie de posturi ministeriale, prim-ministru (1812–1827). — 540.
- Loch**, James (1780–1855) — economist și avocat scoțian, administratorul moșiilor ducesei de Sutherland. — 535–537.
- Lochner**, Georg (n. aprox. 1824) — militant al mișcării muncitorești germane, membru al Ligii comuniștilor și al Consiliului general al Internaționalei I, de profesiune tâmplar ; prieten și adept al lui Marx și Engels. — 601, 602, 604.
- Locke**, John (1632–1704) — eminent filozof dualist englez, senzualist ; economist burghez. — 120.
- Locke-King** — vezi *King*, Peter John *Locke*.
- Longard**, Sebastian — prieten al lui Gottfried Kinkel ; poet diletant ; ulterior avocat la Colonia. — 268.
- Lucas**, Frederick (1812–1855) — ziarist și om politic irlandez, unul dintre liderii mișcării pentru apărarea drepturilor arendașilor, membru al parlamentului. — 522, 554.
- Lucrețiu** (Titus Lucretius Carus) (aprox. 99 — aprox. 55 î.e.n.) — celebru filozof și poet roman, materialist, ateu. — 559.
- Ludovic-Filip** (1773–1850) — duce de Orléans, rege al Franței (1830–1848). — 37, 124, 126, 129–131, 136, 137, 143, 153, 154, 156, 168, 187, 188, 190, 191, 207, 246, 290, 517, 568.
- Ludovic-Filip-Albert**, duce de Orléans, conte de Paris (1838–1894) — nepotul regelui Ludovic-Filip, pretendent la tronul Franței. — 187, 188.
- Ludovic al XIV-lea** (1638–1715) — rege al Franței (1643–1715). — 209.
- Ludovic al XV-lea** (1710–1774) — rege al Franței (1715–1774). — 217.
- Ludovic al XVI-lea** (1754–1793) — rege al Franței (1774–1792), a fost executat în timpul revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. — 18.
- Ludovic al XVIII-lea** (1755–1824) — rege al Franței (1814–1815 și 1815–1824). — 120.
- Ludovic-Napoleon** — vezi *Napoleon al III-lea*.
- Luther**, Martin (1483–1546) — militant de seamă al Reformei, întemeietorul protestantismului (luteranismului) în Germania ; ideolog al bürgerilor germani ; în timpul războiului țărănesc din 1525 a trecut fățiș de partea principilor, împotriva țărănimii și a sărăcimii orașelor răscolate. — 119, 348, 461.

M

Machiavelli, Niccolo (1469–1527) — gânditor politic, istoric și scriitor italian, unul dintre ideologii burgheziei italiene din perioada apariției relațiilor capitaliste. — 347, 350.

Magnan, Bernard-Pierre (1791–1865) — general francez, din decembrie 1851 mareșal, bonapartist ; a participat la înăbușirea răscoalelor muncitorilor din Lyon (1831 și 1849), de la Lille și Roubaix (1845) și a insurecției din iunie 1848 de la Paris ; deputat în Adunarea legislativă (1849–1851), unul dintre organi-

- zătorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851. — 190, 199, 202.
- Mahon**, Philipp Henry *Stanhope*, viconte (1805—1875) — om politic și istoric englez, adept al lui Peel, membru al parlamentului. — 384.
- Malleville**, Léon (1803—1879) — om politic francez, orléanist, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; ministru de interne (în a doua jumătate a lunii decembrie 1848). — 183.
- Malmesbury**, James Howard *Harris*, conte (1807—1889) — bărbat de stat englez, tory, ulterior militant marcant al partidului conservator; ministru de externe (1852, 1858—1859). — 504, 518.
- Malten** — agent prusian în străinătate. — 313.
- Malthus**, Thomas Robert (1766—1834) — preot englez, economist, ideolog al aristocrației funciare îmburghezite, apologet al capitalismului, promotor al teoriei inumane a suprapopulației. — 364, 536, 549.
- Manteuffel**, Otto Theodor, baron (1805—1882) — bărbat de stat prusian, reprezentant al burocrăției nobiliare; ministru de interne (1848—1850) și prim-ministru (1850—1858). — 79, 298.
- Marheineke**, Philipp Konrad (1780—1846) — teolog protestant german și istoric al creștinismului, hegelian de dreapta. — 252.
- Marrast**, Armand (1801—1852) — publicist și om politic francez, unul dintre liderii republicanilor burghezi moderați, redactor al ziarului „Le National”; în 1848 membru al guvernului provizoriu și primar al Parisului; președinte al Adunării constituante (1848—1849). — 6, 121, 130, 140.
- Marx**, Karl (1818—1883) — (vezi datele biografice). — 74, 113, 136, 155, 192, 234, 247, 295, 359, 364, 368, 382, 397, 398, 403—406, 416—421, 423, 427, 433, 436—440, 442, 449—453, 458—470, 472—478, 483, 485—487, 492, 495, 499, 500, 502, 503, 510, 515, 519, 522, 533, 574, 578, 580, 583, 586—589, 592, 595—602, 604.
- Masaniello** (poreclă dată lui Tommaso Aniello) (1620—1647) — pescar, conducătorul răscoalei populare din Neapole din 1647 împotriva stăpînirii spaniole. — 201.
- Masterman**, John (aprox. 1782—1862) — bancher și om politic englez, tory, membru al parlamentului. — 383.
- Mathy**, Karl (1807—1868) — publicist, funcționar și om politic burghez din Baden, liberal moderat; în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (centrul de dreapta). — 338.
- Mauguin**, François (1785—1854) — jurist și om politic francez, pînă în 1848 unul dintre fruntașii opoziției dinastice liberale; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă (dreapta). — 174, 175.
- Maupas**, Charlemagne Émile (1818—1888) — avocat francez, bonapartist, prefect de poliție al Parisului (1851), unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851, ministru al poliției (1852—1853). — 199, 485.
- Mayer**, Adolph (n. aprox. 1819) — membru al Ligii comunistilor, la sfîrșitul anului 1850—1851 emisar al fracțiunii sectare aventur-

- riste Willich-Schapper în Franța; unul dintre inculpații în așa-zisul complot franco-german din februarie 1852 de la Paris. — 247, 320, 443, 451.
- Mayerhofer** — ministru de război adjunct în guvernul provizoriu din Baden în 1849; a sabotat în mod trădător luarea de măsuri de ordin militar. — 289.
- Mazzini**, Giuseppe (1805—1872) — revoluționar italian, democrat burghez, unul dintre conducătorii mișcării de eliberare națională din Italia; în 1849 șeful guvernului provizoriu al Republicii de la Roma, în 1850 unul dintre organizatorii Comitetului central al democrației europene de la Londra; la începutul deceniului al 6-lea a căutat sprijin la cercurile bonapartiste. — 308—311, 312, 315—317, 319—322, 324, 325, 327, 328, 330, 339, 352, 355, 388—390, 416, 510, 556, 563, 564, 579, 583, 584, 586, 587.
- Melanchton**, Philipp (1497—1560) — teolog german, tovarăș de luptă apropiat al lui Luther; împreună cu acesta a adaptat protestantismul la interesele principilor. — 348.
- Melbourne**, Frederick James **Lamb**, viconte (1782—1853) — diplomat englez, whig. — 548.
- Melbourne**, William **Lamb**, viconte (1779—1848) — bărbat de stat enghez, whig, prim-ministru (1834 și 1835—1841). — 546, 547.
- Meșikov**, Aleksandr Sergheevici, prinț (1787—1869) — militar și bărbat de stat rus, în 1853 ambasador extraordinar la Constantinopol, comandant suprem al forțelor militare terestre și maritime din Crimeea (1853—1855). — 592.
- Messenhauser**, Cezar **Wenzel** (1813—1848) — ofițer și literat austriac, comandant al gărzii naționale și comandant al Vienei în timpul insurecției din octombrie 1848; după ocuparea orașului a fost împușcat de trupele contrarevoluționare. — 71.
- Metternich**, Clemens, prinț (1773—1859) — bărbat de stat și diplomat austriac, reacționar; ministru de externe (1809—1821 și cancelar (1821—1848); unul dintre organizatorii Sfintei Alianțe. — 17, 30—36, 37—39, 42, 58, 64, 347.
- Meyen**, Eduard (1812—1870) — publicist german, tânăr hegelian, democrat mic-burghez, după înfrângerea revoluției din 1848—1849 a emigrat în Anglia, ulterior național-liberal. — 334—336, 342, 349—350, 353, 355.
- Mieroslawski**, Ludwik (1814—1879) — om politic polonez, personalitate militară, a participat la răscoala poloneză din 1830—1831; a luat parte la pregătirea răscoalei din 1846 din Poznan; eliberat din închisoare de revoluția din martie 1848; a fost în fruntea răscoalei din Poznan în 1848, apoi a condus lupta insurgenților din Sicilia; în timpul revoluției din 1849 din Baden-Palatina a comandat armata revoluționară; în deceniul al 6-lea a căutat sprijin la cercurile bonapartiste; în timpul răscoalei poloneze din 1863 a fost numit dictator al guvernului național polonez; după înfrângerea răscoalei a emigrat în Franța. — 106.
- Miller**, Johann Martin (1750—1814) — poet și scriitor german, reprezentant al sentimentalismului în literatura germană. — 251, 254, 255, 258—259, 264, 265, 281—282.
- Milner**, Gibson — vezi **Gibson**, Thomas **Milner**.
- Mockel** — vezi **Kinkel**, Johanna.

- Mohamed-Ali** (1769–1849) — guvernator al Egiptului (1805–1849), a înfăptuit o serie de reforme în interesul moșierilor și al negustorilor egipteni. — 536.
- Molé, Louis-Mathieu**, conte (1781–1855) — bărbat de stat francez, orléanist, prim-ministru (1836–1837, 1837–1839); în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă. — 163, 189.
- Molesworth, William** (1810–1855) — bărbat de stat englez, liberal, membru al parlamentului, șeful departamentului lucrărilor publice (1853) și ministru al coloniilor (1855). — 519–521.
- Monk, George** (1608–1670) — general englez și militant al revoluției burgheze din secolul al XVII-lea; a contribuit activ la restabilirea monarhiei în Anglia în 1660. — 171.
- Monsell, William** (1812–1894) — om politic irlandez, liberal, unul dintre liderii fracțiunii irlandeze din parlament; între 1852 și 1857 funcționar la direcția artileriei. — 519, 521.
- Montalembert, Charles** (1810–1870) — om politic și publicist francez, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, orléanist, a condus cercurile catolice; a sprijinit pe Ludovic Bonaparte în timpul loviturii de stat din 2 decembrie 1851. — 181, 189, 213.
- Moore, George Henry** (1811–1870) — om politic irlandez, unul dintre liderii mișcării pentru apărarea drepturilor arendașilor, membru al parlamentului. — 522.
- More (Morus), Thomas** (1478–1535) — om politic englez, lord-cancelar, scriitor umanist, unul dintre primii reprezentanți ai comunismului utopic, autorul lucrării „Utopia”. — 538.
- Moreau, Jean-Victor** (1763–1813) — general francez, participant la războaiele purtate de Republica franceză împotriva coaliției statelor europene. — 337.
- Morgan, Henry** (m. 1853) — muncitor englez, lucrător la o fabrică de ace. — 529, 530.
- Moritz von Sachsen** (1696–1750) — mareșal francez, german de origine, a participat la războiul pentru succesiunea Austriei (1741–1748); autorul unor lucrări militare teoretice. — 292.
- Morny, Charles-Auguste-Louis-Joseph**, conte de (1811–1865) — om politic francez, bonapartist, deputat în Adunarea legislativă (1849–1851), unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851, ministru de interne (decembrie 1851 — ianuarie 1852). — 216, 245.
- Mosle, Johann Ludwig** (1794–1877) — ofițer german, reprezentant al Oldenburgului în Bundestag; în 1848 a fost trimis, în calitate de comisar imperial, la Viena. — 76.
- Mügge, Theodor** (1806–1861) — scriitor și publicist german, tânăr hegelian. — 334.
- Müller, Franz Josef** — consilier juridic la Colonia, conservator; tatăl soției lui Roland Daniels. — 466.
- Münch-Bellinghausen, Franz Theodor**, baron (n. 1787) — funcționar prusian, jurat în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 434, 499.

Münks, F. — la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut emigrant german la Londra; membru al Ligii comuniștilor, adept al lui Marx și Engels. —

Münks II — la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut emigrant la Londra; membru al Ligii comuniștilor, adept al lui Marx și Engels. — 601, 602, 604.

Murat, Napoleon-Lucien-Charles, prinț (1803—1878) — om politic francez, bonapartist, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; vărul lui Napoleon al III-lea. — 390.

N

Napoleon I Bonaparte (1769—1821) — împărat al Franței (1804—1814 și 1815). — 8, 21, 28, 106, 119—121, 135, 169, 171, 201, 202, 205, 207, 209, 210—217, 220—222, 233, 240, 246, 336—338, 518, 562, 571, 591.

Napoleon al III-lea (Ludovic-Napoleon Bonaparte) (1808—1873) — nepotul lui Napoleon I, președintele celei de-a doua Republici (1848—1851), împărat al Franței (1852—1870). — 112, 115, 119, 121, 122, 124, 128, 129, 135—140, 142—144, 146, 147, 149, 152—159, 161—164, 167—173, 175—186, 189—195, 197—206, 208—219, 232, 234, 235—246, 388—390, 408, 416, 543—545, 548, 557, 560, 567, 569—571, 585, 592.

Nasmyth, James (1808—1890) — inginer și inventator englez. — 525.

Nette, Ludwig Heinrich (n. aprox. 1819) — croitor din Hanovra, membru al unei comunități din Paris, după sciziunea Ligii comuniștilor a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper; unul dintre in-

culpații în așa-zisul complot franco-german din februarie 1852 de la Paris. — 455, 501.

Neumayer, Maximilien-George-Joseph (1789—1866) — general francez, adept al partidului ordinii, comandant al trupelor de la Paris (1848—1850). — 171.

Newcastle, Henry Pelham Fiennes Pelham Clinton, duce de (1811—1864) — bărbat de stat englez, adept al lui Peel, ministru de război și ministru al coloniilor (1852—1854), ministru de război (1854—1855) și ministru al coloniilor (1859—1864). — 408.

Ney, Edgar (1812—1882) — ofițer francez, bonapartist, aghiotant al președintelui Ludovic Bonaparte, deputat în Adunarea legislativă (1850—1851). — 156.

Nikolai, Friedrich (1733—1811) — scriitor, editor și librar german; adept al „absolutismului luminaț”. — 291, 292, 297.

Nitzsch, Karl Immanuel (1787—1868) — teolog protestant german, profesor la Bonn și Berlin. — 251.

Nothjung, Peter (aprox. 1823—1866) — croitor german, membru al Uniunii muncitorilor din Colonia și al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpații în procesul comuniștilor de la Colonia (1852), condamnat la șase ani închisoare. — 424, 433, 434, 440, 441.

Novalis (pseudonim literar al lui Friedrich von Hardenberg) (1772—1801) — scriitor german, reprezentant de vază al curentului reacționar în romantismul german. — 259, 262, 263, 265, 267, 269, 279.

O

O'Connell, Daniel (1775—1847) — avocat și om politic burghez irlandez, liderul aripii drepte, liberale din mișcarea de eliberare națională. — 303, 304, 386.

Oppenheim, Heinrich Bernhard (1819—1880) — om politic, economist și ziarist german, democrat mic-burghez; în 1848 unul dintre redactorii ziarului „Die Reform“ din Berlin; în 1849—1850 emigrant; ulterior național-liberal. — 299, 319, 335, 336, 342, 350, 355.

Orléans, Hélène de, născută Mecklenburg-Schwerin, ducesă (1814—1858) — văduva lui Ferdinand, fiul mai mare al regelui Ludovic-Filip, și mama contelui de Paris, pretendent la tronul Franței. — 130, 157.

Orléans — dinastie regală din Franța (1830—1848). — 137, 144, 145, 185—189, 208, 216.

Osborne — vezi *Bernal Osborne, Ralph*.

Oswald, Eugen (1826—1912) — ziarist german, democrat mic-burghez; a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; după înfrângerea revoluției a emigrat din Germania. — 307.

Otto, Karl Wunibald (n. aprox. 1809) — chimist german, în 1848—1849 membru al Uniunii muncitorilor din Colonia, membru al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpații în procesul comuniștilor de la Colonia (1852), condamnat la cinci ani închisoare. — 232, 233.

Oudinot, Nicolas-Charles-Victor (1791—1863) — general francez, orléanist, în perioada celei de-a

doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă; în 1849 a comandat trupele trimise împotriva Republicii de la Roma, în timpul loviturii de stat din 2 decembrie 1851 a încercat să organizeze o mișcare de rezistență. — 140, 152, 157.

Oxford, Alfred Harley conte (1809—1853) — aristocrat englez. — 548.

P

Packington, John Somerset (1799—1880) — bărbat de stat englez, tory, ulterior conservator; ministru de război și ministru al coloniilor (1852), ministru al marinei (1858—1859 și 1866—1867) și ministru de război (1867—1868). — 504.

Paget, Clarence Edward (1811—1895) — militar și om politic englez, whig, în 1852 secretar al comandantului suprem al artileriei. — 384.

Palacky, František (1798—1876) — cunoscut istoric ceh, om politic burghez, liberal; în 1848 a prezidat ședințele Congresului slavilor de la Praga; a promovat o politică de menținere a monarhiei habsburgice. — 55.

Palmer, Roundell (1812—1895) — bărbat de stat englez, adept al lui Peel, ulterior liberal; prim-ministru (1872—1874 și 1880—1885). — 384.

Palmerston, Henry John Temple, viconte (1784—1865) — bărbat de stat englez, la începutul activității tory, din 1830 unul dintre liderii whigilor, s-a sprijinit pe elementele de dreapta ale acestui partid; ministru de externe (1830—1834, 1835—1841 și 1846—1851), ministru de interne (1852—1855) și prim-ministru (1855—

- 1858 și 1859—1865). — 218, 227, 388, 390, 408, 409, 502, 503, 515, 516—517, 520, 538, 584, 587, 589.
- Parker, John** (1799—1881) — om politic englez, whig, secretar al amiralității (1841 și 1849—1852). — 384.
- Paris**, conte de — vezi *Ludovic-Filip-Albert*, duce de *Orléans*.
- Paulus, Heinrich Eberhard Gottlob** (1761—1851) — teolog protestant și raționalist german. — 326.
- Peel, Robert** (1788—1850) — bărbat de stat englez, lider al torylor moderați, cunoscuți sub numele de adepți ai lui Peel; ministru de interne (1822—1827 și 1828—1830) și prim-ministru (1834—1835 și 1841—1846); cu sprijinul liberalilor a obținut abrogarea legilor cerealelor (1846). — 220, 230, 364, 384, 408, 502, 504, 545, 546.
- Peel, Robert** (1822—1895) — om politic și diplomat englez, adept al lui Peel, membru al parlamentului; fiul precedentului. — 573.
- Peene, Thomas** — medic din Londra. — 577.
- Percival, Dudley Montagu** (1801—1856) — englez, militant pe tărîm obștesc, tory. — 532.
- Perczel, Moritz** (1811—1899) — general maghiar, a participat la revoluția din 1848—1849 din Ungaria; după înfrîngerea revoluției a emigrat în Turcia, apoi, în 1851, în Anglia. — 67, 70, 72.
- Perrot, Benjamin-Pierre** (1791—1865) — general francez, în 1848 a participat la înăbușirea insurjecției din iunie, în 1849 a fost comandantul gărzii naționale de la Paris. — 179.
- Persigny, Jean-Gilbert-Victor**, conte (1808—1872) — bărbat de stat francez, bonapartist, deputat în Adunarea legislativă (1849—1851), unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851, ministru de interne (1852—1854 și 1860—1863). — 184, 198.
- Petru ermitul** (sau Petru din Amiens) (aprox. 1050—1115) — călugăr și predicator francez, unul dintre conducătorii cetelor de țărani înarmați care au luat parte la prima cruciadă (1096—1099). — 343, 344.
- Pfänder, Karl** (aprox. 1818—1876) — muncitor german, pictor miniaturist, membru al Ligii celor drepți, militant activ al Asociației culturale a muncitorilor germani din Londra, membru al Organului central al Ligii comunistilor, membru al Consiliului General al Internaționalei I, adept și prieten al lui Marx și Engels. — 595, 600—602, 604.
- Pieper, Wilhelm** (n. aprox. 1826) — filolog și ziarist german, membru al Ligii comunistilor, emigrant la Londra; în 1850—1853 prieten al lui Marx și Engels. — 601, 602, 604.
- Pitagora** (aprox. 571—497 î.e.n.) — matematician din Grecia antică, filozof idealist, ideolog al aristocrației sclavagiste. — 335.
- Pius al IX-lea** (1792—1878) — papă (1846—1878). — 153, 156, 592.
- Platen, August** (1796—1835) — poet german, liberal. — 257.
- Platon** (aprox. 427 — aprox. 347 î.e.n.) — filozof idealist din Grecia antică, ideolog al aristocrației sclavagiste. — 582.
- Polignac, Auguste-Jules-Armand-Marie**, prinț (1780—1847) — bărbat de stat francez din perioada Restaurației, legitimist și clericist, ministru de externe și prim-ministru (1829—1830). — 139.

Proudhon, Pierre-Joseph (1809—1865) — publicist, economist și sociolog francez, ideolog al micii burghezii; unul dintre întemeietorii anarhismului; în 1848 deputat în Adunarea constituantă. — 152.

Prusia, principe de — vezi *Wilhelm I.*

Prutz, Robert (1816—1872) — poet german, publicist și istoric literar, burghez liberal; a întreținut relații cu tinerii hegelieni. — 294.

Publicola (*Publius Valerius Publicola*) (m. 503 î.e.n.) — bărbat de stat din Roma antică, personaj semilegendar. — 120.

Q

Quetelet, Adolphe (1796—1874) — eminent savant burghez belgian; statistician, matematician și astronom. — 542, 543.

R

Radetzky, Joseph, conte (1766—1858) — feldmareșal austriac; cu începere din 1831 a comandat trupele austriece din Italia de nord; în 1848—1849 a înăbușit cu cruzime mișcarea revoluționară și de eliberare națională din Italia; între 1850 și 1856 guvernator general al regatului Lombardo-Venețian. — 59, 65, 66, 69, 562, 563, 584.

Radowitz, Joseph (1797—1853) — general și om politic prusian, reprezentant al camarilei de la curte; în 1848—1849 unul dintre liderii aripii drepte din Adunarea națională de la Frankfurt. — 328.

Ramorino, Girolamo (1792—1849) — general italian, în 1834 a fost comandantul campaniei emigranților revoluționari în Savoia, orga-

nizată de Mazzini; comandant al armatei piemonteze în timpul revoluției din 1848—1849 din Italia; prin tactica sa trădătoare a contribuit la victoria trupelor contrarevoluționare austriece. — 315.

Rateau, Jean-Pierre (1800—1887) — avocat francez, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, bonapartist. — 138.

Rath — fabricant din Colonia, jurat în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 434.

Raveaux, Franz (1810—1851) — om politic german, democrat burghez; în 1848—1849 deputat din partea Coloniei în Adunarea națională de la Frankfurt (centrul de stînga); comisar imperial în Elveția; în iunie 1849 unul dintre cei cinci regenți imperiali; membru al guvernului provizoriu din Baden; după înfrîngerea revoluției din Baden-Palatinat a emigrat din Germania. — 355, 357.

Regnault de Saint-Jean d'Angély, Auguste-Michel-Étienne, conte (1794—1870) — general francez, bonapartist, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, ministru de război (ianuarie 1851), a participat la războiul din Crimeea. — 179.

Reichenbach, Oskar, conte (n. 1815) — moșier din Silezia, democrat mic-burghez, în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt, din 1850 emigrant în Anglia, apoi în America. — 324, 342, 347, 350, 357, 493.

Reicherzer, H. — emigrant german în S.U.A., la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea

- membru al Societății socialiste de gimnastică. — 604, 605.
- Reininger, Johann Georg** — croitor german, membru al unei comunități din Paris, după sciziunea Ligii comunistilor a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper; unul dintre inculpații în așa-zisul complot franco-german din februarie 1852 de la Paris. — 450.
- Reistle, E.** — emigrant german în S.U.A., la începutul deceniului al 6-lea al secolului al XIX-lea membru al Societății socialiste de gimnastică. — 604, 605.
- Rémusat, Charles-François-Marie**, conte (1797—1875) — bărbat de stat și scriitor francez, orléanist, ministru de interne (1840); în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, ministru de externe (1871—1873). — 180.
- Renard** — profesor de caligrafie la Colonia, expert în procesul comunistilor de la Colonia (1852). — 485.
- Reuchlin, Johann** (1455—1522) — savant, filozof și jurist german, reprezentant de seamă al umanismului. — 296.
- Reuter, Max** — la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut agent al poliției prusiene la Londra. — 424, 427, 442, 492.
- Ricardo, David** (1772—1823) — economist englez, unul dintre reprezentanții marcanți ai economiei politice clasice burgheze. — 580, 582.
- Richard I Inimă de Leu** (1157—1199) — rege al Angliei (1189—1199). — 282.
- Richard al III-lea** (1452—1485) — rege al Angliei (1483—1485). — 186.
- Richards, Alfred Bate** (1820—1876) — dramaturg și ziarist englez, s-a ridicat împotriva pacifismului lui Cobden și al manchesterienilor. — 585.
- Richmond, Charles Lennox-Gordon**, duce (1791—1860) — om politic englez, tory, protecționist. — 561.
- Rifaat-pașa** (1798—1855) — bărbat de stat și diplomat turc, în 1853 ministru de externe. — 592.
- Rings, L. W.** — membru al Ligii comunistilor, la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut emigrant la Londra, adept al lui Marx și Engels. — 466—468, 474, 479, 601, 602, 604.
- Robespierre, Maximilien** (1758—1794) — eminent militant al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, conducătorul iacobinilor și șeful guvernului revoluționar (1793—1794). — 119, 120, 322.
- Robinson, Frederick John**, viconte Goderich (1782—1859) — bărbat de stat englez, tory; între 1823 și 1827 ministru de finanțe; prim-ministru (1827—1828). — 397.
- Rochow, Gustav Adolf** (1792—1847) — reprezentant al iucherimii reacționare prusace; ministru de interne al Prusiei (1834—1842). — 449.
- Römer, Friedrich** (1794—1864) — bărbat de stat din Württemberg, pînă în 1848 unul dintre liderii opoziției liberale în cea de-a doua Cameră, în 1848—1849 ministru de justiție și prim-ministru al Württembergului, membru al Adunării naționale de la Frankfurt. — 16, 338.
- Ronge, Johannes** (1813—1887) — preot german, unul dintre inițiatorii mișcării „germanilor catolici”, care năzuiau să adapteze

- catolicismul la nevoile burgheziei germane; participant la revoluția din 1848—1849, democrat mic-burghez; după înfrângerea revoluției a emigrat în Anglia. — 296, 324—327, 329, 348, 351.
- Rosenblum**, Eduard — student german, democrat mic-burghez; participant la revoluția din 1849 din Baden-Palatinat; după înfrângerea revoluției a emigrat din Germania. — 307.
- Röser**, Peter Gerhardt (1814—1865) — militant al mișcării muncitorești germane, de profesiune muncitor la fabrica de țigări; în 1848—1849 vicepreședinte al Uniunii muncitorilor din Colonia; membru al Ligii comuniștilor, unul dintre inculpații în procesul comuniștilor de la Colonia (1852), condamnat la șase ani închisoare; ulterior a trecut la lassalleieni. — 433, 492, 501.
- Rösler**, Gustav Adolf (1818—1855) — institutor și ziarist german, în 1848—1849 membru al stîngii din Adunarea națională de la Frankfurt; în 1850 emigrant în America. — 110.
- Rotschild**, Anselm (1773—1855) — șeful băncii „Rotschild” din Frankfurt pe Main. — 22.
- Rotschild**, Lionel, baron (1808—1879) — șeful băncii „Rotschild” din Londra; v'high, din 1858 membru al parlamentului. — 560, 573.
- Rotteck**, Karl (1775—1840) — istoric burghez și om politic german, liberal. — 16, 25, 288—290, 308, 328.
- Rouher**, Eugène (1814—1884) — bărbat de stat francez, bonapartist, în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, ministru de justiție (1849—1852 cu întreruperi); în perioada celui de-al doilea Imperiu a ocupat o serie de posturi în conducerea statului. — 174, 175, 184.
- Royer-Collard**, Pierre-Paul (1763—1845) — filozof și om politic francez, adept al monarhiei constituționale. — 120.
- Ruge**, Arnold (1802—1880) — publicist german, tînăr hegelian, burghez radical, în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stîngă); în deceniul al 6-lea unul dintre liderii emigrației mic-burgheze germane în Anglia; după 1866 național-liberal. — 291—300, 308—312, 319—322, 324—330, 332, 335, 338, 341, 347—348, 351—352, 355, 436.
- Rumpf**, E. — croitor german, membru al Ligii comuniștilor, din 1851 emigrant la Londra, adept al lui Marx și Engels. — 601, 602, 604.
- Ruscsak** — croitor maghiar, democrat, tovarăș de luptă al lui Kosuth. — 562.
- Russell**, John (1792—1878) — bărbat de stat englez, lider al whigilor, prim-ministru (1846—1852 și 1865—1866), ministru de externe (1852—1853 și 1859—1865). — 227—231, 364, 370, 383, 408—412, 413—414, 502, 516, 520, 522, 545, 558—560, 565—566, 570—574.

S

Sack, Karl Heinrich (1789—1875) — teolog protestant german, profesor la Bonn. — 251.

Sadleir, John (1814—1856) — bancher și om politic irlandez, unul dintre liderii fracțiunii irlandeze din parlament, în 1853 unul dintre lorzii trezoreri. — 519, 520, 522, 532, 550.

- Saedt**, Otto Josef Arnold (1816–1886) — magistrat prusian, din 1848 procuror la Colonia; acuzator în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 433, 435, 436, 451, 456, 468, 484, 497–500.
- Saffi**, Aurelio (1819–1890) — revoluționar și scriitor italian, militant al mișcării de eliberare națională, tovarăș de luptă al lui Mazzini; a participat la revoluția din 1848–1849 din Italia; în 1851 a emigrat în Anglia; din 1872 a condus partidul republican din Italia. — 587.
- Saint-Arnaud**, Armand Jacques Leroy de (1801–1854) — general francez, din 1852 mareșal; bonapartist; ministru de război (1851–1854), unul dintre organizatorii loviturii de stat din 2 decembrie 1851; în 1854 comandant suprem al armatei franceze din Crimeea. — 140.
- Sainte-Beuve**, Pierre-Henri (1819–1855) — fabricant și proprietar funciar francez, liber-schimbist, reprezentant al partidului ordinii; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă. — 192.
- Saint-Germans**, Edward Granville Eliot, conte (1798–1877) — bărbat de stat englez, adept al lui Peel; secretar general pentru problemele Irlandei (1841–1845) și lord protector al Irlandei (1852–1855). — 408.
- Saint-Jean d'Angély** — vezi *Regnault de Saint-Jean d'Angély*, August-Michel-Étienne.
- Saint-Just**, Louis-Antoine (1767–1794) — militant de seamă al revoluției burgheze franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea; unul dintre conducătorii iacobinilor. — 120.
- Saint-Priest**, Emmanuel-Louis-Marie, viconte (1789–1881) — general și diplomat francez, legitimist, deputat în Adunarea legislativă (1849–1851). — 188.
- Saint-Simon**, Henri (1760–1825) — mare socialist utopist francez. — 23.
- Sallandrouze**, Charles-Jean (1803–1867) — industriaș francez, deputat în Adunarea constituantă (1848–1849); a sprijinit pe Ludovic Bonaparte în timpul loviturii de stat de la 2 decembrie 1851. — 201.
- Salvandy**, Narcisse-Achille, conte (1795–1856) — scriitor și bărbat de stat francez, orléanist, ministru al instrucțiunii publice (1837–1839 și 1845–1848). — 188.
- Sandry**, Mary Ann (aprox. 1810–1853) — muncitoare engleză. — 577.
- Say**, Jean-Baptiste (1767–1832) — economist burghez francez, reprezentant al economiei politice vulgare. — 120.
- Schabelitz** — editor și librar elvețian. — 588.
- Schabelitz**, Jakob (1827–1899) — editor și librar elvețian, burghez radical; la sfârșitul deceniului al 5-lea și începutul deceniului al 6-lea a întreținut legături cu Marx și Engels; fiul celui de mai sus. — 588.
- Schapper**, Karl (aprox. 1812–1870) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, unul dintre conducătorii Ligii celor drepte, membru al Organului central al Ligii comuniștilor, participant la revoluția din 1848–1849; membru al Comitetului districtual al democraților din Renania; în februarie-mai 1849 președinte al Uniunii muncitorilor din Colonia; în 1850 a fost unul dintre

- liderii fracțiunii sectare aventuriste din timpul sciziunii Ligii comunistilor; în 1856 s-a apropiat din nou de Marx; membru al Consiliului general al Internaționalei I. — 247, 320, 323, 436, 437—438, 440, 441, 449—452, 453, 458, 488, 491, 492, 494, 595, 597—599.
- Schärttner**, August — dogar din Hanau, a participat la revoluția din 1848 și la revoluția din 1849 din Baden-Palatinat, apoi a emigrat la Londra; patron al unui birt unde se adunau emigranții mic-burghezi germani; membru al Ligii comunistilor; după sciziunea, în 1850, a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper, membru al Organului central al acestei fracțiuni. — 320, 333—334, 494.
- Schiller**, Friedrich (1759—1805) — celebru scriitor german. — 170, 176, 262, 499.
- Schimmelpfennig**, Alexander (1824—1865) — ofițer prusian, democrat mic-burghez, participant la revoluția din 1849 din Baden-Palatinat, apoi emigrant; a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper; participant la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din nord. — 319, 341, 347, 350.
- Schlönbach**, Karl Arnold (1807—1866) — poet german, prieten al lui Gottfried Kinkel. — 268.
- Schmitz**, T. — secretar privat la Colonia, martor al apărării în procesul comunistilor de la Colonia (1852) — 466—468.
- Schnauffer**, Karl Heinrich (1823—1854) — poet și ziarist german, democrat; a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în 1849, după înfrângerea revoluției din Baden-Palatinat, a emigrat din Germania. — 307.
- Schneider II**, Karl — jurist german, democrat mic-burghez, în 1848 președinte al Asociației democratice din Colonia și membru al Comitetului districtual al democraților din Renania; apărătorul lui Marx și Engels în procesul din 7 februarie 1849 al „Noii gazete renane”; unul dintre inculpații în procesul de la 8 februarie 1849 intentat Comitetului districtual al democraților din Renania; în 1849 deputat în a doua Cameră, unde a făcut parte din aripa de extremă stângă; apărător în procesul comunistilor de la Colonia (1852). — 420, 454, 466—467, 473, 474, 477, 482, 486.
- Scholefield**, William (1809—1867) — om politic englez, radical burghez, membru al parlamentului. — 572.
- Schramm**, Jean-Paul-Adam (1789—1884) — general și om politic francez, bonapartist, ministru de război (1850—1851). — 172.
- Schramm**, Konrad (aprox. 1822—1858) — militant de vază al mișcării muncitorești germane, membru al Ligii comunistilor, din 1849 emigrant la Londra, girant responsabil al lui „Neue Rheinische Zeitung. Politisch-ökonomische Revue”; în timpul sciziunii din 1850 a Ligii comunistilor, adept al lui Marx; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 452, 453, 595, 600.
- Schramm**, Rudolf (1813—1882) — publicist german, democrat mic-burghez, în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stângă); după înfrângerea revoluției a emigrat în Anglia; a luat poziție împotriva lui Marx; în deceniul al

- 7-lea adept al lui Bismarck. — 286, 287, 291, 300, 321, 352—353, 355.
- Schuler*, I. L. — emigrant german în S.U.A.; la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut membru al Societății socialiste de gimnastică. — 604, 605.
- Schultz* (m. 1852) — directorul poliției din Colonia, unul dintre organizatorii procesului comuniștilor de la Colonia (1852). — 434, 485, 497.
- Schurz*, Karl (1829—1906) — democrat mic-burghez german, participant la revoluția din 1849 din Baden-Palatinat, a emigrat în Elveția; ulterior om politic în S.U.A. — 267, 282, 319, 320, 341, 346—352, 357.
- Schütz* — democrat mic-burghez german, participant la revoluția din 1849 din Baden-Palatinat; reprezentant la Paris al guvernului provizoriu din Baden; ulterior a emigrat în Anglia. — 298.
- Schwarzenberg*, Felix, prinț (1800—1852) — om politic și diplomat austriac reacționar; după înăbușirea insurecției din octombrie 1848 de la Viena, prim-ministru și ministru de externe. — 40.
- Schwarzer*, Ernst (1808—1860) — funcționar și publicist austriac, ministru al lucrărilor publice (iulie-septembrie 1848). — 66.
- Seckendorf*, August Heinrich Eduard Friedrich, baron (1807—1885) — jurist prusian, înalt magistrat; în 1849 deputat în cea de-a doua Cameră (centru); acuzator în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 433, 435, 436, 456, 468, 472, 499, 500.
- Shadwell* — la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut inspector judiciar pentru Middlessex. — 401.
- Shakespeare*, William (1564—1616) — celebru scriitor englez. — 169, 206, 335.
- Shelley*, John (1808—1867) — om politic englez, liber-schimbist, membru al parlamentului. — 584.
- Sherman*, Crowford — vezi Crowford, William Sherman.
- Sigel*, Albert (1827—1884) — ofițer din Baden, ziarist, democrat mic-burghez, participant la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden; în 1853 a emigrat în S.U.A., participant la războiul civil de partea statelor din nord. — 352, 355—356.
- Sigel*, Franz (1824—1902) — ofițer din Baden, democrat mic-burghez, participant la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Baden, comandant suprem, apoi locțiitor al comandantului suprem al armatei revoluționare din Baden în timpul revoluției din 1849 din Baden-Palatinat; a emigrat în Elveția, apoi în Anglia; în 1852 s-a stabilit în S.U.A. A participat activ la războiul civil de partea statelor din nord; fratele celui de mai sus. — 105, 334, 336—339, 341, 346, 348, 351, 352, 354—356.
- Simon*, Ludwig (1810—1872) — avocat din Trier, democrat mic-burghez, în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stângă); a emigrat în Elveția. — 355.
- Sismondi*, Jean-Charles-Léonard *Simonde de* (1773—1842) — economist elvețian, critic mic-burghez al capitalismului. — 537, 580, 582.
- Smith*, Adam (1723—1790) — economist englez, unul dintre cei mai străluciți reprezentanți ai economiei politice clasice burgheze. — 535.

- Socrate** — (aprox. 469—aprox. 399 î.e.n.) — filozof idealist din Grecia antică, ideolog al aristocrației sclavagiste. — 289.
- Somers, Robert** (1822—1891) — publicist și ziarist burghez englez. — 538.
- Somerville, William** (1802—1873) — bărbat de stat englez, whig, secretar general pentru problemele Irlandei (1847—1852). — 384.
- Soulouque, Faustin** (aprox. 1782—1867) — președintele Republicii Haiti; în 1849 s-a proclamat împărat sub numele de Faustin I. — 217.
- Spiess, Christian Heinrich** (1755—1799) — scriitor german, autor de romane amuzante. — 259.
- Spooner, Richard** (1783—1864) — bancher și om politic englez, tory, membru al parlamentului. — 572.
- Stadion, Franz**, conte (1806—1853) — bărbat de stat austriac, unul dintre organizatorii luptei împotriva mișcării de eliberare națională din Galiția și Cehia, ministru de interne (1848—1849). — 76.
- Stafford, George Granville Leveson-Gower**, din 1833, duce de *Sutherland*, marchiz (1758—1833) — mare latifundiar din Scoția. — 536.
- Stahr, Adolf Wilhelm Theodor** (1805—1876) — scriitor german, autor al unor romane istorice și al unor studii de istorie a artei și literaturii. — 281.
- Stechan, Gottlieb Ludwig** (n. aprox. 1814) — țimplar din Hanovra, membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea din 1850 a Ligii a făcut parte din fracțiunea sec-
- tară aventuristă Willich-Schapper; în decembrie 1851 a trecut din nou în rîndul adepților lui Marx și Engels; din 1852 a condus Asociația muncitorilor de la Londra. — 466.
- Stein, Lorenz** (1815—1890) — jurist german, specialist în drept constituțional, agent secret al guvernului prusian, autorul cărții „Socialismul și comunismul în Franța contemporană”. — 499, 500.
- Steingens, Suitberg Heinrich Hermann** (n. aprox. 1817) — zugrav german, participant la mișcarea muncitorilor germani din Bruxelles, membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea din 1850 a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper; martor al acușării în procesul comuniștilor de la Colonia (1852). — 463, 493.
- Stephens, Joseph Raynor** (1805—1879) — preot englez, între 1837 și 1839 a participat activ la mișcarea cartistă din Lancashire. — 576.
- Stewart, James** (1712—1780) — economist burghez englez, unul dintre ultimii reprezentanți ai mercantilismului. — 535.
- Stewart, Houston** (1791—1875) — amiral englez, whig, ministru al marinei (1850—1852). — 384.
- Stieber, Wilhelm** (1818—1882) — funcționar de poliție prusian, unul dintre organizatorii procesului de la Colonia împotriva Ligii comuniștilor și martor principal la acest proces (1852); a scris, în colaborare cu Wermuth, cartea „Comploturile comuniste din secolul al XIX-lea”; ulterior șeful poliției politice din Prusia. — 405, 419, 420, 424, 426, 427, 434—436, 440—479, 480—481, 485, 492, 498.

- Stirner**, Max (pseudonimul literar al lui Kaspar *Schmidt*) (1806–1856) – filozof german, tânăr hegelian, unul dintre ideologii individualismului burghez și al anarhismului. – 296.
- Strassoldo**, Julius Cesar, conte (1791–1855) – general austriac, a luat parte la înăbușirea mișcării de eliberare națională din 1848–1849 din Italia; în 1853 locuitor al mareșalului Radetzky. – 562.
- Strauss**, David Friedrich (1808–1874) – filozof și publicist german, unul dintre tinerii hegelieni marcanți; după 1866 național-liberal. – 270, 291.
- Strodtmann**, Adolf (1829–1879) – scriitor german, democrat burghez, participant la mișcarea revoluționară din 1848 din Schleswig-Holstein; în 1850 a emigrat din Germania. – 251, 264–267, 270, 273, 281, 319, 320, 341.
- Struve**, Amalia (m. 1862) – participantă la mișcarea democratică din 1848–1849 din Germania; soția lui Gustav Struve. – 289, 290, 307, 328.
- Struve**, Gustav (1805–1870) – democrat mic-burghez german, de profesiune ziarist; unul dintre conducătorii mișcărilor revoluționare din aprilie și septembrie 1848 din Baden, precum și al revoluției din 1849 din Baden-Palatina; după înfrângerea revoluției a emigrat din Germania; unul dintre liderii emigrației mic-burgeze germane din Anglia; a participat la războiul civil din S.U.A. de partea statelor din nord. – 286–290, 300–301, 306–308, 312, 321, 324–326, 328, 329, 332, 342.
- Stuart**, lord Dudley (1803–1854) – om politic englez, whig, membru al parlamentului; a întreținut legături cu cercurile emigranților monarhiști conservatori polonezi. – 584.
- Stuart** – dinastie regală care a domnit în Scoția din 1371 și în Anglia (1603–1649, 1660–1714). – 533, 535.
- Stüve**, Johann Karl Bertram (1798–1872) – om politic german, liberal; ministru de interne al Hanovrei (1848–1850). – 16.
- Sue**, Eugène (1804–1857) – scriitor francez, autor de romane sentimentale mic-burgeze pe teme sociale; deputat în Adunarea legislativă (1850–1851). – 163–164, 483.
- Sutherland**, Harriet-Elisabeth-Georgiana, *Leveson-Gower*, marchiză (1806–1868) – mare latifundiară din Scoția; militantă a partidului whigilor. – 532, 533, 537, 539.
- Sutherland**, Elisabeth *Leveson-Gower*, marchiză de *Stafford*, contesă, din 1833 ducesă (1765–1839) – mare latifundiară din Scoția; soția marchizului *Stafford*, soacra celei de mai sus. – 536–539.
- Szemere**, Bertalan (1812–1869) – om politic și publicist maghiar; ministru de interne (1848) și șef al guvernului revoluționar (1849); după înfrângerea revoluției a emigrat din Ungaria. – 564, 583.

T

Tacit (Publius Cornelius Tacitus) (aprox. 55–aprox. 120) – celebru istoric roman. – 310, 549.

Talleyrand-Périgord, Charles-Maurice, prinț (1754–1838) – celebru diplomat francez, ministru de externe (1797–1799, 1799–1807, 1814–1815), reprezentantul Franței la Congresul de la Viena

- (1814—1815); s-a remarcat printr-o totală lipsă de principii în politică și prin cupiditate. — 347.
- Tausenau, Karl** (1808—1873) — om politic austriac, reprezentant de seamă al aripii stingi a democrației mic-burgheze, conducătorul Comitetului central al asociațiilor democratice din Viena în perioada revoluției din 1848; din 1849 emigrant la Londra. — 324, 348—351, 353—355.
- Techow, Gustav Adolf** (1813—1893) — ofițer prusian, democrat mic-burghez, a participat la evenimentele revoluționare din 1848 din Berlin, șeful statului-major al armatei revoluționare din Palatinat; după înfrângerea revoluției din 1849 din Baden-Palatinat a emigrat în Elveția; unul dintre conducătorii asociației emigranților „Centralizarea revoluționară” din Elveția; în 1852 s-a stabilit în Australia. — 319, 341, 347.
- Thiers, Adolphe** (1797—1877) — istoric și om politic burghez francez, prim-ministru (1836, 1840); în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, orléanist; președinte al Republicii (1871—1873); călăul Comunei din Paris. — 140, 147, 149, 152, 163, 181, 188—190, 193, 195, 198, 200—202, 567.
- Thompson, Thomas Perronet** (1783—1869) — om politic burghez englez, economist vulgar, liber-schimbist. — 384.
- Thorigny, Pierre-François-Elisabeth** (1798—1869) — jurist francez, în 1834 a condus cercetările în procesul răsculaților din aprilie de la Lyon; bonapartist, ministru de interne (1851). — 199.
- Tietz, Friedrich Wilhelm** (n. aprox. 1823) — croitor german, membru al Ligii comuniștilor; după sciziunea, în 1850, a Ligii a făcut parte din fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper. — 450.
- Tocqueville, Alexis** (1805—1859) — istoric și om politic burghez francez, legitimist și adept al monarhiei constituționale; în perioada celei de-a doua Republici deputat în Adunarea constituantă și în Adunarea legislativă, ministru de externe (iulie-octombrie 1849). — 190.
- Tooke, Thomas** (1774—1858) — economist burghez englez, adept al școlii clasice; critic al teoriei banilor a lui Ricardo. — 397.
- Torrington, George Bing, viconte** (1812—1884) — bărbat de stat englez, whig; membru al parlamentului, guvernator al insulei Ceylon (1847—1850). — 373.
- Trollope, John** (n. 1800) — om politic englez, membru al parlamentului. — 585.
- Tyrconnel, John Delaval Carpenter**, conte (aprox. 1790—1853) — aristocrat englez. — 548.

U

Ulmer, Johann — membru al Ligii comuniștilor, la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut emigrant la Londra, în timpul sciziunii Ligii comuniștilor s-a situat de partea lui Marx și Engels. — 467, 479, 601, 602, 604.

V

Vaisse, Claude-Marius (1799—1864) — bărbat de stat francez, bonapartist; ministru de interne (ianuarie-aprilie 1851). — 182, 183.

- Vatimesnil**, Antoine-François-Henri (1789—1860) — om politic francez, legitimist, ministru al instrucțiunii (1828—1830), deputat în Adunarea legislativă (1849—1851). — 183.
- Venedey**, Jakob (1805—1871) — publicist radical german; în 1848 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stângă); după revoluția din 1848—1849 liberal. — 304.
- Véron**, Louis-Désiré (1798—1867) — ziarist și om politic francez, până în 1848 orléanist, apoi bonapartist; proprietarul ziarului „Constitutionnel”. — 217.
- Verity**, E. A. — preot englez. — 576.
- Vetter von Doggenfeld**, Anton (1803—1882) — general maghiar, în 1848—1849 tovarăș de luptă al lui Kossuth, după înfrângerea revoluției a emigrat din Ungaria. — 388, 389.
- Victoria** (1819—1901) — regină a Angliei (1837—1901). — 515, 544.
- Vidal**, François (1814—1872) — economist francez, socialist mic-burghez, în 1848 secretar al Comisiei de la Luxemburg, deputat în Adunarea legislativă (1850—1851). — 163.
- Vidil**, Jules — ofițer francez, socialist, membru al Comitetului Asociației franceze a emigranților blanquiști din Londra; după sciziunea, în 1850, a Ligii comunistilor a întreținut legături cu fracțiunea sectară aventuristă Willich-Schapper. — 323.
- Vieyra** — colonel francez, în 1851 șeful statului-major al gărzii naționale; bonapartist, a participat activ la lovitura de stat din 2 decembrie 1851. — 152, 153.
- Villèle**, Jean-Baptiste-Séraphim-Joseph, conte (1773—1854) — bărbat de stat francez din perioada Restaurăției, legitimist, prim-ministru (1822—1828). — 189.
- Villiers**, Charles (1802—1898) — om politic și jurist englez, liber-schimbist, membru al parlamentului. — 502, 520.
- Visconti**, marchiză — vezi *Arconati Visconti*, Constanza.
- Vogt**, Karl (1817—1895) — naturalist german, materialist vulgar, democrat mic-burghez; în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (aripa stângă); în iunie 1849 unul dintre cei 5 regenți imperiali; în 1849 a emigrat din Germania; în pamfletul „Domnul Vogt” (1860) Marx l-a demască ca agent al lui Ludovic Bonaparte. — 100.
- Voltaire**, François-Marie Arouet (1694—1778) — filozof deist francez, scriitor satiric, istoric, reprezentant de seamă al iluminismului burghez din secolul al XVIII-lea; a luptat împotriva absolutismului și catolicismului. — 335.

W

Wakefield, Edward Gibbon (1796—1862) — bărbat de stat englez, economist; a elaborat teoria burgheză a colonizării. — 521.

Waldek, Benedikt Franz Leo (1802—1870) — om politic german, burghez radical, de profesiune jurist; în 1848 unul dintre conducătorii aripii stîngi și vicepreședinte al Adunării naționale prusiene; ulterior progresist. — 322.

Walpole, Spencer Horatio (1806—1898) — bărbat de stat englez, tory, ministru de interne (1852, 1858—1859 și 1866—1867). — 504.

- Walter Sărmanul** (sau *Gauthier Sărmanul*) (m. 1096) — cavaler francez, unul dintre conducătorii cetelor de țărani francezi din timpul primei cruciade (1096—1099). — 343, 344.
- Ward, Henry George** (1797—1860) — funcționar colonial englez, whig, lord comisar suprem al insulelor Ionice (1849—1855), guvernator al Ceilonului (1855—1860) și al Madrasului (1860). — 373.
- Weiss, Johann Gottlieb, Christian** (1790—1853) — actor și regizor german. — 257.
- Welcker, Karl Theodor** (1790—1869) — jurist german, publicist liberal; în 1848—1849 deputat în Adunarea națională de la Frankfurt (centrul de dreapta). — 16, 25, 76, 288, 308, 313.
- Wellington, Arthur Wellesley**, duce (1769—1852) — comandant de oști și bărbat de stat englez, tory, prim-ministru (1828—1830), ministru de externe (decembrie 1834—aprilie 1835). — 218, 400, 402.
- Wellington, Arthur Richard Wellesley**, marchiz de *Duero*, duce (1807—1884) — om politic englez, tory; fiul celui de mai sus. → 402.
- Wenckstern, Otto** — ziarist german, la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut colaborator la ziarul „The Times”, spion prusian la Londra. — 591.
- Wermuth** — directorul poliției de la Hanovra, martor în procesul comuniștilor de la Colonia (1852); a scris, în colaborare cu Stieber, cartea „Comploturile comuniste din secolul al XIX-lea”. — 435, 461, 477, 486.
- Westphalen, Ferdinand von** (1799—1876) — bărbat de stat prusian, ministru de interne (1850—1858), reacționar; fratele vitreg al soției lui Marx, Jenny Marx. — 565.
- Wigand, Otto** (1795—1870) — editor și librar german, proprietarul unei firme din Leipzig care publica lucrările scriitorilor radicali; a participat la mișcarea revoluționară din 1848—1849 din Saxonia. — 297, 298.
- Wilhelm I** (1781—1864) — rege al Württembergului (1816—1864). — 98.
- Wilhelm I** (1797—1888) — principe al Prusiei, rege al Prusiei (1861—1888), împărat al Germaniei (1871—1888). — 354.
- Wilhelm al IV-lea** (1765—1837) — rege al Angliei (1830—1837). — 591.
- Williams, Zephania** (aprox. 1794—1874) — cartist, unul dintre organizatorii răscoalei minerilor din 1839 din Țara Galilor; condamnat la deportare pe viață în Australia. — 373, 412.
- Willich, August** (1810—1878) — ofițer prusian, demis din armată pentru convingerile sale politice, membru al Ligii comuniștilor, participant la revoluția din 1849 din Baden-Palatinat; unul dintre liderii fracțiunii sectare aventuriste care s-a desprins în 1850 de Liga comuniștilor; în 1853 a emigrat în S.U.A. A participat la războiul civil de partea statelor din nord. — 247, 278, 320, 322—324, 327, 328, 331, 342—347, 350—355, 357, 436, 438, 440, 441, 443, 446, 449—452, 487, 488, 491—495, 595, 599.
- Willisen, Wilhelm** (1790—1879) — general și teoretician militar prusian; în 1848 comisar regal în Poznan, în 1850 comandant suprem al armatei din Schleswig-Holstein în războiul împotriva Danemaricii. — 343.

- Wilson, George** (1808—1870) — fabricant și om politic englez, liber-schimbist, președintele Ligii împotriva legilor cerealelor (1841—1846). — 551.
- Windischgrätz, Alfred**, prinț (1787—1862) — feldmareșal austriac; în 1848 a condus operațiile de înăbușire a insurecțiilor de la Praga și Viena; în 1848—1849 a comandat armata austriacă care a înăbușit revoluția din Ungaria. — 57, 65, 67, 70, 76, 298.
- Winkelblech, Karl Georg** (1810—1865) — economist german, a susținut teoria reacționară a restabilirii corporațiilor, așa-zisul „socialism federativ”. — 274.
- Wiss, K.** — medic și ziarist german, tânăr hegelian, democrat mic-burghez, la începutul deceniului al 6-lea al secolului trecut a emigrat în America. — 331.
- Wolf, Ferdinand** (1812—1895) — publicist german; în 1846—1847 membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles; membru al Ligii comunistilor; în 1848—1849 unul dintre redactorii „Noii gazete renane”; după revoluția din 1848—1849 a emigrat din Germania; în timpul sciziunii din 1850 a Ligii comunistilor s-a situat de partea lui Marx; ulterior s-a retras din viața politică. — 601, 602, 604.
- Wolff, Wilhelm** (1809—1864) — revoluționar proletar german, de profesiune institutor, fiu de țăran iobag din Silezia; a participat la mișcarea studențească; între 1834 și 1839 a fost deținut în cazematele prusiene, între 1846 și 1847 membru al Comitetului comunist de corespondență de la Bruxelles; din martie 1848, membru al Organului Central al Ligii comunistilor, în 1848—1849 unul dintre redactorii „Noii gazete renane”; deputat în Adunarea națională de la Frankfurt; prieten și tovarăș de luptă al lui Marx și Engels. — 100—101, 108, 403, 404, 418, 421, 473, 601, 602, 604.
- Wolfram von Eschenbach** (aprox. 1170—aprox. 1220) — poet german din evul mediu, autorul poemului cavaleresc „Parsifal”. — 256.
- Wood, Charles** (1800—1885) — bărbat de stat englez, whig, în 1846—1852 ministru de finanțe; președinte al Consiliului de control pentru problemele Indiei (1852—1855), în 1855—1858 ministru al marinei, apoi ministru pentru problemele Indiei (1859—1866). — 370, 372—373, 374, 512—514, 521, 545, 567.
- Woolf, Arthur** (1766—1837) — inginer și inventator englez. — 525.
- Wrangel, Friedrich Heinrich Ernst** (1784—1877) — general, reprezentant marcant al clicii militariste reacționare prusace; unul dintre principalii participanți la lovitura contrarevoluționară din Prusia și la dizolvarea în noiembrie 1848 a Adunării naționale prusiene. — 79, 80, 298.

Y

Yon — comisar de poliție francez însărcinat în 1850 cu paza Adunării legislative. — 170, 174, 175.

Z

Zabel, Friedrich (1802—1875) — publicist liberal german, redactor al ziarului „National-Zeitung” din Berlin (1848—1875). — 334.

Indice de publicații periodice

- „Abend-Post“ (Berlin). — 279, 336.
 „Advertiser“ — vezi „The Morning Advertiser“.
 „Allgemeine Deutsche Zeitung“ (New York). — 341.
 „Allgemeine Zeitung“ (Augsburg). — 113, 295.
 „L'Assemblée nationale“ (Paris). — 187.
 „The Athenaeum, Journal of Literature, Science and the Fine Arts“
 (Londra). — 592.
 „Baltimore Wecker“. — 341, 355.
 „Berliner politisches Wochenblatt“. — 18.
 „Berlinische Monatsschrift“. — 291.
 „Bonner Zeitung“. — 273.
 „Bremer Tages-Chronik“. — 308, 319, 320.
 „Breslauer Zeitung“. — 336.
 „The Builder“ (Londra). — 592.
 „California Staats-Zeitung“ (San Francisco). — 601, 602.
 „Le Constitutionnel“ (Paris). — 217.
 „Correspondent“ — vezi „Der Deutsche Correspondent“.
 „The Daily News“ (Londra). 227, 229, 387, 402, 403–404, 408, 409, 515,
 519, 546, 548, 564, 573, 583, 587.
 „Der Deutsche Correspondent“ (Baltimore). — 341, 356, 357.
 „Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst“ (Leipzig). — 291,
 293, 294.
 „Deutsche Londoner Zeitung“. — 290, 306, 328.
 „Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und socia-
 les Leben Deutschlands“ (New York). — 305, 319, 320, 328–331, 341,
 346, 355, 357.
 „Deutscher Zuschauer“ (Mannheim, ulterior Basel). — 288, 290, 307, 308,
 321, 325, 328.
 „Deutscher Zuschauer. Neue Folge“ (Mannheim). — 288.
 „Deutsch-Französische Jahrbücher“ (Paris). — 295.
 „Deutschland“ (Strasburg). — 313.
 „The Economist“ (Londra). — 192, 195, 376, 378, 384, 391, 392, 399, 528,
 531, 545–547, 580, 582.
 „The Examiner“ (Londra). — 387, 404, 473.
 „Examiner and Times“ (Manchester). — 519.
 „Frankfurter Journal“. — 476.
 „Frankfurter Oberpostamts-Zeitung“. — 564.

- „*The Freeman's Journal*“ (Dublin). — 519, 522.
„*The Friend of India*“ (Serampur). — 395.
„*The Galway Mercury*“ . — 580.
„*The Globe and Traveller*“ (Londra). — 409.
„*The Guardian*“ (Londra). — 407, 408.
„*Hallische Jchrbücher für deutsche Wissenschaft und Kunst*“ . — 291, 293.
„*Herald*“ — vezi „*The Morning Herald*“.
„*Household Words*“ (Londra). — 283.
„*The Hull Advertiser*“ . — 399, 410, 413.
„*The Illustrated London News*“ . — 283, 336.
„*L'Indépendance belge*“ (Bruxelles). — 321.
„*Jahrbücher*“ — vezi „*Deutsche Jahrbücher für Wissenschaft und Kunst*“
și „*Hallische Jahrbücher für deutsche Wissenschaft und Kunst*“.
„*Journal des Débats politiques et littéraires*“ (Paris). — 129, 201, 584.
„*Karlsruher Zeitung*“ . — 299, 301.
„*Kölnische Zeitung*“ . — 113, 247, 299, 304, 329, 330, 405, 451, 464—466,
476, 481, 482, 486, 496.
„*Der Kosmos*“ (Londra). — 284, 327—329, 332.
„*The Lancet*“ (Londra). — 393.
„*The Leader*“ (Londra). — 299, 404, 473, 564.
„*Lloyd's Weekly London Newspaper*“ . — 398.
„*Der Maikäfer, eine Zeitschrift für Nicht-Philister*“ . (Bonn). — 267.
„*Manchester Times*“ — vezi „*Examiner and Times*“.
„*Mannheimer Abendzeitung*“ . — 305, 334.
„*Le Messager de l'Assemblée*“ (Paris). — 198.
„*Le Moniteur universel*“ (Paris). — 140, 168, 178, 179, 182, 202, 557, 584.
„*The Morning Advertiser*“ (Londra). — 299, 404, 405—406, 418, 421, 473,
486, 514, 519, 540, 546, 550, 583.
„*The Morning Chronicle*“ (Londra). — 325, 387, 408, 496, 514, 532, 564.
„*The Morning Herald*“ (Londra). — 407, 411, 412, 515, 532, 544.
„*The Morning Post*“ (Londra). — 408, 409, 515, 583, 587, 589.
„*La Nation, organe quotidien démocrate socialiste*“ (Bruxelles). — 557.
„*Le National*“ (Paris). — 129, 130, 136, 137, 164.
„*National-Zeitung*“ (Berlin). — 476.
„*Neue Preussische Zeitung*“ (Berlin). — 298, 336, 403, 565.
„*Neue Rheinische Zeitung. Organ der Demokratie*“ (Colonia). — 74, 101,
108, 475, 478.
„*New Yorker Criminal-Zeitung*“ . — 605.
„*New York Daily Tribune*“ . — 3, 7, 63, 364, 374, 381, 387, 390, 397, 402,
410, 415, 416—417, 423, 428, 509, 510, 515, 521, 531, 539, 547, 555, 567,
571, 578, 585, 592.
„*New Yorker Deutsche Zeitung, herausgegeben von Freunden des
Fortschritts*“ . — 341, 355, 357.
„*New Yorker Staatszeitung*“ . — 330, 355, 357.
„*Northampton Mercury*“ . — 529.
„*Notes to the People*“ (Londra). — 235, 246.
„*Oesterreichische Correspondenz*“ (Viena). — 588.
„*La Patrie*“ (Paris). — 321—323.
„*The People's Paper*“ (Londra). — 364, 374, 376, 381, 387, 400—402, 404,
406, 473, 519, 539, 585.
„*Poole and Dorsetshire Herald*“ . — 376.
„*Potteries Free Press*“ (Stoke-on-Trent). — 591.
„*La Presse*“ (Paris). — 164, 597.

- „*Preussische Lithografische Correspondenz*“ (Berlin). — 349.
„*Le Proscrit, journal de la république universelle*“ (Paris). — 308.
„*Punch, or the London Charivari*“. — 592.
„*Racing Times*“ (Londra). — 592.
„*Die Reform. Organ der demokratischen Partei*“ (Berlin). — 297, 298.
„*La Réforme*“ (Paris). — 297.
„*Die Revolution*“ (New York). — 115.
„*Rheinische Zeitung für Politik, Handel und Gewerbe*“ (Colonia). — 20.
„*Schnellpost*“ — vezi „*Deutsche Schnellpost für Europäische Zustände, öffentliches und soziales Leben Deutschlands*“.
„*Seebblätter*“ (Constanța). — 337.
„*The Spectator*“ (Londra). — 387, 404, 473.
„*Staatszeitung*“ — vezi „*New Yorker Staatszeitung*“.
„*The Sun*“ (Londra). — 528.
„*The Tablet*“ (Londra). — 522.
„*The Times*“ (Londra). — 232, 235, 323, 379, 387, 403, 404, 421, 496, 514, 516, 523, 525, 540—542, 545, 550, 560, 565, 589—591.
„*Tribune*“ — vezi „*New York Daily Tribune*“.
„*L'Univers religieux, philosophique, politique, scientifique et littéraires*“ (Paris). — 551.
„*Wecker*“ — vezi „*Baltimore Wecker*“.
„*The Weekly Dispatch*“ (Londra). — 235.
„*Westamerikanische Blätter*“. — 338.
„*Wiener Zeitung*“. — 67, 562.
„*Wochenblatt der Deutschen Schnellpost*“ (New York). — 331, 349.
„*Wochenblatt der New-Yorker Deutschen Zeitung*“. — 346.

C U P R I N S

	<u>Pag.</u>
Prefață	V—XXIII
F. ENGELS. Revoluție și contrarevoluție în Germania	3—113
I. Germania în ajunul revoluției	5—14
II. Statul prusian	15—24
III. Celelalte state germane	25—29
IV. Austria	30—36
V. Insurecția de la Viena	37—40
VI. Insurecția de la Berlin	41—45
VII. Adunarea generală de la Frankfurt	46—50
VIII. Polonezi, cehi și germani	51—55
IX. Panslavisml. Războiul din Schleswig-Holstein	56—59
X. Insurecția din iunie de la Paris. Adunarea de la Frankfurt	60—63
XI. Insurecția de la Viena	64—69
XII. Luarea cu asalt a Vienei. Viena trădată	70—77
XIII. Adunarea constituantă din Prusia. Adunarea națională	78—82
XIV. Restabilirea ordinii. Reichstagul și Camera	83—87
XV. Victoria Prusiei	88—92
XVI. Adunarea națională și guvernul	93—96
XVII. Insurecția	97—101
XVIII. Mica burghezie	102—106
XIX. Sfirșitul insurecției	107—112
K. MARX. Declarație. 4 octombrie 1851	113
K. MARX. Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte	115—217

I.	119—128
II.	129—140
III.	141—155
IV.	156—166
V.	167—184
VI.	185—203
VII.	204—217
F. ENGELS. Anglia	218—231
I.	218—226
II.	227—231
K. MARX și F. ENGELS. Scrisoare către redactorul ziarului „Times”	232—234
F. ENGELS. Adevăratele cauze pentru care prole- tarii francezi au rămas oarecum pasivi în de- cembrie anul trecut	235—246
I.	235—238
II.	239—243
III.	244—246
K. MARX. Declarație către redacția lui „Kölnische Zeitung”	247
K. MARX și F. ENGELS. Marii bărbați ai emigrației	249—358
I.	251—271
II.	272—278
III.	279—282
IV.	283—285
V.	286—300
VI.	301—306
VII. Gustav și Colonia abstenenței	307
VIII.	308—311
IX.	312—318
X.	319—323
XI.	324—332
XII.	333—339
XIII.	340—353
XIV.	354—356
XV.	357—358
K. MARX. Alegerile din Anglia. — Toryi și whigii	359—364
K. MARX. Cartiștii	365—374
K. MARX. Corupția în alegeri	375—381
K. MARX. Rezultatele alegerilor	382—387
K. MARX. Activitatea lui Mazzini și Kossuth. — Alianța cu Ludovic-Napoleon. — Palmerston	388—390

K. MARX. Pauperismul și libertatea comerțului. — Criza comercială în perspectivă	391—397
K. MARX. Consecințele politice ale prosperității comerciale	398—402
K. MARX și F. ENGELS. Declarație făcută redacțiilor ziarelor engleze	403—404
K. MARX. Declarație făcută redactorului ziarului „Morning Advertiser”	405—406
K. MARX. Partidele și perspectivele politice	407—410
K. MARX. Încercări de a crea un nou partid de opoziție	411—415
K. MARX. Kossuth, Mazzini și Ludovic-Napoleon	416—417
K. MARX și F. ENGELS. Declarație finală în legătură cu recentul proces de la Colonia	418—421
F. ENGELS. Recentul proces de la Colonia	422—428
K. MARX. Dezvăluiri asupra procesului comunistilor de la Colonia	429—501
I. Observații preliminare	433—438
II. Arhiva lui Dietz	439—442
III. Complotul Cherval	443—457
IV. Dosarul original cu procese-verbale	458—484
V. Scrisoare de însoțire la „Catehismul roșu”	485—487
VI. Frațiunea Willich-Schapper	488—495
VII. Sentința	496—501
K. MARX. Parlamentul. — Votul de la 26 noiembrie. — Bugetul lui Disraeli	502—509
K. MARX. Răspuns „secretarului” lui Kossuth	510
K. MARX. Înfrișgerea guvernului	511—515
K. MARX. Un guvern care și-a trăit traiul. — Perspectivele guvernului de coaliție etc.	516—521
K. MARX. Perspective politice. — Înflorirea comerțului. — Un caz de moarte prin inaniție	522—531
K. MARX. Alegerile. — Complicații financiare. — Ducesa de Sutherland și sclavia	532—539
K. MARX. Pedepsa cu moartea. — Pamfletul d-lui Cobden. — Măsurile luate de Banca Angliei	540—547
K. MARX. Apărarea. — Finanțele. — Se stinge aristocrația. — Politica	548—555
K. MARX. Insurecția din Italia. — Politica britanică	556—561
K. MARX. Atentatul împotriva lui Franț-Iosif. — Insurecția de la Milano. — Politica britanică.	

— Discursul lui Disraeli. — Testamentul lui Napoleon	562—571
K. MARX. Dezbaterile parlamentare. — Clerul și lupta pentru ziua de muncă de 10 ore. — Moarte prin inaniție	572—578
K. MARX. Emigrația forțată. — Kossuth și Mazzini. — Problema emigranților. — Corupția electorală din Anglia. — D-l Cobden	579—585
K. MARX. Kossuth și Mazzini. — Uneltirile guvernului prusian. — Tratatul comercial dintre Austria și Prusia. — „Times” și emigranții	586—592

A N E X E

Ședința Organului central din 15 septembrie 1850	595—600
Apel pentru ajutorarea condamnaților de la Colonia	601—602
Apel pentru ajutorarea reprezentanților proletariatului condamnați la Colonia și a familiilor lor	603—605
ADNOTĂRI	609—661
<i>Date din viața și din activitatea lui K. Marx și F. Engels</i>	662—677
<i>Indice de nume</i>	678—719
<i>Indice de publicații periodice</i>	720—722

ILUSTRĂȚII

O parte dintr-o pagină a ziarului „New York Daily Tribune” cu un articol din seria „Revoluție și contrarevoluție în Germania”	90—91
Coperta interioară a revistei „Die Revolution”, în care a fost publicată pentru prima oară lucrarea „Optsprezece brumar al lui Ludovic Bonaparte”	117
Coperta interioară a revistei „Notes to the People” în care a fost publicat articolul lui F. Engels „Adevăratele cauze pentru care proletarii francezi au rămas oarecum pasivi în decembrie anul trecut”	241
O pagină din manuscrisul lucrării „Marii bărbați ai emigrației”	320—321
Coperta interioară a primei ediții a lucrării lui K. Marx „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”	431
Coperta interioară a lucrării lui K. Marx: „Dezvăluiri asupra procesului comuniștilor de la Colonia”, în ediția apărută la Boston în anul 1853	489
O parte dintr-o pagină a ziarului „People’s Paper” cu articolul lui K. Marx „Ducea de Sutherland și sclavia”	534—535

Dat la cules 4.07.60. Bun de tipar 17.08.60. Tiraaj 12.200. Hrtie velinã de 65 gr/m². 600×920/16. Coli editoriale 52,83. Coli tipar 47. A. 00948 60. Indice de clasificare pentru bibliotecã 3C1=R.

Tiparul executat sub com. nr. 4.720/1.141 de Combinatul Poligrafic Casa Scintei „I. V. STALIN”,
Plata Scintei nr. 1, Bucuresti — R.P.R.

